

Teologinen tiedekunta
Helsingin yliopisto

SIVEELLISEMÄN SUOMEN PUOLESTA

TILMA HAINARI USKONNOLLISENA
MORAALIREFORMISTINA JA ROTUHYGIENIAN
EDISTÄJÄNÄ 1904-1934

Eija Jämbäck

VÄITÖSKIRJA

Akateeminen väitöskirja, joka Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan
suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi salissa P674, Porthania,
lauantaina 19. syyskuuta 2020 klo 10.
Helsinki 2020

ISBN 978-951-51-6491-9 (nid.)
ISBN 978-951-51-6492-6 (PDF)

Unigrafia
Helsinki 2020

ABSTRACT

The dissertation studies the Association Activist Tilma Hainari (1861–1940) and her attitude towards moral reform and eugenics in the Finnish context. Her thinking about moral reform and eugenics and her activities in these fields are, furthermore, reflected in terms of her strongly held Christianity.

Her attitude towards moral reform aimed primarily at building society upon a morally virtuous, Christian base. The core idea behind her attitude towards eugenics was to improve the quality of future generations. Positive eugenics was therefore thought to be a supportive measure for those whose genetic heritage was considered of high quality. In negative eugenics, reproductive isolation, marriage prohibition, sterilization, and castration were used to prevent the reproduction of individuals classified as biologically unfit. Reproduction regulation was, moreover, at the heart of eugenics. Broadly speaking, this dissertation studies why Hainari aligned herself with moral reform and eugenics and how her thinking and activities reflected these ideologies. In addition, the quality of her religiousness and its manifestations are studied. The research also focuses on the relationship between religiosity and eugenics, where religion lay at the heart of Hainari's life and activities.

Her religiousness was multidimensional and her concept of God had two elements. On the one hand, God was seen as a judge who punished sins. Hainari used the term 'sin', however, solely for sexual offenses. On the other hand, God was a good father who protected and guided all things. The religious justification for moral reform for Hainari was the notion that only a person purified by religion met the high standards of chastity.

Moral reformist and eugenicist Tilma Hainari considered her actions as purifying Finland in three ways. First, at the state level, she strove to change the laws on moral issues. Secondly, she dictated moral rules to renew social morality. Third, Hainari was active in the fight against indecency.

The effects of the environment, the ideas and challenges of the time, and internal development combined in making Hainari a social influencer. As the chairwoman of the Committee on Chastity in the Finnish National League for Women, she became a guardian of morals in the country and the spokesperson and main figure in chastity work. Hainari held senior positions in society, disseminated doctrines, outlined work, and directed the discussions on the issues of morality and eugenics. Under her leadership, the Committee on Chastity addressed and commented on issues such as prostitution, sex crimes, marriage law, the treatment of the feeble minded, as well as the care of ill-mannered children. As a social influencer and opinion leader, Hainari had the rare opportunity as a woman of her time to gain widespread visibility for her message.

Tilma Hainari's moral reform activities intertwined eugenic ideas with traditional Christian-centred charity thinking. The transition from the control of chastity to that of eugenics was, for Hainari, a complementary issue, in the sense that eugenics was one way to realise the goals of chastity.

In particular, Hainari supported and promoted the activities of negative eugenics, including the isolation, sterilization and marriage bans of the feeble minded, and for individuals having certain illnesses, and the castration of pathological sex offenders. Hainari also supported, to some extent, positive eugenics, in promoting support for families and improving their living conditions.

In the eyes of the state, Hainari held a prestigious position as a qualified authority in the field of eugenics. In the new Marriage Law, she publicly emphasized the eugenics dimension of the law and her actions affected the implementation of the Sterilization Act. The Finnish government sent Hainari to the United States as a representative to study how the country took care of their feeble minded. Hainari was elected as the only female member of the Prohibition Law Committee. In this case, the hard measures that she often favoured, had not worked, and Hainari had to give up supporting the Prohibition Act.

Hainari's ethical justification for negative eugenics was above all the moral obligation of the society to protect its citizens from degeneration. She considered eugenic measures to have a healing effect on their target population and prevented their offspring from suffering. Hainari saw the actions of eugenics as a part of the efforts of do-gooders and thought that her actions had pure motives, good intentions and served an altruistic purpose.

For Hainari, children were the vital core of the nation and the apple of its eye. The relationship between mother and child was sacred. The mother also occupied a societal dimension to care for the weakest members of the nation. It was also possible to fit eugenic maternity into the models of maternity that Hainari favoured. A mother gave birth and raised anew, brave generation. When choosing the groom, the future mother had the responsibility to ensure the good hereditary qualities for her future children and, as the caregiver and educator, she was in charge of the child's living environment.

In sum, religion and eugenics went hand in hand in Hainari's view of life, sometimes overlapping, most often simultaneously in their own corners of her mind. Their coexistence was neither problematic for her nor for most other Christians in the Finland of her time.

The common goal of Hainari's religiously motivated work on moral reform and her efforts at implementing eugenics was the nation's morality, which aimed at promoting the best of both the fatherland and the nation. Nationality was thus at the heart of these moral issues.

In the field of Finnish eugenics, Hainari was one of the few active, respected key players among women. Not only did she promote the idea of eugenics, she also excelled as an executive. Her overall importance to the Finnish eugenics' movement was therefore quite remarkable.

KIITOKSET

Kun kohtasin Tilma Hainarin ensimmäistä kertaa Suomalaisen Konkordia-liiton arkistossa, en aavistanut, kuinka mielenkiintoiselle ja vaativalle matkalle hänen tutkimisensa minut veisi. Matka oli pitkä, tie polveileva ja maisemat vaihtelevat. Vaellus oli välillä vaivaista, mutta enimmäkseen innostavaa ja palkitsevaa. Opettavaista se oli aina, koska sain perehtyä valtavaan määrään asioita, joista en ollut aiemmin kuullut.

Tutkimusta tehdessäni tapasin kannustavia, älykkäitä, inspiroivia ja ihania ihmisiä. Sain heiltä rohkaisua, tukea ja arvokkaita neuvoja. Nyt on kiitoksen aika. Väitöskirjaani ohjasivat sen eri vaiheissa Suomen Kansallisarkiston pääjohtaja ja valtionarkistonhoitaja Jussi Nuorteva ja Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan kirkkohistorian osastolla dosentti Marjo-Riitta Antikainen ja professori Kyllikki Tiensuu. He jakoivat auliisti asiantuntemustaan ja apuaan sekä jaksoivat tukea ja kannustaa koko pitkän taipaleen. Sydämellinen kiitos heille! Kiitän lämpimästi väitöskirjani esitarkastajia professori emeritus Hannu Mustakalliota ja professori emerita Marjatta Hietalaa, joka suostui vastaväittäjäkseni. Heidän kullannarvoiset ja kriittiset kommenttinsa auttoivat merkittäväällä tavalla väitöskirjan viimeistelemisessä. Kiitokset professori Jouko Taloselle, joka ystävällisyydellään loi tutkijaseminaariin lämpimän ja kannustavan ilmapiirin. Suuri kiitos kaikille seminaarilaisille, kirkkohistorian osaston henkilökunnalle ja kaikille kohtaamilleni tutkijoille ja jatko-opiskelijoille. Teidän kanssanne oli ilo keskustella kirkkohistoriasta, tutkimuksesta ja vähän muustakin. Kiitos tuesta, neuvoista ja hauskoista hetkistä. Lämmin kiitos myös professori Anssi Sauralle, joka esitti hyviä huomioita tutkimukseni rotuhygieniaan liittyvistä kohdista.

Olen kiittolisuudenvelassa monille arkistoille ja kirjastoille. Innostavaa tutkimustyötä sain tehdä SKS:n kirjallisuuden ja kulttuurihistorian arkistossa, Suomen Kansallisarkistossa, Helsingin kaupunginarkistossa ja Porvarillisen työn arkistossa. Kirjakuormia hain lukuisat kerrat Kansalliskirjastosta, Helsingin yliopiston kirjastosta ja Helsingin kaupunginkirjastosta. Kaikissa näissä sain asiantuntevaa ja ystävällistä palvelua ja opastusta. Suuri kiitokseni! Erikseen tahdon kiittää Helsingin kirjastoauton ihania työntekijöitä, jotka vuosien mittaan toivat satoja kirjoja lähes kotiovelle saakka.

Saamastani rahoituksesta onnellisena kiitän Emil Aaltosen säätiötä, Teologian rahaston Aune Vappulan rahastoa, Kaarlo ja Irma Koskimiehen rahastoa ja Suomalaista Konkordia-liittoa. Sille kuuluu aivan erityinen kiitos siitä, että liiton arkistosta löysin naisia, jotka kannattivat ja edistivät rotuhygieniaa. Heistä valitsin tutkimuskohteeksi Tilma Hainarin, ja valintani osui oikeaan.

Ystäväni saattohoitaja Hanna Ronikonmäki luki osan tutkimusta ja antoi arvokkaita kommentteja. Ystäväni Liisa Riste jaksoi lukea koko väitöskirjan ja kommentoi sitä tuottajan taidolla. Ystäväni tekniikan tohtori Liisa Haarla teki käytännössä koko väitöskirjan taiton ja jaksoi kärsivällisesti neuvoa minua aloittelijaa. Ilman häntä tutkimus ei olisi valmistunut. Lämpöiset kiitokset teille!

Rakkaiden ystäväni lämpö, tuki, rohkaisu ja vuoroin huumoripitoinen, vuoroin syvälinen seura olivat yksinäisessä tutkijan työssäni minulle korvaamattoman tärkeitä. Sydänlämpöiset kiitokset ystävydestä!

Lopuksi haluan kiittää läheisimpiäni. Sanoinkuvaamattomat kiitokset rakkaille lapsilleni Emilialle, Adalmiinalle, Pessille ja Eemille sekä miniöilleni Martalle ja Anniinalle ja vävyilleni Jaakolle ja Santerille. Olette elintärkeitä! Yhtä suuri kiitos rakkaimmalleni Karille, joka huolehti ruokahuollosta ja jaksoi koko pitkän matkan ajan kärsivällisesti tukea, kannustaa, kuunnella ja pohtia kanssani tutkimustyön saloja. Viimeisenä tahdon kiittää elämäni aurinkoja, lapsenlapsiani Helmiä, Lahjaa, Melindaa ja Taimia. Toitte ja tuotte iloa jokaiseen päivään! Omistan tämän kirjan pienille rakkailleni.

Helsingissä elokuussa 2020
Eija Jämbäck

SISÄLLYS

ABSTRACT	3
KIITOKSET	5
SISÄLLYS	7
LYHENTEET	9
I Johdanto	10
1 Tutkimustehtävä	10
2 Moraalireformi ja rotuhygienia Euroopassa ja Yhdysvalloissa	23
3 Tilma Hainari matkalla yhteiskunnalliseksi toimijaksi	32
II Yhteiskunnan epäkohdat luovat maaperää rotuhygienialle 1904–1913	50
1 Hainarin mielenkiinnon kohteina naisasia ja poliittinen vaikuttaminen	50
2 "Vapaata rakkautta" ja alaikäisiin kohdistuneita seksuaalirikoksia vastustamassa	66
3 Huolenaiheena aviottomat lapset äiteineen	79
4 Siveellisyystyömuotona huolenpito lapsista ja nuorista	86
5 Prostituoitujen Hainarin ja muiden moraalireformistien huomion kohteina	92
6 Naispoliisin tärkeyttä tähdentämässä	98
7 Lisääntyvät uskonnolliset ja rotuopilliset vaikutukset	100
III Siveellisyystyö tiivistyy ja saa rotuhygieenisää sävyjä 1914–1924	108
1 Maailmansota lisää moraalireformin tarvetta	108
2 Tilma Hainari kokoaa naiset siveellisyystyöhön 1917	116
3 Sisällissodan kokemukset jälkiseurauksineen perustelevat siirtymistä rotuhygieniaan	127
4 SNKL ja sen siveellisyyskomitea edistämässä moraalireformia ja rotuhygieniää	142

5	Moraalireformi ja rotuhygienia Hainarin poliittisessa toiminnassa	158
6	Naispoliisi siveellisyyskasvatuksen välittäjänä	164
7	Eristäminen keinona vähentää prostituutiota.....	171
8	Tuomassa terveyden ja perinnöllisyyden merkitystä avioliittokomitean työhön.....	176
9	Hainari ajaa sterilointia seksuaalirikollisten rankaisemiseksi	183
IV	Amerikan matkan tuomisina terävöitynyt rotuhygienia-ajattelu 1925–1934.....	188
1	Tilma Hainari Yhdysvalloissa 1925.....	188
2	Amerikan malli tulee mukaan prostituutio-ongelman ratkaisuyrityksiin	199
3	Yritys lisätä uuden avioliittolain rotuhygieenistä painotusta	207
4	Äärimmäisiä seksuaalirikosten rankaisukeinoja.....	215
4	Polttopisteessä kysymys tylsämielisten steriloinnista	228
5	Naispoliisikysymys etenee hitaasti	234
6	Suhde kieltolakiin muuttuu	240
7	Lastensuojelua edistämässä ja pahantapaisista lapsista huolehtimassa	247
	Moraalireformin ja rotuhygienian edistäminen jatkuu	255
V	Tutkimustulokset.....	262
VI	Lähteet ja kirjallisuus	269

LYHENTEET

AKS	Akateeminen Karjala-Seura
Ba	saapuneet kirjeet
Bb	lähetetyt kirjeet
Folkhälsan	Samfundet Folkhälsan i Svenska Finland
hall.es.	hallituksen esitys
ICW	International Council of Women
Kokoomus	Kansallinen Kokoomuspuolue
lakivaliok.miet.	lakivaliokunnan mietintö
miet.	mietintö
MLL	Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliitto
NNKY	Nuorten Naisten Kristillinen Yhdistys
NVK	naisvaliokunta
ptk	pöytäkirja
SDP	Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue
SNKL	Suomen Naisten Kansallisliitto
SNY	Suomen Naisyhdistys
SPNVK	Suomalaisen Puolueen Naisvaliokunta
toiv.aloite	toivomusaloite
Unioni	Naisliitto Unioni
valiok.	valiokunta
Valkonauha	Suomen Naisten Kristillinen Raittius- ja Siveellisyysliitto Valkonauha
WCTU	Woman's Christian Temperance Union
vp	valtiopäivät

I JOHDANTO

1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

”Elämällemme täytyy olla sisältöä, meillä täytyy olla päämäärä, mitä kohti me pyrimme, niin ettei itsekäs minämme tule elämämme keskukseksi. Meidän tulee elää aatteille tai aatteelle.”¹ kirjoitti järjestövaikuttaja, naisasianainen ja englanninopettaja Tilma Hainari (1861–1940) vuonna 1933.

Aatteellisuus oli keskeinen osa Hainarin elämän sisältöä. Tässä suhteessa hän oli aikakautensa tyyppinen edustaja. Omistautuminen omaa itseä suuremmille aatteille oli leimallista monille 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun suomalaisille.

Aikakauden kristillisperäisen velvollisuusetiikan mukaan ihmisen velvollisuus oli pyrkiä kohti asettamaansa ylevää ihannetta. Tuli unohtaa oma minuus ja uhrata se suuremman kokonaisuuden hyväksi. Sivistyneistön parissa vallitsi maailmankuva, jonka elementtejä olivat uhrautuminen toisten hyväksi, velvollisuudentunto ja kutsumusajattelu.² Nämä arvot kuuluivat Tilma Hainarin maailmankuvan rakennusaineisiin.

Monilla ajan keskiluokkaisilla naisilla oli jokin yksittäinen ylittämätön tavoite, mutta Tilma Hainarin ihanteiden maailmaan kuului useita suuria aatteita ja arvoja, joiden paloa hän vaali läpi elämänsä. Tilma Hainarin puoluetoveri Kokoomuspuolueesta, talousneuvos Hedvig Gebhard luonnehti 70-vuotisonnittelukirjeessään Tilma Haitarinelämää ”ehjäksi, kauniiksi ja ainoastaan kauniille pyrinnoille omistetuksi”.³

Tarkastelen tästä ihanteisiin pyrkivästä aatteiden naisesta kolmea kysymystä. Selvitän ensinnäkin, miksi Tilma Hainari kannatti moraalireformia ja rotuhygieniää sekä miten ne ilmenivät hänen ajattelussaan ja toiminnassaan. Toiseksi tutkin, millaista oli Tilma Hainarin uskonnollisuus, miten se ilmeni käytännössä ja missä kaikkialla se näkyi. Kolmanneksi kysyn, minkälainen oli uskonnollisen vakaumuksen, moraalireformin ja rotuhygienian suhde Tilma Hainarin elämässä.

Löytääkseni vastauksia näihin pääkysymyksiin olen kartoittanut Tilma Hainarin ajattelua ja yhteiskunnallista toimintaa. Sen eri alueiden piirtäminen näkyväksi tekee selväksi ne reitit, joiden kautta uskonnolliset, moraalireformistiset ja rotuhygieniset vaikutteet saapuivat, miten ne muotoutuivat, millä yhteiskunnallisen toiminnan aloilla ne nousivat esiin ja miten ne ilmenivät hänen ajattelussaan, kirjoituksissaan ja toiminnassaan.

---

1 KA NJKL kotelo 124 Kirjoituksia: muut aiheet.

2 Siltala 1999, 36, 239; Juntti 2004, 372; Jalava 2005, 91, 210; Vares 2005, 17–19, 58, 70, 94.

3 SKS KIA THa Ba Hedvig Gebhard Tilma Hainarille 6.9.1921; Riitta Mäkinen & Sysiharju 2006, 320.

Työni liittyy aikaisempaan henkilö- ja aatehistorialliseen tutkimukseen. Biografisen menetelmän välityksellä pyritään kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen toimijasta. Elämäntarinassa huomio kiinnittyy päähenkilön ihmissuhteisiin ja hänen persoonallisuuteensa, minäkuvaansa, itseymmärrykseensä, asemaansa, näkemyksiinsä ja toimintaansa sekä niitä muovanneisiin sosiaalisiin, uskonnollisiin, poliittisiin ja muihin verkostoihin, rakenteisiin, normeihin, prosesseihin ja kehityskulkuihin. Elämänpiirin synnyttämät ominaisuudet ja ajan aatehistorialliset virtaukset, vaikutteet, olosuhteet ja uudet työalat koskettavat yksilöä, muokkaavat hänen ajatteluaan ja mahdollistavat uudenlaisen toiminnan. Tulkinnoilla avataan ymmärrystä yksilöstä, hänen sidoksistaan ja vastauksistaan laajempiin sosiaalisiin konteksteihin ja muutosprosesseihin. Biografisella tutkimuksella voidaan liittää yhteen yksityinen ja julkinen ja saattaa ne keskustelemaan keskenään. Lisäksi tarkastellaan, millä tavalla henkilö pyrkii vaikuttamaan ympäristöönsä ja muuttamaan sitä.⁴

Tutkimuksessa on piirteitä toimintaelämäkerrasta, jossa valotetaan henkilön ajattelun ja toiminnan kokonaisuutta sekä yleisen ja yksityisen maailman vuorovaikutusta. Yksilö elää, toimii ja hänen persoonansa muovautuu dynaamisessa vuorovaikutuksessa elinympäristön kanssa. Sen muuttuminen tuo yksilön eteen uusia tehtäviä ja määrittää hänen toimintaansa, ja toisaalta taas hänen vaikutuksensa muovaa ja murtaa ympäröiviä rakenteita ja kehityskulkuja.⁵

Kartoittaakseni Tilma Hainarin ajattelu- ja toimintatapaa vertaan niitä hänen ympäristönsä käytäntöihin ja tutkin, olivatko ne ajalle tyypillisiä. Perehtymällä Tilma Hainarin tarkoitusperiin pyrin ymmärtämään hänen toimintaansa ja ajatteluaan hänen lähtökohdistaan käsin. Selvitän Hainarin tavoitteita ja keinoja niiden saavuttamiseksi.

Samankaltaisissa olosuhteissa elävien ihmisten tavoitteet eroavat toisistaan, ja tämä määrittää erilaisia elämänvalintoja. Pelkästään olosuhteet, aatteet ja uskonnollinen vakaumus eivät riitä avaamaan yksilön käsityksiä, vaan tärkeää on myös se, miten hän kokee, ymmärtää ja ilmaisee ne.⁶

Tutkimus etenee kronologisesti Tilma Hainarin elämänkulun mukaan. Sen näkökulma on keskittynyt hänen uskonnolliseen, moraalireformistiseen ja rotuhygienia-ajatteluunsa, niiden aatetaustaan, syntyyn, muotoutumiseen, muuttumiseen ja vaikuttamiin sekä niiden synnyttämään toimintaan. Etsin Hainarin teksteistä ja ympäröivästä todellisuudesta tekijöitä, jotka selittävät sitä, miksi hänen kiinnostuksensa moraalireformia ja rotuhygieniaa kohtaan

---

4 Tiina Kinnunen 2001, 59; Jussila 2004, 20, 668; Hakosalo & Jalagin & Junila & Kurvinen 2014, 9, 14; Florin 2014, 29 –30; Possing 2014, 75; Torninoja-Latola 2014, 279, 287; Leskelä-Kärki 2014, 317.

5 Sulkunen 1989, 11–12; Timo Soikkanen 1994, 59; Hannu Soikkanen 1994, 115 –116; Vares 1994, 150; Tiina Kinnunen 2001, 50; Antikainen 2003, 12; Possing 2014, 75; Jalagin 2014, 116.

6 Kostiainen 1994, 22; Hyrkkänen 2002, 9–10, 13.

heräsi, miten nämä aatteet elivät ja millaisiksi ne muodostuivat hänen maailmankuvassaan.

Rajaan tutkimukseni vuosiin 1904–1934. Vuosi 1904 toi Tilma Hainarin elämään muutoksia. Hän muutti syrjäseudulta keskukseen, Sortavalasta Helsinkiin. Hainari osallistui 1904 Berliinissä naisten kansainväliseen konferenssiin, jota hän piti omalla kohdallaan käänteentekeväenä taitekohtana niin suhteessa naisasiatyöhön kuin muihin yhteiskunnallisen vaikuttamisen tapoihin. Vuosi 1934 päättää tutkimusajan luontevasti, sillä tällöin Tilma Hainari luopui Suomen naisten kansallisliiton siveellisyyskomitean puheenjohtajuudesta. Siinä roolissa hänellä oli ollut vaikutusvaltainen asema edistää sekä moraalireformia että rotuhygieniää. Jätettyään siveellisyyskomitean puheenjohtajuuden hän vetäytyi taka-alalle moraalireformissa ja rotuhygieniatyössä eikä enää pyrkinyt vaikuttamaan niihin julkisuudessa.

Tilma Hainari oli tyttönimeltään Tilma Hagan. Kun käsittelen aikaa ennen hänen avioitumistaan, käytän hänestä nimeä Tilma Hagan. Solmittuaan avioliiton 1883 hänestä tuli Tilma Forsström. Vuonna 1906 Snellmanin syntymän satavuotispäivänä Forsströmit ottivat suomalaisen sukunimen Hainari. Kun tarkastelen Tilma Hainaria ennen vuotta 1906, käytän hänestä nimeä Tilma Forsström. Vuoden 1906 nimenvaihdon jälkeen käytän nimeä Tilma Hainari. Käytän sitä myös siinä yhteydessä, kun hän yli 70-vuotiaana muisteli lapsuuttaan, nuoruuttaan ja avioliittonsa aikoja ennen nimensä vaihtamista.

Tilma Hainari oli uskonnollinen, kuten monet aikakauden sivistyneistönaiset. Ihminen, jolla oli uskonnollinen vakaumus, turvautui kaikessa Jumalaan, etsi Raamatusta eettisiä toimintaohjeita, selityksiä elämäntapahtumiin ja vastauksia perimmäisiin kysymyksiin. Ajan sivistyneistönaisten kristillisessä ajattelussa usko Jumalaan oli maailmankuvan perusta. Sitä vasten heijastettiin ajattelua ja arvoja sekä selitettiin niitä. Kristillinen elämäntähtämys läpäisi kaiken kokemuksen ja toiminnan sekä ohjasi suhtautumisen kaikkiin elämäntilanteisiin ja -ilmiöihin. Jokapäiväisessä elämässä uskon ja hengellisyyden tuli näkyä lähimmäisenrakkautena. Amerikkalainen tutkija David D. Hall käyttää käsitettä eletty uskonto (*lived religion*). Se kuvastaa tapoja, joilla uskonnolle omistauduttiin ja sitä elettiin todeksi päivittäisessä elämässä.⁷

Suomalaisten siveellisen tason kohottaminen oli Tilma Hainarille kohtalonkysymys, tae kansakunnan menestymiselle. Siveellisyys oli tutkimusajankohtana yleinen ja monimerkityksellinen termi, ja siksi selitin sitä laajasti. Määrittelen käsitteen siveellisyys sillä tavoin kuin aikalaiset sitä käyttivät, ja puhun siitä samalla tavalla. Käsithistoriassa siveellisyydestä on puhuttu aikalaismerkityksessä, ja sitä on vaikea korvata muulla tavoin.

---

⁷ Hall 1997; Siltala 1999, 345; Anne Ollila 2000, 100; Markkola 2000, 114; Markkola 2002a, 17, 28, 37; Markkola 2002b, 144, 149; Antikainen 2003, 13; Ketolainen 2010, 13; Lahti 2013, 5.

Suomessa käsitettä siveellisyys käytettiin 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa kolmella eri tavalla. Ensiksi 1800-luvun alkupuolella erityisesti Johan Wilhelm Snellmanin ajattelussa siveellisyys merkitsi ennen muuta yksilön omaantuntoon ja itsenäiseen ajatteluun perustuvaa uutta luovaa toimintaa. Parhaimmillaan siveellisyys ilmeni miehissä, jotka toimivat valtion politiikassa. Snellmanin mukaan naiset eivät kyenneet siveelliseen toimintaan, vaan heille kuului kulttuurin säilyttäminen ja uusintaminen lapsia kasvattamalla.⁸

Toiseksi 1800-luvun loppua kohti etenkin fennomaanit eli suomenmieliset sisällyttivät siveellisyyteen kristillisiä ja konservatiivisia arvoja sekä perinnäisiä tapoja. Käsitteen merkitys muuntui uudistavasta säilyttävään suuntaan. Siveellisyys tarkoitti moraalinormistoa, joka tuli ottaa yhteiskunnan perustaksi. Siveellisyydestä tuli eräänlainen oikean elämisen tavan malli, jota kunnan kansalaisen oli noudatettava.⁹

Termi siveellisyys alkoi sukupuolittua ja liittyä etenkin naiseuteen, koska naisilla oli keskeinen rooli äiteinä, kasvattajina ja yhteiskunnan moraalisen ryhdin ylläpitäjinä. Monet porvarilliset naisasianaiset olivat mukana suomalaiskansallisessa liikehdinnässä, ja heille siveellisyys edusti muun muassa kristillistä elämäntavasta ja äidillisyyksäatetta. Lisäksi he muokkasivat siveellisyys-käsitettä luovasti omiin tarkoituksiinsa, hyödynsivät sen poliittista merkitystä ja perustelivat sillä poliittista aktiivisuuttaan. Porvarilliset naisasianaiset käyttivät käsitettä sekä rakenteita säilyttävässä että kulttuuria uudistavassa merkityksessä. Siveellisellä politiikallaan he katsoivat edistävänsä yhteistä hyvää.¹⁰

Kolmas siveellisyyden merkitys liittyi seksuaalimoraaliin. Keskiluokkaiset naisasianaiset yhdistivät siveellisyyden kolme tasoa, politiikan, uskonnon ja perinteiden värittämän eetoksen ja seksuaalisuuden. Siveellisyyden avulla he toisaalta propagoivat naisten äänioikeutta, toisaalta yrittivät säilyttää seksuaaliset säännöt, joilla valvottiin sukupuolista puhtautta.¹¹

Moraalireformi on kansainvälisessä käytännössä vakiintunut käsite, jonka ytimessä on kysymys siveellisyydestä. Siveellisyydensäilytyksen käsitteilyä ja sen ratkaisuyrityksiä nimitetään moraalireformiksi, ja sitä ajavia henkilöitä kutsutaan moraalireformisteiksi. Heille moraalireformi näyttäytyi uudistusliikkeenä, jonka avulla yritettiin nostaa sekä yksilön että yhteiskunnan moraalitason siveellisesti kestäväksi kristilliselle pohjalle. Moraalireformi paransi naisten asemaa, koska sillä tähdättiin sukupuolten tasa-arvoon, mutta lopullinen päämäärä oli koko yhteiskunnan paras. Tulevaisuuteen hahmoteltiin moraalisesti korkeatasoinen yhteiskunta. Moraalireformi ammensi kristillisestä perinteestä, ja sitä tukivat erilaiset,

---

8 Pulkkinen & Sorainen 2011, 29; Pulkkinen 2011, 40–42, 52; Elomäki 2011, 132–133.

9 Tiihonen 2000, 175; Elomäki 2011, 133, 142–146.

10 Nätkin 1997, 37; Juntti 2011, 99; Elomäki 2011, 132–134, 143–146; Pulkkinen & Sorainen 2011, 23, 29–30.

11 Pulkkinen & Sorainen 2011, 30; Elomäki 2011, 132–134, 138–141, 143, 146–149.

useimmiten uskonnollisella pohjalla toimivat liikkeet ja organisaatiot. Moraalireformistit pyrkivät siveellisyysskampanjoilla vaikuttamaan mielipiteisiin ja aikaansaamaan konkreettisia toimia yhteiskunnan perinpohjaiseksi siveelliseksi uudistamiseksi. Yhteiskuntamoraali kokonaisuudessaan kuului siveellisyysskysymyksen piiriin, mutta erityisesti seksuaalimoraali käsitettiin perustavaksi osaksi yleistä moraalia. Siveellisesti puhdas ihminen kontrolloi sukupuoliviettiään ja rajoitti sukupuolisen kanssakäymisen avioliittoon kuuluvaksi.¹² Nimitän Tilma Hainaria moraalireformistiksi ja hänen ajamaansa siveellisyyden asiaa moraalireformiksi.

Rotuhygieniä oli 1800-luvun lopulla syntynyt moderni, tieteen kanssa liittoutunut oppirakennelma ja maailmankatsomus, joka oli laajalti hyväksytty ja vaikutusvaltainen. Se oli osa rotubiologiaa, jossa tutkittiin muun muassa rotuja, kansoja, sosiaaliluokkia ja niiden ominaisuuksia, joiden katsottiin johtuvan perimästä tai ympäristöstä. Rotubiologia muodosti teorian, jota rotuhygieniä sovelsi käytäntöön. Euroopan saksankielisillä alueilla ja Pohjoismaissa käytetään yleensä termiä rotuhygieniä, kun taas anglosaksisella alueella ilmiö tunnetaan nimellä eugeniikka. Useimmiten tutkijat käyttivät käsitteitä toistensa synonyymeina.¹³ Niina Timosaaren mukaan kuitenkin eugeniikka on laajempi käsite, koska nykyään rotuhygieniä käsitetään usein etnisyyteen perustuvaksi negatiiviseksi eugeniikaksi.¹⁴ Aikalaisasiantuntija Harry Federley arvosteli rotuhygieniä-sanan käyttöä. Rotuhygieniällä ei ollut tekemistä rodun kanssa, vaan se viittasi perintötekijöihin ja perimään. Hänen mielestään rotuhygieniä-käsitteen käyttö hämärsi aatteen päämäärää, joka oli työ ihmiskunnan hyväksi. Rotuhygieniassa käsitettä ”rotu” käytetään merkitsemään lähinnä väestöä, ihmislajia tai ihmiskuntaa.¹⁵

Käytän enimmäkseen Suomessa vakiintunutta, jo aikalaisten käyttämää ilmausta rotuhygieniä, mutta anglosaksisista maista ja toisinaan naisista puhuessani käytän termiä eugeniikka. Käsittelen niitä toisiaan vastaavina ilmauksina. Molemmat tarkoittivat rodunparannusta tai -jalostusta ja kiinnostuksen kohteina olivat väestön määrä ja laatu. Rotuhygieniää pidettiin soveltavana tieteenä, jonka avulla pyrittiin jalostamaan rodullisia ominaisuuksia. Tämän ajateltiin hyödyttävän ihmisrotua ja kansakuntaa. Maailmanlaajuisen ilmiön painotukset vaihtelivat eri maissa, koska rotuhygieniällä haluttiin ratkaista kullekin yhteiskunnalle tyypillisiä

---

12 Markkola 2002a, 12, 28, 166, 336–337, 366; Antikainen 2003, 58; Markkola 2006, 224; Svanström 2006, 193; Markkola 2007, 39–40; Elomäki 2011, 134; Urponen 2011, 279; Tiina Kinnunen 2014a, 70.

13 Hietala 1985a, 107; Weiss 1990, 8n; Mattila 1994, 225; Koivusalo 1994, 64–65; Mattila 1996a 123; Mattila 1996b 14–15; Mattila 1999, 13–18; Niemi 2006, 3; Mattila 2016, 276; Anto Leikola 2017, 117; Saura 2018, 33.

14 Timosaari 2017, 141.

15 Henri Nygård 2016, 223; Anto Leikola 2017, 117.

ongelmia. Ideologia on usein liitetty poliittiseen oikeistoon, mutta opilla ja aatteella oli kannatusta myös liberaalissa, sosiaalidemokraattisessa ja kommunistisessa eliitissä. Sen ideat olivat joustavia ja sopeutuivat erilaisiin ideologioihin, kansanliikkeisiin ja palvelivat vaihtelevia poliittisia päämääriä. Joissain tapauksissa rotuhygieenikot pyrkivät puhdistamaan omaa kansaa vieraiden rotujen vaikutuksista, mutta useimmiten he nostivat huomion kohteeksi oman kansan laadukkuuden. He jaottelivat kansalaiset kahteen erilaiseen, eriarvoiseen pidettyyn ryhmään: ensimmäinen kategoria koostui biologisesti kelpoisiksi katsotuista ja toinen ryhmä oli ”epäkelpot”, joihin kohdistettiin rotuhygieenisii toimenpiteitä. Ominaisuuksien periytyminen ja biologinen determinismi yhdistyivät. Ihminen oli perimänsä luomus, eikä häneen voinut vaikuttaa ympäristöllä tai kasvatuksella.¹⁶

Rotuhygienian ydinajatuksen mukaan ihmiset pystyivät ja heillä oli velvollisuus parantaa tulevien sukupolvien laatua, joka perinnöllisyyden ennalta määräämää. Huoli väestön määrästä ja laadusta määritteli rotuhygienian tavoitteita ja keinoja, joiden mukaan se jaettiin kahteen päälinjaan. Positiivisella rotuhygienialla pyrittiin kasvattamaan väestön määrää ja kohentamaan sen laatua. Riittävän tasokkaina ja lisääntymiskelpoisina pidettyjä kansalaisia kannustettiin valistuksella ja yhteiskunnan tukitoimilla jälkeläisten synnyttämiseen ja kasvattamiseen. Positiivisessa rotuhygieniassa otettiin huomioon myös kansanterveys ja oikeanlainen elämäntapa. Sen voidaan ajatella laajentuneen eräänlaiseksi elämäntapaideologiaksi, jossa sen ihanteita puhtaudesta ja hygieniasta toteutettiin elävässä elämässä. Huomattavasti tehokkaampana pidetyssä negatiivisessa rotuhygieniassa taas biologisesti ala-arvoisiksi tuomittuihin yksilöihin kohdistettiin eristämistä, avioliittokieltoja, sterilointia ja kastointia, joilla yritettiin estää heitä lisääntymästä.¹⁷

Eugeniikkaa on usein pidetty etenkin naisten ruumiiseen ja seksuaalisuuteen kohdistuvana miehisenä interventiona. Tämä ei ole koko totuus, vaan monissa maissa naiset edistivät rotuhygieniää merkittävällä tavalla. Kansainvälisessä tutkimuksessa heitä on usein nimitetty eugeenisiksi feministeiksi. He olivat melko usein keskiluokkaiseen eliittiin kuuluvia kaupunkilaisnaisia, jotka olivat koulutautuneet esimerkiksi lääkäreiksi tai opettajiksi. Eugeeninen feminismi ei ollut yhtenäinen liike. Myös naisasianaisista löytyi sen kannattajia, sillä se liittyi osaksi heidän ajatteluaan, jossa keskeisiä teemoja olivat äitiys, lisääntyminen ja kansakunnan hyvinvointi. Feministit muotoilivat eugeniikan uudestaan feministisessä valossa ja käyttivät sen mukaista retoriikkaa parantaakseen naisten asemaa ja voimaannuttaakseen naisia. He kannattivat eugeniikkaa,

---

16 Hietala 1985a, 107; Weiss 1990, 8n; Mattila 1994, 232; Koivusalo 1994, 64–65; Broberg 1995, 135; Roll-Hansen 1995, 154; Mattila 1996a 123–125, 127; Mattila 1999, 13–18, 42; Mattila 2002, 182–183; Tydén 2002, 31–32; Niemi 2006, 3–4; Henri Nygård 2016, 223.

17 Hietala 1985a, 107; Koivusalo 1994, 64; Mattila 1996b, 15; Mattila 1999, 14–17; Tydén 2002, 22; Harjula 2003, 139; Niemi 2006, 2–3; Mattila 2016, 275–276; Henri Nygård 2016, 230.

koska se nosti äitiyden asemaa. Eugeenisen feminismin keskipisteessä oli naisen ruumis ja lisääntymiskyky, jolla nainen osallistui kansakunnan hyvinvoinnin luomiseen. Äitiys ei ollut enää yksityistä, vaan siitä muodostui isänmaallinen asia, yritys uudistaa kansakuntaa. Eugeniikka oli yritys luoda täydellinen ihminen, ja naisilla oli siinä ratkaiseva merkitys.¹⁸

Niin sanottujen tylsämielisten eli älyllisesti kehitysvammaisten katsottiin aiheuttavan degeneroitumista eli rappeutumista, jonka suitsiminen oli rotuhygieenisen huomion polttopisteessä. Tylsämielisyyttä jaoteltiin erilaisiin asteisiin ja sitä pidettiin perinnöllisenä, pysyvänä tilana. Lääketieteessä epänormaalius diagnosoitiin useimmiten tylsämielisyydeksi, jonka katsottiin olevan muun muassa degeneraation, siveettömyyden, rikollisuuden ja köyhyyden alkulähde. Termi tylsämielisyyttä oli mielivaltaisesti käytetty, hämärä ja moniselitteinen yleiskäsite, johon sisältyi laaja kirjo poikkeavana ja epäsosiaalisena pidettyä käyttäytymistä. Tylsämielisyyden perusteella saatettiin syrjiä lähes ketä tahansa. Lääketieteessä tylsämielisyyttä pidettiin mielisairauden alalajina, eikä arkikäytössä tehty selvää eroa tylsämielisyyden ja mielisairauden välillä. Molempien saatettiin katsoa olevan Jumalan rangaistus joko asianomaisen itsensä tai hänen vanhempiansa teoista. Tutkimusajankohtana tylsämielinen oli älyllisesti kehitysvammaisesta käytetty yleinen nimitys, enkä käytä tässä tutkimuksessa sen yhteydessä lainausmerkkejä. Myös esimerkiksi Minna Harjula ja Markku Mattila puhuvat tylsämielisistä ilman lainausmerkkejä.¹⁹

En käytä tutkimuksessani muitakaan lainausmerkkejä aikakaudelle tyypillisten ilmausten yhteydessä. Puhun niistä siinä merkityksessä, kuin niitä tutkimusajankohtana käytettiin, enkä tutkijana ota niihin kantaa. Ilmauksia ovat esimerkiksi rotu, langennut nainen ja hoidokki. Kaikki tekstilainauksissa esiintyvät alleviivaukset ja kursiivilla merkityt kohdat ovat Tilma Hainarin käyttämiä, enkä mainitse siitä erikseen.

Rotu oli aikalaistoimijoiden keskuudessa tavallinen käsite, jota käytettiin monessa merkityksessä. Antropologit alkoivat 1700-luvun lopulla käyttää sitä väestöryhmästä, jolla oli samankaltaisia synnynnäisiä, fyysisiä ominaisuuksia, jotka erottivat sen muista ihmispopulaatioista. Ihmiskunnan voitiin ajatella jakautuneen eri kehitysasteella oleviin rotuihin. Antropologit uskoivat luomiskertomukseen, mutta biologian kehittyessä Raamatun auktoriteetin rinnalle ja ohi nousi luonnontieteen selitysmalli. Sen mukaan ympäristö aiheutti väestön muuntelun. Erot nähtiin perinnöllisinä ja

---

18 Allen 2000, 477–505; Mattila 2002, 180, 182; Richardson 2003, 202–203, 213; Deane-Drummond 2006, 55; Ziegler 2008, 211; Klausen & Bashford 2010, 99, 108–110; Turda 2010b, 59–60; Wessel 2018, 16, 22–24, 28, 57, 68, 95.

19 Kevles 1985, 46, 77–79; Harjula 1996b, 61; Toivo Nygård 1996, 32; Harjula 1996b, 29–30, 143–144; Black 2003, 4, 77–78; Richardson 2003, 219; Levine & Basford 2010, 9; Thomson 2010, 119; Pietikäinen 2013, 96, 103; Wessel 2018, 250.

pysyvinä. Rotukäsite pysyi kuitenkin pitkään epämääräisenä, ja siitä oli useita kilpailevia teorioita.²⁰

Tieteessä termi rotu käsitettiin 1800-luvun ja 1900-luvun vaihteessa usein kahdella tavalla. Yhtäältä se kohdistui väestöön, joka muodosti yhteisen, perityn syntyperän takia tietyn muista ryhmistä eroavan tyyppin. Tällöin viitattiin antropologiseen rotuun eli niin sanottuun systeemirotuun. Toisaalta käsitettä rotu käytettiin myös kuvastamaan jonkin ryhmän laadullisia ominaisuuksia. Tällöin tarkoitettiin biologisesti määriteltäviä niin sanottua vitaalirotua. Juuri jonkin väestöryhmän laadulliset ominaisuudet olivat rotuhygienian kiintopisteenä.²¹

Yleisessä käytössä rotu oli arvolatautunut ja epäselvä käsite, jonka merkitys vaihteli eri yhteyksissä. Se saattoi aikalaisskeskustelussa tarkoittaa ihmislajia yleisesti, polveutumista ja sukuperää, tietyn alueen alkuperäisväestöä, kansaa, heimoa, rotua, kieliryhmää tai alalajia. Rotukäsitteellä saatettiin viitata pelkästään ihmiseen tai hänen ominaisuuksiinsa tai toisaalta kulttuurisiin, uskonnollisiin, kansallisiin, kielellisiin, etnisiin ja maantieteellisiin ryhmiin ja niiden ominaispiirteisiin. Sillä oli myös veren puhtauden sivumerkitys, ja siihen saattoi liittyä halventavia ja rasistisia sivumerkityksiä. Kansallisuusaatteen kehittyessä rotu miellettiin enemmän kansallisenä kuin luonnontieteellisenä käsitteenä. Myös ajan oppineet käyttivät käsitteitä rotu, kansa ja väestö miltei toistensa synonyymeina. Erään teorian mukaan rotu-käsite oli ylempien luokkien keksintö omien etuoikeuksien säilyttämiseksi. Huolimatta käsitteen hämäryydestä ja vaihtelevasta käytöstä sitä pidettiin pitkään luotettavana tieteellisenä luokitteluna. Rotuoppien arvostus kuvasti ajan vahvaa vakaumusta biologisen perimän ratkaisevasta merkityksestä sekä yksilön että ryhmän elämässä. Pohjoismaissa termit rotu ja väestö olivat toistensa synonyymeja erityisesti sotien välisen ajan nationalistisessa kontekstissa.²² Käytän käsitettä rotu useimmiten merkityksessä väestö, sillä siinä merkityksessä suomenkieliset aikalaiset yleensä käyttivät sitä.

Tutkimukseni kannalta olennainen aineisto jakautuu kolmeen ryhmään: painamattomat arkistolähteet henkilöarkistoissa ja järjestöarkistoissa, painetut lähteet sekä sanoma- ja aikakauslehdet. Tärkein painamaton lähteeni on Tilma Hainarin henkilökohtainen arkisto, joka on sijoitettu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) kirjallisuus- ja kulttuurihistorian aineiston (KIA) kokoelmiin. Ensinnäkin Hainarin arkistossa on puheita ja

---

20 Banton 1977, 5, 15; Kemiläinen 1993, 55–56; Isaksson & Jokisalo 1999, 88–89, 99; Kramár 2000, 214; Bland & Hall 2010, 214.

21 Banton 1977, 18, 27; Weinkart, Kroll & Bayertz 1988, 81–82; Mattila 1996a, 127; Mattila 1999, 15; Uimonen 1999, 169; Niemi 2006, 4.

22 Banton 1977, 5, 15; Suvanto 1985, 88; Kemiläinen 1993, 54–56; Halmesvirta 1993, 151; Rahikainen 1995, 18; Mattila 1996a, 125–127; Isaksson & Jokisalo 1999, 88–89, 151; Uimonen 1999, 169; Halmesvirta 1999, 242; Isaksson 2001, 57; Ikonen 2003, 132; Bland & Hall 2010, 214; Antto Leikola 2017, 115; Wessel 2018, 50.

esitelmiä, lehtikirjoitusten käsikirjoituksia ja monenlaisia katkelmia. Toiseksi siellä on muistelmia ja Tilma Hainarin kirjeenvaihtoa. Kolmanneksi aineisto sisältää muun muassa onnittelu- ja käyntikortteja, vieraskirjan 1930-luvulta, vihkosen *Velvollisuuteni eri järjestöjen jäsenenä 1930*, erilaisia todistuksia ja postikortteja. Neljänneksi sinne on sijoitettu laaja leikekokoelma, joka sisältää paljon Tilma Hainarin omia lehtikirjoituksia ja runsaasti häntä kiinnostaneita lehtileikkeitä esimerkiksi moraalireformi- ja rotuhygieniasioista. Hainarin arkistoa on pidetty kulttuurihistoriallisesti merkittävänä.²³

Toinen keskeinen arkisto on Tilma Hainarin edustaman Suomen Naisten Kansallisliiton (SNKL)²⁴ arkisto Kansallisarkistossa (KA). Sinne on sijoitettu muun muassa Hainarin puheita, hänen muistelmiaan ajasta kansallisliiton johdossa ja liiton virallisia papereita. Pöytäkirjoja liiton ja sen alakomiteoiden toiminnasta ei ole säilynyt, mutta arkistosta löytyy painettuina lähteinä suurin osa sekä naisten kansallisliiton että sen siveellisyysskomitean vuosikertomuksista. Tilma Hainarille läheisen Suomen Naisten Kristillisen Raittius- ja Siveellisyysliiton Valkonauhan (Valkonauha) arkisto sijaitsee Kansallisarkistossa. Suomen Naisyhdistyksen (SNY) arkisto on Helsingin kaupunginarkistossa (HKA). Tilma Hainarin toimintaa Suomalaisen puolueen ja Kansallisen Kokoomuspuolueen (Kokoomus) piirissä valaisee Porvarillisen työn arkistossa (PTA) oleva lähdemateriaali.

Tutkijan kannalta lähdeaineistoissa on puutteensa. Sekä Tilma Hainari että hänen sisarensa ovat käyneet aineiston läpi, ja todennäköisesti arkistoon otettu lähdeaine on tarkoin valikoitunut. Se ei sisällä esimerkiksi päiväkirjoja, muita kovin henkilökohtaisia tilityksiä tai syvällistä uskonnollista pohdintaa. Suurimman osan arkistomateriaalista muodostavat tekstit, joilla Hainari yhteiskunnallisena vaikuttajana osallistui julkiseen keskusteluun ajankohtaisista aiheista ja pyrki vaikuttamaan joko poliittisiin päättäjiin tai yleiseen mielipiteeseen tai molempiin. Ne paljastavat hänen julkisen miniänsä, sen kuinka hän halusi esittää itseään, aatteitaan ja arvojaan kirjoitustensa välityksellä. Julkisissa kokouksissa pidetyt puheet ja lehtikirjoitukset tuovat näkyviin niitä asioita, joita hän piti tärkeinä ja halusi edistää yhteiskunnassa. Arkistoaineistoon kuuluu myös läheisille tarkoitettuja muistelmia ja kirjeenvaihtoa, jotka myös oli tarkoitettu luettavaksi. Täysin yksityistä aineistoa ei ole kuin ehkä joissain tekstien katkelmissa. Mukana on myös yksi kirjekuori, jonka päällä on teksti: ”Saa avata vasta kuolemani jälkeen.”²⁵

Tilma Hainari kirjoitti 1930-luvulla useaan otteeseen elämänsä vaiheista aina lapsuudesta alkaen. Tällöin hän oli yli 70-vuotias. Erään otsikon mukaan omaelämäkerralliset muistelmat oli kirjoitettu huviksi hänen

²³ Oittinen 2005, 177.

²⁴ Nykyisin Naisjärjestöjen Keskusliitto.

²⁵ SKS KIA THa kotelo 1 Minn skyddsängel. Kirjoitus Tilma Hainarin nuoruudenrakkaudesta Hjalmar Neglickista (1860–1889). Vuodelta 1936.

omaisilleen ja ystävilleen.²⁶ Muistelmissa kirjoittaja kuvaa tapahtumia, jotka hän kokee menneisyytensä kannalta keskeisiksi. Muistelmat kuvastelevat sekä niitä merkityksiä, joita muistelija antaa menneille ilmiöille, että kirjoittajan asennoitumista ja käsityksiä niistä muistelemisajankohtana.²⁷ Olen joutunut puntaroimaan, miksi Hainari nosti esiin tiettyjä tapahtumia, kuinka paljon muisti mahdollisesti vääristi asioita ja oliko mukana esimerkiksi asioiden kaunistelua.

Tilma Hainarin arkistoihin perehtyminen on vaatinut runsasta lähdekritiikkiä. Erityisesti lähteiden ajoittaminen on ollut haastavaa. Aineistossa on melko paljon päivämäärää tai muita ajan määreitä vailla olevia tekstejä. Lisäksi samassa kuoressa saattaa olla useita hyvinkin lyhyitä katkelmia, joiden tarkka ajoittaminen on usein mahdotonta. Aina ei pysty tarkentamaan, onko teksti jossain tilaisuudessa pidetty esitelmä, puhe tai esimerkiksi johonkin lehteen aiottu kirjoitus.

Hainari käytti paljon alleviivausta korostaakseen tärkeinä pitämiään asioita. Teksteissä on myös yliviiwattuja kohtia, ehkä hänen liian provosoivina pitämiään tai muuten tarpeettomaksi katsomiaan lauseita. Tutkijalle tuottaa ongelmia se, että toisinaan on vaikea päätellä, onko huolettomalla kädellä vedetty viiva alle- vai yliviiwaus. Tekstin painoarvon kannalta olisi tärkeä tietää, kumpi on kyseessä. Usein se on yritettävä päätellä asiayhteydestä.

Painettuihin lähteisiin kuuluu Hainarin oma julkaistu tuotanto. Vuonna 1909 hän kirjoitti suomentamansa kansainvälisestikin tunnetuimman suomalaisen naisasianaisen Aleksandra Gripenbergin kirjasarjan *Naisasian kehitys eri maissa* neljännen osan loppuun lyhyen selostuksen Gripenbergin merkityksestä naisasiatyössä. Hän julkaisi kirjaset *Naidun naisen oikeusasemasta* ja *Miehen edusmiehisyyys* vuonna 1908. Hainari kirjoitti pienoiselämäkerran moraalireformistista, Suomalaisen puolueen kansanedustajasta ja naisasianaisesta Hilda Käkikoskesta ja toimitti tämän muistelmat vuosina 1913–1916. Vuonna 1923 hän kirjoitti artikkelin naisen oikeudellisesta asemasta yleistajuiseen tietokirjaan *Oma maa IV*. Vuonna 1928 Tilma Hainari kirjoitti artikkeleita Suomen naisten kansallisliiton siveellisyyskomitean julkaisuun *Naispoliisikysymys meillä ja muualla*.

Selvitän Tilma Hainarin työtä moraalireformiin ja rotuhygieniaan liittyvän lainsäädännön ja muun asiaa koskevan poliittisen toiminnan osalta painetuista lähteistä, kuten komiteanmietinnöistä, valtiopäiväasiakirjoista ja lakiehdotuksista. Tilma Hainarin kirjoituksia, hänen haastattelujaan ja häntä koskevia uutisia julkaistiin lehdissä runsaasti. Hainari kirjoitti muun muassa *Koti ja yhteiskunta*-, *Suomen nainen*-, *Uusi Suometar*-, *Uusi Suomi*-, *Kotimaa*- ja *Naisten ääni*-lehtiin.

Luokittelen tutkimuskirjallisuuteni viiteen eri ryhmään. Ensinnäkin on Tilma Hainarista julkaistu kirjallisuus. Tyyni Tuulio kirjoitti vuonna 1952

---

26 SKS KIA THa kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistelmia 1854–1883.

27 Kurvinen 2014, 146–147.

kirjan *Tilma Hainari – Karjalan tytär*. Tuulio kirjoitti useita naiselämäkertoja edelläkävijöistä, jotka olivat tehneet merkittävän elämäntyön.²⁸ Tuulio kuvasi Hainarin työskentelyä moraalireformin hyväksi, mutta mainitsi rotuhygieniasta kerran yhdellä sanalla ja silloinkin sivulauseessa.²⁹ Ilmeisesti rotuhygieniapuhe ei sopinut kirjan luonteeseen, jota Riitta Oittinen luonnehtii osuvasti ”kohteliaaksi juhla kirjaksi”.³⁰ Asian käsittelemättä jättäminen saattoi johtua osittain myös siitä, että Tuuliolla itsellään oli vaikeasti kehitysvammainen poika, jolloin rotuhygieniasta kirjoittaminen olisi voinut tuntua vaikealta.

Kirjoittamistaan elämäkertoista Tyyne Tuulio piti Tilma Hainarin biografiaa kaikkein helpoimpana, koska hänen mukaansa Hainaria ei tarvinnut selitellä eikä puolustella kenellekään.³¹ Tuuliolla oli ilmeisesti taipumus välttää kiusallisia asioita kirjoissaan, ja jo aikalaiskritiikissä hänen elämäkertojaan arvosteltiin liiasta hienotunteisuudesta. Toisaalta on katsottu, että Tuulio oli uudenlaisen historiankirjoituksen edelläkävijä, koska hänen kirjoitustyylinsä oli reflektioiva.³² Tuuliolla oli käytössään SKS:ssä oleva arkisto, mutta sen lisäksi hänellä oli mahdollisuus haastatella Tilma Hainarin kolmea sisarta ja eräitä hänen työtovereitaan moraalireformin saralla.³³

Venla Sainio kirjoitti 2004 Tilma Hainarista henkilökuvan Suomen kansallisbiografiaan ja 2008 esittelyn Kokoomusbiografiaan. Sainio kirjoittaa Tilma Hainarin moraalireformityöstä mutta ei mainitse rotuhygieniaa. Omassa kirjassani *Naiset valistuksen virittäjinä. Suomalaisen Konkordia-liiton rahastolahjoittajien ja kunniajäsenen elämäkerrasto*³⁴ kerron Tilma Hainarin pienoiselämäkerrassa lyhyesti myös hänen panoksestaan rotuhygieniatyössä.

Toiseksi kategoriaksi tutkimuskirjallisuutta muodostuu lähinnä ajanjakson suomalaisia sivistyneistö naisia koskeva kirjallisuus, joka käsittelee esimerkiksi siveellisyyskysymystä ratkaisuyrityksineen. Sitä on tutkittu melko paljon. Moraalireformin lisäksi näissä tutkimuksissa tarkastellaan naisasia-aatetta, naisen uskonnollisuutta, paikkaa, elämäntapaa ja kutsumus- sekä velvollisuuseetosta. Näitä teemoja valaisevat muun muassa Maija Rajaisen, Pirjo Markkolan, Johanna Annolan, Minna Uimosen, Riitta Jallinojan, Irma Sulkusen, Kai Häggmanin, Anne Ollilan, Marjo-Riitta Antikaisen, Vesa Vareksen, Tiina Kinnusen ja Johanna Annolan

---

28 Leskelä-Kärki 2013, 315, 321.

29 Tuulio 1952, 152. Riitta Oittisen mukaan aihetta ei käsitelty kirjassa (Oittinen 2005, 177). Siitä löytyy kuitenkin yksi maininta.

30 Oittinen 2005, 177.

31 Tuulio 1973, 150.

32 Oittinen 2005, 177; Leskelä-Kärki 2013, 321, 341; Leskelä-Kärki 2014, 315.

33 Tuulio 1952, Alkusana.

34 Sainio 2004; Sainio 2008; Jämbäck 2008.

artikkelit ja tutkimukset sekä Emilia Lahden pro gradu -tutkielma.³⁵ Kansainvälisesti moraalireformia ovat käsitelleet muun muassa Janet Saltzman Chafetz, Anthony Gary Dworkin, Anna Jansdotter, Yvonne Svanström ja Mariana Valverde.³⁶

Kolmantena kirjallisuusryhmänä on rotuhygieniasta tehty tutkimus. Sitä on julkaistu eniten Iso-Britanniassa, Yhdysvalloissa ja Saksassa. Pohjoismaissa rotuhygieniää ovat tutkineet muun muassa norjalainen Nils Roll-Hansen, tanskalainen Bent Sigurd Hansen ja ruotsalaiset Gunnar Broberg, Mattias Tydén, Maija Runcis ja Maja Hagerman.³⁷ Sterilointilain ja hyvinvointivaltion rakentamisen välisistä suhteista toteutettiin 1990-luvulla yhteispohjoismainen projekti.³⁸

Suomessa rotuhygieniää on tutkittu jossain määrin. Marjatta Hietalan artikkeli teoksessa *Mongoleja vai germaaneja? – Rotuteorioiden suomalaiset* vuodelta 1985 on ensimmäinen Suomessa ilmestynyt rotuhygieenisen liikkeen ilmenemistä koskeva kirjoitus. Rotuhygieniää on pohdittu tai sivuttu suomalaisissa sisällissotaa, rasismia, äärioikeistolaisia liikkeitä ja marginaaliryhmiä käsittelevissä artikkelikokoelmissa ja länsimaista vammaisuuden historiaa koskevissa teoksissa. Siitä on kirjoitettu tai siihen viitattu artikkelikokoelmissa ja tutkimuksissa osana voimistelu- ja urheiluliikettä, raittiustyötä, kauneuskilpailuja, koulukasvatusta, kansanterveyttä ja vammaishuoltoa.

Markku Mattilan väitöskirja *Kansamme parhaaksi* 1999³⁹ on kattava esitys suomalaisen rotuhygienian synnystä ja muotoutumisesta vuoden 1935 sterilointilakiin asti. Sen mukaan nimenomaan Suomelle oli kuvaavaa, että rotuhygienia punoutui tieteen lisäksi myös päivänpolitiikkaan kuten kansallisuusaatteeeseen, kielikysymykseen ja sisällissodan traumoihin.

Mattilan tutkimuksen jälkeen suomalaista rotuhygieniää ovat käsitelleet ainakin Jutta Ahlbeck-Rehn, Petteri Pietikäinen, Niina Timosaari, Mianna Meskus, Johanna Annola ja Merle Wessel.⁴⁰

Markku Mattilan mukaan yksi uusi rotuhygienian tutkimuksen näkökulma on sen suhde naisliikkeeseen. Hän selvitti väitöskirjansa alaluvussa Suomen Naisten Kristillisen Raittius- ja Siveellisyysliiton

---

35 Rajainen 1973, 1978; Markkola 1994, 1996, 2000, 2002a, 2002b ja 2006; Uimonen 1999; Annola 2011, 2016; Jallinoja 1983; Sulkunen 1987, 1988, 1989, 1991, 1995, 1997, 2006 ja 2010; Anne Ollila 1993, 1998, 2000; Häggman 1994; Antikainen 2003 ja 2006; Vares 2005; Tiina Kinnunen 2013 ja 2014a ja 2014b; Lahti 2013.

36 Chafetz & Dworkin 1986; Jansdotter 2004; Svanström 2006; Svanström 2007; Valverde 2008.

37 Roll-Hansen 1995; Hansen 1995; Broberg 1995, 1996; Tydén 1995, 2005; Runcis 1998; Hagerman 2006 ja 2015.

38 Eugenics and Welfare State. Sterilization Policy in Denmark, Sweden, Norway and Finland.

39 Mattila 1999.

40 Ahlbeck-Rehn 2006; Pietikäinen 2013; Timosaari 2017; Meskus 2009; Annola 2016; Wessel 2018.

Valkonauhan (Valkonauha)rotuhygieniavaatimuksia.⁴¹ Vuonna 2016 ilmestyi Johanna Annolan artikkeli Elli Tavastähdestä, sosiaaliministeriön köyhäinhoidon apulaistarkastajasta ja Tilma Hainarin puoluetoverista Suomalaisessa puolueessa ja Kokoomuksessa. Artikkelissa hän esitteli myös Tavastähden panosta rotuhygieenisten toimenpiteiden edistäjänä sosiaalityössä.⁴²

Oman tutkimukseni kannalta tärkein on Merle Wesselin Helsingin yliopistossa 2018 ilmestynyt väitöskirja *An Unholy Union? Eugenic Feminism in the Nordic Countries, ca.1890–1940*.⁴³ Siinä hän vertailee Pohjoismaiden eugeenista feminisimiä. Wessel pitää sitä yhtä aikaa modernistis-traditionaalisenä liikkeenä. Vaikka eugeniikkaa pidettiin uudenaikaisena tieteenä, siinä naisen keskeisimpänä tehtävänä nähtiin synnyttäminen ja huolenpito jälkeläisistä. Tutkimus on monessa suhteessa ansiokas, mutta mielestäni Wessel katsoo joitakin asioita hiukan kapeasti ainoastaan eugeniikan silmälasiin läpi. Hän huomioi hyvin niukasti esimerkiksi sen, että äitiys ja kansanterveys olivat keskeisellä sijalla muissakin ajan aatteissa, opeissa ja liikkeissä, kuten naisasialiikkeessä, fennomaniassa ja hygieniassa.

Kansainvälisesti esimerkiksi ruotsalainen Hjärdis Levin, englantilaiset Angelique Richardson ja Marius Turda, amerikkalaiset Ann Tyler Allen, Philippa Levine ja Alison Bashford sekä kanadalainen Susanne Klausen käsittelevät tutkimuksissaan naisia rotuhygieniavaikuttajina ja aatteen kannattajina.⁴⁴

Neljäntenä aihealueena on tutkimusajanjaksosta kertova runsas suomalainen kirkkohistorian ja poliittisen historian tutkimus. Ajan teologiaa ja kirkkohistoriallista tilannetta avaavat teoksissaan muiden muassa Hannu Mustakallio, Kirsti Kena, Eino Murtorinne, Markku Heikkilä ja Juhani Veikkola.⁴⁵ Yhteiskunnallis-poliittista kehitystä ja toimintaympäristöä taustoittavat esimerkiksi Pirkko Leino-Kaukiainen, Ari Uino ja Vesa Vares Suomalaisen puolueen ja Kokoomuksen vaiheita koskevissa selvityksissään. Yleistä poliittista tilannetta ja Tilma Hainarin elinaikaa koskevaa historiaa ovat tutkineet esimerkiksi Matti Klinge, Osmo Jussila, Henrik Meinander ja Seppo Hentilä.⁴⁶

Viidenneksi suomalaista aikakaudella vallitsevaa tunneilmastoa ja eetosta luonnehtivat esimerkiksi artikkelikokoelmat *Modernin lumo ja pelko*, *Uusi uljas ihminen*, *Vamppyyrinainen ja Koukkuniemen sauna*. *Suomalainen*

---

41 Mattila 1999, 108–119.

42 Annola 2016.

43 Wessel 2018.

44 Levin 1994; Allen 2000; Richardson 2003; Bashford 2010; Klausen 2010; Levine 2010; Turda 2010a; Turda 2010b.

45 Mustakallio 1983 ja 2001; Kena 1977, 1979 ja 2000; Murtorinne 1977, 1978, 1980 ja 1986; Heikkilä 1979; Veikkola 1969, 1977 ja 1980.

46 Klinge 1997; Jussila 2006; Meinander 2012; Seppo Hentilä 2006 ja 2018.

2 MORAALIREFORMI JA ROTUHYGIENIA EUROOPASSA JA YHDYSVALLOISSA

Siveellisyyskysymyksen käsittely eli moraalireformi liittyi länsimaissa 1800-luvun kaupungistumisen ja teollistumisen nostattamiin sosiaalisiin ongelmiin, köyhyteen, rikoksiin ja paheisiin. Niiden ratkaisemiseksi syntyi laaja spektri sosiaalisia reformiliikkeitä. Ne eivät välttämättä liittyneet moraaliin, mutta linkittyivät usein erilaisiin puhtausohjelmiin ja siveellisyysliikehdintään. Sosiaaliset ongelmat alettiin mieltää moraalisisina.⁴⁸

Laaja moraalireformistinen puhtausrintama syntyi vastauksena pelkoon moraalin laskusta, jota samojen ongelmien katsottiin aiheuttavan. Moraaliset puhtausliikkeet muodostuivat yleensä uskonnollisesti motivoituneista miehistä ja naisista, joilla usein oli läheiset yhteydet evankelioivaan kristillisyyteen. Moraali ja uskonto kietoutuivat toisiinsa ja toimintaa toteutettiin kristillisen lähimmäisenrakkauden hengessä. Liikkeillä oli altruistiset motiivit, ja niissä uskottiin ihmisten moraaliseen parantumiseen. Moraalireformin avulla yhteiskunnan ongelmia nostettiin julkiseen keskusteluun. Moraalireformiliikkeet olivat yksi tapa pyrkiä puhdistamaan yhteiskuntaa ja parantamaan paheiden synnyttämiä ongelmia. Näihin liikkeisiin kuuluivat orjien vapauttamisliike, raittiusliike ja prostituution vastustaminen. Moraalireformiliikehdinnän pääkohde oli seksuaalimoraalin valvominen ja sukupuolisiveellisyyden vaaliminen.⁴⁹

Myös varhaisten naisasialiikkeiden keskeisiä toimintamuotoja olivat sosiaaliset ja moraaliset reformit. Eri maiden erilaisissa oloissa naisasialiikkeiden ohjelmat vaihtelivat, mutta kaikkien maiden keski- ja yläluokkaiset naisaktivistit ja moraalireformistit nostivat sukupuolimoraalin epäkohtia esille. Esimerkiksi Ruotsissa ensimmäiset naisasialiikkeet yhdistyivät siveellisyysliikkeeseen, koska niitä yhdistivät samanlaiset tehtävät, raittiuden vaatimus ja prostituution vastustaminen.⁵⁰

---

⁴⁷Kaarina Mäkinen 1992; Peltonen 1992; Mattila 1998; Molarius 1998; Tiihonen 2000; Vehkalahti 2000; Seppälä 2016.

⁴⁸Chafetz & Dworkin 1986, 31, 159, 161; Jansdotter 2004, 43; Roberts M.J.D. 2004, 203; Tiina Kinnunen 2014a, 70.

⁴⁹Chafetz & Dworkin 1986, 21, 25, 159; Roberts Nickie 1992, 259–260; Hackzell 1994, 180; Mintz 1995, 66; Holton 1996, 73; Whiteaker 1997x–xi; Mort 2000, 70, 76–77; Jansdotter 2004, 13, 15, 21; Roberts M.J.D. 2004, 1–4, 203; Deswarte Gifford 2006, 1021; Svanström 2006, 112–113, 190–191; Markkola 2007, 39–40; Valverde 2008, 17, 19; Lahti 2013, 6; Tiina Kinnunen 2014a, 70; Sandell 2015, 29.

⁵⁰Chafetz & Dworkin 1986, 159, 161; Moscucci 1990, 119; Roberts Nickie 1992, 259–260; Hackzell 1994, 180; Mintz 1995, 66; Holton 1996, 73; Whiteaker 1997x–xi; Mort 2000, 70, 76–77;

Moraalireformin polttopisteet olivat ohjesääntöinen prostituutio ja kaksinaismoraali, jotka pyrittiin poistamaan. Prostituution katsottiin legitimoivan naisten riiston ja ylläpitävän kaksinaismoraalia. Sen kannattajat edellyttivät naiselta absoluuttista sukupuolimoraalia, mutta hyväksyivät miehille relatiivisen sukupuolimoraalin. Tätä kaksoisstandardia he perustelivat sukupuolten luontaisella erilaisuudella. Absoluuttisen sukupuolimoraalin kannattajat, moraalireformistit etunenässä, edellyttivät puhtautta ja pidättyvyyttä molemmilta sukupuolilta. He hyväksyivät sukupuolisuhteet ainoastaan avioliitossa. Relatiivisen sukupuolimoraalin kannattajat puolestaan hyväksyivät esiaviolliset ja avioliiton ulkopuoliset suhteet ainakin joissain tapauksissa.⁵¹

Säätöluokassa vallitsi melko yleisesti kaksinaismoraali, ja miesten käynnit prostituoitujen luona sallittiin. Prostituutiokontaktien katsottiin kasvattavan sukupuolitautilien riskiä ja määrää. Sukupuolitautilien välttämiseksi käytössä oli niin sanottu ohjesääntöinen prostituutio, joka aloitettiin Ranskassa 1800-luvun alussa ja omaksuttiin nopeassa tahdissa muissa länsimaissa. Ohjesääntöisessä prostituutiojärjestelmässä ammattiprostituoitujen tuli käydä säännöllisesti lääkärintarkastuksissa, jotka merkittiin tarkastuskirjaan. Sukupuolitautia sairastavalta kirja otettiin pois, ja sitä pidettiin yleisesti ammatinharjoittamista varten myönnettynä lupakirjana. Eräällä tavalla haureuden harjoittaminen tunnustettiin lailliseksi, yhteiskunnan suojeluksessa olevaksi elinkeinoksi.⁵²

Länsimaissa suurkaupungeissa prostituoitu ilmensi kuvaa seksuaalisesta, paheellisesta naisesta. Moraalireformistien parissa prostituoitunut, joukossa hyvin nuoria tyttöjä, luokiteltiin pikemminkin epäsiiveillisten viettelijöiden uhreiksi kuin pahantekijöiksi. Moraalireformistit suojelivat niitä, jotka olivat vaarassa langeta, ja pelastivat langenneita naisia. Moraalireformin työvälineisiin kuului muun muassa turvakotiliike prostituoitujen pelastamiseksi. Turva- ja pelastuskodeissa ei yleensä tuomittu vaan pyrittiin jaettuun sisaruuteen. Avun vastineeksi pelastetuilla oli velvollisuus välttää syntiä. Toisaalta moraalireformistinaiset

---

Markkola 2002a, 212; Jansdotter 2004, 21; Deswarte Gifford 2006, 1021; Svanström 2006, 112–113, 190–191; Ahola & Antikainen & Salmesvuori 2006, 8; Markkola 2007, 39–40; Valverde 2008, 17, 19; Sandell 2015, 28–29.

⁵¹ Armas Nieminen 1951, 42, 374; Rajainen 1973, 9n1; Backman 1976, 221; Moscucci 1990, 119; Manns 1994, 269; Uimonen 1999, 43n; M.J.D. Roberts 2004, 231; Ahola & Antikainen & Salmesvuori 2006, 8; Lennartsson 2007, 27–31; Uimonen 2011, 107–108; Tiina Kinnunen 2014, 63.

⁵² Rajainen 1973, 10, 126; Nickie Roberts 1992, 245–245; Häkkinen 1995, 107; Markkola 2002a, 166, 169; Annola 2011, 187; Mort 2000, 67, 76–77; Jansdotter 2004, 21; Markkola 2006, 226–227; Lennartsson 2007, 94; Jalava 2011, 92; Uimonen 2011, 110; Lahti 2013, 7.

työskentelivät kaikkien naisten hyväksi, toisaalta taas heidän asenteissaan ja työssään ilmeni luokkahierarkiaa ja vallankäyttöä.⁵³

Koska traditionaaliset rooliodotukset estivät moraalireformistinaisia toteuttamasta moraalireformia tehokkaasti, he alkoivat vastustaa yhteiskunnan sukupuoliroolijärjestelmää. Moraalireformiliikkeet tarjosivat naisille uudenlaisen ilmaisukanavan, kun ne legitimoivat naisen roolin siveellisenä puhdistajana ja sallivat naisten tulla aikaisemmin kiellettyinä olleeseen julkiseen tilaan ja toimia siellä aktiivisesti hyväksikäytettyjen naisten pelastamiseksi. Naiset muotoilivat uudelleen yhteiskunnallista keskustelua ja ilmaisivat selvästi eriävät mielipiteensä. Moraalireformiliikkeet vaikuttivat tasa-arvoistavasti ja naisia vapauttavasti, kun ne antoivat heille mahdollisuuden kapinoida epäoikeudenmukaisuutta ja sosiaalisia epäkohtia vastaan.⁵⁴

Suomessa anglosaksiperäinen evankelioiva kristillisuus ja kotimaiset herätysliikkeet nostivat 1800-luvun jälkipuoliskolla sukupuolimoraalin ohjelmalistalleen. Se oli olennainen osa siveellisyysskysymystä, joka oli verrattavissa ajan muihin tärkeisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin, kuten työväen- ja naiskysymykseen. Prostituoitujen määrän lisääntyminen teki ongelman entistä näkyvämmäksi. Seksuaalimoraalista tuli ajankohtainen keskustelunaihe, ja samoihin aikoihin alkoi kamppailu ohjesääntöisen prostituution vastustamiseksi. Moraalireformin voi katsoa alkaneen, kun 1880 perustettiin kansainvälisen mallin mukaan Federaatio eli Suomen Siveellisyysseura. Federaation toimintaan kuului taistelu kaikkea moraalittomuutta vastaan, mutta sen päätavoite oli prostituution lopettaminen. Motiivina toimi muun muassa sukupuolitautien kasvava määrä. Moraalireformisteihin kuului myös miehiä, mutta naisten kasvava tietoisuus nosti heidät kaikkialla länsimaissa moraalireformistisen aktivismin etujoukkoihin. Suomessakin naisasianaiset osallistuivat erityisen innokkaasti siveellisyysskysymyksen käsittelyyn yhdessä omakohtaista uskoa korostavien herätyskristillisten naisten kanssa.⁵⁵

Erilaisista taustoista tulleet suomalaiset naiset lyöttäytyivät yhteen ja laajensivat moraalireformissa aktiivista sosiaalista toimintaansa, joka perustui herätyskristillisiin arvoihin. Naisasianaiset käyttivät siveellisyyden käsitettä kristillissosiaalisessa työssä, mutta vetosivat siihen myös edistääkseen naisten oikeuksia ja päästäkseen osallistumaan poliittiseen päätöksentekoon. He muotoilivat uudelleen vakiintunutta käsitystä naisen kutsumuksesta ja samalla syvensivät miesten ja naisten välistä

---

53 Moscucci 1990, 119; Johannisson 1994, 63; Markkola 2002a, 212; M.J.D. Roberts 2004, 200–201, 250.

54 Chafetz & Dworkin 1986, 18 22–24; Smith-Rosenberg 1994, 115–116; Markkola 2002a, 336–337; M.J.D. Roberts 2004, 203, 243.

55 Rajainen 1973, 11, 26–27, 127; Nickie Roberts 1992, 250–252, 259–260; Hackzell 1994, 174; Mort 2000, 92; Toivo Nygård 2001, 53–54; Markkola 2002a, 166–169, 361; Markkola 2006, 224–225, 227; Svanström 2006, 190–191; Uimonen 2011, 112.

sukupuolijakoa kehitellessään moraalireformin avulla käsitystä kaikkia naisia yhdistävästä naiseudesta.⁵⁶

Rotuteoreettinen keskustelu Euroopassa kiihtyi 1700-luvun loppupuolelta lähtien, kun valistus ja Ranskan vallankumous nostivat esiin tasa-arvon vaatimuksen. Toisaalta siirtomaavallotukset kasvattivat etnosentrismää, jossa suositittiin omaa kansaa ja suhtauduttiin ennakkoluuloisesti muihin kansoihin. Samoihin aikoihin osuivat heräävä kansalliskiihko, kristillisen ihmiskäsityksen säröily ja antropologian sekä luonnontieteiden esiinmarssi. Luonnontieteilijät ja antropologit liittivät tutkimuksiinsa klassisia rotuluokitteluja.⁵⁷

Antropologian isäksi kutsuttu saksalainen Friedrich Blumenbach esitti 1700-luvun lopulla, että eri rodut syntyivät degeneroitumalla paratiisimaissa olevasta ihannetyypistä, jota eurooppalainen rotu muistutti eniten. Suomalaiset ja saamelaiset hän luokitteli ainoiksi mongolirotuun kuuluviksi eurooppalaisiksi kansoiksi.⁵⁸ Mongoliteoria yhdistyi turaanilaisteoriaan. Sen mukaan indoeurooppalaiset kansat syrjäyttivät Euroopan turaanilaiset kansat, koska näiden henkiset ja ruumiilliset ominaisuudet olivat huonompia. Monet antropologit pitivät suomalaisia turaanilaisiin kuuluvina.⁵⁹

Rotuluokitteluissa hyödynnettiin kallonmuodon mittasuhteiden tutkimusta eli kraniologiaa, sillä kallonmuodon ja luonteenominaisuuksien katsottiin vastaavan toisiaan. Ruotsalainen anatomi-arkeologi Anders Retzius väitti 1842 kehittämänsä kallonmittausmetodin perusteella, että vastakohtana pitkäkalloisille indoeurooppalaisille roduille turaanilaiset olivat lyhytkalloisia. Tästä johtuivat heidän alemmat ominaisuutensa. Turaanilaisina pidetyt suomalaiset leimattiin alkeelliseksi, lyhytkalloiseksi kansaksi.⁶⁰

Ranskalainen rotumystikon Joseph Arthur Comte de Gobineaun 1800-luvun puolivälissä esittämässä rotuhierarkiassa ylimpänä oli kulttuuria luova valkoinen rotu, jonka valiojoukon muodostivat puhdasveriset arjalaiset. Gobineaun mukaan muut skandinaavit kuuluivat arjalaisiin, mutta suomalaiset olivat osa alempiarvoista keltaista rotua.⁶¹ Hän yhdisti rotu- ja luokka-ajattelun. Skandinaavisen arjalaisyyhteiskunnan alimman luokan

---

56 Markkola 2002a, 13, 364–365, 368–369.

57 Isaksson & Jokisalo 1999, 121.

58 Kilpeläinen 1985, 165; Weindling 1989, 50; Kemiläinen 1993, 56–57, 60–62, 110; Banton 1998, 22; Hagerman 2006, 164.

59 Kilpeläinen 1985, 165–167, 169; Kemiläinen 1993, 69–70, 75.

60 Kevles 1985, 6; Kilpeläinen 1985, 169; Weindling 1989, 50; 165–169; Kemiläinen 1993, 70–71; Isaksson & Jokisalo 1999, 130–132; Uimonen 1999, 52; Broberg & Tyden 2005, 23; Hagerman 2006, 166, 169, 259, 339; Pietikäinen 2013, 90, 94; Tamminen 2015, 60; Hagerman 2015, 20.

61 Kilpeläinen 1985, 169–170; Virtanen 1985, 55–57; Kemiläinen 1993, 140–143; Banton 1998, 63–65; Isaksson & Jokisalo 1999, 121–124; Broberg & Tyden 2005, 23; Hagerman 2006, 182, 184–185, 298, 408; Levine 2010, 53; Hagerman 2015, 40–42; Tamminen 2015, 45–47, 60.

muodostivat suomalaiset. Gobineaun oppirakennelma muokkasi käsitystä, joka suomalaisista syntyi rotuteoreettisissa keskusteluissa.⁶²

Charles Darwin esitti 1859 evoluutioteorian teoksessaan *Lajien synty*. Ranskalainen luonnontieteilijä Jean-Baptiste Lamarck muotoillut ajatusrakennelman lajien kehityksestä jo 1800-luvun alussa, mutta Darwinin luonnontieteellisessä maailmankuvassa Jumalaa ei enää pidetty selittävänä tekijänä luonnonilmiöiden synnylle. Darwinin käänteentekevä saavutus oli esittää evoluution syyksi luonnonvalinta. Se suosi yksilöitä, jotka olivat satunnaismuuntelussa saaneet otollisia ominaisuuksia olemassaolon taisteluun.⁶³

Darwin sai luonnontieteiden lisäksi vaikutteita yhteiskuntatieteilijöiltä. Hän lainasi väestötieteilijä Thomas Malthusilta ajatuksen elämästä olemassaolon taisteluna. Sosiaalifilosofi Herbert Spencer väitti 1800-luvun puolivälissä, että luonnon ja yhteiskunnan välillä vallitsi vastaavuus. Hänelle olemassaolon taistelutanner oli yhteiskunta. Darwin otti Spenceriltä käyttöön iskulauseen kelpoillisimpien eloonjäämisestä.⁶⁴

Darwinin vallankumouksellinen teoria mullisti 1800-luvun lopun aatehistorian. Darwinismi antoi perinnöllisyyden mekanismeille ensisijaisen roolin ominaisuuksien siirtämisessä ja herätti kiinnostuksen väestön määrään ja laatuun. Sosiaalireformaattorit yhdistivät Malthusin, Spencerin ja Darwinin teorial dynaamiseksi sosiaalidarwinistiseksi tulkinnaksi. Siinä ihmisyhteisöihin alettiin soveltaa Darwinin teoriaa elinkelpoisimpien selviämisestä luonnonvalinnan avulla. Syntyi näkemys kansojen rodullisesta hierarkiasta, jossa eriarvoisten kansojen välillä riehuvan olemassaolon taistelun tulisi voittamaan biologisesti laadukkain ja parhaiten sopeutunut rotu. Vähemmän arvokkaiksi katsotut oli predestinoitu tuhoutumaan. Tätä perusteltiin toisinaan niillä Jeesuksen sanoilla, että huono puu ei voinut tuottaa hyvää hedelmää, vaan oli hakattava pois.⁶⁵

Kun sosiaalidarwinistit käsittelevät yhteiskunnan ongelmia darwinismin termeillä, elintilakamppailu rotujen ja kansakuntien välillä ulotettiin kansojen sisäpuolelle. Sosiaalidarwinistit katsoivat, että yhteiskunnalliset kysymykset noudattivat biologian lakeja. Yhteiskuntaa pidettiin sisäisesti eriarvoisena ja ylempien yhteiskuntaluokkien asema nähtiin biologisesti

---

62 Kemiläinen 1993, 142–143; Isaksson & Jokisalo 1999, 123–127; Hagerman 2015, 40–42.

63 Darwin 1958, 85–86; Kaikkonen 1985, 24; Banton 1998, 88; Isaksson & Jokisalo 1999, 154; Carlson 2001, 155; Black 2003, 12; Vehmas 2005, 65; Browne 2006, 46, 86–87; Portin 2008, 23–24; Ruse 2008, 13, 21–24; Pietikäinen 2017, 281–287; Antto Leikola 2017, 59, 62.

64 Kaikkonen 1985, 24; Weindling 1989, 81; Levin 1994, 15, 34; Banton 1998, 85; Jones 1998, 10; Isaksson & Jokisalo 1999, 156–157; Carlson 2001, 113–114, 127, 139, 141; Richardson 2003, 202; Black 2003, 12; Browne 2006, 37, 106; Ruse 2008, 25, 58, 295–296; Tamminen 2015, 72–73; Pietikäinen 2017, 279, 283.

65 Banton 1977, 89–90; Kaikkonen 1985, 24, 28–29; Kilpeläinen 1985, 183; Weindling 1989, 45; Isaksson & Jokisalo 1999, 156–158, 181; Mattila 1999, 29; Carlson 2001, 16–20; Black 2003, 13; Niemi 2006, 5; Mattila 2016, 274.

oikeutettuna. Alempina pidettyjen luokkien aiheuttamien ongelmien perimmäisenä syynä nähtiin ihmisten erilainen perimä.⁶⁶ Sosiaalidarwinistinen ajatusmalli oli kasvualusta degeneroitumisteorialle ja rotuhygienialle, jotka seuraisivat sitä jatkumona.

Argumentti luonnonvalinnan määräämästä ihmisten epätasa-arvoisuudesta tuki pessimististä ajatusta sivilisaatiota seuraavasta degeneraatiosta. Sosiaalidarwinistit yhdistivät degeneraatioajatuksen ja sosiaalidarwinismin käänteisen luonnonvalinnan avulla. Darwinin luonnonvalinta poimi olosuhteisiin parhaiten sopeutuneet yksilöt, jotka saivat eniten jälkeläisiä ja siirsivät heille hyvät ominaisuutensa. Modernissa yhteiskunnassa luonnonvalinta vääristyi, kun esimerkiksi lääketiede ja hyväntekeväisyys pelastivat heikkoja ja sairaita. Tällöin he saivat mahdollisuuden lisääntyä ja levittää huonoa perimäänsä, kun taas lahjakkaimmat yksilöt synnyttivät vähemmän jälkeläisiä kuin muut. Ihmiselämä alettiin nähdä jatkuvana selviytymiskamppailuna elinkelpoisuudesta, sillä rodun degeneroitumisen pelättiin asteittain johtavan kulttuurikansojen kuolemaan.⁶⁷

Degeneraation oppijärjestelmää kehitettiin Ranskassa. Valistuksen kehitysoptimismi sai antaa tilaa ajan kulttuuri-ilmastoa luonnehtineelle pessimistiselle, dekadenssia korostaneelle fin-de-siècle -aatesuuntaukselle, jonka avainroolia näyttelivät apokalyptiset degeneraatiokuvitelmat. Degeneraation pelkoa herättivät monet kansakunnan terveydelle ja tulevaisuudelle epäsuotuisat merkit, kuten alhainen syntyvyys ja taloudellisen aseman heikentyminen. Ranskalainen psykiatri *Benédicte Augustin Morel* toi degeneraatioajatuksen lääketieteeseen 1800-luvun puolivälissä. Hänen teoriansa mukaan Jumalan kuvakseen luoma ihminen degeneroitui asteittain syntiinlankeemuksen seurauksena. Perinnöllisyys aiheutti kumuloituvan degeneraation. Suvun epäedulliset ominaisuudet kasautuivat rappeutumisen kierteeksi, joka viimein johti suvun sammumiseen. Degeneraation kehityskulku saattoi lopulta johtaa koko kansakunnan luhistumiseen.⁶⁸

Morel piti degeneraation alkusyynä monia yhteen kietoutuneita tekijöitä. Hän nojautui Lamarckin teoriaan hankittujen ominaisuuksien periytymisestä, joten degeneroitumista aiheutti muun muassa alkoholin

---

66 Weindling 1989, 61, 81–82; Mattila 1999, 29; Isaksson & Jokisalo 1999, 115, 150–151, 180–182; Pekurinen 1999, 16, 23–24; Ikonen 2003, 135; Broberg & Tydén 2005, 11; Niemi 2006, 5.

67 Chamberlain & Gilman 1985, 60, 124; Weindling 1989, 81–82; Mattila 1994, 228; Mattila 1996a, 110; Mattila 1999, 29–30; Isaksson & Jokisalo 1999, 183; Hansen 2003, 11; Vehmas 2003, 63; Niemi 2006, 5–6; Portin 2008, 24; Meskus 2009, 34–35; Paul & Moore 2010, 30; Fogarty & Osborne 2010, 336; Mattila 2016, 274.

68 Pick 1989, 22, 51; Halmesvirta 1993, 68, 88; Bayertz 1994, 40; Harjula 1996c, 118; Halmesvirta 1999, 239; Isaksson & Jokisalo 1999, 182–183; Uimonen 1999, 80; Mattila 1999, 27–29; Hansen 2003, 11; Portin 2003, 23; Niemi 2006, 5–6; Meskus 2009, 35; Thomson 2010, 117; Fogarty & Osborne 2010, 336; Pietikäinen 2013, 98–100; Wessel 2018, 208.

aiheuttama myrkyttyminen. Huono ympäristö, sairaalloinen ruumiinkunto tai luonteenlaatu, puutteellinen moraali ja monet synnynnäiset taudit aiheuttivat degeneroitumista.⁶⁹

Degeneraatio oli vaikeaselkoinen, muuttuva käsite, ja monenlainen poikkeavana pidetty ominaisuus, käyttäytyminen, tila tai olosuhde voitiin tulkita degeneraatioksi. Lääketieteen lisäksi degeneraatiolla alettiin selittää myös yhteiskunnallisia ongelmia. Degeneraation ajateltiin leviävän nopeasti, koska erityisesti degeneroituneiden naisten seksuaalisuutta pidettiin hillittömänä ja heidän hedelmällisyyttään monin verroin suurempana kuin muiden naisten.⁷⁰

Degeneraation käsite levisi tieteestä yleiseen käyttöön, ja siitä tuli 1800-luvun lopulta lähtien suosittu, kaikenkattava selittävä tekijä. Degeneraation avulla tulkittiin muun muassa prostituutiota, alkoholismia, psyykkisiä sairauksia, seksuaalisia poikkeavuuksia ja rikollisuutta. Italialainen Cesare Lombroso muotoili 1870-luvulla opin synnynnäisestä rikollisesta. Sen mukaan rikollinen oli normaalista ihmisestä eläimelliseksi degeneroitunut muunnos, jolla oli perinnölliset taipumukset rikollisuuteen. Hän myös katsoi naisten olevan monessa suhteessa alemmalla tasolla kuin miehet. Vähitellen köyhiä alettiin pitää degeneroituneena väestöryhmänä. Degeneraatioteorian nousu edisti huomattavasti rotuhygienian syntyä.⁷¹

Vuonna 1900 löydettiin uudelleen itävaltalaisen augustinolaismunkin Gregor Mendelin 1866 julkaisemat tutkimukset perinnöllisyyden mekanismeista hernekasveilla. Mendelin genetiikan lakien välityksellä pystyttiin selittämään ominaisuuksien siirtyminen sukupolvelta toiselle. Mendelismiin nojaava moderni perinnöllisyystiede levisi laajalle nopeassa tahdissa ja degeneraatioteoria edistyi, kun mendelismi muodosti sille aikaisempaa tieteellisemmän perustan. Monet rotuhygienia-aktivistit omaksuivat Mendelin perinnöllisyyslait.⁷²

Darwinin luonnonvalinta, sosiaalidarwinismi ja degeneraatioteoria sulautuivat oppirakennelmaksi, jonka Charles Darwinin serkku Francis Galton nimitti 1865 eugeniikaksi. Hän antoi eugeniikalle alkusysäyksen ja viitoitti sille tien. Eugeniikan tarkoitus oli jalostaa tulevien sukupolvien laadullista koostumusta, edistää ihmisten onnellisuutta ja parantaa ihmisrotua. Galtonin eugeniikka muistutti enemmän evankelioivaa uskontoa

---

69 Kaikkonen 1985, 31; Halmesvirta 1985, 213; Pick 1989, 8, 52; Weindling 1989, 82; Mattila 1999, 27–28; Carlson 2001, 40–41; Meskus 2009, 35; Pietikäinen 2013, 100; Pietikäinen 2017, 272; Wessel 2018, 207–208.

70 Weinkart, Kroll & Bayertz 1988, 50–57; Johannisson 1990, 139; Mattila 1999, 30–34; Mattila 2016, 274; Wessel 2018, 207.

71 Pick 1989, 93, 115; Mattila 1994, 227; Koivusalo 1994, 63; Lehtonen 1998, 186–187; Mattila 1999, 28–29; Carlson 2001, 43–46, 52; Lennartsson 106, 207; Levine 2010, 51, 54–55; Pietikäinen 2013, 97, 102–103; Dahlberg 2018, 160.

72 Mattila 1999, 30, 42; Carlson 2001, 338, 342; Black 2003, 25–27; Meskus 2009, 38–39; Turda 2010a, 69; Henri Nygård 2016, 211–212, 217, 226; Mattila 2016, 274, 277.

kuin tiedettä. Hän käytti Jeesuksen vertausta talenteista⁷³ perusteluna eugeniikalle: jotkut olivat saaneet enemmän talentteja, toiset vähemmän. Galton uskoi, että tulevaisuudessa eugeniikasta tulisi kristinuskon korvaava sekulaari kansalaisuskonto. Eugeniikka oli Galtonin mukaan ihmisen eettinen velvollisuus, koska hänen tuli itse ohjata omaa evoluutiotaan. Ihminen toteuttaisi kaitselmuksen lailla rodunjalostusta hyvässä tarkoituksessa, kun taas sokea luonto toimi julmasti. Galton kannatti enemmän positiivista eugeniikkaa ja vapaaehtoista lisääntymisen säätelyä.⁷⁴

Galton ja eräät muut rotuhygienistit olivat merkittäviä tilastotieteilijöitä. Galtonin perillinen, englantilainen tilastotieteilijä ja eugeenikko Karl Pearson (1857–1936) kehitti uuden tieteenalan biometriikan. Se palveli eugeniikkaa mittaamalla ihmisen ominaisuuksien, kuten älykkyyden, periytymistä. Tämä vaikutti merkittävästi älykkyystestien kehittymiseen.⁷⁵

Viktoriaanisen Englannin eugeniikka kytkeytyi jyrkkään luokkajakoon. Ylemmät luokat pyrkivät alistamaan alempana pidettyä työväenluokkaa. Englannin eugeniikkaliike jäi kuitenkin laimeaksi ja suuntautui ennen muuta positiivisen rotuhygieniaan, koska maassa eli vahvana usko liberalismiin ja vapauteen.⁷⁶

Yhdysvalloissa maahan virtaavat siirtolaiset koettiin yleiseksi ongelmaksi 1800-luvun lopulta lähtien, ja myös maan eugeniikka liittyi aluksi siirtolaiskysymykseen. Amerikkalaiset eugeenikot pitivät muiden etnisten ryhmien edustajia alempiarvoisina ja pyrkivät rajoittamaan siirtolaisuutta. Siirtolaisille tehtiin älykkyystestejä, joissa parhaiten sijoittuivat pohjoisen rodun edustajina pidetyt. Heihin kuuluivat muut Pohjoismaista tulevat paitsi suomalaiset, joiden ajateltiin olevan itäeurooppalaisia. Pohjoinen herrarotu oli amerikkalaisten, rasistisesti suuntautuneiden eugenistien ihanne.⁷⁷

Rotuhygieeninen sterilointi oli lähtöisin Yhdysvalloista. Maailman ensimmäiset rotuhygieeniset steriloinnit suoritti lääkäri Harry Sharp Indianan osavaltion vankilassa 1899. Maan negatiiviseen eugeniikkaan

---

73 Talenti oli rahayksikkö.

74 Hietala 1985a, 106–107, 118–121; Mattila 1994, 236; Harjula 1996c, 118; Carlson 2001, 143–144, 146, 234; Vehmas 2003, 65; Deane-Drummond 2006, 56–57; Hagerman 2006, 361; Meskus 2009, 36; Bland & Hall 2010, 213; Levine 2010, 51; Paul & More 2010, 29, 36; Bland & Hall 2010, 213; Pietikäinen 2013, 309–310; Tamminen 2015, 74–75; Timosaari 2017, 142–143.

75 Hietala 1985a, 122–123, 126; Kevles 1985, 34–35, 39; Hietala 2009, 15–17; Mort 2000, 134–135; Kramár 2000, 172; Isaksson 2001, 120; Black 2003, 219–220; O'Connor & Robertson 2003; Porter 2004, 25; Deane-Drummond 2006, 57; Levine 2010, 55; Paul & Moore 2010, 38; Turda 2010a, 69.

76 Hietala 1985a, 124, 160–161; Hietala 1995, 197; Mort 2000, 36; Kramár 2000, 167; Carlson 2001, 9; Black 2003, 211; Deane-Drummond 2006, 57; Bland & Hall 2010, 213; Paul & More 2010, 37–38; Pietikäinen 2013, 314–315; Wessel 2018, 194.

77 Hietala 1985a, 132–133; Mattila 1996a, 132–133; Kramár 2000, 167; Carlson 2001, 258–260; Black 2003, 22, 29, 70; Turda 2010a, 158; Pietikäinen 2013, 311–312.

painottuva eugeniikkaliike oli merkittävä ja laajalle levinnyt tekijä yhteiskunnassa. Myös monet uskonnolliset johtajat ja liberaalit kirkonmiehet, erityisesti protestantit, suhtautuivat avarakatseisesti perinnöllisyyskysymyksiin ja pitivät eugeniikkaa keinona vähentää kärsimystä. Eugeniikalla oli vaikutusvaltaisia suosijoita ja voimaa vaikuttaa sosiaalipolitiikkaan. Yhdysvalloista se levisi saksalaisten ja skandinaavisten sosiaalisten uudistajien pariin, jotka omaksuivat teorian pohjoisen rodun ylemmydestä.⁷⁸

Saksalaisina rotuhygienian uranuurtajina pidetään Alfred Ploetzia ja Wilhelm Schallmayeria, joiden 1890-luvulla ilmestyneet teokset olivat alan klassikoita. Ploetz lanseerasi vuonna 1895 termin rotuhygienia (Rassenhygiene). Sen pyrkimys oli säilyttää ihmisrotu terveenä ja jalostaa sitä. Ploetzin utilitaristisen näkemyksen mukaan rotuhygienia edisti suurinta mahdollista hyvinvointia suurimmalle mahdolliselle ihmisjoukolle. Schallmayer kaavaili Saksaan rotuhygieenistä terveydenhoitomallia, johon sisältyivät esimerkiksi terveystodistukset. Molemmat pitivät eräitä kristillisen etiikan periaatteita, kuten heikkojen puolustamista, haitallisina olemassaolon taistelulle. Saksalainen rotuhygienian aikakauskirja ja alan kirjallisuus levisivät nopeassa tahdissa kaikkiin Pohjoismaihin.⁷⁹

Tanskassa, Ruotsissa ja Norjassa oli 1800-luvulta asti käynnissä ”Skandinavian ihme”, yhteiskunnan vauhdikas modernisoituminen. Siihen sisältyi voimaperäinen teollistuminen, kaupungistuminen ja poliittinen demokratisoituminen. Vanavedessä seurasi köyhyyttä ja jännitteitä yhteiskuntaluokkien välille. Kun ne liittyivät alenevaan syntyvyyteen ja maastamuuttoon, syntyi pelkoa väestön vähenemisestä. Yhteiskunnallinen tilanne oli suotuisa alusta rotuhygienian siemenille, jotka saivat kasvuvoimaa pohjoisen rodun ylivertaisuutta korostavasta myytistä. Ajatus rotuhygieniasta sai myönteisen vastaanoton Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa 1800-luvun lopulla.⁸⁰

Suomeen degeneraatio-opit rantautuivat lääketieteen kautta 1800-luvun lopussa. Tällöin suurelle yleisölle esiteltiin degeneraatiota ja siitä varoitettiin lääketieteen tohtori Wilhelm Sucksdorffin yksityisesti julkaiseman *Tidskrift för Hälsovårdin* sivuilla ja suomenkielisen, kansallismielisen lääkäriseura Duodecimin julkaisemassa *Terveydenhoitolehdessä*, jossa seuran pääideologi, lääketieteen tohtori Konrad Reijon-Waara (vuoteen 1906 Relander) oli pitkään päätoimittajana. Hän oli vuosisadan vaihteen merkittävin degeneraationisti lääkäripiireissä. Termi ”degeneraatio” esiintyi

---

78 Pickens 1968, 87–88; Hansen 1995, 13–14; Mattila 1999, 61–64; Kramár 2000, 174; Carlson 2001, 9–10, 231, 234–235, 266–267; Rosen 2003, 13–15; Black 2003, 63–66, 70; Vehmas 2005, 69; Deane-Drummond 2006, 60, 62–63; Pietikäinen 2013, 310–312.

79 Hietala 1985a, 134–135; Bayertz 1994, 47–48; Hietala 1995, 197; Uimonen 1999, 169; Mattila 1999, 13; Carlson 2001, 274–275; Weikart 2004, 15, 35, 51; Meskus 2009, 35–36; Levine & Basford 2010, 17; Weindling 2010, 316; Turda 2010a, 65.

80 Broberg 1995a, 3; Hansen 1995, 10–11; Tydén 2010, 365; Jokisipilä & Könönen 2013, 61.

Duodecim-seuran 1888 julkaisemassa sanakirjassa. Vuosisadan lopulla esiintyi jo yksittäisiä ilmauksia rotuhygieniasta, mutta varsinaisesti rotuhygieniänäkemykset saapuivat henkilökohtaisten kontaktien ja kirjallisuuden välityksellä Suomeen 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Ajatus degeneraatiosta muuntui vähitellen rotuhygieniaksi. Vaikeaselkoinen degeneraatio oli hankalasti mitattavissa tieteellisesti, ja käsitteenmuutos rotuhygieniaksi merkitsi pyrkimystä tieteellisyyteen.⁸¹

Darwinin kehitysoppi tunnettiin Suomessa pian *Lajien synnyn* ilmestyttyä, ja maailmankatsomuksellista darwinismia esiintyi erityisesti luonnontieteilijöiden piirissä 1870-luvulta asti. Monet uskonnolliset ihmiset torjuivat Darwinin opin, koska pelkäsivät sen horjuttavan kirkon arvovaltaa. Toisaalta oli ennakkoluulottomia kristittyjä, jotka halusivat nähdä evoluution Jumalan säätelemänä kehityskulkuna. Hämähäkki- ja kalatutkija Toivo Järvi esitteli ensimmäisenä Mendelin sääntöä ja sen suhdetta periytymiseen vuonna 1906. Moni suomalaisista rotuhygienian puoltajista kannatti mendelismii. Erityistä huomiota he kiinnittivät perinnöllisyyden rooliin epilepsian, tylsämielisyyden ja alkoholismin synnyssä.⁸²

Kristinuskon arvomaailmaan perustuva moraalireformitoiminta syntyi reaktion modernisoituvan yhteiskunnan sosiaalisiin ongelmiin, joita moraalireformistit pitivät pohjimmiltaan moraalisisista syistä johtuvina. Rotuhygienian monisäikeiseen kehitykseen johtivat useat syyt, kuten edistysuskolta tilaa vallannut pessimismi, johon liittyi voimakas degeneraatioahdistus. Polttoainetta antoivat yhteiskunnalliset syyt ja uudet aatteet, kuten darwinismi, sosiaalidarwinismi, kansallisuusaate ja kolonialismi. Luonnontieteiden, erityisesti lääketieteen ja genetiikan, nousu palveli rotuhygienian esiinmurtautumista. Se muodostui merkittäväksi maailmanlaajuiseksi aatevirtaukseksi.

3 TILMA HAINARI MATKALLA YHTEISKUNNALLISEKSI TOIMIJAKSI

Tilma Hainarin isä Juhana Hagan oli maanviljelijän poika Laatokan Karjalasta. Edistyksellinen isä pani Juhana Hakanan Käkisalmen saksalaisvenäläiseen kouluun, jossa suomalainen sukunimi muutettiin Haganiksi. Kauppa-apulaisena Sortavalassa Juhana Hagan tapasi tulevan

---

81 Hietala 1992, 100; Halmesvirta 1995, 20–21; Harjula 1996b, 131; Mattila 1996b, 19–32; Mattila 1999, 34–37; Mustakallio 2001, 210–211.

82 Juva 1956, 98–113; Hietala 1995, 202–203; Anne Ollila 2000, 117; Lagerspetz 2000, 225, 230; Paaskoski 2002, 27–30; Saura 2018, 7–8; Henri Nygård 2016, 213.

aviopuolionsa, Uukuniemen ruotsinkielisen nimismiehen tyttären Adolfina Soldanin.⁸³

Vuonna 1854 aviopari Hagan osti Toivolan rälssitilan Ruskealan kehittymättömältä maanviljelysseudulta. Lapsuusmuistelmissaan Tilma Hainari vakuutti, että hänen vanhempansa muuttaessa paikkakunnalle, siellä ei ollut ainoatakaan lukutaitoista henkilöä. Hainarin mukaan pitäjä oli periaatteessa luterilainen, mutta kansa eli ”lähes pakanuudessa”. Hainari piti uskonnollisten ja kansanvalistusta harrastavien vanhempiensa ansiona, että olosuhteet kylässä muuttuivat.⁸⁴

Tilma Sofia Hagan syntyi syyskuussa 1861 perheen kolmanneksi lapseksi. Perheessä oli yhteensä seitsemän lasta, ja lisäksi useita kasvattilapsia. Heistä huolehdittiin hyvin eivätkä he joutuneet huutolaisten asemaan.⁸⁵

Muistelmissa lapsuuskoti palautui Hainarin mieleen tunnepyhäkkönä ja turvasatamana. Koti oli seudun henkinen keskus, jossa vaalittiin kylän moraalia ja levitettiin ympäristöön valistusta, kuten suomalaisuusaatetta. Juhana Hagan toimi kuntakokousten ja kunnallislautakunnan puheenjohtajana ja oli muutenkin aktiivinen kunnan asioissa. Adolfina Hagan hoiti tarpeen mukaan paikkakunnan sairaanhoitajan, kättilön ja lääkärin tehtäviä sekä oli tiettävästi ensimmäinen kunnalliseen köyhäinhoitolautakuntaan valittu nainen. Hainarin mukaan lähimmäisten auttaminen oli vanhempien tunnusomaisin piirre.⁸⁶ Hän oppi pienestä pitäen lähimmäisenrakkautta ja sosiaalista vastuunkantoa sekä sai aktiivisen toiminnan mallin ja idun yhteiskunnallisen vaikuttamiseen ja moraalireformiin.

Tilma Hainari kasvoi luterilaiseen kristillisyyteen jo lapsuudessa. Hän korosti muistelmissaan kotinsa ”lämpimän uskonnollista” henkeä, joka herätti hänessä jo pienestä pitäen luottamuksen Jumalaan. Kotona luettiin hartauskirjallisuutta ja seurakunnan kappalainen Bengt Zilliacus oli Haganien perheystävä samoin kuin hartaushetkiä pitänyt räätäli Johan Ruin. Lapsuuden pitkät kirkkomatkat Hainari muisti väsyttävinä, mutta joskus saarna herkisti hänen lapsenmieltään kyyneliin asti. Pyhäkouluopetus kylässä oli renqvistiläishenkistä, ja pieni Tilma Hagan koki sen

---

83 SKS KIA THa kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistiinpanoja 1854–1883; Uutta kylvää 1.1. 1922
Tilma Hainarin vastaus kiertokyselyyn lapsuuskodin merkityksestä; Tuulio 1952, 9.

84 SKS KIA THa kotelo 2 Kalevalainen runous ja kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistiinpanoja 1854–1883; Nuoren Voiman joululehti, päiväämätön, Muistoja varhaisimmilta lapsuusvuosiltani; Tuulio 1952, 13–14.

85 SKS KIA THa kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistiinpanoja 1854–1883; Tuulio 1952, 21–22; Sainio 2008.

86 SKS KIA THa kotelo 2 Mitä naiset voivat tehdä yhteiskuntamoraalin kohottamiseksi? Föreningen Marthan Studiedagarna 26.11.1933 ja Kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistiinpanoja 1854–1883. Lehtileike: Tyttöjen osasto. Muistoja varhaisimmilta lapsuusvuosiltani; Tuulio 1952, 14–17; Sainio 2004, 479, Sainio 2008.

vaikeatajuisena ja ikävystyttävänä.⁸⁷ Myös hänen lähisuvussaan oli pappi Henrik Renqvistin perustamaa Karjalan rukoilevaisuutta, jolle oli ominaista ankara parannussaarna ja synnintunnon korostaminen.⁸⁸ Hainari sai lapsuudessaan kosketuksen myös ortodoksiuskoisiin Raja-Karjalan kulkukauppiaisiin, joita hän kertoi pitäneensä heimoveljinä ja veljeskansan jäsenenä.⁸⁹

Perheessä arvostettiin koulusivistystä, ja Tilma Hagan aloitti koulunkäynnin Sortavalassa Fabritiuksen ruotsinkielisessä tyttökoulussa. Se oli lähin tytöille tarkoitettu oppilaitos. Koulun toinen opetuskieli oli saksa, joka oli tullut isän kautta tutuksi. Tilma Hagan saavutti varhain monipuolisen kielitaidon, kun hän oppi jo kotona suomen, ruotsin ja saksan kielet.⁹⁰

Päätettyään tyttökoulun Tilma Hagan toimi kotiopettajana nuoremmille sisarusilleen, kunnes hänelle avautui mahdollisuus jatkaa opintojaan Helsingin ruotsalaisessa tyttökoulussa. Hän koki, että Helsinkiin pääsy oli Jumalan johdatusta. Ilmeisesti ruotsinkielinen tyttökoulu valikoitui opiskelupaikaksi, koska Fabritiuksen koululla oli siihen suhteita. Ahkera ja tunnollinen Tilma Hagan menestyi koulussa erinomaisesti. Kun koulukotikin oli ruotsinkielinen, Tilma Haganilla oli nuoruusvuosinaan läheinen kosketus ruotsin kieleen ja kulttuuriin.⁹¹

Tilma Haganilla olisi ollut opiskeluhaluja, mutta varojen puuttuessa hänen oli mentävä töihin. Ensimmäinen työpaikka löytyi Sortavalan ruotsinkielisen kihlakunnantuomarin Erik Ingmanin tyttären kotiopettajana. Ingman oli tinkimättömän ruotsinmielinen. Muistelmien mukaan Tilma Hagan puolusti innokkaasti itselleen "pyhää asiaa", suomalaisuutta. Väittelyissä hänen oma suomenmielisyytensä vahvistui. Tilma Hagan myös kirjoitti tuomarille puhtaaksi oikeuden pöytäkirjoja. Lakiasiat kiinnostivat, ja Hainari muisteli, kuinka mielellään hän olisi tutkinut ja opiskellut jotakin alaa.⁹²

Hagan koki merkittävän nuoruudenrakkauden Hjalmar Neiglickiin, josta hän puhui "suojelusenkelinään". Neiglickin ruotsinmielisyys ja ehkä jo kehittymässä oleva naturalismi sekä kristinuskonvastaisuus vieroittivat nuoret toisistaan. Muistelmissaan Tilma Hainari toi esiin, että

---

87 SKS KIA THa kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistiinpanoja 1854–1883; Nuoren Voiman joululehti, päiväämätön, Muistoja varhaisimmilta lapsuusvuosiltani; Tuulio 1952, 17.

88 Pakkanen 1960, 56–57; Huhta 2006, 210–211.

89 SKS KIA THa kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistiinpanoja 1854–1883; Nuoren Voiman joululehti, päiväämätön, Muistoja varhaisimmilta lapsuusvuosiltani; Tuulio 1952, 19.

90 SKS KIA THa kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistiinpanoja 1854–1883; Tuulio 1925, 23–24; Sainio 2004, 479; Sainio 2008.

91 SKS KIA THa kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistiinpanoja 1854–1883; Tuulio 1952, 29–30, 32, 35–37; Sainio 2004, 479; Sainio 2008.

92 SKS KIA THa kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistiinpanoja 1854–1883; Tuulio 1952, 45–46; Sainio 2004, 479.

”suojelusenkeli” oli saanut hänet asettamaan korkeat vaatimukset tulevalle elämänkumppanilleen. Hainarin mukaan Jumala johdatti hänet tutustumaan Sortavalan seminaarin voimistelun, anatomian ja terveysopin lehtoriin Oskar Forsströmiin (1856–1910). Rakkaus syttyi nopeasti, ja nuoret kihlautuivat kesällä 1882.⁹³

Myös Forssröm oli kotoisin Karjalasta, Tohmajärveltä. Hän opiskeli historiaa ja filosofiaa, mutta hankki yliopisto-opintojen lisäksi myös voimistelunopettajan pätevyyden. Oskar Forssrömin kiinnostus Karjalan sivistämiseen ja Kalevalaan sai hänet hakeutumaan Sortavalan seminaariin. Heti kihlautumisen jälkeen Oskar Forssröm lähti tutkimusmatkalle Aunukseen, missä innostus Raja-Karjalaan syveni ja johti elinikäiseen harrastukseen.⁹⁴

Erossa ollessa yhteyttä pidettiin kirjeitse. Suomalaisuusaate yhdisti, ja eräässä kirjeessä Oskar Forsström kutsui morsiantaan ”isänmaalliseksi Suomen tytöksi”, jolla oli yhtä lämpimät tunteet isänmaata kohtaan kuin hänellä itsellään. Heidän avioituessaan Sortavala saisi ”yhden isänmaallisen rouvan lisää”.⁹⁵

Sulhasen kirjeet välittivät elämäniloa ja ylläpitivät tulevaisuudenuskoa. Tilma Hagan valitti sulhaselleen, että tämä oli saanut morsiamekseen ”köyhän tytön”. Oskar Forsström lohdutti häntä:

Kumpikin olemme hyvästä kodista ja hyviltä vanhemmilta saaneet perinnöksi terveen ruumiin ja raittiin mielen ja uskon kaikkeen hyvään ja ylevään elämään.⁹⁶

Sulhanen nosti kihlausaikana esiin niin kotiympäristön vaikutukset kuin perityt ominaisuudetkin.

Myös degeneraatio kolkkoine seurauksineen tuli Tilma Haganille tutuksi. Vuonna 1882 Oskar Forsström sai uuden innostavan tehtävän: hän käänsi Suomalaiselle Lääkäriseura Duodecimille anatomian sanastoa ruotsin kielestä suomeksi. Seurassa oltiin tyytyväisiä hänen käännöksiinsä, ja Oskar Forsström valittiin Duodecimin jäseneksi.⁹⁷ Samalla vuosikymmenellä Duodecim-seuran sanaluetteloon tuli uudissana ”turmeltuminen” ja vähän myöhemmin sanan ruotsinno ”degeneratsioni”, ajankohdan tärkeä puheenaihe ja keskeinen huolenaihe. On selvää, että Duodecimin jäsenenä Oskar Forsströmille tuli seuran julkaisema *Terveystenhoitolehti*, joka välitti kansainvälisiä terveydenhoidon uutisia muun muassa degeneraatiosta.⁹⁸

---

93 SKS KIA THa kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistiinpanoja 1854–1983 ja kotelo 1 Minn skyddsängel; Tuulio 1952, 41–43, 47–50; Sainio 2004, 479.

94 Tuulio 1952, 50–51; Sainio 2004, 479.

95 SKS KIA THa Ba Oskar Forsström Tilma Haganille 1.9.1882 ja Ba Oskar Forsström Tilma Haganille päiväämätön syksy 1882.

96 SKS KIA THa Ba Oskar Forsström Tilma Haganille 4.11.1882; Tuulio 1952, 52–54.

97 SKS KIA THa Ba Oskar Forsström Tilma Haganille 11.11.1882 ja 28.11.1882.

98 Halmesvirta 1995, 21; Harjula 1996b, 131; Mattila 1999, 37; Toivo Nygård 2001, 89.

Pariskunta solmi avioliiton kesällä 1883 ja asettui asumaan Sortavalaan, joka oli elinvoimainen ja kehittyvä kaupunki. Hainarin mukaan se oli Raja-Karjalan henkinen ja aineellinen keskus.⁹⁹ Sortavalassa alkoi nuoren rouva Forsströmin osallistuminen yhdistystoimintaan. Hänet valittiin heti kaupungin ainoan naisjärjestön, Rouvasväenyhdistyksen, sihteeriksi. Lakiasioista kiinnostunut Tilma Forsström sai tehtäväkseen laatia yhdistykselle säännöt.¹⁰⁰

Rouvasväenyhdistyksiä perustettiin Suomeen 1830-luvulta lähtien eurooppalaisen esikuvan mukaan. Nämä ensimmäiset naisten omat yhdistykset olivat hyväntekeväisyysyhdistyksiä, joissa säätyläisnaiset huolehtivat huono-osaisista kristillisen lähimmäisenrakkauden motivoimina. Rouvasväenyhdistykset olivat konservatiivisia seuroja, jotka pyrkivät säilyttämään perheen ja yhteiskunnan hierarkiat ennallaan. Auttamisen suunta oli ylhäältä alas.¹⁰¹

Yhdistykset on silti nähty naisasialiikkeen edeltäjinä, koska niillä oli itsenäiset säännöt ja järjestetyt muodot. Monille naisasianaaisille filantropia toimi feminismin esivaiheena. Säätyläisnaiset huomasivat auttamistyössä, että eri yhteiskuntaluokkien naisia yhdisti samankaltainen kohtalo. Syntyi tarve puhua naisten kansalaisoikeuksista. Vaikka naisemansipaatio ei kuulunut rouvasväenyhdistysten ohjelmaan, ne toimivat sikäli vapauttavasti, että niissä naisille tarjoutui vaikutusmahdollisuus perheen ulkopuolella. Toisaalta taas rouvasväenyhdistykset rajoittivat naisten vaikutusalueen hyväntekeväisyyteen ja edistivät yhteiskunnan jakautumista erillisiin naisten ja miesten sfääreihin.¹⁰²

Rouvasväenyhdistyksessä Tilma Forsström oppi ajamaan raittiutta ja muita oikeina pitämiään aatteita sekä organisoimaan kansanvalistusta ja avustustoimintaa.¹⁰³ Kurjuus ja tylsämielisyys tulivat tutuksi, koska yhdistyksen toimintapiiriin kuuluivat Hainarin mukaan koko pitäjän ”köyhimmät mummot ja ukot, vähäjärkiset ja hassahtavat onnettomat oliot”.¹⁰⁴

---

99 KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainari muistelmia. Muut aiheet; Tuulio 1952, 57–58; Sainio 2004, 479.

100 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900; Tuulio 1952, 60–61.

101 Jallinoja 1983, 73, 82; Sulkunen 1987, 169; Ramsay 1993, 13, 150; Häggman 1994, 172; Saarinen

1994, 32; Mustakallio 2001, 153; Markkola 2002b, 154; Antikainen 2003, 42; Juntti 2004, 200, 287; Antikainen 2006, 9; Annola 2011, 17.

102 Wilkama 1938, 73; Jallinoja 1983, 73–74, 82; Ramsay 1993, 150–151; Saarinen 1994, 32, 46; Hammar 1999, 163.

103 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900. Sainio 2004, 479.

104 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900. Sainio 2004, 479.

Kesällä 1884 aviovaimo seurasi Oskar Forsströmiä opintomatkalla Sveitsin Berniin ja Saksan Karlsruheen, joiden seminaareissa Oskar Forsström seurasi voimistelunopetusta. Hänen mukaansa niissä maissa voimistelusta oli tullut suoranaisten kansanliike, jonka tarkoitus oli kehittää nuorison voimaa ja kestävyyttä.¹⁰⁵ Voimistelu- ja urheiluaatteisiin liittyvällä ruumiinkulttuuriin ihailulla oli selvä kytkentä sosiaalidarwinismiin, rotuajatteluun ja rotuhygieniaan.¹⁰⁶

Rotukysymyksestä tuli omakohtainen asia Tilma Forsströmille, kun 1887 ulkomaanmatkalla Ruotsissa pariskunta törmäsi aikakaudella yleiseen käsitykseen suomalaisten mongolialkuperästä. Eräs henkilö tiedusteli heiltä, olivatko he todella suomalaisia, joiden väitettiin olevan skandinaavista alkuperää ja silti ”puhtaita mongoleja”. Forsströmit edustivat kysyjän mielestä täysin erilaista rotutyyppeä kuin mongolit,¹⁰⁷ joita pidettiin alempiarvoisena kuin arjalaisia skandinaaveja.¹⁰⁸

Sortavalan seminaarin opettajien keskuudessa oli uskonnollista aktiivisuutta. Eräät heistä perustivat renqvistiläisyyden hengessä Sortavalan evankelisen seurana,¹⁰⁹ joka teki sisälähetystyötä muun muassa levittämällä Raamattuja ja edistämällä lähetys-, pyhäkoulu- ja diakoniatyötä. Seminaarista muodostui kaupungin suomalaisliikkeen ja kulttuurielämän keskus. Sieltä pyrittiin sivistämään ortodoksista Raja-Karjalan väestöä ja liittämään alue kiinteämmin muuhun Suomeen. Oskar Forsström perusti seminaarin yhteyteen ortodoksisten kiertokoulunopettajien valmistuslaitoksen, jonka johtajana hän toimi. Hän oli muutenkin aktiivinen sortavalalainen. Oskar Forsström toimi muun muassa *Laatokka*-lehden perustajana ja toimittajana, kaupunginvaltuuston jäsenenä ja kansatieteellisen museon perustajana.¹¹⁰

”Karjalan rakkaus teki myöskin meidän elämämme rikkaaksi”, kirjoitti Tilma Hainari. Raja-Karjalan asukkaita vieraili usein pariskunnan kotona, jossa Tilma Forsström toimi ajalle tyyppillisesti vieraanvaraisena perheenemäntänä ja viihtyisän kodin hengettärenä.¹¹¹ Työskentely rajaseudun asukkaiden hyväksi oli 1880-luvulla innovatiivista toimintaa, joka pohjusti seuraavan vuosikymmenen kansallisromanttista karelianismia.

---

105 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900 ja Ba Oskar Forsström Tilma Haganille päiväämätön syksy 1882: Tuulio 1952, 69.

106 Kokkonen 2008, 83,123.

107 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900.

108 Kemiläinen 1985b, 491; Hagerman 2015, 23.

109 SKS KIA THa kansio 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900; Hämynen & Itkonen 2020a, 137–138.

110 KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainari muistelmia. Muut aiheet; SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900; Kemppinen 1969, 100–102; Tiainen 1970, 229, 238–239; Anne Ollila 1993, 262; Sainio 2004, 479–480; Huhta & Malkavaara 2005, 24; Hämynen & Itkonen 2020b, 165, 170.

111 Anne Ollila 1993, 58–59; Sulkunen 1995, 69.

Karjalan takamaat nähtiin pyhänä ja puhtaana itämerensuomalaisen kulttuurin kehtona.¹¹²

Forsströmit harrastivat kansankasvatusta rajakarjalaisten parissa edistämällä kierto- ja kansakoulujen sekä lainakirjastojen perustamista. Oskari Forsström antoi ”isällisiä” neuvoja ”yksinkertaisille salolaisille”. Heidän uskonnollista tilaansa hän piti alhaisena ja katsoi, että he eivät ymmärtäneet ortodoksisuudesta mitään. Ajan tapaan Forsströmit suhtautuivat rajaseudun asukkaisiin ”luonnonlapsina”. Heidän luonnonlahjansa olivat ”raaka-ainetta”, jota oli kuitenkin mahdollista jalostaa valistamalla.¹¹³ Rajakarjalaan suuntautunut työ oli luokkahenkistä samoin kuin muukin kansanvalistustyö. Sivistyneistön kansankuvassa rahvas näyttäytyi lapsena, jolle herrasväki yritti opettaa sivistystä ja kristillistä moraalia.¹¹⁴ Forsströmit pitivät rajakarjalaisia kehityskelpoisina, vaikka asennoitumisessa häivähti ylemmydentuntoa.

Tunnettu englantilainen arkeologi lordi John Abercromby, joka julkaisi osia Kalevalasta englanniksi, vieraili 1880-luvulla Forsströmin kodissa oppiakseen ymmärtämään runonlaulajien esityksiä.¹¹⁵ Abercromby oli muun muassa kallonmittausten perusteella todennut suomalaiset sekaroduksi. He olivat moraalin suhteen jäljessä muista eurooppalaisista, mutta selviytyivät kuitenkin olemassaolon taistelussa eurooppalaisten rotuainestensa ansiosta.¹¹⁶ Ei ole säilynyt tietoa siitä, keskustelivatko Forsströmit vieraansa kanssa rotuun liittyvistä asioista. Joka tapauksessa lordi oppi suomea ja Forsströmin pariskunta englantia. Mieheensä aloitteesta Tilma Forsström innostui englannin opiskelusta siinä määrin, että harjoitteli kieltä itsekseen, kotiopettajien opastamana ja lyhyillä lomakursseilla Englannissa.¹¹⁷ Englannin kielen taitaminen oli Suomessa tuolloin harvinaista, koska sitä ei opetettu kouluissa.¹¹⁸ Määrätietoinen opiskelu tuotti niin vankan kielitaidon, että Tilma Forsström saattoi toimia englannin kielen opettajana ilman yliopistotutkintoa. Muistelmissaan Tilma Hainari kuvaili, kuinka hän ei ollut kieltä opiskellessaan aavistanut, että englannin kielen taito tulisi avaamaan hänelle tien avaraan maailmaan.¹¹⁹

Tilma Hainari katsoi, että hänellä oli ollut tärkeä merkitys aviomiehen rakentaessa uraansa. Aviopari toimi työparina sekä Raja-Karjalan

---

112 Anne Ollila 1993, 261; Sainio 2004, 479–480; Roselius 2018, 112.

113 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900 ja Ba Oskar Forsström Tilma Haganille 6.7.1882 ja 8.9.1882; Tuulio 1952, 73–80; Hämynen & Itkonen 2020b, 171.

114 Liikanen 1987, 133; Tuomaala 2003, 93; Lahti 2013, 29–30.

115 Tuulio 1952, 81.

116 Halmesvirta 1985, 234–235.

117 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900 ja kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933.

118 Kielen kannoilla 2014.

119 SKS KIA THa kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933; Sainio 2004, 479.

sivistämisessä että Oskar Forsströmin kirjallisessa työssä.¹²⁰ Aikakauden naisille koti oli luonnollinen työpaikka, jossa vaimon velvollisuus oli kodinhoidon lisäksi avustaa aviomiehen ansiotyössä. Vaimo suoritti käytännön tehtäviä ja toimi äyllisenä kumppanina sekä tutkimusassistenttina. Hän tuki miehen uraa ja mahdollisti hänen menestymisensä. Tästä oli etua myös vaimolle, koska hän sai itsekin uusia mahdollisuuksia ja tutustui uusiin aloihin.¹²¹ Oskar Forsström kirjoitti väitöskirjan ja sen lisäksi paljon muuta. Tilma Forsström teki rutiinitöitä ja oli muistelmien mukaan miehensä paras keskustelukumppani, neuvonantaja ja kriitikko. Pariskunnan kirjallinen yhteistyö oli niin saumatonta, että jokainen painettu lause oli mietitty yhdessä.¹²²

Oskar Forsströmin kynästä lähti sarja eri aineiden oppikirjoja. Terveysopin oppikirja valmistui 1892.¹²³ Sortavalan seminaarin johtaja Oskar Relander kiitti esipuheessa kirjailijaa erityisesti sitä, että hän oli selvittänyt kirjassa alkoholin vaikutuksia perin pohjin. Forsström kuvaili degeneraatioteorian mukaisesti: ”Alkoholisti voi jättää lapsille perinnöksi sellaisia tauteja kuin kaatuvatauti, hermoviat ja tylsämielisyys.”¹²⁴

Oskar Forsström oli aviomiehenä moderni. Hän kannatti aviopuolisoiden taloudellista yhdenvertaisuutta, piti vaimoaan tasavertaisena työtoverina ja antoi tuntuva tukea ja kannustusta Tilma Forsströmin osallistumiselle naisasialiikkeeseen, moraalireformiin, yhteiskunnalliseen työhön ja politiikkaan.¹²⁵ Hän salli vaimonsa toimia opettajan ammatissa myös avioliiton aikana, mikä oli aikakaudella varsin harvinaista. Kahden kutsumuksen, perheen ja työn, yhdistämisen ei katsottu hevillä onnistuvan. Tosin esimerkiksi Suomen Naisyhdistyksen *Koti ja Yhteiskunta* -lehdessä pidettiin naisen yksityisasiana, säilyttikö hän avioiduttuaan virkansa vai omistautuiko hän perheenemännän tehtäville.¹²⁶ Tilma Forsströmin suhteen asiaan saattoi vaikuttaa myös se, että kaivattuja jälkeläisiä ei ilmaantunut.¹²⁷ Aviomiehen merkitys oli suuri Tilma Forsströmille. Hän syytyi helposti puolison mielenkiinnon kohteille. Aviopari jakoi yhteiset harrastukset, kiinnostuksen kohteet ja aatteet, kuten Raja-Karjala -työn ja kristillis-idealistisen maailmankatsomuksen sekä siihen punoutuneen fennomanian.

---

120 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900 ja kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; Tuulio 1952, 88; Sainio 2004, 480.

121 Sulkunen 1995, 49–50, 127; Elomaa 2006, 108–109; Tiina Kinnunen 2013, 206; Florin 2014, 37.

122 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900; Tuulio 1952, 83, 88, 92–93; Sainio 2004, 480.

123 SKS KIA THa Ba Oskar Forsström Tilma Forsströmille 3.7.1891; Oskar Forsström 1892..

124 SKS KIA THa Ba Oskar Forsström Tilma Forsströmille 3.7.1891; Oskar Forsström 1892, 45.

125 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900 ja kotelo 3 Muistelmia 1900–1909.

126 Koti ja yhteiskunta 15.10.1891 Kokous Seljordissa; Anne Ollila 1998, 62; Annola 2011, 159.

127 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900.

Kristillis-idealisisessa ajattelussa yhdistyivät kristinusko, saksalaisperäinen idealistinen filosofia ja kansallisuusaate, jossa kansallinen ja kristillinen sulautuivat toisiinsa eräänlaiseksi kansalaisuskonnoksi. Ajatussuuntaan kuului siveellisyuden vaaliminen, pyrkiminen parempaan ja itsensä uhraaminen omaa hyötyä korkeampien, pyhitetyiksi katsottujen päämäärien hyväksi. Kokonaisuuden yhteinen hyvä ohitti yksilölliset tarpeet. Yhtenäinen kansakunta näyttäytyi uskonnon kaltaisena korkeana ihanteena, jonka palvelukseen yksilön tuli asettaa itsensä.¹²⁸

Jaetun ihanteellisen aatemaailman lisäksi pariskuntaa kannatteli tunnesuhde. Rakkaudesta Oskar Forsström oli kirjoittanut kihlusaikana morsiamelleen:

Rakkaus ei olekaan polttavaa passionia, kalvavaa mielenhourailemista, vaan rauhallista tyytyväisyyttä. Teatterin kalpeaa ja passioneerattua Romeota voipi kyllä yhden illan katsella, mutta raittiilta ja punaposkiselta Suomen tytöltä hän varmaan saisi rukkaset.¹²⁹

Tilma Forsström pohti aviopuolisoiden kumppanuussuhdetta muun muassa merkittävän norjalaisen kirjailijan Jonas Lien (1833–1908) runouden kautta.¹³⁰ Hän piti Lien käsitystä rakkaudesta ihanteellisena. Se ei ollut ei ollut romanttista haaveilua eikä sairaalloista rappeutumista, vaan alttiutta ja itsensä kehittämistä. Naisen tuli olla itsenäinen ja antaa itselleen arvoa, kun taas miehen tuli antaa vaimon osallistua työhönsä ja jakaa huolensa hänen kanssaan.¹³¹

Ajan säädyllisten naisten edellytettiin elävän puhdashenkisessä, ja Tilma Forsström jako tämän ajatuksen edellyttämällä seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa siveyttä. Kunniallisen rakkauden tuli olla ylevää, ja liiallinen intohimo eli sukupuolinen rakkaus saattoi näyttäytyä hänelle eläimellisenä vieteille antautumisena.

Pääosa lääkäreistä ja vuosisadan taitteen sukupuolielämää käsittelevistä avioliitto-oppaista näki aviovaimon passiivisena olentona, jolta puuttui seksuaalinen halu. Naisen luonnon vallitseva vietti oli suvun jatkaminen. Aviovaimojen tuli pitää itsensä hyveellisinä ja vaalia avioliittoa henkisenä suhteena eikä eroottisena nautintona. Heidän tuli kanavoida seksuaalisuutensa äitiyteen ja kontrolloida myös aviomiestensä seksuaalisuutta.¹³²

---

128 Sulkunen 1999, 93, 146n 128; Siltala 1999, 36; Juntti 2004, 372; Jalava 2005, 16, 91, 210, 432; Vares 2005, 18–19, 70, 93–94; Sulkunen & Niemi & Kataja-Peltomaa 2016, 16; Elmgren 2016, 330; Alapuro 2017, 100–101, 123.

129 SKS KIA THa Ba Oskar Forsström Tilma Haganille 22.9.1882.

130 SKS KIA THa kotelo 1 Muutamia naistyyppejä Jonas Lien runoudessa; Jonas Lie.

131 SKS KIA THa kotelo 1 Muutamia naistyyppejä Jonas Lien runoudessa.

132 Armas Nieminen 1951, 155; Rantalaiho 1994, 22; Räisänen 1995, 155; Siltala 1999, 558–560; Hammar 1999, 175; Mort 2000, 60–61; Toivo Nygård 2001, 53; Aija Kaartinen 2011, 23; Pylkkänen 2012, 47.

Vuonna 1893 Forsströmit muuttivat Jyväskylään, kun Oskar Forsström valittiin sinne lyseon historian lehtoriksi. Toisinaan myös Tilma Forsström osallistui koulun illanviettoihin.¹³³ Kerran esitelmän pitäjänä oli Martti Gummerus.¹³⁴ Hän puhui tupakanpolton vaaroista ja väitti, että tupakoitsijat olivat degeneroituneita ihmisiä. Yhtäkkiä esitelmöijä huomasi etupenkissä rehtori Forsströmin, tunnetun tupakkamiehen. Gummerus alkoi lieventää puheitaan ja esitti, että poikkeustapauksessa tupakoitsijoiden joukossa oli esimerkillisiä henkilöitä. Oskar Forsström ei pannut esitelmää pahakseen.¹³⁵

Jyväskylässä Tilma Forsström valittiin paikallisen naisseuran sihteeriksi.¹³⁶ Jyväskylän Naisseura vastasi Rouvasväenyhdistystä ja osallistui monin tavoin kaupungin huoltotoimeen. Tilma Forsström sai huolehdittavakseen köyhän Mäkmäkin alueen.¹³⁷ Jyväskylän Naisseuran edustajat osallistuivat tarkkailijoina vaivaishoitolautakunnan istuntoihin. Ajan hyväntekeväisyyteen kuului toisaalta hädän lievittäminen ja turvaverkkojen luominen, toisaalta avun saajien kontrollointi.¹³⁸ Tilma Forsström hoiti Naisseurassa muun muassa työnvälitystä varattomille naisille. Hän kirjoitti serkulleen Tilda Haganille, että monet työnhakijoista olivat huonomaineisia naisia, joilla oli paljon lapsia. Viattomien lasten takia näille aviottomille äideille piti antaa töitä, vaikka Forsströmin mukaan heidän paikkansa olisi ollut kuritushuoneessa eli rangaistusvankilassa, ”rangaistukseksi heille itselleen ja varoitukseksi muille”.¹³⁹

Tilma Forsström harjoitti uskonnon elähdyttämää hyväntekeväisyyttä, mutta samalla hän paheksui filantropian kohteiden moraalien puutteita, kuten aviotonta äitiyttä. Rankaisun ja kontrolloimisen elementit olivat nähtävissä hänen ajattelussaan 1890-luvulla.

Muistelmien mukaan Tilma Forsström tuli Jyväskylän naisseurassa ensimmäisen kerran tekemisiin naisasian kanssa ja otti siinä ensiaskeleensa. Toisessa yhteydessä Hainari kuitenkin kirjoitti, että hän harrastanut naisasiaa nuoruudestaan alkaen. Se oli hänelle luonnollinen asia, koska hän oli elänyt sille otollisissa oloissa. Äiti oli kasvattanut tyttäristään itsenäisiä ja teroittanut, että heidän tuli itse ansaita toimeentulonsa. Tyttökoulunopettajat olivat Hainarin mukaan avartaneet naisasian kansainvälistä puolta. Hän muisteli myös Aleksandra Gripenbergin 1885 Helsingin ylioppilastalolla pitämää esitelmää, jossa tämä opetti naisasian

---

133 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900; Tuulio 1952, 88, 94–95; Sainio 2004, 480.

134 Myöhemmin Pihkala, äärioikeistolainen jyrkkä rotuhygienisti.

135 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900.

136 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900; Tuulio 1952, 90.

137 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900 ja Bb Tilma Forsström Tilda Haganille 11.3.1895; Tuulio 1952, 90–91.

138 Saarinen 1994, 33, 46; Marja Kokko 1998, 14, 193–194.

139 SKS KIA THa Bb Tilma Forsström Tilda Haganille 11.3.1895.

aakkosia. Tilma Hainari kertoi saaneensa esitelmästä "aavistuksen siitä mitä naisasialla tarkoitetaan". Vuodesta 1889 ilmestynyttä Suomen Naisyhdistyksen *Koti ja yhteiskunta*-lehteä lukemalla hänen ymmärryksensä naisasiasta selveni entisestään.¹⁴⁰

Konservatiivinen 1884 perustettu Suomen naisyhdistys oli suomalaisten emansipatoristen naisasiayhdistysten esikoinen, joka syntyi fennomanian sylissä. Oli suomalainen naisasialiikkeen erityispiirre, että se punoutui yhteen suomalaisuusliikkeen kanssa ja allekirjoitti sen siveellisyys-, holhous- ja äidillisyyssideologian. Suomen naisyhdistyksen jäsenet esittivät aikanaan radikaalit vaatimukset naisten tasa-arvosta ja absoluuttisesta sukupuolimoraalista sekä naisille että miehille.¹⁴¹

Suomen naisyhdistys jakoi kansainvälisen naisasialiikkeen periaatteet ja osallistui aktiivisesti kamppailuun kaksinaismoraalia vastaan. Miesten tuli ottaa oppia naisilta ja omaksua heidän siveellisyysääntönsä, jotta yhteiskunta edistyisi moraalisisessa mielessä.¹⁴²

Suomen naisasiayhdistyksestä 1892 eronnut Naisliitto Unioni oli luonteeltaan liberaalimpi. Rinnakkaisyhdistysten jäsenet jakautuivat eri leireihin osittain politiikan ja kielen takia. Unioniin liittyi paljon nuorsuomalaisia ja ruotsinkielisiä. Uuden yhdistyksen perustaneiden mukaan Suomen naisyhdistyksessä myös vallitsi liian laimea kiinnostus naisten poliittisia ja yhteiskunnallisia oikeuksia kohtaan.¹⁴³ Hajaannusta syvensi naisasiayhdistysten osittain eriävä suhtautuminen siveellisyyskysymyksiin. Unionin varapuheenjohtajan ja yhdistyksen *Nutid*-lehden päätoimittajan Annie Furuhelmin aikana lehdessä ilmestyi myös relatiivista sukupuolimoraalia ymmärtäviä kirjoituksia. Vaikka ajatus vapaista suhteista oli monelle unionilaisellekin liian radikaali, erosivat sukupuolimoraalin puhtausihanteet kuitenkin jossain määrin. Tämä heijasteli Suomen naisyhdistyksen ja Unionin erilaisia näkemyksiä kristinuskosta.¹⁴⁴

Uskonto ja maailmankatsomus olivat yksi vedenjakaja yhdistysten välillä. Unionilaiset olivat uskonnollisilta näkemyksiltään vapaamielisempiä. Moni

---

140 SKS KIA THa kotelo 2 Kiitospuheita Suomen Naisyhdistykselle ja kotelo 3 Kaksin. Muistelmia.

Elämää Oskarin kanssa 1889–1900 ja kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933.

141 Rajainen 1973, 26–27; Rajainen 1978, 317–318; Jallinoja 1983, 32, 40; Sulkunen 1987, 162–164; Anne Ollila 1994, 57; Kena 2000, 186–188; Juntti 2004, 366, 368; Jalava 2005, 213; Markkola 2006, 226; Timosaari 2008, 57; Korppi-Tommola 2009, 15; Tiina Kinnunen 2014a, 70.

142 Rajainen 1973, 26–27; Manns 1994, 266; Hammar 1999, 175–176; Mort 2000, 92; Markkola 2002a, 178; Pylkkänen 2009, 76; Lahti 2013, 7.

143 Rajainen 1978, 317–318; Jallinoja 1983, 43–45; Kena 2000, 186–188; Hagner 2006, 25; Korppi-Tommola 2009, 15; Tiina Kinnunen 2014a, 63; Timosaari 2017, 89–90; Dahlberg 2018, 199–200.

144 Rajainen 1973, 26, 66–67; Kena 2000, 186–188; Jalava 2005, 391–394; Hagner 2006, 60; Tiina Kinnunen 2014a, 74.

kuului siihen osaan helsinkiläistä sivistyneistöä, jossa liberaali ajattelu oli alkanut murtautua esiin 1800-luvun puolivälistä lähtien. Unionissa ei pohdittu naisemansipaation ideologista pohjaa eikä perusteltu sitä eettisillä syillä. Aikansa radikaali moraalikapinallinen Edvard Westermarck, Unionin sihteerin Helena Westermarckin veli ja itsekin Unionin jäsen, esitti *Nutid-*lehdessä uskontokriittisiä näkemyksiä. Ne järkyttivät uskonnollisia naisasianaaisia.¹⁴⁵

Suomen naisyhdistyksen voimahahmon Aleksandra Gripenbergin mukaan naisasia oli kristinuskon hedelmä ja ”vaatimaton säde kristinuskon auringosta”. Suomen naisyhdistyksessä noudatettiin Gripenbergin linjaa. Yhdistyksen naisaktivistit jakoivat useiden anglosaksisten ja pohjoismaisten naisasiaesikuvien näkemykset siitä, että tasa-arvo ja kristinuskon sisin sanoma lähimmäisenrakkaudesta merkitsivät samaa asiaa. Naisasiaa pidettiin kristinuskon hengen ja periaatteiden mukaisena. Etenkin luterilainen kristillisyyttä nähtiin perustana oikealle naisliikkeelle ja tasa-arvolle. Miesten patriarkalisesta alistamisesta vapautumisessa naisasianaaiset vetosivat yhdenvertaisuuden teologiaan. Se perustui sekä miehen että naisen luomiseen Jumalan kuvaksi, Paavalin sanoihin siitä, että Kristus hävitti muun muassa sukupuolten eriarvoisuuden, ja molemmille sukupuolille annettuun profetoimiskykyyn. Yhdistyksen jäsenet kokivat, että he seurasivat korkeatasoista eettistä kutsumustaan ja tukivat kirkkoa puolustaessaan kristillistä sukupuolimoraalia. Taantumuksellinen papisto puolestaan esitti Kuopion piispan Gustaf Johanssonin johdolla kilpailevan tulkinnan, jossa myös vedottiin Raamatun auktoriteettiin. Jumala oli asettanut miehen ja naisen eri asemaan. Naisilla oli sama ihmisarvo kuin miehillä, mutta sukupuolten välinen tasa-arvo olisi Johanssonin kannattaman alistumisen teologian mukaan kapinointia Jumalan säättämää maailmanjärjestystä vastaan. Kuopion piispan mielipide loukkasi naisasianaaisia ja johti pitkälliseen mielipiteiden vaihtoon.¹⁴⁶

Suomen naisyhdistys ja Unioni olivat pieniä eliitin järjestöjä, jotka ajoivat ennen muuta pääkaupungin keskiluokkaisille naisille tärkeitä vaatimuksia, kuten samanlaista moraalia molemmille sukupuolille, naisten koulutusta, oikeudellisen aseman parantamista ja pääsyä virkoihin. Naisten eettinen ylivoimaisuus oikeutti heidät vaatimaan enemmän päätäntävaltaa yhteiskunnallisissa asioissa, joissa he toteuttaisivat siveellistä, uutta luovaa politiikkaa.¹⁴⁷

---

145 Rajainen 1978, 318–319, 324, 332–334; Jallinoja 1983, 47; Jalava 2005, 391; Antikainen 2006, 9; Timosaari 2008, 57; Timosaari 2017, 52, 86, 89–93.

146 Juva 1960, 118–119; Rajainen 1973, 36–37, 78; Rajainen 1978, 317–319; Räisänen 1995, 109–110; Hammar 1999, 20, 153, 212–214, 232–233; Markkola 2000, 114, 131–132; Markkola 2002a, 178–181; Markkola 2002b, 149; Jalava 2005, 213; Antikainen 2006, 12; Pylkkänen 2009, 76; Tiina Kinnunen 2013, 195; Tiina Kinnunen 2014a, 63–65, 74; Tiina Kinnunen 2014b, 217.

147 Rajainen 1978, 317; Sulkunen 1987, 164; Sulkunen 1991, 37; Kena 2000, 186–188; Hagner 2006, 17; Uimonen 2011, 125; Elomäki 2011, 38–42; Tiina Kinnunen 2014a, 66, 71.

On huomattava, että Tilma Forsström oli sekä todellinen moraalireformisti että naisasianainen. Myös naisasialiikkeen vaatimuksista hän poimi tärkeimmälle sijalle siveellisyyteen liittyvät kohdat. Forsström kirjoitti Suomen naisyhdistyksen ohjelmaan nojautuen, että naisasian ydin oli lujan siveellisen luonteen kehittäminen. Tämä tarkoitti sisäistä vapautusta, jonka tuli edetä samassa tahdissa ulkonaisen emansipaation kanssa.¹⁴⁸ Siveellinen vapaus oli kehittymistä itsenäiseksi yksilöksi, joka oli sisäistänyt velvollisuutensa yhteisöä kohtaan. Se ilmeni enemmän velvollisuutena kuin yksilönvapautena. Naisilla oli velvollisuus osallistua kansakunnan kehittämiseen.¹⁴⁹

Suomen naisyhdistys lähetti 1890-luvulla muun muassa Jyväskylän Naisseuralle kyselyn siitä, mikä oli naisasian lopullinen päämäärä. Seuran nuorimmalle jäsenelle Tilma Forsströmille annettiin ensimmäinen vastausvuoro. Hänen mukaansa naisilla tuli olla kaikki samat oikeudet kuin miehillä. Sukupuolten välillä ei saisi olla mitään eroa opinnoissa, viroissa eikä aviopuolisoiden tai vanhempien oikeuksissa. Kannanottoa pidettiin rohkeana, ja osa seuran jäsenistä kauhisteli sen radikaaliutta.¹⁵⁰

Jyväskylän naisten lukuseurassa väiteltiin vuonna 1896 ruotsalaisen Ellen Keyn kiistelystä teoksesta *Missbrukad kvinnokraft*.¹⁵¹ Ellen Key oli kansainvälistä tunnustusta saanut feministi, joka radikalisoitui vuosisadan lopulla. Naisemansipaatiolle tuhoisaksi koettu *Missbrukad kvinnokraft* tulehdutti Keyn ja porvarillisen naisasialiikkeen johdon välit lopullisesti. Keyn evolutionistisesti painottuneen feminismin mukaan äitiys oli naiseuden ytimessä ja sukupuolirakkaus oli naisen elämän perusarvo. Muinaiset sukupuoliroolit tuli elvyttää. Key luopui kristinuskosta, koska hän katsoi kristillisen feminismin tuhoavan naisen syvimmän olemuksen ja haittaavan ihmiskunnan kehittymistä. Keyn takinkääntö ja kristinuskon äänekäs vastustaminen herättivät syvää paheksuntaa konservatiivisten suomalaisten naisasianaisten keskuudessa. Hekin painottivat äitiyttä, mutta yhtäältä Keyn tähdentämä naisen eroottisuus ja toisaalta perinteisen naisliikkeen syvä sitoutuminen uudelleentulkitsemaansa luterilaisuuteen eskaloivat konfliktia. Unionin piirissä oli sen sijaan jonkin verran kiinnostusta Keyn oppeja kohtaan.¹⁵² Tilma Hainari kertoi vastustaneensa Ellen Keytä ja katsoi olleensa tässäkin jyrkempi kuin muut.¹⁵³

---

148 SKS KIA THa kotelo 2 Kiitospuheita Suomen naisyhdistykselle ja Leikekirja: Sortavalan naisyhdistyksestä perustettu 31.1.1903.

149 Elomäki 2011, 139.

150 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900; Tuulio 1952, 91; Sainio 2004, 480.

151 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900; Tuulio 1952, 91.

152 Rajainen 1973, 58–65; Broberg & Tydén 1995, 80–81; Nätkin 1997, 41; Hammar 1999, 234–235, 241–243; Hammar 2000, 56; Tiina Kinnunen 2001, 57; Tiina Kinnunen 2003, 340; Tähtinen 2003, 178, 181–182, 184, 200–201; Jalava 2005, 384; Hagerman 2006, 356; Hagner

Yhteiskuntakriittikkona Ellen Key esitti näkymiä uudenaikaisesta naiseudesta, ihmisyydestä ja yhteiskunnasta, joita hän perusteli myös rotuhygienialla esimerkiksi vuonna 1900 kirjassaan *Barnets århundrade*. Siinä hän todisteli positiivisen rotuhygienian argumentein, että lapsilla oli oikeus hyviin ja rakastaviin vanhempiin. Key kannatti myös negatiivisen rotuhygienian mukaista valtion kontrolloimaa lisääntymistä ja vanhemmuuden rajoittamista.¹⁵⁴ Pohjoismaiden kohutuimman naisasianaisen kirjan on täytynyt kuulua Tilma Forsströmin lukemistoon. Hän oli kielitaitoinen ja tunsikin naisasian kansainvälistä keskustelua. On erittäin todennäköistä, että Forsström tutustui rotuhygieniaan viimeistään Keyn teksteistä. Koska hän kuvaili muistelmissaan itsensä Keyn vastustajaksi, hän ei tällöin ilmeisesti kannattanut myöskään näitä näkemyksiä.

Keyn lisäksi Euroopan maissa ja Yhdysvalloissa oli joukko naisasianaaisia, jotka eivät perustelleet naisemansipaatiota uskonnolla, vaan pitivät kristinuskoa naisia sortavana. Esimerkiksi englantilaisessa sekulaarissa feminismissä esiintyi erilaisia ei-kristillisiä suuntauksia, kuten panteismia, ateismia ja deismia. Ruotsissa porvarillinen naisasialiike hajosi 1890-luvulla kahteen liikkeeseen, kun radikaaliliberaalit ja vapaamieliset irrottautuivat omaksi suuntaukseksi. Vuosisadan lopulla englantilaisen naisasiapioneerin ja eugeeniikon Sarah Grandin ideoma termi ja aate ”The New Woman” levisi muun muassa Yhdysvaltoihin. Naisen vapautta korostavan liikkeen piirissä esiintyi eugeenista feminismiä. Siinä painotettiin, että rationaalinen terveen lisääntymiskumppanin valinta oli naisen paras tapa palvella rotua, maata ja omia intressejä.¹⁵⁵ On myös esitetty näkemyksiä, jonka mukaan eugeeniset feministit torjuivat usein ”the New Woman”-ajattelun, koska he pelkäsivät vapautumisvaatimuksen johtavan naisen luonnollisten lisääntymis- ja perhevelvollisuuksien laiminlyömiseen.¹⁵⁶

Syntyvyyden säännöstelyn puolustaja, yhdysvaltalainen Margaret Sanger ja tunnettu englantilainen radikaalifeministi ja eugeenikko Mary Stopes yhdistivät 1800-luvun lopulla ehkäisyn eugeenisiin syihin

---

2006, 60; Tydén 2010, 366; Tiina Kinnunen 2014a, 62, 72–73; Tiina Kinnunen 2014b, 217; Paalasmaa 2016, 56, 59–60; Timosaari 2017, 86; Wessel 2018, 128.

153 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900; Tuulio 1952, 91.

154 Key 1900, 25–32, 46, 171–179; Räisänen 1995, 50; Broberg & Tydén 1995, 80–81; Hammar 1999, 246; Tiina Kinnunen 2003, 338; Tähtinen 2003, 198, 201; Tydén 2010, 366; Paalasmaa 2016, 59–60.

155 Pickens 1968, 70–71; Kevles 1985, 88, 90; Levin 1994, 37, 43–44, 208–211; Koivusalo 1994, 68; Räisänen 1995, 62–64, 164; Roll-Hansen 1995, 162; Hammar 1999, 165, 177, 202; Hammar 2000, 56; Richardson 2003, 4–6, 95–96, 215; Juntti 2004, 369–370; Pylkkänen 2009, 164; Klausen & Bashford 2010, 108, 110 Tiina; Kinnunen 2014a, 73; Timosaari 2017, 175–176, 180.

156 Wessel 2018, 79.

uusmalthuslaisuuden pohjalla. Siinä yhdyttiin Malthusin teoriaan väestönkasvun aiheuttamasta köyhyydestä, jota tuli hillitä syntyvyyden säännöstelyllä. Vähitellen malthuslaiset syyt vähenivät ja eugeeniset argumentit lisääntyivät. Myös eräät muut feministit, kuten Ellen Key, kannattivat syntyvyyden säännöstelyä sekä naisten vapauttamiseen liittyvistä että rotuhygieenisistä syistä. Ehkäisystä esiintyi rotuhygienialiikkeessä kahtalaista mielipidettä, sillä esimerkiksi Ploezin mukaan nainen oli valtion ”synnytyskone”. Uusmalthuslaisuudesta tiedettiin Suomessakin ruotsalaisen keskustelun perusteella, mutta vähäväkisessä maassa se ei tällöin saavuttanut juuri kannatusta. Naisasianaisten valtaosa suhtautui ehkäisyyn kielteisesti, sillä heidän seksuaalikäsitkelynsä ei sisältynyt erotiikkaa.¹⁵⁷

Suomalainen naisasialiike, jonka emansipatoriseen naiskäsitkelyyn sisältyi konservatiivisia piirteitä, osallistui julkiseen keskusteluun moderneista sukupuolirooleista. Neuvotteluun naisten oikeuksista yhdistyi vallitseva käsitys miehen ja naisen olemuksellisesta ja luonnonmukaisesta erilaisuudesta. Sukupuolet nähtiin toisiaan täydentävinä, harmonisina vastapareina. Naiskansalaisuus määriteltiin äitiyden ja moraalisen selkärangana toimimisen kautta. Henkisillä ja ruumiillisilla sukupuolieroilla legitimoitiin nais- ja mieskansalaisen toisistaan eroavat toimintapiirit. Polariteettiajatuksella oli vahva luonnontieteellinen, lääketieteellinen, psykologinen ja teologinen tuki. Vuosisadan lopulla syntynyt ajatus kansalaisuuden vastakkaisiin elämänalueisiin jakautuvasta kaksoisluonteesta vahvistui entisestään 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Naiset rakensivat omalta osaltaan aktiivisesti modernia sukupuolisopimusta, jossa yhteiskunta jakautui maskuliiniseen ja feminiiniseen toimintakenttään. Siinä vallitsi sukupuolten välinen työnjako. Tämä erottelu oli niin kokonaisvaltaista, että on perusteltua puhua kaksijakoisesta kansalaisuudesta.¹⁵⁸

Tilma Forsström tutustui työväenaatteeseen Jyväskylässä 1890-luvun loppupuolella, kun työläisnaiset pyysivät häntä yhdistyksensä puheenjohtajaksi. Forsström suostui, koska hänen mukaansa ero sosialistien ja porvareiden välillä ei ollut tuolloin niin suuri kuin myöhemmin, vaan ”yhdessä haluttiin oppia ja kehittyä”.¹⁵⁹ Muutkin sivistyneistönaiset suhtautuivat aluksi myönteisesti työläisnaisliikkeeseen ja perehdyttivät työläisnaisia naisasiaan ja kokoustekniikkaan. Yhdistys ei kuulunut

---

¹⁵⁷ Pickens 1968, 70–71; Kevles 1985, 88, 90; Levin 1994, 37, 43–44, 208; Koivusalo 1994, 68; Räisänen 1995, 62–64, 164; Roll-Hansen 1995, 162; Hammar 1999, 165, 177; Hammar 2000, 56; Koponen & Lanki & Kervinen 2007, 164–166; Pylkkänen 2009, 164; Klausen & Bashford 2010, 108, 110; Timosaari 2017, 175–176, 180–181.

¹⁵⁸ Sulkunen 1987, 161–165, 172; Sulkunen 1991, 69–70; Rantalaiho 1994, 22; Häggman 1994, 182, 186–187; Anne Ollila 1994, 67; Räisänen 1995, 143–145; Nätkin 1997, 37; Hammar 1999, 158–161; Juntti 2004, 369–371; Töyry 2005, 54; Timosaari 2008, 56, 58; Sulkunen 2010, 182; Annola 2011, 15–17, 71–72; Aija Kaartinen 2011, 170.

¹⁵⁹ SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900; Tuulio 1952, 92.

sosialistiseen työväenliikkeeseen, vaan sivistyneistön johtamaan ja kannattamaan sosiaaliliberalistiseen wrightiläiseen työväenliikkeeseen. Se pyrki torjumaan sosialismia puuttumalla yhteiskunnallisiin epäkohtiin. Jyväskylässäkin työväestön osuus jäsenistössä oli vähäinen.¹⁶⁰ Tilma Forsström pettyi kuitenkin yhdistyksen toimintaan, perusti 1899 Jyväskylään Suomen naisyhdistyksen haaraosaston ja ryhtyi sen puheenjohtajaksi. Samalla hän erosi työväenyhdistyksestä ja suositteli työläisnaisille liittymistä naisyhdistykseen.¹⁶¹ Ilmeisesti työläisnaisten kasvava sitoutuminen nousevaan sosialistiseen, järjestäytyneeseen työväenliikkeeseen vaikutti tähän päätökseen.

Muistelmissaan Tilma Hainari korosti, että avioparille ei ”ollut suotu omia lapsia”, vaikka he olivat molemmat lapsirakkaita.¹⁶² Hän ei puhunut suoraan lapsettomuuden kipeydestä, mutta siihen viittaavaa voi löytää eräistä maininnoista ja ehkä myös Oskar Forsströmin kirjeistä vaimolleen, joka joutui 1885 olemaan pitkään sairaalahoidossa Helsingissä. Myös Tyyni Tuulio arvelee näin. Kerrottuaan omasta ja miehensä lapsirakkaudesta Tilma Forsström jatkoi suoraan kertomalla, kuinka sisar Aina Bremer (Honka), seitsenlapsisen perheen äiti, ”jakoi rikkauttaan” heille. Sisaren lapset oleskelivat vuorotellen Forsströmien luona pitkiä aikoja. Omasta äidistään Tilma Hainari totesi, että tämän ilona olivat terveet, hyväkäytöksiset ja ”tavallaan lahjakkaatkin” lapset.¹⁶³

Voi olla, että lapsettomuuden surua lisäsi se, etteivät omat perintötekijät saaneet jatkua. Tilma Forsström oli ylpeä sekä omista että aviomiehensä esivanhemmista. Oskar Forsströmin äidinisä oli Hainarin kruununtaloa asuttanut vänrikki Kaarlo Kustaa Polviander, joka oli Suomen sodan sankari ja Porin rykmentin lipunkantaja. Häntä pidettiin yleisesti esikuvana Runebergin vänrikki Ståhlille.¹⁶⁴

Tilma Forsström tutustui jo lapsena äitinsä kertomuksista ominaisuuksien periytymiseen omassa suvussaan. Hänellä oli korkea käsitys omasta syntyperästään. Perimätiedon mukaan hän kuului isän puolelta Pontus de la Gardien joukoissa taistelleen irlantilaisen palkkasoturin jälkeläisiin. Äidin puolelta Tilma Forsström oli Soldan-suvun perillinen.

---

160 Tommila 1972, 497–498; Pölönen 1999, 15–16; Lähteenmäki 2000, 33; Marjaliisa Hentilä & Kalliokoski & Viita 2018, 60.

161 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900; Tuulio 1952, 92.

162 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900.

163 SKS KIA THa kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistiinpanoja 1854–1883 ja kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900 ja Ba Oskar Forsström Tilma Forsströmille 3.3.1885 ja 21.4.1885; Tuulio 1952, 82, 95.

164 SKS KIA THa kotelo 1 Kaarlo Kustaa Polviander; Tuulio 1952, 50.

Suvun kantaisän väitettiin olleen saksalaisen kreivin ristiretkiaikana vangiksi ottama turkkilainen upseeri, josta tuli myöhemmin kristitty kirurgi.¹⁶⁵

Äidin kertomuksen mukaan Soldan-suku levisi maasta toiseen ja siihen kuului useita huomattavia tiedemiehiä ja taiteilijoita. Vuosisatojen ajan suvussa voitiin havaita äidin puolelta periytyviä fyysisiä piirteitä ja henkistä lahjakkuutta. Suvun jäsenet kunnostautuivat erityisesti individualismin ja yksilönvapauden edistäjinä. Tilma Hainari piti tätä erityisesti naisten kautta periytyvää sukutyyppeä perinnöllisyystieteellisesti mielenkiintoisena.¹⁶⁶

Vuosisadan vaihteessa elämä vei eteenpäin, kun Oskar Forsström sai lehtoraatin Sortavalan reaaliylyseosta vuonna 1900. Vanha kotikaupunki ei kuitenkaan ollut entisellään. Kun valtiollinen taivas pilvistyi ensimmäisellä venäläistämiskaudella, kaupungin sivistyneistö jakautui poliittisesti vanhasuomalaiseen ja nuorsuomalaiseen ryhmittymään. Vanhasuomalaiset kannattivat myöntyvyyspolitiikkaa suhtautumisessa Venäjään, kun taas nuorsuomalaiset olivat passiivisen vastarinnan kannalla. Lyseon johto kuului nuorsuomalaisiin, kun taas Hainarit lukeutuivat vanhasuomalaisten ryhmään.¹⁶⁷

Tilma Forsströmin naisasiaharrastus jatkui Sortavalassa. Vuonna 1902 hän sai *Koti ja yhteiskunta* -lehdestä lukea katsauksen Norjan naisasiainkokouksesta, jossa isäntämaan Maria Michelet piti kokouksen vaikuttavimpana pidetyn siveellisyysesitelmän. Siinä hän puhui muun muassa perinnöllisistä taipumuksista, jotka vanhemmat antoivat lapsilleen.¹⁶⁸ Hainari ja muut emansipoituneet naiset olivat hyvin perillä kansainvälisestä degeneraatiopuheesta.

Vuonna 1903 Tilma Forsström perusti Sortavalan Suomen naisyhdistyksen haaraosaston. Perustamiskokouksessa hän vetosi siihen, että Jumalan avun lisäksi Suomen kansan ainoa pelastus oli sen siveellinen voima, jonka tukipilareihin Suomen naisyhdistys hänen mukaansa kuului. Tilma Forsström oli Sortavalan yhdistyksen koossapitävä voima, ja sen toiminta sammui hänen muutettuaan Helsinkiin.¹⁶⁹

Vuonna 1904 Oskar Forsström uhattiin vangita. Kenraalikuvernööri ja Viipurin läänin kuvernööri pitivät häntä kansanvillitsijänä ja valtiolle

---

165 SKS KIA THa kotelo 1 Soldan-suku ja kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistiinpanoja 1854–1983; Tuulio 1952, 10–11; Sainio 2004, 479.

166 SKS KIA THa kotelo 1 Soldan-suku ja kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistiinpanoja 1854–1983; Tuulio 1952, 10–11; Sainio 2004, 479. Saksalainen professori Robert Sommer julkaisi 1922 Soldan-suvusta tutkimuksen, jonka myöhempi tutkimus asetti kyseenalaiseksi. Sommerin tutkimusten mukaan suvussa esiintyivät muutamat ominaisuudet niin vahvasti, että niissä tuli esille erityinen sukutyyppi. Mitään kielteisiä ominaisuuksia tutkimuksessa ei nostettu esiin.

167 SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; Tuulio 1952, 96–97, 102; Sainio 2004, 480.

168 *Koti ja Yhteiskunta* 15.9.1902 Naisasiainkokous Kristianiassa; Tuulio 1959, 207.

169 SKS KIA THa kotelo 2 Kiitospuheita Suomen naisyhdistykselle ja kotelo 3 Muistelmia 1900–1909 ja Leikekirja: Sortavalan naisyhdistyksestä perustettu 31.1.1903.

vaarallisenä henkilönä erityisesti Raja-Karjala-työn takia. Oskar Forsström joutui eroamaan lyseon rehtorin virasta ja pariskunta muutti Helsinkiin.¹⁷⁰

Tilma Forsströmin elinvuodet 1861–1904 ennen Helsinkiin muuttoa sisälsivät monenlaisia kohtaamisia ja herätteitä. Lapsuudenkodista hän sai kantavan uskonnollisen pohjan elämälleen, oppi arvostamaan koulutusta ja työntekoa, saavutti vahvan kielitaidon ja sai virikkeitä suomalaisuusaatteeseen, yhteiskunnalliseen toimintaan, hyväntekeväisyyteen ja moraalireformiin. Koulunkäynti ja avioliitto vahvistivat näitä aatteita ja toimia ja mukaan tuli uusia, esimerkiksi työtoveruus kirjoittamisessa ja heimotyössä Raja-Karjalassa, naisasia-aate ja englannin kieli. Vaikutteita tarttui sekä kotimaasta että ulkomailta. Helsinkiin siirtymisen aikaan Tilma Forsström oli jo varsin aktiivinen toimija erityisesti kristillissosiaalisessa työssä ja naisasiassa.

---

170 SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; Tuulio 1952, 102; Sainio 2004, 480; Sainio 2008.

II YHTEISKUNNAN EPÄKOHDAT LUOVAT MAAPERÄÄ ROTUHYGIENIALLE 1904–1913

1 HAINARIN MIELENKIINNON KOHTEINA NAISASIA JA POLIITTINEN VAIKUTTAMINEN

Vuosi 1904 oli Tilma Forsströmin elämässä muutosten aikaa. Aviopari muutti periferiasta keskusta, Sortavalasta pääkaupunkiin uudenlaisten vaikutteiden ydinalueelle. Uusi laaja toimintakenttä kasvatti Forsströmin yhteiskunnallista aktiivisuutta, avasi lisää mahdollisuuksia ja vei ajankohtaisiin ongelmiin. Tilma Forsströmin omaksumat aatteet ja ihanteet saivat hänet kiinnittämään erityistä huomiota moraalireformistisiin kysymyksiin ja yhteiskunnallisiin epäkohtiin. Ne ohjasivat häntä etsimään myös moderneja ratkaisukeinoja.

Osallistuminen Berliinin suureen naisasiakongressiin 1904 muodosti Tilma Forsströmille mullistavan käännekohdan suhteessa naisasiaan.¹⁷¹ Kongressin järjesti naisten kansainvälistä yhteydenpitoa varten 1888 perustettu International Council of Women (ICW), johon liittyneet naisjärjestöt edustivat maltillista naisasialiikettä ja muita porvarillisia naisyhdistyksiä. Järjestössä korostettiin kaikkia naisia yhdistävää sisaruutta ja sukupuolten välistä eroa. Ensimmäiset asiat, jotka yhdistivät naisia kansainvälisesti, olivat rauhanaate ja moraalireformi. Koska International Council of Women-järjestön tavoitteena oli edistää kattavasti naisten erilaisia mielenkiinnon kohteita, liitolta puuttui alkuvaiheessa selkeä päämäärä ja sen toiminnassa välteltiin kiistanalaisia kysymyksiä. Niihin kuului esimerkiksi naisten äänioikeus, johon osa jäsenjärjestöistä suhtautui konservatiivisesti, osa edistyksellisesti. Ajan mittaan tartuttiin painavampiin kysymyksiin,¹⁷² ja Hainarin mukaan naisten äänioikeus oli ainakin keskusteluissa esillä Berliinin kongressissa.¹⁷³

Tilma Forsström sai kongressissa tilaisuuden kuulla maailman johtavia naisasianaisia ja seurata keskusteluja. Hän nimitti kongressia ”herätyskokoukseksi”, koska se antoi voimakkaan sysäyksen hänen naisasiatyölleen. Forsström vakuuttui siitä, että naisasialla oli kestävä pohja. Se edisti yhteiskunnan oikeudenmukaisuutta, ja jokaisen naisen tulisi

---

¹⁷¹ KA NJKL kotelo 124 Muistiinpanojani toiminnastani Suomen naisten kansallisiitossa 1938; SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; Tuulio 1952, 103; Sainio 1999.

¹⁷² Wilkama 1938, 81–90; Rupp 1997, 4, 15–20, 37, 135–136; Korppi-Tommola 2001, 27–32; Korppi-Tommola 2003, 344–345; Sandell 2015, 2, 8, 29, 32–33, 35.

¹⁷³ SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; Koti ja yhteiskunta 15.3.1905 Naisten äänioikeudesta Uudessa Seelannissa.

osallistua siihen. Tilma Forsströmille naiskongressi oli innoittava elämys, jolla oli pysyvä vaikutus hänen elämäänsä. Hän kirjoitti siitä:

Täällä avautui minulle uusi maailma, se maailma, joka sittemmin on tehnyt elämäni sanomattoman rikkaaksi ja joita herätyksiä ilman elämä, jossakin määrin, olisi köyhä.¹⁷⁴

Berlinistä Tilma Forsström matkusti miehensä kanssa Englantiin, missä hän sai lisää innostusta yhteiskunnalliselle toiminnalleen. Lontoossa olostaan Hainari kirjoitti muistelmissaan: ”Olen monta kertaa saanut kiitollisuudella todeta että Jumala on ihmeellisellä tavalla johtanut elämäni kulkua. Niin nytkin.”¹⁷⁵ Tilma Hainarin kirjoituksissa oli monia ilmiöitä ja ratkaisuja, joille hän antoi uskonnollisen merkityksen. Tuon tuostakin hän toi esiin, kuinka jokin elämäntapahtuma näyttäytyi Jumalan johdatuksena. Hän oli antautunut noudattamaan Jumalan tahtoa ja suunnitelmaa ja koki tämän tuovan siunauksen elämäänsä. Tämäntapaisissa lauseissa ilmeni Tilma Hainarin uskonnollisuuden valoisia puolia. Niissä kertautui ajatus uskonnon tuomasta turvasta ja luottamuksesta, joka johtui hänen kokemastaan Jumalan johdatuksesta ja huolenpidosta. Hainari tunsikin kiitollisuutta. Hän jakoi ajan uskonnollisten naisten tradition, jossa nämä toisaalta pyysivät Jumalan johdatusta, toisaalta tulkitsivat kaikki elämänvaiheensa Jumalan johdatukseksi.¹⁷⁶

Lontoossa Tilma Forsström tutustui Naisten klubi -toimintaan, joka oli tarkoitettu yksinäisille, turvattomille nuorille tytöille. Hän katsoi näiden olevan sellainen ”kansanluokka”, joka oli ehkä eniten avun tarpeessa.¹⁷⁷ Tällä hän tarkoitti nuoria naisia uhkaavia siveellisiä vaaroja.

Forsström kuunteli myös poikatyön uranuurtajan, evankelikaalisen tohtori Thomas Barnadon (1845–1905) esitelmän. Kristillisellä pohjalla toimivissa The Barnados Homes -laitoksissa hoidettiin varattomia, vammaisia lapsia, jotka Hainarin mukaan edustivat ”fyysisen degeneraation matalinta kerrostumaa”. Eräässä Barnadon laitosten esitteessä mainittiin, että jopa perityt taipumukset voitiin voittaa, jos lapsi pääsi varhaisessa vaiheessa pois huonosta ympäristöstä. Vaikka monen kriminologin mukaan rikollisen lapsesta tuli väijäämättä rikollinen, Barnadon laitoksissa uskottiin, että Jumalan armo ja kristillinen ympäristö pystyivät ehkäisemään perinnöllisyyden vaikutuksen.¹⁷⁸ Tilma Forsström törmäsi Barnadon laitoksissa vertailuun kristinuskon ja perinnöllisyyden vaikuttavuudesta.

---

174 KA NJKL kotelo 124 Muistiinpanoja toiminnastani Suomen naisten kansallisiitossa; SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; Tuulio 1952, 107.

175 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900; Tuulio 1952, 108.

176 Anne Ollila 1998 20, 64; Anne Ollila 2000, 102–106, 116, 118; Markkola 2000, 128; Antikainen 2003, 39.

177 SKS KIA THa kotelo 1 Kesä Lontoossa 1904–1905.

178 SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909 ja kotelo 5 Muistoja ulkomailta. Päiväamäton The Barnados Homes -esitteet.

Siellä vaaka kallistui kristinuskon hyväksi ja perinnöllisyyttä, johon rotuhygienia nojasi, pidettiin toissijaisena.

Forsströmin pariskunta oli Lontoossa opiskelemassa kieltä. Heidän englannin opettajansa neiti Ewelyn Howe asui settlementissä, ja hänen välityksellään he tutustuivat kristilliseen settlementityöhön.¹⁷⁹ Maan teollistuminen oli repinyt rillon rikkaiden ja köyhien välille, ja settlementtien ideana oli rakentaa siltaa sen yli. Joukko akateemisen koulutuksen saaneita nuoria muutti asumaan slummeihin perustettuihin settlementteihin. Slummien asukkaita kohdeltiin tasaveroisesti ja hengellistä sekä aineellista apua annettiin rinta rinnan.¹⁸⁰ Tilma Forsströmin piti yleisesti tunnettuna, että Englannissa yhteiskuntaluokkien välinen kuilu oli suurempi kuin muualla. Se oli kielteinen ilmiö, koska hänen mukaansa yhteenkuuluvuuden tunne eri ryhmien välillä oli Englannin paras turva kansakuntien välisessä kilpailussa.¹⁸¹ Englannin kokemusten pohjalta Forsström kiinnitti huomiota siihen sosiaalidarwinistiseen ajatukseen, että voimakkaampi valloittajakansa tai yhteiskuntaluokka alisti heikomman. Se oli taustatekijä rotuhygienialle, joka perimmältään oli kansakuntien kamppailua keskinäisestä paremmuudesta. Rauhanomaista mittelöä käytiin lähinnä talouden, kulttuurin, politiikan ja tieteen saavutuksista.¹⁸²

Forsströmin pariskunta vieraili useissa settlementeissa,¹⁸³ ja niissä tehty sosiaalinen työ ja käytännönläheinen kristillisuus tekivät heihin kaikesta päätellen suuren vaikutuksen. Se teki eläväksi sitä, miten uskontoa elettiin todeksi arjen keskellä.

Matkan vaikutelmat seurasivat mukana Helsinkiin, missä Tilma Forsström aloitti englanninopettajana suomalaisessa tyttökoulussa ja astui mukaan yhteiskunnalliseen elämään. Naisten asema ja siveellisyyskysymykset olivat ne huutavat epäkohdat, jotka Forsström ensimmäisenä havaitsi ja joihin hän tarttui. Suomen naisyhdistyksen puheenjohtaja Elin Sjöström oli Oskar Forsströmin lapsuudentuttava, ja aviomiehensä kannustamana Tilma Forsström liittyi yhdistykseen sen toiminnan polttopisteessä Helsingissä. Moraalireformi oli yhdistyksen ohjelmassa keskeisellä sijalla, sillä siveellisyyttä pidettiin naisasiakysymyksen pääkohtana. Eräs yhdistyksen kantavista voimista, Hilda Käkikoski, puki asian sanoiksi: ”siveellisyysasia on naisasian

---

179 SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; Tuulio 1952, 109.

180 Sirenus 1954, 385–386; Halonen 1998, 71; Roivainen 1998, 40–41; Markkola 2002a, 92; Toikko 2005, 100–102.

181 SKS KIA THa kotelo 1 Englantilaisista kouluista ja kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933; Tuulio 1952, 108–110.

182 Kilpeläinen 1985, 169–170; Banton 1998, 63–65; Pekurinen 1999, 16; Ikonen 2003, 129, 135; Broberg & Tyden 2005, 23; Levine 2010, 53; Hietala 2009, 16.

183 SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; Tuulio 1952, 109.

kaksoissisar.”¹⁸⁴ Suomen naisyhdistyksessä Tilma Forsström pääsi tekemään aktiivista naisasia- ja moraalireformityötä innostavassa ympäristössä yhdessä toisten kaltaistensa kanssa. Yhdistys oli hänelle varsinainen järjestöelämän opinahjo. Forsström alkoi itse linjata ja panna toimeen moraalireformia ja naisasiaa Suomen rintamaalla eikä ollut enää pelkästään mukana toteuttamassa muiden suunnitelmia.

Heti aluksi Tilma Forsström sai suomennettavakseen osia Aleksandra Gripenbergin kirjasarjasta *Naisasian kehitys eri maissa*. Forsström auttoi Gripenbergiä myös tarkastustyössä ja laati lopputekstiksi lyhyen selostuksen Gripenbergin merkityksestä naisasiatyössä.¹⁸⁵ Tilma Forsström koki kirjan suomentamisen ”arvaamattomana onnena” ja koulutuksena naisasiatyöhön. Käännöstyö johti läheiseen yhteistoimintaan kirjoittajan kanssa.¹⁸⁶

Tilma Forsström nousi merkittävään asemaan Suomen naisyhdistyksessä, kun hänet valittiin 1905 sen varapuheenjohtajaksi. Tässä luottamustoimessa hän toimi vuodet 1905–1906, ja vuodet 1906–1909 hän käytteli kynää yhdistyksen sihteerinä.¹⁸⁷

Uunituore varapuheenjohtaja Tilma Forsström piti 1905 yhdistyksen kokouksessa esitelmän Uuden-Seelannin naisten äänioikeudesta. Maan edustaja oli kertonut hänelle siitä Berliinin kongressissa, jossa oli käyty keskustelua naisten äänioikeudesta.¹⁸⁸ Uuden-Seelannin naiset olivat saavuttaneet äänioikeuden ensimmäisinä koko maailmassa 1893, mutta heillä ei ollut vaalikelpoisuutta eli oikeutta asettua ehdokkaaksi vaaleissa. Poliittinen tasa-arvo ei kuitenkaan käytännössä toteutunut, vaan maorit jäivät heikompaan asemaan äänioikeudesta huolimatta.¹⁸⁹ Tilma Forsström piti ”omituisuutena” sitä, että ”maori-alkuasukasnaiset” käyttivät innokkaasti äänioikeuttaan.¹⁹⁰ Kun hän käytti ”omituisuutena”-sanaa ja kummeksui maorinaisten äänestysintoa, hän paljasti yhtyvänsä aikakaudelle tyypillisiin käsityksiin laadullisesti toisistaan eroavista roduista. Erilaisuuteen liittyi

---

184SKS KIA THa kotelo 1 Hilda Käkikoski ja kotelo 2 Kiitospuheita Suomen naisyhdistykselle ja kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; HKA SNY pöytäkirjat; Tuulio 1952, 113; Rajainen 1973, 75; Markkola 2000, 133, 140; Markkola 2002a, 178; Sainio 2004, 479; Jalava 2005, 213; Lahti 2013, 7; Tiina Kinnunen 2013, 206.

185 Hainari 1909, 193, 195; Tiina Kinnunen 2013, 206.

186 SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; Tuulio 1952, 113–114; Tiina Kinnunen 2013, 191–192, 206.

187 SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; HKA SNY ptk 1896–1905 no 4 21 vuosikokous 20.2.1905.

188 SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; Koti ja yhteiskunta 15.3.1905 Naisten äänioikeudesta Uudessa Seelannissa.

189 Sulkunen 1997, 14; Sulkunen 2006, 17; Sulkunen 2010, 168, 174–175.

190 HKA SNY ptk 1896–1905 no 4 21 vuosikokous 20.2.1905; Koti ja yhteiskunta 15. 3 1905 Naisten äänioikeudesta Uudessa Seelannissa; Tuulio 1952, 108.

eriarvoisuus.¹⁹¹ Tilma Forsströmin näkemykset vieraistaroduista valmistsivat maaperää rotuhygienian omaksumiselle. Kun jokin muu kuin oma kansa koettiin omituisena ja toisenlaisena, siitä oli vain lyhyt askel siihen, että oman maan kansalaisten joukossa nähtiin epätasa-arvoisuutta.

Suomessa äänioikeuskysymys tuli ajankohtaiseksi, kun suurlakko jälkiseurauksineen synnytti yhteiskunnallisen käymistilan syksyllä 1905. Ennen kokemattomassa tilanteessa Suomen naisyhdistys pääsi toden teolla edistämään naisten kansalaisoikeuksia. Suurin osa porvarillisten naisjärjestöjen jäsenistä kannatti äänioikeutta naisille samoilla ehdoilla kuin miehille, koska oman sosiaaliryhmän poliittiset oikeudet haluttiin taata. Vanhoillisessa Suomen naisyhdistyksessä äänioikeutta pidettiin luokkasidonnaisena. Sivistyneistönaisten ja talollisten emäntien katsottiin tietävän, mikä oli kansalaisille parhaaksi. Työläisnaisaktivistit puolestaan vaativat yleistä äänioikeutta. Myös moni Unionin jäsenistä kannatti tätä, ja suurlakon jälkeen Unioni kokonaisuudessaan alkoi vaatia yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta.¹⁹²

Lakon jälkimainingeissa myös Suomen naisyhdistyksen jäsenet taipuivat kannattamaan naisten yleistä äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta, vaikka jyrkkä Gripenberg ei suostunutkaan hyväksymään työväen naisten kansalaisoikeuksia.¹⁹³

Muiden naisasianaisten tavoin Tilma Forsström tempautui uudistukseen mukaan täydellä voimalla. Hän koki suurlakon jälkiseurauksineen ”ihmeellisenä herätyksen aikana” ja vertasi sitä kevätmyrskyyn, joka puhalsi yli koko maan ja herätti sen uuteen elämään.¹⁹⁴ Forsström käytti venäläistämiskaudelle tyypillistä luonnonsymboliikkaa, jossa peiteilmaisut saivat kansallis-poliittisia ilmauksia.¹⁹⁵ Kevätmyrsky symboloi hänelle positiivista, suorastaan ylikuonnollista luonnonilmiötä, joka puhalsi naisille uudet kansalaisoikeudet.

Tilma Forsström varautui eduskuntavaaleihin ennakolta ja alkoi herättää naisia valtiolliseen toimintaan hyvissä ajoin, sillä hän kirjoitti asiasta vuoden 1905 lopulta lähtien useaan otteeseen. Huolellinen valmistautuminen ja aiheen perusteellinen käsittely ja innostuksen vallassa kirjoitetut tekstit osoittavat, että hän odotti eduskuntauudistukselta suuria asioita. Forsströmillä oli vahva usko siihen, että käsillä oli ainutlaatuinen

---

191 Kemiläinen 1985a, 14; Banton 1977, 89–90; Kaikkonen 1985, 24, 28–29; Kilpeläinen 1985, 183; Weindling 1989, 45; Isaksson & Jokisalo 1999, 156–158, 181; Mattila 1999, 29; Pekurinen 1999, 23; Carlson 2001, 16–20; Black 2003, 13; Niemi 2006, 5; Sulkunen 2010, 174–175; Mattila 2016, 274.

192 Rajainen 1967, 75; Alapuro 1994, 93; Anne Ollila 1994, 60; Marja Kokko 1996, 114; Klinge 1997, 431–432; Marja Kokko 1998, 67; Lähteenmäki 2000, 53; Hagner 2006, 70–71; Korpinurmi 2007, 45; Syrjä 2007, 36; Timosaari 2017, 90; Dahlberg 2018, 220–221.

193 Hallsten 1934, 29; Syrjä 2007, 37; Mäkelä-Alitalo 2007, 96; Korpinurmi 2007, 47.

194 SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; Tuulio 1952, 116–118.

195 Antikainen 2003, 105–106.

historiallinen tilaisuus. Uusien kansalaisoikeuksien toteuduttua naiset onnistuisivat tekemään isänmaasta paremman paikan.

On merkille pantavaa, että käsitellessään eduskuntauudistusta Tilma Forsström toi ensimmäisiä kertoja julkisesti esiin itselleen korvaamattoman tärkeitä arvoja ja näkemyksiä, luottamusta Jumalan johdatukseen, naiskansalaisen velvollisuuksia ja vastuuta tulevassa äänioikeuden mallimaassa, äitiyden, kodin ja isänmaan pyhyyttä sekä naisen paikkaa epäkohtien poistajana erityisesti siveellisyysasioissa. Kirjoitukset olivat toiveikkaita, kertoivat edistysuskosta ja sisälsivät uskonnollista retoriikkaa.

Koti ja yhteiskunta -lehteen Tilma Forsström kirjoitti nimimerkillä Kansannaisen ystävä ”äänioikeuspakinaksi” nimeämänsä kirjoituksen. Ilmeisesti hän käytti nimimerkkiä rohkaistakseen ”kansannaisia” vaaliuurnille, kun ensimmäiset eduskuntavaalit koittaisivat. Pakina julkaistiin myös Suomalaisen puolueen *Uusi Suometar* -lehdessä.¹⁹⁶ Vaikka Forsströmin tavoite oli kerätä kaikki naiset mukaan käyttämään äänioikeuttaan, porvarillisten lehtien kirjoitukset eivät välttämättä tavoittaneet kovin monia ”kansannaisia”.

Forsströmin pakinassa ja muissa äänioikeutta koskevista kirjoituksista oli päällekkäisyyttä, hänen keskeisinä pitämiään asioita, joita kannatti kerrata useammassa yhteyksissä. Myös muiden Forsströmin tekstien toistuvat teemat kertovat niiden merkityksellisyydestä kirjoittajalle. Tilma Forsström paljastui tässä tutkimuksessa ”Kansannaisen ystävä”-nimimerkin käyttäjäksi juuri eri kirjoituksissa olleiden identtisten tekstinkatkelmien perusteella.

Kirjoituksissaan Tilma Forsström kuvaili Suomen tulevaa esikuvallista asemaa maana, jossa naiset saivat äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden ensimmäisinä Euroopassa. Hänen mukaansa äänioikeusuudistus nosti kansallista itsetuntoa, kun kaikkien katseet suuntautuivat Suomeen ja maa pääsi tässä asiassa esimerkiksi ja edelle muita Euroopan valtioita.

Forsströmille Suomi oli Jumalan suomalaisille antama isänmaa. Hän koki, että Jumalalla oli Suomen kansalle jokin erityinen tarkoitus, koska Hän oli tässä suhteessa asettanut pienen Suomen ikään kuin esikuvaksi muille kansoille.¹⁹⁷

Tilma Forsströmin omaksuman topeliaanisen historiakäsityksen mukaan Jumalan johdatus näkyi kansakunnan historiassa. Sakari Topelius kirjoitti 1875 ilmestyneessä *Maamme kirjassa*, että suomalaiset olivat Jumalan valittu kansa, jonka hän johdatti pimeästä valoon ja jonka tuli olla esimerkkinä muille kansoille. Käsitykseen kuului olennaisesti ajatus kilpailusta, jota Suomi kävi muiden kansojen kanssa.¹⁹⁸ Tilma Forsström viittasi kirjoituksessaan tähän Topeliuksen katsomukseen, koska hän

---

¹⁹⁶ Koti ja yhteiskunta 15.12.1905 Hiukan äänioikeuspakinää syrjäkylän torpassa; Uusi Suometar 19.12.1905 Hiukan äänioikeuspakinää syrjäkylän torpassa.

¹⁹⁷ SKS KIA THa kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia 25.1.1906 ja 17.7.1906.

¹⁹⁸ Noro 1968, 92–97, 114–115; Klinge 1998, 34; Anne Ollila 2000, 105; Anne Ollila 2011, 247; Tilli 2014, 17; Elmgren 2016, 334.

mainitsi samassa tekstissä *Maamme kirjan*. Se oli tuttu kirja lähes kaikille suomalaisille, koska sitä luettiin kansakouluissa sukupolvesta toiseen.¹⁹⁹

Jotta Suomen asema äänioikeuden mallimaana voitaisiin säilyttää, nousevaa nuorta sukupolvea tuli Forsströmin mukaan kouluttaa, että se saisi entistä paremmat eväät tulevaa vastuullista asemaansa varten. Silti tietoa tärkeämpää oli "horjumaton oikeuden- ja velvollisuudentunto ynnä persoonallinen vastuunalaisuudentunto."²⁰⁰ Suuntaviitaksi suomalaisille Forsström alleviivasi siveellisyyden ulottuvuuksiin kuuluvat kansalaishyveet: velvollisuuden kansakuntaa kohtaan, vastuun isänmaan kohtalosta ja oikeudentajun, joka ohjasi moraalisesti oikeaan toimintaan.

Ensisijainen ohjenuora uudessa tilanteessa oli Jeesuksen antama kultainen sääntö: "Kaikki mitä te tahdotte että ihmiset teille tekisi, se tehkää te myös heille". Sääntö sisälsi obligatorisen ohjeen ihmisten keskinäisille suhteille. Vaikka ihmiset pystyivät noudattamaan puutteellisesti Jumalan käskyjä, Hainarin mukaan jo niihin pyrkiminen oli jalostavaa.²⁰¹ Kristinuskon vaativan etiikan tärkein ohje kultainen sääntö oli Tilma Forsströmin uskonnollisuuden ydintä ja uskosta kumpuavan siveellisen toiminnan periaate. Se opasti, kuinka tuli elää ja suhtautua kanssaihmiisiin. Ajatus kiertyi toistuvasti kultaisen säännön ympärille Forsströmin kirjoituksissa ja puheissa. Hänen sille antamansa merkitykset vaihtelivat tilanteesta toiseen, ja toisinaan hän käytti sitä myös retorisenä keinona. Kultainen sääntö oli se raamattuviittaus, jota Tilma Forsström viljeli ylivoimaisesti eniten. Niko Huttusen mukaan raamattukytkennoilla tekstile voidaan antaa arvovaltaa ja ideologista vaikuttavuutta.²⁰²

Forsström käsitteli naisille suunnatuissa kirjoituksissa sitä, millainen nainen olisi esikuvaksi kelpaava äänioikeutettu, vaaliehdokas ja parlamentaarikko. Forsström koki naisten aseman parantuvan äänioikeuden myötä huomattavasti, koska aikaisemmin he olivat pystyneet vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen ainoastaan miesten välityksellä. Hän katsoi, että tästä syystä naisten oikeudentaju ja velvollisuuden- sekä vastuuntunto eivät olleet päässeet tarpeeksi kehittymään. Naisten tuli korjata asia ensi sijassa turvautumalla Jumalan apuun, mutta myös kehittämällä omia hyviä ominaisuuksiaan. Ainoastaan siinä tapauksessa, että naiset pystyisivät tuomaan julkiseen elämään tuntevan siveellisen lisän, heidän äänioikeutensa koituisi yhteiskunnalle voitoksi.²⁰³ Valtiollisilla oikeuksilla ei tavoiteltu

---

199 Anne Ollila 2000, 106; Jalava 2013, 275; Kaarninen 2013, 149.

200 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia. 25.1.1906 ja 17.7.1906; Koti ja yhteiskunta 15.12.1905 Hiukan äänioikeuspakinaa syrjäkylän torpassa.

201 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia. 25.1.1906 ja 17.7.1906; Koti ja yhteiskunta 15.12.1905 Hiukan äänioikeuspakinaa syrjäkylän torpassa.

202 Niko Huttunen 2010, 25.

203 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia. 25.1. 1906 ja 17.7.1906; Koti ja yhteiskunta 15.12.1905 Hiukan äänioikeuspakinaa syrjäkylän torpassa.

pelkästään naisten etua, vaan laajempaa yhteistä hyvää.²⁰⁴ Kunniallinen naiskansalaisuus edellytti jumalanpelon ja naisen synnynnäisten ominaisuuksien lisäksi sivistystä ja itsekasvatusta. Vasta niiden summana syntyi naisten ainutlaatuinen ominaisuus, heidän yliverlainen siveellisyytensä.

Forsströmin mielessä siveellisyyteen hitsautui saumattomasti naisen paras ja jaloin ominaisuus, joka hänen tuli antaa yhteiskunnalliseen työhön. Se oli äidillisuus. Jokaisella "hyvällä naisella" oli äidin sydän. Äiti auttoi, palveli ja uhrautui eikä sietänyt lähellänsä siveettömyyttä. "Hänen omatuntonsa on herkkä tuomitsemaan mikä on oikein mikä väärin Jumalan ja ihmisten edessä."²⁰⁵ Jokainen nainen oli sydämeltään äiti, joka tunnisti sisimmässään oikeat ja väärät käsitykset, normit ja tavat sekä ymmärsi itse Jumalan aivoitukset. Tilma Forsströmin mukaan näitä äidillisiä ominaisuuksia tarvittiin, koska ne toivat yhteiskuntaan enemmän rakkautta ja oikeutta.²⁰⁶ Johanna Annolan mukaan nämä ajatukset, joilla "Kansannaisen ystävä" kuvasi äidillisyyttä, ilmensivät erityisen hyvin naisasianaisten käsitystä naisen tehtävästä.²⁰⁷

Forsström ajatuksineen liittyi 1800-luvun loppupuolelta alkaneeseen erityisesti sivistyneistön suuntaukseen, jossa äitiyttä vaalittiin naisen ylevimpänä päämääränä. Äidin rakkaus ja suoja olivat kotionnen kulmakivi, ja äidin elämäntehtävä oli luoda ja kasvattaa tulevaisuuden tekijöitä.²⁰⁸

Kun nainen toteutti äidillisiä ominaisuuksiaan laajassa mielessä, maailma muuttui Tilma Forsströmin mukaan naiselle avarammaksi ja yhteiskunnalle kodikkaammaksi. Kaikki olivat sitä mieltä, että nainen oli kodin keskus. Tämän perusteella Forsström teki johtopäätöksen, että naisen työpanos oli yhtä tarpeellinen ponnistelussa yhteiskunnan hyväksi. Se rakentui kaikista kodeista.²⁰⁹ Forsström käytti kotia yhteiskunnan metaforana.

Topeliaaninen puhe yhteiskunnasta tai isänmaasta suurena kotina oli ajan sivistyneistönaisten jaettu näkemys. Kansanvälisessä tutkimuksessa puhutaan kotikultista, the Cult of Domesticity, jonka mukaan naisten tuli

---

204 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia. 25.1. 1906 ja 17.7.1906; Koti ja yhteiskunta 15.12.1905 Hiukan äänioikeuspakinaa syrjäkylän torpassa; Juntti 2004, 372; Aija Kaartinen 2011, 23.

205 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia. 25.1. 1906 ja 17.7.1906; Koti ja yhteiskunta 15.12.1905 Hiukan äänioikeuspakinaa syrjäkylän torpassa.

206 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia. 25.1. 1906 ja 17.7.1906; Koti ja yhteiskunta 15.12.1905 Hiukan äänioikeuspakinaa syrjäkylän torpassa.

207 Annola 2011, 70. Annola ei pane kirjoitusta Hiukan äänioikeuspakinaa syrjäkylän torpassa Tilma Forsströmin nimiin, koska nimimerkin takana ollut henkilö paljastui tässä tutkimuksessa Tilma Hainariksi hänen arkistossaan olevan identtisen katkelman perusteella.

208 Turpeinen 1987, 350; Häggman 1994, 152, 184, 219; Markkola 1994, 232; Helén & Yesilova 2003, 235; Männistö 2003, 37.

209 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia. 25.1. 1906 ja 17.7.1906; ; Koti ja yhteiskunta 15.12.1905 Hiukan äänioikeuspakinaa syrjäkylän torpassa.

luoda yhteiskunnasta kodinomainen ja turvallinen paikka. Kun kansakunta tulkittiin suureksi kodiksi, se antoi käsitteelle emotionaalista voimaa. Kotikäsitteen moniulotteisuuden takia sitä hyödynnettiin myös poliittisessa retoriikassa.²¹⁰

Tilma Forsströmin mukaan yhteiskunta vaati "aina" kansalaisiltaan, etteivät he ummistaneet silmiään epäkohdilta. Kun naisten oma asema eduskuntauudistuksen toteututtua kohentuisi ja he saisivat äänensä kuuluville, Forsström velvoitti heitä toimimaan toisten hyväksi. Naisten tuli käyttää äänioikeutta poistaakseen vääryyksiä, koska niiden ratkaiseminen oli heidän varassaan. Todellisena moraalireformistina ainoat epäkohdat, jotka Forsström mainitsi erikseen, olivat juoppous ja siveettömyys. Niiden seurauksista kärsivät lapset ja naiset.²¹¹

Oli erityisen tunteisiin vetoavaa, että nämä paheet vahingoittivat heikommassa asemassa olevia, huolten raskauttavia vaimoja ja puolustuskyvyttömiä lapsia. Forsströmin mielestä ensimmäisenä oli korjattava kansalaisten moraalin puutteet, ja vasta sen jälkeen tulivat sosiaaliset uudistukset. Yhteiskuntamoraali uudistuisi Forsströmin mukaan parhaalla tavalla, kun kristillismieliset naiset äänestäisivät kristillismielisiä ehdokkaita. Tulisi saada kansanedustajia, jotka sulkisivat kapakat, säätäisivät kieltolain ja lopettaisivat prostituution.²¹²

On huomattava, että Forsström pani toivonsa naisten uuteen asemaan epäkohtien erityisesti siveellisyysasioissa. Hän ajatteli, että poliittisina vaikuttajina naiset toteuttaisivat moraalireformia ja pyrkisivät poistamaan paheita, syntiä ja kurjuutta aina perusteista asti. Myös muiden kristillisten naisasianaisten ja moraalireformistien keskuuteen levisi vastaava näkemys. He ajattelivat, että hyväntekeväisyydellä pystyttiin paikkaamaan yksittäisiä ongelmia, mutta niiden syihin päästiin vaikuttamaan vain muuttamalla lakeja ja politiikkaa.²¹³

Yhtäältä Forsström korosti molempien sukupuolten yhteistoimintaa, toisaalta hän korosti naisten erityistä antia ja toivoi heitä eduskuntaan. Hän tulkitsi naisille kuuluviksi asioiksi esimerkiksi naisen oikeudellisen aseman avioliitossa, samapalkkaisuuden ja aviottomien lasten ja äitien aseman. Myös terveydenhoito, hyvinvointi, taloudellinen edistyminen ja lukuisat muut alat lepäsivät juuri naisten varassa.²¹⁴ Tulossa oleva ääni- ja vaalioikeus panisi Tilma Forsströmin mukaan naiset paljon vartijoiksi. Tulevien naiskansanedustajien käsissä olivat suorastaan yhteiskunnan kukoistuksen avaimet.

---

210 Itälä 1988, 12; Anne Ollila 1994, 58; Lützen 2000, 152; Anne Ollila 2000, 73; Markkola 2002a, 23; Elomaa 2006, 255; Lahti 2013, 34; Wessel 2018, 111–112; Jalovaara 2019, 8.

211 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia. 25.1. 1906 ja 17.7.1906.

212 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia. 25.1.1906; Koti ja yhteiskunta 15.12.1905
Hiukan äänioikeuspakinaa syrjäkylän torpassa.

213 Markkola 2000, 131, 137, 141.

214 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia. 25.1. 1906 ja 17.7.1906.

Forsström koki naisen aseman kohentuneen niin paljon, että hän kirjoitti yltiöoptimistisesti, kuinka maassa kuljettiin ”huimaa vauhtia tasa-arvoista yhteiskuntaa kohti”. Seuraava askel olisi kunnallisen äänioikeuden laajentaminen. Naiset saisivat tilaisuuden valvoa kunnallisissa elimissä, että yhteiskunnalliset uudistukset toteutettaisiin inhimillisellä tavalla.²¹⁵ Vaikuttaa siltä, että Forsström ajatteli sukupuolten toisiaan täydentävän käsityksen mukaisesti, että miehiä hallitsi järki, kun taas naiset olivat herkempiä ja tunteellisempia.²¹⁶ Tämä teki naisista myötätuntoisia, jolloin he sopivat huolehtimaan hätääkärsivistä.

Tilma Forsström koki elävänsä ”uudistusten kevätaikaa”.²¹⁷ Olikin ennenkuulumaton uudistus, kun naiset saivat ensimmäisinä Euroopassa äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden. Euroopan konservatiivisimmasta kansanedustuslaitoksesta siirryttiin 1906 kertahetvällä Euroopan demokraattisimpaan, moderniin eduskuntaan.²¹⁸ Uudet kansalaisoikeudet eivät kuitenkaan koskeneet kaikkia, vaan esimerkiksi köyhäinavun saajat ja irtolaiset jätettiin niiden ulkopuolelle. Kelvottomien erottamista kelvollisista on pidetty eräänlaisena kansakunnan symbolisena puhdistuksena, jota pyrittiin täydentämään konkreettisella puhdistuksella eli rotuhygienialla.²¹⁹

Äänioikeusuudistuksen lisäksi vuosi 1906 toi muitakin muutoksia Tilma Forsströmin elämään. Snellmanin satavuotispäivänä toukokuussa 1906 yli 20 000 lähinnä keskiluokan jäsentä suomensi sukunimensä. Tällä haluttiin korostaa fennomanian merkitystä ja osoittaa solidaarisuutta suomalaiselle kansalle.²²⁰ Forsströmin pariskunta otti nimen Hainari aviomiehen hämäläisen sukutalon mukaan.²²¹

Naisten ääni- ja vaalioikeus innosti Tilma Hainaria osallistumaan puoluepolitiikkaan. Hän liittyi 1905 perustettuun Suomalaiseen puolueeseen. Puolueen kansallisuusaate vetosi erityisesti keskiluokkaan, jolla ei ollut aikaisempaa yhteisöllistä identiteettiä ja maailmankuvaa.²²²

Puolueeksi valikoitui Suomalainen puolue, koska Hainari kertoi saaneensa jo lapsuuden perintönä ”lämpimän suomenmielisyyden”, jota

---

215 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia. 25.1. 1906 ja 17.7.1906; Wiipuri 21.12.1906 Mitä suomenmieliset naiset pääkaupungissa tuumivat ja toimivat.

216 Anne Ollila 1993, 143; Häggman 1994, 183,186–187; Hammar 1999, 153; Anne Ollila 2010, 100.

217 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia. 25.1. 1906 ja 17.7.1906; Koti ja yhteiskunta 15.12.1905 Hiukan äänioikeuspakinaa syrjäkylän torpassa.

218 Rantalaiho 1994, 20; Markkola 2000, 117; Vahtola 2003, 278; Sulkunen 2007, 7; Alapuro 2017, 133.

219 Rahikainen 1995, 25, 28, 30–31; Uimonen 1999, 132; Mattila 2003, 112, 117; Sulkunen 2006, 21; Wessel 2018, 204.

220 Klinge 1997, 433–434.

221 SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909.

222 SKS KIA AGa AG:n kirjekokokoelma 304 Tilma Forsström Aleksandra Gripenbergille 23.11.1905; Borg 1980, 1; Klinge 1997, 394, 436; Sulkunen 2004, 214–215; Annola 2016, 138.

lähiympäristön vakaumus vahvisti. Aviomies kuului Suomalaiseen puolueeseen, ja Suomen naisyhdistyksessä häntä kannustettiin liittymään siihen. Yhdistyksen ja puolueen välit olivat tiiviit, ja esimerkiksi Hainarille läheiset moraalireformistit Gripenberg ja Käkikoski kuuluivat molempiin. Hän halusi edistää tärkeäksi katsomiaan arvoja ja ihanteita juuri traditioihin pitäytyvän suomalaiskansallisen puolueen riveissä.²²³

Oskar Hainari valittiin Suomalaisen puolueen ensimmäisen puoluevaltuuskuntaan, ja Tilma Hainarista tuli sen varajäsen. Puoluevaltuuskunnan varsinaisissa jäsenissä oli yksi nainen, Aleksadra Gripenberg, ja kahdeksasta varajäsenestä kolme oli naisia.²²⁴

Hainarille ei enää riittänyt vaikuttaminen paikallistasolla, vaan hän ajatteli itsellään olevan erityistä annettavaa myös valtakunnan politiikassa. Hän koki velvollisuudekseen osallistua yhteisten asioiden hoitamiseen. Poliittista osallistumista motivoi halu palvella isänmaata, tehdä korkeatasoista kristillissiveellistä politiikkaa ja löytää ratkaisuja ennen muuta naisia ja lapsia haavoittaviin epäkohtiin. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen oli Tilma Hainarille luonteva toiminnan muoto, joka oli tullut tutuksi järjestöelämän välityksellä. Naisjärjestötoiminnassa, opettajan ammatissa, kansanvalistustehtävissä ja kirjallisissa töissä saavutettu kyky käyttää kieltä, argumentoida, agitoida, vedota ja vakuuttaa vahvistui kansalaistoiminnassa ja politiikassa. Todennäköisesti Hainari näki myös henkilökohtaisia etenemismahdollisuuksia, koska hän luotti omiin kykyihinsä ja taitoonsa tehdä oikeanlaista politiikkaa.

Suomalaisen puolueen päätavoitteet olivat torjua työväestössä ilmennyttä jyrkkää sosialismia ja vedota koko kansaan, koska ehjä kansa olisi vahvempi venäläistämistä vastaan. Radikaali sosiaalipoliittinen ohjelma nähtiin parhaana keinona säilyttää traditionaalinen yhteiskuntarakenne, kansan yhtenäisyys ja kokonaisuuden etu.²²⁵ Tilma Hainari kannatti sosiaalireformeja ja muuta puolueen ohjelmaa, joka oli yhteneväinen hänen perusarvojensa kanssa. Siinä korostettiin uskonnon, kansallisuusaatteen, siveellisuuden, raittiuden ja naisasian merkitystä.²²⁶

Hainarin ensimmäisiä poliittisia tehtäviä oli aktivoida naisia äänestämään. Koska äänioikeus oli saavutettu nopeasti, naisasianaiset kantoivat huolta politikointiin tottumattomista naisista. Sivistyneistönaisten tuli kouluttaa muita naisia täyttämään äänestysvelvollisuutensa oikealla tavalla, sillä kuuntelemalla miesten neuvoja naisille tärkeät asiat eivät edistyisi toivotulla tavalla.²²⁷

---

223 SKS KIA AGa AG:n kirjekokokoelma 304 Tilma Forsström Aleksandra Gripenbergille 23.11.1905; Annola 2016, 141.

224 Leino-Kaukiainen 1994, 43–44; Annola 2016, 141.

225 Borg 1965b, 37; Leino-Kaukiainen 1994, 70; Klinge 1997, 441–442; Mickelsson 2007, 77–78; Jalava 2013, 274.

226 SKS KIA THa kotelo 1 Hilda Käkikoski.

227 Anne Ollila 1994, 66; Wessel 2018, 59, 86.

Kesällä 1906 Hainari osallistui porvarillisten naisten kokoukseen, jossa hänet valittiin viisihenkiseen komiteaan laatimaan pamflettia *Naiset toimintaan!*. Sillä yritettiin houkutella naisia äänestämään. Monissa lehdissä julkaistun pamfletin mukaan oli pyrittävä siihen, että eri puolueiden jäsenet eivät pitäisi toisiaan vihollisina, sillä heillä oli ainoastaan erilaiset mielipiteet siitä, mitä isänmaan menestys vaati.²²⁸ Pamfletin laatijana ja allekirjoittajana Hainari katsoi, että naisten tuli toimia sovinnollisesti, lyöttäytyä yhteen ja käyttää hänen kalliina pitämäänsä äänioikeutta isänmaan parhaaksi. Naisten ei pitänyt tuoda politiikkaan riitaa vaan parhaat ominaisuutensa. Muutkin porvarisnaiset tähtäsivät neuvoillaan siihen, että naiset onnistuisivat korkean moraalinsa turvin pysyttelemään syrjässä puolueriidoista tai sovittelisivat niitä.²²⁹

Kristinusko muodosti Hainarin poliittisen osallistumisen perustan, kuten monilla keskiluokkaisilla, yhteiskunnallisesti aktiivisilla naisasianaisilla. Naiset olivat siveellisyyden perikuvia, ja heidän odotettiin tuovan kristinuskon värittämää siveellisyyttä myös yhteiskunnallisten asioiden hoitoon.²³⁰ Tässä yhteydessä siveellisyyden voi tulkita tarkoittavan sekä uutta luovaa toimintaa eli naisten osallistumista politiikan tekoon että kristillisiä arvoja ja normeja säilyttävää toimintaa.

Suuri osa naisasia-aktivisteista katsoi Hainarin tavoin tekevänsä kristillistä politiikkaa. Esimerkiksi Hilda Käkikosken mukaan naisten valtiollinen herääminen kumpusi uskonnollisesta herätyksestä, ja tämä teki naisten poliittisesta osallistumisesta puhdistavan voiman.²³¹ Silti monet uskonnolliset naiset vieroksuivat maallisena pidettyä toimintaa, johon puoluepolitiikka kuului.²³² Kaikki moraalireformistitkaan eivät kannattaneet poliittista toimintaa, mutta esimerkiksi Valkonauha-järjestö tuki kansainvälisen kattojärjestönsä tavoin naisten julkista roolia. Naisen kutsumus ulotettiin politiikkaan ja kansakunnan moraalin uudistamisen katsottiin vaativan uudistuksia myös lainsäädännössä.²³³

Valkonauha oli naisten kansainväliseen sisaruuteen vetoavan 1873 perustetun Woman's Christian Temperance Union-järjestön (WCTU) Suomen osasto. Konservatiivinen allianssipohjainen järjestö pyrki yhteyteen kaikkien protestanttisten tunnustuskuntien kanssa. Se oli läheistä sukua Nuorten Naisten Kristilliselle Yhdistykselle (NNKY), sillä molempien hengellinen pääoma nousi samasta protestanttisesta kasvupohjasta. WCTU

---

228 SKS KIA THa kotelo 1 Naiset toimintaan! 10.8.1906; Koti ja yhteiskunta 15.9.1906 Naiset toimintaan!

229 Anne Ollila 1994, 66.

230 PTA SPNVK vuosikokousptk 3.3.1908; Mustakallio 1983, 372; Vares 2009, 19; Elomäki 2011, 144–145.

231 Hainari 1913, 336.

232 Antikainen 2006, 51.

233 Markkola 2000, 139, 141; Markkola 2002a, 202, 368; Jansdotter 2004, 139; Sulkunen 2006, 26; Syrjä 2007, 41.

toimi puhtauden, rauhan ja raittiuden puolesta. Koska Suomessa oli jo ennestään vahva raittiusliike, Valkonauha otti silmäteräkseen moraalireformin ja kodin, uskonnon ja isänmaan puolustamisen.²³⁴

Keskiluokkaiset naiset yleisesti suhtautuivat puoluepolitiikkaan pidättyvästi, ja naisasianaisistakin vain melko harvat olivat puoluepoliittisesti aktiivisia. Kun kansallisvaltiota pystytettiin, naisten julkinen toiminta eristettiin omalle tontilleen, erotettiin politiikasta ja nimettiin sosiaaliseksi. Muun muassa moraalireformistinen toiminta kuului naisten alueelle.²³⁵ Tilma Hainari kuului siihen pienehköön naisasianaisten ryhmään, jonka elämässä yhdistyivät sekä sosiaalinen että poliittinen piiri.

Hainari kuului myös Suomalaiseen puolueen naisvaliokuntaan. Sen kristillissiveellinen toiminta sisälsi jäsenten itsekasvatusta ja puolueen konservatiivisten perusarvojen kodin, uskonnon ja isänmaan vaalimista. Reformitkin tuli toteuttaa kristinuskon ja suomalaiskansallisten tavoitteiden hengessä. Hainari oli aktiivinen myös puolueen riveihin kuuluvassa Kansallismielisessä nuorisoliitossa, koska nuorison sivistäminen kansallisessa hengessä oli hänelle rakas asia.²³⁶

Suomalainen puolue asetti Tilma Hainarin yhtenä harvoista naisista ehdolle ensimmäisissä eduskuntavaaleissa 1907. Myös entisen pappissäädyn maallikkojäsenen Oskar Hainari oli ehdokkaana.²³⁷ Tilma Hainari oli kolmen valitsijayhdistyksen listoilla sekä Viipurin että Kuopion läänien itäisissä vaalipiireissä.²³⁸ Hän kierteli köyhillä syrjäseuduilla puhumassa naisia koskettavista kysymyksistä, kuten kieltolaista, uskonnosta, prostituution torjumisesta ja naisten oikeudellisesta asemasta.²³⁹

Koska suomalainen puolue pyrki turvaamaan luterilaisen kirkon ja kristinuskon aseman yhteiskunnallisten muutosten keskellä, uskonto oli vaalipropagandassa varsin näkyvää. Tämä näkyi ehdokaslistojen monissa uskonnollisissa tunnuslauseissa. Vaalitunnusten uskonnollisilla ja siveellisillä painotuksilla vedottiin erityisesti naisäänestäjiin, mutta ne ilmensivät myös puolueen arvoja ja tavoitteita.²⁴⁰ Niillä ehdokaslistoilla, jonne Tilma Hainari oli sijoitettu, vaalilauseina olivat esimerkiksi

---

234 Heikkilä 1979, 255; Sulkunen 1987, 169; Markkola 2002a, 189–190; Syrjä 2007, 41; Lahti 2013, 29; Sandell 2015, 29.

235 Anne Ollila 1993, 45–46; Anne Ollila 1994, 62; Vares 2005, 24–25; Antikainen 2006, 51; Elomäki 2011, 138.

236 PTA SPNVK ptk 3.3.1908; Uusi Suometar 14.6.1910 Kansallismielisen nuorisoliiton vuosi- ja kesäkokous; Leino-Kaukiainen 1994, 51, 54–55; Juha Nieminen 1995, 90–92; Vares 2009, 19.

237 SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; Tuulio 1952, 122; Mustakallio 1983, 418; Taina Huttunen 2012, 42.

238 SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; Taina Huttunen 2012, 58, 249–250.

239 SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; Karjalatar 9.3.1907 Miksi äänestämme rouva Hainaria; Tuulio 1952, 122–123; Taina Huttunen 2012, 63.

240 Murtorinne 1978, 270; Mustakallio 1983, 181, 371.

”Suomalaisuus voittoon, uskonto ja kieltolaki”, ”Kansan ja uskonnon puolesta” ja ”Suomalaisuus ja kansanvaltaisuus uskonnon pohjalla”.²⁴¹

”Suomalaisuus ja kansanvaltaisuus” olivat Suomalaisen puolueen yhteiset iskusanat. Kansanvaltaisuus tarkoitti fennomaaneille kansan yhdistämistä sillä tavalla, että sivistyneistö ja valtiokeskeisyys näyttelivät keskeistä roolia. Termillä haluttiin myös vakuuttaa kansalaisia siitä, että puolue oli koko kansan asialla ja sen suomalaisuuden taustalla oli ajatus sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta. Suomalainen puolue katsoi olevansa lähellä kansaa, ajavansa sen asiaa ja edustavansa sen tahtoa. Toisaalta kansanvaltaisuuden ja sosiaalipolitiikan korostamisen takana oli myös vaalitaktiikkaa. Puolueen venäläistämiskauden aikaisella myöntövyöpolitiikalla oli huono kaiku, ja sosialistit haluttiin lyödä niiden omilla aseilla.²⁴²

Tilma Hainarin vaaliteemat paljastivat laajemminkin hänen maailmankuvansa ja toimintansa peruseriaatteita. Niiden keskiöön kuuluivat kristilliset hyveet, siveellisyys, isänmaa ja sellainen toiminta, jonka hän katsoi edistävän koko kansan onnellisuutta. Hainari oli lähtöisin maaseudulta kansan keskuudesta, ja hänen voitiin ajatella ymmärtävän sen olosuhteita. Suhde kansaan oli kuitenkin kaksijakoinen ja vaihteli tilanteen mukaan. Yhtäältä Hainari etsi kansaan kosketuspintaa, mutta toisaalta hyväosaisena puolusti omaa elämäntapaansa ja ylhäältä alas suuntautuvaa kansanvalistuksen mallia. Hainari katsoi voivansa määritellä, mikä oli kansalle hyväksi. Maalais- ja työläisraivas tarvitsi siveellisyyttä, sivistystä ja silmälläpitoa. Hainarin kansakuva oli tyyppillinen ajan sivistyneistölle. Poliittinen järjestelmä nojautui luottamukseen ja tahtoon, mutta koulutettu luokka pyrki sanelemaan ja tulkitsemaan ne ylhäältä päin. Kansaa ihannoitiin ja romantisoitiin silloin, kun se oletettiin olevan lojaalia ja vastaavaan sivistyneistön odotuksiin. Jos se ei elänyt toivotulla tavalla, se tuli pitää kurissa ja nuhteessa.²⁴³

Kumpikaan Hainareista ei tullut valituksi ensimmäiseen eduskuntaan 1907.²⁴⁴ Keisarille jäi lopullinen päätösvalta, ja hän hajotti Suomen eduskunnan toistuvasti, kun sen päätökset eivät miellyttäneet tai hän koki sen arvostelevaltaansa.²⁴⁵

Seuraavat eduskuntavaalit pidettiin jo 1908. Tällöin Suomalaisen puolueen vaaliagitaatio oli paljon laskelmoidumpaa ja valmistautuminen

---

241 Karjalan Sanomat 7.2.1907 Suometarlaisen puolueen valitsijayhdistykset; Karjalatar 9.2.1907 Suomalaisen puolueen valitsijayhdistysten ilmoitukset; Savotar 14.2.1907 Valtiöpäivämiesvaalivalmisteluja.

242 Mustakallio 1983, 357; Leino-Kaukiainen 1994, 34, 98; Smolander 2000a, 16, 18; Smolander 2000b; Mickelsson 2007, 77.

243 Anne Ollila 1993, 71; Häggman 1994, 75–80; Alapuro 2010, 528–529; Jalava 2013, 282; Elmgren 2016, 321–322, 330, 337, 341; Alapuro 2017, 317.

244 Tuulio 1952, 123.

245 Klinge 1997, 452, 456; Alapuro 2017, 133.

huolellisempaa kuin ensimmäisellä kerralla.²⁴⁶ Vaalien edellä puolueen naisvaliokunnan varapuheenjohtaja Tilma Hainari toimitti *Naisten vaalilehteä*, jota julkaistiin kahdeksan numeroa *Uuden Suomettaren* viikkoliitteenä. Hainari kirjoitti vaalilehtiin myös itse, ja teksteissä toistuivat hänen ja muiden puolueen naisten vakioaiheet: moraalireformin ja siihen liittyvän kieltolain ajaminen, nuorison kasvattaminen elinvoimaiseksi, naisten oikeudet ja ajatus Jumalasta kansojen vaiheiden johtajana, joka antoi naisille kansalaisoikeudet.²⁴⁷

Vuonna 1908 Tilma Hainari oli yksi suomalaisen puolueen kahdeksasta naisehdokkaasta. Hän oli ehdolla Itä-Suomessa kahdessa vaalipiirissä,²⁴⁸ ja tällä kertaa kaksi valitsijayhdistystä sijoitti hänet listalle ensimmäiseksi.²⁴⁹ Se oli harvinaista, sillä yleensä naiset sijoitettiin alemmas. Nähtävästi heitä pidettiin lähinnä naisten äänien kerääjinä ja listojen täyteinä.²⁵⁰

Vaalitunnuksina oli Hainarille keskeisiä aiheita, kuten ”Kansan ja uskonnon puolesta” ja ”Kansan rauhallinen edistys kristillisyyden pohjalla”. Valitsijayhdistys, jonka tunnuslause oli ”Uskonto, siveellisyys, raittius”, sijoitti Tilma Hainarin nimen ensimmäiseksi. Viipurin läänin läntisessä vaalipiirissä Hainari oli ainoa naisehdokas. Valitsijayhdistys, jonka vaaliteema oli ”Naiset mukaan”, laittoi hänet ensimmäiseksi listalle.²⁵¹ Esitelmämatkoilla Hainari puhui tärkeinä pitämistään aiheista, kuten naisten asemasta, aviottomien lasten kurjasta tilanteesta ja huonon kirjallisuuden tuhoisasta vaikutuksesta. Tilma Hainari noudatti puolueen linjaa, kun hänen vaaliagitaatiossaan sosialismin vastustaminen oli keskeisellä sijalla.²⁵²

Vuonna 1908 suomalaisen puolueen vaalityö viritettiin taisteluun sosialisteja vastaan. Sosiaalidemokraattien ylivoimainen vaalivoitto 1907 oli vallanpitäjille ja porvarillisille naisryhmille järkytys, joka murensi fennomaanien elättelemää ihannekuvaa yhtenäisestä kansasta.²⁵³

---

²⁴⁶ Leino-Kaukiainen 1994, 124–127.

²⁴⁷ PTA SPNVK ptk 5.5.1908; Uusi Suometar 1908 Naisten vaalilehti 1–8; Tuulio 1952, 123.

²⁴⁸ SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; Leino-Kaukiainen 1994, 132.

²⁴⁹ Wiipuri 1.7.1908 Läntisen vaalipiirin naiset!; Taina Huttunen 2012, 58.

²⁵⁰ Uino 1994, 282; Vares 2009, 33; Taina Huttunen 2012, 59.

²⁵¹ Karjalatar 21.5.1908 suomalaisen puolueen valitsijayhdistyksiä; Uusi Suometar 23.5.1908 suomalaisen puolueen vaalivalmistukset; Wiipuri 1.7.1908 Läntisen vaalipiirin naiset!; Taina Huttunen 2012, 59.

²⁵² SKS KIA THa kotelo 2 Vaalipuhe 1908; Wiipuri 31.5.1908 suomalaisen puolueen esitelmätilaisuus; Haminan lehti 2.6.1908 Uusi kunnallisasetus; Lappeenranta 11.6.1908 suomalaisen puolueen esitelmäkokous; Uusi Suometar 18.6.1908 suomalaisen puolueen kokouksia.

²⁵³ Leino-Kaukiainen 1994, 99; Klinge 1997, 441; Smolander 2000b; Sulkunen 2007, 7–8; Tiina Kinnunen 2013, 213–214; Elmgren 2016, 323–324; Marjaliisa Hentilä & Kalliokoski & Viita 2018, 152; Haapala 2018, 29–30.

Vuonna 1899 perustettu Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue (SDP) julkaisi Forssan kokouksessa 1903 radikaalin periaateohjelman, jossa vaadittiin kirkon erottamista valtiosta ja uskonnonopetuksen poistamista kouluista.²⁵⁴ Vaalipuheessa 1908 Hainari moitti sosialistinaisia siitä, että nämä vaativat uskonnonopetusta pois kouluista.²⁵⁵ Nuhheet kohdistuivat erityisesti työläisnaisiin, koska naisten tulisi äiteinä, kasvattajina ja siveellisinä toimijoina nojautua kristinuskon oppeihin, jotka olivat Hainarin elämän eettinen perusta.

Suomalaisen puolueen vaaliohjelman mukaan tunnustuksellinen uskonnonopetus tuli ehdottomasti säilyttää kouluissa.²⁵⁶ Hainari muotoili puheessaan, että Suomen äideille olisi kauhistus, kun nuorisosta tulisi ”täysiä pakanoita” ilman uskonnonopetusta. Suurimmalle osalle maan äideistä Jumalan sana ja Jumalan tunteminen olivat elämän kallein asia.²⁵⁷ Tosiasiassa monet työläisnaiset olivat melko konservatiivisia ja pitivät kiinni kristinuskon käsityksistä.²⁵⁸

Vaalipuheiden suhteen suomalaisen puolueen yleinen linja oli, että niihin ei tullut sekoittaa uskontoa, koska sosialistit syyttivät siitä puoluetta.²⁵⁹ Tilma Hainari kuitenkin uhmasi tätä ja nosti vaalipuheessan uskonnon esille, koska piti sitä kansakunnan elinehtona.

Oskar Hainari pääsi eduskuntaan 1908, mutta Tilma Hainari ei tullut valituksi.²⁶⁰ Osittain se saattoi johtua siitä, että naisten äänestysaktiivisuus oli alhaisempi kuin miesten ja Itä-Suomen periferia-alueilla vielä merkittävästi heikompi kuin muualla.²⁶¹ Tilma Hainari oli ehdolla myös vuoden 1909 eduskuntavaaleissa, mutta tälläkin kertaa eduskuntapaikka jäi saamatta.²⁶²

Politiikan alalla Tilma Hainari liitti ajattelussaan ja toiminnassaan yhteen uskonnon, moraalireformin ja naisasian. Keskeisimmäksi niiden kytköksessä nousi Suomen kohtalo ja tulevaisuus. Myös puhuessaan uskonnosta Hainari painotti enemmän sen merkitystä isänmaalle kuin pelkkää yksilöllistä hurskautta, joka ehkä oli hänelle luonnollista ja itsestään selvää. Hainarin lapsuudenkodin perintönä tullut uskonnollisuus oli kasvatuskristillisyyttä, jossa ei painotettu erityistä henkilökohtaista uskonratkaisua. Omasta pelastusvarmuudesta ei tarvinnut olla huolissaan, kun uskoi ja luotti Jumalaan ja pyrki noudattamaan kristinuskon eettisiä sääntöjä. Hainari toi

---

254 Forssan ohjelma § 5; Hannu Soikkanen 1961, 68–69, 139, 155–157; Murtorinne 1977, 8; Rajainen 1978, 334; SDP:n historia.

255 SKS KIA THa kotelo 2 Vaalipuhe 1908.

256 Leino-Kaukiainen 1994, 82; Tiina Kinnunen 2014b, 226; Smolander 200b.

257 SKS KIA THa kotelo 2 Vaalipuhe 1908.

258 Rajainen 1978, 335.

259 Leino-Kaukiainen 1994, 125.

260 SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909; Tuulio 1952, 123.

261 Taina Huttunen 2012, 66.

262 Wiipuri 21.4.1909 Suomalaisen puolueen vaaliliitto.

kiinnostuksen kohteisiinsa politiikkaan ja naisasiatyöhön mukaan uskontoa ja siveellisyyttä.

2 "VAPAATA RAKKAUTTA" JA ALAIKÄISIIN KOHDISTUNEITA SEKSUAALIRIKOKSIA VASTUSTAMASSA

Kun Tilma Hainari ei päässyt eduskuntaan, hän etsi muita tapoja vastustaa siveettömyyttä, jonka hän katsoi "kalvavan kansan elinjuuria".²⁶³ Degeneraatiokielenkäytössä sosiaaliset ongelmat, kuten epäsiveellisyys, puettiin lääketieteen asuun.²⁶⁴ Hainari näki siveettömyyden maaperää saastuttavana myrkkynä. Kun viheriöivää kansakunta-puuta kannatteleva juurakko imi ravintoa sairastuneesta maasta, sen kasvu pysähtyi ja siveettömyys uhkasi näivettää kansan sen perustuksia myöten.

Yksi silmiinpistävä epäkohta, joka kiinnitti Tilma Hainarin huomion, oli niin sanottu "vapaan rakkauden" liike. Se korosti eroottista rakkautta, ihannon aistillisuutta ja seksuaalisuuden toteuttamista vapaana avioliiton kahleista. Se myös vastusti kirkkoa ja kristinuskoa.²⁶⁵

Hainari tarttui asiaan, koska suuntauksen katsottiin uhkaavan erityisesti nuorisoa, hänen silmäteräänsä. Suomen naisyhdistys katsoi siveellisyysskysymyksen vaativan pikaista ratkaisua, koska sen näkökulmasta maassa vallitsi vuosisadan alkupuolella "tavattoman voimakas virtaus vapaan rakkauden hyväksi".²⁶⁶

Ajatussuuntaa tuotiin esiin suomenruotsalaisten kulttuuriradikaalien *Euterpe*-aikakauskirjassa. Myös Unionin *Nutid*-lehdessä sekä koti- ja ulkomaisessa kaunokirjallisuudessa kirjoitettiin "vapaasta rakkaudesta" myönteisessä valossa. Liberaalin eliitin lisäksi myös työväestössä oli aatteen kannattajia.²⁶⁷ Kristillisissä piireissä "vapaata rakkautta" vastustettiin muun muassa vetoamalla siihen, että naisia ei tullut vetää alas miesten siveystasolle, vaan miehet piti nostaa naisten rinnalle ylemmälle siveellisyytasolle.²⁶⁸

Muiden naisasianaisten lailla Tilma Hainari vaali siveellistä puhtautta arvokkaana aarteena ja kauhistui "vapaan rakkauden" kannattajien eroottisesti liberaaleja ajatuksia ja vapaita suhteita. Hainari toi esiin, kuinka

---

²⁶³ SKS KIA THa kotelo 1 Hilda Käkikoski; Uusi Suometar 11.1.1917 Naisten siveellisyysskokous.

²⁶⁴ Harjula 2007, 42.

²⁶⁵ Backman 1976, 224, 227–228; Räisänen 1995, 52; Uimonen 1999, 43; Mort 2000, 99, 113.

²⁶⁶ SKS KIA THa kotelo 1 Siveellisyyssrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyyssasiasta ja kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen; HKA SNY vuosikertomus 1903; Koti ja yhteiskunta 1903 Muuan merkillinen keskustelu; Rajainen 1973, 76.

²⁶⁷ Rajainen 1973, 91–94; Backman 1976, 224–227; Räisänen 1995, 31–32, 34–60; Mattila 1999, 58–59; Mort 2000, 99, 113; Jalava 2005, 391.

²⁶⁸ Rajainen 1973, 73–74.

pakanallisen vapaasti sukupuoliviettiään toteuttavat opin kannattajat halusivat ylittää kaikki kristinuskon ja kulttuurin asettamat rajat. Tämä kaikkia siveyskäsitteitä turmeleva oppi herätti sen sijaan paheksuntaa siellä, missä kristillisiä siveysihanteita pidettiin arvossa. Hainarin mukaan kysymystä rakkaudesta tuli katsoa kristinuskon ja siveysopin valossa. Ne vaativat noudattamaan kultaista sääntöä.²⁶⁹

On huomattava, että moraalireformissa Tilma Hainarille kristillisyyksi oli ennen muuta siveysoppi. Sen järkkymättömät moraalisäännöt ja siveysihanteet kertoivat, mikä oli oikein ja mikä väärin ihmisten välisissä suhteissa. On selvää, että Hainari ei pitänyt ”vapaata rakkautta” kultaisten säännön mukaisena. Se oli kristinuskon siveyskäskyjen vastainen, naisia ja nuoria tyttöjä sortava oppi, jonka tuotti lieveilmiöinä sukupuolitauteja, aviottomia lapsia ja yleistä moraalittomuutta.

Suurinta huolta Hainari kantoi liikkeen suosiosta nuorten parissa. Hänen mukaansa jopa sivistyneet nuoret naiset kannattivat sitä.²⁷⁰ Naisylioppilaiden yhdistyksessä käsiteltiin ”vapaata rakkautta” Elli Tavastähden alustamana, mutta ainakin siellä suurin osa kuulijoista suhtautui siihen kielteisesti.²⁷¹ Hainari piti erityisen arveluttavana, jos sivistynyt ihminen, erityisesti nainen, vaaransi tai hylkäsi siveellisyytensä. Tällainen nainen kadotti luonteenlaatuunsa kuuluvan hyveellisyyden eikä voinut toteuttaa sivistyneeltä henkilöltä edellytettyä esikuvallista tehtävää.

Hainarin mukaan käsillä olevana aikana lait ja laitokset horjuivat, ja siksi puhdasmielistä nuorisoa tarvittiin taistelemaan sisäisiä ja ulkoisia vaaroja vastaan. Silti murrosaikana kristilliset siveyskäsitteet suorastaan heitettiin menemään.²⁷² Venäläistämiskauden ja modernisoitumismurroksen tuottama epävakaus aiheutti ahdistusta, mutta suurin pelko Hainarille oli moraalien horjumisen silloin, kun sitä olisi kipeästi kaivattu. Hainarille siveellisyys oli kansallinen kysymys. Vain siveellisesti vahva, yhtenäinen kansa pystyi puolustautumaan eri puolilta uhkaavia vihollisia vastaan. Marja Jalava tuo esiin, että myös monelle muulle keskusteluun osallistuneelle vapaa rakkaus symboloi autonomian loppupuolen muutoksia, joihin he yhdistivät yhteiskuntamoraalin järkkymisen.²⁷³

Moraali horjahteli, mutta Hainarin mukaan oli silti joitakin kristillisiä nuorisoyhdistyksiä, joissa etsittiin keinoja vastustaa ”pahaa”.²⁷⁴

---

269 SKS KIA THa kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta.

270 SKS KIA THa kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta.

271 Jallinoja 1983, 111.

272 SKS KIA THa kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta.

273 Jalava 2005, 402.

274 SKS KIA THa kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta.

Epäsiveellisyys edusti sitä hänelle. Seksuaaliset lankeemukset olivat kaikkein tuomittavimpia, sillä niiden liepeissä kulkivat muutkin synnit. Ne olivat kohtalokkaita erityisesti nuorille. He olivat kansakunnan tuleva elinvoima, mutta kokemattomina ja vaikutuksille alttiina heidän katsottiin vaurioituvan herkästi.

Eräät sivistyneet nuoret edistivät Hainarin mukaan myös raittiutta, jota hän piti siveyden seuralaisena. Niiden vastakohdiksi hän nosti juoppouden ja epäsiveellisyyden.²⁷⁵ Toinen erottamaton vastinpari johdatti hyveen kapealle polulle ja toinen paheen valtatielle. Hainari käytti usein retorisenä keinona saarnoista tuttua tapaa asettaa hyvä ja paha vastakkain taistelemaan keskenään.

Tilma Hainari puhui ”vapaan rakkauden” opista myös Suomalaisen puolueen naisten kokouksessa 1907 esitelmöidessään aiheesta *Aviottomien lasten tilan parantaminen*.²⁷⁶ Siinä hän satoi kysymyksen aviottomista lapsista ”vapaaseen rakkauteen”.²⁷⁷

Hainarin mukaa opin kannattajat puolustautuivat vetoamalla avioliittoinstituution epäkohtiin ja naisen luontoon kuuluvaan äitiyden kaipuuseen. Silti vain harva heistä ajatteli ”lasta”. Päinvastoin lapsi ei ollut tervetullut, sen ennenaikaista syntymää joudutettiin tai jos lapsi syntyi elävänä, siitä koetettiin päästä eroon.²⁷⁸

Puheella syntymän jouduttamisesta Hainari tarkoitti laitonta aborttia, koska hän mainitsi samassa yhteydessä ”enkelintekijät”.²⁷⁹ Laittomat abortit lisääntyivät vuosisadan alussa erityisesti pääkaupunkiseudulla. Osittain syynä oli aviottomien äitien kokemaa paheksuntaa ja taloudellinen ahdinko, osittain taas seksuaalikulttuurin muutoksesta johtuva tarve syntyvyydensäännöstelyyn.²⁸⁰

Tilma Hainari paheksui erityisesti lainausta, jonka hänen mukaansa oli esittänyt joku sosiaalidemokraattisen puolueen naiskansanedustaja. Tämä oli sanonut, että avioton äiti ei ollut langennut nainen, vaan hän oli etupäässä äiti. Hän loi maailmaan uuden ihmisen ja yhteiskunta oli hänelle siitä kiitollisuuden velassa.²⁸¹

Hainarin mukaan ”vapaan rakkauden” seuraajat pitivät äitiyttä pyhitettynä ja suuriarvoisena huolimatta siitä, kuinka se saavutettiin. Heistä jokaisella naisella oli oikeus päästä äidiksi. Hainari tuomitsi tämän suhtautumisen jyrkästi. Vaikka kaikilla naisilla oli hänen mukaansa vaistomainen halu luoda ja suojella elämää, silti äitiys itsessään ei ollut

---

275 SKS KIA THa kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta.

276 HKA SNY ptk 13.1.1908.

277 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

278 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

279 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

280 Meskus 2003, 212–213.

281 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

pyhää. Se tuli pyhäksi vasta silloin, kun siihen yhdistyi äidillisuus. Se merkitsi vilpittömyyttä halua hoivata, holhota, kasvattaa ja uhrautua. Kun tämänkaltaisen äidillisuus läpäisi äitiyden ja toimi sen johtotähtenä, teki se äitiydestä pyhän.²⁸² Hainari antoi oikeanlaisena pitämälleen äitiydelle erityisen arvon kuvaamalla sitä uskonnollisävyteisesti pyhänä äitiytensä. Sen esikuvaa Hainarille saattoi edustaa neitsyt Maria, kaikkien äitien arkkityyppi. Ihanneäiti oli tinkimättömän hurskas, puhdas ja uhrautuva, yliluonnollisen ylevöitynyt hahmo, jonka rakkaus pyhitti koko kodin.

Aikakauden äitiysideologia määrittivät Hainarin tapaa puhua äitiydestä ja äidillisyydestä. Naimisissa olevan naisen korkeimpana kutsumuksena ja kansalaisvelvollisuutena pidettiin äidin ja kasvattajan tehtävää. Myös naimattomuus oli tavallista, ja joillekuille naisille se oli omasta halusta tehty tietoinen päätös. Avioliitto oli tiukasti säädelty ja merkitsi yleensä luopumista virkaurasta.²⁸³ Emilia Lahti esittää, että Suomen naisyhdistyksen *Koti ja yhteiskunta* -lehdessä äidin rooli oli vain yksi muiden joukossa, se ei vaikuta keskeiseltä ja siitä saatettiin pyrkiä irtautumaan, koska sen katsottiin rajoittavan naisten yhteiskunnallista osallistumista.²⁸⁴ Maija Töyry puolestaan toteaa, että vaikka Suomen naisyhdistyksen eliittiin kuului runsaasti naimattomia naisia, *Koti ja yhteiskunta* -lehden lukijoille ei suositeltu naimattomuutta. Sitä pidettiin lähinnä onnettomuutena.²⁸⁵

Suomen naisyhdistyksen naisasia-aktivistit, joista osa oli valinnut naimattomuuden, halusivat itse vaikuttaa yhteiskunnassa, mutta eivät ehkä uskoneet monenkaan naisen kykenevän tällaiseen toimintaan.

Ajan tavanomaisessa katsomuksessa esimerkiksi Aleksandra Gripenbergiä saatettiin pitää kaksinkertaisesti epäonnistuneena, koska hän oli naimaton ja lapseton.²⁸⁶ Tilma Hainari oli naimisissa, mutta hänelläkään ei ollut lapsia. Voi olla, että hänen henkilökohtainen kokemuksensa lisäsi aiheen käsittelyä. Hänen toistuva äidinrakkauden ylistyslaulunsa saattoi tietoisesti tai tiedostamatta kertoa omasta toteutumattomasta toiveesta. Hainari laitto äidille sädekehän kerta toisensa perään. Myös hänen turmeltuneena pitämänsä epäpyhän äitiyden, kuten aviottoman äitiyden, jyrkkä tuomitseminen saattoi osin johtua omasta pettymyksestä. Ilmeisesti Hainari ajatteli, että hänellä itsellään oli ollut edellytykset ihanteelliseen, siveelliseen äidinrakkauteen. Äidillisyyttään hän toteutti toimimalla sijaisäitinä sisarensa lapsille ja pitämällä sukulaislapsia luonaan. Hänellä oli

---

282 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen ja kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia. 25.1. 1906 ja 17.7.1906 ja kotelo 6 Kansainvälinen naisliitto. Kongressi Kristianiassa 1920. Kirjoituksia ja katkelmia.

283 Helén 1997, 151; Anne Ollila 1998, 58–59, 226; Timosaari 2008, 60; Annola 2011, 143–144.

284 Lahti 2013, 57.

285 Töyry 2005, 235.

286 Jalava 2005, 398.

ajoittain myös kasvattilapsia.²⁸⁷ Eräänlaisena biologisen äitiyden korvikkeena Tilma Hainarille oli yhteiskunnallinen äitiys. Tätä kutsumusta hän toteutti järjestötoiminnassa ja opettajan työssä.

Yhteiskunnallisen äitiyden käsite syntyi, kun 1800-luvun lopun kansallisessa projektissa rakentui uusi naiskuva. Nainen oli yhtäältä esikuvallisen siveellinen, puhdas ja uhrautuva, toisaalta vahva ja aktiivinen toimija. Äitiyskin käsitettiin uudella tavalla. Naisen perimmäinen luonto tiivistyi äidillisyydeksi, todellisen naisen olemukselliseksi kyvyksi hoivata ja kasvattaa. Samoihin aikoihin yhteiskunnan muutos avasi sivistyneistön naisille tilaisuuksia palkkatyöhön esimerkiksi opettajina. Yhteiskunnallisen äitiyden ammatit laajensivat naiselle sopivalla tavalla äidin hellää hoivaroolia kodin ulkopuolelle. Perinteisen äidin roolin rinnalle syntyi biologisesta äitiydestä riippumaton sosiaalinen äitiys, joka nojautui silti tradition mukaiseen naisen kutsumukseen. Myös naimattomat naiset vedettiin äidillisen kutsumuksen piiriin, ja äitiyden käsite viittasi ennemminkin naisen tehtävään ja vaikutukseen yhteisössä. Yhteiskunnallisen äitiyden ydin oli siveellinen, ylevöitynyt rakkaus, joka ohjasi kaikkea toimintaa. Yhteiskunnalliselle äidille yhteiskunta oli suuri koti, jossa hän palveli isänmaata huolehtimalla kansalaisten moraalista, kasvatuksesta, terveydestä ja hyvinvoinnista. Toisaalta hänen roolinsa kuului myös kontrolloiminen ja rankaiseminen.²⁸⁸

”Vapaa rakkaus” uhkasi paitsi idealisoitua äitiyttä myös turvattomien, alaikäisten tyttöjen koskemattomuutta. Tilma Hainaria ja muita moraalireformisteja järkyttivät esimerkiksi suomenruotsalaisen radikaalifilosofin Rolf Lagerborgin kirjoitukset, joissa hän ihannoï nuorta vapaata rakkautta. Lagerborgin mukaan tyttöjen tuli saada nauttia elämän keväästä ja ”maistaa rakkautta”, ennen kuin elämän arkipäivä koitti.²⁸⁹ Kun ”vapaan rakkauden” nautinnon evankeliumi vaati täydellistä vapautta tyydyttää intohimot, moraalireformistinaiset pelkäsivät tämän lisäävän siveellisyyksikoksia alaikäisiä kohtaan.²⁹⁰

Alaikäisille tehdyt seksuaalirikokset olivat huutava vääryys, johon Hainarin katse tarkentui. Hän alkoi aktiivisesti etsiä keinoja taistella niitä vastaan. Kansainvälisesti asia oli noussut esiin 1800-luvun lopulla osana eurooppalaista moraaliliikehdintää. Suomessa naisasianaiset keskittyivät tällöin prostituution vastustamiseen eivätkä pitäneet alaikäisille tehtyjä

---

287 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900 ja kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933 ja Ba Hildi Ennola Tilma Hainarille 18.2.1920 ja Ba Matilda Bohm Tilma Hainarille 22.12.1927.

288 Helén 1997, 145, 152–153; Nätkin 1997, 15, 18, 22, 24, 35–36; Marjo Kaartinen 2005, 265; Annola 2011, 70, 164; Wessel 2018, 125. Yhteiskunnallisen äitiyden poliittista ulottuvuutta on toisinaan nimitetty myös maternalismiksi, esim. Nätkin 1997 ja Wessel 2018.

289 Päivälehti 1.2.1903 Kirje Helsingistä; Ala 1999, 73; Jalava 2005, 398.

290 SKS KIA AGa valtiopäivätoimintaan liittyvää aineistoa VII mk 24 1908 anomusmietintö; Ala 1999, 73.

siveellisyysrikoksia kovin suurena ongelmana. Vuosisadan vaihteen jälkeen he kokivat tilanteen muuttuneen ja alkoivat kiinnittää niihin enemmän huomiota.²⁹¹

Suomen naisyhdistys laati 1904 anomusehdotuksen, jolla pyrittiin kiristämään rangaistuksia näistä siveellisyysrikoksista. Eräät pappissäädyn edustajat antoivat sen heidän puolestaan valtiopäiville, mutta ne hylkäsivät ehdotuksen. Naisten kannalta oli käänteentekevää, kun he pääsivät eduskuntauudistuksen jälkeen 1907 itse ensimmäistä kertaa edistämään oman linjansa mukaisia asioita ja tekemään lakianomuksia ilman miesedustajien välikäsiä. Naiset käyttivät eduskunnassa alusta asti oikeuksiaan täysin rinnoin ja määrittelivät samalla poliittisen kansalaisuutensa rajat, jotka jakautuivat sukupuolittuneen perinteen mukaan feminiiniseen ja maskuliiniseen alueeseen. Naiset keskittyivät ajamaan lähinnä omaan rooliinsa sopivaksi katsottuja asioita, naisten oikeuksia, siveellisyyskysymyksiä, perhettä, taloutta ja lasten asioita.²⁹² Naisedustajat ryhtyivät nopeassa tahdissa korjaamaan polttavimpia vääryyksiä, ja kysymys alaikäisiin kohdistuneista sukupuolirikoksista nousi esille heti ensimmäisessä eduskunnassa 1907.²⁹³

Kun uusi eduskunta vietti parhaillaan avajaisia, *Uusi Suometar* julkaisi Tilma Hainarin artikkelin *Siveellisyysrikoksista lapsia ja alaikäisiä kohtaan*.²⁹⁴ Kirjoituksellaan Hainari toimi Suomalaisen puolueen naisedustajien taustalla ja antoi tukea ja perusteluja jo ennakolta heidän anomukselleen, että kasvuikäisille tehdyistä seksuaalirikoksista määrättäisiin ankarampia rangaistuksia.

Artikkelissa Hainari kertoi muutamia esimerkkitapauksia näistä rikoksista ja painotti, että niitä tehtiin varsin usein. Silti rikoksentekijä sai ani harvoin ansaitsemansa rangaistuksen, koska vanhemmat eivät tahtoneet ilmiantaa raikausta ja altistaa lastaan tuskallisille kuulusteluille.²⁹⁵ Kun puhuttiin alaikäisille tehdyistä siveellisyysrikoksista, useimmiten kohteeksi ajateltiin tyttö. Tilma Hainari puhui kuitenkin myös pojille tehdystä sukupuolirikoksista.²⁹⁶

Hainari halusi paljastaa hirmuteon sellaisena kuin se oli. Hän ei käyttänyt kiertoilmauksia, vaan korosti pahantekijän julmuutta puhumalla teosta suoraan. Hainari kirjoitti ”raiskauksesta” ja ”raiskausyhteyksestä”, vaikka

---

291 Corbin 1990, 278–280; 293–298; Moscucci 1990, 119–120; Nickie Roberts 1992, 210, 217, 251–254, 257, 279; Ala 1999, 8, 30–31, 34–35, 51–56; Korppi-Tommola 2003, 345; Svanström 2006, 67–68.

292 Rajainen 1973, 186; Sulkunen 1987, 172; Ollila 1993, 52–53; Räisänen 1995, 143–145; Hagner 2006, 89–92; Sulkunen 2010, 182.

293 Innala 1967, 159; Rajainen 1973, 186; Backman 1976, 250; Ramsay 1997, 280; Ala 1999, 94.

294 *Uusi Suometar* 25.5.1907 Siveellisyysrikoksista lapsia ja alaikäisiä kohtaan; Innala 1967, 78.

295 *Uusi Suometar* 25.5.1907 Siveellisyysrikoksista lapsia ja alaikäisiä kohtaan.

296 SKS KIA THa kotelo 1 Nuorison vaaroista.

naisasianaiset yleensä puhuivat siveellisyysrikoksista. Esimerkiksi Hilda Käkikoski piti Hainarin käyttämiä ilmauksia liian raakoina.²⁹⁷

Hainari kuvaili seksuaalirikosten vaikutuksia sekä uhreihin että laajemmin yhteiskuntaan. Epäinhimillisen teon kohteeksi joutuneen lapsen ruumis ja mieli turmeltuivat loppuiksi. Hainari vertasi tällaista rikosta ”murhaan” ja katsoi, että rikoslain lievät rangaistukset eivät olleet missään suhteessa rikoksen vakavuuteen. Lyhyen vankeustuomion jälkeen lainrikkoja saattoi jatkaa paheellista elämäänsä. Hainarin mukaan tämä vääryys haluttiin korjata Suomalaisen puolueen naisten lakiehdotuksella.²⁹⁸

On syytä huomata, että alaikäisille tehdyt siveellisyysrikokset olivat Hainarille kaikkein pahimpia rikoksia, koska ne tuhosivat viattomia lapsia, kansakunnan perillisiä. Ne olivat ainoita rikoksia, joiden suhteen hän kamppaili rikoslain muuttamiseksi.

Ankara rangaistukseen ei estäisi kaikkia rikoksia, mutta sen uhka saattaisi toimia ”himoa hillitsevästi”. Hainarin mielestä yleinen suhtautuminen näihin rikoksiin oli välinpitämätöntä, mitä hän piti anteeksiantamattomana. Siksi kovat rangaistukset olisivat erityisen tärkeitä, koska niillä olisi kasvattava vaikutus yleiseen mielipiteeseen. Ihmiset ymmärtäisivä, että kyseessä oli mitä törkein rikos.²⁹⁹ Yleisellä mielipiteellä on usein tarkoitettu valistuneessa uudistusmielissä keskiluokassa vallitsevaa mielipidettä.³⁰⁰ Yksittäisten seksuaalirikollisten rankaisemisen lisäksi Hainari halusi vaikuttaa laajemmin. Hän toivoi, että ankarampien rangaistusten kannalle taivutetulla yleisellä mielipiteellä olisi voimaa vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon.

Yhteiskunnan tuli toimia, koska sen velvollisuus oli tehdä riskittömiksi sille vaaralliset henkilöt, joilla oli luonnottomia taipumuksia.

Lapsenraiskaajat eivät Hainarin mukaan olleet varsinaisesti psyykkisesti sairaita tai rikollisia, mutta heillä oli voimakas sukupuolivietti ja heikko itsehillintä. He olivat ”abnormeja, henkisesti vajavaisia”. Näille seksuaalirikollisille, ”petomaisille hirviöille”, oli ominaista, etteivät rangaistukset tehonneet heihin.³⁰¹ Vaikuttaa siltä, että Tilma Hainari piti alaikäisiä raiskanneita seksuaalirikollisia lähinnä synnynnäisinä, luonnehäiriöisinä psykopaatteina. Pyrkinessään vetoamaan tunteisiin hän käytti väkevää ilmaisua ”petomainen hirviö”. Tuon epäinhimillisen olennon vastakohdaksi hän asetti viatoman lapsen. Hainari osasi tehdä taitavasti propagandaa.

Alaikäisten suojelemiseksi rikoslakia tuli Hainarin mukaan muuttaa siten, että seksuaalirikolliset suljettaisiin vankilanomaisiin turvalaitoksiin. Niistä ei päästettäisi pois, ennen kuin rikollinen olisi parantunut täydellisesti.

---

297 Uusi Suometar 25.5.1907 Siveellisyysrikoksista lapsia ja alaikäisiä kohtaan; Hainari 1913, 467.

298 Uusi Suometar 25.5.1907 Siveellisyysrikoksista lapsia ja alaikäisiä kohtaan.

299 Uusi Suometar 25.5.1907 Siveellisyysrikoksista lapsia ja alaikäisiä kohtaan.

300 Matti Kinnunen 1980, 30.

301 Uusi Suometar 25.5.1907 Siveellisyysrikoksista lapsia ja alaikäisiä kohtaan.

Useimmiten tämä merkitsisi elinkautista vankeutta.³⁰² Hainarin käsityksissä esiintyi ristiriitaisuutta. Toisaalta hän halusi muuttaa nimenomaan rikoslakia ja rangaistuksia ankarampaan suuntaan ja puhui seksuaalirikollisista, toisaalta taas kirjoitti, että he eivät olleet varsinaisia rikollisia.

Tämä oli ensimmäinen kerta, kun Tilma Hainari peräänkuulutti elinikäistä eristämistä. Se oli rotuhygieeninen toimenpide ja ankarampi rangaistus kuin voimassa olevat sakko- ja vankeusrangaistukset. Patologiset, synnynnäiset rikolliset tuli hänen mukaansa sulkea pakkolaitoksiin tarkkailun ja valvonnan alaisiksi.³⁰³ On huomionarvoista, että Hainari esitti negatiivisen rotuhygienian keinon jo 1907. Tällöin hän ei suoraan vedonnut rotuhygieeniisiin perusteluihin, mutta todennäköisesti ne olivat taustalla. Hän tiesi rotuhygieniasta esimerkiksi degeneroitumisteorian välityksellä ja ulkomaisista lehdistä sekä kirjallisuudesta.³⁰⁴ Hän kuten muutkin johtavat naisasianaiset olivat perillä amerikkalaisista rangaistuskäytännöistä,³⁰⁵ ja Indianan osavaltio sai maailman ensimmäisen rotuhygieenisen sterilointilain 1907.³⁰⁶ Tilma Hainarin hyvä kielitaito oli edellytys sille, että hän seurasi kansainvälisiä aatevirtauksia, omaksui uusia oivalluksia ja näkökulmia ja muutti niitä toiminnaksi. Kertomansa mukaan Hainari luki paljon ulkomaista kirjallisuutta ja lehtiä.³⁰⁷ Myös suomalaiset aikakauslehdet sisälsivät katsauksia saksalaisesta rotuhygieniasta.³⁰⁸

Varsinaisesti rotuhygieenisen ajattelutavan alkutahdit annettiin Suomessa vuonna 1908. Tällöin lääkäri Robert Ehrström luennoi neuroosien periytyvyydestä. Edvard Westermarck oli kansainvälisellä urallaan innostunut eugeniikasta, ja hänen Englannissa pitämistään luennoista uutisoitiin saman vuonna Suomen lehdissä. Westermarck tähtäsi väestönkasvun hillitsemiseen, mutta harvaanasutussa Suomessa tämä sai melko kielteisen vastaanoton. Rotuhygienia herätti kiinnostusta lähinnä supeassa ruotsinkielisessä piirissä.³⁰⁹

---

302 Uusi Suometar 25.5.1907 Siveellisyysrikoksista lapsia ja alaikäisiä kohtaan.

303 Hietala 1985a, 107; Koivusalo 1994, 64; Harjula 2003, 140; Niemi 2006, 2–3; Mattila 2016, 276.

304 SKS KIA Tha Ba Oskar Forsström Tilma Haganille 11.11.1882 ja 28.11.1882; Hietala 1985a, 135–136, 147.

305 SKS KIA AG:n valtiopäivätoimintaan liittyvää aineistoa laatikko VII mk 1987:Mk 24 1908 anomusmietintö ja Mk 25 puhe eduskunnassa; Koti ja yhteiskunta 15.6.1907 Siveellisyysrikokset alaikäisiä vastaan. Valtiopäiväanomus.

306 Hansen 1995, 31; Black 2003, 60–63.

307 SKS KIA THa Yksin. Muistelmia 1910–1933; Tuulio 1952, 162.

308 Hietala 1985a, 135–136; Mattila 1999, 34, 71, 308.

309 Hietala 1985a, 147; Hietala 1995, 203; Räisänen 1995, 65; Uimonen 1999, 166–167; Toivo Nygård 2001, 88; Timosaari 2017, 146, 149–153, 162–165.

Yksi syy, miksi Hainari halusi sulkea parantumattomiksi katsotut seksuaalirikolliset laitoksiin, lienee ollut yksinkertaisesti se, että hän halusi estää heitä pääsemästä uusimaan tekojaan.

Hainari halusi kiinnittää erityisesti naisten huomion aiheeseen ja vetosi heidän vastuuntuntoonsa, että kuolemanvakava epäkohta saataisiin korjattua. Hänen mielestään vaatimus jopa elinikäisestä laitoksiin sulkemisesta tuntuisi miehistä liian ankaralta. Naiset puolestaan ymmärsivät äiteinä parhaiten tällaiset rikokset ja kärsivät niiden seurauksista. Näin ollen naiset olivat näiden rikosten ”ainoat pätevät arvostelijat”.³¹⁰ Hainari kirjoitti:

Me [naiset] vaadimme että rangaistukset rikoslaissamme siveellisyysrikoksistakin kovennetaan. Tähän vaatimukseen pakottaa meitä itsevarjelemisen vaisto, äidin rakkaus ja Jumalan ääni sydämissämme.³¹¹

Tilma Hainari suuntasi kirjoituksensa erityisesti keskiluokan siveellisille naisille, jotka toimivat koko kansakunnan moraalisenä tukirakenteena. Moraaliseen ylemmyyteensä vedoten he katsoivat omistavansa tiedon oikeanlaisesta, siveellisestä elämäntavasta. Siksi he pystyivät määrittelemään muiden puolesta kunniallisen elämän ehdot, valvomaan niiden noudattamista ja arvostelemaan niitä, joiden elämäntapaa he eivät hyväksyneet.³¹²

Hainari siirtyi käyttämään kirjoituksessaan monikon ensimmäistä persoonaa. Käyttämällä me-muotoa hän sulki naislukijat tekstin sisään, vahvasti yhteyden tunnetta ja loi yhteisymmärrystä: asia oli kaikkien naisten yhteinen. Ankarampia rangaistuksia edellytti itsesuojeluvaisto, joka oikeutti naiset torjumaan omiin perheisiinsä kohdistuvia vaaroja. Myös kaikkia naisia yhdistävä ylevöitynyt äidinrakkaus sai heidät huutamaan rangaistusta viattomien lasten hyväksikäyttäjille. Naisten rinnalla kovia rangaistuksia vaati korkein mahdollinen auktoriteetti, itse Jumala, joka antoi äänensä puhua naisten sydämissä. Kristillisessä traditiossa Jumalan ääni oli omatunto, sisäinen moraalitaju. Hainarin mukaan Jumala oli antanut naisen tehtäväksi lasten suojelemisen.

Hainarin kirjoitus *Uudessa Suomettaressa* tavoitti laajan yleisön. Lehti oli suomalaisen puolueen pää-äänenkannattaja ja ensimmäinen sanomalehti, joka ilmestyi kuusi kertaa viikossa. Se oli vuoteen 1911 asti levikiltään laajin suomenkielinen sanomalehti. *Kotimaa*-lehdessä lainattiin suoraan Tilma Hainarin kirjoitusta.³¹³ Laajalevikkinen lehti oli kirkon epävirallinen äänenkannattaja, jolla oli yhteyksiä Suomalaiseen puolueeseen eräiden johtavien nuorkirkollisten pappispoliitikkojen vaikutuksesta.

---

310 Uusi Suometar 25.5.1907 Siveellisyysrikoksista lapsia ja alaikäisiä kohtaan.

311 Uusi Suometar 25.5.1907 Siveellisyysrikoksista lapsia ja alaikäisiä kohtaan.

312 Anne Ollila 1998, 179–180; Vehkalahti 2000, 144.

313 Uusi Suometar 25.5.1907 Siveellisyysrikoksista lapsia ja alaikäisiä kohtaan; *Kotimaa* 27.5.1907 Kovennettua rangaistusta siveellisyysrikoksista lapsia ja alaikäisiä kohtaan; Toivo Nygård 1987, 57; Leino-Kaukiainen 1994, 59–60; Vesikansa 1997, 123.

Kotimaa oli ainoa kristillinen lehti, jossa kirjoitettiin aktiivisesti yhteiskunnallisista kysymyksistä ja yritettiin vaikuttaa niihin.³¹⁴

Hainarin kirjoituksella oli tehoa ainakin moraalireformistipiireissä. Valkonauhan vuosikokouksessa 1907 kirjoitus luettiin ääneen. Se herätti runsasta keskustelua, jonka päätteeksi osanottajat yhtyivät yksimielisesti kirjoittajan esityksiin.³¹⁵

Lasten puolustaminen oli naisille ensisijainen asia, sillä eduskunnassa 1907 Suomalaisen puolueen ja muiden porvaripuolueiden naisetustajat jättivät neljä anomusehdotusta, joiden päämäärä oli korjata niitä rangaistuslainsäädännön pykälää, jotka koskivat alaikäisiin kohdistuneita seksuaalirikoksia.³¹⁶

Jostain syystä sosiaalidemokraattiset naisehdokkaat eivät tulleet yhteisrintamaan, vaikka puolueen edustaja Anni Huotari vastusti puheenvuorossaan sakkorangaistusta siveellisyysrikoksista ja työläisnaisten lehdissä kannatettiin rangaistusten koventamista. Todennäköisesti tämä johtui puolueiden välisen yhteistyön vaikeudesta.

Sosiaalidemokraattipoliitikko Tyyne Leivo-Larssonin mukaan yhteiskuntaryhmiä erottivat tuolloin ylittämättömät rajat. Hän itse ei ollut missään tekemisissä porvarisnaisten kanssa, vaikka toimi samoilla työaloilla naisten ja lasten hyväksi. Esimerkkinä porvarillisista naisista hän mainitsi Tilma Hainarin. Suomalaisen puolueen kansanedustaja Aleksandra Gripenberg puolestaan kauhisteli sitä, että eduskunnassa oli sivistyneiden naisten lisäksi ”plebeijinaisia”.³¹⁷

Gripenbergin johdolla jätetty Suomalaisen puolueen anomus oli melko tarkkaan samansisältöinen kuin Tilma Hainarin lehtikirjoitus. Anomuksessa oli Hainarin kirjoitukseen lisäys, että syynä lieviin rangaistuksiin pidettiin sitä, että kyseisten rikosten kohteena olivat pääosin työläisten lapset. Rikoksen tekijä taas saattoi kuulua mihin yhteiskuntaluokkaan tahansa.³¹⁸

Naisetustajat tekivät samansuuntaisia esityksiä kaikilla valtiopäivillä ja kiihtynyt julkinen lastenraiskauskeskustelu lietsoi painostusta, jossa esimerkiksi Suomalaisen puolueen ja Suomen naisyhdistyksen naiset olivat aktiivisia. Silti asia eteni hitaasti. Rangaistusten korottamisesta vallitsi yksimielisyys, mutta enemmistö kannatti lievempiä muutoksia. Lainvalmistelukunnan mietintö asiasta valmistui ensimmäisen maailmansodan aattona 1914. Siinä näkyi aikomus muuttaa siveellisyysrikoksia koskevia säännöksiä moraalireformistien kannattaman

---

314 Juva 1977, 42–43; Murtorinne 1980, 122–123; Salokangas 1987, 345; Harjula 1996b, 23; Halmesvirta 1997, 19; Markkola 2009, 69.

315 KA SVNL C:1 kotelo 4 Valkonauhajärjestön vuosikokous 2–5.6.1907.

316 Innala 1967, 159; Rajainen 1973, 186; Backman 1976, 250–252; Ala 1999, 94.

317 Innala 1967, 162; Leivo-Larsson 1970, 33–34; Backman 1976, 250; Sulkunen 1989, 39; Marja Kokko 1996, 119; Ala 1999, 236n5; Lähteenmäki 2000, 58; Sulkunen 2006, 12.

318 Koti ja Yhteiskunta 15.6.1907 Siveellisyysrikokset alaikäisiä vastaan. Valtiopäiväanomus; Backman 1976, 251–252.

absoluuttisen seksuaalimoraalin suuntaan. Ehdotus ei kuitenkaan edennyt maailmansodan aikana.³¹⁹

Sukupuolimoraalikysymysten tuominen julkiseen keskusteluun ja valtiopäiville oli naisten ansiota. Kansainvälisestikin naiset menestyivät kansanedustuslaitoksissa moraalireformia koskeissa asioissa.³²⁰

Suomessa porvarillinen naisasialiike ja moraalireformistit liittoutuivat. Kumpikin rakentui pääosin kristilliselle arvopohjalle, vaikka oli myös sekularisoituneita naisasianaisia, kuten Elli Tavastähti.³²¹ Molemmille suuntauksille siveellisyyskysymyksen ratkaiseminen oli polttavin yhteiskunnallinen tehtävä. Eduskunnassa naisasianaiset ajoivat kaikkein innokkaimmin ankarampia rangaistuksia seksuaalirikollisille ja puolustivat alaikäisten tyttöjen puhtautta.³²² Muu sivistyneistö suhtautui asiaan melko neutraalisti. Sosiaalidemokraattiset naiset taas alkoivat esittää mielipiteitä, joiden mukaan seksuaalirikolliset kuuluivat sairaalaan eikä vankilaan.³²³

Alaikäisiin kohdistuneet siveellisyysrikokset aiheuttivat runsaasti julkista mielipiteiden vaihtoa. Juha Alan mukaan venäläistämispoliitikan aiheuttamalla kansallisten olojen kiristymisellä oli yhteys siihen suureen mielenkiintoon, jota nuoriin tyttöihin kohdistuneet siveellisyysrikokset herättivät Suomessa. Heidän joutumisensa seksuaalirikosten uhriksi saattoi saada erityistä merkitystä, koska Suomi-neito oli kansallinen symboli. Tämän kysymyksen avulla käsiteltiin valtiollisen kriisin synnyttämiä pelkoja.³²⁴

Alan tulkinnan lisäksi oli muitakin syitä, miksi lasten seksuaalinen hyväksikäyttö sai naiset toimimaan. Nämä rikokset olivat myös kansainvälisesti naisten huomion kohteina. Moraalireformi kokonaisuudessaan oli naisasianaisten huolenaiheena, mutta tuolloin erityisesti tämä kysymys, koska se oli edelleen ratkaisematta. Toiminta ei myöskään syntynyt samaan aikaan suomalaisten oikeuksien kaventamisen kanssa, vaan naiset olivat jo vuosia ajaneet korotettuja rangaistuksia lapsille tehdyistä seksuaalirikoksista.

Naisasianaiset pitivät lapsiin ja nuoriin tyttöihin kohdistuneita rikoksia esillä julkisuudessa. Unionin *Naisten äänessä* 1910 nimimerkki I. S. [ilmeisesti Unionin perustajajäsen yritysjohtaja Ida Salin] otti kahdessa numerossa esille rikollisen taltuttamiseksi uudenlaiset, tepsivät keinot:

[lääkäri] pienen leikkauksen kautta vapauttaa hänet kaikiksi ajoiksi hänen aistillisista himoistaan.³²⁵

---

319 Rajainen 1973, 186–187; Backman 1976, 250–264; Ala 1999, 102–103.

320 Kardstedt 1995, 146–147; 149–150; Ala 1999, 113–116, 124.

321 Markkola 2002a, 368; Annola 2016, 142.

322 Rajainen 1973, 186–187; Kardstedt 1995, 146–147; 149–150; Ala 1999, 8, 113–116, 124.

323 Työläisnainen nro 24 1911 Varjele lastasi!; Rajainen 1973, 187; Ala 1999, 8, 115.

324 Koti ja Yhteiskunta 15.4.1910 Siveellisyysrikoksia ilmi saattamaan!; Rajainen 1973, 187; Ala 1999, 36, 100–101.

325 Naisten ääni nro 7 1910 Tepsivämpiä keinoja tarvitaan. I. S; Naisten ääni nro 8 1910 Vieläkin tepsivistä .keinoista.I.S; Rajainen 1973, 187; Ala 1999, 104.

Kirjoittaja esitteli uutta ja ennakoluulotonta amerikkalaista menetelmää, kastrointia. Leikkaus tekisi kirjoittajan mielestä rikollisen vaarattomaksi yhteiskunnalle, ja leikkausta seuraavat ruumiilliset ja henkiset muutokset olisivat hänen rangaistuksensa. Yhdysvaltalaiset lääkärit pitivät kastroinnin tuloksia positiivisina, leikatun sukupuolivietti loppui ja hänen luonteestaan tuli tyyni ja tasainen.³²⁶

Rotuhygieenisistä syistä tehty kastrointi vaikutti hormonitasapainoon ja muutti psyykkisiä ja fyysisiä ominaisuuksia. Kastrointiin liittyivät luotaantyöntävät silpomisen ja rankaisemisen mielikuvat. Uudeksi keinoksi oli keksitty 1890-luvulla sterilointi.³²⁷ Halutessaan rajoittaa seksuaalirikollisten lisääntymiskykyä suomalaiset naisasianaiset puhuivat molemmista operaatioista, mutta 1910-luvulla he tarkoittivat nimenomaan kastraatiota.³²⁸

Todennäköisesti Unionin perustajiin kuuluva eturivin naisasianainen Ida Salin otti ensimmäisenä suomalaisena feministinä julkisesti esille rotuhygieenisen kastroinnin. Unionin jäsenistä ainakin Helena Westermarck ilmeisesti tunsu Galtonin ja Lombrosin teorian veljensä Edvard Westermarckin välityksellä. Helena Westermarck kirjoitti itsekin perinnöllisyystieteestä, mutta keskittyi positiivisiin ominaisuuksiin.³²⁹ Voidaan olettaa, että nämä opit vaikuttivat ainakin epäsuorasti unionilaisten käsityksiin.

Myös *Kotimaa*-lehdessä julkaistiin 1910 kastroimista puolustava kirjoitus nimimerkillä Nainen. *Koti ja yhteiskunta* -lehti julkaisi molempien lehtien kirjoitukset. *Kotimaa*-lehden kirjoituksessa kastraatiolle esitettiin uskonnollinen perustelu, jossa vedottiin Matteuksen evankeliumin viidennen luvun jakeisiin. Niissä Jeesus sanoi, että jos oikea silmä tai oikea käsi vietteli syntiin, se tuli repäistä tai hakata pois, sillä oli parempi menettää yksi jäsen kuin joutua helvettiin. Kyseisessä raamatunkohdassa Jeesus puhui haureuden synnistä.³³⁰

Jeesus käytti vertausta osoittamaan, että ihmisen tuli hylätä se, mikä houkutteli häntä syntiin. *Kotimaa*-lehteen kirjoittanut nainen tulkitse

---

326 Naisten ääni nro 7 1910 Tepsivämpiä keinoja tarvitaan; Naisten ääni nro 8 1910 Vieläkin tepsivistä keinoista.

327 Mattila 1999, 61–62.

328 Naisten ääni nro 7 1910 Tepsivämpiä keinoja tarvitaan.; Naisten ääni nro 8 1910 Vieläkin tepsivistä keinoista; *Kotimaa* 23.11.1910. Myöskin rikoksista ja rangaistuksista; *Koti ja yhteiskunta* 15.4.1911 Naisten lausuntoja siveellisyysrikoksista.

329 Hietala 1985a, 118–122; Harjula 1996c, 118; Mattila 1999, 13; Vehmas 2003, 65; Deane-Drummond 2006, 56–57; Hagerman 2006, 361; Timosaari 2008, 61; Meskus 2009, 36; Bland & Hall 2010, 213; Levine 2010, 51; Pietikäinen 2013, 309; Timosaari 2017, 139, 146; Dahlberg 2018, 155–156.

330 *Kotimaa* 23.11.1910 Myöskin rikoksista ja rangaistuksista; *Koti ja yhteiskunta* 15.2.1911 Naisten lausuntoja siveellisyysrikoksista.

Raamatun kohtaa kirjaimellisesti. Hänen mielestään piti konkreettisesti tehdä toimintakyvyttömäksi se jäsen, joka teki syntiä.

On merkillä pantavaa, että naisasianaisten lehtiin ja *Kotimaahan* kirjoittaneet naiset olivat rotuhygieenisen kastroinnin kannattajina edelläkävijöitä. Heidän lisäksi Suomen varhaisia rotuhygienian kannattajia oli lähinnä pienessä asiantuntijapiirissä, johon kuului perinnöllisyystieteilijöitä ja osa lääkäreistä sekä tylsämielis- ja lastenhuollon virkailijoista.³³¹ Lähes poikkeuksetta he olivat ruotsinkielisiä,³³² kun taas emansipoituneet naiset kuuluivat molempiin kieliryhmiin.³³³

Pioneerit omaksuivat ensimmäisenä innovaatiot, kuten steriloinnista, koska heillä oli tietoa uutuuksista ja rohkeutta uskoa niihin.³³⁴ Naisasianaisten eliitti valtasi itselleen uusia asemia yhteiskunnassa. Koulutettuina ja kielitaitoisina he verkostoituivat kansainvälisesti, perehtyivät uusiin aaterakennelmiin, olivat valmiita omaksumaan, soveltamaan ja toteuttamaan niitä käytännössä. Riitta Jallinojan mukaan naisasialiikkeessä tapahtui jonkinasteista vanhoillistumista samalla kun sen toiminta hiljeni äänioikeuden saavuttamisen jälkeen.³³⁵ Silti naisasianaiset olivat joissakin asioissa radikaaleja, kuten esimerkiksi keskustelleessaan rotuhygieniasta ja kannattaessaan kastrointia varhaisessa vaiheessa.

Tilma Hainari oli tässä elämänvaiheessa vetäytynyt julkisuudesta ja luottamustehtävistään. Hän vietti suruaikaa, sillä hänen puolisonsa kuoli äkillisesti tammikuussa 1910. Sopusointuisen avioliiton päättyminen oli Tilma Hainarille lamauttava isku, vaikka lohtua toi ajatus siitä, että Jumala oli kutsunut aviopuolison luokseen.³³⁶ Hainari seurasi sivusta asiasta käytyä julkista keskustelua, vaikka Aleksandra Gripenberg yritti kovasanaisesti saada hänet mukaan ajamaan korotettuja rangaistuksia lapsille tehdyistä seksuaalirikoksista.

Hainari oli surunsa keskellä kirjoittanut Gripenbergille olevansa "kuollut (elämälle)",³³⁷ mutta Gripenberg painosti Tilma Hainaria vetoamalla siihen, että uhreja olivat syyttömät pikkulapset, joiden pelastaminen siveellisyysrikoksilta oli tärkeämpää kuin naisasia, puolue, politiikka tai hyväntekeväisyys.³³⁸ Gripenberg oli Suomen naisyhdistyksen mielipidejohtaja ja Suomalaisen puolueen kansanedustaja. Hänen

---

³³¹ Hietala 1995, 206; Mattila 1999, 43, 83, 136.

³³² Mattila 1999, 47, 185–187.

³³³ Hagner 2006, 25; Dahlberg 2018, 200.

³³⁴ Hietala 1995, 198.

³³⁵ Jallinoja 1983, 108.

³³⁶ SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909 ja kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933.

³³⁷ SKS KIA AGa AG:n kirjekokoelma 308 Tilma Hainari Aleksandra Gripenbergille 24.11.1910.; Ala 1999, 198–200. Myös Ala käsittelee Gripenbergin kirjettä Hainarille, mutta hän on irrottanut sen asiayhteydestään tai ei ole selvillä, mitä Hainari tarkoitti, kun sanoi olevansa kuollut (elämälle).

³³⁸ SKS KIA AGa AG:n kirjekokoelma 308 Aleksandra Gripenberg Tilma Hainarille 26.11.1910.

kirjoituksensa ilmaisi, että näiden rikosten torjumiselle annettiin keskeinen aseman sekä yhdistyksen että puolueen naisten moraalireformityössä.

Aleksandra Gripenberg kirjoitti pitävänsä Hainarin passiivisuutta ”rikollisena”. Hän piti Tilma Hainaria yhtenä niistä niistä harvoista, jotka osaisivat kirjoittaa kyseisestä asiasta.³³⁹ Gripenberg osoitti arvostusta Hainarin kirjoitus- ja propagandataidoille, joihin hän oli tutustunut muun muassa yhteisissä kirjallisissa töissä. Hainarin vastauskirjettä Gripenbergille ei ole säilynyt, eikä hän ottanut vastaan tämän esittämää haastetta. Hän ei raskaassa elämäntilanteessaan tiettävästi osallistunut yleiseen keskusteluun alaikäisiä koskevista seksuaalirikoksista.

Vaikka Aleksandra Gripenberg oli Tilma Hainarin ihanne naisasiassa ja häntä pidettiin yleisesti Gripenbergin oppilaana, naisten keskinäiset välit vaikuttivat etäisiltä. Tästä kertoi esimerkiksi kirjeenvaihdon muodollisuus ja siinä käytetty teittelymuoto. Tavallisesti ajan sivistyneistönaisten kirjeet toisilleen sisälsivät hellittelynimiä ja emotionaalista kielenkäyttöä.³⁴⁰ Lopullisesti välit kylmenivät, kun Gripenberg ehdotti pari viikkoa aviomiehen kuoleman jälkeen, että Tilma Hainari pitäisi Suomen naisyhdistyksen vuosijuhlissa esitelmän avioliitosta. Hainarin mukaan tämä ehdotus, vaikka olikin hyvässä tarkoituksessa tehty, vieroitti hänet ainaaksi Gripenbergistä.³⁴¹

3 HUOLENAIHEENA AVIOTTOMAT LAPSET ÄITEINEEN

Tilma Hainari oli aktiivisesti mukana ajan keskustelussa aviottomien lasten asemasta. Heidän auttamisensa oli hänelle päivänselvää, mutta asennoituminen heidän yksinäisiin äiteihinsä oli ongelmallisempaa. Aikakauden porvarillisen moraalin mukaan alempiin sosiaaliryhmiin kuuluvia aviottomia äitejä ei pidetty oikeanlaisina äiteinä, vaan heitä moralisoitiin ja tuomittiin. Heidän katsottiin muodostavan siveellisen vaaran, koska he yhdistivät äitiyden hillitsemättömänä pidettyyn seksuaalisuuteen ja saattoivat levittää sukupuolitauteja. Aviottomat äidit lapsineen kuuluivat yhteiskunnan kaikkein huono-osaisimpiin jäseniin.³⁴²

Tilma Hainarilla ja muilla porvarillisilla naisasianaaisilla oli ensisijainen huoli aviottomien lasten haavoittuvasta asemasta, jonka kohentamisessa Suomi oli jäljessä muista Pohjoismaista. Tilanteen parantamiseksi Suomalaisen ja Nuorsuomalaisen puolueen sekä Maalaisliiton naisetustajat tekivät anomukset 1907 ensimmäisillä valtiopäivillä. Niissä vaadittiin muun

---

339 SKS KIA AGa AG:n kirjekokoelma 308 Aleksandra Gripenberg Tilma Hainarille 26.11.1910.

340 Anne Ollila 1998, 128–130.

341 SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1910–1933; Tuulio 1952, 129.

342 Pulma 1987, 176; Sulkunen 1989, 45–46; Haatanen 1992, 133; Pohjola-Vilkuna 1995, 51; Katriina Kokko 1996, 93, 95–96, 108, 114; Nätkin 1997, 38; Korppi-Tommala 2003, 345; Annola 2011, 187.

muassa lapsen isän elatusvelvollisuuden laajentamista.

Sosiaalidemokraattisen puolueen naiset tekivät anomuksen, jossa ehdotettiin hyväntekeväisyyden sijaan ongelman rakenteellista korjaamista. Kuntien tulisi perustaa aviottomille äideille ja heidän lapsilleen valtion apua nauttavia koteja.³⁴³

Monet porvarispuolueiden naiset vastustivat kiivaasti sosialistinaisten esitystä. Heidän puheenvuoroissaan työläisäideistä aviottomine lapsineen ilmeni aikakaudelle tyypillinen käsitys siveellisyyden luokkasidonnaisuudesta. Työläisnaisten moraalia pidettiin arveluttavana. Kaikki porvarilliset naisetustajat eivät jakaneet tätä näkemystä, mutta silti oikeistonaiset tyrmäsivät sosiaalidemokraattien esityksen turvakodeista. Eduskuntakeskustelun kiihkeys heijasti siveellisyydskysymyksen polttavuutta esimerkiksi luokkaerojen säilyttämisessä.³⁴⁴

Tilma Hainari otti aviottomien äitien ja heidän lastensa asian esille Suomalaisen puolueen naisten kokouksessa syyskuussa 1907. Kokouksen virallisessa ohjelmassa oli ainoastaan kaksi asiaa, puolueen naisten järjestäytyminen ja heidän siveellisyysasioita koskevat eduskunta-anomuksensa. Toisessa pyydettiin kiristämään rangaistuksia alaikäisille tehdyistä siveellisyysrikoksista, toisessa käsiteltiin aviottomien lasten tilan parantamista. Tilma Hainari esitelmöi jälkimmäisestä kysymyksestä.³⁴⁵ Puolueen naiset pitivät häntä siveellisyyden asiantuntijana.

Esitelmän otsikossa *Aviottomien lasten tilan parantaminen* mainittiin vain lapset, mutta esitelmä keskittyi enemmän heidän äiteihin. Siinä Hainari antoi tukensa Suomalaisen puolueen moraalireformistien eduskunta-anomukselle ja torjui sosialistinaisten anomuksen. Aikaisempi myös myönteisiä ja pehmentäviä elementtejä sisältänyt suhtautuminen työväenliikkeeseen oli muuttunut.

Hainari meni suoraan pääasiaan: hän vastusti kuntien ylläpitämiä ja valtion tukemia turvakoteja. Kun ”rehelliset” vanhemmat joutuivat ponnistelmaan toimeentulon hankkimiseksi, laitokset kasvattaisivat ”valtioäitien” määrää ilmaisen elatuksen toivossa. Aviottomia äitejä ei tullut päästää etuoikeutettuun asemaan, palkita ilmaisella toimeentulolla ja yhteiskunnan huolenpidolla. Jos valtio ja kunnat pakotettaisiin huolehtimaan aviottomista äideistä, näiltä häviäisi hänen mielestään vähäinenkin häpeän- ja vastuuntunne, joka joskus esti yksinäisiä naisia

---

343 Innala 1967, 130, 134; Rajainen 1973, 180–184; Sulkunen 1989, 45–46; Nätkin 1997, 38; Pylkkänen 2009, 92; Marjaliisa Hentilä & Kalliokoski & Viita 2018, 164.

344 Vp 1907 ptk I-II, 508, 510; Jousimaa 1983, 28–29; Sulkunen 1989, 45; Anne Ollila 1994, 68; Lähteenmäki 2006, 94–95, 99; Korppi-Tommola 2016, 31; Leskelä-Kärki & Salmela. 2016, 86; Marjaliisa Hentilä & Kalliokoski & Viita 2018, 164–166.

345 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen; PTA SPNVK ptk 9.8.1907; Uusi Suometar 19.9.1907 Suomalaisen puolueen naisten kokous; Uusi Suometar 2.10.1907 Suomalaisen puolueen naisten kokous.

hankkimasta lapsia. Heidät tuli saattaa vastuuseen teoistaan.³⁴⁶ Tilma Hainari halusi auttaa yhteiskunnan heikoimpia jäseniä, mutta vain tietyillä ehdoilla. Hän yhtyi siihen universaaliin sosiaaliseen ajattelutapaan, jonka mukaan auttava käsi tuli ojentaa ennen muuta niin sanotuille kunniallisille köyhille.

Suomessa kuten muuallakin Euroopassa köyhissä ihmisissä erotettiin kaksi ryhmää, joiden eroavaisuus johtui ennen kaikkea moraalisisista tekijöistä. Ensimmäisen ryhmän muodostivat veltot, epäsiiveelliset irtolaiset, jotka jättäytyivät omasta halustaan yhteiskunnan elätettäväksi ja olivat sille hyödyttömiä. Toiseen ryhmään kuuluivat kunnialliset, itsestään huolehtivat ja jumalaapelkäävät köyhät, joita pidettiin arvokkaina. Aviottomat äidit eivät kuuluneet heihin. He kuuluivat siihen ryhmään, jonka katsottiin itse aiheuttaneen oman ahdinkonsa ja jonka avustamiseen suhtauduttiin kaikkein kielteisimmin.³⁴⁷

Hainari oli sitä mieltä, että julkiset laitokset merkitsisivät ”vapaan rakkauden” opin laillistamista. Niissä siiveetön mieliala tarttuisi myös niihin äiteihin, jotka eivät olleet vielä täysin turmeltuneita.³⁴⁸ Tilma Hainarin näkökulmasta aviottomat äidit olivat vastuuttomia ja sukupuolimoraaliltaan langenneita naisia. Aviottomat äidit ja prostituoidut punoutuivat läheisesti yhteen. Vastaava näkemys kuului sivistyneistön moraaliiin ja sitä esiintyi muilla moraalireformisteilla niin Suomessa kuin muissa Pohjoismaissa.³⁴⁹

Hainarin tausta-ajatuksena lieene ollut pelko siitä, että moraaliltaan epäilyttävän naisjoukon ja viattomien lasten yhteiselo turmelisi lasten sielunelämän kehitykseen. Myös asiasta käydyssä eduskuntakeskustelussa monet oikeistonaiset pelkäsivät laitoksista muodostuvan siiveettömyyden pesiä.³⁵⁰

Yhteiskunnan ylläpitämällä kodilla ei Hainarin mukaan olisi ”armeliaisuuslaitoksen luonne” eikä siinä viihtyisi ”parannuslaitoksen henki”.³⁵¹ Hainari liittyi mielipiteineen pietistiseen herätyskristilliseen näkemykseen, jossa langenneen oli kilvoiteltava ja tehtävä jatkuvaa parannusta.³⁵² Yhtäältä Hainari nimitti aviottomille äideille sopivia paikkoja parannuslaitoksiksi, koska hän edellytti parannuksentekoa. Avioton lapsi oli syntisen suhteen seuraus. Toisaalta ne olivat armeliaisuuslaitoksia, koska hän piti aviottomia äitejä sääliävinä hyväntekeväisyyden kohteena. Avun vastineeksi heidän tuli parantaa tapansa ja ottaa kiitollisena vastaan apu,

---

346 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

347 Satka 1995, 24–25, 45–46; Harjula 1996a 112; Sjögren 2002, 157–158; Ahlbeck-Rehn 2006, 176–177; Wessel 2018, 209.

348 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

349 Katriina Kokko 1996, 96; Cronvall 2000, 124; Wessel 2018, 237.

350 Vp 1907 ptk I-II, 471-472; Pohjola-Vilkuna 1995, 131; Marjaliisa Hentilä & Kalliokoski & Viita 2018, 164.

351 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

352 Anne Ollila 1998, 151, 154; Uimonen 1999, 62; Anne Ollila 2000, 103.

joka oli annettu heille pääosin heidän viattomien lastensa takia ja jota he itse eivät edes ansainneet.

Virallinen turvakoti ei olisi myöskään kasvatuslaitos toisin kuin ”kristillismielisten ihmisystävien” eli yksityisen hyväntekeväisyyden varassa toimivat kodit, jotka olivat Hainarin mielen mukaisia. Niissä yksinäisiä äitejä koulutettaisiin auttamaan itse itseään filantropiaoppien hengessä. Näissä kodeissa asukkaat eivät voisi osoittaa tyytymättömyyttä tai esittää vaatimuksia, kuten kuntien ylläpitämissä laitoksissa Hainarin mukaan tapahtuisi. Hän piti todennäköisenä, että ”pyyteettömän lähimmäisenrakkauden” johtamissa yksityisissä kodeissa äitien vastuuntunto heräisi ja moraalikasvatus lankeaisi kiitolliseen maaperään.³⁵³ Avioton äiti ei ollut oikeutettu nauttimaan valtion suojaa. Hän oli tavallaan lainsuojaton, jonka tuli tuntea nöyrää kiitollisuutta niistä armeliaisuuden muruista, joita hänelle putosi yksityisen hyväntekeväisyyden pöydistä. Ajatus äitien kouluttamisesta sisälsi positiivista sävyä, vaikka sen tarkoitus lienee ollut myös vähentää köyhäinhoidon taakkaa.

Joidenkin aviottomien äitien ajateltiin voivan parantua, jos he huolehtivat vastuullisesti lapsistaan.³⁵⁴ Vaikka Hainari piti aviottomia äitejä siveellisesti epäilyttävinä, hän katsoi että parhaassa tapauksessa heitä oli mahdollista ohjata kristillisellä moraalikasvatuksella. Heidän tuli ottaa vastuu lapsestaan ja kamppailla pysyäkseen kaidalla tiellä. Hainarin ihanteeksi asettamat kasvatuskodit muistuttivat herätyskristillisiä turvakoteja, joiden päällimmäinen tarkoitus oli ohjata asukas Jumalan tuntemiseen.³⁵⁵

Hainari korosti, etteivät mitkään lait tai laitokset voineet antaa lapselle sitä suojaa, mitä vanhemmat antoivat ”yhteisessä kodissa”. ”Vapaan rakkauden” ihailijat olivat säälimättömiä haaveillessaan kunnallisista kasvatuslaitoksista, joissa irrallisissa suhteissa syntyneet lapset joutuisivat elämään ilman kodin lämpöä. Painottaakseen kodin merkitystä Tilma Hainari toisti sanan ja alleviivasi sen molemmilla kerroilla.³⁵⁶

Aikakaudella avioliittoon perustuva siveellinen, yksityinen koti hyväksyttiin ainoaksi oikeaksi perhe-elämän muodoksi. Koti-idylliin kuului ydinperheen pyhä kolminaisuus: isä, äiti ja rakkaudentäyteisen tunnelmaston keskipisteenä hoivassa lepäävä lapsi. Hyvä koti ja onnellinen perhe nähtiin terveen kansakunnan perustuksena.³⁵⁷

Eri laitosten vertailusta ja oikean kodin merkityksen tähdentämisestä Tilma Hainari siirtyi kuvaamaan aviottomien lasten epäoikeudenmukaista tilannetta ja heidän äitiensä hätää. Vaikka hän yhtäältä suhtautui aviottomiin äiteihin moralisoiden, toisaalta hän yritti ymmärtää, mistä lankeaminen johtui. Osasyynä olivat hänen mukaansa työväestön asuntopula ja ahtaat

---

353 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

354 Katriina Kokko 1996, 108; Cronvall 2000, 124; Vehkalahti 2000, 139.

355 Markkola 2002a, 212.

356 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

357 Sulkunen 1987, 161; Markkola 1994, 232.

asumisolot.³⁵⁸ Ahtaus, lika ja pimeys leimasivat kuvauksia työväen kodeista. Herrasväki liitti työväestön asumiskysymyksen läheisesti sen elämäntapaan ja siveellisyteen, joita he tarkkailivat puuttuakseen niihin. Kunnollinen asunto nähtiin hyvän perhe-elämän tyyssijana.³⁵⁹

Aviottomien lasten syntyminen oli Hainarin mukaan osittain seurausta taistelusta elämän kilpакentällä eli työttömyydestä, keunoista palkoista, naisten puutteellisesta työkyvystä ja huonosta ammattitaidosta. Nämä saivat naiset hakeutumaan miesten seuraan päästäkseen naimisiin. Hankalien työaikojen takia työläisnuorilla oli mahdollisuus tavata toisiaan vain ilta- tai yömyöhään.³⁶⁰ Tilma Hainari piti yöllisiä kohtaamisia erityisen vaarallisina siveellisyyden uhkina naiselle, eikä tavoiteltu avioliittokaan aina toteutunut.

On huomattava, että vaikka Hainari esitti lieventäviä seikkoja naisten lankeamiselle, ne olivat vain sivuseikkoja. Hän piti lankeamisen perimmäisenä synnä sitä, että ihmiset olivat himojensa orjia eivätkä hallinneet viettejään. He käyttäytyivät kuin eläimet, vaikka heidät oli luotu luomakunnan kruunuiksi.³⁶¹

Hainari käytti moraalireformisteilla esiintynyttä ilmausta ihmisessä piilevästä eläimestä. Seksuaalisuuden vapaa toteuttaminen oli eläimellinen ominaisuus, kun taas kurinalaisuus ja itsekontrolli kuuluivat ihmisyyteen. Yksilön eettinen velvollisuus oli kehittää itsehillintäänsä itsekasvatuksella ja voittaa eläin itsessään.³⁶² Kristillisissä siveysoppaissa opetettiin, että puhdistautuminen oli mahdollista Jumalan avulla.³⁶³ Aikakaudella erityisesti miesten seksuaalisuutta pidettiin aktiivisena, suorastaan eläimellisenä. Heillä itsellään oli vaikeuksia hillitä sitä, ja miehen seksuaalisuuden kontrolloiminen kuuluikin heidän aviovaimoilleen.³⁶⁴ Hainarin mielestä aviottomat äidit olivat epäonnistuneet naisen olemuksellisessa tehtävässä eivätkä olleet pystyneet pitämään kurissa edes omaa seksuaalisuuttaan.

Myös nuoret tytöt alensivat itsensä naisten helmasynnillä keimailulla ja saattoivat pojan tai miehen kiihottuneeseen tilaan, jolloin tämä saattoi tehdä seksuaalista väkivaltaa.³⁶⁵ Vaikka Hainari yleensä puolusti alaikäisiä siveellisyyksrikosten uhreja, tässä yhteydessä hän katsoi, että he saattoivat myös itse olla syyppaitä omaan kohtaloonsa.

---

358 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

359 Markkola 1994, 27, 30, 32, 76, 131–132, 136, 138, 148, 169, 233; Kaarninen 1995, 46; Katriina Kokko 1996, 122; Itälä 1998, 15; Siltala 1999, 470–471; Saarikangas 2002, 79.

360 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

361 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

362 Johannisson 1990, 145; Uimonen 1999, 45; Tiuhonen 2000, 176; Markkola 2009, 70; Markkola 2014, 145.

363 Virkkunen 1909, 10, 24–25.

364 Rantalaiho 1994, 22; Räisänen 1995, 17; Helén 1997, 156; Markkola 2000, 130; Aija Kaartinen 2011, 23.

365 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

Hainari vieritti vastuuta nuorille itselleen. Molempien sukupuolten tuli jo nuorina ymmärtää vanhemmuuden vakavuus ja tuntee vastuuta syntymättömästä lapsesta. Vasta silloin lasten synnyttäminen oli Jumalan tahdon noudattamista, kun taas oli suuri synty antaa lapselle elämä miettimättä hänen tulevaisuuttaan.³⁶⁶

Erityisen painoarvon esitelmässä sai puhe aviottoman lapsen isän velvollisuuksista. Myös hänet oli saatava vastuuseen. Hainari piti molempia osapuolia syyllisinä, mutta viettelijää vielä syyllisempänä. Oli väärin, että avioton isä sai kulkea vapaana vastuusta, ja koko taakka ja häpeä tulivat aviottoman äidin harteille.³⁶⁷

On huomattava, että Hainari puolusti ensisijaisesti aviottoman lapsen oikeuksia, mutta toissijaisesti myös aviottomia äitejä siinä suhteessa, että yksin heitä ei tullut tuomita. Tämä oli moraalireformistien ja naisasianaisten yhteinen näkemys.³⁶⁸

Myös sivistyneistön naisilla oli Hainarin mielestä velvollisuuksia aviottomia äitejä kohtaan. Heidän tuli lähestyä yksinäistä raskaana olevaa naista, usein palvelijatarta, ja voittaa hänen luottamuksensa.³⁶⁹ Hainarin suhtautuminen palvelijattarina toimivia nuoria työläisnaisia kohtaan oli melko ymmärtäväväistä. Tähän saattoi vaikuttaa läheinen suhde omaan palvelijattareen Okuliina Rantiseen, joka palveli häntä vuosikymmenten ajan. Ilmeisesti Hainari näki palvelijattaret enimmäkseen turvattomina neitoina, jotka usein ilman omaa syytään olivat joutuneet isäntäperheen siveettömien miesten uhreiksi.³⁷⁰

Tässä asiassa Hainarin kanta poikkesi monen keskiluokkaisen naisen näkemyksistä. Sivistyneistön piirissä palvelijattaria pidettiin yleisesti uhkana siveydelle, mutta sen sijaan perheen miesväen moraalialla ei kyseenalaistettu. Työläisnaisaktivistit puolestaan katsoivat, että sukupuolimoraalialla uhkasivat perheiden miehet.³⁷¹

Hainari vetosi erityisesti naisiin, joilla oli onnellinen koti ja suojattu asema. Heidän tuli tuntee myötätuntoa niitä naisia kohtaan, jotka yksin ja hylättyinä synnyttivät lapsensa. Sivistyneistönaisten tuli kysyä: ”Enkö minäkin voisi tehdä jotain, että tämä kurjuus, tämä häpeä ja synty vähenisi?”³⁷²

Tilma Hainari painotti useita kertoja, että yksinäinen äiti oli langennut nainen, sillä hän samoin kuin hänen ”rikostoverinsakin” olivat loukanneet

---

366 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

367 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

368 Rajainen 1973, 178–180; Katriina Kokko 1996, 107.

369 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

370 Tuulio 1952, 95.

371 Jousimaa 1983, 20; Sulkunen 1989, 39; Katriina Kokko 1996, 101; Saarikangas 2002, 65; Elomäki 2011, 146; Leskelä-Kärki & Salmela 2016, 88; Marjaliisa Hentilä & Kalliokoski & Viita 2018, 163.

372 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

Jumalan säättämää siveyslakia.³⁷³ Ajan kristillinen moraali tuomitsi avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen syntisen suhteen hedelmäksi ja rikosoikeudellisesti avioliiton ulkopuolinen suhde oli rikos.³⁷⁴ Hainarin mielestä rikos oli tuomittava, mutta silti langenneelle tuli osoittaa laupeutta. Hän käytti esimerkkinä Jeesusta, joka armahti aviorikoksesta syytetyn naisen.³⁷⁵ Hainarin asenteessa yksinäisiä äitejä kohtaan oli horjuvuutta. Yhtäältä hän tuomitsi heidän syntinsä, toisaalta hän sääli heitä kristillisen lähimmäisenrakkauden hengessä. Myös muiden moraalireformistien asennetta leimasi samantapainen ongelmallinen suhtautuminen aviottomiin äiteihin ja muihin heidän langenneina pitämiinsä naisiin.³⁷⁶

On merkille pantavaa, että Tilma Hainari puhui synnistä ainoastaan siveellisyyserikkomusten yhteydessä.³⁷⁷ Hän piti erityisesti epäsiveellisiä tekoja Jumalan tahdon vastaisina, synteinä Häntä ja lähimmäistä kohtaan. Epäsiveelliset teot olivat hänelle syntien synti.

Samankaltaista ajattelua ilmeni muillakin moraalireformisteilla. Esimerkiksi dogmatiikan ja siveysopin professori Antti J. Pietilä piti epäsiveellisyyttä kaikkein turmiollisimpana syntinä. Hainarin puoluetoverin kansanedustaja emäntä Eveliina Ala-Kuljun mukaan epäsiveellisyyden synti oli kaikkein pahin, koska se tapahtui omassa ruumiissa. Muut synnit olivat sen ulkopuolella.³⁷⁸

Suomalaisen puolueen naisten valtakunnallinen kokous hyväksyi yksimielisesti Tilma Hainarin esitelmässä esittämät näkökohdat. Esitelmää aviottomista äideistä ja lapsista levitettiin laajalle. Suomen naisyhdistys painatti sen ja jakoi sitä jäsenyhdistyksille. *Uusi Suometar* julkaisi osia esitelmästä, ja 1908 sen liitteenä olevassa vaalilehdessä Hilda Käkikoski lainasi suoraan Hainarin esitelmää. Tilma Hainari itse piti vuoden 1908 vaalikampanjassaan esitelmän useita kertoja, ja se julkaistiin ainakin *Karjalatar*-lehdessä. *Porvariston* lehdissä Hainarin esitelmän vastaanotto oli myönteinen, sitä pidettiin kiinnostavana ja ansiokkaana. Vasemmiston lehdissä asiasta oltiin luonnollisesti toista mieltä.³⁷⁹

---

373 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

374 Katriina Kokko 1996, 114; Hirvonen 2004, 156; Pylkkänen 2009, 150; Meskus 2009, 47–48.

375 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

376 Uimonen 1999, 150.

377 SKS KIA THa Tilma Hainarin tekstit.

378 Markkola 2002a, 346, 349.

379 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen; HKA SNY ptk 13.1.1908; *Uusi Suometar* 2.10.1907 Suomalaisen puolueen naisten kokous; Mikkelin sanomat 3.10.1907 Suomalaisen puolueen naisten kokous 29–29 p. syysk.; *Itä-Hämeen raivaaja* 4.10.1907 Suometarlaisten naisten yleinen kokous; *Suomalainen* 3.6.1908 Avioliitto – vai vapaa rakkausko?; *Naisten Vaalilehti* 27.5.1908 Avioliitto – vai vapaa rakkaus?; *Karjalatar* 18.6.1908 Aviottomien lasten tilan parantaminen.

4 SIVEELLISYYSTYÖMUOTONA HUOLENPITO LAPSISTA JA NUORISTA

Vuosisadan taitteen kansalaiskeskustelussa keskipisteeseen nostettiin lapsi. Edistysuskon vallassa sivistyneistö näki lapset ja nuoret kansakunnan avaintekijänä ja sen tulevaisuuden onnen lähteenä. Heihin kohdistettiin toiveita ja ladattiin odotuksia. Perheen ja valtion tehtäväksi katsottiin lapsikansalaisen, tulevan työvoiman, kasvattaminen ja vaaliminen. Lapset oli opetettava rakastamaan isänmaata ja kasvamaan hyödyllisiksi kansalaisiksi.³⁸⁰

Kansakunnan paremman tulevaisuuden toivossa Tilma Forsström oli samaa mieltä näistä näkemyksistä. Lasten asia oli hänelle isänmaan asia. Hän oli lapsirakas, ammatiltaan opettaja, omistautunut tati sisarensa lapsille, äidin sijainen kasvattilapsilleen ja kutsumukseltaan yhteiskunnallinen äiti. Hän otti omaksi asiakseen koko kansan lasten ja nuorten suojelemisen, kasvattamisen ja hyvinvoinnin edistämisen.

Vuosisadan alun Suomessa väestön terveydentila oli yleinen huolenaihe, ja Forsström osallistui siihen liittyvään kysymykseen koululaisten ravitsemuksesta. Ensimmäisen kimmokkeen asiassa hän sai Evelyn Howelta Lontoossa 1904.³⁸¹ Koska myös Suomessa lukuisat lapset joutuivat kulkemaan koulutietään aliravittuina ja huonokuntoisina,³⁸² Tilma Forsström ryhtyi kehittämään merkittävää innovaatiota, ruokailun järjestämistä kansakoululapsille.

Hän ryhtyi 1905 perustetun Koulukeittoyhdistyksen aktiiviksi. Yhdistykseen kuului muun muassa hygieni- ja degeneraatiojulistaja Konrad Relander (Reijo Waara). Koulukeittoyhdistyksen koko Euroopassa urauurtava toiminta laajeni ja Tilma Hainari valtuutettiin jakamaan kouluhallituksen myöntämää tukea kouluille.³⁸³ Muistelmissaan Tilma Hainari piti kouluruokailun järjestämistä tulevaisuuteen tähtäävänä työnä, jonka päämäärä oli terveen, työkykyisen ja moraalisesti lujan kansakunnan kasvattaminen.³⁸⁴ Lasten ravitseminen liittyi osaksi samaa kokonaisuutta kuin rotuhygieniä. Molempien tähtäyspiste oli väestön tuleva kukoistus.

Vuonna 1907 lasten ja nuorten puolestapuhuja Tilma Hainari osallistui erityisen tiivistä yhteiskunnalliseen keskusteluun niistä moraalikysymyksistä, jotka koskettivat lapsia ja nuoria. Asia oli ajankohtainen, koska hän halusi antaa vetoapua puolueensa naisedustajien samoihin aikoihin tekemille

---

380 Markkola 1994, 197; Sulkunen 1995, 130–131; Halmesvirta 1996, 143; Siltala 1999, 196; Tuomaala 2003, 90–91.

381 SKS KIA THa kotelo 3 Muistelmia 1900–1909 ja kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933; Tuulio 1952, 115.

382 Tuomaala 2004, 284; Sainio 2001.

383 SKS KIA THa kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933; Uusi Suometar 14.5.1905 Koulukeittoyhdistys; Tuulio 1952, 115; Mattila 1999, 37; Uimonen 1999, 168; Sainio 2001.

384 SKS KIA THa kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933; Tuulio 1952, 115.

anomuksille alaikäisiin kohdistuneiden seksuaalirikosten rangaistuksista ja aviottomien lasten asemasta.³⁸⁵

Näiden kysymysten lisäksi Tilma Hainari piti 1907 kaksi Suomen naisyhdistyksen järjestämää samansisältöistä, julkista puhetilaisuutta otsikolla *Nuorison vaarat*. Hainarin tilaisuuksien mainoslauseessa ilmoitettiin, että kyseessä oli huomattava siveellisyysesitelmä. Sitä kuulemaan toivotettiin tervetulleiksi kaikki äidit ja kasvattajat. Toinen tilaisuus pidettiin Suomen naisyhdistyksen kokouksen yhteydessä ja toinen Hainarin työpaikalla Helsingin Suomalaisessa tyttökoulussa, jossa kuulijoina oli vanhempia ja opettajia.³⁸⁶

Kun koulukasvatus laajeni 1800-luvun lopulla, nuoruus alkoi erottua omaksi ikävaiheekseen. Sitä pidettiin epävakana, kriittisenä siirtymävaiheena matkalla lapsuudesta aikuisuuteen. Toisaalta nuoret ymmärrettiin viattomiksi kansakunnan tulevaisuuden kantajiksi, joilta toivottiin paljon. Toisaalta pelättiin vaaroja, joille heidän katsottiin olevan alttiita.³⁸⁷ Nuoria vaanivat siveelliset vaarat olivat Tilma Hainarin esitelmässä tarkastelun kohteena.

Johdannoksi Hainari kuvaili maassa vallitsevaa yhteiskunnallisten uudistusten aikaa.³⁸⁸ Tällä hän viittasi lähinnä eduskuntauudistukseen, joka oli hänelle erityisen merkityksellinen asia. Hän piti uutta vaihetta toivon ja kevään aikana,³⁸⁹ kuten nuoruuttakin. Samalla aika oli nuoruuden tavoin myös murrosaikaa, joka paljasti vallitsevat epäkohdat. Niitä olivat Hainarin mukaan esimerkiksi useiden kansalaisryhmien sietämättömät elinehdot, jotka vaativat parannusta.³⁹⁰ Hainari ei määritellyt tarkemmin, mitä epäkohtia tai varjopuolia hän tarkoitti, mutta vastikään hän oli yhteiskunnallisessa työssään kohdannut ainakin alaikäisiä seksuaalirikosten uhreja, aviottomia lapsia äiteineen ja ”vapaan rakkauden” aiheuttamaa moraalittomuutta. Saman vuoden vaalipropagandassaan Hainari oli tarttunut yhteiskunnalliseen epätasa-arvoon ja puhunut juoppouden ja siveettömyyden uhrien, prostituoitujen, köyhäinhoidon varassa olevien ja naisten olojen parantamisen puolesta.

Esiin tulleet epäkohdat olivat niin räikeitä, että Hainarin mukaan ne tuli poistaa leikkaamalla irti sairas kohta. Lääkärikin tuotti parantavassa tarkoituksessa sairaalle lisäkäsiryksii. ”Niin tapahtuu myöskin, kun

---

385 SKS KIA THa 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen; Uusi Suometar 25.5.1907 Siveellisyysrikoksista lapsia ja alaikäisiä kohtaan; Innala 1967, 130, 159; Rajainen 1973, 181, 186; Backman 1976, 251–252; Sulkunen 1989, 45–46; Ala 1999, 94–95;

386 SKS KIA THa kotelo 1 Nuorison vaaroista 1907; Koti ja Yhteiskunta 15.12.1907 Ilmoitus; Aamulehti 28.12.1907 Huomattava esitelmä.

387 Halmesvirta 1996, 143; Halmesvirta 1997, 27; Aapola & Kaarninen 2003, 12–13, 17; Tepora 2018, 177.

388 SKS KIA THa kotelo 1 Nuorison vaaroista 1907.

389 SKS KIA THa kotelo 1 Nuorison vaaroista 1907.

390 SKS KIA THa kotelo 1 Nuorison vaaroista 1907.

yhteiskuntaruumis on sairas ja siinä on leikkauksia toimeenpantava.”³⁹¹

Käyttäessään vertauksena kirurgista operaatiota Hainari osoitti tinkimättömyyttä: hyvässä tarkoituksessa tuli joskus käyttää radikaalejakin keinoja. Yhteiskuntaruumissa oli sairaita eli degeneroituneita elimiä, joista myrkytys levisi. Leikkaus oli välttämätön, koska muuten koko organismi kuolisi. Orgaanisen kokonaisuuden, yhteiskuntaruumiin, paras oli tärkeämpi kuin sen jäsenten henkilökohtainen hyvä. Hainari mukaan sairastunut osa kansaa, joka muodosti tartuntavaaran yhteiskunnalle, oli parannettava vaikka pakkokeinoilla.

Puhuessaan yhteiskuntaruumiista Hainari käytti yhtä aikakauden suosituimmista metaforista. Organistisen metaforiikan takana oli 1800-luvun alussa biologian pohjalta kehitelty näkemys, joka vaikutti spenceriläiseen evoluutiokehitykseen, luonnontieteisiin ja kansallisajatteluun. Monet lääkärit vertasivat yhteiskuntaa tai kansakuntaa sairastuneeseen organismiin, jossa oli suoritettava leikkauksia. Terminologiaa viljeltiin myös politiikassa, ja esimerkiksi Hainarin puolueelle yhteiskuntaorganismi-analogia oli tyyppillinen. Myös väestöajattelu ja -politiikka vaikuttivat siihen suuntaan, että kansakunta ruumiillistui ja näyttäytyi elävänä olentona. Yhteiskuntaorganismi oli kollektiivinen kokonaisuus, joka meni yksilöllisten etujen edelle. Yhteiskuntaruumis oli haavoittuvainen, koska yksilön puutteet horjuttivat koko organismin olemassaoloa. Samankaltainen ajattelu oli tuttua myös degeneroitumisopista, jonka mukaan kansakunta-organismien tie johti kukoistuksesta sammumiseen. Degeneraation uhatessa yksittäinen elin sai väistyä organismin yhteisen hyvän puolesta.³⁹²

Tilma Hainari ei nimennyt esitelmässään muita vaikeasti parannettavia epäkohtia kuin nuorisoa uhkaavat vaarat, esitelmänsä varsinaisen sisällön. Se oli siveellisyysaarna, jossa hän varoitti kasvattajia lähinnä prostituution, sukupuolitautien ja epäsiveellinen kirjallisuuden uhkista nuorisolle. Koska esitelmän tarkoitus oli ennaltaehkäistä näitä vaaroja, Hainari neuvoi vanhempia ja opettajia, kuinka niitä tuli torjua ja kasvattaa nuorisosta puhdasmielisiä ja kirkasotsaista.

Esitelmällään Hainari osallistui ajankohtaiseen nuorisokeskusteluun. Siveellisyys oli siinä keskeinen tema, koska nuorten pelättiin turmeltuvan ajan murroksen pyörteissä. Kun nuorison puhtautta hoivattiin, kansakunnan ajateltiin kehittyvän ja evoluution edistyvän kohti korkeampaa ihmisyyttä.³⁹³

---

391 SKS KIA THa kotelo 1 Nuorison vaaroista 1907.

392 Klinge 1972, 39–40; Hietala 1985a, 117; Halmesvirta 1993, 68, 88; Bayertz 1994, 40; Elgán 1994, 249; Uino 1994, 268–269; Harjula 1996c, 120; Helén 1997, 209; Uimonen 1999, 44, 130, 172; Tydén 2002, 35; Meskus 2003, 216; Männistö 2003, 134; Hansen 2003, 11; Harrikari 2004, 162; Ahlbeck-Rehn 2006, 126; Meskus 2009, 42; Thomson 2010, 117; Pietikäinen 2013, 98–100; Näre 2014, 204.

393 Halmesvirta 1996, 143; Vehkalahti 2000, 141.

Hainarin mukaan nuorison "siveellisestä" kasvatuksesta huolehtivat ihmiset suhtautuivat tulevaisuuteen pelolla. Aikakaudella kristinuskon ja siveyden asettamat rajat syrjäytettiin, kun ihmiset noudattivat omia halujaan ajaessaan takaa elämän onnellisuutta. Eräät uudet aatteet vetivät lokaan siveyskäsitteet ja aiemmat elämän perustukset.³⁹⁴ Uusilla aatteilla Hainarin on täytynyt viitata sivistyneistön kasvaneeseen sekularisoitumiseen ja uskonnonvastaisuuteen, sosialismiin³⁹⁵ ja "vapaan rakkauden" aatesuuntaan. Hänelle olemassaolon traditionaalinen, vakaa perusta koostui kristinuskon, kansallisuusaatteen, siveellisyyden ja sivistyksen yhdistelmästä. Ne nousivat hänen kotitaustansa ja elinympäristönsä läpikotaisin kristillismoraalisesta, fennomaanisesta ja keskiluokkaisesta ilmapiiristä. Moni uusi, totuttua horjuttava näyttäytyi Hainarille outona ja uhkaavana, vaikka toisaalta hänellä esiintyi myös edistysellistä ajattelua ja mielipiteitä.

Nuorisoa uhkasi Hainarin mielestä erityisesti "vapaa rakkaus", jonka seuraajilta ehtyivät sekä ruumiin että hengen voimat. Nähtävästi hän pelkäsi eniten "vapaan rakkauden" harjoittamisen mukanaan tuomia sukupuolitauteja, koska siirtyi seuraavaksi puhumaan lääkäreiden tilastoista. Hän katsoi niiden osoittavan, että sukupuolitaudit olivat yleisiä myös nuorilla.³⁹⁶ Hainari käytti tieteellisiä tilastoja vahvistamaan esitelmän moraalisia argumentteja.

Kuvailtuaan tunnepitoisesti nuorisoa uhkaavia vaaroja ja kiusauksia Hainari esitti puolustuskeinot niitä vastaan. Paras suoja epäsiveellisyyttä ja rehottavaa syntiä vastaan oli Jumalan varjelus. Seuraavaksi paras tukija nuorelle oli hyvä, viisas ja ymmärtäväinen äiti. Hän piti "melkein rikoksena" jos äidit ummistivat silmänsä epäsiveellisyydeltä, sillä heille kuului erityisesti "kasvatus siveyteen".³⁹⁷ Hainari liittyi ajan sukupuolittuneeseen käsitykseen, jossa moraalikasvatus nähtiin äitien siveelliseen perusolemukseen kuuluvana asiana.³⁹⁸

Synti oli Hainarin mielestä tullut entistä häikäilemättömämmäksi, ja viettelykset vaanivat jokaisen kodin ovella.³⁹⁹ Esitelmässä röyhkeää syntiä edustivat modernin ajan viettelykset, "vapaan rakkauden" oppi, naturalistinen kirjallisuus ja ennen kaikkea prostituutio.⁴⁰⁰ Se uhkasi mitätöidä äitien kasvatustehtävän.⁴⁰¹ Vaikka Hainari ei suoraan maininnut prostituutiota, hän tarkoitti vaaralla nimenomaan prostituoitujen houkutuksia, koska heitä pidettiin sukupuolitaudin kantajina ja siveettömyyden kylväjinä. Puhe kotiin asti tunkeutuvista viettelyksistä saattoi

---

394 SKS KIA THa kotelo 1 Nuorison vaaroista 1907.

395 Murtorinne 1977, 8–9.

396 SKS KIA THa kotelo 1 Nuorison vaaroista 1907.

397 SKS KIA THa kotelo 1 Nuorison vaaroista 1907.

398 Pylkkänen 2009, 120.

399 SKS KIA THa kotelo 1 Nuorison vaaroista 1907.

400 SKS KIA THa kotelo 1 Nuorison vaaroista 1907.

401 Helén 1997, 156.

viitata myös perheiden palvelustyttöihin. Keskiluokan naisten parissa oli yleistä pelätä työväenluokkaisten palvelustyttöjen viekoittelevan perheen nuorukaisia tekemään syntiä.⁴⁰²

Vaarojen välttämiseksi äitien siveyskasvatukseen kuului sukupuolivalistuksen antaminen. Uutuutena oli alettu julkaista lapsille ja heidän vanhemmilleen tarkoitettua sukupuolivalistuskirjallisuutta, jossa lapsille opetettiin biologiset perusasiat suvunjatkamisesta. Valistus pohjautui lääketieteeseen, mutta sen ei välttämättä katsottu olevan ristiriidassa kristinuskon opetuksen kanssa.⁴⁰³

Tilma Hainari kannatti peittelemätöntä sukupuolivalistusta nuorille, koska hänen mukaansa se suojeli heitä siveelliseltä perikadolta. Hän suositteli nuorille luettavaksi teologian tohtori ja poliitikko Paavo Virkkusen kirjaa *Sukupuoliasia uskonnonopetuksessa*, jossa hänen mukaansa arkaluonteinen asia selitettiin hienovaraisesti ja lämpimästi. Virkkusen valistuskirjassa vakuutettiin, että Jumalan pelko vahvisti tahdonvoimaa ja oli varmin ase taistelussa siveellisen puhtauden saavuttamiseksi.⁴⁰⁴

Tilma Hainarilla ja Paavo Virkkusella oli paljon yhteistä. Virkkunen oli moraalireformisti ja kristillisen sukupuolivalistuksen pioneeri. Virkkunen esitelmöi vuosisadan alkuvuosikymmenellä Suomen naisyhdistyksen siveellisyysskokouksessa ja kirjoitti sen pyynnöstä sukupuolivalistusoppaan.⁴⁰⁵ Hän oli Tilma Hainarin puoluetoveri, työtoveri moraalireformissa ja myös ystävä, koska hän toimitti Hainarin aviomiehen siunauksen ja Hainari asui vaalikiertueellaan Virkkusen luona.⁴⁰⁶ Mahdollisesti hän oli myös uskonnollinen vaikuttaja, sillä Hainarilla ilmeni samantapaista uskonnollisuutta kuin nuorkirkollisella Virkkusella.

Nuorkirkollinen suunta ryhtyi suurlakon jälkeen avaran, erilaisia uskonnollisia näkemyksiä suvaitsevan kansankirkkoajatuksen ja kulttuurimyonteisyyden ympärille. Siinä oli aineksia myös pietistisestä kirkollisuudesta ja beekiläisestä Raamattuun nojautuvasta teologiasta ja läheinen yhteys Suomalaisen puolueen suomalaiskansalliseen ideologiaan. Nuorkirkollisten johtoryhmäksi muodostui Teologinen lauantaiseura, jonka ydinryhmittymään Virkkunen kuului. Seura korosti kristinuskon eettistä luonnetta. Sen uudistushenkiseksi itsensä mieltäneet teologit tasapainoivat kristinuskon, modernisoituvan yhteiskunnan ja luonnontieteen maailmankuvan välimaastossa ja pyrkivät sovittamaan ne toisiinsa. Esimerkiksi Paavo Virkkunen katsoi, ettei Darwinin kehitysoppi sotinut

---

402 Jousimaa 1983, 20; Sulkunen 1989, 38–39; Johannisson 1994, 82, 84; Katriina Kokko 1996, 101; Saarikangas 2002, 65; Elomäki 2011, 146; Leskelä-Kärki & Salmela 2016, 88.

403 Räisänen 1995, 24; Tiihonen 2000, 193.

404 SKS KIA THa kotelo 1 Nuorison vaaroista 1907.

405 Tuulio 1959, 206; Virkkunen (nuorempi) 2002, 24; Jalava 2013, 294; Markkola 2014, 155; Savijärvi 2015, 22.

406 SKS KIA THa Yksin. Muistelmia 1910–1933 ja Ba Paavo Virkkunen Tilma Hainarille 21.2.1924.

kristinuskon opinkappaleita vastaan. Virkkunen oli yhtäältä edistyshaluinen, toisaalta tiukka moraalireformisti, joka ei luottanut siveellisyysasioissa yksilönvapauteen.⁴⁰⁷ Samankaltainen sisäinen ristiriitaisuus leimasi myös toisissa asioissa uudistushenkisen, toisissa konservatiivisen Hainarin käsityksiä ja toimintaa. Esimerkiksi nuorten suhteen Hainari pelkäsi modernisoitumiskehityksen riskejä.

Moderneihin vaaroihin kuului myös ”saastainen kirjallisuus”, jota Hainari piti yhtenä suurimmista nuorisoa uhkaavista vaaratekijöistä.

”Törkeimmätkin synnit” luonnollisina esittävä naturalistinen kirjallisuus lienee ollut sellainen uhka, jonka Hainari katsoi voivan tunkeutua sisälle kotiin asti. Se paadutti ja myrkytti nuorten mieliä ja houkutteli kokeilemaan esitettyjä paheita. Varoittavaksi esimerkiksi Hainari nosti Maria Jotunin tuoreen *Rakkautta*-novellikokoelman.⁴⁰⁸ Vaikka kirjaa pidettiin taiteellisesti korkeatasoisena, moraalireformistit paheksuivat sen eroottisuutta ja vapaamielistä naiskäsitystä. Erityisen tuomittavaa oli se, että moraalittoman teoksen oli kirjoittanut nainen.⁴⁰⁹ Myös puhdasmielisen kirjallisuuden levittäminen oli äitien vastuulla ja sydämellä.⁴¹⁰

Esitelmän lopuksi Hainari palasi uudestaan Jumalaan. Kaikkien kasvattajien tuli anoa Häneltä apua, että he osaisivat oikealla tavalla ohjata ja kasvattaa heille uskottua kallisarvoista nuorisoa.⁴¹¹

Tilma Hainarin huoli nuorisosta kohdistui kahteen suuntaan. Ensimmäinen murheenaihe oli sivistyneiden kotien pojat, jotka olivat hänen mukaansa jo varhaisnuorina alttiita kiusauksille.⁴¹² Äitien ja kasvattajien tuli pelastaa heidät uuden ajan houkutuksilta. Kun Hainari korosti sivistyneistönuorukaisten varjelemista, hän halusi samalla suojella myös hyvien perheiden tyttäriä, heidän tulevia vaimojaan. Prostituoitujen luona käyminen vähensi kunnioitusta kaikkia naisia kohtaan. Lisäksi nuoret miehet saattaisivat tuoda koteihinsa siveettömiä ajatuksia ja pahimmassa tapauksessa tartuttaa prostituoidulta saadun sukupuolitaudin.

Kun Hainari kirjoitti prostituution vaaroista nuorille vuonna 1907, ohjesääntöinen prostituutio oli juuri lakkautettu. Ohjesääntöisyyden lopettaminen ei suinkaan poistanut ongelmaa, vaan siirsi sen kokonaan piiloon, salaiseksi prostituutioksi. Tällöin sitä oli vaikeampi havaita ja kontrolloida.⁴¹³ On mahdollista, että tämä oli ajankohtainen syy varoittaa

---

407 Veikkola 1969, 42, 44, 53, 103; Juva 1977, 42–43; Veikkola 1977, 28–29, 34; Veikkola 1980, 463–464; Murtorinne 1977, 9; Halmesvirta 1997, 18; Virkkunen 2002, 24; Jalava 2005, 211–212, 215; Timosaari 2008, 54, 59; Vares 2012; Jalava 2013, 273–274.

408 SKS KIA THa kotelo 1 Nuorison vaaroista 1907.

409 Klassikkogalleria:Jotuni.

410 SKS KIA THa kotelo 1 Nuorison vaaroista 1907.

411 SKS KIA THa kotelo 1 Nuorison vaaroista 1907.

412 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia ja kotelo 1 Nuorison vaaroista 1907 ja kotelo 1 Kirjoitusten katkelmia.

413 Rajainen 1973, 153; Backman 1976, 271; Markkola 2002a, 193.

vanhempia prostituutiosta. Kielletty hedelmä ja salainen toiminta saattoi olla nuorista entistä houkuttelevampaa, ja vanhempien oli vaikeampi havaita sitä.

Toinen Hainarin erityisen huolenpidon kohde olivat nuoret työväenluokkaiset tytöt. Aikalaiskeskustelussa oli vallalla käsitys, että maaseudulta kaupunkiin saapuneet nuoret tytöt joutuivat helposti kaupunkien herrasmiesten viettelemiksi. Maalaistytöt saattoivat joutua karkean hyväksikäytön kohteiksi, kun he toivat mukanaan lähtöympäristönsä melko vapaat seksuaalitavat.⁴¹⁴ Hainarin mielestä nuoret maalaistytöt olivat suurimmassa siveellisessä vaarassa, mutta samalla he itse muodostivat siveellisen uhkan ympäristölleen.⁴¹⁵ Pirjo Markkolan mukaan he olivat mukana siveettömyyden noidankehässä, jossa moraaliton mies vietti viattoman tytön. Kun neitsyys oli viety, työstä tuli viettelijä, joka levitti ympärilleen vaarallista seksuaalisuutta.⁴¹⁶

Tilma Hainari noudatti aikakauden sivistyneistölle tyypillistä ajatusmallia kantamalla huolta lapsista ja nuorista. Heissä kiteytyivät kansan elinvoima ja tulevaisuuden toivo. Hainarin mielestä nuorison suhteen paras moraalireformin keino oli siveellisyyskasvatus, koska hän katsoi heidän olevan alttiita myös hyvälle vaikutuksille. Nuoret olivat hänen mukaansa monessa suhteessa kuin kirjoittamaton ”puhdas” paperi.⁴¹⁷

5 PROSTITUOIDUT HAINARIN JA MUIDEN MORAALIREFORMISTIEN HUOMION KOhteina

Prostituution ja kaksinaismoraalin vastustaminen oli alkusysäys moraalireformille ja yksi sen keskeisimmistä tavoitteista Tilma Hainarille ja muille moraalireformisteille.⁴¹⁸ Hainari oli saanut kosketuksen siveellisesti epäilyttäviksi katsottuihin naisiin jo lapsuudenkodissaan. Hänen äitinsä oli esimerkiksi köyhäinhoitolautakunnassa joutunut tekemisiin heidän kanssaan. Muistelmissaan Hainari kiinnitti erityistä huomiota siihen, että äiti oli auttanut myös siveellisesti hairahtuneita naisia, kuten aviottomia äitejä.⁴¹⁹ Apu ei ollut kohdistunut pelkästään kunniallisiin, apua ansaitseviin

---

414 Sulkunen 1989, 42; Häkkinen 1995, 144–145; Markkola 2006, 229, 232.

415 KA NJKL kotelo 66 siveellisyyskomitean kirjeenvaihto; SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia.

416 Markkola 2006, 232.

417 SKS KIA THa kotelo 2 Mitä naiset voivat tehdä yhteiskuntamoraalin kohottamiseksi. Studiedagarna 21–26.11.1933. Marthaförbundet.

418 Moscucci 1990, 119; Hackzell 1994, 180; Mintz 1995, 66; Holton 1996, 73; Mort 2000, 70, 76–77; Markkola 2002a, 212; Jansdotter 2004, 13, 15, 21; Deswarte Gifford 2006, 1021; Svanström 2006, 190; Ahola & Antikainen & Salmesvuori 2006, 8; Markkola 2007, 39–40; Valverde 2008, 17, 19; Lahti 2013, 7, 42; Sandell 2015, 28–29.

419 SKS KIA THa kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistiinpanoja 1854–1883; Lähteenoja 1944, 7–8.

köyhiin. Hainari piti tätä niin merkittävänä, että äidin armeliaisuutta tässä asiassa piti alleviivata. Moraalireformityö oli vaatinut periksiantamattomuutta, sillä Hainarin kertoman mukaan eräskin ”siveellisesti heikko suku” oli noussut rappiosta vasta kolmannessa polvessa Haganin perheen tuella.⁴²⁰ Hainarin esimerkkitapauksessa degeneroitunut suku oli onnistunut kohoamaan kunnialliseen elämään siveellisen ympäristön tukemana ja pitkällisten ponnistelujen tuloksena.

Nuorena rouvana Tilma Hainari oli joutunut hyväntekeväisyystyössään kosketuksiin ”huonomaineisten naisten” kanssa, jotka hän olisi mieluusti passittanut rangaistaviksi kuritushuoneeseen.⁴²¹ Nämä monilapsiset naiset eivät välttämättä olleet prostituoituja, vaan esimerkiksi aviottomia äitejä. He olivat Hainarin näkökulmasta moraalittomia naisia, joihin hän suhtautui tuomitsevasti.

Tilma Hainarin aikalaiset rinnastivat aviottomat äidit usein prostituoituihin, joita pidettiin seksuaalisen naisen eli epänormaalin naisen arkkityypinä. Prostituoituihin liitettiin epäsosiaalisuuden, lian ja tartuttavuuden uhkakuvia. Heidän ajateltiin tartuttavan sekä moraalittomuutta että sukupuolitauteja. Prostituutiokysymyksen teki erityisen polttavaksi se, että prostituoituja pidettiin sukupuolitautilien vaarallisimpina levittäjinä. Moni sivistynyt mies käytti prostituoitujen palveluksia, vaikka seksipalveluiden ostaminen ja myyminen nähtiin kielteisenä tapahtumana. Valtakulttuurissa prostituoituja useimmiten paheksuttiin ja pidettiin riskitekijöinä. He kuuluivat yhteiskunnan alimpiin ryhmiin ja heitä pidettiin syyllisinä omaan tilanteeseensa.⁴²²

Yleisestä asennoitumisesta poiketen kristilliselle pohjalle rakentavilla moraalireformisteilla ja naisasianaisilla ilmeni toisenlaista näkemystä. He näkivät prostituoituiden moraalittomien miesten hyväksikäyttämistä, viettelemistä ja pettämistä uhreina, jotka olivat tahtomattaan ajautuneet laitapoluille. Kristillinen lähimmäisyysajattelu motivoi heidän hyväkseen tehtävää rakkaudentyötä. Esimerkiksi Valkonauhan piirissä painotettiin, että langenneiden tuomitsemista oli vältettävä, ja heitä oli yritettävä ”rakkaudella kohottaa”. Monet filantroopit suhtautuivat prostituoituihin myötätuntoisesti ja säälivästi, vaikka suhtautumiseen saattoikin sisältyä moraalista ylemmydentuntoa.⁴²³ Vaikka miehen katsottiin vietelleen prostituutioon

---

420 Lähteenoja 1944, 8.

421 SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900 ja Bb Tilma Hainari Tilda Haganille 11.3.1895.

422 Rajainen 1973, 41, 130; Nickie Roberts 1992, 245–245; Johannisson 1994, 63, 84; Häkkinen 1995, 17, 107, 149, 158; Juha Nieminen 1995, 370–371; Katriina Kokko 1996, 96; Mort 2000, 54; Vuorinen 2002, 149; Antikainen 2003, 46; Markkola 2006, 223; Lennartsson 2007, 32; Lahti 2013, 42.

423 KA SVNl c:1 kotelo 4 Valkonauhan vuosikokoukset. 2–5.6.1907; Markkola 2002a, 214, 347; Antikainen 2003, 46; Jansdotter 2004, 20; Kimpimäki 2009, 55; Vares 2009, 54; Annola 2011, 189; Lahti 2013, 42–43.

vajonneen naisen, naisen syntiä saatettiin silti pitää suurempana, koska hänen tulisi olla moraalisesti korkeammalla tasolla. Prostituoitu sai naisen ihannekuvan säröilemään.⁴²⁴

Tämä liittyi ilmiöön, jonka Pirjo Markkola on nimennyt siveyden sukupuolihierarkiaksi. Se liittyi osaksi keskustelua, jossa määriteltiin ja rakennettiin miesten ja naisten välistä suhdetta ja eroja. Siveyden sukupuolihierarkian perustana oli kristillinen näkemys luonnollisista sukupuolieroista. Moraalireformistit erottelivat sekä naisissa että miehissä kaksi eri luokkaa. Siveyden sukupuolihierarkian huipulla olivat siveelliset naiset, jotka ylläpitivät yhteiskunnan moraalia naisen luontaisen olemuksen mukaan. Heidän alapuolellaan olivat hyveelliset miehet, jotka pystyivät ponnistelemalla säilyttämään moraalisensa puhtaana. Seuraava ryhmä olivat heikommat, siveettömät miehet, jotka viettelivät naisia. Kaikkein alimman ja vaarallisimman ryhmän muodostivat siveettömät naiset. He vuodattivat siveettömyyttä ympärilleen.⁴²⁵

Nämä moraalittomat naiset olivat moraalireformistien näkemyksen kadottaneet seksuaalisen kunniallisuutensa, siveytensä, ja olivat langenneita naisia. Anglosaksisissa maissa laajalle levinnyt käsitys langenneesta naisesta tarkoitti epäsiveellistä naista, useimmiten prostituoitua. Lankeaminen turmeli sekä naisen ruumiin että sielun. Koska miesten siveys oli hauraampaa kuin naisten, ainoastaan moraalireformistinaiset kykenivät kristillisen kutsumuksensa ja lähimmäisenrakkautensa voimalla nostamaan langenneita naisia. Herätyskristillisen ajattelun mukaan kaikkivoipa Jumala pelasti myös langenneen, vaikka parannuksenteon kivinen ylämäki vaati katumusta ja tuskallista ponnistelua.⁴²⁶

Prostituutiota vastustaneet ja prostituoituja auttaneet naiset nojautuivat useimmiten kristilliseen perinteeseen, mutta 1900-luvun alussa myös työläisnaisaktivistit halusivat lakkauttaa prostituution. He katsoivat, että prostituutio oli seuraus kapitalistisesta yhteiskuntarakenteesta ja taloudellinen pakkotilanne vei prostituutioon.⁴²⁷

Helsingissä prostituutiokysymyksen ratkaisu oli yksi vuoden 1905 suurlakon tärkeitä tavoitteita. Asia harppasi eteenpäin, kun paikallinen punakaartin päällikkö Johan Kock määräsi ohjesääntöisen prostituution lopetettavaksi. Helsingin Valkonauhayhdistyksen jäsenet auttoivat poliisin siveellisyyssosastoa työssä prostituoitujen hyväksi. Jälkeenpäin moraalireformistit yrittivät huolehtia siitä, että entiseen järjestelmään ei

---

424 Antikainen 2003, 46; Annola 2011, 189; Lahti 2013, 43.

425 Markkola 2006, 229; Markkola 2007, 40; Markkola 2009, 73.

426 Sulkunen 1989, 37, 39; Anne Ollila 2000, 103; Markkola 2000, 125; Markkola 2002a, 212–213; Jansdotter 2004, 35, 68, 73; Kimpimäki 2009, 55; Markkola 2009, 73; Lahti 2013, 42.

427 Sulkunen 1989, 37, 39, 43; Toivo Nygård 2001, 56; Markkola 2002a, 212; Markkola 2006, 224, 229–230; Kimpimäki 2009, 55.

palattaisi.⁴²⁸ Asian varmistamiseksi Valkonauha, Suomen naisyhdistys ja eräät muut yhdistykset jättivät 1906 senaatille anomuksen ohjesääntöisen prostituution lopettamiseksi. Naisyhdistyksen tuore sihteeri Tilma Hainari oli laatimassa anomusta.⁴²⁹

Moraalireformistien anomus menestyi, ja senaatti julisti 1907 ohjesääntöisen prostituution lakkautetuksi. Kumoaminen ei kuitenkaan poistanut prostituutiota, vaan muutos oli lähinnä muodollinen. Sukupuolitauditarkastukset jäivät ennalleen, vaikka siirtyivät poliiseilta terveysviranomaisille. Prostituutio-ongelma pikemminkin vaikeutui, kun toiminta painui piiloon hankalasti valvottavaksi. Ilotyttöjen lukumäärä kasvoi, heidän yhteiskunnallinen asemansa heikkeni ja sukupuolitautilien määrä lisääntyi.⁴³⁰ Valkonauhan komitea, johon kuului myös Suomen naisyhdistyksen jäseniä, yritti jatkaa toimintaa prostituoitujen auttamiseksi ja prostituution lakkauttamiseksi kokonaan. He ehdottivat, että tarkoitusta varten perustettaisiin valtion komitea. Yksityinen valtion avustusta nauttiva komitea perustettiin, mutta sen tulokset jäivät niukoiksi.⁴³¹

Moraalireformisteilla ja naisasianaisilla oli yhteiset tavoitteet prostituution vastustamisessa. Esimerkiksi äänioikeus- ja eduskuntauudistuksen yhteydessä prostituution lakkauttaminen oli yksi tärkeä peruste, kun naiset vaativat poliittista valtaa. Tilma Hainarilla ja hänen piirinsä naisasianaisilla oli luja luottamus naisten ääni- ja vaalioikeuden mahtiin. Sen avulla korjattaisiin moraaliset epäkohdat.⁴³² Hainari puhui vaalikiertueillaan prostituution vahingollisuudesta ja toi julkisuuteen toiveensa sellaisista kansanedustajista, jotka lopettaisivat prostituution ”mätähaavan”.⁴³³

Tilma Hainari vertasi prostituutiota lääketieteen kielellä märkivään avohaavaan, joka vaatimalla vaati parannusta. Haavasta vuotava erite likasi puhtaan, mädännys saattoi pahimmillaan tulehduttaa koko kansakuntaruumiin ja johtaa kuolettavaan verenmyrkytykseen. Moraalireformistinaisten velvollisuus oli taistella yhteiskunnan sairastumisen ja ruhjoutumisen uhkakuvia vastaan.

Sairausvertausten käyttämisellä oli yhtymäkohtia toisaalta fennomanian näkemykseen kansakunnasta biologis-orgaanisena kokonaisuutena ja venäläistämiskauden kokemuksiin, toisaalta degeneraatioretoriikkaan ja

---

428 SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikysymys ja siveellisyysrikokset; Lähteenoja 1944, 21–22;

Rajainen 1973, 152–153; Nygård 2001, 57; Markkola 2002a, 193.

429 HKA SNY ptk 22.3.1906; Nygård 2001, 57; Irja Eskelinen 2005, 48.

430 Rajainen 1973, 153–154; Backman 1976, 271; Häkkinen 1995, 18, 168; Markkola 2002a, 193;

Irja Eskelinen 2005, 48; Markkola 2006, 237.

430 Toivo Nygård 2001, 57; Markkola 2002a, 193.

431 HKA SNY ptk 5.11.1907; Backman 1976, 272.

432 Rajainen 1973, 154–155; Toivo Nygård 2001, 57; Markkola 2002a, 199–200.

433 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten äänioikeus ja kotelo 2 Vaalipuhe 1908; Karjalatar 9.3.1907 Miksi äänestämme rouva Hainaria.

lääketieteeseen. Prostituutiota ja muita sosiaalisia ongelmia kuvattiin sairauden käsitteillä. Kielikuvat viittasivat pelkoon kokonaisuuden hajoamisesta.⁴³⁴

Eduskunnan moraalireformistinaiset jättivät useita anomuksia määrärahan saamiseksi siveellisyystyöhön, lähinnä prostituution tukahduttamisyriytyksiä varten. Erityisen ahkerasti anomuksia teki Hilda Käkikoski, joka oli Tilma Hainarin hengenheimolainen moraalireformissa. Kansanedustajakaudellaan Oskar Hainari allekirjoitti Käkikosken anomukset. Hänellä oli vaimonsa kanssa yhteinen näkemys myös moraalireformikysymyksissä. Anomuksia perusteltiin muun muassa degeneraatiolla, sillä prostituoitujen pelättiin synnyttävän ”siveellisesti sairaalloisia sukukuntia”.⁴³⁵

Moraalireformistinaisten mukaan kristillinen lähimmäisenrakkaus velvoitti heitä ryhtymään äideiksi langenneille, syntyisille naisille. Äitiyden metafora sisälsi holhoavan, hierarkkisen suhtautumisen, joka sisälsi vallankäyttöä. Hoivaava valta oikeutti moraalireformistit sekaantumaan prostituoitujen elämään intiimejä yksityiskohtia myöten. Kun pelastajat näkivät prostituoitujen lapsenomaisina, säälittävinä hahmoina, se vähensi heidän uhkaavuuttaan ja salli heidän auttamisensa. Prostituoitujen odotettiin vastaavan tottelevaisuudella, oppimalla itsekuria ja parhaassa tapauksessa hengellisellä heräämisellä.⁴³⁶

Hainarin suhtautuminen prostituoituihin ja muihin hänen langenneina pitämiinsä naisiin oli vaihtelevaa. Toisaalta se oli tuomitsevaa,⁴³⁷ toisaalta myötätuntoista. Suomen naisten kansallisliiton historiikin mukaan Tilma Hainari jatkoi äitinsä työtä ”kohdistuen lämpimän myötätuntonsa vaarannettuihin nuoriin naisiin”.⁴³⁸

Hainari asennoitui varsin suopeasti siveellisessä vaarassa oleviin, melko viattomina pitämiinsä tyttöihin ja ikään kuin puolivahingossa prostituutioon ajautuneisiin nuoriin neitoihin. Hainari katsoi, että huonoille teille luisumassa olevien tyttöjen ja satunnaisten prostituution harjoittajien kohtalo oli vaakalaudalla, mutta heihin saattoi vaikuttaa kasvattamalla.⁴³⁹ Muutkin prostituoitujen pelastustyötä tekevät naiset kokivat, että nuoriin tyttöihin oli helpompi luoda läheinen suhde ja kasvattaa heitä kuin lapsia.⁴⁴⁰

---

434 Uimonen 1999, 130; Siltala 1999, 434, 579; Harrikari 2004, 162; Kakko 2012, 36–37.

435 Vp 1908, Liitteet 116; Vp 1910 Liitteet 435–436; Hainari 1913, 460, 464–467; Markkola 2000, 127; Uimonen 1999, 208.

436 Markkola 2000, 124, 127; Markkola 2002a, 297, 365; Jansdotter 2004, 15, 21, 62, 263; Svanström 2006, 35–36; Svanström 2007, 97; Annola 2011, 189.

437 SKS KIA THa kotelo 1 Naisrauha turvattava ja Bb Tilma Hainari Tilda Haganille 11.3.1895.

438 Lähteenoja 1944, 15.

439 KA NJKL kotelo 66 siveellisyyskomitean kirjeenvaihto; SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia ja kotelo 1 Naispoliisiasia. Katkelmia.

440 Annola 2011, 189–190.

Tilma Hainarin ja muiden moraalireformistinaisten asennoitumisesta rakentuu paradoksaalinen kuva. Toisaalta prostituoituidut uhkuivat itse aiheuttamaansa moraalista vaaraa ja sukupuolitauteja, toisaalta he olivat itse uhanalaisia ja hyväksikäytettäviä. Auttamistyössä limittyi kaksi erilaista uomaa. Moraalireformistinaiset tarjosivat pelastusta, huolenpitoa ja sääliä, mutta rinnalla kulki sosiaalinen kontrolli, kuri ja katumuksen vaatimus.

Vähitellen moraalireformissa alettiin korostaa äitiyden rinnalla ja sen ohi luokkarajat ylittävää naisten välistä sisaruutta. Sisaruus oli kansainvälinen ilmaus, joka korosti sukupuolieroa ja kaikkia naisia yhdistäviä piirteitä. Sukupuoli ylitti luokan. Marjo-Riitta Antikainen käyttää nimitystä empaattinen sisaruus. Moraalireformistinaiset perustelivat kristillissosiaalista työtä prostituoitujen auttamiseksi tähdentämällä naisten samankaltaisuutta. Naisten kesken tapahtui solidarisoitumista, kun moraalireformi velvoitti sivistyneistön naisia pitämään langenneita työväenluokan naisia sisarina. Empaattinen sisaruus liitti eri luokkien naiset yhteiseen sisaruusverkostoon.⁴⁴¹

Prostituoitujen pelastusrakennelmaan oli samanaikaisesti sisäänrakennettuna moraalireformistinaisten ja prostituoitujen samankaltaisuus ja eroavuus. Toisaalta naiset olivat pohjimmiltaan sisaria keskenään, toisaalta heidän välillään vallitsi valtasuhde. Sisaruus mukaili luokkien välisiä suhteita ja antoi moraalireformisteille luvan puuttua prostituoitujen elämäntapoihin.⁴⁴²

Myös Tilma Hainari esitti ajatuksia harhautuneista ja langenneista sisarista.⁴⁴³ Sisaruuden metafora ei kuitenkaan ollut aukoton, eikä sisaruus ollut Tilma Hainarille helppoa eikä yksiselitteistä. Myötätuntoisen sisarajattelun rinnalla kulki paheksunta ja moralisointi.

Samankaltainen ongelmallisuus leimasi monien sivistyneistönaisten asennetta prostituoituja kohtaan. Mahdollisesti Hainarin käsitykset olivat sukua hänen lähipiiriinsä kuuluvan Aleksandra Gripenbergin ajatuksille. Tämä sääli aatteen tasolla alennukseen suistuneita sisaria, mutta tosielämässä prostituoituidut olivat hänelle väheksyttävä ihmisryhmä.⁴⁴⁴

Prostituution lopettaminen oli Tilma Hainarille yksi siveellisyytyön horjumaton päämäärä. Se piti kitkeä juurineen pois. Vielä 1900-luvun alussa Tilma Hainari osallistui prostituution vastustamiseen melko pienimuotoisesti. Hän myötäili muiden moraalireformistien näkemyksiä ja kannatti ohjesääntöisen prostituution lopettamista sekä kristillisen etiikan

---

441 Markkola 2002a, 297, 333–334, 365; Jansdotter 2004, 135; Antikainen 2006, 18, 283n17; Svanström 2006, 133; Sandell 2015, 8, 68.

442 Sulkunen 1987, 167; Markkola 2000, 124, 127; Markkola 2002a, 297, 365; Jansdotter 2004, 97, 135; Svanström 2007, 97; Annola 2011, 187, 189.

443 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia ja kotelo 1 Naispoliisiasia. Katkelmia ja kotelo 8 Naisten iltapiiri-klubi. Puheita, muistiinpanoja kokouksista, esityslistoja ym. 1916–1936. SNKL puheita, kokousmuistiinpanoja ym. 1916–1936.

444 Ala 1999, 150; Uimonen 1999, 150; Lahti 2013, 42–43.

mukaista absoluuttista sukupuolimoraalia. Hainari ei enää tehnyt ruohonjuuritason moraalireformityötä, kuten aikaisemmin hyväntekeväisyysyhdistyksissä. Hän vastusti prostituutiota osallistumalla anomusten tekemiseen, kirjoittamalla asiasta ja puhumalla siitä julkisesti esimerkiksi vaalikiertueillaan.

6 NAISPOLIISIN TÄRKEYTTÄ TÄHDENTÄMÄSSÄ

Naispoliisiasia liittyi läheisesti prostituutiokysymykseen. Suomen naisasianaiset ottivat naispoliisikysymyksen esille Yhdysvaltojen ja Englannin mallin mukaan 1800-luvun lopulla, kun prostituutio maassa lisääntyi. Suomen naisyhdistys teki ehdotuksen, että pidätettyjä naisia valvomaan tulisi saada naispuolisia vartijoita. Asia sai poliisiviranomaisilta periaatteessa myönteisen vastaanoton, mutta varat sen toteuttamiseen puuttuivat.⁴⁴⁵

Suomen naisyhdistyksen johtohenkilöt yrittivät vuosikausia tehdä naispoliisiasiaa tunnetuksi sekä lähestymällä viranomaisia suoraan että kirjoittamalla lehtiin. Tilma Forsström oli asiassa erityisen aloitteellinen. Vuonna 1903 hän alusti naispoliisikysymyksestä Tampereen siveysseuran kokouksessa. Hänet valittiin yhdessä eräiden vapaakirkollisiin suuntauksiin kuuluvien naisten ja Valkonauhan moraalireformistien kanssa delegaatioon, jonka tehtäväksi annettiin viedä viranomaisille Forsströmin alustukseen perustuva toive naisvartijoista poliisikamareihin.⁴⁴⁶ Siveellisyyskysymyksen ratkaisuyrityksissä moraalireformistit ylittivät uskontokuntien rajoja ja verkostoituivat yhteiseen rintamaan.⁴⁴⁷

Naispoliisikysymys ajankohtaistui 1905 monesta syystä. Erään poliisin tekemä siveellisyysrikos tuli julki ja suurlakon seurauksena tapahtunut bordellien sulkeminen jätti prostituoidut työttömiksi. Lisäksi santarmit pantiin viralta ja Helsingin poliisilaitos järjestettiin uudelleen.⁴⁴⁸ Tällä kertaa Suomen naisyhdistys vei Tilma Hainarin kirjoittaman ehdotuksen naisvartijoista poliisilaitoksen uudelleenjärjestämistä varten asetetulle komitealle.⁴⁴⁹

Helsingin Valkonauhayhdistyksen moraalireformistit yhtyivät naisyhdistyksen painostukseen. Kun he suurlakon aikana auttoivat järjestyksenvalvojia prostituoituja koskevissa asioissa, he huomasivat näiden joutuvan usein karkeiden, jopa moraalisesti epäilyttävien miespoliisien käsittelyyn. Vuonna 1907 moraalireformistien ja naisasianaisten yhteisten ponnistelujen ansiosta Helsinkiin saatiin kaksi Valkonauhan jäsentä

---

445 Rajainen 1973, 173; Nickie Roberts 1992, 275; Markkola 2002a, 193–194.

446 HKA SNY ptk:t 14.11.1905; Rajainen 1973, 173; Markkola 2000, 131.

447 Markkola 2000, 131.

448 Rajainen 1973, 174; Irja Eskelinen 2005, 48.

449 HKA SNY ptk 14.11.1905.

naispoliisiksi. Myös muutamiin muihin kaupunkeihin palkattiin joitakin naispoliiseja.⁴⁵⁰

Seuraavana vuonna Tilma Hainari esitelmöi naispoliisiasiaa Tampereen siveellisyyskonferenssissa. Naispoliisiasia sai julkisuutta, kun Hainarin esitelmälle annettiin palstatilaa useissa lehdissä. *Kotimaa*-lehdessä naispoliisin työ nähtiin ”Herran palvelemisena”.⁴⁵¹

Esitelmässään Tilma Hainari piti naispoliisien saamista poliisilaitoksiin yhtenä uudenaikaisen siveellisyystyön tärkeimmistä tehtävistä.⁴⁵² On huomionarvoista, että kysymys naispoliiseista oli Hainarille keskeinen, koska sillä oli yhtymäkohtia muihin hänen ajamiinsa moraalireformikysymyksiin. Inhimillisyys ja oikeudenmukaisuus vaativat, että äidillinen naispoliisi huolehti seksuaalirikosten lapsiuhreista ja muista poliisin huostaan joutuneista lapsista sekä kasvatti hairahtuneita nuoria tyttöjä. Naispoliisin tuli estää prostituutiota, alkoholi- ja muita rikkomuksia ja valvoa moraalin säilymistä sekä naisten ja lasten turvallisuutta julkisilla paikoilla.

Hainarin mukaan naispoliisin tärkeimpiin tehtäviin kuului ”nostattaa ja pelastaa” poliisin huostaan joutuneita naisia, joiden sairaalloisen kiihtynyttä mieltä miespoliisi kiihdytti entisestään pelkällä läsnäolollaan. Naispoliisilta vaadittiin lukuisia ihanteellisia ominaisuuksia, että hän pystyisi tyynnyttämään pidätettyjä naisia ja nostamaan heitä alennustilasta.⁴⁵³ Miespoliisit rekrytoitiin lähinnä työväestöstä,⁴⁵⁴ mutta naispoliisin tuli Hainarin mukaan olla koulutettu nainen, esimerkiksi opettaja tai sairaanhoitaja. Hänen tuli olla sivistyneempi kuin valvomansa naiset, ja tämän tuli näkyä myös palkassa.⁴⁵⁵ Aikakaudelle tyypillisesti Hainari ajatteli, että auttajan ja autettavan suhde ei ollut tasa-arvoinen. Naispoliisin ja hänen asiakkaansa suhde ei ollut empaattista sisaruutta, vaan se oli hierarkkinen äiti-lapsi -suhde. Sivistynyt kasvatti sivistymätöntä, ylempi nosti alempaa.

---

450 SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikysymys ja siveellisyysrikokset; *Kotimaa* 4.1.1909. Naisia poliisilaitoksen palvelukseen; Lähteenoja 1944, 21–22; Rajainen 1973, 174; Markkola 2002a, 194. Merle Wessel esittää virheellisesti, että Suomeen saatiin ensimmäinen naispoliisi 1926. Tämä tapahtui kuitenkin jo 1907. Wessel 2018, 240.

451 HKA SNY ptk 4.3.1908; *Kotimaa* 4.1.1909. Naisia poliisilaitoksen palvelukseen; *Uusi Suometar* 7.2.1909 Naisia poliisilaitoksen palvelukseen.

452 SKS KIA THa kotelo 2 Naispoliisien asettaminen poliisikamareihin. Esitelmä; *Kotimaa* 4.1.1909. Naisia poliisilaitoksen palvelukseen; *Uusi Suometar* 7.2.1909 Naisia poliisilaitoksen palvelukseen.

453 SKS KIA THa kotelo 2 Naispoliisien asettaminen poliisikamareihin. Esitelmä 1908 ja Bb Tilma Hainari ilmeisesti Helsingin poliisimestarille 1.6.1917; *Kotimaa* 4.1.1909. Naisia poliisilaitoksen palvelukseen; *Uusi Suometar* 7.2.1909 Naisia poliisilaitoksen palvelukseen.

454 Markkola 2002a, 194.

455 SKS KIA THa kotelo 2 Naispoliisien asettaminen poliisikamareihin. Esitelmä 1908 ja Bb Tilma Hainari ilmeisesti Helsingin poliisimestarille 1.6.1917; *Kotimaa* 4.1.1909. Naisia poliisilaitoksen palvelukseen; *Uusi Suometar* 7.2.1909 Naisia poliisilaitoksen palvelukseen.

Omien sanojensa mukaan Hainari sai naispoliisikysymyksen ”ikään kuin testamenttina” Aleksandra Gripenbergiltä. Tämä vaati 1910-luvun taitteessa toistuvasti, että Tilma Hainari perehtyisi yhteen siveellisyystyön alueeseen, nimittäin alaikäisten suojelemiseen seksuaaliselta väkivallalta.

Moraalireformistit pitivät lasten ja nuorten suojelemista ja pelastamista yhtenä naispoliisin keskeisimmistä tehtävistä. Naispoliisin tuli tukea ja kuulustella siveellisyysrikoksen uhriksi joutunutta lasta, koska vain nainen osasi tehdä sen myötätuntoisesti ja hienotunteisesti.⁴⁵⁶

Naispoliisin laaja toimenkuva sisälsi samankaltaista kristillissosiaalista työtä vaarassa olevien ja langenneiden parissa, jota kansainväliset sisälähetysjärjestöt ja vapaat suunnat olivat tehneet 1800-luvun lopulta asti. Suomessa sisälähetys syntyi 1900-luvun alussa kirkollisena vastauksena sekularisaation ja modernisoitumisen haasteisiin. Se piti tehtävänään pelastaa, suojella ja etsiä Jumalan yhteyteen sekä omasta syystään turvattomia että niitä, joiden katsottiin itse aiheuttaneen ahdinkonsa. Hyvän sanoman levittämisen lisäksi siihen kuului monenlaista sosiaalista työtä. Naispoliisi oli sosiaalityötä tekevän yhteiskunnallisen äidin ammatti, jota saattoi verrata esimerkiksi diakonissan kutsumukseen.⁴⁵⁷

Hainari piti naispoliisin keskeisinä tehtävinä kysymyksiä, jotka muutenkin olivat merkittävällä sijalla hänen moraalireformityössään. Ne olivat prostituoitujen ja hairahtuneiden nuorten naisten kasvattaminen ja huolenpito seksuaalirikosten lapsiuhreista. Tilma Hainari nosti naispoliisiasiaa jatkuvasti julkisuuteen eri yhteyksissä, vaikka se ei vuosisadan alkupuolella juuri edennytäkään.

7 LISÄÄNTYVÄT USKONNOLLISET JA ROTUOPILLISET VAIKUTUKSET

Tilma Hainari sai 1910-luvun alussa sekä kotimaasta että ulkomailta uudenlaisia vaikutteita, jotka muovasivat ja syvensivät hänen uskonnollisia ja rotuopillisia näkemyksiään. Vuonna 1912 Hainari opiskeli englannin kieltä lomakurssilla Lontoossa, missä hän asui englantilaisen ystävänsä kveekari Ethel Hardingin luona. Hänen välityksellään Hainari pääsi tekemisiin kveekareiden ”uskonlahkon” kanssa, jota hän piti merkillisenä ja mielenkiintoisena.⁴⁵⁸ Englannista 1600-luvulla alkanut kveekariliike oli levinnyt vähitellen Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin. Liikkeessä ei kannatettu hengellistä johtajuutta, kirkollisia hierarkioita, seremonioita tai

---

456 KA NJKL kotelo 69 Naispoliisikysymys; SKS KIA THa kotelo 2 Naispoliisiasia. Alustus ja puhe.

457 Markkola 2000,116; Markkola 2002a, 13, 53, 196; Antikainen 2003, 34; Huhta & Malkavaara 2005, 21; Lahti 2013, 93.

458 KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainarin kirjoitukset. Muut aiheet.

sakramentteja. Painopiste oli sisäisessä, henkilökohtaisessa uskossa ja uskonnollisessa kokemuksessa.⁴⁵⁹

Kveekareiden seurakuntajärjestystä Hainari piti demokraattisena. Pappisvirkaa ei ollut, ja hartauskokouksissa myös naiset saivat rukoilla ja opettaa. Tilma Hainarin mukaan kveekareilla oli herkkä sosiaalinen omatunto, joka sai heidät tekemään kristillissosiaalista humanitaarista työtä. Kveekarit ajoivat esimerkiksi uskonnonvapautta, orjuuden poistamista ja rauhanaatetta.⁴⁶⁰

Hainari asui jonkin aikaa kveekareiden perustamassa Woodbrooken settlementissä, josta hän sai ihanteellisen kuvan.⁴⁶¹ Woodbrooken settlementti oli luonteeltaan edistyksellinen, korkeatasoinen oppilaitos, jossa opetettiin uskonnollisia ja tiedollisia aineita sekä kristillissosiaalista työtä.⁴⁶²

Hainari arvosti oppilaitoksen harrasta ilmapiiriä, ja alun perin laitos olikin tarkoitettu uskonnon opiskeluun. Hainarin mukaan monet englantilaiset tunsivat velvollisuudekseen osallistua yhteiskunnalliseen työhön, ja tämä laajensi Woodbrooken opetustarjontaa.⁴⁶³

Oppilaitos houkutteli Hainarin mukaan kaiken ikäisiä naisia ja miehiä kaikista maanosista, tunnustuskunnista ja roduista. Woodbrooke oli merkittävä sekä kansainvälisesti että ekumeenisesti, ja Hainari katsoi, että hänelle avautui siellä ”uusi suvaitsevaisuuden maailma”. Hän kertoi tavanneensa siellä ensimmäistä kertaa ihmisiä eri maanosista ja kuunnelleensa noviisin uteliaisuudella heidän tarinoitaan erityisesti naisten asemasta eri puolilla maailmaa. Hainari tapasi muun muassa armenialaisen naisen, joka oli toiminut saarnaajana.⁴⁶⁴ Suomen luterilaisessa kirkossa tällainen toiminta ei ollut naiselle mahdollista 1900-luvun alussa.⁴⁶⁵

Kveekariliike kiinnosti Hainaria mitä ilmeisimmin jo siitäkin syystä, että naisasialiikkeen englantilaiset ja amerikkalaiset pioneerit olivat pääosin kveekareita. Monista uskonnollisista liikkeistä poiketen suuntauksen piirissä painotettiin naisen yhtäläistä asemaa julkisessa elämässä. Myös monet eturivin moraalireformistinaiset rekrytoituivat kveekarismista, jossa painotettiin individualismia ja koulutusta molemmille sukupuolille sekä rohkaistiin naisten aktivismia esimerkiksi moraalireformiliikkeessä.⁴⁶⁶

---

459 Alhonsaari 1993, 15; Alhonsaari 2004, 2–3; Melton 2005, 451.

460 KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainarin kirjoitukset. Muut aiheet; SKS KIA THa kotelo 3 Yksin.

Muistelmia 1910–1933; Alhonsaari 1993, 15; Müller 1997, 36; Alhonsaari 2004, 2–3, 5.

461 SKS KIA THa kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933.

462 Vipont 1970, 236–237; Kennedy 2001, 177–179, 185.

463 KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainarin kirjoitukset. Muut aiheet; SKS KIA THa kotelo 1 Englantilaisista kouluista ja kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933; Suomen nainen 15.5.1913 Woodbrooke settlement.

464 SKS KIA THa kotelo Yksin. Muistelmia 1910–1933; Suomen nainen 15.5.1913 Woodbrooke settlement.

465 Kena 2000, 114,119, 125–126; Leskelä-Kärki 2001, 242; Antikainen 2006, 12–13.

466 Wilkama 1938, 76–77; Chafez & Dworkin 1986, 21, 161.

Tutustuminen kveekareiden uskoon ja elämäntapaan teki Hainariin syvän vaikutuksen, sillä hän kirjoitti heistä useaan otteeseen.⁴⁶⁷ Kveekarismi erosi suomalaisesta luterilaisuudesta. Naisen saarnavirka ja aktiivinen rooli seurakunnassa, kristillissosiaalisessa työssä, moraalireformissa ja yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa tulivat Hainarille tutummiksi heidän kauttaan. Kveekarismi opetti suvaitsevaisuutta ja uusia sävyjä kristillisyyteen sekä antoi herätteitä moraalireformiin ja yhteiskunnalliseen työhön.

Samalla matkalla Tilma Hainari tutustui Lontoossa eteläafrikkalaiseen rouva Alice Anderssoniin, joka oli kirjailijan, sosialistin ja yhteiskuntateoreetikon Olive Schreinerin henkilökohtainen tuttava.⁴⁶⁸ Schreiner oli kiihkeä feministi ja radikaali, joka eteläafrikkalaisena kirjoitti naisasian lisäksi muun muassa rotukysymyksestä. Hän oli yksi niistä emansipatorisen naisliikkeen jäsenistä, jotka löysivät yhteisen juuren feminismille ja eugeniikalle. Schreiner kuului feministiseen angloamerikkalaiseen ”The New Woman” -liikkeeseen, tunnetun eugenikon Karl Pearsonin perustamaan Men and Women's -clubiin ja avusti *Eugenics Review* -aikakauskirjaa.⁴⁶⁹

Alice Andersson esitteli Hainarille Schreinerin naisasiakirjoja, etenkin vuonna 1911 ilmestynyttä *Women and Labor* -teosta,⁴⁷⁰ joka oli hyvin vaikutusvaltainen ajan naisasialiikkeen parissa. Schreiner toi kirjassa esiin muun muassa rotuhygienisiä periaatteita.⁴⁷¹

Olive Schreiner lausui kirjassaan asian, jota Hainari piti naisasiataistelun ytimenä: ”Antakaa meille työtä ja kehitystä joka tekee meidät kyvykkäiksi sitä suorittamaan.” Schreinerin mukaan naiset vaativat itsensä kehittämistä ja työtä eivät itsensä vaan oman rotunsa tähden.⁴⁷² Hainari oli samaa mieltä Schreinerin kanssa naisasian perusolemuksesta. Naisten tuli saada koulutus hyödylliseen tehtävään ja yhteiskunnallinen vaikutusala taitojensa käyttämiseen. Kehittäessään itseään nainen ylitti henkilökohtaiset pyyteet ja tähtäsi kollektiiviseen hyvään.

Miessukukaan ei voisi Schreinerin mukaan kehittyä korkeammalle tasolle, jos naiset olisivat vain ”sukupuoli-olijoita ja näin ollen enemmän tai vähemmän parasiittejä loiseläjiä”. Tämä johtaisi ensin naisen tuhoutumiseen, sitten jälkeläisten ja lopuksi koko yhteiskunnan. Rodun elinvoimaisuus edellytti paremmin koulutettuja, vitaaleja äitejä.⁴⁷³ Olive

---

467 KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainarin kirjoitukset. Muut aiheet; SKS KIA THa kotelo 1 Englantilaisista kouluista. ja kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933; Suomen nainen 15.5.1913 Woodbrooke settlement.

468 SKS KIA THa kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933; Tuulio 1952, 134.

469 First & Scott 1980, 128, 276; Kevles 1985, 24–26, Richardson 2003, 4, 27, 76; Stern 2010, 176; Olive Schreiner.

470 SKS KIA THa kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933.

471 First & Scott 1980, 15, 276; Kevles 1985, 24–26, Richardson 2003, 27; Olive Schreiner.

472 SKS KIA THa kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933.

473 SKS KIA THa kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933.

Schreiner kuului niihin eugeenisiin feministeihin, jotka pitivät eugeniikan punaisena lankana äitiyttä, lisääntymistä ja kansakuntaa. Nainen ei saanut olla pelkästään passiivinen synnyttävä, vaan hänen tuli toteuttaa uudenlaista, vastuullista äitiyttä.⁴⁷⁴

Tilma Hainari piti Schreinerin mielipiteitä monessa suhteessa ”omalaatuisina”, mutta kertoi kirjan olevan innostava.⁴⁷⁵ Schreinerin näkemykset tekivät huomattavan vaikutuksen, koska Hainari selosti niitä laajasti ja lainasi myös suoraan. Jotkut Olive Schreinerin ajatukset olivat hänelle tuttuja jo entuudestaan, koska niistä oli kerrottu 1899 Suomen naisyhdistyksen vuosikokouksessa ja kirjoitettu *Koti ja yhteiskunta* -lehdessä.⁴⁷⁶

Lontoossa Tilma Hainari keskusteli rotukysymyksestä kahden eteläafrikkalaisen naisen kanssa. Naiset valittivat Etelä-Afrikan vaikeasti ratkaistavaa rotutilannetta, johon Hainari esitti asiaa tarkemmin tuntematta mielestään radikaalin ratkaisuehdotuksen. Hän ehdotti, että eikö olisi parasta, jos molemmat rodut sekoittuisivat toisiinsa. Tällöin maa saisi vähitellen oman, paikan ilmastoon sopeutuneen rodun. Ehdotus kauhistutti naisia, koska juuri tätä he vastustivat. He esittelivät Tilma Hainarille ”rotusekoituksen” varjopuolia monin tavoin.⁴⁷⁷

Eräissä afrikkalaisissa siirtomaissa säädettiin 1900-luvun alussa rotujen väliset sukupuoli-suhteet kieltävät lait. Tuolloin rotudarwinismi eli ajatus rotujen välisestä elintilakamppailusta esiintyi pääargumenttina kolonialismille. Siirtomaaimperialismiin kuuluivat myös rasismi ja jopa ”alempiarvoisten rotujen tuhoaminen”. Myös geneetikkojen yleinen näkemys oli, ettei ”rotusekoituksesta” seurannut mitään hyvää.⁴⁷⁸ Lontoon-matkalla Tilma Hainarin tietämys ajan rotuopeista lisääntyi.

On erittäin todennäköistä, että Tilma Hainari seurasi Englannissa ollessaan paikallisista lehdistä ajankohtaisia rotuhygienian-alan kuulumisia. Vuosi 1912 oli rotuhygienian varsinainen läpimurtovuosi sekä kansainvälisesti että Suomessa. Lontoossa järjestettiin ensimmäinen maailmanlaajuinen rotuhygieniakongressi heinäkuussa 1912⁴⁷⁹ samaan aikaan, kun Hainari oleskeli siellä. Suomessa pidettiin samana kesänä kuudes pohjoismainen aistivalliskokous, jossa rotuhygienia oli näyttävästi esillä. Molemmista kokouksista uutisoitiin laajasti myös Suomen sanomalehdissä. Vuonna 1912 ilmestyi myös lääketieteen tohtorin ja kotieläinopin professorin Georg von Wendtin (1876–1954) laajalle

---

474 Allen 2000, 477–505; Klausen & Bashford 2010, 110.

475 SKS KIA THa kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933.

476 Koti ja Yhteiskunta 15.3.1899 Suomen naisyhdistyksen vuosikokous.

477 SKS KIA THa kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933.

478 Mattila 1996a, 134; Isaksson & Jokisalo 1999, 171, 178; Isaksson & Jokisalo 2005, 217.

479 Hietala 1985a, 127–129; Hietala 1995, 204; Räisänen 1995, 65; Harjula 1996b, 132; Harjula 1996c, 119; Toivo Nygård 2001, 89; Meskus 2009, 40; Hietala 2009, 17.

lukijakunnalle suunnattu valistusvihkonen *Velvollisuutemme tulevia sukupolvia kohtaan. Eräitä yleisen rotuhygienian peruspiirteitä*.⁴⁸⁰

Samana vuonna Ruotsissa ilmestyi hygienian professorin Ernst Almquistin perinnöllisyyttä ja rotuhygieniaa käsittelevä kirja *Ärftlighetslagarna och deras betydelse för samhälle och rashygien*, joka pohjautui kirjoittajan kristilliseen vakaumukseen.⁴⁸¹ Harry Federley arvosteli kirjan edistyksellistä kulttuuria esittelevässä *Nya Argus* -lehdessä.⁴⁸² Federley piti kirjaa propagandakirjoituksena, josta puuttui tieteellinen ja objektiivinen ote.⁴⁸³

Harry Federleytä on pidetty Suomen perinnöllisyystutkimuksen isänä. Hän oli alan kansainvälinen huippuosaaja ja merkittävin suomalainen rotuhygieniavalistaja, joka tarjosi oppia populaarissa muodossa kaikelle kansalle. Federley piti rotuhygieniaa puhtaana tieteenä, jossa maan hyvinvoinnin ehto oli sen väestön laatu. Hän korosti rotuhygienian kansanterveydellistä aspektia. Federleyn mielestä parempi nimitys rotuhygienialle oli ”arvhälsövärd”, joka tarkoittaa lähinnä rotuterveydenhoitoa tai rodunjalostusterveydenhoitoa.⁴⁸⁴

Kotimaa-lehdessä degeneroitumista oli 1911 esitelty useissa kirjoituksissa. Niissä degeneraation syynä pidettiin ennen muuta jumalattomuutta, eikä rotuhygieniaa mainittu.⁴⁸⁵ Vuonna 1913 *Kotimaa*-lehdessä ilmestyi tuntemattomaksi jääneen kirjoittajan artikkelisarja *Sivistyskansojen hätä*. Ensimmäisessä osassa kuvattiin sivistyskansojen kulkua kohti perikatoa. Seuraavassa artikkelissa *Rotuterveysoppi* kerrottiin uudesta tieteenhaarasta, josta etsittiin apua rodun parantamiseksi. Artikkelin kirjoittaja vetosi Georg von Wendtin kirjaan, jossa suurin osa degeneraatiosta nähtiin vanhatestamentilliseen tapaan isien pahojen tekojen seurauksena.⁴⁸⁶

Kolmannessa artikkelissa *Paras apu* rodun säilyttämistä käsiteltiin kristinuskon näkökulmasta. Artikkelissa pidettiin tärkeänä positiivista rotuhygienian mukaista perinnöllisyysvalistusta ja velvollisuutta tulevia sukupolvia kohtaan. Silti katsottiin, että ajan ”terveyspuuhat” liikkuvat kaltevalla pinnalla. Rodun parantamista pidettiin viime kädessä lähetystehtävänä ja evankeliumin voimaansaattamista parhaana

---

480 Hietala 1985a, 127, 147–148; Hietala 1995, 204; Räisänen 1995, 65; Harjula 1996b, 132–133; Harjula 1996c, 119; Mattila 1999, 83; Toivo Nygård 2001, 89.

481 Saura 2018, 34.

482 Leino-Kaukiainen 1991, 428–431.

483 *Nya Argus* 16.11.1916 Nyare populärvetenskaplig litteratur på svenska.

484 Federley 1934, 179; Hietala 1995, 202, 212–214; Mattila 1999, 43–47, 185, 187; Hietala 2003; Hietala 2006b, 132; Meskus 2009, 40–41; Mattila 2016, 277; Henri Nygård 2016, 213; Wessel 2018, 48.

485 *Kotimaa* 24.3.–24.4.1911 Luonnottomuuksien teillä I–III; *Kotimaa* 25.9.1911 Suomen kansa huononee.

486 *Kotimaa* 12.3.1913 Sivistyskansojen hätä. Numerot puhuvat; *Kotimaa* 28.3.1913 Sivistyskansojen hätä. Rotuterveysoppi.

rotuterveysoppina.⁴⁸⁷ Myös muualla läntisen maailman kristillisissä piireissä oltiin rotuhygienian kannattajien kanssa samaa mieltä aikakauden ongelmista, mutta useimmiten ratkaisuna tarjottiin uskontoa eikä negatiivisen rotuhygienian toimenpiteitä. Positiivista rotuhygieniää noudatteleva perinnöllisyysvalistus sai enemmän kannatusta.⁴⁸⁸ On ilmiselvää, että Tilma Hainari tunsikin nämä artikkelit, sillä hän kuului *Kotimaa*-lehden lukijoihin ja joinakin vuosina sen avustajiin.⁴⁸⁹

Kotimaa-lehdessä degeneraation pohjimmaisena syynä nähtiin Jumalan antamien siveyskäskyjen hylkääminen.⁴⁹⁰ Myös Tilma Hainarin uskonnollisessa maailmankatsomuksessa Jumalan antamilla eettisesti velvoittavilla käskyillä, kuten kultaisella säännöllä, oli ensiarvoinen merkitys. Vaikka hän piti kristinopin siveyskäskyjä tärkeinä ihanneihmisen luomisessa, kaikki ihmiset eivät kyenneet noudattamaan niitä. Valistuksen keinot eivät saaneet heitä oikealle tielle, vaan oli löydettävä uusia, tehokkaampia keinoja. Ajatus rotuhygieniasta oli Tilma Hainarille ilmiselvästi tuttu, mutta tiettävästi hän ei vielä tällöin itse osallistunut julkiseen rotuhygieniakeskusteluun. Vuonna 1907 hän oli kirjoittanut *Uuteen Suomettareen* elinikäisestä eristämisestä sopivana rangaistuksena seksuaalirikollisille, mutta ei ollut eksplisiittisesti maininnut rotuhygieniää eristämisen tausta-ajatuksena.⁴⁹¹

Tilma Hainarin laaja yhteiskunnallinen vaikutusala ulottui 1910-luvun alussa Raja-Karjalaan, jossa hän jatkoi miehensä aloittamaa kansansivistystyötä. Alueen venäläistäminen oli kiihtynyt, ja Hainari halusi vaikuttaa siihen, että rajakarjalaiset tuntisivat itsensä suomalaisiksi. Hänen henkilökohtainen uhrialttiutensa palvella isänmaata ilmeni, kun hän järjesti vallanpitäjiltä salaa mittavia varainkeruukampanjoita suomenkielisten koulujen hyväksi ja matkusteli paikan päällä niitä tukemassa. Karjalainen heimo oli Tilma Hainarin mielestä takapajuista, mutta sitä oli mahdollista ohjata hyvään koulukasvatukseen ja moraalireformin avulla. Kylkiäisenä Hainari perehtyi ortodoksisuuteen, jonka piirissä hän kertoi tavanneensa syvää uskonnollisuutta. Ortodoksipapit käyttivät kuitenkin hänen mukaansa venäläistämässä häikäilemättömiä keinoja.⁴⁹²

---

487 *Kotimaa* 31.3.1913 Sivistyskansojen hätä. Paras apu.

488 Rosen 2004, 32–34; Mattila 2017, 264.

489 SKS KIA THa Leikekirja; *Kotimaa* 27.5.1907 Kovennettua rangaistusta siveellisyysrikoksista lapsia ja alaikäisiä kohtaan, *Kotimaa* 28.11.1924 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan; *Kotimaa* 16.12.1927. Avustajat.

490 *Kotimaa* 24.3.1911 Luonnottomuuksien tiellä I.

491 Uusi Suometar 25.5.1907 Siveellisyysrikoksista lapsia ja alaikäisiä kohtaan.

492 SKS KIA THa Kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933 ja kotelo 2 Kiitospuhe Annie Furuhielmille ja kotelo 8 Keräyslistoja Raja-Karjalan suomalaisten kansakoulujen avustamiseksi 1911–1912 ja kotelo 8 Vetoomus Raja-Karjalan suomalaisten kansakoulujen avustamiseksi 1911 ja Ba Wolmar Bergh Tilma Hainarille 1.1.1912.; PTA Lehti Hilda Käkikosken muistolle. Eräs

Ortodoksipapit olivat venäläisiä, ja saattaa olla, että Tilma Hainarin antipatiassa heitä kohtaan häivähti venäläisvihamielisyyttä. Muuten Hainarin kuva ortodoksisuudesta oli varsin myönteinen. Työ ortodoksien parissa ohjasi avarampaan uskonnollisuuteen ja raotti ikkunaa erilaisen kristillisen kirkon uskolle. Raja-Karjalan asukkaat näyttäytyivät Hainarille huonompiosaisina heimoveljinä, jotka kuuluivat suomalaiseen kansaan. Suomalaisilla oli siveellinen velvollisuus toimia täysi-ikäisinä holhoojina keskenkasvuisille heimoveljille, jotka olivat jääneet vaille sivistyksen valoa ilman omaa syytään. Vahva heimo- ja rotuajattelu, rajaseutu- ja kansallistamistyö sekä venäläistämisen vastustaminen olivat tekijöitä, jotka pohjustivat maaperää rotuhygienialle.

Vuonna 1913 Tilma Hainari uppoutui kirjoittamaan edesmenneen Hilda Käkikosken pienoiselämäkertaa ja toimittamaan hänen muistelmansa. Käkikoski oli Hainarille merkittävä vaikuttaja. Hän tunsi yhteenkuuluvuutta Käkikosken kanssa ja jakoi tämän ihanteellisuuden, aatteet ja samantyyppisen ajattelun. Hainari viittasi toistuvasti Käkikosken kirjoituksiin. Moraalireformissa Käkikoski oli Hainarin sielunsisar ja taistelutoveri.

Aikakaudella oli tavallista etsiä esikuvia.⁴⁹³ Tilma Hainari liittyi tähän käytäntöön, hän ihaili Käkikoskea ja piti tätä suorastaan pyhimysmäisenä hahmona, ideaalikuvana kaikille naisille. Käkikosken esimerkki vahvisti hänen omaa aatteellisuuttaan ja toimi identiteetin rakennusaineena. Hän paneutui Käkikosken uskonnolliseen ajatteluun hetkellä, jolloin oli miehensä kuoleman jälkeen erityisen herkällä ja vastaanottavaisella mielellä. Tilma Hainarin omien sanojen mukaan Käkikosken syvä uskonnollisuus kosketti häntä ja lujitti hänen omaa uskonnollista vakaumustaan.⁴⁹⁴

Tilma Hainari antoi uskonnollisuudelle vaihtelevia sisältöjä, hänen kristillisyytensä oli laadultaan monikerroksellista ja hänen jumalakuvansa oli moniulotteinen. Hainari oli lapsuudenkodissaan kasvanut luterilaisuuteen, mutta saanut vaikutteita myös muualta. Hänen ympäristössään oli myös herätyskristillisiä sävyjä ja hänen sisarensa sekä osa aatetovereista oli vapaakirkkolliselta ja allianssikristilliseltä arvopohjalta ponnistavia, kuten Valkonauhan ja Nuorten Naisten Kristillisen Yhdistyksen jäsenet. Raja-Karjalassa Hainari tutustui ortodoksisuuteen ja Englannissa kveekareihin.

Hainarin toiminnaksi konkretisoituneet aatteet hyväntekeväisyys, naisasia-aate ja moraalireformi lepäsivät kristinuskon pohjalla. Hänen moraalireforminsa sisältönä oli erityisesti kristillinen siveysoppi, kristinuskon sitova eettinen sisältö. Yhtäältä ankara Jumala tuomitsi erityisesti siveyden synnit. Hänen edessään tuli katua ja tehdä parannusta.

---

kyläkoulu Karjalassa; Viena-Aunus no 7-8 1940 Kaksi edesmennyttä Raja-Karjalan hyväntekijää; Tuulio 1952, 129–131; Nokelainen 2010, 59–60.

⁴⁹³ Tiina Kinnunen 2001, 60.

⁴⁹⁴ SKS KIA THa kotelo 1 Hilda Käkikoski ja kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933; Tuulio 1952, 135–138.

Toisaalta Jumala oli hyvä isä, joka siunasi, suojeli ja johdatti. Hainarilla oli luottavainen kaitselmususkko, ja hän tulkitsi elämänsä tapahtumat Jumalan johdatukseksi. Uskonto tarjosi hänelle lohdutusta ja tukea elämän vaikeilla hetkillä, kuten aviomiehen kuoltua. Puhtaudenkaipuu, velvollisuusajattelu, uhrautuminen ja lähimmäisenrakkauden teot elävässä elämässä olivat Hainarin uskonnollisuuden sisältöä.

Aluksi Tilma Hainarin uskonnollisuus ilmeni käytännönläheisenä kristillissosiaalisena laupeudentyönä naisten hyväntekeväisyysyhdistyksissä, mutta myöhemmin hän toi kristillisyyttään esille lähinnä kirjoituksissa ja puheissa. Hainari ei kuvannut henkilökohtaisia uskonnollisia kokemuksiaan tai analysoinut teologisia kysymyksiä. Monissa hänen teksteissään oli uskonnollinen pohjavire. Usko Jumalaan ilmeni niissä useimmiten mainintoina, lauseina tai huudahduksina.

Ensimmäinen Helsingissä vietetty vuosikymmen oli Hainarin elämässä monivaiheista aikaa, jolloin hänen aktiivisuutensa jakautui useaan suuntaan. Kun hän muutti pääkaupunkiin, hän astui samalla julkisuuteen ja tuli yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi. Moraalireformi ja naisasia nousivat huomattavalle sijalle hänen toiminnassaan. Hainarista tuli Suomalaisen puolueen poliittinen toimija, joka vaikutti puolueen valtuuskunnassa, naisvaliokunnassa ja eduskuntavaaliehdokkaana. Kun eduskuntaan pääsy ei onnistunut, Hainari jäi merkittäväksi taustavaikuttajaksi, joka teki julkisuudessa tunnetuksi puolueen naisten ajamia asioita. Raskaan menetyksen aallonpohjasta Hainarin elämä lähti vähitellen uuteen nousuun. Hän jatkoi miehensä heimotyötä, jossa hän tutustui läheisesti ortodoksisuuteen. Ennestään rakas Suomen asia syveni venäläistämiskaudella. Ajanjaksoon sisältyi kaksi näkemystä avartavaa ulkomaanmatkaa, jolloin hän sai vaikutteita muun muassa kveekarismista ja rotuajattelusta. Todennäköisesti myös rotuhygieniatietoisuus oli jo ummulla.

III SIVEELLISYYSTYÖ TIIVISTYY JA SAA ROTUHYGIEENISIÄ SÄVYJÄ 1914–1924

1 MAAILMANSOTA LISÄÄ MORAALIREFORMIN TARVETTA

Vuonna 1914 Tilma Hainari aloitti merkittävimmän elämäntehtävänsä, kun rouva Elin Holmberg ja oppikoulunopettaja Ilmi Hallsten pyysivät häntä Aleksandra Gripenbergin seuraajaksi 1911 perustetun Suomen Naisten Kansallisliiton puheenjohtajan tehtävään. Kansallisliitto oli osa kansainvälistä International Council of Women-järjestöä.⁴⁹⁵ Ehdotus tuli Hainarin mukaan yllätyksenä. Tehtävässä piti edustaa Suomen naisia ulkomaisessa keskusjärjestössä, ja ajatus tuntui Tilma Hainarista mahdottomalta. Holmbergin ja Hallstenin mukaan puheenjohtajuuden vastaanottaminen oli Hainarin velvollisuus, koska hän oli englanninkielentaitoinen ja Aleksandra Gripenbergin oppilas. Hainari lupautui toimeen toistaiseksi, kertomansa mukaan pelokkain mielin. Hän alleviivasi muistelmissaan kohdan ”se oli minun velvollisuuteni”.⁴⁹⁶

Tilma Hainarilla oli korostunut velvollisuusetiikka. Hän tähdensi kulkevasa velvollisuuden viitoittamaa tietä ja kuvasi ryhtyneensä moneen asiaan velvollisuudentunteen johdattamana. Se vei hänet esimerkiksi yhteiskunnallisiin tehtäviin.⁴⁹⁷ Tässä Hainari liittyi erityisesti ajan sivistyneistö naisille tyypilliseen velollisuudentunnetta korostavaan eettiseen mentaliteettiin. Aina säätyläistyöille tyypillisestä kasvatuksesta lähtien nämä imivät koko elämän mittaisen velollisuusajattelun. Itselle asetettu moraalikoodi sisälsi ikuisen pyrkimisen kohti suurta ihannetta. Usein siihen sisältyi ajatus uhrautumisesta. Naisasialiikettä innoittanut filosofi John Stuart Mill oli esittänyt utilitaristisen moraaliteorian, jonka mukaan vain puhtaasta velollisuudesta tapahtuva toiminta oli moraalista. Velollisuus veti naisten vapautustaisteluun. Kristillinen velollisuusetiikka edellytti, että ihmisen tuli täyttää velollisuutensa väsymättä ja ajattelematta

---

495 KA NJKL kotelo 124 TH käsikirjoitus ”Muistiinpanoja toiminnastani Suomen naisten kansallisliitossa” 1938.

496 KA NJKL kotelo 124 TH käsikirjoitus ”Muistiinpanoja toiminnastani Suomen naisten kansallisliitossa” 1938; SKS KIA THa kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933 ja kotelo 8 Muistelmia alkuajoista 17.1.1936 jäähyväispuhe.

497 KA NJKL kotelo 124 TH käsikirjoitus ”Muistiinpanoja toiminnastani Suomen naisten kansallisliitossa” 1938; SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900; HS 15.3.1927 Suomen naisten päivät.

omaa etua. Ajatus kristillisestä kilvoittelusta siirtyi myös maalliseen elämään. Myös siveellisyyden vaatimus oli velvoittava.⁴⁹⁸

Kun Hainari astui suomalaisen naisasialiikkeen tienviitoittajan Gripenbergin paikalle, häneen kohdistuivat suuret odotukset naisasiayhdistysten, muiden naisjärjestöjen ja moraalireformistinaisten taholta. Yhdistysaktiivina Tilma Hainari profiloitui ensisijaisesti moraalireformistiksi. Moraalireformin ajaminen oli hänelle keskeinen työmaa ja siveellisyys avainkysymys.

Hainari osallistui keskusteluun seksuaalimoraalista, joka nousi hänen aikanaan Suomessa erityiseksi puheenaiheeksi kolme kertaa. Ensimmäinen huippu osui 1880-luvulle, jolloin ohjesääntöisen prostituution ja kaksinaismoraalin vastustaminen tulivat näkyvästi julkisuuteen. Ensi kertaa myös naiset osallistuivat keskusteluun.⁴⁹⁹ Tilma Hainari ei vielä tuolloin ottanut osaa julkiseen mielipiteiden vaihtoon. Hän oli nuori aviovaimo, joka keskittyi Raja-Karjalan sivistämiseen ja hyväntekeväisyyden harjoittamiseen. Toinen kohokohta osui vuoden 1905 suurlakkoon jälkiseurauksineen.⁵⁰⁰ Tällöin Hainari osallistui yleiseen pohdintaan sukupuolimoraalista niin lehtikirjoituksillaan kuin asemapaikallaan Suomen naisyhdistyksessä ja Suomalaisessa puolueessa. Kolmas huippukausi oli 1910-luvun sotavuosina,⁵⁰¹ jolloin Hainari nousi keskustelussa näkyvälle paikalle Suomen naisten kansallisliiton arvovaltaisena johtajana.

Tässä tehtävässä Tilma Hainari määritti julkisuudessa siveellisyystyön suuntaviivoja, suunnitteli ja toteutti sitä aktiivisesti. On syytä huomata, että vaikka Tilma Hainari oli aatteiden nainen, hän oli myös toiminnan nainen. Hänen käsityksensä puhkesivat teorioista käytännön toiminnaksi.

Ensimmäisen maailmansodan aikana keskustelu sukupuolimoraalista kärjisty, kun venäläisten sotilaiden suuri määrä Suomessa herätti yleistä levottomuutta niin turvallisuuden kuin sukupuolisiveellisyydenkin kannalta. Aiemmin suomalaiset olivat pitäneet venäläisiä sortovallan edustajina, ja jonkin verran etnisesti sävyttynyttä antipatiaa oli ilmennyt lähinnä venäläisiä viranomaisia kohtaan. Suomenruotsalaisten keskuudessa oli esiintynyt rotuajattelun vaikutuksesta vihamielisyyttä, mutta tavallinen kansa ei ollut juuri osoittanut rotuvihaa venäläisiä kohtaan.⁵⁰² Esimerkiksi Suomen

---

498 Pietilä 1925, 10–17, 42; Anne Ollila 1994, 65; Helén 1997, 149; Hinkkanen & Maija Lintunen 1997, 196; Anne Ollila 1998, 24, 38; Hammar 1999, 192; Uimonen 1999, 10, 172–173; Vares 2005, 18–19, 58, 70; Kinnunen 2013, 195.

499 Räisänen 1995, 22; Ala 1999, 71; Häggman 2001, 238–239; Markkola 2002a, 165, 178, 342.

500 Räisänen 1995, 22; Ala 1999, 71; Häggman 2001, 238–239; Markkola 2002a, 342; Urponen 2011, 279.

501 Räisänen 1995, 22; Ala 1999, 71; Häggman 2001, 238–239; Markkola 2002a, 342; Urponen 2011, 279.

502 Toivo Nygård 1985, 460; Hietala 1995, 196; Karemaa 1998, 20–21, 23, 25, 27–29; Mattila 1999, 110–111; Haapala 2018, 30.

naisyhdistyksen välit Venäjän naisklubin kanssa olivat olleet ystävällismieliset.⁵⁰³

Sotavuosien aikana tilanne muuttui täysin. Tilma Hainarin mukaan siveellinen tilanne romahti paikkakunnilla, joilla majaili venäläistä sotaväkeä. Heidän vaikutuksestaan kulkutautiin verrattava ”siveellinen villitys” uhkasi nuoria työväenluokan naisia. Hainarin mielestään nämä harhaan joutuneet, kevytkenkäiset naiset herättivät kaikkialla inhoa ja pahennusta sekä tuottivat häpeää Suomelle. Naiset eivät olleet kyenneet säilyttämään hyvää nimeään eikä mainettaan.⁵⁰⁴

On huomattava, että Tilma Hainari kauhistui nimenomaan naisten epäsiveellistä käyttäytymistä. Suuttumusta lisäsi se, että he seurustelivat vieraan kansan huonomaineisten edustajien kanssa. Hainarille nämä naiset näyttäytyivät suorastaan isänmaan pettureina, jotka olivat vetäneet lokaan sen kunnian ja maineen. He olivat hylänneet luontaisen ominaislaatusa, jonka tuli estää lankeaminen. Naisten tuli ajan eettisten periaatteiden mukaan kannatella paitsi omaansa myös koko yhteiskunnan moraalia. Hainarin tulkinnan mukaan kasvava joukko naisia epäonnistui naisen olemuksellisessa tehtävässä.

Tosin he olivat työväenluokkaisia naisia, joiden katsottiin olevan alttiita houkutuksille ja joiden moraalia pidettiin puutteellisena.⁵⁰⁵ Naisten seurustelu venäläisten sotilaiden kanssa herätti yleistä ahdistusta, kiihdytti tunteita ja nostatti venäläisvastaisia mielialoja. Suhtautumisessa venäläisiin alkoi esiintyä halventavia ja rasistisia vivahteita. Suomalaisnaisten moraaliton käytös aiheutti moninkertaisen vaaran: uhattuna olivat suomalaisten miesten itsetunto ja naisten kunnia, äitiyden ja perheen pyhyys, kansan moraaliarvot ja terveys, koska sukupuolitaudit yleistyivät sotavuosien aikana.⁵⁰⁶

Kun nuoret naiset olivat sukupuolisuhhteissa venäläisten sotilaiden kanssa, seurauksena oli myös aviottomia lapsia. Esimerkiksi Valkonauhan piirissä heitä pidettiin ”kauheiden tautien ja taipumusten turmelemina jo syntyessään”.⁵⁰⁷ Nuorsuomalainen kansanedustaja, toimittaja Tekla Hultin pohti päiväkirjassaan, millaisia jälkeläisiä ”moisestakin ristisiitoksesta” tulisi.⁵⁰⁸ Yhteiskuntatieteilijät ympäri maailmaa näkivät jo Gobineauilla esiintyneen ajatuksen tavoin, että kansallisuuksien risteytyminen tuotti huonoa hedelmää. Suhteet venäläisten sotilaiden ja suomalaisten naisten välillä nähtiin petoksina suomalaista rotua kohtaan. Slaavilaisten

---

503 HKA SNY ptk:t 2.4 ja 6.5.1907.

504 KA NJKL kotelo 69 Naispoliisikysymys; Suomen Nainen 1.10.1916 Naispoliisiasia. Nykyajan vaatimus.

505 Lähtenmäki 2006, 94, 123; Pykkänen 2009, 106–107.

506 Uola 1998, 105–106; Karemaa 1998, 23, 58–60; Mattila 1999, 110–111; Korppi-Tommola 2003, 348; Markkola 2009, 75; Näre 2018, 270–271.

507 KA SVNLE Ilma Kurvinen Valkonauhan sihteeri 13.7.1916.

508 Hultin 1938, 122.

rotuominaisuuksien ei uskottu tuovan mitään hyvää. Esiintyi rotuhygieniaan vivahtavaa pelkoa siitä, että venäläisten sotilaiden ja suomalaisten naisten jälkeläiset huonontaisivat kansallista perimää ja likaisivat veren puhtautta.⁵⁰⁹ Veren puhtaus tarkoitti tällaisessa yhteydessä yhtenäistä ja sekoittamatonta.⁵¹⁰ Muuallakin Euroopan sotaikäisissä maissa käytiin keskustelua armeijan moraalia heikentävästä vaikutuksesta.⁵¹¹ Suomessa tilannetta hankaloitti entisestään, kun isänmaan puhtautta uhkasivat vieraan armeijan jäsenet, joita Tilma Hainari piti ”barbaari-laumana”.⁵¹²

Hainari tunsi vastenmielisyyttä venäläisiä sotilaita kohtaan. Sodan aikana hän matkusti junassa, jossa joutui tekemisiin venäläisten sotamiesten kanssa ja ”tunsi niiden inhottavan hajun”. Vastentahtoisesti Hainarin täytyi istua venäläisen sotamiehen vieressä. Keskustelussa ilmeni, että sotilas oli Suomessa syntynyt oppikoulun opettaja, pasifisti ja ”mieleltään täysin suomalainen”. Hainari tunsi saaneensa unohtumattoman opetuksen.⁵¹³ Hän antoi kuitenkin ymmärtää, että kyseinen sotilas oli poikkeusyksilö, suomenmielinen, sodanvastainen ja sivistynyt venäläinen, kun taas tavalliset venäläiset sotilaat näyttäytyivät hänelle ”bolshevikkeina” tai ”barbaareina”.⁵¹⁴

Suomen naisten kansallisliitto liittyi Helsingin naisjärjestöjen hätäapukomiteaan, joka järjesti hätäaputöiden ohella englantilaisen settlementtityön mallin mukaisia ”iltapiirejä” nuorille naisille. Ilmeisesti tarkoitus oli pitää kiusauksille alttiita työläistyttöjä poissa kadulta. Tilma Hainari esiintyi itsekkin puhujana illanvietoissa, eikä ollut pelkästään organisoimassa toimintaa. Hänen mukaansa kokoontumiset oli tarkoitettu kaikille ”saman isänmaan tyttärille”, mutta sivistyneistön nuoret neidit toimivat opastajina ja esimerkkeinä ”työläissisarille”.⁵¹⁵ Kokoontumisilla ei ollut toivottua vaikutusta, kun nuoret työläisnaiset eivät olleetkaan halukkaita sivistettäviä. Aura Korppi-Tommolan mukaan toiminta sammui pian osallistujien puutteessa.⁵¹⁶

---

509 Klinge 1972, 102; Kilpeläinen 1985, 169–170; Weiss 1987, 92; Kemiläinen 1993, 140–143; Mattila 1996a, 134; Molarius 1998, 99; Uola 1998, 268; Isaksson & Jokisalo 1999, 121–124; Broberg & Tyden 2005, 23; Tiina Lintunen 2018, 194; Näre 2018, 270.

510 Anto Leikola 2017, 98.

511 SKS KIA THa Ba Ethel Harding Tilma Hainarille 26.5.1915; Nickie Roberts 1992, 275; Karemaa 1998, 59; Mort 2000, 150; Allen 2008, 15; Tiina Lintunen 2018, 194.

512 KA NJKL kotelo 124 Muistelmia. Muut aiheet.

513 KA NJKL kotelo 124 Muistelmia. Muut aiheet.

514 KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainari ”Muistelmia toiminnastani Suomen naisten kansallisliitossa” 1938 ja kotelo 124 Muistelmia. Muut aiheet; SKS KIA THa kotelo 2 Puheita USA:ssa 1925.

515 KA NJKL kotelo 14 SNKL:n kolmivuotiskertomus 1914–1917; SKS KIA THa kotelo 8 National Council of Finland 1914–1920 ja kotelo 8 Naisten iltapiiri-klubi. Puheita, muistiinpanoja kokouksista, esityslistoja ym. 1916–1936. SNKL puheita, kokousmuistiinpanoja ym. 1918–1936; Kotimaa 4.4.1916 Naisten iltapiirit.

516 Korppi-Tommola 2003, 349.

Naiset ryhtyivät etsimään uusia keinoja kohottaakseen kanssasisartensa alentunutta moraalia. Maaliskuussa 1916 Suomalaisen puolueen naisvaliokunta kutsui tätä tarkoitusta varten eri naisjärjestöjen edustajia neuvottelukokoukseen. Kokousta suunnittelemaan pyydettiin muutamien naisjärjestöjen puheenjohtajia. Heidän joukossaan olivat Suomen naisten kansallisliiton Tilma Hainari ja Suomen sosiaalidemokraattisen naisliiton Miina Sillanpää,⁵¹⁷ jonka osallistumisesta ei ole säilynyt tietoa. Siveellisyden katsottiin laskeneen nimenomaan työläisnaisten piirissä, eikä Sillanpää luultavasti suhtautunut kovin suopeasti porvarisnaisten holhousyrytyksiin.

Naisjärjestöjen kokouksessa oli edustettuna 34 järjestöä, muun muassa Suomen naisten kansallisliitto, Suomen naisyhdistys, Suomalaisen puolueen naisvaliokunta, Valkonauha, Unioni, Pelastusarmeija, Martta-järjestö, Diakonissalaitos, NNKY ja Naisylioppilaiden Kristillinen Yhdistys. Tilma Hainari valittiin jäseneksi propaganda- ja ohjelmatoimikuntiin.⁵¹⁸

Pian ohjelmatoimikunnan tilalle asetettiin Siveellisyystyön keskuskomitea, jonka tavoitteena oli järjestelmällinen siveellisyystyö. Keskuskomitea oli itsenäinen elin. Sen puheenjohtajaksi valittiin tohtori Laimi Leidenius ja jäseniksi muiden muassa Pelastusarmeijan ja Valkonauhan edustajia. Hankkeen kokoonkutsujaksi tuli Tilma Hainari, jonka luona siveellisyystyön keskuskomitea kokoontui neljä kertaa vuonna 1916. Samana vuonna perustettiin vielä erillinen Helsingin naisjärjestöjen siveellisyyskomitea, joka sai tehtäväkseen naisten yleisen siveellisyyskokouksen järjestämisen. Tilma Hainari kuului näihin molempiin yhteistyössä toimiviin komiteoihin.⁵¹⁹ Hän nousi yhä huomattavampaan moraalireformityön asiantuntija-asemaan.

Siveellisyystyön keskuskomitean puheenjohtajan Laimi Leideniuksen ja Tilma Hainarin välillä alkoi tiivis yhteistyö.⁵²⁰ Leidenius oli huomattava ja kansainvälisestäkin arvostettu naistentautien erikoislääkäri, joka kiinnostui rotuhygieniasta tieteellisessä mielessä 1910-luvulla. Myös muualla maailmassa monet naispuoliset eturivin rotuhygienikot olivat ammatiltaan lääkäreitä. Leideniuksen vakaumuksen mukaan "terve kansanainees" oli kansakunnan kallein pääoma. Sen ylläpitäminen edellytti myös huonon perimän poistamista. Lisäksi se vaati huolenpitoa lapsista ja äideistä, joiden lisääntymiskyky oli rotuhygienian keskuspilari. Leidenius oli suomalaisen

---

⁵¹⁷ SKS KIA THa kotelo 8 SNKL. Selvitys jäsenlistoista ja toiminnasta; PTA Kokoomuksen NVK:n kertomus toimintakaudelta 1915–1916 ja ptk 18.2.1916; Lähteenoja 1944, 22–23.

⁵¹⁸ SKS KIA THa kotelo 8 SNKL. Selvitys jäsenlistoista ja toiminnasta; Lähteenoja 1944, 22–23.

⁵¹⁹ SKS KIA THa kotelo 8 SNKL:n keskuskomitean ja johtokunnan kokousten esityslistat yms. 1915–1936. ja kotelo 8 SNKL. Selvitys jäsenlistoista ja toiminnasta; PTA SPNVK ptk 12.3.1917; Lähteenoja 1944, 24–25; Korppi-Tommola 2001, 48.

⁵²⁰ KA NJKL kotelo 65 Katsaus SNKL:n siveellisyyskomitean toimintaan 1922 ja kotelo 124 Tilma Hainari puheista 1914, 1933, 1937; SKS KIA THa kotelo 5 Nimikortteja ja kotelo 5 Vieraskirja 1930–1940 ja kotelo 8 18 SNKL:N keskuskomitean ja johtokunnan kokousten esityslistat yms. 1915–1936.

äitiyshuollon uranuurtaja. Äitiyshuolto oli väestöpoliittinen tukitoimi, jossa keskityttiin positiiviseen rotuhygieniaan liittyvään ennaltaehkäisevään terveydenhoitoon.⁵²¹ Äitiyshuollossa valistettiin tulevia äitejä ja huolehdittiin heidän terveydestään. Päämääränä oli terveet lapset.

Useilla lääkäreillä oli luonnontieteellinen elämäntutkimus, ja he kulkivat sekularisoituvan yhteiskunnan etujoukoissa. Leideniuksen luonnontieteellisten käsitysten rinnalla kulki uskonnollinen vakaumus, hän oli pappilan tytär ja kuului Lääkärien kristilliseen seuraan.⁵²²

Sukunimestään huolimatta suomenkielinen Leidenius oli rotuhygienian kannattajana pioneeri suomalaisten lääkäreiden joukossa. Kieliero oli maassa merkittävä tekijä suhteessa rotuhygieniaan, ja suurin osa suomenkielisistä lääkäreistä suhtautui vuosisadan alkupuolella siihen varauksellisesti tai kielteisesti. He uskoivat valistuksen ja ennaltaehkäisevän terveydenhoidon auttavan myös heikkoja ja innostuivat rotuhygieniasta enintään hetkellisesti. Maalla ei ollut varaa menettää vähälukuista väestöään ja modernit ongelmat nähtiin lähinnä puutteina moraalissa ja sivistyksessä. Myöskään degeneraation merkkejä ei juuri havaittu, kun maan kulttuuri eli nousukautta ja väestönkehitys vaikutti suotuisalta. Suomenruotsalaiset johtavat rotuhygienistilääkärit pyrkivät väestöpoliittisen rotuhygienian keinoilla nostamaan ruotsinkielisen väestön määrää ja laatua. Suomalaistumisen pelossa he kokivat asemansa uhanalaiseksi ja puolustautuivat elitistisellä spekuloinnilla omasta rodullisesta ylemmyydestään. Yritykset perustaa Suomen rotuhygieeninen seura epäonnistuivat 1913, ja tällä erää lääkäreiden keskustelu asiasta vaimeni.⁵²³

Laimi Leidenius oli keskeinen rotuhygieniavaikuttaja Tilma Hainarille. On huomionarvoista, että tässä vaiheessa Hainarin moraalireformityöhön alkoi punoutua asteittain lisääntyviä rotuhygieniasäikeitä. Hän oli tiennyt rotuhygieniasta jo aikaisemmin, mutta lisätietoa karttui esimerkiksi Leideniuksen artikkelista *Vähän rotuhygieniasta*, joka ilmestyi *Valkonauha-*lehdessä 1916. Ilmeisesti kirjoituksen lähtökohta oli Leideniuksen ajankohtainen huoli naisten siveellisyyden laskusta. Artikkelilla oli vaikutusta Tilma Hainariin ja muihin moraalireformistinaisiin, jotka samoihin aikoihin suunnittelivat siveellisyysskokousta.⁵²⁴

---

521 Räisänen 1995, 242; Helén 1997, 209; Forsius 2002; Turda 2010b, 59–60; Anto Leikola & Hietala 2016; Annola 2016, 144; Henri Nygård 2016, 222; Vesterinen 2017, 208; Wessel 2018, 23, 28., 66, 136.

522 Elli Leikola 1977, 146; Forsius 2002; Hakosalo 2014, 57; Annola 2016, 144; Anto Leikola & Hietala 2016; Henri Nygård 2016, 222; Vesterinen 2017, 207.

523 Halmesvirta 1995, 18, 21; Halmesvirta 1996, 143–144; Mattila 1996b, 19,20–21, 24–25, 30–37; Halmesvirta 1998, 16–17; Siltala 1999, 356; Uimonen 1999, 168; Hakosalo 2014, 57; Wessel 2018, 211.

524 Valkonauha nro 1 1916 Vähän rotuhygieniasta; Kotimaa 12.12.1916 Yleinen siveellisyysskokous Helsingissä.

Leideniuksen kirjoitus *Vähän rotuhygieniasta* antoi lähtölaukauksen Valkonauhan rotuhygieniatyölle. Järjestö oli Tilma Hainarille läheinen yhteistyötaho. Hän seurasi ja tuki järjestön työtä *Valkonauha*-lehden mukaan ”suurella lämmöllä ja harrastuksella”.⁵²⁵ Hän ei kuitenkaan ollut Valkonauhan jäsen.⁵²⁶

Artikkelissa *Vähän rotuhygieniasta* Leidenius korosti perinnöllisyyden merkitystä sukua huonontavana tekijänä. Lamarckia mukaillen hän esitti, miten itse hankitut rotumyrkyt, alkoholismi ja syfilis eli kuppa, periytyivät jälkeläisille. He saivat kärsimyksillään maksaa esivanhempiansa synnit. Leidenius ei kiistänyt kasvatuksen merkitystä, mutta kasvatustyöhön oli ryhdyttävä tietoisena perinnöllisyyden vääjäämättömyydestä eikä saanut lannistua pettymyksistä, joita useimmiten tuli eteen.⁵²⁷ Leideniuksen kristillisen käsityksen mukaan vanhempien synnit paljastuivat lasten sairauksina eikä kasvatuksen apuun ollut luottamista. Ilmeisesti Leidenius etsi rotuhygienialle uskonnollisia perusteluja kirjoittaessaan juuri *Valkonauha*-lehteen, koska se oli kristillinen järjestölehti. Myös muissa *Valkonauha*-lehdessä ilmestyneissä rotuhygieniakirjoituksissa esitettiin uskonnollisia perusteluja.

Valkonauhan ystävälle Tilma Hainarille nämä lehdessä julkaistut esitelmät olivat tuttuja. Valkonauhan johtoryhmän jäsen valistuskirjailija Julia Sucksdorff piti 1916 perinnöllisyysaiheisia esitelmiä. Ne julkaistiin järjestön lehdessä seuraavana vuonna. Esitelmäijän aviomies Wilhelm Sucksdorff oli Suomen ensimmäinen hygienian professori. Aviovaimon paneutumista rotuhygieniaan pohjusti ehkä se, että hygieni eli terveydenhoito-oppi oli läheistä sukua rotuhygienialle. Sitä voitiin pitää suorastaan hygienian erikoisalueena. Sucksdorffin aviomies oli innokas degeneraationisti, mutta ei itse innostunut rotuhygieniasta.⁵²⁸

Julia Sucksdorff vetosi Raamatun vertaukseen, jonka mukaan huono puu ei voinut kantaa hyviä hedelmiä.⁵²⁹ Tätä kielikuvaa käytettiin paljon, koska se taipui moneen tarkoitukseen sen mukaan, mitä pidettiin hyvänä ja mitä

---

525 KA NJKL kotelo 14 SNKL:n kaksivuotiskertomus 1917–1919; SNKL:n ja siveellisyyskomitean vuosikertomukset; *Valkonauha* nro 1 1916 *Vähän rotuhygieniasta*; *Valkonauha* nro 3 1931 Syntymäpäiväonnittelu 70-vuotta täyttävälle Tilma Hainarille.

526 *Valkonauha* 1931 nro 3 Syntymäpäiväonnittelu 70 vuotta täyttävälle Tilma Hainarille. Onnittelussa mainittiin, että Hainari oli tukenut ja kannattanut Valkonauhan työtä, mutta ei sitä, että hän olisi ollut sen jäsen. Valkonauhan jäsenluettelossa ei myöskään ole mainittu Tilma Hainarin nimeä. Pirjo Markkolan mukaan Tilma Hainari kuului Valkonauhaan, mutta ilmeisesti näin ei ollut. Markkola 2002a, 194.

527 *Valkonauha* nro 1 1916 *Vähän rotuhygieniasta*; Kaikkonen 1985, 31; Halmesvirta 1985, 213; Weindling 1989, 82; Halmesvirta 1995, 39; Mattila 1999, 27–28; Carlson 2001, 40–41; Meskus 2009, 35; Pietikäinen 2013, 100; Pietikäinen 2017, 272.

528 *Valkonauha* nro 11 1917 Avioliitto ja perinnöllisyys; Hietala 1992, 70, 74, 163; Mattila 1999, 35, 38, 111; Saarikangas 2002, 66; Harjula 2007, 38; Henri Nygård 2016, 221–222.

529 *Valkonauha* nro 11 1917 Avioliitto ja perinnöllisyys.

huonona hedelmänä.⁵³⁰ Sucksdorff tulkitsi vertausta siten, että juoppoutta ja siveettömyyttä seurasi syvenevä degeneroitumisketju polvesta polveen. Hän seurasi argumenteissaan suomalaisia hygienialääkäreitä, jotka yhdistivät degeneraation määrittelyyn sekä kristillisiä että luonnontieteellis-hygienisiä perusteita.⁵³¹ Toisaalta Sucksdorff antoi myös kasvatukselle, ympäristölle ja elämäntavoille suuren merkityksen.⁵³² Laajasti ymmärrettynä niiden voidaan katsoa kuuluvan positiivisen rotuhygienian piiriin.

Mikkelin Valkonauha-yhdistyksen puheenjohtaja käsityönohjaaja Anni Louhivuori luennoi 1916 Leideniuksen ja Sucksdorffin mallin mukaan perinnöllisyydestä. Hän perusteli degeneroitumista sillä, että Jumala oli väkevä kostaja, joka kosti vanhempien pahat teot seuraaviin sukupolviin saakka.⁵³³ Valkonauhassa katsottiin, että ihmisen perimä turmeltui Jumalan vihan seurauksena.⁵³⁴

Sodan kestäessä Tilma Hainarin huoli kansan moraalikadosta paisui. Enää hän ei tuntenut hätää ainoastaan naisten maineen ja kunnian menetyksestä, vaan näki enteitä kansallisesta perikadosta. Naisten yleisen siveellisyysskokouksen suunnittelun yhteydessä Hainari toi esiin, että siveyskäsityksiä rapauttavat maailmansodan poikkeukselliset olot ja ihmisten kiihtynyt tunne-elämä. Suurin syypää oli silti erityisesti sosialistilehtien pitkään levittämä ”tuhoisa oppi”.⁵³⁵ Ilmeisesti Hainari tarkoitti tällä suomalaista vallankumouksellista sosialismia ja venäläistä bolsevismiä sekä niihin liittyneitä vapaita seksuaalisuhteita. Hainarin mukaan siveellistä rappiota tuli vastustaa Jumalan avulla: tuli rukoilla, että Jumala osoittaisi moraalireformistinaisille oikeat taistelukeinot ja tukisi heidän pyrkimyksiään.⁵³⁶

On syytä huomata, että Hainarin mukaan moraalireformi oli sotaa siveettömyyden kukistamiseksi. Naiset johtivat sodankäyntiä, rukoilivat Jumalalta sopivia aseita ja pysyivät häntä siunaamaan niiden käytön. Ehkä meneillään oleva maailmansota, asian äärimmäisen vakavuus hänelle ja muiden moraalireformistien⁵³⁷ esimerkki saivat Tilma Hainarin käyttämään tehokeinona ilmaisuvoimaista sotaretoriikkaa.

---

⁵³⁰ Niko Huttunen 2010, 82.

⁵³¹ Halmesvirta 1995, 60.

⁵³² Valkonauha nro 11 1917 Avioliitto ja perinnöllisyys.

⁵³³ Valkonauha nro 9 1917 Perinnöllisyys.

⁵³⁴ Halmesvirta 1996, 147–148; Mattila 1999, 111; Carlson 2001, 34, 154.

⁵³⁵ SKS KIA THa kotelo 2 Puheita siveellisyysskomitean kokouksissa ja kotelo 8 Naisten iltapiiri-klubi. Puheita, muistiinpanoja kokouksista, esityslistoja ym. 1918–1936. SNKL puheita, kokousmuistiinpanoja ym. 1918–1936.

⁵³⁶ SKS KIA THa kotelo 2 Puheita siveellisyysskomitean kokouksissa ja kotelo 8 Naisten iltapiiri-klubi. Puheita, muistiinpanoja kokouksista, esityslistoja ym. 1918–1936. SNKL puheita, kokousmuistiinpanoja ym. 1918–1936.

⁵³⁷ Savijärvi 2015, 62, 83.

Vaikuttaa siltä, että Hainari alkoi pitää rotuhygieniää yhtenä aseena kamppailussa siveellisyysden säilyttämiseksi. Hän sai vuonna 1916 tuntuvia rotuhygieniavaikutteita *Valkonauha*-lehdestä, ja siihen liittyvää aihepiiriä käsiteltiin moraalireformistinaisten suunnittelukokouksissa. Niissä hahmoteltiin siveellisyyskokouksen ohjelmaa. Tilma Hainari kuului valiokuntaan, joka valmisti yhdessä Laimi Leideniuksen kanssa hänen kokoukseen tarkoitettua rotuhygieniä-aiheista esitelmäänsä ja laati sen pohjalta käytävän keskustelun päätöslauselmat. Valiokunta piti esitelmän rotuhygieniä-asioita yhteiskunnallisina kysymyksinä, joissa Valkonauhan toimihenkilöt olivat asiantuntijoita.⁵³⁸ Yhteiskunnassa oli tullut päivänvaloon vaikeasti parannettavia epäkohtia, ja niiden ratkaiseminen myös rotuhygienian keinoilla tuli Hainarin ja muiden uskonnollisten moraalireformistinaisten asiaksi.

2 TILMA HAINARI KOKOAA NAISET SIVEELLISYYSTYÖHÖN 1917

Tilma Hainari oli päävastuussa, kun moraalireformisti- ja naisasianaiset organisoivat ensimmäisen suomalaisten naisten suurkokouksen tammikuussa 1917. Hän sai suhteillaan järjestettyä kokoukselle arvokkaat puitteet, eduskunnan istuntosalin Heimolassa. Hainarin mukaan naiset pitivät kokousta tarpeellisenä, koska he kokivat päivänpolttavaksi tehtäväkseen padota sota-ajan tuomaa siveettömyyden "tuhotulvaa".⁵³⁹ Tilma Hainari katsoi, että hyökyaallon lailla hukuttavaan siveettömyyteen syyllistyivät vieraan vallan sotilaiden lisäksi suomalaiset työväenluokkaiset naiset. Pirjo Markkolan mukaan naisten lankeaminen politisoitui vaivihkaa ja alkoi yhä selvemmin viitata yhteiskuntaluokkiin. Ennen tämä oli ollut luettavissa rivien välistä.⁵⁴⁰ Kokouksen toinen ydintehtävä oli laatia yhtenäinen ohjelma siveellisyystyölle.⁵⁴¹ Siveellisyys oli moraalireformisteille kansakunnan elinkysymys.

Nelipäiväiseen siveellisyyskokoukseen osallistui 457 yhdistysaktiivia maan eri kolkilta. Miliisi oli paikalla valvomassa, koska venäläiset viranomaiset olivat uhanneet hajottaa kokouksen, jos venäläisen sotaväen

---

538 SKS KIA THA Kotelo 8 Naisten iltapiiri-klubi. Puheita, muistiinpanoja kokouksista, esityslistoja ym. 1918–1936. SNKL puheita, kokousmuistiinpanoja ym. 1918–1936.

539 KA NJKL kotelo 69 Naispoliisikysymys; Suomen nainen 22.5.1918 Valkoinen Suomi.

540 Markkola 2009, 72.

541 SKS KIA THa kotelo 1 kotelo 8 Naisten iltapiiri-klubi. Puheita, muistiinpanoja kokouksista, esityslistoja ym. 1918–1936. SNKL puheita, kokousmuistiinpanoja ym. 1918–1936; Karpio 1928a, 10.

vaikutus naisten moraalien heikkenemiseen nostettaisiin esille.⁵⁴² Vaikka asiasta ei voitu puhua ääneen, kaikki osallistujat ymmärsivät, että venäläisten sotilaiden vaikutus naisten siveellisyyskysymykseen oli ulkoinen uhkakuva. Sisäinen hätätila kumpusi tietyn naisryhmän epäsiveellisyydestä.

Siveellisyyskokous avattiin veisaamalla virsi *Oi Herra siunaa Suomen kansaa*, jossa oli kansallista tunnelatausta. Alkurukouksen jälkeen molemmilla kotimaisilla kielillä pidettiin alkupuheenvuorot, joista suomenkielisen piti Tilma Hainari.⁵⁴³

Hänen mukaansa kokouksen järjestäjät olivat Jumalan apuun turvautuen kutsuneet Suomen naiset neuvottelemaan siveellisyyskysymyksistä, jotka tuottivat syvää surua jokaiselle isänmaata rakastavalle naiselle. Isänmaanrakkaus velvoitti heitä osallistumaan naisten asevelvollisuuteen, taisteluun paheita vastaan. Naisten tuli yhteisvoimin ryhtyä parantamaan maan huonoa siveellisyystilannetta ja heikkoa elinvoimaa.⁵⁴⁴ Sotaisaa retoriikkaa käyttämällä Hainari vetosi naisten velvollisuuteen palvella isänmaata heille ominaisella tavalla. Rinnastamalla heidän tehtävänsä asevelvollisuuteen hän korosti siveellisyystaistelun pakottavaa luonnetta. Toteamus lakastuvasta elinvoimasta viittasi hygienian ja rotuhygienian suuntaan, sillä kansakunnan vitaliteetin säilyttäminen oli niiden puolestapuhujien erityisessä suojeluksessa.

Kansakunnan parantamisajattelussa, hygieniassa ja rotuhygieniassa, pelättiin kansakunnan elinvoimaa uhkaavaa moraalista ja terveydellistä rappiota. Puhuminen yhteiskunnallisista ongelmista elinvoima-kielikuvien liittyi myös kansakuntaorganismi-ajatteluun.⁵⁴⁵

Hainarin mukaan räikein kansakuntaa uhkaava epäkohta oli epä-siveellisyys. Uusissa oloissa jopa sivistyneet nuoret naiset olivat vaarassa. Huvitusten pyörre imaisi ja jumalanpelko väheni, eikä naisilla Hainarin mielestä ollut riittävää itsehillintää, että he pystyisivät vastustamaan ympäröiviä vaaroja, viettelyksiä ja olemassaolon taistelua.⁵⁴⁶ Hainari käytti Malthukselta peräisin olevaa sosiaalidarwinistista käsitettä olemassaolon

---

542 KA NKJL kotelo 69 Naispoliisikysymys; SKS KIA THa kotelo 8 Naisten iltapiiri-klubi. Puheita, muistiinpanoja kokouksista, esityslistoja ym. 1918–1936. SNKL puheita, kokousmuistiinpanoja ym. 1918–1936; Naiset ja siveellisyys 1919, 4; Karpio 1928a, 10.

543 KIA THa kotelo 8 Naisten iltapiiri-klubi. Puheita, muistiinpanoja kokouksista, esityslistoja ym. 1918–1936. SNKL puheita, kokousmuistiinpanoja ym. 1918–1936; Uusi Suometar 11.1.1917 Siveellisyyskokous; Naiset ja siveellisyys 1919, 7; Tuulio 1952, 148.

544 KA NKJL kotelo 69 Naispoliisikysymys; SKS KIA THa kotelo 8 Naisten iltapiiri-klubi. Puheita, muistiinpanoja kokouksista, esityslistoja ym. 1918–1936; Uusi Suometar 11.1.1917 Naisten siveellisyyskokous; Vaasa 3.2.1917 Vaikutelmia naisten yleisestä siveellisyyskokouksesta; Naiset ja siveellisyys 1919, 5–7; Tuulio 1952, 148.

545 Helén 1997, 209–210; Uimonen 1999, 185–186; Saarikangas 2002, 66; Ikonen 2003, 132.

546 Uusi Suometar 11.1.1917 Naisten siveellisyyskokous; Naiset ja siveellisyys 1919, 7–9.

taistelusta.⁵⁴⁷ Termi oli rotuhygieniateorian lähtökohtia, sillä siinä parhaan geeniperimän kantajien katsottiin perivän maan ja menestyvän elämän kamppailuissa. Hainari oli mukana tuomassa Suomeen tätä linjaa.

Itsehillintä merkitsi Hainarille lujaa siveellistä luonnetta ja tahdonvoimaa vastustaa kiusauksia. Ilman tällaista itsekontrollia nuoret naiset luisuivat prostituutioon, joka nieli suuria naisjoukkoja ja vahingoitti lukuisia miehiä.⁵⁴⁸ Paradoksaalisesti Hainari katsoi, että miehet yhtäältä tarvitsivat suojaa heitä vietteleviä prostituoituja vastaan, toisaalta pelotetta ja pidäkettä seksuaalisuudelleen.

Siveellisyyskokouksen keskeinen kysymys oli prostituutio ja sen tuhoisat seuraukset varsinkin nuorisolle. Prostituutio oli Hainarin mukaan suurin vaara elämän puhtaudelle. Siveellisyysvaatimukset oli teroitettava juuri nuorille, koska Hainarin mielestä heidän mielensä oli vielä puhdas. Nuorille tuli opettaa ylevä käsitys ihmisarvosta, sillä se auttoi heitä voittamaan kiusaukset ja viettämään puhdasta elämää.⁵⁴⁹ Puhtauden korostaminen oli Hainarin keskeisiä teemoja. Sekä ruumiin että hengen puhtaus kietoutuivat erottamattomasti yhteen, ja nyt molemmat olivat uhattuina, sillä sukupuoli-suhteet prostituoitujen kanssa tahrasivat mielen ja saastuttivat ruumiin sukupuolitaudeilla. Hainarin siveellinen suuttumus kohdistui venäläisten sotilaiden kanssa seurusteleviin naisiin, jotka vertautuivat hänen puheessaan prostituoituihin. Heitä kohtaan ei riittänyt ymmärrystä.

Prostituoiduista sikisi Hainarin mukaan tauti, jonka ”paljas nimikin jo herättää kauhua”.⁵⁵⁰ Pahamaineisella, pelätyllä taudilla hän tarkoitti kuppaa. Aikakaudella oli tavallista pelätä sukupuolitauteja, joihin saatettiin liittää jotain yliluonnollista. Kuppaa kammottiin eniten, sillä se oli kohtalokas ja kuolemanvakava, käytännössä parantumaton tauti vielä 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Se oli tarttuva ja lapsille periytyvä tauti, joka oli yleensä hankittu tekemällä syntiä. Moraalireformistit ja lääkärit pyrkivät patoamaan sukupuolitautilien leviämistä lähinnä ennaltaehkäisevällä valistuksella.⁵⁵¹

Tilma Hainari varoitti taudin kauhuista puhumalla kokonaisvaltaisesta saastutuksesta ja kaikkia kansanryhmiä myrkyttävistä seurauksista. Syfilis pystyi tuottamaan turmion myös viattomille. Tuore aviovaimo saattoi joutua ”salaisten kärsimysten murtamaksi” eikä voinut edes uskoutua kenellekään.⁵⁵²

---

547 Weindling 1989, 81; Jones 1998, 10; Isaksson & Jokisalo 1999, 157; Browne 2006, 37, 106;

Ruse 2008, 296; Tamminen 2015, 72–73; Pietikäinen 2017, 279, 283.

548 Uusi Suometar 11.1.1917 Naisten siveellisyyskokous; Naiset ja siveellisyys 1919, 9..

549 Uusi Suometar 11.1.1917 Naisten siveellisyyskokous; Naiset ja siveellisyys 1919, 10–12.

550 Uusi Suometar 11.1.1917 Naisten siveellisyyskokous; Naiset ja siveellisyys 1919, 9–10.

551 Rajainen 1973, 10; Moscucci 1990, 123; Nickie Roberts 1992, 245–245; Häkkinen 1995, 107;

Helén 1997, 158; Mort 2000, 54; Toivo Nygård 2001, 66–67, 212; Vuorinen 2002, 149; Helén &

Yesilova 2003, 235.

552 Uusi Suometar 11.1.1917 Naisten siveellisyyskokous; Naiset ja siveellisyys 1919, 10.

Hainari viittasi siihen yleiseen käsitykseen, että prostituoitujen palveluja käyttäneet miehet toivat koteihinsa tartuntavaaran. Hän puolusti ennen kaikkea kanssasisariaan, oman sosiaaliryhmänsä pahaa aavistamattomia vaimoja. He olivat korkeasti siveellisiä naisia, joille tauti oli häpeällinen ja salassa pidettävä asia. Tauti saattoi siirtyä viattomista äideistä heidän viattomiin lapsiinsa.

Hainari elätteli painajaismaista näkyä siitä, että prostituution syntyisyys ja tartunnan saastuttavuus tunkeutuisivat miesten kautta kansakunnan puhtaisiin koteihin asti vaarantaen perheiden elämän ja tulevaisuuden.

Hänen mukaansa ”synti ja saasta” eivät asuneet vain pahamaineisissa paikoissa, vaan jopa ”kunniallisten” ihmisten luona saatettiin joutua läheisiin tekemisiin prostituution kanssa, joka muodosti kaikkein suurimman vaaran puhtaalle elämälle.⁵⁵³

Eräiden naisten sodanaikainen käytös aiheutti sen, että Hainarin mukaan suomalaisten naisten moraalia pidettiin maailmalla alhaisena. Aikaisemmin kaikkialla oli ylistetty heidän mielensä puhtautta ja sydämensä siveyttä. Nyt koko maan kansainvälinen maine oli heikko ja tarvitsi kohentamista.⁵⁵⁴ Kansallinen häpeä oli raskas syytös, josta Hainari langetti vastuun Suomen naisille. He eivät olleet onnistuneet pysyttelemään siveellisinä ja vetivät mukanaan alhaiselle siveellisyystasolle koko kansan. Naiset olivat vastuussa Suomen kansainvälisestä maineesta, koska he olivat saaneet laajat poliittiset oikeudet ensimmäisenä Euroopassa. Heidän tulisi olla esikuvallisia myös siveellisyydessä. Naisten kunniallisuus ja tahraton maine liittyivät kansallisen itsetunnon rakentamiseen kansakuntien keskinäisessä kilpailussa.

Erityisesti sota-aikoina naisen kunnia tuli kansallinen kysymys. Naisen äidinruumis ja hänen seksuaalisuutensa tulkittiin kansallisomaisuudeksi, jota miesten tuli valvoa. Häpäisemällä oman kunniansa nainen häpäisi koko kansakunnan maineen.⁵⁵⁵

Siveellisyystyön ohjeiksi Hainari esitti, että oli luovuttava kaksinaismoraalista ja asetettava molemmille sukupuolille samat siveellisyysvaatimukset. Erityisesti sivistyneiden naisten tuli asettaa itselleen korkeat siveellinen taso, koska heidän vaikutuksestaan kansan siveellisyys joko nousi tai laski.⁵⁵⁶ Tilma Hainari peräsi sivistyneiden naisten vastuuta yhteiskuntamoraalin tilasta, sillä hänen näkökulmastaan sivistyneen tunnusmerkki oli siveellisyys. Hainarin käsityksen mukaan naisilla ei juuri ollut vaikutusvaltaa yhteiskunnallisissa kysymyksissä,⁵⁵⁷ mutta siveellisyysasiat kuuluivat naisten toimintapiiriin. Niissä heillä oli Hainarin mielestä asiantuntemusta ja sanansa sanottavana.

---

553 Uusi Suometar 11.1.1917 Naisten siveellisyyskokous; Naiset ja siveellisyys 1919, 10.

554 Uusi Suometar 11.1.1917 Naisten siveellisyyskokous; Naiset ja siveellisyys 1919, 8.

555 Markkola 2009, 75; Aija Kaartinen 2011, 161.

556 Uusi Suometar 11.1.1917 Naisten siveellisyyskokous; Naiset ja siveellisyys 1919, 11, 13.

557 SKS KIA THa kotelo 1 Naisrauha turvattava.

Vaikka Hainari oli mielestään piirtänyt pessimistisen kuvan ajan siveellisyysoloista, niiden todellinen tila oli hänen mukaansa vielä synkempi. Naisten tehtävä oli paljastaa vastenmielisetkin asiat ja vaatia niiden poistamista.⁵⁵⁸ Hainarille nainen oli yhteiskunnan epäkohtien paljastaja. Kun huono seksuaalimoraali tuotiin pimeydestä päivänvaloon, hän toivoi, että sillä olisi sekä ennaltaehkäisevä että pelotevaikutus. Ongelmille pystyi myös tekemään jotain, kun ne tehtiin näkyviksi.

Koska suomalaiset eivät Hainarin mielestä käsittäneet siveellisyyskysymyksen merkittävyyttä, tuli valistunut yleinen mielipide herättää moraalien puolelle.⁵⁵⁹ Hainari esitti kansalaismielipiteen mahtina, joka herätti kunnioitusta. Naistentehtävä oli käynnistää uudelleen hiljentynyt keskustelu sukupuolisiveellisyydestä ja taivuttaa vallitseva mielipide sen kannalle. Valistunut yleinen mielipide viittasi sivistyneiden näkemyksiin. He olivat kyvykäs hallitseva ryhmä, joiden käsityksillä oli tehoa niin kansaan kuin päättäjiinkin.

Käynnissä oleva maailmanpalo nostatti Hainarin mukaan isänmaanrakkautta sotaikäydyssä maissa. Hän kiitti Jumalaa siitä, että Suomessa oli säästytty sodan kauhuilta. Silti maassa oli koko kansaa uhkaavia vaaroja, kaiken pyhän ja ylevän kieltäminen, itsekkyyden, nautinnonhalu ja säädyttömyys. Naisten tuli torjua näitä sekä äiteinä ja kasvattajina että yhteiskunnan jäseninä ja kansalaisina.⁵⁶⁰ Hainari tähdensi usein äitiyttä, mutta naisasianaisena hän painotti naisen merkitystä myös kansalaisena ja yhteiskunnallisena sekä poliittisena toimijana. Puheessaan Hainari käytti siveellisyys-käsitettä kaikilla kolmella tavalla. Puheessa käsiteltiin sukupuolisiveellisyyttä moraalisääntöjen noudattamista ja kansalaisvaikuttamista.

Puheen loppuhuipentumana Tilma Hainari esitti toiveen, että isänmaanrakkauden ”valta-voima” saisi naiset puolustamaan omaa maataan epäsideellisuuden vitsausta vastaan.⁵⁶¹ Hainarin puheen kaari oli taitavasti rakennettu. Se kiertyi isänmaan mielikuvan ympärille. Puhe alkoi naisten surusta isänmaata tuhoavan sideettömyyden vuoksi. Ympyrä sulkeutui, kun puhe päättyi vetoomukseen puolustaa kotimaata sideettömyyden vaaroilta isänmaanrakkauden nimissä. On huomionarvoista, että moraalireformikin oli Tilma Hainarille paljon isänmaan palvelemista. Sideellisuuden puolesta käytiin naisten sotaa, joka oli heidän isänmaallinen velvollisuutensa.

Isänmaan painottaminen oli syntynyt Venäjään liittämisen yhteydessä ja muuttunut vähitellen poliittiseksi kansallismielisyydeksi, jota erityisesti Suomalainen puolue alkoi ajaa. Keskiössä oli suomen kielen, kotimaisen kulttuurin ja historian vaaliminen. Ajatus isänmaasta näyttäytyi tehtävänä ja

---

558 Uusi Suometar 11.1.1917 Naisten siveellisyyskokous; Naiset ja siveellisyys 1919, 10, 13.

559 Uusi Suometar 11.1.1917 Naisten siveellisyyskokous; Naiset ja siveellisyys 1919, 11.

560 Uusi Suometar 11.1.1917 Naisten siveellisyyskokous; Naiset ja siveellisyys 1919, 13–14.

561 Uusi Suometar 11.1.1917 Naisten siveellisyyskokous; Naiset ja siveellisyys 1919, 14; Tuulio 1952, 149.

velvollisuutena, jonka puolesta tuli antaa itsensä alttiiksi.

Kansallisuuskäsitteeseen liittyi ajatus kielen ja syntyperän ykseydestä, joka yhdisti kansallisuuden rotukäsitteeseen. Hainarin puoluetoverille Elli Tavastähdelle isänmaa sisälsi kansakunnan, jossa mallikansalaiset suojelivat kotimaataan ja tukivat sen menestymistä.⁵⁶² Hainari jakoi tämän käsityksen. Hänelle isänmaa syvimmässä merkityksessä oli kansa, joka siellä asui.⁵⁶³

Kokouksessa käsiteltiin miliisien kontrollista huolimatta siveellisyyssasiaa monipuolisemmin kuin koskaan aikaisemmin. Ohjelmassa oli kymmenen siveellisyysskomitean etukäteen valmistelemaa esitelmää, joita pitivät vaikutusvaltaiset siveellisyyssalan kärkinimet, kuten lääketieteen tohtorit Ellen Ahlqvist ja Laimi Leidenius, Valkonauhan puheenjohtaja Frida Sjöblom, sosiaalihallituksen virkailija Jenny af Forselles ja Tilma Hainari. Prostituution lisäksi esitelmissä ja keskusteluissa selvitettiin muun muassa nuorison kasvatusta ja naispoliisikysymystä. Nuorten naisten olosuhteet nousivat esille, koska työttömyyttä ja asuntopulaa pidettiin mahdollisina syinä huonoihin elämäntapoihin. Puhujat kannustivat siveellisyyssvalistustyöhön ja moittivat lehdistöä siitä, että se vaiken i siveellisyyssasioista.⁵⁶⁴

Aura Korppi-Tommolan mukaan siveellisyysskokouksessa ohitettiin rotuhygieniä ja etsittiin sosiaalisia syitä poikkeavalle elämäntavalle.⁵⁶⁵ Perinnöllisyys ja rotuhygieniä olivat kuitenkin näkyvästi esillä siveellisyysskokouksessa. Ellen Ahlqvistin ja Laimi Leideniuksen esitelmien keskipisteenä oli prostituutio ja sen välityksellä leviävät sukupuolitaudit, joihin esitettiin ratkaisuna rotuhygienisiä toimia.⁵⁶⁶

Suomenruotsalainen Ellen Ahlqvist oli sukupuolitauteihin perehtynyt lääkäri, joka korosti esitelmässään *Kansan terveys* sitä, että syfilis oli perinnöllinen rotumyrkky.⁵⁶⁷ Kansan terveydentila oli hänen niin kuin muidenkin feminististen rotuhygienikoiden päällimmäinen murheenaihe. Lääkäreiden vastuu väestön terveydestä kasvatti heidän yhteiskunnallista merkitystään.⁵⁶⁸ Ahlqvistin mukaan syfilis kalvoi kansan terveyttä, huononsi ihmisrotua ja ehkäisi sen lisääntymistä.⁵⁶⁹ Rotuhygieenisesti suuntautuneet lääkärit pitivät sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta kuppaa alkoholin ohella vaarallisimpana rotumyrkkinä. Ne olivat itse hankittuja

---

⁵⁶² Tommila 1989, 61–62; Kemiläinen 1993, 17, 44–45, 150; Annola 2016, 138; Koivisto 2016c, 105, 113.

⁵⁶³ Koti ja yhteiskunta 15.12 1905 Hiukan äänioikeuspakinaa syrjäkylän torpassa.

⁵⁶⁴ KA NKJL kotelo 69 Naispoliisikysymys; Naiset ja siveellisyys 1919, 5–6; Lähteenoja 1944, 27–30; Tuulio 1952, 148; Korppi-Tommola 2001, 49–50; Markkola 2002a, 195.

⁵⁶⁵ Korppi-Tommola 2001, 49, 72.

⁵⁶⁶ Ahlqvist 1918; Leidenius 1918.

⁵⁶⁷ Ahlqvist 1918; Wessel 2018, 40–41.

⁵⁶⁸ Wessel 2018, 225, 230.

⁵⁶⁹ Ahlqvist 1918.

degeneraation syitä. Yksi keino torjua niitä oli ennaltaehkäisevä rotuhygienia eli valistus.⁵⁷⁰

Ahlqvistin mukaan ”syfiliittisten” vanhempien perimältään degeneroituneet lapset olivat ”ala-arvoista ihmisainesta”.⁵⁷¹ Tämänkaltaisen arvoväritteen terminologian käyttäminen oli tyypillistä tieteellisyyteen pyrkiville rotuhygienisteille. Yksilöiden sijaan he puhuivat abstraktisti ja yleistävästi ”ihmisaineksesta”. Ihmisen arvo tai arvottomuus rinnastettiin yhteiskunnan kokonaisuuteen ja yksilön henkilökohtainen ihmisarvo häviytettiin taustalle.⁵⁷²

Laimi Leidenius esitelmöi aiheesta *Velvollisuutemme syntyakeettomia kohtaan*. Hän piti tylsämielisiä ”syntyakeettomia”. He eivät olleet itse syypäitä osaansa, vaan olivat degeneroituneen perimänsä tuotoksia.⁵⁷³ Kun prostituoitua ei enää pidetty rikollisena vaan katsottiin, että hän ei ollut vastuussa teoistaan, siirryttiin kriminalisoinnista medikalisaatioon päin. Siinä yhteiskunnallisia asioita määriteltiin lääketieteellisesti ja niistä puhuttiin terveyteen ja sairauteen liittyvillä käsitteillä.⁵⁷⁴

Tieteen edustajana Leidenius esitti väitteidensä tueksi tutkimustuloksia. Hän katsoi, että niiden valossa taloudellinen ahdinko oli harvoin välitön ammattiprostituutioon.⁵⁷⁵ Antti Häkkinen vahvistaa tutkimuksessaan tämän aikalaiskäsityksen, kun taas Pirjo Markkola katsoo prostituution olleen paljolti toimeentulokysymys. Myös ajan järjestäytyneet työläisnaiset korostivat tätä seikkaa.⁵⁷⁶

Leideniuksen mielestä olosuhteet vaikuttivat jonkin verran tämän ammatin valintaan, mutta suurin osa prostituoiduista oli ”henkisesti vajavaisia”, perinnöllisesti degeneroituneita yksilöitä.⁵⁷⁷ Ellen Ahlqvist jakoi tämän näkemykseen.⁵⁷⁸ Ajatus degeneroituneista, tylsämielisistä prostituoiduista oli esitetty Englannissa ja Yhdysvalloissa jo 1800-luvulla,⁵⁷⁹ mutta Suomessa ilmeisesti vasta Leidenius toi asian ensimmäisen kerran suomen kielellä näkyvästi julkisuuteen esitelmässään, joka painettiin ja jota selostettiin johtavissa sanomalehdissä.

Eri maiden psykiatrit olivat Laimi Leideniuksen mukaan sitä mieltä, että noin 75 % prostituoiduista oli ”henkisesti vajavaisia”. Samansuuntaisiin tuloksiin oli tultu myös Helsingin terveystoimistossa, jossa prostituoituja tarkastettiin. Leidenius ei tyytynyt pelkästään muiden tekemiin tutkimuksiin,

---

570 Halmesvirta 1995, 45; Mattila 1996b, 15–16; Mattila 1999, 110, 118.

571 Ahlqvist 1918.

572 Harjula 1996b, 135; Toivo Nygård 2001, 89; Harrikari 2004, 162; Meskus 2009, 46.

573 Leidenius 1918.

574 Wessel 2018, 221; Lääkäriliitto. Medikalisaatio.

575 Leidenius 1918.

576 Rajainen 1973, 171; Sulkunen 1989, 39; Häkkinen 1995, 148–149; Markkola 2002a, 198.

577 Leidenius 1918.

578 Wessel 2018, 225.

579 Nickie Roberts 1992, 226, 230; Wessel 2018, 219–222.

vaan kertoi omista tutkimustuloksistaan Valkonauhan ja Pelastusarmeijan turvakodeissa. Hän katsoi tilastojensa osoittavan, että suurin osa niiden asukkaista oli älyllisesti jälkeenjääneitä. Ainoastaan 12 % oli ”normaali-ihmisiä” ja loput ”jollain tavalla omituisia”.⁵⁸⁰

Hygienisessä ja rotuhygienisessä tutkimuksessa tilastotiede ja erilaiset laskelmat olivat jo Galtonista ja Pearsonista alkaen tärkeässä asemassa. Tilastotieteen avulla pyrittiin osoittamaan esimerkiksi degeneroituneiden määrän lisääntymistä. Tilastotieteen katsottiin antavan perusteltuja selityksiä sosiaalisille ongelmille.⁵⁸¹

Leideniuksen mukaan sekä perinnöllisyyden lait että tutkimustulokset osoittivat, että tylsämielisten naisten vanhemmat olivat valtaosin ”vajavaisia”. Otollisissa oloissa, määrätietoisella kasvatuksella ja tarkasti vartioituna ”henkisesti ala-arvoinen” yksilö saattoi kehittyä yhteiskunnalle hyödylliseksi jäseneksi. Perinnöllisyys asetti kuitenkin tylsämielisten kehittymiselle rajat ja heidän kasvattamisensa oli tehtävä tietoisena perinnöllisyyden ”kamalasta laista”.⁵⁸²

Näkemyksistä prostituoiduista ihmisistä kyvyiltään vajavaisina oli Tilma Hainarille ja muille moraalireformisteille yksi peruste suosia rotuhygieniaa. Kun pelastustyö tuotti niukasti hedelmää, moraalireformistit saattoivat lohduttautua sillä, että degeneroituneet yksilöt olivat toivottomia tapauksia.

Vaikka suurin osa siveettömistä naisista oli syyntakeettomia, heidän vaikutuksensa yhteiskuntaan oli Leideniuksen mukaan kohtalokas. Pahinta oli perintö, jotka he jättivät lapsilleen. Hänen mukaansa harhaluuloa oli väite, että prostituoidut olisivat lapsettomia. Päinvastoin heillä oli paljon lapsia.⁵⁸³ Todellisuudessa prostituoiduilla oli vähemmän lapsia kuin muilla. Sairastetut sukupuolitaudit aiheuttivat lisääntymiskyvyttömyyttä ja heidän lastensa joukossa oli korkea imeväiskuolleisuus.⁵⁸⁴

Ajankohdan suojakotien pelastustyön tulokset eivät olleet Leideniuksen mukaan kehuttavia.⁵⁸⁵ Monet palasivatkin kadulle.⁵⁸⁶ Turvakotien omien vuosikertomusten mukaan niiden työ oli menestyksekkästä. Esimerkiksi Valkonauhassa kerrottiin heidän tilastojensa osoittavan, että ”syyntakeettomat” olivat ”surullisia poikkeuksia pelastustyössä”.⁵⁸⁷ Oli

---

⁵⁸⁰ Leidenius 1918.

⁵⁸¹ Kevles 1985, 7–8, 24–25, 68–69; 194–195; Koivusalo 1994, 66; Uimonen 1999, 37; Annola 2006, 155; Hietala 2007, 16–17; Harjula 2007, 43; Hietala 2009, 15–17; Paul & Moore 2010, 38; Turda 2010a, 69.

⁵⁸² Valkonauha nro 1 1916 Vähän rotuhygieniasta; Leidenius 1918.

⁵⁸³ Leidenius 1918.

⁵⁸⁴ Hackzell 1994, 182; Häkkinen 1995, 178, 182–184.

⁵⁸⁵ Leidenius 1918.

⁵⁸⁶ Häkkinen 1995, 203; Markkola 2000, 129; Markkola 2002a, 241.

⁵⁸⁷ Valkonauha nro 3 1919 Otteita Helsingin valkonauhahdistyksen vuosikertomuksesta v.1918; Häkkinen 1995, 201.

selvää, että moraalireformistinaiset halusivat kokea pelastustyönsä onnistuneen. Se antoi työlle motivaation ja tarkoituksen.

Leidenius piti huonojen tulosten syynä sitä, että turvakodeissa asuminen oli vapaaehtoista ja jäi lyhyeksi.⁵⁸⁸ Ratkaisuna hän esitti suljettuja laitoksia, joissa asukas joutuisi viettämään usein koko elämänsä. Leidenius ei pitänyt tätä vääränä, sillä laitoksiin suljetut eläisivät "tavallaan onnellista" elämää, tekisivät työtä ja tuntisivat olevansa yhteiskunnan hyödyllisiä jäseniä.⁵⁸⁹

Lopuksi Laimi Leidenius esitti komitean etukäteen valmistamat julkilausumat, joita Tilma Hainarikin oli ollut laatimassa. Ensimmäisessä todettiin, että suurin osa prostituoiduista oli "henkisesti ala-arvoisia". Seuraavan kohdan mukaan prostituoidut tuottivat yhteiskunnalle suuria vaurioita, joista tärkein oli rotua huonontava vaikutus. Kolmannessa tähdennettiin, että suurin osa näistä "vajavaisista" henkilöistä tulisi määrättyissä oloissa hyödyllisiksi jäseniksi yhteiskuntaan. Tämän toteuttamiseksi Leidenius esitti neljännen päätöslauselman, jonka mukaan pahantapaisille tytöille tuli antaa tehostettua suojelukasvatusta, henkisesti vajavaisille prostituoiduille perustaa suljettuja työsiirtoloita ja naisalkoholisteille pakollisia turvakoteja.⁵⁹⁰

Leideniuksen esitelmä osoitti kokouksen osanottajille tärkeän siveellisyyskysymyksen yhteyden rotuhygieniaan. He hyväksyivät Leideniuksen esittämät julkilausumat yksimielisesti. Keskustelussa ilmeni, että esityksen "järkyttävät tosiasiat" olivat painuneet syvälle kuulijoiden mieliin. Laaja naisjoukko tuli tietoisiksi rotuhygieenisistä aatteista. Rotuhygieniasta oli kirjoitettu Suomessa jonkin verran jo aikaisemmin, mutta Ahlqvistin ja Leideniuksen havainnolliset ja konkreettisia esimerkkejä sisältäneet esitelmät suunnattiin nimenomaan naisyleisölle. Aihe oli ollut edellisenä vuonna esillä Valkonauhan lehdessä, mutta lehden levikki ei ollut laaja.⁵⁹¹ Rotuhygieniää sisältävät esitelmät saivat näkyvyyttä lehdistössä, ja esimerkiksi *Kotimaa*-lehden mukaan Leideniuksen esitelmä julkaistaisiin myöhemmin kokonaisuudessaan, koska se tuli saattaa kaikkien kansalaisten tietoon.⁵⁹²

Ahlqvistin ja Leideniuksen esitelmät viitoittivat tietä siveellisyyskomitean tulevalle toiminnalle, ja ne painettiin sen ensimmäisinä julkaisuina.⁵⁹³ Tämä kuvastaa sitä, kuinka tärkeänä asiana moraalireformistinaiset pitivät rotuhygieniää. Siveellisyyskomitean toiminnassa oli vahva rotuhygieeninen juonne alusta asti.

---

⁵⁸⁸ Leidenius 1918.

⁵⁸⁹ Leidenius 1918.

⁵⁹⁰ Leidenius 1918.

⁵⁹¹ Helsingin Sanomat 11.1.1917 Naisten siveellisyyskokous; Uusi Suometar 14.1.1917 Naisten siveellisyyskokous; Heikkilä 1979, 145, 149.

⁵⁹² Kotimaa 19.1.1917 Naisten siveellisyyskokous.

⁵⁹³ Lähteenoja 1944, 29.

Kansakoulunopettaja, raittiustyöntekijä Mandi Granfeltin kuuleman perusteella Leideniuksen esitelmää oli pidetty kokouksen parhaana. Se oli sisältänyt paljon uutta tietoa ja ollut ”lämmिन ja velvoittava”.⁵⁹⁴ Tärkein esitelmässä lausuttu velvollisuus oli prostituoitujen sulkeminen laitoksiin yhteiskunnan suojelemiseksi.

Myös Valkonauha-järjestön ja Helsingin Valkonauhahdistyksen puheenjohtaja Frida Sjöblom ehdotti esitelmässään, että prostituutio-ongelman ratkaisemiseksi nuoret siveettömät tytöt tuli lähettää kasvatustiloihin, ”syntakeettomat” työlaitoksiin, ja muita tuli kehottaa työntekoon.⁵⁹⁵ Sjöblom ei maininnut suoraan rotuhygieenisii perusteluja, mutta kannatti Leideniuksen tavoin ”syntakeettomien” ja pahantapaisten eristämistä.

Keskustelussa rouva Elin Holmberg otti esille avioliittokysymyksen. Keskustelun osanottajat yhtyivät Holmbergin toiveeseen, että myös Suomessa naisjärjestöt pyrkisivät saamaan terveystodistuksen jokaiselle avioliittoon aikovalle. Näin voitaisiin heidän mukaansa välttää moni onnettomuus,⁵⁹⁶ jolla tarkoitettiin lähinnä aviomiehen prostituoidulta saamaa sukupuolitautia.

On syytä huomata, että moraalireformistinaisten intensiivinen ristiretki prostituutiota ja sukupuolitauteja vastaan ilmiselvästi teki rotuhygieniooppien omaksumisesta helpompaa. Koska valistus ja kristillisen lähimmäisenrakkauden elähdyttämä laupeudentyö eivät riittäneet hävittämään näitä vitsauksia, rotuhygienian ankarammat kontrollikeinot tuli valjastaa käyttöön. Siveellisyyskokouksessa niistä olivat esillä eristäminen ja terveystodistukset avioliittoon aikoville.

Tilma Hainari esitelmöi kokouksessa naispoliisikysymyksestä, joka oli hänen pitkäaikainen kiinnostuksen kohteensa. Hän käsitteli naispoliisin tehtäviä, hänen asiakkaitaan ja naispoliisilta edellytettyjä ominaisuuksia. Poliisin ammatti ei Hainarin mielestä ollut houkutellut naisia, mutta se oli vallitsevassa tilanteessa suorastaan heidän isänmaallinen velvollisuutensa, kun kevytmieliset naiset antautuivat venäläisten sotilaiden houkutuksiin.⁵⁹⁷

Hainari piti myös siveellisyyskokouksen päätöspuheen, jossa hän luki Hilda Käkikosken mietteitä siveellisyysasiasta. Ne olivat Hainarin mukaan olleet hänelle itselleen voimakkaana herätteenä siveellisyyskokouksen aikaansaamisessa:

- - emme saa unohtaa että siveys ja siveettömyys vuotaa salatuista lähteistä, joita ei ihmisiellä näe, joita eivät ihmiskädet voi tulkita ja joihin eivät mitkään ulkonaiset keinot ulotu. Nuo salaiset lähteet ovat puhdistettavat, mutta koska ne ovat henkistä laatua, ei auta muu kuin henkinen puhdistuskeino. Ei ole muuta tehokasta keinoa kuin uskonto, joka puhdistaa sydämen Jumalan temppeliksi ja tekee meissä eläväksi voimaksi käskyn: ”Kaikki

---

594 KA Granfelt-Kuusi kotelo 44 Mandi Granfelt Aarne ja Alli Granfeltille 17.1.1917.

595 Naiset ja Siveellisyys 1919, 100–101.

596 Naiset ja siveellisyys 1919, 107.

597 Suomen Nainen 1.10.1916 Naispoliisiasia. Nykyaajan vaatimus.

mitä tahdotte, että ihmiset teille tekisivät, se tehkää te heille!” Ensimmäinen ehto työssä siis on, että se henkilö, joka tahtoo siveyttä edistää, on itse niin siveyden hengen läpitunkema ja elähdyttämä ettei hänen yksityisessä elämässään eikä hänen julkisessa toiminnassaan saa ilmestyä pienintäkään piirrettä, joka olisi tämän siveydenhengen kanssa ristiriidassa. Siveydenhengen tulee puhua kaikista meidän töistämme, sen tulee säteillä silmäimme katseesta, sen tulee olla ajatustemme ohjaajana, mielikuvituksemme valona.⁵⁹⁸

Hainarin lukemat Käkikosken sanat ilmaisivat moraalireformin uskonnollisen perustelun. Usko Jumalaan oli ainoa tapa, jolla ihmismielen syntisistä syvyyksistä kumpuava siveettömyys oli mahdollista voittoa. Ainoastaan uskonnon puhdistamana sydäimestä tuli Jumalalle otollinen pyhäkkö ja ihmisestä niin siveellisyiden läpitunkema, että hän kelpasi siveellisyystyöhön. Käkikoski asetti korkeat vaatimukset siveellisyystyölle ja sen tekijöille. Tilma Hainari yhtyi Käkikoskeen, jonka uskonnolliset tekstit olivat hänelle tärkeitä. Hän siteerasi niitä usein, ja juuri näitä lauseita yhä uudelleen.

Siveellisyyskokous päättyi osanottajien veisaamaan virteen.⁵⁹⁹ Uskonto oli keskeinen osa kokouksen sisältöä. Siellä veisattiin virsiä ja rukoiltiin, ja puhujina oli tunnettuja kristillisen vakaumuksen omaavia naisia.

Naisten siveellisyyskokousta selostettiin perusteellisesti esimerkiksi *Uudessa Suomettaressa*, *Helsingin Sanomissa* ja *Hufvudstadsbladetissa*. *Kotimaa* omisti kokoukselle kaksi numeroa huhtikuussa 1917. Muun muassa *Uusi Suometar* julkaisi osan kokouksessa pidetyistä esitelmistä kokonaisuudessaan. Siveellisyys ja rotuhygienia saivat laajalti palstatilaa lehdissä. Kokouksen järjestäjien naisten kokemus oli, että moraalireformi sai kokouksen myötä mittavaa kannatusta.⁶⁰⁰

Tilma Hainarin rooli ensimmäisessä naisten siveellisyyskokouksessa oli ratkaisevan tärkeä. Hän toimi sen valmistelijana, koollekutsujana, järjestäjänä, esitelmöijänä, puhujana, moottorina ja ”sieluna”.⁶⁰¹

Suomen naisten kansallisliitto piti siveellisyyskokouksen ansiona ja sen huomattavimpana aikaansaannoksena sitä, että senaatti kiirehti toimenpiteitä, joilla pyrittiin estämään sukupuolitautilien leviämistä. Paljolti kokouksen osanottajien aktiivisuus ja moraalireformistien painostus sai lääkintöhallituksen tekemään ehdotuksen, jonka perusteella senaatti asetti sukupuolitautilien ehkäisykomitean. Komitean ainoaksi naisjäseneksi tuli Laimi Leidenius. Tieteellinen asiantuntemus antoi hänelle mahdollisuuden vaikuttaa lainsäädäntöön.⁶⁰² Leideniuksen position kautta Tilma Hainari ja koko siveellisyyskomitea käyttivät siveellisyiden poliittista ulottuvuutta ja

---

598 Naiset ja siveellisyys 1919, 111–112; Hainari 1913, 147–148.

599 Naiset ja siveellisyys 1919, 112.

600 Karpio 1928a, 12.

601 Lähteenoja 1944, 30

602 Karpio 1928a, 12; Nygård 2001, 57; Dahlberg 2018, 223.

saivat äänensä kuuluville heille mittaamattoman tärkeässä moraalireformiasiassa.

Oli mielenkiintoinen yksityiskohta, että senaatti nimitti sukupuolitautilien ehkäisemiskomitean jäseneksi myös Tilma Hainarin, mutta hän ei osallistunut komitean toimintaan ja pyysi siitä eroa vuonna 1920.⁶⁰³ Asiasta kirjoittanut siveellisyyskomitean sihteeri Dagmar Karpio totesi ainoastaan, että Hainarilla ”ei kuitenkaan ollut tilaisuutta ottaa osaa komitean toimintaan”.⁶⁰⁴ Arkistoaineistosta ei selviä, miksi Hainari ei osallistunut komitean toimintaan, vaikka sen aihe oli hänelle tärkeä. Todennäköisesti hän katsoi Leideniuksen pitävän siveellisyyskomitean kantoja esillä ja oli ehkä täystyöllistetty muissa velvollisuuksissaan.

Jo kymmenluvun taitteessa naiset olivat muutamassa kirjoituksessa ottaneet rotuhygienian esille alaikäisille tehtyjen seksuaalirikosten yhteydessä. Silti on huomattava, että pelko joidenkin naisten kevytkenkäisestä seksuaalisuudesta ja jopa prostituutiona pidetty seurustelu venäläisten sotilaiden kanssa sytytti rotuhygieniakipinän roihuun Hainarin ja eräiden muiden moraalireformistinaisten suhteen. Naisten moraalittomuus oli päämotiivi siveellisyyskomitean perustamiselle, siveellisyyskokouksen järjestämiselle, kampanjoinnille naispoliisien puolesta ja yritykselle ehkäistä prostituutiota. Naiset tarttuivat rotuhygieniaan, kun kyseessä oli naisten ja isänmaan kunnia ja maine. Tilanne oli otollinen sille, että prostituoitujen rotuhygieeninen eristäminen alettiin nähdä uudenaikaisena, tehokkaalta vaikuttavana ratkaisuna ajankohtaiseen moraaliseen ongelmaan. Rotuhygieniasta tuli Tilma Hainarin keinovalikoimaan tapa toteuttaa moraalireformia niitä lähinnä tylsämielisiä kohtaan, joihin pehmeämmät menetelmät eivät tehonneet.

3 SISÄLLISSODAN KOKEMUKSET JÄLKISEURAUKSINEEN PERUSTELEVAT SIIRTYMISTÄ ROTUHYGIENIAAN

Tilma Hainari oli sisällissodan ja sen jälkimaininkien todistaja ja dokumentoija omasta näkökulmastaan. Hän kuvasi tuntojaan ajan tapahtumista muistelmissaan, julkisissa kirjoituksissaan ja esitelmissään sekä kotimaassa että ulkomailla. Hainari kohtasi moraalireformityössään ja muussa yhteiskunnallisessa toiminnassaan monia parannusta vaativia epäkohtia mutta sisällissota sai hätäkellot soimaan. Sota mullisti Hainarin ajatusmaailmaa ja tuotti kipeän pettymyksen. Se lisäsi avuntarvetta mutta myös tarvetta kontrolloida ja kurinalaista. Toisaalta sota oli hänelle myös uhrimielellä ja isänmaanrakkaudella käyty vapaustaistelu. Hainari käytti

---

603 Ehdotus sukupuolitautilien vastustamiseksi. Komiteanmietintö 1924, 1.

604 Karpio 1928a, 12.

sisällissodasta termejä ”vapaussota”, ”vapaustaistelu” tai ”kapina” lukuun ottamatta yhtä kertaa, jolloin hän kirjoitti ”kansalaissodasta”.⁶⁰⁵

Vapaussotatulkinta oli tyypillinen kirkollisissa ja porvarillisissa piireissä. Sota horjutti kansallismielisten näkyä eheästä kansakunnasta, ja siitä perspektiivistä sisällissota haluttiin nähdä ennen muuta vapautumisena punaisesta terrorista ja vieraasta vallasta. Kirkon ja kristillisten naisten parissa esimerkiksi NNKY:ssä vapaussotatulkinta esitettiin uskonnollisesta näkökulmasta. Sodan syvimpänä syynä nähtiin luopumus Jumalasta ja kristillisestä etiikasta.⁶⁰⁶ Tilma Hainari allekirjoitti molemmat tulkinnat. Hän korosti vapautumista bolsevikkien ja punaisten sorrosta sekä koko kansan syntisyyttä, lähinnä siveetöntä elämäntapaa.⁶⁰⁷

Hainari kuvasi, kuinka ”idänrutto bolshevismi sokaisi ja hurmasi” osan kansaa, niin että se teki liiton verivihollisten, idästä hyökkäävien bolsevikkilaumojen kanssa.⁶⁰⁸ Hainarin taudinmäärityksessä bolsevismi ja suomalainen kumouksellinen sosialismi ilmensivät kaikenlaista rappeutumista. Ne olivat epidemioita, jotka sairastuttivat vastustuskyvyttömät, rokottamattomat suomalaiset.

Tilma Hainarin käsitykset vastasivat monessa suhteessa tyypillistä valkoisen puolen asennoitumista. Bolsevismiä tai punaisia saatettiin nimittää rutoksi. Kielenkäyttö oli arvottavaa terminologiaa, joka oli sidoksissa lääketieteen ja degeneraatioteorian kielikuviin.⁶⁰⁹

Kapinalliset olivat Hainarille ”terveen yhteiskunnan vihollisia”, joita vastaan ”kansamme terve aines pyhän innoituksen vallassa” nousi aseet kädessä puhdistamaan maan sekä ulkoisista että sisäisistä vihollisista.⁶¹⁰ Sisäisiä vihollisia olivat sosialismin ohella tiettyjen työväenluokkaisten naisten moraalinen alennustila ja laajemminkin kristillisen yhteiskuntamoraalin lasku.

Itsenäisyydestä maksettua kallista hintaa Hainari kuvasi isänmaallisella intomiehellä. Suunnattoman isänmaanrakkauden elähdyttäminä äidit

---

605 KA NJKL kotelo 14 SNKL:n kaksivuotiskertomus 1917–1919 ja kotelo 124 Muistelmien käsikirjoituksia–Toiminta SNKL:ssa; SKS KIA THa kotelo 2 Esitelmä Suomesta, katkelma ja kotelo 2 Asunto-olot ja kotelo 2 Kansallisen kokoomuksen naisten tilaisuuden tervetuliaispuhe.

606 Kena 1977, 53; Murtorinne 1980, 90; Vahtola 2003, 293; Antikainen 2006, 92–93; Markkola 2009, 68; Vares 2009, 65; Niko Huttunen 2010, 109; Näre 2018, 21–22.

607 Suomen nainen 22.5.1918 Valkoinen Suomi.

608 KA NJKL kotelo 14 SNKL:n kaksivuotiskertomus 1917–1919 ja kotelo 124 Muistelmien käsikirjoituksia–Toiminta SNKL:ssa ja Tilma Hainari käsikirjoitus ”Muistiinpanoja toiminnastani Suomen naisten kansallisliitossa”1938; SKS KIA THa kotelo 2 Esitelmä Suomesta, katkelma ja kotelo 2 Kansallisen kokoomuksen naisten tilaisuuden tervetuliaispuhe.

609 Harjula 1996c, 120; Uimonen 1999, 182–183; Jukka Ahonen 2003, 216; Harrikari 2004, 162; Alapuro 2017, 227; Tiina Lintunen 2018, 196.

610 KA NJKL kotelo 124 Muistelmien käsikirjoituksia – Toiminta SNKL:ssa ja Tilma Hainari käsikirjoitus ”Muistiinpanoja toiminnastani Suomen naisten kansallisliitossa”1938; SKS KIA THa kotelo 2 Kansallisen kokoomuksen naisten tilaisuuden tervetuliaispuhe.

antoivat rakkaimpansa, omat lapsensa, ja nuoret uhrasivat henkensä, " että maa eläisi".⁶¹¹ Hainari oli omaksunut pohjia myöten ajan kansallismieliseen ilmapiiriin kuuluvan eetoksen, uhrin antamisen ja itsensä uhraamisen ylevän päämäärän hyväksi. Kriisiaikana isänmaan palveleminen sai äärimmäisen muodon: äidit uhrasivat isänmaalle omat lapsensa, jotka puolestaan uhrasivat sille oman elämänsä.

Nuorten sotasankareiden ja heidän äitiensä lisäksi Hainari kiinnitti erityistä huomiota valkoisten naisten osuuteen sodankäynnissä. Hänen mukaansa he toteuttivat omaa asevelvollisuuttaan muonittamalla, valmistamalla sotatarvikkeita ja hoitamalla sairaita "äidillisellä hellyydellä". Myös punaiselle puolelle jääneessä Suomessa osa porvarillisista naisista täytti isänmaallisen velvollisuutensa uhkauksista tai pelosta huolimatta.⁶¹² Tilma Hainari kuului tähän joukkoon. Hänen puheensa uhrialttiudesta isänmaan puolesta ei jäänyt pelkäksi sanahelinäksi, vaan Hainari toimi henkilökohtaisesti punaisessa Helsingissä kahdessa valkoisten naisten komiteassa. Ensimmäinen jo marraskuussa 1917 perustettu komitea avusti väkivallan uhreja ja heidän perheitään. Toinen oli Punaisen Ristin tunnusten alla toimiva Helsingin naisten apukomitea, jota Hainari oli perustamassa ja jonka rahastonhoitajana hän toimi. Koska komitean jäsenet olivat naisia, he onnistuivat saamaan punaisilta luvan tunnistaa ruumishuoneella murhattujen ja kaatuneiden valkoisten henkilöllisyyksiä ja haudata heitä. Naiset onnistuivat hyvin tehtävässään, jota yleisesti pidettiin raskaana ja jonka katsottiin vaativan runsaasti henkisiä voimia.⁶¹³ Kun Hainari omakohtaisesti näki tai ainakin kuuli ensi käden tietoja punaisten väkivallan seurauksista, todennäköisesti se sävytti hänen suhtautumistaan punaisiin.

Tilma Hainari oli vakuuttunut siitä, että valkoisten naisten toiminnalla oli vaikutusta päämäärän saavuttamisessa. Se saavutettiin, kun valkoiset "pelastivat maan ja kansan sekä voittivat maalle vapauden". Tästä tuli tuntea kiitollisuutta Kansojen Kaitsijaa kohtaan.⁶¹⁴

Hainarin uskonnollisuuden keskeisiä rakennusaineita oli kristillisessä traditiossa esiintynyt kaitselmususko. Hän kuvasi sitä puhumalla Kansojen Kaitsijasta, ihmisten kohtaloiden johtajasta tai jumalallisesta laista, joka

---

611 KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainari Muistelmien käsikirjoituksia, SKS KIA THa kotelo 2 Kansallisen kokoomuksen naisten tilaisuuden tervetuliaispuhe ja kotelo 2 esitelmä Suomesta, katkelma.

612 KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainari Muistelmien käsikirjoituksia-Toiminta SNKL:ssä; SNKL:n toimintakertomus 1917–1919.

613 KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainari Muistelmien käsikirjoituksia-Toiminta SNKL:ssä; Hufvudstadsbladet 2.6.1918 Helsingfors kvinnors hjälpkommitté; Forselles 1928, 509, 522; Rosén 2002, 191–194; Näre 2018, 135.

614 KA NJKL kotelo 14 SNKL:n toimintakertomus 1917–1919 ja kotelo 124 Tilma Hainari Muistelmien käsikirjoituksia-Toiminta SNKL:ssä; SKS KIA THa kotelo 2 Esitelmä Suomesta, katkelma ja kotelo 2 Kansallisen kokoomuksen naisten tilaisuuden tervetuliaispuhe.

johti maailmaa ja pakotti ihmiskunnan kulkemaan eteenpäin joko tieteen tahtoen tai vastentahtoisesti.⁶¹⁵

Hainarin käsityksissä oli vaikutteita ajanjaksolla suositusta beekiläisestä teologiasta, jossa puhuttiin Jumalan maailmanjärjestyksestä. Se pyrki jumalallisen luomissuunnitelman mukaan muovaamaan ajallista maailmaa oman olemuksensa mukaan. Kristilliseen traditioon kuuluva kaitselmususkko oli suomalaisille tuttu esimerkiksi Snellmanin ja Topeliuksen filosofiasta. Se oli lujaa luottamusta siihen, että jumalallinen kaitselmus johti Suomen kansaa kohti valoisaa tulevaisuutta. Myös monen muun valkoisen käsityksen mukaan Jumala puuttui historian kulkuun, oli valkoisten puolella ja salli heidän voittaa. He puolustivat myös kristinuskoa ja siveellisiä arvoja. Syntitaakka oli punaisten harteilla.⁶¹⁶

Heti sodan päätyttyä Tilma Hainari osallistui päivänpolttavaan keskusteluun, kun toukokuussa 1918 hänen pääkirjoituksensa *Valkoinen Suomi* julkaistiin *Suomen Nainen* -lehdessä. Siinä hän toi julkisuuteen ajatuksiaan sisällissodasta, siihen johtaneista syistä ja niistä parannuskeinoista, joilla sodan ruhjomaa yhteiskuntaa tuli hänen mielestään elvyttää. Pääkirjoituksena Hainarin teksti ilmensi myös lehden virallista linjausta.

Hainari aloitti kuvaamalla runolliseen sävyyn puhtaiden valkoisten hankien peittämää isänmaata, jota saattoi nimittää valkoiseksi Suomeksi.⁶¹⁷ Valkoiseen väriin liitettiin Suomessa enimmäkseen myönteisiä mielleyhtymiä, joihin vaikutti väriille kristillisessä perinteessä annettu positiivinen merkitys. Valkoista saatettiin käyttää merkitsemään puhtautta, viattomuutta, siveyttä ja moraalisesti oikeaa. Vastikään Hainariin oli tehnyt suuren vaikutuksen Helsingin voitonparaati,⁶¹⁸ jossa ylipäällikkö Mannerheimille ojennettiin valkoisia kukkia ja valkopukuiset nuoret naiset muodostivat kunniakujan. Tässä yhteydessä valkoisen värin voitiin ajatella korostavan voitonparaatin kansakuntaa uudistavaa uhrautumista ja kunniaa.⁶¹⁹

Valkoinen Suomi loi Hainarin mukaan kirjoittamisajankohtana mielikuvan kansasta, joka nousi pahuuden voimia vastaan puolustamaan kallista ja pyhää ja Jumalan avulla vapautti maan hirmuvallasta. Suomalaiset, joilla Hainari tarkoitti omalla puolellaan olevia, näkivät

---

615 SKS KIA THa Leikekirja: Lehtileike Beverly, Mass. 21.7.1925. Lehden nimi ei tiedossa; Uutta kylvää 1.1.1922 Tilma Hainarin vastaus kiertokyselyyn lapsuudenkodin merkityksestä:

616 Noro 1968, 35–36, 92–93; Murtorinne 1986, 135–136; Piilonen 1993, 594; Klinge 1998, 33–34, 299; Anne Ollila 2000, 103–105; Vares 2009, 65.

617 Suomen nainen 22.5.1918 Valkoinen Suomi.

618 SKS KIA THa kotelo 2 Esitelmä Suomesta, katkelma.

619 Hackzell 1994, 178; Jäppinen 1999, 64–65, 92, 94; Saarikangas 2002, 41; Näre 2018, 208–209.

valkoisen armeijan ihanteellisessa valossa, sulkivat sen rukouksiin ja siunasivat henkensä isänmaalle uhranneiden muistoa.⁶²⁰

Hainarin kirjoitus liittyi osaksi yleistä valkoisen puolen traditiota, jossa ilmaisut puettiin uhririromantiikan asuun ja hellittiin myyttistä, uskonnollinen retorikan ja kristillisen symboliikan värittämää kertomusta. Valkoisten uhrien nähtiin kuvastelevan myös koko kansakunnan pyhyyttä ja uudelleensyntymää.⁶²¹

Suomi ei kuitenkaan ollut vain valkoinen, vaan se oli ollut myös punainen. Hainarin mukaan punaiset häpäisivät Jumalan ja kaiken pyhän. Porvarilliset suomalaiset häpesivät omien kansalaistensa ”mieletöntä julmuutta ja pohjatonta raakuutta”.⁶²² Vaikka Hainari mainitsi punaisten hirmutyöt, pääpaino hänen sisällissotaa koskevissa kirjoituksissaan oli valkoisten uhrautumisen pyhittämisessä. Tuomas Teporan mukaan valkoisella puolella oli tavallisempaa korostaa punaisten julmuuksia.⁶²³

Vaikutelmat punaisten terrorista olivat liioiteltuja. Usein sen taustalla olivat paisutellut kauhutarinat ja perättömät huhupuheet. Kertomuksilla haluttiin korostaa punaisten syyllisyyttä ja perustella rangaistusten oikeutusta. Niiden taakse saatettiin häivyttää syyllisyydentunto valkoisesta terrorista ja teloituksista. Monet valkoiset tunsivat kostonhalua, mutta toisaalta oli useita maltillisia valkoisia, jotka tuomitsivat kostomielialan ja valkoisen terrorin.⁶²⁴ Valkoisesta terrorista Tilma Hainari sen enempää kuin muutkaan *Suomen nainen* -lehden kirjoittajat eivät maininneet mitään. Heidän maailmankuvassaan sellaisen olemassaolo oli käsittämätön ajatus.⁶²⁵

Hainarin mukaan vastapainona punaiselle lehdistölle valkoisten salassa julkaistuista sanomalehdistä huokui luottamus Jumalaan ja isänmaanrakkauden ”*puhdas*” ilma.⁶²⁶ Ajalle tyypillisen puhtausihanteen nimiin vannova Hainari suosi puhtauden metaforaa ja käytti sitä toistuvasti. Hänellä oli ihmisen sisäisen ja ulkoisen puhtauden, järjestyksen, harmonian ja eheyden kaipuu. Niitä häiritsivät likaisuuteen liittyvät sekasorron, kaaoksen, hajoamisen ja pimeyteen vajoamisen mielikuvat. Puhtaus liittyi kristinuskon käsitykseen ihmisestä Jumalan temppelinä ja moraalin vaatimukseen siitä, että ihmisen tuli elää puhdasta elämää. Myös rotuhygieniassa eläteltiin mielikuvaa puhtaan perimän ensisijaisuudesta.

Puhtaudelle annettiin ajanjaksolla sekä konkreettisia että symbolisia merkityksiä. Puhtaus oli arvoladattu termi, koska tuolloin ruumiin ja mielen puhtauden vaalimisella oli suuri merkitys. Fyysinen, henkinen ja moraalinen

---

620 *Suomen nainen* 22.5.1918. Valkoinen Suomi.

621 Tepora 2018, 146–147, 160–161.

622 *Suomen nainen* 22.5.1918 Valkoinen Suomi.

623 Tepora 2018, 179.

624 Kena 1979, 66; Innanen 2009, 171; Vares 2009, 68–69; Niko Huttunen 2010, 197; Koivisto 2016a, 18.

625 *Suomen nainen* 22.5.1918 Valkoinen Suomi; Vares 2009, 68–69.

626 *Suomen nainen* 22.5.1918. Valkoinen Suomi.

puhtaus liitettiin moraaliin ja normaaliuteen. Puhtauden katsottiin edistävän terveyttä, ja molemmat yhdessä rakensivat uutta uljasta ihmistä parantamalla hänen kuntoisuuttaan ja elinvoimaansa. Niin konkreettisen kuin henkisenkin liian ajateltiin viihtyvän työväen pimeissä asunnoissa. Lika merkitsi häiriötä järjestyksessä, ja puhtaanapidon avulla yritettiin hallita kaaosta. Puhtaasta ja likaisesta tuli erotteleva ja eroja ylläpitävä tekijä, joka kietoutui käsityksiin luokasta ja sukupuolesta. Likaantumisen pelko oli pohjimmiltaan poikkeavuuden ja epäsideellisuuden pelkoa. Moraalireformiin sisältyi puhtauden vaatimus, sillä puhtautta edellyttäessä edellytettiin myös sideellisuutta. Kansalaishyveeksi profiloituneen puhtauden ylläpitäminen katsottiin naisten yhteiskunnalliseksi velvollisuudeksi. Kansakunnan pitäminen tahrattomana liittyi myös rotuhygieeniseen huoleen.⁶²⁷

Sota näyttäytyi Hainarille puhtaan ja epäpuhtaan, terveen ja epäterveen välisenä vapaustaisteluna. Hän katsoi sodan osoittaneen, että kansan sydänjuuret olivat terveet. Kaikissa kansoissa oli ”kuona-ainetta”, joka nousi pinnalle poikkeusoloissa.⁶²⁸ Hainarin asenne muuttui jyrkempään suuntaan ja sai rotuhygieenistä väritystä. Tämä ilmeni esimerkiksi kielenkäytössä, jonka eräät ilmaukset, kuten ”kuona-aine”, olivat rotuhygieniasanastolle tyypillisiä.⁶²⁹ Hainarin ankaraa suhtautumista punaisia kohtaan helpotti kohteiden etäännyttäminen. Hän ei puhunut ihmisyksilöistä vaan kasvottomasta massasta eli ”aineesta”.

Tilma Hainarni mukaan ”kuona-ainetta” nostattavat poikkeusolot olivat sota ja ”vieraan, rappeutuneen kansan” sotamiesten tuhoisa vaikutus.⁶³⁰ Hainarin käsitys venäläisistä oli kielteinen, kuten valkoisella puolella oli tavallista. Hainarin ajatusmaailmassa Venäjän kansa oli degeneroitunutta, minkä hän suoraan ilmaisikin kirjoituksessaan.

Valkoisten piirissä yleistyi suoranainen venäläisviha. Syntipukki ajattelun mukaan venäläisiä pidettiin syyllisinä sotaan, mutta myös kaikkiin muihin vuoden 1918 kielteisiksi koettuihin ilmiöihin. Viholliskuvissa solmiutuivat yhteen bolsevismin ja uskonnonvastaisuuden arvostelu sekä rasistinen aines. Bolsevismi liitettiin venäläisten alempana pidettyyn rotuun. Venäläisiä saatettiin myös verrata Antikristuksen joukkoihin.⁶³¹

Eräissä valkoisissa piireissä sotaa perusteltiin rotuhygieenisesti. Katsottiin, että punaiset edustivat uhkaavana ja vieraana pidettyä

---

627 Itälä 1988, 15; Halmesvirta 1996, 135, 137, 142; Halmesvirta 1997, 29; Siltala 1999, 470–471, 580; Douglas 2000, 14–15, 47, 51, 92; Saarikangas 2000, 65, 71, 79, 119, 123; Kuusi 2003, 37, 47–49; Tuomala 2003, 103; Männistö 2003, 85–86; Wessel 2018, 29.

628 Suomen nainen 22.5.1918 Valkoinen Suomi.

629 Harjula 1996b, 135; Harjula 1996c, 120.

630 Suomen nainen 22.5.1918 Valkoinen Suomi.

631 Karemaa 1998, 99, 104–105, 117; Tepora 2014, 90; Heimola 2016, 116, 119.

degeneroitunutta väestönosaa tai alamittaista rotua, joka oli noussut kapinaan ylemmää vastaan.⁶³²

Kotimaa-lehdessä julkaistiin kirjoituksia, joissa ehdotettiin, että osaa sotavangeista tulisi kohdella rotuhygienian keinoin. Tylsämielisyössä kunnostautunut Kosti Pirjola arveli, että vangittujen kapinallisten joukossa oli varmaan melko paljon synnynnäisiä psykopaatteja, joiden jälkeläisetkin olivat moraalisesti ala-arvoisia. Kirurgi A.J. Palménin mukaan suurin osa punakaartilaisista oli ollut massasuggestion vallassa.⁶³³ Valkoisella puolella eräänlainen joukkoharha oli tavallinen selitys sodan syttymiselle, ja sen yhteydessä heräsi pohdiskelua siitä, tekikö heikko perimä kapinaan ryhtyneet erityisen alttiiksi joukkosuggestiolle.⁶³⁴

Palmén katsoi Lombroson typologiaan nojautuen, että kapinan johtajat olivat lähes poikkeuksetta ”ala-arvoisia”, syntyperäisiä rikollisia.⁶³⁵ Hän katsoi, että olisi korkea aika toteuttaa rotuhygienian vaatimus siitä, että perinnöllisten vikojen levittäminen tuleviin sukupolviin tuli estää.⁶³⁶ Osa muistakin lääkäreitä näki punavangeissa degeneroitumisen merkkejä.⁶³⁷

Kotimaa-lehdessä ilmeni kaksinaista suhtautumista hävinneeseen osapuoleen. Yhtäältä lehden kannanotot olivat jonkin verran sovinnollisempia kuin muissa lehdissä, mutta toisaalta sisälsivät ankaraa arvostelua. Koska kirkon tehtävänä pidettiin siveellisyyden kohottamista, sen ylläpitämiseksi oltiin valmiita hyväksymään kova kuri esivaltaa ja sen asettanutta Jumalaa vastaan kapinoineisiin. Jonkinasteisia rangaistuksia pidettiin kirkon piirissä välttämättöminä, vaikka toisaalta muistutettiin maltillisuudesta.⁶³⁸

Sisällissotaa käsittelevissä teksteissä Hainari ihanoi valkoisen puolen nuoria miehiä ja piti heitä sotajoukkojen esitaistelijoina ja innoittajina, jotka puolustivat kansallista sivistystä ja laillista yhteiskuntajärjestystä, ”kaikkea sitä, mikä on kalleinta elämässä”.⁶³⁹ Vastakohtana degeneroituneina

---

632 Hietala 1985a, 156; Kemiläinen 1985b, 488; Uimonen 1999, 182; Mattila 1999, 103–104; Tiitta 2009, 170; Siltala 2009, 46; Elmgren 2016, 325.

633 *Kotimaa* 9.7.1918. Huomioonotettava näkökohta sotavankien kasvatustyössä; *Kotimaa* 19.7.1918 Kapinallisten sielunelämää. Mitä lääkäri siitä sanoo?

634 Uimonen 1999, 182; Annola 2016, 152.

635 *Kotimaa* 19.7.1918 Kapinallisten sielunelämää. Mitä lääkäri siitä sanoo?; Pick 1989, 115; Mattila 1994, 227; Koivusalo 1994, 63; Uimonen 1998, 271; Lehtonen 1998, 186–187; Mattila 1999, 28–29; Carlson 2001, 43–46, 52; Siltala 2009, 468; Levine 2010, 51; Pietikäinen 2013, 97, 102–103.

636 *Kotimaa* 9.7.1918 Huomioonotettava näkökohta sotavankien kasvatustyössä; *Kotimaa* 19.7.1918 Kapinallisten sielunelämää. Mitä lääkäri siitä sanoo?

637 Elmgren 2016, 332.

638 Juva 1977, 48; Kena 1979, 81–95; Murtorinne 1980, 90–91, 143; Antikainen 2006, 95; Niko Huttunen 2009, 210; Markkola 2009, 69–73; Niko Huttunen 2010, 103–104.

639 KA NJKL kotelo 124 Muistelmien käsikirjoituksia-Toiminta SNKL:ssa ja Tilma Hainari käsikirjoitus ”Muistiinpanoja toiminnastani Suomen naisten kansallisliitossa” 1938; SKS KIA

pitämilleen venäläisille ja heidän talutusnuorassaan kulkeville punaisille Hainari nosti jalustalle valkoisen puolen nuoret sankarit, ”kansamme parhaimman, jaloimman” osan nuorisosta, joka oli antautunut pyhälle isänmaanrakkaudelle.⁶⁴⁰

Nuorison merkityksen korostaminen oli yleistä kriisiaikoina ja yhteiskunnan muuttuessa. Valkoisten leirissä katsottiin, että epäitsekkeitä ja viattomat nuoret olivat ratkaisevassa asemassa isänmaan pelastamisessa. Tosiasiassa moniin nuoriin vetosi ajan militaristinen henki ja seikkailunhalu ajoi heitä tarttumaan aseisiin.⁶⁴¹

Hainari toi esiin, että koko kansa tuli nostaa ihailtujen nuorten sotasankarien kanssa samalle korkealle henkiselle ja siveelliselle tasolle. Tämän saavuttamiseksi tuli Hainarin mukaan suorittaa perinpohjainen puhdistus koko yhteiskunnassa. Ensimmäinen puhdistustehtävä oli yhteiskunnan puhdistaminen punaisista. Kansakuntaa vuosikausia myrkyttäneet kansankiihottajat ”saakoot ansaitun rangaistuksensa”.⁶⁴²

Hainari ei sanonut suoraan, mitä hän tarkoitti syvällekyväällä puhdistuksella ja ansaitulla rangaistuksella. Anssi Halmesvirta tulkitsee, että partioliikkeen isänä pidetyn Vernerin Louhivuoren puhe ”tarpeeksi syväle menevästä leikkauksesta” tarkoitti kuolemantuomioita. Joissain ajan lehtikirjoituksissa ”ansaitulla rangaistuksella” viitattiin kuolemantuomioihin. Myös aikalaistodistaja Tyyni Tuulio kirjoitti sanaparin ”ansaittu rangaistus” merkitsevän kuolemantuomiota.⁶⁴³ Hainarin ”ansaitun rangaistuksen” voi tulkita tarkoittavan ankaria rangaistuksia, vähintäänkin vankilatuomioita, punaisten johtomiehille ja agitaattoreille. Puhdistaminen viittasi likaisena, sekasortoisena ja häilyvänä pidetyn kansanosan rankaisemiseen, kontrolloimiseen, kasvattamiseen ja sopeuttamiseen.

Valkoisten asiakirjoissa ja sanomalehdissä, myös kirkollisissa piireissä, käytettiin paljon käsitettä puhdistus. Saatettiin ajatella, että valkoisten uhreilla oli kansakuntaa puhdistava vaikutus. Esimerkiksi Tekla Hultin käytti organismi-ajatteluun liittyviä ilmauksia kirjoittaessaan, että kansa oli puhdistettava leikkaamalla irti saastainen venäläisvaikutus. Vasta kun sairas kohta oli poistettu, yhteiskuntaruumis puhdistuisi ja tervehtyisi. Valkoisen puolen oikeudenkäyttö- ja rangaistuskäytännöt sisälsivät poliittisen puhdistuksen piirteitä. Myös negatiivisessa rotuhygieniassa puhuttiin degeneroituneina pidettyjen puhdistamisesta.⁶⁴⁴

THa kotelo 2 Esitelmä Suomesta, katkelma ja Kansallisen kokoomuksen naisten tilaisuuden tervetuliaispuhe.

640 Suomen nainen 22.5.1918 Valkoinen Suomi.

641 Näre 2018, 12, 63; Tepora 2018, 175–176, 179.

642 Suomen nainen 22.5.1918 Valkoinen Suomi.

643 Helsingin sanomat 18.5.1918 Kapinoitsijain johtajat; Uusi Suomi 3.6.1918 Vangittuja punaisten johtomiehiä: Halmesvirta 1997, 48; Tuulio 1969, 82.

644 Hultin 1938, 366; Kena 1979, 81; Halmesvirta 1997, 48; Siltala 2009, 469; Kekkonen 2016, 9; Näre 2018, 19–21; Siltala 2018, 75–76; Seppo Hentilä 2018, 44.

Toinen puhdistustehtävä oli Hainarin mielestä yhteiskuntamoraalin uudistaminen. Hän arvosteli myös kaltaisiaan eli sivistyneistöä, koska kaikki kansanluokat olivat hänen mukaansa eläneet itsekkäästi ja nautinnonhaluisesti. Yhteiskunnan tervehdyttämiseksi piti korjata epäkohdat, joita oli Hainarin mukaan paljon. Ne tuli poistaa erityisesti maan kalleimman aarteen nuorison takia. Siitä toivottiin uutta, jalompaa ja puhtaampaa sukupolvea. Kansalaisten tuli luopua huonosta kirjallisuudesta ja kelvottomista huveista, siveellisyystilannetta tuli parantaa ja kieltolakia noudattaa. Käsitys lain pyhydestä oli järkkynyt ja se oli uudelleen elvytettävä.⁶⁴⁵

Koko kansan epäsideellinen käytös ja laillista esivaltaa vastaan nousseet punaiset olivat heikentäneet yhteiskuntamoraalia ja horjuttaneet lain arvovaltaa. Nämä vääryydet tuli korjata uudistamalla ihmisten sisäinen moraalit. Ilmeisesti Hainari ei juuri nähnyt sodan taustatekijöinä sosiaalisia syitä, koska hän ei maininnut tarvetta sosiaalireformeihin tai aineellisen puutteen lievittämiseen.⁶⁴⁶ Voittajapuolella monien muidenkin oli vaikea tunnustaa sisällissodan aiheuttajaksi sosiaalisia tekijöitä, vaan mieluummin käytettiin sairausmetaforia ja muita lääketieteen käsitteitä. Monille voittajille sota oli rikos, joka oli rangaistava, tai sairaus, joka oli leikattava irti.⁶⁴⁷

Sairaus- ja terveysajattelu oli olennainen osa Tilma Hainarin ymmärrystä degeneraatiosta ja rotuhygieniasta. Hän otti lähes kaikissa sisällissotaa koskeissa teksteissään esille lääketieteellisen vastaparin terveyden ja sairauden.⁶⁴⁸ Moraalireformistina hän liittyi ajankohtaisiin terveyskäsityksiin, koska yhteiskuntamoraalin uudistaminen samaistettiin sen tervehdyttämiseen.

Terveydestä tuli avaintermi 1800-luvun lopulta asti, kun sen arvostaminen yhdistyi yhteiskunnallisiin ja kansallisiin pyrkimyksiin. Lääkäreistä tuli elämäntapojen normittajia, kansallisen tehokkuuden nostattajia ja yhteiskuntavartijoita. Lääketieteessä keskiöön nousi hygienia eli terveysoppi, joka levisi kansanliikkeeksi. Hygieniaa parantamalla pyrittiin rakentamaan parempi yhteiskunta. Kokonaisvaltainen hygienia-ajattelu kattoi lähes kaikki elämänalueet ja sen avulla niitä medikalisoitiin ja alistettiin lääketieteen tietovallan alle. Esimerkiksi naisasianaiset ja moraalireformistit saivat hygieniaopeista vetoapua tähdentäessään puhdashenkistä sukupuolimoraalia. Yleisesti uskottiin, että terveys ja moraalit olivat läheistä sukua toisilleen. Sairaalloisuus heijasti myös ihmisen moraalin vinoutumia ja henkistä kyvyttömyyttä. Kristillisessä tulkinnassa

---

⁶⁴⁵ Suomen nainen 22.5.1918 Valkoinen Suomi.

⁶⁴⁶ Vares 2009, 71. Varesen mukaan Hainari ei juurikaan puhunut sosiaalisista parannuksista. Hainari mainitsi ainoastaan yhteiskuntamoraalin nostamisen, jota hän piti eräänlaisena sosiaalisena parannuksena.

⁶⁴⁷ Alapuro 1994, 307; Elmgren 2016, 324, 332.

⁶⁴⁸ SKS KIA Tha kotelo 2 Kansallisen kokoomuksen naisten tilaisuuden tervehdyspuhe; Suomen nainen 22.5.1918 Valkoinen Suomi.

moraali ja terveys kietoutuivat toisiinsa. Esimerkiksi Konrad ReijoWaara näki sairaudet synnin seurauksina ja katsoi, että tiede ja uskonto viittasivat samaan suuntaan. Siveettömyyttä ja rikollisuutta pidettiin sosiaalisina sairauksina, jotka vaativat parannusta. Terveys muodostui yhdeksi yhteiskuntakelpoisen kansalaisuuden mittapuuksi ja alkoi samaistua normaaliuteen. Normaali oli moniselitteinen termi, mutta viittasi lähinnä tavalliseen ja keskimääräiseen.⁶⁴⁹

Yleishygienia ja rotuhygienia kuuluivat samalle alueelle ja levisivät rinta rinnan, koska kaikki ennalta ehkäisevä työ perustui hygieniaan. Molemmissa käytettiin degeneraatioteorian käsitteitä, mutta hygieniassa puhuttiin yksilöistä ja ajankohtaisista ilmiöistä, kun taas rotuhygienia suuntautui laajemmin väestöön ja seuraaviin sukupolviin. Äärimmäinen hygienian korostus johti samantapaiseen terveen ja puhtaan yhteiskunnan palvontaan kuin rotuhygieniassa, mutta toisaalta hygieniaan liittyi optimistinen ajatus siitä, että terveydentilaa voitaisiin parantaa valistuksella ja kohentamalla elinoloja.⁶⁵⁰

Artikkelin loppuksi Tilma Hainari vetosi isänmaallisella päätöksellä, että kansalaisten tuli luoda maasta pysyvästi valkoinen Suomi.⁶⁵¹ Vaikka Hainari kirjoitti puhtaan valkoisesta Suomesta, oli sisällissota samalla kirvelevä isku. Vannoutuneena moraalireformistina hän tulkitsi sodan syiksi ennen muuta puutteellisen moraalin, johon suurin syyllinen oli vieraan valloittajan degeneroitunut armeija. Vaikka Hainari pyrki ulkoistamaan katastrofin alkusyy, silti osa ihanteen tasolla vaalittua ja rakastettua kansaa ei ollut sisäistänyt herrasväen kansanvalistajien saarnaamia normittavia ohjeita ja sosiaalistamisyrityksiä. Se ei ollut vastannut odotuksiin, vaan oli noussut kapinaan laillista esivaltaa ja Jumalaa vastaan. Edessä oli visainen tehtävä, kun toisaalta oli löydettävä keinoja kontrolloida harhateille eksyneitä, toisaalta silotella rosoja, että kahtiajakautunut kansa saataisiin eheytymään.. Moraalikasvatusta piti tehostaa ja rikollisia kapinanjohtajia rangaista, mutta myös sivistyneen luokan oli mentävä itseensä ja kohotettava itsekasvatuksella omaa siveellisyyttään.

Sodan päätyttyä Hainari kuvasi, kuinka lasten ja naisten ”sanoin kuvaamattoman kurja” tilanne kosketi häntä ja herätti myötätuntoa.⁶⁵² Hänen ja muiden sivistyneistönaisten kristillinen etiikka velvoitti

---

649 Johannisson 1990, 155; Hietala 1992, 69,76; Johannisson 1994, 26, 57; Hietala 1995, 202; Halmesvirta 1995, 31; Halmesvirta 1996, 135, 137–138; Nätkin 1997, 47; Helén 1997, 80, 85–86; Lehtonen 1998, 213, 219, 223, 238; Uimonen 1999, 10, 37,64, 123, 128; Halmesvirta 1999, 241, 243; Anne Ollila 2000, 123–124; Saarikangas 2002, 48–49; Helén & Jauho 2003, 17, 21; Kuusi 2003, 37.

650 Koivusalo 1994, 60; Lehtonen 1998, 238, 244; Uimonen 1999, 7–8, 151, 169–170; Harjula 2007, 40, 54; Henri Nygård 2016, 221–222.

651 Suomen nainen 22.5.1918 Valkoinen Suomi.

652 KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainari Muistelmien käsikirjoituksia-toiminta SNKL:ssa ja Tilma Hainarin käsikirjoitus: Muistiinpanoja toiminnastani SNKL:ssa 1938.

perinteisesti työhön naisten ja erityisesti lasten hyväksi.⁶⁵³ Tilma Hainarin kertoman mukaan sosiaalinen työ oli Suomen naisten kansallisliiton ja muiden porvarillisten naisten päätehtävä sodan tuhojen jälkihoidossa. Hän piti kaikkein tärkeimpänä tehtävänä kovan kohtalon kokeneiden sotaorpojen auttamista. Hainari kuului yhdessä esimerkiksi Miina Sillanpään kanssa Suomen Lasten avustustoimikunnan keskuskomiteaan, jossa oli mukana myös miehiä. Silti hätääkärsivien, yhteiskunnan hauraimpien jäsenten hoivaaminen kuului Hainarin mielestä erityisesti naisille, koska heille kansakunnan äiteinä ja kasvattajina oli ”rakkainta” huolehtia lapsista.⁶⁵⁴

Hainari avarsi naisille ominaista toimintakenttää. Naiset eivät olleet ainoastaan äitejä omissa perheissään, opettajia tai muissa yhteiskunnallisen äitiyden ammateissa toimivia, vaan he olivat kaikkien kansakunnan lasten äitejä. Tässä yhteydessä hän ei tehnyt eroa lasten välille. Vaikka Hainari suhtautui kielteisesti tai ainakin epäilyksellä punaisiin, hänen asennoitumistaan heidän lapsiinsa sävytti sääli, myötätunto ja kristillinen lähimmäisenrakkaus. Hainarin silmissä kaikki lapset olivat viattomia ja hoivan tarpeessa. Suhteessa lapsiin ja nuoriin ilmeni Tilma Hainarin luonteen äidillinen, pehmeä puoli. Hän oli aina ja kaikkialla lapsen puolella. Kansakunnan uudisrakentaminen katastrofin raunioilta oli aloitettava lapsista.

Tässä hän liittyi valkoisen puolen yhteiseen näkemykseen siitä, että sovinnon tekeminen ja anteeksiantaminen oli helpointa aloittaa lapsista. Punaorpojen ja punavankien turvattomien lasten tilannetta pidettiin yleisesti päivänpolttavana. Aktiiviset porvarisnaiset kannattivat lasten auttamista, mutta huolenpito punaorvoista tapahtui voittajapuolen kasvatusihanteiden mukaan. Heidän kasvatukseensa tuli paneutua huolella, koska ympäristön vaikutusten lisäksi heidän geeniperimänsä saattoi olla epäilyttävä. Siveellisellä ja kristillisellä kasvatuksella nähtiin olevan kansallinen ulottuvuus, kun sen avulla pyrittiin ehkäisemään uuden kapinallissukupolven kasvaminen. Toimimalla sotaorpojen hyväksi pyrittiin myös eheyttämään ja vakauttamaan kahtia jakautunutta kansakuntaa. Sekasortoisessa tilanteessa johdonmukaisuus horjahteli, kun punaiset haluttiin toisaalta sulkea pois, toisaalta vetää mukaan.⁶⁵⁵

Lisääntynyt lastensuojelun tarve sai Carl Gustaf Mannerheimin sisaren, suomalaisen sairaanhoidon kehittäjän Sophie Mannerheimin kokoamaan 1918 työryhmän lastensuojelun kehittämiseksi. Ryhmän kantava voima

---

⁶⁵³ Antikainen 2006, 109; Markkola 2009, 71.

⁶⁵⁴ KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainari Muistelmien käsikirjoituksia–Toiminta SNKL:ssa ja Tilma Hainarin käsikirjoitus: Muistiinpanoja toiminnastani SNKL:ssa 1938; SKS KIA THa kotelo 8 SNKL vuosikertomus 1921 ja Leikekirja Amerikan avustus Suomen lapsille 14.6.1919. Lehti ei tiedossa. Ba Suomen lasten avustustoimikunta Tilma Hainarille 14.8.1919.

⁶⁵⁵ Jousimaa 1983, 37; Pulma 1987, 123, 126; Sulkunen 1989, 74; Nätkin 1997, 42; Antikainen 2006, 107, 109; Kaarninen 2009, 83, 86, 88, 94; Niko Huttunen 2010, 252; Nyström 2013, 319; Annola 2016, 132.

kouluneuvos Erik Mandelin julkaisi lastensuojeluohjelman, jossa hän korosti myös rotuhygienisiä seikkoja henkisesti sairaiden, epilepsiaa sairastavien ja lapsirikollisten huollon yhteydessä. Perinnöllisyystiede ja degeneraatio-oppi rantautuivat varhaisessa vaiheessa niin lastensuojelu-, opetus- kuin sosiaalialallekin. Ajan tieteessä rotuhygieniää pidettiin edistyskellisenä aatteena ja hyödyllisenä yhteiskuntapolitiikkana. Termi rotuhygieniä oli tuolloin suhteellisen neutraali, ja sitä käytettiin tieteessä ilman erityistä arvolatausta.⁶⁵⁶

Rotuhygieniä ja sosiaaliturvan pystyttämisen voidaan katsoa limittyvän toisiinsa. Rotuhygienistit kannattivat toisaalta sosiaaliturvaa, mutta toisaalta halusivat rajoittaa siihen oikeutettujen piiriä. Hyvinvointijärjestelmä haluttiin tarjota lähinnä hyödyllisinä pidetyille kansalaisille, jotka täyttivät sosiaalipolitiikan ihanteet viettämällä moraalisesti ja fyysisesti puhdasta elämää. Sosiaaliturvaan oikeutettuja valvottiin kehdosta hautaan ja normeista poikkeavien syntyminen pyrittiin estämään. Sekä ajan sosiaalipolitiikassa että rotuhygieniassa korostuivat kansalaisten tiukkeneva sosiaalinen kontrolli ja elämäntavan valvonta.⁶⁵⁷

Yksi sodan jälkeisen ajan henkeä ilmentävä sosiaalipoliittinen toimintamuoto oli lastensuojelujärjestöjen perustaminen. Sekä Mandelinin että sisarensa vaikutuksesta Carl Gustaf Mannerheim piti "pyhänä velvollisuutenaan" aloittaa yhteiskuntarauhan säilyttämisen ja kansan eheyttämisen sen perustuksista eli lapsista.⁶⁵⁸

Vuonna 1920 Mannerheim kutsui Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) perustavaan kokoukseen joukon lastensuojelusta motivoituneita henkilöitä. Tilma Hainari kuului kutsuttuihin.⁶⁵⁹ Kirjeessään hänelle Mannerheim vetosi kiinnostukseen, jota Hainari oli aina osoittanut yhteiskunnallisia pyrkimyksiä kohtaan, ja pyysi hänen "vaikutusvaltaista tukeaan" perustettavalle yhdistykselle. Myöntävässä vastauksessaan Hainari ilmoitti iloitsevansa syvästi työstä "varsinaisten kansanlasten" parhaaksi.⁶⁶⁰

Hainari kuului Mannerheimin Lastensuojeluliiton ylintä toimeenpanovaltaa käyttävään liittoneuvostoon, jonka puheenjohtajana toimi tunnettu lastenlääkäri Arvo Ylppö. Hän ei kannattanut rotuhygieniää. Pahantapaiset lapset eivät Ylpön mukaan olleet perimältään vajavaisia, vaan heidän taipumuksensa olivat kelvottoman ympäristön aiheuttamia. Erik Mandelin oli liittoneuvostossa huomattavassa asemassa, mutta hänen

---

656 Korppi-Tommola 1990, 24; Henri Nygård 2016, 222.

657 Pulma 1987, 124; Anne Ollila 1993, 131; Halmesvirta 1999, 243; Mattila 2003, 117; Pylkkänen 2009, 114; Sulkunen & Niemi & Kataja-Peltomaa 2016, 17.

658 Korppi-Tommola 1990, 24–28, 33–36; Anne Ollila 1993, 129; Nätkin 1997, 38; Annola 2016, 132.

659 Korppi-Tommola 1990, 24–28.

660 SKS KIA THa Ba Gustaf Mannerheim Tilma Hainarille 25.10.1920 ja Bb Tilma Hainari Gustaf Mannerheimille 26.11.1920 ja kotelo 8 SNKL:n vuosikertomus 1921 ja Leikekirja Kenraali Mannerheimin kehoitus Suomen kansalle.

laatimansa toimintasuositukset perustuivat ennaltaehkäisyyn ja valistukseen.⁶⁶¹ Ilmeisesti Ylpön suhtautuminen oli vaikuttamassa siihen, että rotuhygienialla ei ollut merkitystä liiton käytännön toiminnassa.

Kasvava sukupolvi oli koko sodanjälkeisen Euroopan silmäterä, ja muitakin lasten huoltoon erikoistuneita järjestöjä perustettiin Suomeen 1920-luvun alussa. Tilma Hainari kuului 1920 Sveitsissä perustetun Kansainvälisen lastenavun unionin Suomen alaosastoon ja Sophie Mannerheimin perustamaan Äidin huoltoa lapselle -yhdistykseen, jonka yritti huolehtia aviottomista äideistä lapsineen. Hän liittyi myös Koteja kodittomille lapsille -järjestöön,⁶⁶² jonka tehtävä oli hankkia kasvatuskoteja punaorvoille ja Itä-Karjalan pakolaislapsille. Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Koteja kodittomille lapsille -järjestön välit olivat viileät poliittisista syistä,⁶⁶³ mutta monissa asioissa yhteistyökykyinen Hainari kuului molempiin. Yksi syy lieenee ollut se, että Tilma Hainarille kansakunnan nousevan voiman hyvinvointi oli ylitse muiden nouseva kuningasajatus, jota tuli toteuttaa kaikilla mahdollisilla rintamilla.

Suomenruotsalaiset perustivat 1921 Samfundet Folkhälsan i Svenska Finlandin (Folkhälsan)-lastensuojelujärjestön positiivisen rotuhygienian edistämistä varten. Järjestön tarkoitus oli pönkittää ruotsinkielisen vähemmistön asemaa suomalaistumista vastaan. Folkhälsanin terveyssisaret levittivät perheille rotuhygieniatietoisuutta, ja keskeiseksi toimintamuodoksi perustettiin äidinpalkintokilpailu. Siinä hyödynnettiin rotuteorioiden ajatusta siitä, että maassa eli kaksi eri kansaa. Palkittujen äitien ja heidän aviomiestensä tuli kuulua ”ruotsalaiseen heimoon”, ja perheellä tuli olla vähintään neljä henkisesti ja ruumiillisesti tervettä lasta. Ruotsinkielinen Martta-järjestö Föreningen Martha hoiti kilpailun käytännön järjestelyjä. Osa järjestön jäsenistä oli innokkaita rotuhygienian lähettiläitä, koska aatteen katsottiin tukevan marttojen perusarvoja, kuten äidillistä hoivaa. Föreningen Martha -päivillä 1920-luvun alussa perinnöllisyystiedettä pidettiin naisille tärkeimpänä tieteenalana, koska juuri heidän tehtävänsä oli huolehtia syntyvien lasten hyvästä perimästä.⁶⁶⁴ Monien muiden suomenmielisten suhtautumisesta poiketen Tilma Hainari oli kielikysymyksessä puolueeton. Hän ihaili suomenruotsalaisten äidinpalkintokilpailua ja piti sitä ”hedelmääkantavana” toimintana.⁶⁶⁵

---

⁶⁶¹ Korppi-Tommola 1990, 33–37, 44.

⁶⁶² KA NJKL kotelo 124 Muistiinpanoja toiminnastani Suomen naisten kansallisiitossa 1938; SKS KIA THa kotelo 8 SNKL:n vuosikertomus 1921.

⁶⁶³ Tuulio 1952, 159; Kauppi & Rautanen 1997, 28, 32–35, 37; Arvo Ylppö. Sophie Mannerheim ja Lastenlinna.

⁶⁶⁴ Hämäläinen 1985, 410–414; Hietala 1985a, 150–151; Ollila 1993, 158; Hietala 1995, 207–209; Mattila 1998, 130–135; Mattila 1999, 56–57, 192–193, 215–219; Mattila 2016, 294–297, 299; Saura 2018, 36.

⁶⁶⁵ SNKL:n vuosikertomus 1921.

Suomalaisten heimosodat sukulaiskansojen alueilla olivat sisällissodan jatketta. Tilma Hainari oli heimoaktivismiin harrastaja monien tärkeiden porvarispoliitikkojen tavoin.⁶⁶⁶ Pitkäkestoisen rajakarjalaisten auttamistyönsä takia hän oli asiassa innokkaampi kuin monet muut. Hainari eli mukana sukulaiskansojen kohtaloissa, ja hänen kertomansa mukaan niiden vapauttaminen oli hänen sydäntään lähellä. Tilma Hainari kuului Suomalaisen puolueen monarkisteihin, joiden mukaan Itä-Karjala tulisi kuulumaan Suomen kuningaskuntaan.⁶⁶⁷

Hainari osallistui Karjalan innoittamiin yhdistyksiin, kuten Kristikansan apu Itä-Karjalalle -järjestöön. Hänen nimensä oli sisäisesti ja ulkonaisesti vahvan Suur-Suomen luomiseen pyrkivän Akateemisen Karjala-Seuran (AKS) ensimmäisten rahoittajien joukossa seuran perustamisvuonna 1922. AKS:n käytännön toiminta suuntautui aluksi Itä-Karjalan pakolaisten auttamiseen,⁶⁶⁸ mihin Tilma Hainarikin osallistui monin tavoin esimerkiksi organisoimalla ja johtamalla avustuskeräyksiä Itä-Karjalan pakolaisille. Hän piti naisten siveellisenä velvollisuutena auttaa näitä pakolaisia. Erityisesti pakolaislasten asia oli hänelle läheinen.⁶⁶⁹

Heimokansojen asialla liikkuva Hainari piti useita Karjalaan liittyviä puheita esimerkiksi heimojuhlissa ja kokoomuspuolueen naisvaliokunnassa. Puheiden keskeinen teema oli ihmisen pyhä velvollisuus Jumalan ja ihmisten edessä puolustaa ja rakastaa isänmaataan.⁶⁷⁰

Tilma Hainari käytti monesti ilmaisua pyhä ilmentämään ihanteidensa yleveyttä. Raamatun mukaan pyhyttä pidettiin Jumalan perusolemuksena. Ihminen kukoisti pyhän yhteydessä, mutta tuhoutui erossa siitä. Pyhydelle annettiin myös täydellisyyden, eheyden, ykseyden, järjestyksen ja puhtauden merkityksiä.⁶⁷¹

Tilma Hainari puhui pyhästä uskonnollisessa mielessä Jumalaan liittyvänä, mutta käytti käsitettä myös niistä aatteista ja asioista, joilla oli hänelle erityistä arvoa. Ne näyttäytyivät hänelle uskonnonomaisina,

---

666 Mickelsson 2007, 110; Tepora & Roselius 2018, 19.

667 SKS KIA THa kotelo 1 Muistojen maailmasta 1937 ja Ba Karjalan valkokaartin esikunta mm.

Tilma Hainarille 29.4.1918; Leino-Kaukiainen 1994, 221.

668 SKS KIA THa kotelo 7 Kristikansan apu Itä-Karjalalle; Alapuro 1973, 91, 99; Toivo Nygård 1978, 127, 129; Uino 1989, 189; Heikki Eskelinen 2004, 91n24.

669 SKS KIA THa kotelo 7 Kristikansan apu Itä-Karjalalle ja Leikekirja. Raja-Karjalan avustustoiminta ja Ba E. N Setälä ja Santeri Alkio Tilma Hainarille 23.8.1920; Uusi Päivä 24.10.1918 Vienen Karjalan pakolaiset; Helsingin Sanomat 30.1.1919 Tili Vienen Karjalan pakolaisten hyväksi toimeenpannusta keräyksestä; Karjalainen 4.10.1919 Vienen Karjalan retkikunnan kadonneet jäsenet; Liitto 3.12.1919 Suomen kristityt Itä-Karjalaa avustamaan!; Lalli 1.12.1921 Kehoitus naisille; Helsingin Sanomat 12.2.1922 Kansanvälinen lasten apu.

670 SKS KIA THa kotelo 2 Onnittelupuhe Eestin naisliitolle ja kotelo 2 Puhe heimojuhlissa ja kotelo 2 Puhe Itä-Karjalan puolesta ja kotelo 2 Tervehdys heimokansan juhlaan Salmissa 10–12.7.1920 ja kotelo 2 Jäähyväissanat Viron sisarille; Vares 2009, 93.

671 Douglas 2000, 102–111; Suomen ev.lut.kirkko.

kunnioitettavina, puhtaina ja jaloina. Hän katsoi niiden olevan suorastaan jumalallista alkuperää. Esimerkiksi äitiys, isänmaanrakkaus, laki, suomalaisuusate ja velvollisuus olivat Hainarille pyhiä ja koskemattomia.⁶⁷²

”Viron sisarille” Hainari piti tunteikkaan puheen ilmeisesti virolaisten naisopettajien Suomen-vierailun yhteydessä. Hän kuvasi romantisoitujen heimosotaa oli pyhänä taisteluna, johon Suomen pelastanut nuoriso riensi mukaan estääkseen veljeskansan hätää. Tästä nuorisosta oli lupa odottaa hyvää. Hainarin mukaan molempien kansojen luonteissa oli kuitenkin paljon korjaamista. Se oli naisten tehtävä, sillä äiteinä ja kasvattajina he katsoivat tulevaisuuteen, jolloin kansa olisi epätsekästä, rehellistä, valistunutta, ahkeraa ja Jumalaa pelkäävää.⁶⁷³

Samalla kun Hainari toivoi heimokansoille hyvää tulevaisuutta, hän unelmoi tulevien uljaiden suomalaisten luomasta valtiokodista, jonne hän visioi lähes maanpäällisen paratiisin. Hainari ilmensi edistysuskoa, kun hän näki tulevaisuuden koittavan ruusunpunaisena. Hän uskoi, että kehitys kulkisi kohti parasta mahdollista maailmaa. Tilma Hainarin ajattelua leimasi eräänlainen vastakohtaisuus. Toisaalta hän uskoi optimistisesti edistyksen ja kasvatuksen mahtiin, toisaalta pelkäsi degeneroitumisen rautaista lakia. Nämä kaksi ääripäätä vallitsivat hänen ajatusmaailmassaan rinta rinnan sekoittuneena toisiinsa, hällähdellen ajan ja olosuhteiden ristipaineessa suuntaan tai toiseen.

Ajan henkisessä ilmapiirissä nämä kaksi asennoitumistapaa löivät kättä. Hainarin ja muiden kansanvalistajien positiivinen ihmiskäsitys sisälsi uskon ihmisten kehittymismahdollisuuksiin. Myös kaitselmusaatteeseen sisältyi edistysuskoa. Kuoleman jälkeisen täydellistymisajatuksen rinnalle nousi ajatus maan päällä tapahtuvasta Jumalan johtamasta täydellistymiskehityksestä. Uudet innovaatiot tieteessä ja tekniikassa nostattivat uskoa ihmisten tuottamaan edistykseen. Ajan pyörre ja tunne kriisin keskellä elämisestä alkoivat horjuttaa edistysuskoa ja kasvatusoptimismia. Kasvatuksen nähtiin tehoavan yksilöihin, mutta ei parantavan koko väestöä laadullisesti. Ajatus jatkuvasta edistymisestä törmäsi Suomessa ja muissa länsimaissa sen vastakohtaan, degeneraatiooppiin. Valtiot jäivät näiden kahden ajatussuunnan välille, kun omaperäinen yhdistelmä tulevaisuudenuskoa ja kulttuuripessimismia valtasi alaa. Nuorena Suomessa edistysuskon ja kehitysoptimismin rinnalle ja yli nousi deterministinen pessimismi, rotuhygieniaan painottuva näkemys vääjäämättä etenevästä degeneraatiosta. Myös muissa Pohjoismaissa degeneraationäkökulma yleistyi 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Suomessa sisällissota lisäsi kriisitietoisuutta, ja tämä puolestaan vahvisti

---

672 SKS KIA THa kotelo 1 Aviottomien lasten tilan parantaminen. ja kotelo 2 Jäähyväissanat Viron sisarille ja kotelo 2 Esitelmä Suomesta, katkelma ja kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistiinpanoja 1854–1883; Uusi Suometar 11.1.1917 Naisten siveellisyyskokous.

673 SKS KIA THa kotelo 2 Jäähyväissanat Viron sisarille; Hufvudstadsbladet 3.9.1919 De estniska skollärarnas besök.

degeneraatioteorian asemia. Degeneraatio-oppi levisi laajalle ja syvälle eri elämänalueille, ja usko kasvatuksen kaikkivoipuuteen alkoi hiipua. Se ei tehonnut jokaiseen yksilöön, eikä degeneroituneita massoja ei voitu sen avulla normalisoida. Degeneraatiota vastaan käytiin valistuksen ja hygienian lisäksi rotuhygienialla. Myös muualla murrosajat avasivat ovia rotuhygienialle.⁶⁷⁴

Näyttää siltä, että sisällissota jälkiseurauksineen lisäsi Tilma Hainarin degeneraatioahdistusta ja alttiutta ottaa negatiivinen rotuhygienia keinovarastoonsa. Pettymys kapinoitsijoita kohtaan oli valtava, ja hän halusi ankaria rangaistuksia ainakin heidän päälliköilleen, joita rotuhygieniasiantuntijat pitivät degeneroituneina yksilöinä. Käytännön työssä punaisessa Helsingissä Hainari näki itse läheltä punaisen terrorin seurauksia. Sota ja sen jälkitilanne voimistivat entisestään isänmaan- ja heimorakkautta ja kiitollisuutta Jumalalle, jonka Hainari uskoi johtaneen suomalaiset vapauteen. Yhteiskunnallisena äitinä hän osallistui aktiivisesti punaorpojen ja muiden kansakunnan lasten hoitoon. Lastenhuollolla, hygienialla ja rotuhygienialla oli yhteinen päämäärä: terveiden, elinvoimaisten kansalaisten luoma ja asuttama valkoinen Suomi. Koettu degeneroitumiskehitys, siveellisyysdenkaipuu, oikeistolainen Suur-Suomi-ajattelu ja eläminen ajan kovenneiden asenteiden ja kiristyvän kontrollimieli-alan hengessä lisäsivät hänen näkemystään tiukasta sapluunasta, jolla muotoiltaisiin tulevaisuuden ehyt kansakunta. Siellä ei olisi sijaa poikkeavuuksille.

4 SNKL JA SEN SIVEELLISYYSKOMITEA EDISTÄMÄSSÄ MORAALIREFORMIA JA ROTUHYGIENIAA

Vuoden 1917 siveellisyyskokouksen osanottajat nimittivät kokousta valmistelleen komitean siveellisyystyön lippulaivaksi, naisjärjestöjen pysyväksi 12-jäseniseksi siveellisyyskomiteaksi. Sen puheenjohtajaksi valittiin Laimi Leidenius ja varapuheenjohtajaksi Tilma Hainari.⁶⁷⁵ Tehtävä komitean toisena suunnannäyttäjänä antoi moraalireformille Hainarin elämässä entistä huomattavamman aseman. Hän astui sen eturiviin ja porautui siveellisyystyön syvimpään ytimeen tavoitteenaan Suomen siveellinen suursiivous.

Vuonna 1919 Suomen naisten kansallisliitossa hahmoteltiin liiton toimintaa uudelleen. Liitto järjestäytyi alakomiteoihin International Council

---

674 Hietala 1985a, 111, 162; Johannisson 1990, 108; Johannisson 1994, 24; Anne Ollila 1994, 69; Halmesvirta 1996, 156; Lehtonen 1998, 244; Halmesvirta 1999, 257; Uimonen 1999, 11, 130; Saastamoinen 1999, 113–114; Anne Ollila 2000, 106; Harrikari 2004, 162; Siltala 2009, 469, 497; Toikko 2005, 133; Annola 2016, 165; Henri Nygård 2016, 218–219; Wessel 2018, 53, 210.

675 KA NJKL kotelo 14 SNKL:n kolmivuotiskertomus 1914–1917.

of Women-järjestön kansainvälisen esimerkin mukaan. Siveellisyyskomitea liittyi tällöin kansallisliiton alakomiteaksi. Liittyminen oli luonteva ratkaisu, koska kaikki Suomen naisten kansallisliittoon kuuluvat yhdistykset olivat edustettuina siveellisyyskomiteassa. Siitä tuli kansallisliiton ensimmäinen alakomitea,⁶⁷⁶ mikä kertoo siveellisyysasian tärkeydestä koko järjestölle. Sen laajin työsarka 1920-luvulla oli siveellisyystyö, joka oli näkyvää myös International Council of Women-järjestössä. Moraalireformi oli alue, jossa Suomen naisten kansallisliiton erilaiset jäsenjärjestöt saattoivat olla yksimielisiä.⁶⁷⁷

Siveellisyyskomitean siirtyminen liittoon antoi alkutahdit mittavalle moraalireformityön esiinmarssille järjestön toiminnassa. Komitea otti ydintehtäväkseen valtakunnallisen siveellisyystyön suunnittelemisen. Tilma Hainari suuntasi aktiivisuuttaan entistä enemmän siveellisyystyön suunnitteluun ja organisointiin, joista hän oli saanut kokemusta muun muassa siveellisyyskokouksen valmistelun ja toteuttamisen yhteydessä.

Siveellisyyskomiteassa ajateltiin, että moraalireformi paransi naisen asemaa, mutta perimmäisenä päämääränä pidettiin koko kansan yhteistä hyvää.⁶⁷⁸ Siveellisyystyön hahmottelun lisäksi komitea pyrki vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen julistamalla moraalireformin tärkeyttä. Se seurasi asiaan liittyvää lainsäädäntöä ja yritti tarvittaessa saada siihen muutoksia. Myös siveellisyyskasvatus kuului sen ohjelmaan.⁶⁷⁹ Opetuksen sisältö oli moraalireformia ja rotuhygieniää.

Edelleen siveellisyyskomitea järjesti kursseja siveellisyystyön tekijöille ja tuki moraalireformistisia järjestöjä levittääkseen siveellisyysvankelumia mahdollisimman kattavasti. Komitean omaa valistustyötä rajoittivat vähäiset varat ja pieni työvoima, eikä sille kuulunut konkreettisia sosiaalihuollon tehtäviä, kuten esimerkiksi Valkonauhalle. Sen sijaan komitea avusti taloudellisesti turvakoteja ja käytti työrukkasenaan kristillissosiaalista työtä tekeviä ja moraalireformia edistäviä yhdistyksiä. Näillä oli koko maan kattavat toimintaverkostot ja työmaana eri yhteiskuntapiirit ja ikäluokat.

---

676 KA NJKL kotelo 14 SNKL kaksivuotiskertomus 1917–1919 ja kotelo 68 Ote pöytäkirjasta Helsingin Naisjärjestöjen Siveellisyystoimikunnan kokouksessa 28.5.1919; SKS KIA THa kotelo 8 SNKL. Selvitys jäsenlistoista ja toiminnasta; Lähteenoja 1944, 32; Tuulio 1952, 153–154; Korppi-Tommola 2001, 32, 59.

677 SKS KIA THa kotelo 8 Muistelmia alkuajoista 17.1.1936 jäähyväispuhe; Korppi-Tommola 2001, 71.

678 Urponen 2011, 279.

679 KA NJKL kotelo 65 Katsaus SNKL:n Siveellisyyskomitean toimintaan 1922 ja muut siveellisyyskomitean vuosikertomukset; SNKL:n toimintakertomukset; Korppi-Tommola 2001, 50, 59, 61; Urponen 2011, 279.

Järjestöjen kautta komitean vaikutus ja työ yltivät laajemmalle, kuin jos se olisi itse huolehtinut kaikista tehtävistä.⁶⁸⁰

Suomen naisten kansallisliitto perusti seitsemän melko itsenäistä alakomiteaa. Tilma Hainari toimi puheenjohtajana kansainvälisten kysymysten komiteassa. Sen papereita ei ole säilynyt, mutta ilmeisesti se käsitteli asioita, jotka puhuttivat naisia yli valtioiden rajojen. Näitä olivat esimerkiksi prostituutiokysymys, raittiuden edistäminen, lasten asiat ja avioliittolaki. Lakiasiat olivat kiinnostaneet Tilma Hainaria jo nuorena, ja hänestä tuli liittoon perustetun lakikomitean puheenjohtaja. Hän edusti Suomea myös kansainvälisen kattojärjestön lakikomiteassa.⁶⁸¹

Lakikomiteassa tarkkailtiin ja otettiin kantaa muun muassa Suomessa ajankohtaiseen lastensuojeluun, joka vetosi naisiin enemmän kuin naisasia. Naisasialiike eli hiljaiseloa.⁶⁸² Lisäksi lakikomitea käsitteli naisia ja lapsia koskevia lakiasioita, kuten aviottomien lasten asemaa, avioliittolakia ja rikoslakia lapsille tehtyjen seksuaalirikosten osalta.⁶⁸³ Useimmat näissä komiteoissa käsitellyt asiat liittyivät sekä moraalireformiin että rotuhygieniaan. Tilma Hainarin omistautuminen ja anti Suomen naisten kansallisliitolle oli huomattava. Hän toimi koko liiton puheenjohtajana, kahden alakomitean puheenjohtajana ja siveellisyyskomitean varapuheenjohtajana.

Leidenius ja Hainari jatkoivat siveellisyyskomitean puheenjohtajana ja varapuheenjohtajana vuoden 1924 loppuun asti. He olivat komitean elimellinen johtokaksikko, joka määrätti sen suunnan. Tilma Hainarin vieraskirjasta voi päätellä, että läheinen työtoveruus syveni ystävyudeksi. Leideniuksen nimi esiintyi usein sen lehdillä, tosin myös kokouksia pidettiin Hainarin kotona. Leideniuksella oli niin paljon vaativia ammatillisia ja yhteiskunnallisia tehtäviä,⁶⁸⁴ että ilmeisesti Tilma Hainari sai toimia melko itsenäisesti.

Laimi Leidenius oli Hainarille opettaja ja esikuva niin rotuhygieniassa kuin moraalireformissakin. Leideniuksella oli mittava kokemus siveellisyystyöstä myös kansainvälisesti, sillä Leidenius oli International Council of Women-järjestön alakomitean Equal Moral Standards-komitean

---

680 KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainari puheita 1914, 1934, 1937 ja kotelo 65 Katsaus SNKL:n Siveellisyyskomitean toimintaan 1922 ja Kertomus SNKL:n siveellisyyskomitean toiminnasta 1924.

681 KA NJKL kotelo 14 SNKL:n kolmivuotiskertomus 1914–1917; SKS KIA SKS KIA THa kotelo 3 Omaelämäkerrallisia muistiinpanoja 1854–188 ja kotelo 8 Muistelmia alkuaajoista 17.1.1936 jäähyväispuhe; Tuulio 1952, 153–154; Korppi-Tommola 2001, 59.

682 Jallinoja 1983, 118; Korppi-Tommola 2001, 59–60.

683 SNKL:n vuosikertomus 1920, 1921, 1922, 1927, 1928 ja 1929.

684 SKS KIA THa kotelo 5 Vieraskirja 1930–1940; Tuulio 1952, 163; Forsius 2002; Hietala & Anto Leikola 2016.

(siveellisyyskomitea) jäsen sen perustamisvuodesta 1914 alkaen.⁶⁸⁵ Leidenius edusti myös Hainarin ja muiden aikalaisten ihailemaa lääkärin ammattikuntaa ja asiantuntijavaltaa.⁶⁸⁶

Siveellisyyskomitean toimintaan kuului varojen keruu avustus- ja valistustoiminnan rahoittamiseksi. Komitea anoi ja sai valtioneuvostolta luvan kerätä rahaa kunnallisvaalien yhteydessä. Keräys toistettiin kahdeksan kertaa vuosina 1920–1932. Valtioneuvoston lupa rahankeräykselle osoittaa, että se arvosti siveellisyyskomitean työtä. Keräyksestä informoitiin maan huomattavimmissa sanomalehdissä ja samalla yritettiin herättää kansalaisia huomaamaan siveellisyysasian tärkeys. Kansalaiset ottivat keräykset varsin myönteisesti vastaan, ja niistä saatiin melko hyvä tulos.⁶⁸⁷

Siveellisyyskomitea uskoi myös kohottavan kirjallisuuden voimaan. Se perusti kirjaston 1920-luvun alussa. Vuonna 1923 sinne hankittiin kuusi kirjaa, joista viisi käsitteli rotuhygieniää. Vuonna 1924 hankitusta viidestä kirjasta rotuhygieniää käsitteli kolme teosta. Joka vuosi kirjastoon hankittiin aiheesta useita kirjoja. Kirjojen joukossa oli muun muassa tunnetun, radikaalin eugeenisen feministin ja syntyvyyden säännöstelyn esitaistelijan Mary Stopesin teos *Married Love*.⁶⁸⁸ Rotuhygieniakirjojen suuri määrä kirjastossa kertoo, että aihe oli komitealle varsin keskeinen.

Komitea ei kuitenkaan tyytynyt pelkästään muiden kirjoihin, vaan se julkaisi itse kansankasvatusmielessä erilaisia sopivaksi katsomiaan oppaita ja moraalivalistuskirjasia, ensimmäisenä Leideniuksen ja Ahlqvistin rotuhygieniakysymystä käsittelevät esitelmät. Moraalireformille yritettiin saada julkista kannatusta levittämällä siitä tietoa maan sanomalehdissä. Lehtiartikkelit ja haastattelut siveellisyysasiasta kiersivät laajasti suomenkielisissä lehdissä. Sanan säilää käyttivät muun muassa Tilma Hainari, Laimi Leidenius ja Paavo Virkkunen.⁶⁸⁹

Siveellisyyskomitean toiminnan kärjessä oli moraalikasvatus, sillä se piti valistusta moraalisen ryhtiliikkeen tärkeimpänä keinona. Tehokas ja tarkoituksenmukainen valistus tuli suunnata erityisesti nuorisolle. Heille tuli

---

685 SKS KIA THa kotelo 8 The National Council of Women in Finland 1914–1920 ja kotelo 8 SNKL:n keskuskomitean ja johtokunnan kokousten esityslistat yms. 1915–1936; Tuulio 1952, 163; Sandell 2015, 35.

686 Halmesvirta 1996, 139–142; Mattila 1996b, 17; Uimonen 1999, 9; Annola 2016, 162.

687 KA NJKL kotelo 65 SNKL vuosikertomus 1920 ja SNKL:n siveellisyyskomitean vuosikertomus 1921 ja Lehdistö tiedote ja SNKL:n siveellisyyskomitean vuosikertomus 1921 ja Lehdistö tiedote ja Kertomus SNKL:n siveellisyyskomitean toiminnasta 1924 ja; SKS KIA THa kotelo 8 SNKL:n vuosikertomus 1920; SNKL:n vuosikertomus 1923; Lähteenoja 1944, 59.

688 KA NJKL kotelo 70 Siveellisyyskomitean kirjaston kirjaluetto.

689 Katsaus SNKL:n siveellisyyskomitean toimintaan 1921 ja 1922; SNKL:n vuosikertomus 1920, 1923, 1928 ja 1932; Kertomus SNKL:n siveellisyyskomitean toiminnasta 1924; Lähteenoja 1944, 62–63.

antaa tietoa väijyvistä vaaroista, ennen kuin ne ehtivät iskeä.⁶⁹⁰ On huomattava, että ongelmien ennaltaehkäisy oli komitean toiminnassa keskeisellä sijalla. Siveettömyys pyrittiin torjumaan ennakolta, sillä tapahtuneiden vaurioiden korjaamista pidettiin vaikeampana.

Moraalikasvatus kohdistettiin paljolti sivistyneistö- ja talonpoikaisnuorisoon.⁶⁹¹ Ehkä katsottiin, että levottomana pidetyltä työväen nuorisolta ei saataisi samanlaista vastakaikua kuin omaan tai maalaisväestön viiteryhmään kuuluvilta.

Työläisnuorille järjestettiin jonkin verran omaa luentotoimintaa yhteistyössä Teollisuusseutujen Evankelioimiseseuran kanssa.⁶⁹² Seura oli perustettu 1918 osaksi settlementiliikettä. Idean toi Englannista Suomeen sosiaalista sanomaa korostanut teologi Sigfrid Sirenus 1900-luvun alussa. Seuran tavoite oli lisätä luottamusta ja vähentää etäisyyttä eri sosiaaliryhmien välillä.⁶⁹³ Siveellisyyskomitealle oli luontevaa tehdä yhteistyötä settlementiliikkeen kanssa, sillä Tilma Hainari oli perehtynyt ja mieltynyt settlementitoimintaan Englannissa 1900-luvun alussa.

Siveellisyyskomitea järjesti itse joitakin siveellisyyskursseja ja -kokouksia, mutta pääosan siveellisyysluennoista se delegoi tukemilleen järjestöille, joiden luentotoiminnan suunnitteluun se osallistui. Lisäksi siveellisyyskomitea ja sen apujärjestöt kouluttivat kasvattajia puhujiksi ja järjestivät vanhemmille keskustelutilaisuuksia siveellisyyskysymyksistä.⁶⁹⁴

Vuosina 1917–1923 komitean rahoituksella ja sen suunnitelman mukaan pidettiin yli kaksi sataa esitelmää, joilla oli kymmeniä tuhansia kuulijoita. Perinnöllisyyttä ja rotuhygieniää käsiteltiin monissa esitelmissä. Ne mainittiin komitean toimintakatsauksessa ensimmäisenä, mikä viestii niiden merkityksestä komitealle. Muita esitelmiä pidettiin esimerkiksi tylsämielisistä, sukupuolitautien vastustamisesta, prostituutiokysymyksestä, alkoholin ja siveettömyyden yhteydestä, kansanterveydestä ja rikollisten psykologiasta, jotka käsitelivät tai sivusivat moraalireformia ja rotuhygieniää. Luennoitsijoiden joukossa olivat muiden muassa perinnöllisyystieteen dosentti (vuodesta 1923 professori) Harry Federley, teologi Paavo Virkkunen, dogmatiikan ja siveysopin professori Antti J. Pietilä, teologian tohtori Erkki Kaila, lakitieteen professori Antti Tulenheimo, lastensuojelun asiantuntija J. H. Tunkelo sekä vapaakirkollinen kouluneuvos Sulo Salmensaari. Naispuhujina esiintyivät esimerkiksi Valkonauhan

---

690 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia; Kotimaa 15.2. 1924 Suomen naisten kansallisliiton siveellisyyskomitean vuosikokous.

691 SKS KIA THa kotelo 8 SNKL:n vuosikertomus 1920.

692 KA NJKL kotelo 65 SNKL:n siveellisyyskomitean vuosikertomus 1921.

693 Veikkola 1977, 35–37; Toikko 2005, 110–113; Ajo 2006; Settlementiliike.

694 KA NJKL kotelo 65 SNKL:n siveellisyyskomitean vuosikertomus 1921 ja Katsaus SNKL:n siveellisyyskomitean toimintaan 1922 ja Kertomus SNKL:n siveellisyyskomitean toiminnasta 1924; SKS KIA THa kotelo 8 Suomen Naisten Kansallisliiton vuosikertomus 1920; SNKL vuosikertomus 1920; Lähteenoja 1944, 61.

matkapuhuja Maria Stenroth, Valkonauhan puheenjohtaja Frida Sjöblom ja Tilma Hainari. Joukossa oli huomattavia poliitikkoja ja eri alojen eksperttejä. Kaikki esitelmöitsijät olivat tunnettuja suomalaisia, ja Suomen naisten kansallisliiton oman käsityksen mukaan he olivat maan parhaat kyvyt.⁶⁹⁵

Siveellisyyskomitea teki läheistä yhteistyötä monien moraalireformistimiesten kanssa. Komitean pyynnöstä nämä esiintyivät siveellisyyspuhujina ja kirjoittivat lehtiin. Hainarin mukaan sekä miesten että naisten ”pyhimät pyrkimykset” olivat erottamattomasti kietoutuneet toisiinsa, eikä ihmiskunnassa voinut tapahtua pysyvää kehitystä ilman molempien sukupuolien myötävaikutusta.⁶⁹⁶

Tilma Hainari kannatti ihanteellisten, hyveellisten miesten ja naisten yhteistyötä ja ajatusta sukupuolten toisiaan täydentävästä roolista. Hainarin myönteiseen mieskuvaan lieene vaikuttanut edistyksellisen isän esimerkki, hänen avioliitossaan kokemansa tasa-arvoisuus ja läheinen tuttavuus moraalireformia ajaviin miehiin, kuten Paavo Virkkuseen. Kolikolla oli kuitenkin kääntöpuolensa. Toisaalta Hainari ajatteli, että läheskään kaikki miehet eivät antaneet naisille heille kuuluvaa arvoa eivätkä kuunnelleet naisten perusteltuja mielipiteitä. Naiset saivat ehtimiseen kokea välinpitämättömyyttä ja suoranaisia ”korvapuusteja” miesten taholta. Naisilla oli Hainarin mukaan niin vähän vaikutusvaltaa yhteiskunnallisissa asioissa, että naisten aloitteet jäivät pelkiksi toivomuksiksi. Ne olivat usein ”hätähuutoja”, mutta jäivät ”huudoiksi korvessa”, koska yhteiskunnan huipulla olevat miehet eivät piitanneet niistä. Hainari kertoi lähestyneensä kerta toisensa perään korkeita viranomaisia sosiaalisissa kysymyksissä, mutta saaneensa useimmiten kielteisen vastauksen.⁶⁹⁷

Merkittävä osa Tilma Hainarin puheenjohtajan työtä oli edustaa Suomen naisten kansallisliittoa yleismaailmallisissa yhteyksissä ja samalla tehdä nuorta valtiota tunnetuksi ja vahvistaa sen identiteettiä. Liiton kansainvälinen toiminta vilkastui sodan jälkeen, ja eri maiden kansallisliittojen yhteistyö toi niin Hainarille kuin koko järjestölle uusia verkostoja, vaikutteita, tietoja ja taitoja.⁶⁹⁸ International Council of Women-järjestön ensimmäinen sodan jälkeinen kokous pidettiin Kristianiassa (Oslo) vuonna 1920. Suomen naisten kansallisliiton toiminta nautti ilmeistä arvostusta, sillä se sai matka-avustukset sekä valtiolta että Kordelinin säätiöltä.⁶⁹⁹

---

695 KA NJKL kotelo 65 Kirjoituksia siveellisyyskomitean toiminnasta ja SNKL:n siveellisyyskomitean vuosikertomus 1921; SKS KIA THa kotelo 8 SNKL En återblick på sedlighetskommiténs i Finlands Kvinnors Nationalförbund 1923. Kokoonkutsuja ja kiertokirjeitä 1934–1944; SNKL vuosikertomus 1923 ja 1926; Lähteenoja 1944, 62–63.

696 SKS KIA THa kotelo 1 Naisiasiasta ja kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia.

697 SKS KIA THa kotelo 1 Naisiasiasta ja kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia, ja kotelo 1 Naisrauha turvattava ja kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933.

698 Helsingin Sanomat 29.3.1920 Suomen naisten kansallisliitto; Korppi-Tommola 2001, 54.

699 SKS KIA THa kotelo 8 SNKL. Selvitys jäsenlistoista ja toiminnasta; Tuulio 1952, 156.

International Council of Women-järjestön johtokunta pyysi Suomen hallitusta lähettämään kongressiin maan virallisen edustajan liiton valtuuttamien lisäksi, ja tämä kunnia lankesi Tilma Hainarille. Tervehdyspuheenvuorossaan Kristianiassa Hainari toi esiin, kuinka sodan jälkeinen maailma kaipasi kultaisen säännön toteutumista kiihkeämmin kuin koskaan aikaisemmin.⁷⁰⁰

Tämä Hainarille henkilökohtaisesti tärkeä kristillisen etiikan kulmakivi oli myös International Council of Women-järjestön tunnuslause, vaikka sääntöjen mukaan sen toiminnassa ei tuotu esiin politiikkaa eikä uskontoa. Silti liitossa vallitsi kristillinen eetos. Sen perusperiaatteisiin viitattiin ”katekismuksena”, kokouksissa käytettiin raamatullisia termejä ja järjestön motto, monessa uskonnossa yleinen eettinen ohje kultainen sääntö, oli International Council of Women-järjestössä käytössä uustestamentillisessä muodossa.⁷⁰¹

Huolimatta siitä, että International Council of Women-järjestössä korostettiin suureleisesti kaikkien maailman naisten universaalia sisaruutta riippumatta uskonnosta, rodusta tai poliittisesta kannasta, järjestöä dominoivat eurooppalaiset ja pohjoisamerikkalaiset kristityt naiset. Jäsenistö koostui pääosin melko iäkkäistä, koulutetuista, työssäkäyvistä ja poliittisista vaikuttajanaيسista, jotka kuuluivat yhteiskunnan ylempiin ryhmiin. International Council of Women oli aikakauden kansainvälisistä naisjärjestöistä konservatiivisin ja vanhanaikaisin. Se halusi säilyttää yhteiskunnan sosiaaliset hierarkiat ennallaan ja parantaa olosuhteita lähinnä oman kansanryhmän sisällä.⁷⁰²

Hainari edusti kansainvälisen järjestön keskimääräistä jäsentä. Hän oli keski-ikäinen, jonkin verran koulutettu, ammatiltaan opettaja, kuului keskiluokkaan ja toimi johtotehtävissä yhteiskunnallisena vaikuttajana. Vaikka Hainari oli toisaalta uudistushenkinen, toisaalta hän moraalireformin nimissä halusi palauttaa ja säilyttää entiset, parempina pitämänsä kristillisyyteen nojaavat tavat ja traditiot.

Norjan kansainvälisessä naisten kokouksessa keskusteltiin ajankohtaisista asioista. Liitossa oli vallalla moraalireformismi, ja keskustelua käytiin muun muassa siveellisyyskomitean alaan kuuluvista siveellisyyskysymyksistä.⁷⁰³ Kongressissa käsiteltiin myös rotuhygieenistä kysymystä, sillä International Council of Women vaati eristämään henkilöt, jotka olivat kykenemättömiä kontrolloimaan seksuaalisia halujaan.⁷⁰⁴ Todennäköisesti rotuhygieniä ei silti ollut näkyvästi esillä kansainvälisen

---

700 SKS KIA THa kotelo 8 SNKL. Selvitys jäsenlistoista ja toiminnasta; Tuulio 1952, 156.

701 Rupp 1997, 55–56 ;Sandell 2015, 2, 48, 149.

702 Rupp 1997, 20, 51, 54–55, 73, 75; Korppi-Tommola 2001, 58; Sandell 2015, 36, 65, 222.

703 Rupp 1997, 152; Korppi-Tommola 2001, 57.

704 Rupp 1997, 152.

liiton toiminnassa, koska siinä pyrittiin välttämään ristiriitoja herättäviä aihepiirejä.⁷⁰⁵

Kokouksen siveellisyyskomiteassa sukupuolitautilien huolestuttavana pidetty leviäminen puhutti. Uruguaylainen lääketieteen professori Paulina Luisi teroitti, että naiset eivät saaneet olla asian suhteen välinpitämättömiä. He vaativat oikeuksia, mutta ummistivat silmänsä eivätkä käyttäneet valtuuksiaan yhteiskunnan puhdistamiseen. Erityisesti nuoriso oli saatava käsittämään, mitä tuhoa sukupuolitaudit tekivät sekä yksilöiden että kansojen elämässä. Päähuomio oli Luisin mukaan keskitettävä pysäyttämään sukupuolitautilien leviäminen ja taudeista kärsivien parantaminen oli toissijainen asia.⁷⁰⁶

Myös Suomen naisten kansallisliiton siveellisyyskomitean huolen polttopisteessä oli sukupuolitautilien leviäminen, jota pyrittiin estämään valistamalla taudin vaaroista lähinnä viattomien uhrien ja yhteiskunnan kannalta.⁷⁰⁷ Suomen siveellisyyskomiteassa ei otettu julkisesti kantaa taudin parantamiseen. Koska oli tavallista pitää tautia itseaiheutettuna, saatettiin ajatella, että sairastunut sai kantaa seuraukset huonosta elämästään.

Tilma Hainari keskusteli Kristianiassa muun muassa australialaisen Ethel May Zahelin kanssa. Tämä oli Badu-saaren maaherra, tuomari, opettaja ja pappi. Hainari ihmetteli tavattomasti sitä, että vaikka rouva Zahel oli elänyt vuosia ainoana valkoisena naisena ”alkuasukkaiden” parissa, hän ei ollut vajonnut ”niiden” tasolle, vaan ylläpiti yhteyttä muiden valtioiden eturivin naisten kanssa.⁷⁰⁸ Tilma Hainarin ajalle tyypilliset rotuennakkoluulot ja käsitys valkoisen rodun ylivoimaisuudesta sopivat yhteen rotuhygieenisten ajatusmallien kanssa.

Rotuhygienia sai voimaa tieteelliseksi katsotuista rotumyyteistä, mutta se ei ollut välttämättä rasistista. Esimerkiksi Pohjoismaissa sterilointilakeja ei laadittu antropologista rotua silmällä pitäen. Ilmiöinä rotuhygienia ja rasismi olivat siinä mielessä rinnakkaisia, että molemmat hyödynsivät biologista kategorisointia ja toteuttivat syrjintää tiettyjä yksilöitä kohtaan.⁷⁰⁹

Kotimaassa siveellisyyskomitean intensiivinen työ jatkui. Nostaakseen valtakunnallisen moraalikasvatuksen tasoa komitea järjesti 1921 siveellisyyskurssit eri kansanvalistusjärjestöjen jäsenille ja kansanopistojen opettajille. Koska tavoitteena oli tarjota tietoa modernista siveellisyystyöstä, luennoissa käsiteltiin esimerkiksi perinnöllisyyttä ja rotuhygieniaa.

---

⁷⁰⁵ Sandell 2015, 2, 8, 29, 35, 215.

⁷⁰⁶ SKS KIA THa kotelo 8 SNKL:n vuosikertomus 1920 ja kotelo 8 SNKL:n vuosikokous; SNKL:n vuosikertomus 1920.

⁷⁰⁷ Siveellisyyskomitean toimintakertomukset.

⁷⁰⁸ KA NJKL kotelo 124. Tilma Hainari Muistelmien käsikirjoituksia – Toiminta SNKL:ssä.

⁷⁰⁹ Mattila 1996a, 135–136; Molarius 1998, 94–98.

Ohjelmassa oli myös moraalireformistipappien Antti J. Pietilän ja Paavo Virkkusen esitelmät uskonnon ja siveellisyysden suhteesta.⁷¹⁰

Vuonna 1921 siveellisyyskomitea organisoi toisen naisten valtakunnallisen siveellisyyskokouksen naisten raittiuskokouksen yhteydessä. Moraalireformi ja alkoholin vastustaminen liittyivät yhteen, sillä raittiustyölläkin pyrittiin parantamaan siveellisyysoloja. Alkoholin käyttö nähtiin myös rotuhygieenisinä kysymyksenä, koska juomarin katsottiin olevan rotumyrkytetty alkoholisti. Leidenius piti kokouksessa Hainarin mukaan erityisen mielenkiintoisen ja tieteeseen perustuvan esitelmän aiheesta Alkoholi ja siveettömyys. Esitelmiä pitivät myös rotuhygieniaspesialistit naistentautien lääkäri, Kättilöliiton puheenjohtaja Rosa Lilja-Johansson, Gunnar Ekman ja Harry Federley.⁷¹¹

Vuoden 1921 naisten siveellisyyskokouksen pääasiallinen tarkoitus oli selvittää siveellisyyskomitean ikuisuuskysymys: millä keinoilla kansan siveellisyys ja terveydentila saataisiin kohenemaan. Keskusteluissa suuren painoarvon sai negatiivisen rotuhygienian mukaisten laitosten tarve, koska siveellisesti hairahtuneet naiset tulisi voida eristää eritasoisiin laitoksiin. Vastikään harhautuneiden ja kasvatuksella autettavien nuorten naisten tukemiseksi tuli saada vapaaehtoiseen asumiseen perustuvia turvakoteja, joissa asukkaita opastettaisiin ja ohjattaisiin. ”Edesvastuuttomimmat ainekset” tuli toimittaa pakolliseen työsiirtolaan, koska heidän katsottiin vaarantavan yhteiskunnan terveen kehityksen. Yhtäältä varojen puute esti siveellisyyskomiteaa panemasta itse alulle näitä laitoksia, ja toisaalta niiden perustamista pidettiin kuntien ja valtion velvollisuutena.⁷¹²

Siveellisyyskomitea pani toivonsa mietintöön, jota sukupuolitautien tautien ehkäisemiskomitea parhaillaan laati. Mietinnön toivottiin antavan tukea siveellisyyskomitean suunnitelmalle ”syntakeettomien” naisten hoidon järjestämiseksi. Leideniuksen välityksellä siveellisyyskomitea oli

---

710 KA NJKL kotelo 65 Kirjoituksia siveellisyyskomitean toiminnasta. Lehdistötiedotteita ja SNKL:n siveellisyyskomitean vuosikertomus 1921; SKS KIA kotelo 8 Naisten iltapiiri-klubi. Puheita, muistuinpanoja kokouksista, esityslistoja ym. 1918–1936. SNKL puheita, kokousmuistuinpanoja ym. 1918–1936; Tyrvään Sanomat 19.10.1922 Suomen naisten kansallisiin siveellisyyskomitean toiminta.

711 KA NJKL kotelo 65 Kannanottoja, julkilausumia 1933, 1952, 1959, 1961, Puheita ja Siveellisyyskomitean käsikirjoituksia 1933–1936. Kirjoituksia siveellisyyskomitean toiminnasta. Lehdistötiedotteita; Valkonauha nro 1 1916 Vähän rotuhygieniasta.; SNKL:n vuosikertomus 1921; Korppi-Tommola 2001, 71–72. Aura Korppi-Tommolan mukaan rotuhygieniasta luennoitiin vain ruotsinkieliselle yleisölle, mutta aiheesta pidettiin esitelmä myös suomenkielisille. Ruotsinkielellä rotuhygieniasta esitelmöi tohtori Harry Federley ja suomeksi Gunnar Ekman.

712 KA NJKL kotelo 65 Siveellisyyskomitea käsikirjoituksia 1933–1936. Kirjoituksia siveellisyyskomitean toiminnasta. Lehdistötiedotteita ja SNKL:n siveellisyyskomitean vuosikertomus 1921; KA SVN D:3 13 kiertokirjeet. Kiertokirje 1918 ja 1919; Lähteenoja 1944, 32, 59.

välittömässä yhteydessä valtion komitean kanssa.⁷¹³ Komitean kaavailemat laitokset liittyivät osaksi aikakauden kiihtynyttä laitusrakentamista. Se kuului uudenlaiseen sosiaaliseen työhön, joka sisälsi seurantaa, tarkkailua ja kasvattamista. Ajan sosiaalipolitiikka merkitsi paljon samaa kuin sosiaalinen kontrolli.⁷¹⁴

Päätöspuheenvuorossa Tilma Hainari totesi, että kaikki kokouksen osanottajat olivat saaneet rohkaisua työhönsä kansan tulevaisuuden hyväksi. He jatkaisivat siveellisyystyötä uskollisena kutsumukselleen sillä paikalla, joka kullekin oli annettu ja johon Jumala oli heidät asettanut.⁷¹⁵

On huomionarvoista, että Tilma Hainari näki moraalireformin Jumalan antamana ja Hänelle tehtävänä kutsumustyönä. Siihen kuului myös negatiivisen rotuhygienian keinovalikoima. Hainarin näkemys siveellisyystyöstä Jumalan lahjoittamana kutsumuksena oli työn keskeinen uskonnollinen ja eettinen motiivi ja liikkeellepaneva voima.

Aikalaiset viittasivat kutsumuksen käsitteellä naisten suhteen usein hänen kutsumukseensa äitinä tai kristittynä. Kristillisten naisasia-aktivistien maailmankuvalle oli tyypillistä, että kutsumus katsottiin Jumalan antamaksi kyseenalaistamattomaksi tehtäväksi. Sen avulla voitiin perustella ja selittää elämänratkaisuja. Kutsumukseen liittyi epäitsekkyys ja itsensä uhraaminen yhteisen hyvän puolesta.⁷¹⁶

Siveellisyyskomitean naisten kutsumustyöhön sisältyi ”siveellisesti harhaanjoutuneiden” naisten pelastaminen. He ottivat vakavasti kysymyksen näiden naisten hoidon uudistamisesta ja kutsuivat 1922 keskeisten moraalireformijärjestöjen edustajia neuvottelukokoukseen. Siveellisyyskomitean yhteistyötahoja olivat Valkonauhan lisäksi muun muassa Vankeusyhdistys, Pelastusarmeija ja Emma Mäkisen turvakotisäätiö.⁷¹⁷

Prostituoitujen ja heiksi oletettujen naisten parissa tehty perinteinen moraalireformityö, jonka sisältönä oli lähinnä turvakotitoiminta, siveellisyys- ja uskontokasvatus sekä työhön opastaminen, oli osoittautunut melko tehottomaksi. Siksi siveellisyyskomitean jäsenet painottivat neuvottelukokouksessa ajanmukaista keinoa, negatiivisen rotuhygienian mukaista eristämistä.

”Yleisessä kiertokulussa” olevat naiset tulisi eristää ja heitä varten pitäisi perustaa ”lajittelulaitos” eli vastaanottokoti. Siellä psykiatri ”seuloisi ja

---

713 KA NJKL ja kotelo 65 Kirjoituksia siveellisyyskomitean toiminnasta. Lehistötiedotteita ja SNKL:n siveellisyyskomitean vuosikertomus 1921; Lähteenoja 1944, 32.

714 Ojakangas 1997, 257; Pyllkän 2009, 114.

715 SKS KIA kotelo 8 Naisten iltapiiri-klubi. Puheita, muistiinpanoja kokouksista, esityslistoja ym. 1918–1936. SNKL puheita, kokousmuistiinpanoja ym. 1918–1936; Työkansa 7.12.1921 Naisten yleinen siveellisyyskokous. Työkansa oli Kristillisen työväenliiton lehti.

716 Hatje 1999, 23–24; Markkola 1999, 20; Markkola 2000, 122–123; Markkola 2002a, 19–20; Antikainen 2003, 39; Annola 2011, 143.

717 KA NJKL kotelo 65 Katsaus SNKL:n Siveellisyyskomitean toimintaan 1922.

lajittelisi hoidokkaan aineksen”. Vakituista hoitoa varten eri ryhmiin jaotelluille prostituoiduille tulisi perustaa erilaisia laitoksia.⁷¹⁸ Rotuhygieniakielenkäytöllä, esimerkiksi puheella ”aineksesta”, saattoi loitontaa kohteena olevia puhujasta itsestään. Tämä mahdollisti suhtautumisen heihin toisina ja toisenlaisina ja helpotti heidän elämänsä kontrolloimista.

Neuvottelukokoukseen osallistuneet järjestöt eivät kuitenkaan olleet valmiita toteuttamaan siveellisyyskomitean toivetta ja muuttamaan omia laitoksiaan luokitteluperiaatteen mukaisiksi.⁷¹⁹ Ilmeisesti yhdistykset halusivat säilyttää ne perinteisinä kristillissosiaalisina turvakoteina eivätkä olleet innostuneita rotuhygieniasta lukuun ottamatta Valkonauhaa, jossa rotuhygienia-ajattelu vallitsi ainakin jossain määrin.⁷²⁰ Kun yhdistysten taivuttelu ei tuottanut tuloksia, siveellisyyskomitea ei katsonut voivansa anoa laitoksia varten valtionavustustakaan.⁷²¹

Vaikka eriasteisia laitoksia ei vielä saatu perustettua, niiden aikaansaaminen kuului siveellisyyskomitean ohjelmaan. Se piti asiaa vireillä, koetti hankkia sopivia maa-alueita laitoksia varten ja varasi osan komitean tuloista tähän tarkoitukseen. Leidenius perehtyi eri maissa vastaaviin laitoksiin. Vuonna 1924 Suomen naisten kansallisliitto myönsi stipendin diakonissa Elsa Wennerströmille ulkomaisiin turvakoteihin tutustumista varten. Stipendin yksi tarkoitus oli ilmaista siveellisyyskomitean mielipide siitä, että laitostyössä tarvittiin pystyviä ja perehtyneitä toimihenkilöitä.⁷²²

Siveellisyyskomitea kohdisti toiveensa siihen, että lähitulevaisuudessa epäsideellisuuden vastustaminen saisi sen mielestä ansaitun julkisen huomion Suomessa, ”kuten kaikissa sivistysmaissa”.⁷²³ Hainarille ja muille koulutetuille kansalaisille sivistyspyrkimysten perimmäinen päämäärä oli kehittyä kykeneväksi kohoamaan muiden sivistysvaltioiden rinnalle. Sivistyneistö pyrki tähän levittämällä kulttuurin hedelmiä kansan pariin, sillä kansallisen sivistyksen tasoa pidettiin kansalaiskunnan takuuna.⁷²⁴ Hainarin mielestä sivistysprojektilla tuli tavoitella sivistysvaltion ihannetta myös moraalin alueella.

---

718 KA NJKL kotelo 65 Katsaus SNKL:n siveellisyyskomitean toimintaan 1922 ja Kertomus SNKL:n Siveellisyyskomitean toiminnasta 1924.

719 KA NJKL kotelo 65 Katsaus SNKL:N Siveellisyyskomitean toimintaan 1922.

720 Mattila 1999, 108–119.

721 KA NJKL kotelo 65 Katsaus SNKL:N Siveellisyyskomitean toimintaan 1922.

722 KA NJKL kotelo 65 SNKL:n siveellisyyskomitean vuosikertomus 1921 ja Kertomus SNKL:n Siveellisyyskomitean toiminnasta 1924; SNKL:n vuosikertomus 1921, 1922 ja 1924.

723 KA NJKL kotelo 65 Katsaus SNKL:n Siveellisyyskomitean toimintaan 1922.

724 Hietala 1992, 243; Ollila 1993, 33; Ollila 1994, 69; Rantalaiho 1994, 23; Nätkin 1997, 24, 36; Uimonen 1999, 153, 167; Tiuhonen 2000, 171; Vehkalahti 2000, 143; Ikonen 2003, 132; Hagner 2006, 17; Annola 2011, 165; Elmgren 2016, 337.

Hainari piti siveellisyysskomiteaa vartenotettavana tekijänä koko maan moraalireformissa.⁷²⁵ Varmasti näin olikin, sillä yhteiskunnassa moraalireformi alkoi yleisesti näyttäytyä aikansa eläneenä moralismina. Modernisoituminen, sekularisoituminen, arvojen muuttuminen ja ilmapiirin vapautuminen valtasivat alaa. Siveellisyyssate hiipui hiljalleen.⁷²⁶ Tämä kehitys lienee lisännyt Hainarin huolta kansakunnan moraalin tasosta

Siveellisyysskomitea seiso i horjumatta siveellisyyssaatteen vartiopaikalla ja vetosi toistuvasti valtionhallintoon saadakseen tukea moraalireformityöhönsä. Sen mukaan sosiaalisten kysymysten ratkaiseminen oli korvaamattoman tärkeää isänmaan hyvinvoinnille. Komitea piti keskeisinä sosiaalisina kysymyksiä siveellisyysskasvatusta ja nuorten naisten suojelu- ja pelastustyötä.⁷²⁷ Puhe sosiaalisista kysymyksistä juontui 1800-luvun loppupuolen Saksasta. Niitä yritettiin ratkaista sosiaalipolitiikalla, joka pyrki turvaamaan kansalaisille hyvän elämän perustukset.⁷²⁸ Siveellisyysskomitean näkökulmasta tärkeimpiä sosiaalisia kysymyksiä eivät olleet niinkään yhteiskunnan rakenteelliset epäkohdat, kuten kovaosaisten elinolot, vaan vallitsevaan moraalii i liittyvät kysymykset.

Suomen naisten kansallisliitolla oli myös pyrkimyksiä, joilla yritettiin parantaa hyvinvoinnin edellytyksiä. Ne voidaan liittää myös osaksi positiivista rotuhygieniää. Sisällissodan jälkeen naisten yhdistykset ottivat ohjelmaansa kansanterveyden edistämisen osana ehkäisevää terveydenhoitoa. Asunto-olojen parantaminen liittyi tähän, ja Suomen naisten kansallisliitto sekä eräät muut naisjärjestöt järjestivät 1921 Naisten asuntopäivät.⁷²⁹ Siellä pohdittiin ja suunniteltiin toimia, joilla kajottaisiin tähän alueeseen työväestön yksityiselämässä.

Hainari kertoi omassa puheenvuorossaan, että erään hänen merkittävänä pitämänsä tutkimuksen mukaan huonot asunto-olot olivat yksi tärkeä syy sisällissodan syttymiselle. Tämän perusteella hän katsoi asutokysymyksen uhkaavan yhteiskunnan vakautta. Asian saattaminen kuntoon oli Hainarin mukaan erityisesti naisille kuuluva sosiaalinen tehtävä, koska epäterveellisissä asunnoissa taudit levisivät helposti. Huonot asunto-olot heikensivät kansanterveyttä ja kodittomuus lisäsi riskiä ajautua prostituutioon.⁷³⁰

---

725 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia; SNKL:n siveellisyysskomitean vuosikertomus 1921; SNKL:n vuosikertomus 1927.

726 Markkola 2002a, 355; Markkola 2006, 237; Seppälä 2016, 9.

727 KA NJKL kotelo 65 SNKL:n siveellisyysskomitean toimintakertomus 1922 ja Katsaus SNKL:n Siveellisyysskomitean toimintaan 1922; SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia; SNKL:n vuosikertomus 1921, 1922, 1923 ja 1924.

728 Koskiahö 2015, 3.

729 SKS KIA THa kotelo 2 Asunto-olot ja kotelo 8 SNKL vuosikertomus 1921; Korppi-Tommola 2001, 68.

730 SKS KIA THa kotelo 2 Asunto-olot ja kotelo 8 SNKL vuosikertomus 1921.

Ajan hygienia-ajattelun silmin asuntokysymys nähtiin ennaltaehkäisevänä terveydenhoitona. Puhdas ja terveellinen asunto muodosti perustan terveydenhoidolle ja hyvälle kodille. Puhtaissa kodeissa asuvien sisäisesti ja ulkoisesti puhtaiden kansalaisten korostaminen lähensi sitä sosiaalipolitiikan suuntausta, joka pyrki luomaan kansalaisille hyvinvointia oloja parantamalla. Yhtäältä huonot asunto-olot aiheuttivat sairautta ja moraalittomuutta, mutta toisaalta ne nähtiin yleisen rappion merkkeinä. Sosiaaliset reformaattorit pyrkivät asuntoja parantamalla ratkaisemaan yhteiskunnallisia ristiriitoja, mutta samalla puuttuminen työväen asumisoloihin lisäsi yhteiskunnan sosiaalista kontrollia.⁷³¹

Hainari piti työväen asuntokysymystä merkittävänä sekä moraalin että terveydentilan kannalta, mutta siitä huolimatta yhteiskunnan ei pitänyt sälyttää itselleen liikaa velvollisuuksia. Se tekisi ihmisistä liian vaativia ja heikentäisi heidän omaa toimintatarmoaan. Hainari mukaan oli autettava ennen kaikkea kelpollisia ja uutteria henkilöitä esimerkiksi myöntämällä heille asuntolainoja. Yhteiskunnan tuli palkita kunnollisuutta.⁷³² Hainarin asenteesta kuuluu niin traditionaalisen ”arvokkaat ja kunnialliset köyhät”⁷³³-ajattelun kuin rotuhygieniinkin ääni. Apu ja tuki oli ansaittava itse, ja eriarvoisista ryhmistä kelpot ja kunnialliset köyhät kykenivät siihen. Normeista poikkeavat oli helpompi työntää syrjään, jättää oman onnensa nojaan tai kohdella heitä negatiivisen rotuhygienian työkaluin.

Suomalaisessa tutkimuksessa on sääty-yhteiskunnan murtumisen jälkeen yleensä puhuttu kahdesta yhteiskuntaryhmästä, sivistyneistöstä ja työväenluokasta. Esimerkiksi Merle Wessel näkee sivistyneistön lisäksi kaksi muuta luokkaa, itsensä elättävän, uutteran työväenluokan ja niin sanotun alaluokan (the under class), muiden kustannuksella elävän köyhälistön. Siltä puuttuivat sekä henkiset ja moraaliset kyvyt että kannatteleva ympäristö. Alaluokkaan kuuluvia pidettiin degeneraation aiheuttajina ja rotuhygieenisinä saastuttajina.⁷³⁴ Nähdäkseni käsite alaluokka vastaa lähinnä niin sanottuja kunniattomia köyhiä. Siitä on käytetty myös nimityksiä huono-osaiset tai kurjalisto.

Asuntokysymyksen lisäksi kansanterveystyöhön linkittyi kotitaloustyön arvon nostaminen. 1920- ja 1930-lukua onkin nimitetty tuoreen tieteenalan kotitaloustieteen siivittämänä kotitalous- ja kotiäiti-ideologian kulta-ajaksi.⁷³⁵ Suomen naisten kansallisliitto perusti 1921 kotitalouden

---

731 Anne Ollila 1993, 130; Saarikangas 2002, 60, 66, 68–70.

732 SKS KIA THa kotelo 2 Asunto-olot.

733 Satka 1996, 24–25, 45–46; Harjula 1996a 112; Ahlbeck-Rehn 2006, 176–177; Wessel 2018, 209.

734 Wessel 2018, 28n69, 63, 68, 200, 204–206.

735 Markkola 1994, 192; Kaarninen 1995, 84; Uimonen 1999, 83; Cronvall 2000, 117; Korppi-Tommola 2001, 68; Aija Kaartinen 2006, 166; Marjaliisa Hentilä & Kalliokoski & Viita 2018, 274.

kehittämiseksi uuden komitean, joka sai nimekseen Kotitalouskeskus.⁷³⁶ Tilma Hainari osallistui sen kokouksiin kansallisliiton hallituksen edustajana. Hän kirjoitti artikkelin *Kotitalousopetuksesta* ilmeisesti juuri Kotitalouskeskuksen perustamisen aikoihin.⁷³⁷

Kotitalousopetuksesta ja kotitalouksien tilanteesta kirjoittaessaan Hainari käsitteli aihetta lähinnä ajattelunsa johtavan periaatteen siveellisuuden kannalta. Huono taloudenhoito heikensi kansanterveyttä ja -taloutta, mutta ennen muuta se vaaransi siveelliset arvot. Kotitalousopetusta tulisi antaa kansakouluissa, joissa se tulisi työväen ulottuville. Siellä sitä kaivattiin kipeimmin.⁷³⁸

Aikakaudella koti oli yhteiskunnan sydän, sen tulevaisuuden perusta, ja taitamattoman kodinhoidon katsottiin likaavan yhteiskuntaa. Naisia tuli opettaa hoitamaan kotia oikealla tavalla, koska kodeissa he pystyivät sivistämään omia perheitään ja vaikuttamaan yhteiskunnan perusrakenteisiin. Keskiluokan naiset esittivät omat kodinhoitohanteensa ohjeellisina ja sekaantuivat konkreettisesti työläisperheiden yksityiseen perhe-elämään.⁷³⁹

Tilma Hainari otti artikkelissa esiin myös rotuhygienian ilman mitään johdantoa tai siihen suoraan liittyvää asiaa. Hänen mukaansa oli tosiasia, että kotieläinten rodun parantamiseen uhrattiin paljon työtä ja varoja, mutta lastenhoito ja ihmissuvun jalostus laiminlyötiin sivuseikkana.⁷⁴⁰ Eugeniikan isä Galton oli rinnastanut karjan ja ihmisten jalostamisen 1800-luvun lopulla. Aleksandra Gripenberg vetosi karjan jalostamiseen valtiopäivillä 1908, kun hän vastusti naisten liian alhaista avioliittoikää sillä perusteella, että hyvin nuorten äitien lapsista tuli heikkoja.⁷⁴¹ Rotuhygienian opettamista pidettiin Suomessa helpompana maalla kuin kaupungeissa, koska maaseudulla ajatus laadullisesta parantamisesta oli tuttua eläinjalostuksesta. Rotuhygienialla saattoi olla vähemmän vetovoimaa koulutettuihin ihmisiin myös humaaneista syistä.⁷⁴²

Hainari rinnasti karjanjalostuksen, rodunjalostuksen ja lastenhoidon. Ilmeisesti hän piti huolellista lastenhoitoa ja muuta elämänlaatua nostavaa toimintaa positiivisena rotuhygieniana. Parasta mahdollista tulevaisuutta

---

⁷³⁶ SKS KIA THa kotelo 1 Kotitalousopetuksesta; Korppi-Tommola 2001, 69.

⁷³⁷ SKS KIA THa kotelo 1 Kotitalousopetuksesta. Kotitalousopettajia alettiin Suomessa kouluttaa vuonna 1914, mutta kirjoitus on sen jälkeiseltä ajalta, koska siinä on mainittu vuonna 1918 perustettu Kokoomuspuolue.

⁷³⁸ SKS KIA THa kotelo 1 Kotitalousopetuksesta.

⁷³⁹ Anne Ollila 1993, 10, 30; Häggman 1994, 220–221; Markkola 1994, 23, 30, 32, 131–132, 169, 173, 233; Rantalaiho 1997, 23; Katriina Kokko 1996, 122; Itälä 1998, 15; Vehkalahti 2000, 148–149.

⁷⁴⁰ SKS KIA THa kotelo 1 Kotitalousopetuksesta.

⁷⁴¹ SKS KIA AGa AG:n valtiopäivätoimintaan liittyvää aineistoa laatikko VII mk 1987:23–26; Mattila 1999, 263; Deane-Drummond 2006, 57.

⁷⁴² Hietala 1995, 209.

voitiin tavoitella hoitamalla tunnollisesti sen tekijöitä. Markku Mattilan mukaan perinteinen huolenpito yksityisten perheiden lapsista profiloitui uudella tavalla. Sen tähtäyspisteeksi tuli koko kansakunnan yhteinen hyvä.⁷⁴³

On merkillä pantavaa, että Hainarin kannattamat moraalireformi-, hygieni- ja rotuhygieniäopit pyrkivät samaan suuntaan: sisältä ja ulkoa puhtaaseen kansalaiseen. Kun Hainari Suomen naisten kansallisliiton johtotehtävissä puuttui lähinnä työväestön siveellisyteen, terveydentilaan, asunto-oloihin ja lastenhoitoon, hänessä yhdistyivät puhtausideaalia ajavan moraalireformistin, hygieni-aktivistin ja tyypillisen feministisen rotuhygieenikon piirteet. Näiden aatteiden tarve puhdistaa likainen, järjestää kaaos ja kasvattaa tehokkuutta kattoivat asumisen ja terveyden-, kodin- ja lastenhoidon.

Voidaan ajatella, että rotuhygieniä kehittyi maailmansotien välisenä aikana tieteestä myös eräänlaiseksi elämäntapaideologiaksi erityisesti feminististen rotuhygieenikkoja ansiosta. Positiivinen rotuhygieniä levisi jokapäiväiseen elämään ja oli mukana parantamassa kansalaisten elämänlaatua. Ajattelutapaan kuului lamarckistinen näkökulma hankittujen ominaisuuksien periytymisestä, jolloin myös ympäristöllä oli vaikutusta perintötekijöiden lisäksi. Hygienian ja positiivisen rotuhygienian metodeilla pyrittiin parantamaan hyvinvointia esimerkiksi uudistamalla terveydenhoitoa, asumista ja ravitsemusta. Valtion tuli luoda perheille hyvän elämän lähtökohdat.⁷⁴⁴

Suomen naisten kansallisliitto sovelsi positiivista rotuhygieniää myös tarttuessaan kysymykseen perheiden verotuksesta. Liitossa pidettiin perheiden verorasitusta epäoikeudenmukaisena, koska naimattomat maksoivat vähemmän veroa kuin perheelliset. Uuden sukupolven kasvattajia ei pitänyt verottaa ankarammin kuin muita, koska perhe nähtiin valtion perussoluna. Kansallisliitossa pelättiin, että epäoikeudenmukainen verotus "proletarisoisi" sivistyneistöön kuuluvia perheitä, joiden mahdollisuus kouluttaa lapsiaan entiseen tapaan oli vaakalaudalla.⁷⁴⁵ Suomen naisten kansallisliitto yhtyi siihen kansainväliseen pelkoon, että väestö vähenisi erityisesti sivistyneessä luokassa. Sitä vastaan käytiin positiivisen rotuhygienian mukaisella väestöpolitiikalla, jossa kansallista elinvoimaa pyrittiin voimistamaan tukemalla terveitä perheitä.⁷⁴⁶

Liiton Kotitalouskeskus osallistui lapsiperheiden elämänlaadun edistämiseen monin tavoin. Se yritti kohentaa niiden taloudellista tilannetta pitämällä asioita esillä julkisuudessa, valvomalla kuluttajahintojen nousua ja

---

⁷⁴³ Mattila 1998, 133.

⁷⁴⁴ Kaikkonen 1985, 31; Halmesvirta 1985, 213; Kuusi 2003, 47–50; Portin 2008, 23; Wessel 2018, 22, 54–55, 121–122, 258, 262.

⁷⁴⁵ SKS KIA THA kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia; SNKL:n vuosikertomus 1923; Helsingin Sanomat 15.4.1924 Suomen naisten kansallisliiton vuosikokous.

⁷⁴⁶ Hietala 1985a, 113–115; Eeva Ollila 1994, 84–85, 89; Mattila 1996b, 15; Helén 1997, 210–211; Saarikangas 2002, 67.

yrittämällä painostaa hallitusta perheiden verotusasioissa. Suomen naisten kansallisliitto katsoi, että sen Kotitalouskeskuksen toiminnalla olikin vaikutusta tuloverotuksen lievenemiseen. Myös Tilma Hainari kirjoitti lehtiin kotitalouden suuresta merkityksestä siveellisyydelle ja kansanterveydelle. Hän korosti kursivilla, kuinka ”*kodinhoidossa naiselle on uskottu suoranainen huolenpito kansan olemassaolosta*”.⁷⁴⁷

Siveellisyyskomitean lisäksi koko keskuselin Suomen naisten kansallisliitto ja ainakin Hainarin johtamat alakomiteat asennoituivat rotuhygieniaan myönteisesti. Liitossa ajateltiin erityisesti sivistyneiden vanhempien suurten perheiden parantavan väestön laatua, kansalaiskuntaa ja hyvinvointia.⁷⁴⁸ Koska sivistynyttä pidettiin myös siveellisenä, tämä parantaisi myös siveellisyystilannetta.

Maan siveellisyystilanne säilyi ennallaan siveellisyyskomitean naisten hartaista toiveista ja lukuisista yrityksistä huolimatta. Siveellisyyskomitean mukaan valtakunnalliselta moraalireformityöltä puuttui yhdenmukainen suunnitelma. Hainari joutui kerta toisensa perään toteamaan, että toiminta hänen siveellisesti hairahtuneina ja yhteiskuntavaarallisina pitämiensä naisten auttamiseksi oli täysin riittämätöntä. Tilanteen parantamiseksi siveellisyyskomitea pyysi muutamia kansanedustajia jättämään anomuksen asiasta eduskunnalle. Liiton lakikomitean jäsenen, Tilma Hainarin yhdistystoverin Suomalaisesta Konkordia-liitosta, Edistyspuolueen kansanedustajan Mandi Hannula johdolla 15 muuta kansanedustajaa jätti 1923 anomuksen. Siinä esitettiin, että seuraavan vuoden tulo- ja menoarvioon otettaisiin huomattava summa siveellisyysvalistustyöhön ja ”hoidokkien lajittelulaitoksena” toimivan vastaanottokodin perustamiseen. Eduskunnan sivistysvaliokunta hyväksyi anomuksen, mutta valtiovarainvaliokunta hylkäsi sen vetoamalla siihen, että valtion asettama sukupuolitautien ehkäisykomitea viimeisteli mietintöään, jolla pyrittiin järjestämään siveellisyyskysymys kokonaisuudessaan. Tuli odottaa mietinnön valmistumista.⁷⁴⁹

Siveellisyyskomitean jäsenet joutuivat myöntämään, että moraalireformi eteni jähmeästi, katkelmallisesti ja pysähdellen. Valtiovallan tuki viipyi, eikä siveellisyysasia saanut yleisessä tietoisuudessaakaan sellaista asemaa, joka siveellisyyskomitean mukaan kuuluisi sille.⁷⁵⁰ Komitean jäsenille

---

⁷⁴⁷ SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia; SNKL:n vuosikertomus 1923. Helsingin Sanomat 15.4.1924 Suomen naisten kansallisliiton vuosikokous; Uusi Suomi 20.3.1925 Vanha työala uusine vaatimuksineen; Helsingin Sanomat 27.3.1925 Suomen naisten kansallisliiton vuosikokous; Kotiliesi 15.1.1927 Maalaisemäntien pyrintöjä Yhdysvalloissa.

⁷⁴⁸ SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia; SNKL:n vuosikertomus 1923; Hietala 1995, 211, 219, 250.

⁷⁴⁹ SKS KIA THa kotelo 8 Siveellisyyskomitea. En återblick på sedlighetskommitens i Finlands Kvinnors Nationalförbund 1923; SNKL:n vuosikertomus 1923; Karpio 1928a, 28–29.

⁷⁵⁰ KA NJKL kotelo 65 Katsaus Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitean toimintaan 1922.

kansakunnan siveellisyys vaikuttaa olleen suorastaan elämän ja kuoleman kysymys. He valittivat sitä, että muut epäsideellisyteen verrattavat vitsauket, kuten alkoholinikäyttö ja tuberkuloosi, herättivät laajan valtion tukea nauttivan yhteiskunnallisen rintaman, mutta moraalireformi putosi paljolti vapaaehtoisin humanitaarisen avun syliin.⁷⁵¹

Siveellisyyskomitea ei kuitenkaan lamaantunut, vaan toi 1924 perinteiseen siveellisyysvalistustyöhönsä modernin innovaation. Komitea oli huolissaan muodissa olevien elokuvien moraalittomuudesta, ja kuin vastaiskuna tälle se tilasi Yhdysvalloista sukupuoli- ja siveellisyysvalistustarkoituksessa filmin *The End of the Road*. Filmi suomennettiin nimellä *Kumpaa tietä* ja sitä näytettiin siveellisyyskomitean järjestämissä tilaisuuksissa.⁷⁵² Komitea halusi osoittaa olevansa ajan tasalla, kun se vastasi uuden ajan ongelmiin modernilla viestintävälineellä, opetuselokuvalla.

Suomen naisten kansallisliiton piirissä Hainaria pidettiin väsymättömänä uurastajana, tunnettuna ja tunnustettuna moraalireformin tukipilarina. Hän sovelsi käytäntöön laajan perehtyneisyytensä siveellisyystyön saloihin. Hainari kartoitti, valmisti, ideoi, organisoii, hallinnoi, kokosi ja ohjasi siveellisyystyötä, kirjoitti ja puhui julkisuudessa, teki aloitteita, otti kantaa, antoi lausuntoja, osallistui komiteoihin ja edusti järjestöä julkisilla areenoilla niin koti- kuin ulkomaillakin. Kansallisliitossa ja laajemminkin vallitsi käsitys, että Tilma Hainari teki järjestössä suurimman työn.⁷⁵³ Hainari kuului niihin keski-ikäisiin, edistysmielisiin vaikuttajanaisiin, jotka johtoasemissaan osallistuivat kansakunnan rakennustyöhön merkittäväällä tavalla. Monien muiden naisaktivistien tavoin Tilma Hainari perusteli vallankäyttöään yhteiskunnallisen äitiyden ja iän antamalla auktoriteetilla.⁷⁵⁴

5 MORAALIREFORMI JA ROTUHYGIENIA HAINARIN POLIITTISESSA TOIMINNASSA

Aikaansaavana aktiivina Tilma Hainari jatkoi puoluepolitiikassa, jonne hän toi myös siveellisyyskysymyksen käsittelyä ja sen ratkaisuyrityksiä. Puolueen aateilmastosta ja eräiltä puoluetovereiltaan hän sai tukea moraalireformi- ja rotuhygieniatyöhönsä.

---

751 KA NJKL kotelo 65 Katsaus Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitean toimintaan 1922.

752 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 4–14.5.1925. Artikkeleita; Helsingin Sanomat 17.11.1925 Suomen naisten kansallisliiton keskuskomitea; Lähteenoja 1944, 69. Filmi mainitaan myös nimellä Kaksi tietä.

753 Naisten ääni 1931 no 17 Tilma Hainari 70-vuotias; Tuulio 1952, 163–164.

754 Kortelainen 2007, 56, 62–63.

Suomalainen puolue asetti Tilma Hainarin ehdokkaaksi syksyn 1917 eduskuntavaaleissa.⁷⁵⁵ Hän oli ehdolla Viipurin läänin itäisen vaalipiirin porvarillisten puolueiden vaaliliiton listoilla, ja tällä kertaa hänen vaalitunnuksensa keskittyivät päivänpolttaviin yhteiskunnallispoliittisiin teemoihin ”järjestys maahan” ja ”Suomen itsenäisyys laillista tietä”. Tälläkään kertaa Hainaria ei valittu eduskuntaan.⁷⁵⁶

Sisällissodan jälkeen hän kuului Suomalaisen puolueen hallitusmuotoa käsittelevään valtuuskuntaan.⁷⁵⁷ Hainari lukeutui siihen osaan puoluetta, joka kannatti monarkiaa. Ulkopoliittisista syistä kuningasta etsittiin Saksasta.⁷⁵⁸ Tilma Hainarille ajatus saksalaisesta kuninkaasta oli vieras. Hän oli melko poikkeuksellinen suomalainen, koska oli ollut sodassa ententen⁷⁵⁹ puolella. Hainarin kertoman mukaan tämä johtui siitä, että hän ei ollut hyväksynyt saksalaisten ”hurjaa käytöstä” Belgiassa.⁷⁶⁰

Puoluekentän hajottua valtiomuototaistelun takia Suomalaisen puolueen ja Nuorsuomalaisen puolueen kuninkaanvallan kannattajat kokoontuivat joulukuussa 1918 perustamaan uutta puoluetta, Kansallista Kokoomuspuoluetta. Valtiomuototaistelu oli tässä vaiheessa ratkennut tasavallan hyväksi, mutta ajatus yhteiskuntajärjestyksen säilyttämisestä yhdisti puolueen perustajia.⁷⁶¹

Tilma Hainari osallistui puolueen perustamiskokoukseen. Perustajat katsoivat muodostavansa kyvykkään etujoukon, joka kykeni johtamaan maata oikeaan suuntaan. Puolueen tarkoitus oli luoda vahva kansankokonaisuus, joka pystyisi puolustautumaan sekä sisäisiä että ulkoisia vihollisia vastaan. Puolueen konservatiivisessa perusasennoitumisessa korostuivat olojen vakauttaminen, yhteiskuntarauhan ja perinteiden ylläpitäminen sekä kansankokonaisuuden korostaminen. Tärkeimpänä pidettiin sitä konservatistiselle politiikalle tunnusomaista piirrettä, että yhteisön etu meni yksilön edelle ja kansankokonaisuus sen osien edelle.⁷⁶²

Kokoomuksessa vaalittiin ajankohtaista yhteiskunta organismina - analogiaa. Sisällissodan taustaa vasten koettiin, että yhteiskuntaruumis oli sairastunut, ja sitä oli ryhdyttävä parantamaan. Kansankokonaisuus-ajatteluun saatiin vaikutteita ajan suuren auktoriteetin, ruotsalaisen konservatiivipoliitikon Rudolf Kjellénin orgaanisen nationalismin ajatuksesta. Hän kehitti aikaisempia teorioita darwinismin pohjalta ja samaisti kansakunnan eläväksi organismiksi, valtio-olennoksi, jonka etu oli

---

⁷⁵⁵ Jussila 2006, 97–98.

⁷⁵⁶ Suomen Nainen 27.9.1917 Naisehdokkaita eduskuntavaaleissa; Wiipuri 26.9.1917 Ehdokkaamme Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä.

⁷⁵⁷ SKS KIA THa kotelo 1 Muistojen maailmasta. 1937; Tuulio 1952, 154; Sainio 2008.

⁷⁵⁸ Leino-Kaukiainen 1994, 210–212, 221; Vares 2009, 73, 76; Meinander 2012, 33–34, 40.

⁷⁵⁹ Iso-Britannian ja Ranskan liitto.

⁷⁶⁰ SKS KIA THa kotelo 1 Muistojen maailmasta. 1937; Tuulio 1952, 154.

⁷⁶¹ Uino 1994, 267–269; Vares 2009, 76–77.

⁷⁶² Borg 1965a, 89–90, 93; Uino 1994, 272; Alapuro 2017, 232.

ensisijainen osiin nähden. Joidenkin teorian puoltajien ohjelmaan kuului rotuhygienia. Ajan oikeisto sai vaikutteita myös saksalaista perua olevasta Gemeinschaft- eli yhteisöajattelusta, jolla pyrittiin yhtenäisen valtion rakentamiseen.⁷⁶³

Hainari valittiin väliaikaiseen puoluehallintoon⁷⁶⁴ ja pitämään tervetuliaispuhe naisten ohjelmakokouksessa, jossa heille selostettiin uuden puolueen ohjelmaa. Tilma Hainari noudatti puolueen toimintalinjaa puhuessaan naisille kansakunnan eheyden kaipuusta. Hän painotti, että puolueen ydin oli ”kansallisuusaate” ja suomenkielisen kulttuurin luominen ja sen päämäärä oli isänmaan onni ja menestys.⁷⁶⁵ Hainari korosti aina ja kaikkialla kansalaisten velvollisuutta ja alttiutta palvella isänmaata. Hänen näkökulmastaan myös rotuhygienian lopullinen määränpää oli kansakunnan paras mahdollinen tulevaisuus. Se oli yksi tapa perustella rotuhygieniaa eettisesti ja tärkeä syy siihen, miksi idealisoitua isänmaakuvaa hellivä Hainari kannatti rotuhygieniaa. Hän katsoi toimivansa hyvässä tarkoituksessa yhteisen hyvän tulevaisuuden puolesta. Kokoomuslainen aatemaailma vahvisti hänen rotuhygienia-ajatteluaan.

Puolueen naisille Hainari tähdensi, että tärkeintä oli äitien kodeissa toteuttama kansalaiskasvattajan tehtävä, vaikka uudet olosuhteet tarjosivatkin naisille runsaasti tehtäviä sosiaalialalla ja suomenkielisessä kulttuurityössä. Lasten sydämiin tuli istuttaa kansallisuusaatteen siemen ja tarjota otollinen maaperä sen kehittymiselle.⁷⁶⁶

Hainari osallistui puolueen ohjelmaehdotuksen laatimiseen. Siihen tulivat mukaan ne arvot, joita hän tuki ja edisti. Ohjelmaehdotuksen mukaan puoleen päämäärä oli lujittaa valtiota, kohottaa kansallishenkeä ja lisätä kansakunnan yhteenkuuluvuutta. Päämäärän toteuttamiseksi puolue pyrki säilyttämään aikaisemmilta sukupolvilta saadun, arvokkaana pidetyn perinnön, josta ensimmäisenä mainittiin uskonto. Muihin säilytettäviin arvoihin kuuluivat muun muassa siveellisyys, tervehenkinen perhe-elämä ja lainkuuliaisuus.⁷⁶⁷

Eräät Kokoomuksen väliaikaisen puoluehallinnon jäsenet halusivat 1919 puolueohjelmaehdotukseen mukaan kohdan, jossa käsiteltiin puolueen suhtautumista uskontoon. Kokouspöytäkirjasta ei ilmene, ketkä

---

⁷⁶³ Klinge 1972, 32–34, 40; Elgán 1994, 249; Uino 1994, 268, 272; Helén 1997, 210; Smolander 2000a, 17; Roselius & Silvennoinen 2019, 41.

⁷⁶⁴ Uusimaa 12.12.1918 Kansallinen Kokoomuspuolue perustettu; Uino 1994, 285.

⁷⁶⁵ SKS KIA THa kotelo 1 Ajatuksia Kansallisen Kokoomuspuolueen kokouksen johdosta 2.5.1934 ja kotelo 2 Kansallisen kokoomuksen naisten tilaisuuden tervetuliaispuhe 11.12.1918; Uusi Suometar 21.12.1918 Kansallisen kokoomuspuolueen naisten ohjelmakokous.

⁷⁶⁶ SKS KIA THa kotelo 1 Vaali- ja raittiusasiaa ja kotelo 2 Kansallisen kokoomuksen naisten tilaisuuden tervetuliaispuhe 11.12.1918.

⁷⁶⁷ PTA Kokoomuksen Puoluevaltuuskunnan ptk 7.4.1920 Ehdotus Kansallisen kokoomuspuolueen ohjelmaksi; Borg 1965a, 90–91; Borg 1965b, 178; Isotalo 2012 84–85.

läsnäolijoista halusivat uskontokysymyksen mukaan puolueen sääntöihin.⁷⁶⁸ Tilma Hainari oli ainoana naisena läsnä kokouksessa,⁷⁶⁹ ja on syytä olettaa, että hän oli yksi heistä. Hainarin uskonnollisuus oli koko elämän läpäisevä perusarvo ja kulmakivi. Myös puoluepolitiikassa tuli noudattaa kristillisen etiikan vaatimuksia. Hainarin kertoman mukaan hänen opinkappaleensa kultainen sääntö velvoitti häntä osallistumaan yhteiskunnalliseen toimintaan ja päätöksentekoon. Hänen näkemyksensä oli, että koko puolueen tuli ottaa kultainen sääntö perustaksi työssään isänmaan parhaaksi.⁷⁷⁰

Sotien välisenä aikana uskonto ja politiikka solmivat läheisen liiton. Luterilainen kirkko katsoi tehtäväkseen vaikuttaa yhteiskunnan arvoihin ja toimintaan, ja porvarillinen Suomi puolestaan kääntyi kirkon puoleen. Se katsoi kirkon vakauttavan yhteiskuntaa ja ylläpitävän kristillistä moraalia. Kokoomuksen ja kirkon välit olivat erityisen tiiviit, koska puolueeseen kuuluivat eduskunnan vaikutusvaltaisimmat pappismiehet, kuten pääministeri Lauri Ingman ja Paavo Virkkunen.⁷⁷¹

Kokoomuksen jäsenet on mahdollista jakaa neljään eri ryhmään uskonnonopetuskantojensa perusteella.⁷⁷² Sama ryhmäjako päti luultavasti muihinkin kirkollisiin ja kristillisiin kysymyksiin. Ensimmäisen ryhmän muodostivat kirkon uudistamista ajavat nuorkirkolliset, toinen oli yhteiskunnallisen järjestyksen säilyttämistä kannattava valtauoma, kolmas teologisesti vanhoilliset herätysliiketaustaiset sekä neljäs kirkkokriittiset kulttuuriradikaalit.⁷⁷³

Tilma Hainari tunsu hyvin johtavia nuorkirkollisia, kuten Paavo Virkkusen, ja oli monissa asioissa edistysmielinen. Hän kannatti kirkon uudistusta esimerkiksi puoltamalla naispappeutta.⁷⁷⁴ Toisaalta Hainari halusi säilyttää ennallaan yhteiskunnan kristilliset, siveelliset ja konservatiiviset perusrakenteet. Hänen maailmankuvassaan oli vastakohtaisuutta ja liukuvuutta. Tämä heijastui ajatteluun toisaalta uudistusmielisinä ja moderneina piirteinä, toisaalta konservatiivisina ja traditionaalisina käsityksinä.

Vuonna 1919 Tilma Hainari valittiin puolueen valtuuskuntaan. Siihen tuli kaksi naista, Hainarin lisäksi Tekla Hultin. Heidän tehtävänsä oli valvoa erityisesti naisten oikeuksia. Hainarin asema puolueessa oli varsin huomattava, koska valtuuskunta käytti puolueen ylintä toimeenpanovaltaa.

---

⁷⁶⁸ Isotalo 2012, 46n 38.

⁷⁶⁹ PTA Kokoomuksen väliaikaisen hallinnon ptk 24.1.1919.

⁷⁷⁰ SKS KIA THa kotelo 1 Ajatuksia Kansallisen Kokoomuspuolueen kokouksen johdosta. 1934; Helsingin Sanomat 15.3.1927 Suomen naisten päivät.

⁷⁷¹ Kena 1977, 54; Murtorinne 1980, 86–87; Halmesvirta 1997, 18; Koivisto 2016b, 59.

⁷⁷² Isotalo 2012, 235.

⁷⁷³ Isotalo 2012, 235.

⁷⁷⁴ SKS KIA THa Leikekokoelma. Päiväämätön lehtileike.

Tilma Hainari valittiin myös valtuuskunnan juoksevain asiain valiokuntaan, joka hoiti puolueen käytännön asioita ja toimi puolueen johtoelimenä.⁷⁷⁵

Puoluevaltuuskunnan merkitys korostui, kun sen sääntöjä muutettiin 1921. Tärkein Kokoomuksen valiokunnista oli vuonna 1923 perustettu työvaliokunta, johon Tilma Hainari valittiin. Se piti käsissään puolueen ohjaksia.⁷⁷⁶ Hainari oli perustamassa kokoomusnaisten Helsingin osastoa ja edusti ajoittain puoluevaltuustoa naisvaliokunnan kokouksissa. Hän myös avusti naisvaliokunnan *Suomen nainen* -lehteä, jonka perustajajäseniin hän kuului.⁷⁷⁷ Lehden lukijakunta koostui lähinnä keskiluokkaisista, sivistyneistä ja hyvin toimeentulevista naisista.⁷⁷⁸ Suuri osa oli ilmeisesti Kokoomuksen naisvaliokunnan jäseniä tai ainakin puolueen arvojen kannattajia.

Kokoomus oli perustettu ”siveellisen maailmankatsomuksen pohjalle” ja alkuvuosina puolueen naisvaliokunnan ainoa aatteellinen harrastus oli siveellisyysasia. Järjestö kuului Suomen naisten kansallisliiton siveellisyysskomiteaan. Tilma Hainarilla oli sekä puolueen naisten kokouksissa että Suomen *nainen* -lehdessä tilaisuus selvittää keskeisenä pitämiään aatteita, kuten moraalireformia ja rotuhygieniää. Puheissa saattoivat yhdistyä sekä moraalireformistiset että rotuhygieeniset seikat, sillä esimerkiksi kieltolaki kosketti molempia. Eräässä puheessa Hainari nosti alkoholin esiin degeneroivana rotumyrkkinä ja siveettömyyden synnynnäisenä taipumuksena. Hän piti myös positiivisen rotuhygienian mukaisia puheita suosittelemalla verohelpotuksia perheille ja puhumalla asunto-olojen parantamisen puolesta.⁷⁷⁹ Tilma Hainari toi kristillisyyden ja siveellisyyden lisäksi politiikkaan myös rotuhygieniää, joka saavutti ainakin jonkin verran kannatusta kokoomusnaisten parissa. Esimerkiksi Elli Tavastähti oli rotuhygienisti.⁷⁸⁰

Vuonna 1924 perustettiin Kokoomuksen säätiö, johon Tilma Hainari valittiin. Säätiöön valittiin nuhteettomia, isänmaallisia ja arvostettuja kansalaisia, jotka olivat toiminnallaan osoittaneet omaksuneensa puolueen aatteet. Säätiön hallituksen 32 jäsenissä oli kolme naista, joista yksi oli Tilma Hainari. Hallituksen jäseniä pidettiin puolueen kantavina voimina. Säätiön

---

⁷⁷⁵ Uino 1994, 387; Sainio 2008; Vares 2009, 77.

⁷⁷⁶ PTA Katsaus Kokoomuksen keskusliiton ja valtuuskunnan toimintaan 1925; Uino 1994, 387–388; Meinander 2012, 33–34, 40.

⁷⁷⁷ PTA Kokoomuksen naisvaliokunnan vuosikertomus 1920–1921; Uusi Suometar 20.12.1918 Kansallinen Kokoomuspuolue. Suomalaiset naiset; Vares 2009, 31.

⁷⁷⁸ Vares 2009, 38.

⁷⁷⁹ SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia; PTA Kokoomuksen naisvaliokunnan vuosikertomus 1920–1921; Uusi Suometar 20.12.1918 Kansallinen Kokoomuspuolue. Suomalaiset naiset; Savo 13.4.1920 Kokoomuspuolueen naisjärjestöjen vuosikokous; Etelä-Suomi 15.4.1920 Kokoomuspuolueen naisjärjestön vuosikokous; Tyrvään Sanomat 19.10.1922 Suomen naisten kansallisliiton siveellisyysskomitean toiminta.

⁷⁸⁰ Vares 2009, 97–98; Annola 2016.

tarkoitus oli tukea puolueen aatteita ja pyrkimyksiä sekä tukea taloudellisesti sen toimintaa.⁷⁸¹

Koska puolueen johtolimissä oli vain harvoja naisia, Tilma Hainarin asema oli naiselle merkittävä. Kokoomus oli kaaderipuolue, jossa tärkeisiin asemiin nimitettiin yhteiskunnallisesti ansioituneita, kyvykkäinä pidettyjä vaikuttajia. Jäsenten keskinäiset yhteydet olivat läheiset.⁷⁸² Tilma Hainarin yhteiskunnallisia ansioita arvostettiin puolueen piirissä. Hänellä oli puolueen johdossa myös useita vanhoja ystäviä ja tuttavlia Suomalaisen puolueen ajoilta.

Kokoomuksen päätöksentekoa hallitsivat miehet, ja vain harvat naiset esittivät mielipiteitä ja vielä harvemmin ne otettiin huomioon.⁷⁸³ Hainari käytti puheenvuoroja,⁷⁸⁴ mutta ei ole varmaa tietoa siitä, kuinka paljon hänellä oli vaikutusvaltaa puolueen asioihin. Joka tapauksessa hän pystyi toimimaan varsin miehisissä politiikan verkostoissa.

Vuonna 1924 Tilma Hainari katsoi aiheelliseksi pyrkiä vielä kerran eduskuntaan. Tähän lieene vaikuttanut ainakin se, että moni puolueen kantava voima oli luopumassa politiikasta.⁷⁸⁵ Hainari pyrki eduskuntaan Vaasan läänin eteläisestä vaalipiiristä ja asui vaalikiertueen ajan saman vaalipiirin ehdokkaana Paavo Virkkusen kotona Ilmajoella.⁷⁸⁶

Vaalipropagandassa Tilma Hainarin vaalilauseena oli ajatus, jonka hän koki elämäntehtäväkseen: ”*Kansan siveellisen kunnon ylläpitäminen ja kohottaminen se on naisten harrastusten ydin.*” Hainari toivoi, ettei uuteen eduskuntaan valittaisi ”vallankumouksellisia, vihollismielisiä kommunisteja”. Hän käytti edelleen ilmauksia ”punaiset” ja ”valkoiset”, tosin lainausmerkeillä varustettuna.⁷⁸⁷ Moraalireformipolitiikka ei purrut eikä Tilma Hainari saanut tarvittavaa äänimäärää. Hän oli myös altavastaajana, kun samassa vaalipiirissä oli ehdokkaana paikkakunnan kirkkoherra ja valtakunnallisesti arvostettu kokoomuspoliitikko Paavo Virkkunen.

Hainari samaisti siveellisen politiikan kansakunnan yhteisen hyvän ajamiseen. Siveellisyys määritteli kehyksen sille, millaista politiikan tuli olla.⁷⁸⁸ Hainari onnistui puoluepoliittisessa toiminnassaan varsin hyvin. Hän ei

---

781 SKS KIA THa kotelo 7 Kansallisen Kokoomuspuolueen Säätiön säännöt. Ehdotus 1924; PTA Kokoomuksen Säätiön säännöt; Uino 1994, 468.

782 Leino-Kaukiainen 1994, 238; Uino 1994, 281–282; Mickelsson 2007, 129–130; Isotalo 2012, 39.

783 Uino 1994, 282; Isotalo 2012, 39.

784 PTA Kokoomuksen valtuuskuntien ptk:t.

785 Uino 1994, 435, 437.

786 SKS KIA THa Ba Katri Virkkunen Tilma Hainarille 13.4.1924 ja Ba Paavo Virkkunen Tilma Hainarille 21.2.1924; Suomen Nainen 1.3.1924 Kansan siveellisen kunnon kohottaminen; Vaasa 6.3.1924 Kokoomuspuolueen vaaliehdokkaita Vaasan läänin eteläisessä vaalipiirissä; Tuulio 1952, 160.

787 Suomen Nainen 1.3.1924 Kansan siveellisen kunnon kohottaminen.

788 Elomäki 2011, 140, 142.

päässyt eduskuntaan, mutta kohosi siitä huolimatta puolueessa naiselle sangen huomattavaan asemaan.

6 NAISPOLIISI SIVEELLISYYSKASVATUKSEN VÄLITTÄJÄNÄ

Naispoliisiasia oli Tilma Hainarille pysyvä mielenkiinnon kohde. Hän puhui ja kirjoitti aiheesta yhä uudelleen sekä suoraan viranomaisille että lehtiin. Vuonna 1916 Hainari laati *Suomen Nainen*-lehteen pääkirjoituksen *Naispoliisiasia. Nykyajan vaatimus*. Asia oli tärkeä suomalaisen puolueen moraalireformistivirastoille, kun se pääsi pääkirjoitukseen.

Pääkirjoituksen polttopisteessä oli ajankohtainen hätä suomalaisista siveettömistä naisista, jotka herättivät pahennusta ulkomaita myöten pitäessään seuraa venäläisille sotilaille. Hainarin mielestä heidän takiaan naispoliiseja tarvittiin entistä kipeämmin. Naispoliisiin tuli pitää kuria ja järjestystä harhaanjoutuneille naisille, mutta samalla käyttää naisen luontoon kuuluvia äidin ja kasvattajan ominaisuuksia oman sukupuolensa hyväksi.⁷⁸⁹ On syytä huomata, että naisten siveellisyyslasku oli Hainarille niin mullistava ilmiö, että hän yritti parantaa tilannetta monella tavalla. Yksi tapa oli saada lisää naispoliiseja työskentelemään prostituutiosta epäiltyjen naisten parissa.

Vaikka poliisin virka ei Hainarin mukaan houkutellut tosinaista, se oli silti isänmaallinen velvollisuus päivänpolttavassa tilanteessa.⁷⁹⁰ Tilma Hainari halusi innostaa todellisia, siveellisiä naisina pidettyjä uuteen ammattiin vetoamalla kahteen sidosryhmälleen tärkeään arvoon, velvollisuuteen ja isänmaahan.

Porvarillisissa piireissä isänmaa ja isänmaallisuus olivat käyviä termejä puheissa ja kirjoituksissa, vaikka niiden sisältö oli epämääräinen. Niitä käytettiin selittämättä tarkemmin niiden sisältöä lähinnä korostamaan kansakunnan yhtenäisyyttä. Vaaran aikoina isänmaa koettiin tehtäväksi ja velvollisuudeksi, joka vaati itsensä antamista alttiiksi.⁷⁹¹

Tilma Hainari ei ainoastaan kirjoittanut ja puhunut naispoliisien saamisen puolesta, vaan hän toimi käytännössä asian hyväksi. Ilmeisesti huoli naisten siveellisyystilanteesta ja vuoden 1917 siveellisyyskokouksen innostava vaikutus sai muutamat moraalireformistinaiset tekemään Tilma Hainarin johdolla Helsingin poliisilaitokselle ehdotuksen naispoliisien saamiseksi huolehtimaan lapsista ja prostituutiosta epäillyistä naisista. Oli uusi ehdotus, että inhimillisistä syistä näitä naisia ei tullut viedä

---

⁷⁸⁹ Suomen Nainen 1.10.1916 N:o 19 Naispoliisiasia. Nykyajan vaatimus.

⁷⁹⁰ Suomen Nainen 1916 N:o 19 Naispoliisiasia. Nykyajan vaatimus.

⁷⁹¹ Jalava 2005, 115; Savijärvi 2015, 62; Koivisto 2016c, 113.

terveystoimistoon, vaan heidän tuli päästä naislääkärin tarkastettavaksi. Lääkärintoimeen kaavailtiin Laimi Leideniusta.⁷⁹²

Tämän suunnitelman toteutumisesta ei ole tietoa, mutta naisten aktiivisen painostuksen ansiosta kaupungin poliisilaitokselle saatiin erityinen naisosasto, jota järjestämään asetettiin kolmen sosialistinaisen ja kahden porvarisnaisen komitea. Tilma Hainari oli toinen heistä. Komitean ansiosta poliisilaitokselle asetettiin vähäksi aikaa 27 naisvalvojaa.⁷⁹³ Heistä 18 kuului työväestöön, ja johto oli työväen käsissä.⁷⁹⁴ Valkonauhan naisia oli työskennellyt siveysosastolla, mutta uudessa tilanteessa työn jatkaminen osoittautui mahdottomaksi. Herätyskristilliset moraalireformistit odottivat prostituoiduilta avun vastineeksi katumusta, tottelevaisuutta ja elämäntapojen muutosta, kun taas työväenliikkeen naisaktivistit pitivät prostituution syynä kapitalistien sortoa.⁷⁹⁵

Tilma Hainari esitti Helsingin poliisimestarille Carl Voss-Schraderille ”sivistyneistön” naisten paheksunnan siitä, että ainoa kelpoisuusehto naisvalvojille oli kuuluminen järjestäytyneeseen työväkeen. Hainarin mielestä ainoastaan koulutetut naiset kykenivät poliiseiksi, koska naispoliisien tehtävä oli nostaa ja opettaa langenneita. Heille tuli asettaa korkeammat sivistysvaatimukset kuin miespoliiseille, koska he olivat nimenomaan kasvattajia.⁷⁹⁶

Valtiovalta arvosti Tilma Hainarin pyrkimyksiä ja asiantuntemusta naispoliisiasiaassa, sillä hänet valittiin 1917 kolmehenkiseen komiteaan laatimaan ehdotusta koko maan kaupunkien poliisijärjestyksen uudistamiseksi.⁷⁹⁷ Naispoliisiasia ei kuitenkaan lyönyt itseään läpi, ja Hainarin, Suomen naisten kansallisliiton, Valkonauhan ja muiden naisjärjestöjen anomukset hallitukselle ja poliisipäälliköille sekä naispoliisien saamiseksi että naispoliisikurssin järjestämiseksi tuottivat niukasti tulosta.⁷⁹⁸ Itsenäistyminen toi runsaasti ratkaistavia ja järjestettäviä asioita eikä naispoliisikysymystä ilmeisesti pidetty kovin tärkeänä.

---

792 KA NJKL arkisto kotelo 69 Naispoliisikysymys; SKS KIA THa kotelo 2 Naispoliisiasia. Alustus ja puhe ja Leikekirja. Kansan kuvalehti Työn ja sanan kansalaisia; Helsingin Sanomat 26.3.1917 Järjestyskunnan naispuolisten järjestyksen valvojain toiminta; Karpio 1928a, 13.

793 KA NJKL arkisto kotelo 69 Naispoliisikysymys; SKS KIA THa kotelo 2 Naispoliisiasia. Alustus ja puhe ja Leikekirja: Kansan kuvalehti Työn ja sanan kansalaisia; Helsingin Sanomat 26.3.1917 Järjestyskunnan naispuolisten järjestyksen valvojain toiminta; Karpio 1928a, 13.

794 KA NJKL arkisto kotelo 69 Naispoliisikysymys; SKS KIA THa kotelo 2 Naispoliisiasia. Alustus ja puhe ja Leikekirja: Kansan kuvalehti Työn ja sanan kansalaisia; Helsingin Sanomat 26.3.1917 Järjestyskunnan naispuolisten järjestyksen valvojain toiminta; Karpio 1928a, 13.

795 Markkola 2000, 126–127; Nyström 2013, 131–132; Uusitalo 2014, 209–210.

796 SKS KIA THa Bb Tilma Hainari Voss-Schraderille 1.6.1917; Uusitalo 2014, 210.

797 Helsingin Sanomat 26.3.1917 Järjestyskunnan naispuolisten järjestyksen valvojain toiminta; Helsingin Sanomat 14.4.1917 Kaupunkien poliisijärjestyksen uudistaminen.

798 SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikysymys ja siveellisyysrikokset; Karpio 1928a, 14–15, 19.

Siveellisyyskomitea oli kuitenkin vakuuttunut siitä, että naispoliisien saaminen ja heidän kouluttamisensa olivat moraalireformin keskeisiä tehtäviä. Vain koulutetut naispoliisit kykenisivät toimimaan oikein ja inhimillisesti.⁷⁹⁹ Lähimmäisenrakkauteen pyrkivät moraalireformistit katsoivat, että myös rikoksista syytettyjä ja kiinnijääneitä naisia oli kohdeltava oikeudenmukaisesti ja ihmisarvoa kunnioittaen. Tämä oli yksi syy, miksi naispoliisien koulutusta pidettiin tärkeänä.

Suomen naisten kansallisliitto lähetti 1922 Tilma Hainarin tutustumaan Englannin naispoliisien ammattiopintoihin, naispoliisiorganisaatioon ja työnkuvaan. Englannin naisten kansallisliitto oli yhdessä muun muassa anglikaanipiispojen kanssa saanut estettyä naispatrullien lopettamisaikkeit, kun he olivat vedonneet näiden työn tuloksellisuuteen.⁸⁰⁰

Tilma Hainari kirjoitti matkakokemuksistaan *Uusi Suomi*-lehteen. Hän perusteli ammatin tärkeyttä nostamalla esiin sen huomattavia kannattajia. Englannissa naispoliisikysymystä pidettiin Hainarin mukaan niin merkittävänä, että parlamenttiehdokailta tiedusteltiin heidän kantaansa siihen. Lontoolaisen kirkkoherra Hugo Chapmanin mukaan naispoliisi teki siunattua työtä. Tilma Hainari oli samaa mieltä, hän käytti tätä ilmausta myös omana mielipiteenään ja varusti sen huutomerkillä. *Kotimaa*-lehdessä kirjoitettiin, että monet suomalaiset poliisimestarit pitivät naispoliisien työtä siunauksellisenä.⁸⁰¹ Tilma Hainari ja muut kristilliset naispoliisiaatteen kannattajat ajattelivat, että omalla tavallaan naispoliisin työ välitti Jumalan siunausta ja tuotti hyvää. Se oli ratkaisevan tärkeää siveellisyiden kenttätöitä kaupunkien kaduilla ja toreilla.

Englannissa naispoliisit huolehtivat muun muassa yleisestä moraalista ja tekivät ennaltaehkäisevää työtä prostituution, lasten rikollisuuden ja alaikäisiin kohdistuneiden seksuaalirikosten estämiseksi. Maan naispoliisit Hainarin olivat onnistuneet hyvin sukupuolitauteja sairastavien ohjaamisessa hoitoon, mikä oli Englannissa vapaaehtoista. Myös Suomessa esimerkiksi Oulun poliisimestari myönsi, että naispoliisin työn ansiosta sukupuolitaudit olivat vähentyneet kaupungissa.⁸⁰² Sukupuolitautilien vastustaminen kuului sekä moraalireformistien, naisasianaisten että rotuhygieenikkojen ohjelmaan. Tilma Hainarin käsityksissä nämä aatesuuntaukset limittyivät keskenään.

---

799 KA NJKL kotelo 69 Naispoliisikysymys; SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikysymys ja siveellisyysrikokset; Tuulio 1952, 151.

800 KA NJKL kotelo 65 Katsaus SNKL:n siveellisyyskomitean toimintaan 1922 ja kotelo 69 Naispoliisikysymys; SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikysymys ja siveellisyysrikokset; Hainari 1928a, 39, 71–72; Tuulio 1952, 151.

801 Uusi Suomi 9.6.1922 Kirje Lontoosta; Uusi Suomi 20.1.1923 Naispoliisikurssit Helsinkiin; Kotimaa 19.1.1923 Suomen naisten kansallisliiton siveellisyyskomitean työmaalta; Työkansa 24.5.1923. Naiset järjestysvallan palveluksessa.

802 KA NJKL kotelo 69 Naispoliisikysymys; Lähteenoja 1944, 43; Karpio 1928b, 37–38.

Koska valtiollisten naispoliisikurssien järjestäminen vaikutti epätodennäköiseltä, Suomen naisten kansallisliiton siveellisyyskomitea otti konkreettisen askeleen moraalireformin hyväksi ja alkoi organisoida asiaa yhteistyössä Valkonauhan kanssa. Tilma Hainari ja Dagmar Karpio siveellisyyskomiteasta valittiin naispoliisikurssien järjestämistä varten asetettuun komiteaan. Ensimmäiset naispoliisikurssit pidettiin Helsingissä 1922–1923.⁸⁰³

Tilma Hainaria pyydettiin naispoliisikurssien johtajaksi ilmeisesti siitä syystä, että hän oli tottunut johtamaan ja järjestämään suuria kokouksia ja oli perehtynyt kokonaisvaltaisesti naispoliisiasiaan. Hainari sovelsi kurssien suunnittelussa kokemuksiaan Englannissa ja sieltä tuomaansa kirjallisuutta.⁸⁰⁴

Kurssien avajaispuheessa Hainari esitti ne motiivit, jotka hän oletti kurssilaisilla olevan: taivaasta kotoisin olevat voimat "isänmaanrakkauden" ja "lähimmäisenrakkauden".⁸⁰⁵ Hän nosti esiin kaksi rakkautta, joiden hän uskoi johdattavan kurssilaisia. Molemmat sitoutuivat kristinuskoon ja olivat erottamattomia, sillä Hainarin mukaan isänmaa ja sen asukkaat, lähimmäiset, olivat yhtä. Isänmaata pystyi palvelemaan monella tavalla, ja naispoliisin tapa oli siveellisyyden vartiointi ruohonjuuritasolla.⁸⁰⁶

Tilma Hainari muistutti, että kurssilaisten tuli päivittäin "läpikäydä sisäinen puhdistus",⁸⁰⁷ kuten Käkikoski oli edellyttänyt kaikilta siveellisyysohjekirjoilta. Käkikoski oli Hainarin uskonnollinen esikuva, ja hänkin ajatteli puhdistautumisen tapahtuvan uskonnon avulla. Puhdistautuminen ohjasi Hainarin mukaan naispoliiseja turvautumaan Jumalan apuun ja esti heitä paatumasta, kun he kohtasivat joka päivä ihmisiä, "joissa alhaisimmat intohimot olivat vallalla".⁸⁰⁸ Hainari edellytti naispoliisilta siveellisyyden ja sivistyksen lisäksi uskonnollista vakaumusta, että tämä kykenisi puhdistautumaan kristinuskon kirkkaassa lähteessä. Kuvaillemalla naispoliisin asiakkaita häpeällisten himojen valtaamiksi Hainari asetti hierarkkisen eron heidän ja viranhaltijan välille. Työ tällaisten naisten hyväksi saattoi tuntua vastenmieliseltä, mutta Jumalan antoi siihenkin voimaa.

---

803 KA NJKL kotelo 65 Katsaus SNKL:n siveellisyyskomitean toimintaan 1922; KA SVN Hb:3 42 Uskonto Naispoliisikurssiin liittyviä muistiinpanoja.

804 KA NJKL kotelo 65 Katsaus SNKL:n siveellisyyskomitean toimintaan 1922; SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikurssit ja kotelo 11 Puhe Tilma Hainarille naispoliisin valmistuskurssilla; Kotimaa 19.1.1923 Suomen naisten kansallisliiton siveellisyyskomitean työmaalta; Uusi Suomi 20.1.1923 Naispoliisikurssit Helsinkiin; Korppi-Tommola 2001, 72.

805 SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikurssit ja kotelo 11 kotelo 1 Puhe Tilma Hainarille naispoliisin valmistuskurssilla.

806 SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikurssit; Koti ja yhteiskunta 15.12.1905 Hiukan äänioikeuspakinaa syrjäkylän torpassa.

807 SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikurssit.

808 SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikurssit; Suomen Nainen 1.10.1916 Naispoliisiasia.

Paavo Virkkunen piti luentosarjan *Siveellisyyskysymys kristinopin valossa*. Se käsitteli kristillistä siveysoppia ja loi Tilma Hainarin mukaan perustan koko kurssin ilmapiirille. Kurssilaiset Elsa Mannerström ja eräs tuntemattomaksi jäänyt Valkonauhan jäsen tekivät muistiinpanoja luennoista, jotka heidän mukaansa tekivät kurssilaisiin syvään vaikutuksen.⁸⁰⁹

Virkkunen viittasi luennossaan nousussa olevaan rotuhygieniasuuntaukseen. Hän mainitsi, että ajan ihmiskuntaa pidettiin varsin degeneroituneena. Ihmisrotu oli parannettava ja vain terveille oli myönnettävä lisääntymisen oikeus. Luennoitsijan mukaan yksilö kyllä peri ominaisuutensa, mutta silti alkoholi, epäsiveellisyys ja hengellinen kylmyys aiheuttivat kaikki sairaudet. Jeesus oli paras lääkäri ja antoi anteeksi langenneellekin. Naispoliisi ei saanut asettua asiakkaidensa yläpuolelle, vaan hänen oli toimittava Jeesuksen esimerkin mukaan.⁸¹⁰ Puheessa Virkkunen näki kristinuskon uudistusvoiman ensisijaisena epäsiivellisuuden parannuskeinona ohi rotuhygieenisten menetelmien.⁸¹¹ Jeesuksen esimerkki oli moraalin mittari.

Tilma Hainari piti kurssilla useita luentoja. Hän luennoi muun muassa oikeanlaisesta tavasta käsitellä ”syntakeettomia”, tylsämielisiä ja mielisairaita, joita oli naispoliisin asiakkaiden joukossa.⁸¹² J. H. Tunkelon luento käsitteli ”siveellisesti tylsiä” ja tukeutui Lombrosen teoriaan synnynnäisistä rikollisista.⁸¹³ Niin sanottuihin tilapäisrikollisiin oli mahdollista vaikuttaa sopivalla kasvatuksella, kun taas synnynnäinen naisrikollinen oli julkea ja manipuloiva, ja hänellä oli voimakas sukupuoli.⁸¹⁴ J.H. Tunkelo oli pastori, joka vaikutti muun muassa

---

809 KA SVN L Hb:3 42 Uskonto Naispoliisikurssiin liittyviä muistiinpanoja; Työkansa 10.5.1923 Naispoliisikurssit; Lähteenoja 1944, 49.

810 KA SVN L Hb:3 42 Uskonto Naispoliisikurssiin liittyviä muistiinpanoja; Lähteenoja 1944, 49–51.

811 Marja Jalava tuo esiin, että Paavo Virkkunen näytti yhtyvän rotuhygieeniseen katsomukseen, kun hän piti Meurman-suvusta polveutuvan vaimonsa sukua lahjakkaana ”sekä älyllisesti että siveellisesti”. Biologinen perimä saneli merkittäväällä tavalla yksilön ominaisuudet. Jalava 2013, 290. Paavo Virkkunen piti puheen naispoliisikurssilla vuonna 1922, kun taas Jalavan mainitsema kirjoitus on vuodelta 1935. On täysin todennäköistä, että Paavo Virkkunen ei vielä 1922 kannattanut rotuhygieniää. Sen suosiminen ei vielä 1920-luvun alussa ollut Suomessa kovin tavallista, kun taas 1935 rotuhygieniä oli valtavirtaa ja muutitiede. Esimerkiksi sterilointilaki oli edellisenä vuonna hyväksytty eduskunnassa suurella enemmistöllä. On hyvin mahdollista, että Virkkunen oli muuttanut mielipidettään ja kannatti rotuhygieniää vuonna 1935, tai sitten hänellä ei ollut asiasta täysin varmaa kantaa, vaan mielipide vaihteli.

812 KA NJKL kotelo 69 Naispoliisikysymys ja Turun siveysosaston johtaja J. Oksanen Tilma Hainarille 12.3.1923; KA SVN L Hb:3 42 Uskonto Naispoliisikurssiin liittyviä muistiinpanoja; Karpio 1928a, 17.

813 KA SVN L Hb:3 42 Uskonto Naispoliisikurssiin liittyviä muistiinpanoja; Kevles 1985, 71; Levine 2010, 51; Pietikäinen 2013, 102.

814 KA SVN L Hb:3 42 Uskonto Naispoliisikurssiin liittyviä muistiinpanoja.

Nuorten Miesten Kristillisessä Yhdistyksessä ja Teollisuusseutujen evankelioimis seurassa. Hän toimi lastensuojelussa korkeana virkamiehenä. Lastensuojelussa rotuhygienialla oli vankka sija jo varhain.⁸¹⁵ Luentomuistiinpanojen kirjoittaja ei kuitenkaan kerro, millaisia toimenpiteitä Tunkelo esitelmässään ehdotti synnynnäisille rikollisille.

Lasten oikeuksista luennoi vapaakirkollinen vaikuttaja, kouluneuvos Sulo Salmensaari. J.H. Tunkelon tavoin hän lukeutui niiden lastensuojelun asiantuntijoiden joukkoon, joilla esiintyi maltillista rotuhygieenistä ajattelua.⁸¹⁶ Salmensaaren mukaan lapsella oli oikeus syntyä terveenä, ja kelvottomien vanhempien lisääntymistä tuli rajoittaa lainsäädännöllä. Salmensaari luennoi myös pahantapaisista lapsista. Vaikka hän ei pitänyt moraalisten ominaisuuksien periytymistä täysin varmana, niin joka tapauksessa Jumala rankaisi isien pahat teot seuraaville polville.⁸¹⁷ Salmensaari perusteli rotuhygieniää vetoamalla Raamattuun. Edellisen sukupolven hankkimat ominaisuudet periytyivät, ja raamatullinen determinismi yhdistyi luonnontieteelliseen determinismiin. Laimi Leidenius puolestaan valisti kurssilaisia siitä, että alkoholismi ja siveettömyys ilmenivät samoissa ihmisissä, joiden lapsista tuli monin tavoin vajavaisia.⁸¹⁸

Kurssilla 160 luentoa, ja lisäksi kurssilaiset vierailivat eri laitoksissa. Luentojen ja käyntien perusteella käytiin yleinen keskustelu, jossa hyväksyttiin naispoliisille asetettavat vaatimukset. Niiden mukaan naispoliisi näki jokaisessa ihmisessä kanssaihmisensä, antautui työhönsä kutsumuksesta ja suoritti sen lähimmäisenrakkauden hengessä. Tällaisen naispoliisin työ koituisi siunaukseksi.⁸¹⁹

Kursseilla Hainari enimmäkseen painotti tuleville naispoliiseille kristinuskoa ja siihen liittoutuneita lähimmäisenrakkautta, palveluallttiutta ja siveellisyyttä sekä äidillisen kasvattajan ominaisuuksia. Hänen mukaansa naispoliisien tuli auttaa "naisen tavalla" ja panna työhönsä parhaat kykynsä, rakastavan äidin ominaisuudet.⁸²⁰ Hainari oli sisäistänyt läpikotoisin aikakauden ajatuksen äidin kutsumuksesta. Hän edellytti myös naispoliiseilta äidin kättä ja sydäntä. Äitiyteen kuului huolenpidon lisäksi myös kasvatus, kontrollointi ja kurinpito. Äidillisyyttään naispoliisi sai käyttää myös huolehtiessaan siveellisyyksrikosten lapsiuhreista, poliisin huostaan joutuneista lapsista ja hairahtuneista nuorista tytöistä.

Hainarin mukaan maan alhainen siveellisyyystila velvoitti naispoliiseja pelastamaan synnin pauloista langenneita sisaria. Heissä tuli synnyttää

---

⁸¹⁵ Mattila 1999, 279; Harrikari 2004, 160–162.

⁸¹⁶ Harrikari 2004, 163, 203.

⁸¹⁷ KA SVNL Hb:3 42 Uskonto Naispoliisikurssiin liittyviä muistiinpanoja.

⁸¹⁸ KA SVNL Hb:3 42 Uskonto Naispoliisikurssiin liittyviä muistiinpanoja.

⁸¹⁹ KA NJKL Kotelo 69 Naispoliisikurssit Helsingissä 19.11.1922–19.4.1923; Karpio 1928a, 18–19.

⁸²⁰ SKS KIA THa kotelo 8 Naisten iltapiiri-klubi. Puheita, muistiinpanoja kokouksista, esityslistoja ym. 1918–1936. SNKL puheita, kokousmuistiinpanoja ym. 1918–1936.

toivoa siitä, että oli mahdollista vapautua synnin kahleista ja aloittaa uusi elämä.⁸²¹

Hainari tasapainotteli kahden eri näkemyksen välillä, kun hän toisaalta korosti kristillistä lähimmäisenrakkautta ja äidillisyyttä, toisaalta etäännytti naispoliisien asiakkaita kuvailemalla heitä likaisiksi, viheliäisiksi⁸²² ja viettiensä vietäviksi.

Häilyvään suhtautumiseen vaikutti myös se, että Hainari näki prostituoiduissa erilaisia ryhmiä. Ensimmäisen ryhmän muodostivat hairahtumisvaarassa olevat tai vasta hairahtuneet nuoret tytöt. Heidän ajautumisensa prostituutioon johtui lähinnä rakenteellisista syistä, kuten maaseudun tilattoman väestön lisääntymisestä. He olivat niitä yksilöitä, joiden elämä saattoi ottaa uuden suunnan kasvatuksen tuloksena. Toisena oli pieni ryhmä aikuisia prostituoituja, joista suurin osa oli paatuneita katunaisia. He olivat lopullisesti horjahtaneet tosinaisuuden ulottumattomiin. Kolmannen luokan muodosti suuri massa, syyntakeettomat tylsämieliset. He eivät ymmärtäneet omaa tilaansa, eivätkä voineet siitä noustakaan. Heihin ei purrut mikään kasvatus.

Ilmiselvästi Hainarin ohjeet pelastaa ja opastaa tarkoittivat lähinnä vähemmistönä olevia ”normaaleja” nuoria naisia, joita Hainari ei pitänyt toivottomina tapauksina. Hän oli kuitenkin huolissaan siitä, että nuoren tytön rikkomusta saatettiin käsitellä samalla tavalla kuin kovapintaisen prostituoidun. Tämä saattoi Hainarin mukaan tehdä hänestä huonon naisen. Tällöin hän tuotti itselleen ”moraalisen ja fyysisen turmion, oli vaarallisten tautien levittäjä ja aviottomien lasten äiti. Yhteiskunta sai niittää hänen syntinsä hedelmät”.⁸²³ Hainarille synti kantoi satona moraalittomuutta, sukupuolitauteja ja aviottomia lapsia.

Kurssin johtaja, sen ”luojaksi” ja ”sydämeksi”⁸²⁴ luonnehdittu Hainari tähdensi päätöspuheessaan, että ainoastaan Jumalan apu auttoi naispoliisia hänen kaikkein vaikeimmassa ja vaarallisimmassa tehtävässään, työssä harhautuneiden naisten hyväksi. Käkikoskea lainaten Hainari toisti, että siveellisuuden edistäjänä täytyi itse olla täydellisen siveä. Vain tällöin hän kykeni auttamaan himojensa orjia.⁸²⁵ Korkeasti siveellisen ajateltiin kykenevän vapautumaan viettien vallasta, kun taas epäsideellisuuden aiheutti puutteellinen tahdonvoima.⁸²⁶ Työ tuotti tuloksia, kun naispoliisi turvasi

---

821 SKS KIA THa kotelo 8 Naisten iltapiiri-klubi. Puheita, muistiinpanoja kokouksista, esityslistoja ym. 1918–1936. SNKL puheita, kokousmuistiinpanoja ym. 1918–1936.

822 SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikurssit.

823 KA NJKL kotelo 69 Naispoliisikysymys; SKS KIA THa kotelo kotelo 1 Naispoliisiasia.

Katkelmia ja 2 Naispoliisiasia. Alustus ja puhe; Hainari 1928c, 97.

824 Kotimaa 19.1.1923 Suomen naisten kansallisliton siveellisyyskomitean työmaalta;

Uusi Suomi 28.1.1923 Suomalaisia naisia.

825 SKS KIA THa kotelo 8 Naisten iltapiiri-klubi. Puheita, muistiinpanoja kokouksista, esityslistoja ym. 1918–1936. SNKL puheita, kokousmuistiinpanoja ym. 1918–1936.

826 Uimonen 1999, 101.

Jumalaan ja ja oli korkean siveellinen. Tällöin hän onnistuisi pysymään puhtaana eikä jatkuva kanssakäyminen epäsideellisten naisten kanssa voisi vetää häntä heidän kanssaan samalle epäsideyden tasolle.

Naispoliisikurssit saivat huomiota julkisuudessa, ja niistä uutisoitiin lehdistössä laajasti. Vuonna 1923 Tilma Hainari itsekin kirjoitti naispoliisiasiaa erityisen paljon, ja hänen kirjoituksiaan kierrätettiin useissa lehdissä.⁸²⁷ Kysymys oli Hainarille ajankohtainen, koska hän oli vastikään tutkinut alaa Englannissa ja saanut aikaan ensimmäiset naispoliisikurssit.

Moraalireformistit yrittivät rakentaa naispoliisista samankaltaista keskiluokkaista ammattia kuin köyhäntalon johtajattaresta.⁸²⁸ Hainari vertasikin naispoliisin ammattia köyhäntalon johtajaan, vaikka hänen mielestään kaupungeissa naispoliiseilla tuli olla korkeammat kelpoisuusehdot kuin näillä.⁸²⁹ Joka tapauksessa kyseessä oli uusi naisammatti, jossa nainen astui hänelle epätyypilliselle alueelle. Naispoliisin oli taisteltava asemansa ja arvonsa puolesta vielä enemmän kuin muiden naisten. Hänen tuli olla tietoinen rotuhygieniasta, mutta ennen kaikkea naispoliisin virka oli luonteeltaan ennaltaehkäisevää ja kasvattavaa siveellisyyden ammattilaisen ja yhteiskunnallisen äitiyden työtä.

7 ERISTÄMINEN KEINONA VÄHENTÄÄ PROSTITUUTIOTA

Moraalireformiliikkeen kukoistusvaihe lakastui vähitellen 1910-luvun jälkeen, eikä prostituutio ollut enää julkisen kiinnostuksen kohteena. Moraalireformitoiminta prostituoitujen parissa jäi melko harvoille naisille. Vain sideellisten naisten katsottiin pystyvän auttamaan epäsideellisiä naisia, koska sideyden sukupuolihierarkian mukaan miehiä pidettiin alttiina seksuaalisille kiusauksille. Prostituution vastaista työtä harrastettiin innokkaimmin Valkonauhan, Pelastusarmeijan ja Suomen naisten kansallisliiton siveellisyyskomitean piirissä.⁸³⁰

Siveellisyyskomitealle prostituutiokysymys oli toiminnan ydinaluetta. Sen ratkaisuyritykset olivat sysäys naisten siveellisyyskokouksen järjestämiselle ja siveellisyyskomitean perustamiselle, ne innostivat naispoliisiasian edistämiseen ja kasvavaan rotuhygieeniseen ajatteluun.

Aikaisemmin moraalireformistit olivat pitäneet myötätuntoa ja kristillistä rakkautta tuloksellisina prostituoitujen pelastuskeinoina. He olivat ensin olleet ”äitejä” prostituoiduille, sitten tunteneet heitä kohtaan ”empaattista

---

827 Esimerkiksi Suomen Poliisilehti 31.3.1923 Naispoliisikurssit Helsinkiin; Kotimaa 11.5.1923

Naiset järjestysvallan palveluksessa; Uusi Suomi 12.5.1923 TH: Naispoliisikurssit.

828 Annola 2011, 79.

829 Suomen Nainen 1.10.1916 Naispoliisiasia. Nykyajan vaatimus.

830 Markkola 2002a, 355; Markkola 2006, 236–237; Markkola 2009, 73.

sisaruutta”.⁸³¹ Vähitellen moraalireformistien parissa alkoi vallata alaa rotuhygienian värittämä käsitys siitä, että suurin osa langenneista naisista kantoi degeneraation stigmaa, tylsämielisyyttä. Suomessa eräänä moottorina toimi se kauhu, jota työväenluokkaisten naisten seuranpito vierasrotuisina ja jopa degeneroituneina pidettyjen venäläisten sotilaiden kanssa herätti. Ilmiön pelättiin kasvattavan prostituutiota lumivyöryn lailla ja sitä kautta lisäävän degeneroitumista. Yksi selitys näiden naisten harhautumiselle siveellisen naisen kansalaisihanteesta saattoi olla heidän oletettu tylsämielisyytensä.

Ajattelun muuttumiseen vaikuttivat samassa linjassa olevat kansainväliset näkemykset. Degeneroituneista, tylsämielisistä prostituoiduista oli puhuttu Englannissa ja Yhdysvalloissa jo 1800-luvun lopulla. Ruotsissa prostituoitujen pelastustyössä tapahtui samankaltainen siirtymä kuin Suomessa.⁸³²

Oli kansainvälinen ilmiö, että aikaisemmin lähinnä ”hyväntahtoisina tyhmeliineinä” pidettyjä tylsämielisiä alettiin rotuhygienia-ajattelun myötä diagnosoida yhteiskuntavaarallisiksi, potentiaalisiksi rikollisiksi. Rikollisiksi predestinoituja olivat erityisesti niin sanotut moraalisesti tylsämieliset, joilla ei ollut omaatuntoa eikä moraalialia. Diagnoosi oli luokkaperusteinen, sillä tylsämielisen leiman otsaansa saaneet kuuluivat useimmiten työväenluokkaan. Se oli myös sukupuolittunut, koska jo Morelin degeneraatioteoriaan pohjaavan myytin mukaan alemmista luokista peräisin oleva tylsämielinen nainen oli vaarallinen, moraalista hävitystä ja sukupuolitauteja levittävä, seksuaalisesti kontrolloimaton ja monin kerroin hedelmällisempi kuin muut naiset. Perintötekijöistä pulppuava siveettömyyden lähde ajoi tylsämielisiä prostituutioon, koska heillä katsottiin olevan epänormaalin voimakas sukupuolivietti. Monet rotuhygieenikkonaiset näkivät tylsämieliset prostituoidut syynä uhreina eikä rikollisina. He olivat vaarassa joutua hyväksikäytetyiksi, mutta samaan aikaan he muodostivat vaaran yhteiskunnalle. Tylsämielisiä oli aiemmin pyritty suojelemaan haitalliselta ympäristöltä, mutta nyt tärkeimmäksi nousi yhteiskunnan varjeleminen heidän vahingollisilta ja paheellisilta taipumuksiltaan.⁸³³

On syytä huomata, että uudenlainen ajattelutapa vaikutti perinteiseen moraalireformityöhön. Prostituoitujen keskuudessa sitä oli tehty Suomessa jo vuosikymmeniä. Työssä noudatettiin vakiintuneita kaavoja, se sujui tuttuja latuja ja monet osasivat tehdä sitä. Pelastustyön tulokset näyttivät silti jäävän melko vähäisiksi. Tämä aiheutti pettymyksen tunteita ja halua etsiä syitä epäonnistumisille. Lisäksi pelko degeneraation voittokulusta,

---

831 Markkola 2002a, 229, 297; Antikainen 2006, 18.

832 Nickie Roberts 1992, 226, 230; Jansdotter 2004, 34, 75; Wessel 2018, 219–222.

833 Häkkinen 1995, 171; Harjula 1996b, 144–149; Harjula 1996c, 126–127; Kline 2001, 25, 40, 45–46; Toivo Nygård 2001, 89–91; Deane-Drummond 2006, 61; Meskus 2009, 46–48; Wessel 2018, 222, 243, 250–251, 255.

modernisoituvan ajan haasteet ja kansainväliset käsitykset tylsämielisistä prostituoiduista saivat uudistushenkisen Tilma Hainarin ja eräät muut moraalireformistinaiset etsimään moderneja keinoja prostituutio-ongelman ratkaisemiseksi. Huomio kiinnittyi uudenaikaiseen tieteenalaan rotuhygieniaan, jonka keinot vaikuttivat tehokkailta. Tilma Hainari ja hänen lähipiirinsä tarttuivat niihin. Kun moraalireformi ja rotuhygienia yhdistyivät, keinot kovenivat. Heidän osaltaan toiminnassa tapahtui painopisteen muutos, kun langenneiden nostamisesta siirryttiin ”syyntakeettomien” eristämiseen.

Tilma Hainari ja muut rotuhygieenisesti suuntautuneet moraalireformistit saattoivat pitää osaa langenneista naisista sisarinaaan, mutta suurinta osaa prostituoiduista, ”syyntakeettomia” tylsämielisiä, tuli kontrolloida ylhäältä päin. Koska he olivat perimänsä vankeja eivätkä olleet kuntoutuskelpoisia, heidät haluttiin rotuhygienian nimissä eristää yhteiskunnasta ja sulkea pakkolaitoksiin. Rotuhygieniasta innostuneet moraalireformistit katsoivat toimivansa altruististen ja jalojen motiivien pohjalta edistäessään rotuhygienian toteutumista. He ajattelivat toimivansa myös tylsämielisten omaksi parhaaksi ja perustelivat rotuhygieenistä eristämistä eettisesti sillä, että suljetut laitokset pelastivat prostituoitut turvaan synneiltä, taudeilta, aviottomilta lapsilta, miesten lähentelyltä ja väkivallalta. Lisäksi he pystyisivät tekemään niissä hyödyllistä työtä. Tärkein eettinen argumentti eristämiseksi oli kuitenkin yhteiskunnan suojeleminen prostituoitujen demoralisoivalta vaikutukselta. Yhteiskuntaorganismien etu ohitti sen yksittäisten jäsenten edun.

Tilma Hainari tarttui prostituoitujen eristämiskysymykseen kirjoituksellaan 1920-luvun alkupuolella.⁸³⁴ Hänen mukaansa monet kokeneet moraalireformistit olivat uhranneet koko elämänsä nostaakseen langenneita kunnialliseen elämään. He olivat kuitenkin tulleet siihen tulokseen, että ainoastaan murto-osa ”epäsiveellisyyden syntiin” syyllistyneistä voitiin pelastaa.⁸³⁵

Hainarin mielestä oli tavallista, että prostituution suurimpana syynä pidettiin köyhyyttä. Hän kirjoitti kuitenkin: ”Olen tullut vakaumukseen”, että se ei ollut ainoa eikä tärkein syy. Pintapuolisessa tarkastelussa köyhyys nousi ensimmäisenä esille, mutta Hainarin mukaan syvemmälle kätkeytyivät suurimmat syyt: löyhä moraali, alkoholismi, huono kasvatus, holtittomat tottumukset ja tärkeimpänä synnynnäiset taipumukset.⁸³⁶

Hainari kannatti Leideniuksen esittelemää tutkimustulosta, jonka mukaan 75 % katunaisista oli lähinnä perinnöllisen rappeutumisen tuloksena

---

834 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia. Teksti koostuu katkelmista. Ainakin osan niistä voi ajoittaa, koska Hainari viittasi valtion sukupuolitautilien vastustamiskomiteaan, joka laati mietintöään vuosina 1917–1924. Hainarin kirjoituksen mukaan mietintö olisi kohta valmis, eli kirjoitus sijoittuu 1920-luvun alkupuoliskolle

835 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia.

836 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia.

henkisesti vajavaisia.⁸³⁷ Aikalaiskirjoittajien mukaan Ruotsin prostituoiduista 40 prosenttia pidettiin tylsämielisinä, kun taas Tanskassa vastaava luku oli 30–50 prosenttia.⁸³⁸

Suomessa ainakin rotuhygieenisesti suuntautuneet moraalireformistinaiset ajattelivat, että maassa oli huomattavasti enemmän tylsämielisiä prostituoituja kuin muissa Pohjoismaissa. Ilmiselvästi naisten parissa vallitsi suurempi degeneraatiopaniikki kuin läntisissä naapurimaissa. Tämä saattoi johtua pettymyksestä erään naisryhmän siveettömyyteen, sisällissodan varjosta ja epävakasta poliittisesta tilanteesta. Nämä nostattivat pelkoa kansallisen rappion vahvasta otteesta. Lisäksi nuoren valtion heiveröinen kansallinen itsetunto lisäsi painetta itsetarkkailuun ja ponnisteluun, kun pyrittiin muiden kansakuntien rinnalle joka suhteessa.

Rotuhygienia-aatteen käytännön toteutus alkoi näyttäytyä Hainarille pelastajana degeneraatiolta. Hän piti välttämättömänä löytää keinoja estää tylsämielisiä prostituoituja levittämästä moraalista turmiota ja sukupuolitauteja. Koska heiltä puuttui sairauden tunne, he eivät menneet vapaaehtoisesti lääkäriin. Siksi Hainari suosittelikin eristämistä keinona ehkäistä siveettömyyden syntitulvaa ja sukupuolitauteja.⁸³⁹

Hainarin mukaan erityisesti naispuoliset moraalireformistit kaikkialla länsimaissa olivat samaa mieltä paheellisten naisten kohtelusta. Ensikertalaiset, joissa ei ollut havaittavissa henkistä degeneraatiota, olisi lähetettävä työsiirtoloihin. Siellä he saattaisivat työnteon, siveellisen esimerkin ja kasvatuksen voimalla parantaa tapansa ja kehittyä hyödyllisiksi kansalaisiksi.⁸⁴⁰ On huomattava, että Tilma Hainari piti kasvatusta pääasiallisena vaikutuskeinona niille, jotka kykenivät omaksumaan sen ja joihin se tehoi. Tämä koski niin normaaleiksi katsottuja prostituoituja kuin muitakin kasvatuksen kohteita. Heidän suhteensa ei ollut vakavaa huolta, vaan heidän elämänsä sai palautettua raiteilleen moraalikasvatuksella ja siveellisellä esimerkillä.

Asia oli täysin toinen, kun kyseessä olivat syyntakeettomat, tylsämieliset prostituoidut, joita Hainarin mukaan oli suurin osa katunaisen ammatin harjoittajista. Heidät olisi suljettava laitoksiin, pois kiertokulusta sairaalan, kadun ja vankilan välillä.⁸⁴¹

Hainari ja muu keskiluokka halusivat muokata kansalaisista sivistyneitä, keskivertonormit täyttäviä yksilöitä. Vaikka uskottiin kasvatuksen mahtiin ja lääketieteen ylivertaisuuteen, kaikkia ei voitu parantaa tai saada heitä muuttamaan tapojaan. Asia oli selitettävä jollain tavoin, ja rotuhygienistinä Tilma Hainari hyödynsi ajatusta geneettisesti siveettömistä. Heissä ei ollut ainesta kunnon kansalaisiksi, joten heidät tuli sulkea ulkopuolelle.

---

837 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia.

838 Wessel 2018, 222, 251.

839 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia.

840 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia.

841 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia.

Siveellisyyskomitean käsityksen mukaan vuosi 1924 oli merkkivuosi Suomen siveellisyystyön historiassa muun muassa siksi, että tällöin valmistui valtion komitean *Mietintö sukupuolitautilien vastustamiseksi*. Moraalireformistit siveellisyyskomiteassa ja muualla olivat odottaneet komitean työn tuloksia seitsemän vuotta. Valtiovalta oli hylännyt kaikki siveellisyystyötä koskevat anomukset vedoten siihen, että se odotti tämän mietinnön valmistumista.⁸⁴² Siveellisyyskomitean puheenjohtaja Laimi Leidenius oli sukupuolitauteihin ja prostituutiokysymykseen perehtyneenä lääkärinä merkittävässä roolissa sukupuolitautikomitean työskentelyssä. Hänen lisäksi komiteaan kuuluivat puheenjohtaja lääketieteen dosentti Oskar von Hellens ja jäsenet lääketieteen tohtori Wilhelm Stockmann, pastori Sigfrid Sirenus ja varatuomari Väinö Takanen.⁸⁴³ Mahdollisesti setlementtityön tukipylväs Sirenuskin kannatti rotuhygieenistä eristämistä, vaikka hän erosi komitean jäsenyydestä tuntemattomasta syystä melko varhaisessa vaiheessa.⁸⁴⁴

Mietinnössä oli kaksi johtavaa periaatetta. Ensimmäinen oli pakollinen hoito tartuttavaa sukupuolitauteja sairastaville ja toinen tehokas valistus. Siveellisyyskomiteassa katsottiin, että juuri sen tekemälle valistustyölle annettiin mietinnössä huomattavaa tunnustusta. Se piti itseään ainoana kansalaisjärjestönä, joka ymmärsi valistustyön suuren arvon ja kehitti sitä eteenpäin.⁸⁴⁵ Komiteamietinnössä siveellisesti hairahtuneiden naisten hoidon keskeiset työtavat olivat hyvin järjestetty pelastustyö ja irtolaisnaisten saattaminen yhteiskunnan silmälläpidon alle,⁸⁴⁶ mikä käytännössä tarkoitti sulkemista laitoksiin. Mietinnössä esitettiin, että eräiden tutkimusten mukaan ammattisiveettömyyttä harjoittavista naisista jopa 80 prosenttia oli perinnöllisesti henkisesti vajavaisia,⁸⁴⁷ kun Leidenius oli aikaisemmin puhunut korkeintaan 75 prosentista.⁸⁴⁸ On huomattava, että mietinnössä arveltiin tylsämielisten prostituoitujen määrän mahdollisesti kasvaneen. Tällöin myös degeneroitumisen vauhdin pelättiin kiihtyneen.

Valtionkomitea esitti prostituutio-ongelman ratkaisuksi lajitteluperiaatteeseen pohjautuvaa, asteittaista laitostoimintaa. Tässä asiassa siveellisyyskomitea katsoi valtionkomitean noudattaneen sen pitkäaikaisia suunnitelmia. Valtionkomitea ehdottikin siveellisyyskomitean

---

842 KA NJKL kotelo 65 Kertomus SNKL:n siveellisyyskomitean toiminnasta 1924; SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia.

843 Ehdotus sukupuolitautilien vastustamiseksi. Komiteamietintö 1924, 1.

844 Ehdotus sukupuolitautilien vastustamiseksi. Komiteamietintö 1924, 1.

845 Ehdotus sukupuolitautilien vastustamiseksi. Komiteamietintö 1924, 98, 126; KA NJKL kotelo 65 Kertomus SNKL:n siveellisyyskomitean toiminnasta 1924.

846 Ehdotus sukupuolitautilien vastustamiseksi. Komiteamietintö 1924, 136.

847 Ehdotus sukupuolitautilien vastustamiseksi. Komiteamietintö 1924, 137; NJKL kotelo 65 SNKL: n siveellisyyskomitean vuosikertomus 1921 ja Kertomus SNKL:n siveellisyyskomitean toiminnasta 1922 ja 1924.

848 Leidenius 1918.

kaavailemaa järjestelmää, jossa olisi kolmenlaisia laitoksia: vastaanottokoteja, työsiirtoloita ja suljettuja hoitoloita. Vastaanottokodeissa asukit olisivat jatkuvan tarkkailun ja eristämisen kohteena.⁸⁴⁹ Oli uusi ehdotus, että myös vastaanottokodeissa tulisi harjoittaa rotuhygieenistä eristämistä. Työsiirtolat oli tarkoitettu etupäässä ”normaaleille” prostituoiduille. Suljettuihin laitoksiin eristettäisiin alkoholistit, mielisairaajat ja kehityskelvottomat naiset.⁸⁵⁰

Siveellisyyskomitea pani ”tyydytyksellä” merkille, että sukupuolitautilien ehkäisemiskomitean ehdotus pohjautui monelta osin sen periaatteisiin.⁸⁵¹ Korostamalla omia ansioitaan komitea motivoi itseään siveellisyystyössä, jonka merkitys väheni yhteiskunnassa väijäämättä.⁸⁵²

Siveellisyyskomitealla oli vaikutusta valtionkomitean mietintöön ilmeisesti Leideniuksen ansiosta. Yksi moraalireformin keskeisimmistä tavoitteista, prostituutio-ongelman hoitaminen, harppasi merkittävänä pidetyn askeleen eteenpäin. Siveellisyyskomitea katsoi työllään olleen tuloksia ja todellista merkitystä, kun se pääsi valtakunnallisella tasolla osallistumaan yhden moraalireformin alueen suunnitteluun, yhtenäistämiseen ja kokonaisvaltaiseen järjestämiseen.

8 TUOMASSA TERVEYDEN JA PERINNÖLLISYYDEN MERKITYSTÄ AVIOLIITTOKOMITEAN TYÖHÖN

Suomen naisasianaiset vaativat epätasa-arvoiseksi katsomansa avioliittolain uudistusta 1800-luvun lopulta asti. Lain suurin ongelma oli naisen alistettu asema avioliitossa, ja eduskuntaudistuksesta asti kaikkien puolueiden naiset tekivät aloitteita uuden avioliittolain saamiseksi. Koska monet valtaapitävät miehet halusivat pitää voimassa vallitsevan traditionaalisen, hierarkkisen avioliittorakenteen, lain valmistelu eteni verkkaan naiskansanedustajien ja naisjärjestöjen painostuksesta huolimatta.⁸⁵³

Tilma Hainari perehtyi avioliittolakiin vuosisadan ensimmäisellä vuosikymmenellä ja alkoi heti toimia sen ajanmukaistamiseksi. Hän esitelmöi aiheesta Suomen naisyhdistyksessä, ja esitelmät julkaistiin

---

849 Ehdotus sukupuolitautilien vastustamiseksi. Komiteanmietintö 1924, 138–139; KA NJKL kotelo

65 SNKL: n siveellisyyskomitean vuosikertomus 1921 ja Kertomus SNKL:n siveellisyyskomitean toiminnasta 1922 ja 1924.

850 Ehdotus sukupuolitautilien vastustamiseksi. Komiteanmietintö 1924, 140–141; KA NJKL kotelo

65 SNKL: n siveellisyyskomitean vuosikertomus 1921 ja Kertomus SNKL:n siveellisyyskomitean toiminnasta 1922 ja 1924.

851 KA NJKL kotelo 65 Kertomus SNKL:n siveellisyyskomitean toiminnasta 1924.

852 Markkola 2002a, 355; Markkola 2006, 237.

853 Mahkonen 1980, 150–151; Mattila 1999, 256; Kurki-Suonio 1999, 384–385; Nousiainen & Pylkkänen 2001, 108; Pylkkänen 2009, 94, 96–97, 99–100; Pylkkänen 2012, 57.

vihkosina. Tilma Hainarin mukaan naisen osa aviomiehen määräysvallassa oli ”muisto pakanuuden ajoilta”, siis kristinuskon vastainen. Hän myös kuvaili, kuinka silloinen avioliittolaki asetti naiset samaan asemaan kuin ”alaikäiset ja mielipuolet”. Miehen holhousvallan poistaminen pyhittäisi onnellisen avioliiton.⁸⁵⁴ Tilma Hainarille tasavertainen avioliitto oli pyhitetty instituutio, jota hän kuvaili uskonnollisväritteisesti. Asialle antoi lisäsävyä, kun hän koki itse olevansa avioliitossaan tasa-arvoinen miehensä kanssa niin taloudellisessa kuin muussakin mielessä.⁸⁵⁵

On merkille pantavaa, että Tilma Hainari nosti ensimmäisen kerran jo 1911 lehtikirjoituksessaan julkisesti esille vaatimuksen tarttuvista sukupuolitaudeista esteenä avioliiton solmimiselle ja syynä avioliiton purkamiselle.⁸⁵⁶ Vuoden 1914 pohjoismaisessa naiskokouksessa, jossa Tilma Hainari edusti maata Suomen naisten kansallisliiton uunituoreena puheenjohtajana, avioliittolait olivat keskeinen puheenaihe. Niitä uudistettiin parhaillaan kaikissa Pohjoismaissa. Tanskalaisen asianajaja Astrid Rickmanin alustuksen pohjalta kokouksessa keskusteltiin lakiehdotuksiin suunnitelluista avioliittorajoituksista sukupuolitauteja, mielisairauksia ja epilepsiaa sairastaville.⁸⁵⁷ Kokouksessa Hainari sai uusia herätteitä, kun hän perehtyi avioliittolakien rotuhygieeniseen puoleen. On selvää, että tämä vahvisti hänen näkemyksiään asiasta.

Kun Suomessa valmisteltiin avioliittolain uudistamista, sen rotuhygieenisille pykälille haettiin mallia muista Pohjoismaista. Eräiden Yhdysvaltojen osavaltioiden ja Sveitsin jälkeen ne olivat ensimmäiset maat, joissa säädettiin rotuhygieeninen avioliittolaki. Ruotsi sai uuden avioliittolain vuonna 1915 (tekninen uudistus 1920), Norja 1918 ja Tanska 1922. Laeissa kiellettiin avioliiton solmiminen tylsämielisiltä ja mielisairailta rotuhygieenisen vaaran takia.⁸⁵⁸

Moraalireformi ja rotuhygieniä yhdistyivät avioliittolaisissa. Kristillisen avioliittokäsityksen ja absoluuttisen seksuaalimoraalin mukaan sukupuolisuhteet olivat sallittuja vain avioliitossa. Rotuhygieniasta innostuneille naisille avioliittolaki oli kiinnostuksen kohde myös sen takia, että kansakuntaan haluttiin luoda elinvoimaisia ja kukoistavia perheitä,

---

854 SKS KIA kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia. 17.7.1906 ja Leikekokelma. Painotuotteita. Miehen edusmiehisyy 1908; HKA SNY ptk:t 1896–1919 ptk 20.2.1909; Hainari 1908.

855 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia. 25.1.1906 ja kotelo 3 Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900 ja kotelo 3 Yksin. Muistelmia 1910–1933 ja Leikekokelma Painotuotteita. Miehen edusmiehisyy. Tilma Hainari 1908.

856 Koti ja yhteiskunta 15.9.1911 Siveellisyyskysymys Ruotsissa.

857 Nutid 1.6.1914 Det andra nordiska kvinnosakmötet; Suomen Nainen 1.7.1914 Pohjoismaiden naisten kongressi Köpenhaminassa.

858 Ehdotus uudeksi aviokaareksi 1924, 54; Hansen 1995, 26; Roll-Hansen 1996, 157; Broberg & Tydén 1995, 99–100, 136; Mattila 1999, 255–256; Hietala 2000, 163; Nousiainen & Pylkkänen 2001, 109; Black 2003, 146, 243, 245; Pylkkänen 2009, 94, 96–99, 152; Tydén 2010, 368; Pylkkänen 2012, 57, 91; Wessel 2018, 46, 119.

joiden jälkeläiset jatkaisivat hyvää geeniperimää. Koska avioliitto oli ainoa sallittu perhemuoto, rotuhygieniä yhdistyi avioliittoon ja sen säätelyyn.

Pohjoismaissa miesten ohella myös vahva naisliike sitoi rotuhygienian yhteen avioliittolainsäädännön kanssa ja oli vaatimassa lain uudistusta myös rotuhygienisessä mielessä. Rotuhygienialla naisten asiana oli pitkä perinne esimerkiksi Ruotsissa, missä Ellen Key oli esitellyt sitä vuosisadan vaihteessa. Rotuhygieniasta kiinnostuneet feministit olivat laaja, mutta epäyhtenäinen ryhmä. Eri maissa, eri kansanliikkeissä ja eri ideologioissa naisten rotuhygieniapainotukset vaihtelivat. Yhdistävä tekijä oli naisen lisääntymiskyvyn ja äitiyden korostus.⁸⁵⁹

Tilma Hainari painotti omissa avioliittolakia koskevissa kirjoituksissaan ja antamissaan virallisissa lausunnoissa naisten oikeuksia aviovaimoina ja äiteinä. Myös niitä on toisinaan pidetty positiivisena rotuhygieniana, koska ne vaikuttivat naisten ja perheiden elämän onnellisuuteen. Yhtäläillä Tilma Hainari korosti lain negatiivisen rotuhygienisiä näkökulmia. Hänelle ominaiseen äitiysajatteluun oli mahdollista sovittaa käsitys rotuhygienisestä äitiydestä: vain terveillä oli oikeus ja velvollisuus synnyttää ja kasvattaa lapsia, joilla puolestaan oli oikeus syntyä terveenä. Hainarin johdolla Suomen naisten kansallisiiton siveellisyyskomitea pyrki ottamaan rotuhygienian mukaan avioliittolainsäädäntöön ja punoi kansainvälisten esikuvien mukaan yhteen naisasian, moraalin, rotuhygienian ja avioliittolain.

Vuonna 1921 Hainari ja siveellisyyskomitea osallistuivat avioliittolain rotuhygienisiä seikkoja koskevaan julkiseen keskusteluun. Komiteassa ennakoitiin tulevaa tilannetta, sillä eduskunnassa oli vireillä vasta ehdotus aviopuolisoiden oikeussuhteiden uudelleenjärjestämisestä eikä vielä koko avioliittolain uudistamisesta.⁸⁶⁰ Siitä naiset vasta elättelivät toivetta.

Siveellisyyskomiteassa vallitsi rotuhygieninen huoli tulevaisuuden sukupolvien laadusta, hyvinvoinnista ja terveydentilasta. Komitean jäsenet pohtivat kysymystä siitä, miten naisissa herätettäisiin vastuuntuntoa syntyviä jälkeläisiä kohtaan ja millä toimenpiteillä sukupuolitautia sairastavia estettäisiin solmimasta avioliittoa. Vuoden 1921 naisten siveellisyyskokouksessa tohtori Rosa Lilja-Johansson esitelmöi *Veneeristen tautien vastustamisesta*. Esitelmänsä lopuksi hän esitti siveellisyyskomitean etukäteen laatiman julkilauselman *Edesvastuuntunteen herättämisestä naisissa tuleviin sukupolviin nähden*. Siveellisyyskokous hyväksyi sen yksimielisesti ja valitsi lähetystön viemään julkilausuman avioliittolain valmistelukunnalle. Lähetystöön valittiin Tilma Hainari, kokoomuspoliitikko

---

859 Räisänen 1995, 50; Broberg & Tydén 1995, 80; Hammar 1999, 246; Melby, Pylkkänen, Rosenbeck & Carlsson Wetterberg 2006, 158; Hagerman 2006, 356; Tydén 2010, 366; Timosaari 2017, 86; Wessel 2018, 17–20, 94, 117, 119.

860 Mahkonen 1980, 152; Hietala 2000, 163; Nousiainen & Pylkkänen 2001, 109–110.

Ida Yrjö-Koskinen ja sairaanhoitaja E. Toivonen kätilyhdistyksestä.⁸⁶¹ Suomen naisten kansallisliitossa oli usein tapana ottaa henkilökohtainen kontakti päättävään tahoon. Kun julkilausumat ja anomukset esiteltiin kasvokkain, oli helpompi perustella, painostaa ja varmistaa asian perillemeno.

Siveellisyyskomitean laatiman ja naisten siveellisyyskokouksen hyväksymän julkilausuman kohdat olivat seuraavat:

1) On herätettävä naisissa edesvastuun tunnetta tuleviin sukupolviin nähden. Jokaisen yksilön velvollisuus avioliittoon mennessään on harkita, minkälaista perinnöllistä pääomaa hänellä ja hänen tulevalla puolisoillaan on jätettävänä mahdollisille jälkeläisilleen.

2) On pyrittävä siihen, että sukupuolitauteja sairastavan ei sallita mennä avioliittoon. Koska lääkärin todistuksen vaatiminen kaikilta ainakin nykyoloissa tuottaisi vaikeuksia, pitää kokous asianomaisen itsensä antamaa allekirjoitettua vakuutusta avioliittokuulutuksen ehtona sopivana muotona.⁸⁶²

Lauselmia voi pitää esimerkkeinä lisääntymistä rajoittavasta positiivisesta rotuhygieniasta, koska biologinen valistus oli osa sitä. Siveellisyyskomitea osallistui omalta osaltaan avioliittolain uudistamiseen, kun se nosti näytävästi esille pakolliset terveysvakuutukset avioliiton ehtona. Julkilauselmassaan se pyrki alleviivaamaan sitä, että jokainen kansalainen oli kansakunnalle eettisesti vastuullinen henkilökohtaisesta perintöaineksestaan. Kun siveellisyyskomiteassa laaditut kannanotot oli tarkoitettu muokkaamaan avioliittolakia rotuhygienisestä näkökulmasta, komitea teki siveellistä politiikkaa valtiollisella tasolla.

Siveellisyyskomitean toive terveysvakuutuksista tai -todistuksista ei ollut uusi, vaan komitean lausunnot liittyivät pitkäaikaiseen kansainväliseen keskusteluun aiheesta. Terveystodistukset olivat olleet kansainvälisissä rotuhygieniapiireissä esillä 1800-luvun puolella Galtonista asti. Naisasianaisille asia oli tuttu Ellen Keyn teksteistä ja vuosisadan vaihteen suomalaisista terveydenhoitolehdistä. Unionin jäsen Edvard Westermarck esitelmöi 1905 Englannissa avioliittorajoituksista, ja asiasta uutisoitiin Suomessakin. Ruotsissa ehdotus lääkärintarkastuksesta pääsi kansanedustuslaitokseen asti 1908, vaikka se ei tuolloin toteutunutkaan. Samana vuonna *Naisten ääni* esitteli terveystodistuksia, Tilma Hainari kirjoitti niistä 1911, pohjoismaisessa naiskokouksessa niitä suositeltiin 1914 ja Laimi Leidenius esitti ne myönteisessä valossa vuonna 1916.⁸⁶³

---

861 KA NJKL kotelo 65 Kirjoituksia siveellisyyskomitean toiminnasta ja Katsaus SNKL:n siveellisyyskomitean toimintaan 1922; SNKL:n vuosikertomus 1921; SNKL:n siveellisyyskomitean vuosikertomus 1921.

862 SNKL:n siveellisyyskomitean vuosikertomus 1921.

863 Key 1900, 42; Koti ja yhteiskunta 15.9.1911 Siveellisyyskysymys Ruotsissa; Nutid 1.6.1914 Det andra nordiska kvinnosakmötet; Valkonauha nro 1 1916 Vähän rotuhygieniasta; Hietala 1985a, 121, 138; Weiss 1987, 56–57; Halmesvirta 1995, 22; Broberg & Tyden 1995, 99; Halmesvirta

Siveellisyyskomitean julkilausumat oli tarkoitettu paitsi lainsäätäjille myös julkisuuteen. Ensimmäisessä kohdassa siveellisyyskomitean naiset laajensivat rotuhygienian piiriä. He eivät kantaneet huolta ainoastaan eri tavoin poikkeavien, tylsämielisten tai tiettyjä tauteja sairastavien lisääntymisestä. Ei ollut kyse pelkästään marginaaliryhmien avioliittokielloista, vaan rotuhygienian piiri kosketti kaikkia avioliittoon aikovia. Julkilausumien avulla naiset pyrkivät valistamalla vaikuttamaan siihen, että ainoastaan mallikelpoisen, rotuhygieenisesti suotuisan perimän kantajat solmisivat avioliiton. Avioliitto ei ollut ollut jokaisen oikeus, vaan se oli kansalaisvelvollisuus niille, joilla oli hyvä perimä ja jotka kykenivät saamaan terveitä jälkeläisiä kansakunnan kantaviksi voimiksi. Huonojen perintöominaisuuksien leviäminen tuli estää. On huomattava, että julkilausuma oli suunnattu erityisesti naisilta naisille, osaksi naisten moraalista vastuuta. Siveellisyyskomitea sälytti vastuun kansakunnan perimästä ennen muuta heille. Oman terveydentilansa punnitsemisen lisäksi naisen tuli valikoimalla aviopuolisonsa huolehtia siitä, ettei lisääntymiskumppani sairastanut kohtalokkaita tauteja. Sulhasehdokkaan tuli olla mahdollisimman puhdas perimä sekä moraalisesti että fyysisesti.

Naisen korkea siveellisyys teki hänestä moraalireformin selkärangan, ja myös rotuhygieniassa nainen oli huomion keskipisteenä. Rotuhygienian ydinalue oli selektiivinen lisääntyminen, jossa nainen valikoi terveen lisääntymiskumppanin.

Kansainvälisesti rotuhygieenikkofeministit pitivät naisten moraalisen velvollisuutena huolehtia siitä, että seuraava sukupolvi sai terveet geenit. Nainen ja hänen lisääntymistehtävänsä rotuhygienian pääosassa, sillä lisääntymällä nainen joko nosti tai laski kansakunnan vitaliteettia. Siksi hänen lisääntymiskykynsä oli liian tärkeä jätettäväksi hänen omalle vastuulleen, vaan valtion tuli säädellä sitä ja seuloa, kuka sai synnyttää. Naisen tuli puolestaan alistua yhteiskunnan tarpeisiin tässä asiassa.⁸⁶⁴

Porvarillisten naisten julkilausumat olivat luokkaperusteisia ja suunnattuja työväestöön kuuluville. Kansainvälisten esimerkkien lisäksi vaikutusta saattoi olla lähimuistissa olevalla sisällissodalla ja ajan oikeistopolitiikalla. Kannanoton laatinut siveellisyyskomitea ja sen hyväksyjät katsoivat edustavansa itse sellaista sosiaaliryhmää, jonka kansalaisvelvollisuus oli lisääntyä. Keskiluokka oli omanarvontuntoista, ja sille tasa-arvo merkitsi ennen muuta omaan viiteryhmään kuuluvien keskinäistä samanarvoisuutta.

Sivistyneistöksi profiloitumaan pyrkivä keskiluokka oli epäyhtenäinen ryhmä, mutta sitä yhdisti samanlainen arvomaailma ja elämäntapa. Vahvistaakseen asemaansa keskiluokka halusi erottautua työväenluokasta

---

1998, 19; Uimonen 1999, 165–166; Mattila 1999, 110; Schayegh 2010, 455; Timosaari 2017, 37–39, 149–151.

⁸⁶⁴ Elgán 1994, 249; Helén 1997, 210; Halmesvirta 1997, 35; Richardson 2003, 215; Klausen & Bashford 2010, 108–109; Mattila 2016, 299; Wessel 2018, 24, 68.

korkeamman moraalinsa ja itsekontrollinsa perusteella. Se myös piti omia geenejään biologisesti arvokkaampina. Suurin osa rotuhygienia-aktivisteja oli keskiluokkaisia. He liittivät ihmisarvon paljolti niihin perinnöllisinä pitämiinsä ominaisuuksiin, joita he ajattelivat itse kantavansa.⁸⁶⁵

Vuonna 1922 eduskunnan asettama avioliittolain valmistelukomitea alkoi uudistaa avioliittolakia. Siveellisyyskomitea puuttui varhaisessa vaiheessa avioliittolakiehdotuksen rotuhygieeniseen sisältöön, samoihin aikoihin lääkäriyhdistysten ja lääkintöhallituksen antaman yhteisen rotuhygienialausunnon kanssa.⁸⁶⁶ Kun avioliittolain valmistelukunta käsitteli kyseistä lainkohtaa, siveellisyyskomitean lähetystö Tilma Hainarin johdolla kävi viemässä sille julkilausumansa. Niistä pidettiin kiinni tinkimättömästi, sillä niitä oli käsitelty vielä uudestaan vuoden 1922 siveellisyyskokouksessa.⁸⁶⁷

Mielipiteen ilmauksellaan siveellisyyskomitea halusi velvoittaa lainvalmistelukuntaa ottamaan terveystodistukset avioliittolakiehdotukseen. Kun siveellisyyskomitean ja -kokouksen moraalireformistit pyrkivät vaikuttamaan avioliittolainsäädännön rotuhygieeniseen sisältöön, Leidenius ja Hainari toimivat mielipidejohtajina. Heillä oli vaikutusvaltaa, itseluottamusta, varmuutta ja taitoa pyrkiä poliittiseen vaikuttamiseen valtion yltäasolla, lainsäädännössä.

Lainvalmistelukunnan puheenjohtaja kannatti periaatteessa siveellisyyskomitean esitystä,⁸⁶⁸ mutta hyvästä yrityksestä huolimatta sillä ei ollut haluttua vaikutusta valmisteilla olleeseen avioliittolakiehdotukseen.

Puolisoiden allekirjoittamaa vakuutusta avioliittokuulutuksen ehtona ei lakiehdotuksessa edellytetty paitsi poikkeustapauksissa. Lakiehdotuksessa tartuntavaiheessa olevaa sukupuolitautia sairastava ei saanut solmia avioliittoa.⁸⁶⁹ Julkilausuman perusteella siveellisyyskomitea olisi halunnut kieltää avioliiton solmimisen kokonaan sukupuolitautia sairastavilta.

Vuonna 1923 hallitus pyysi avioliittolakiehdotuksesta lausuntoa kirkolliskokoukselta. Siellä rotuhygienia ei juuri noussut keskustelussa esille, vaikka se oli yksi lain punainen lanka. Tämä osoittaa, että hyvin todennäköisesti suurin osa osanottajista hyväksyi lain rotuhygieeniset toimenpiteet. Rotuhygieenisistä kysymyksistä ainoastaan avioitumisikä herätti jonkin verran keskustelua. Yksi kirkolliskokousedustaja vetosi siihen, että 17-vuotias ei ollut riittävän kypsä äidiksi, vaan saisi heikkoja lapsia. Kokouksen enemmistö vastusti kuitenkin avioliittoian korottamista, koska

---

865 Johannisson 1990, 150; Anne Ollila 1993, 28; Uimonen 1999, 153; Vehmas 2005, 66; Wessel 2018, 219–220.

866 Ehdotus uudeksi aviokaareksi 1924, 50; Mattila 1999, 257; Hietala 2000, 163; Pylkkänen 2009, 96–99, 152.

867 SNKL:n toimintakertomus 1922.

868 SNKL:n toimintakertomus 1922.

869 Ehdotus uudeksi aviokaareksi 1924, 5.

pelkäsi sen lisäävän esiaviollisia suhteita. Kirkolliskokouksessa moraaliseikat näyttäytyivät ensisijaisina.⁸⁷⁰

Suomen kirkollisista vaikuttajista ainakin siveellisyyskomitean yhteistyökumppani Antti J. Pietilä kannatti rotuhygienian ottamista mukaan avioliittolakiin. Hänen mukaansa rotuterveyden kannalta oli tärkeää, että ”moraalisesti ala-arvoisia” ja muuten vajavaisia estettäisiin solmimasta avioliittoa. Heidät tulisi myös steriloida. Muissa Pohjoismaissa kirkolliset tahot vetäytyivät taustalle avioliittolakien uudistamisessa. Avioliittoa tarkasteltiin enemmän sosiaalisena ja taloudellisena ilmiönä kuin kristillisen moraalin näkökulmasta.⁸⁷¹

Lainvalmistelukunta jätti 1924 luonnoksen uudeksi avioliittolaiksi. Yksi lakia voimakkaasti luonnehtiva seikka oli epäsuotuisiksi katsottujen avioliittojen estäminen. Lainvalmistelukunta käytti apuna psykiatrian, sukupuolitautien ja genetiikan asiantuntijoita sekä teologian tohtori Erkki Kailan lausuntoa. Nämä tahot eivät puuttuneet avioliittolakiluonnoksen rotuhygieenisiin pykäliin, ja myös korkein oikeus jätti ne ennalleen.⁸⁷²

Avioliittolain rotuhygieeninen uudistaminen vaati tasapainottelua kahden eri näkökulman välillä. Yhtäältä avioliittojen solmimista ei haluttu vaikeuttaa liikaa, että terveiden perheiden syntyvyys lisääntyisi. Toisaalta lainvalmistelukunta halusi kieltää yhteiskunnalle epäsuotuisina pidetyt avioliitot periytyviä, degeneroivia tauteja sairastavilta. Oikeistohegemonian vallitessa kaikenlainen erilaisuus tai poikkeavuus näyttäytyi pelottavana ja ei-toivottuna.⁸⁷³

Sekä siveellisyyskomitean kannanotossa että avioliittolakiehdotuksessa ilmeni rotuhygieenisen ongelmanasettelun avainkysymys eli lisääntymisen kontrollointi. Kansan elinvoiman lisäämiseksi terveiden oli velvollisuus lisääntyä, ja ”epäkelvoiksi” katsottujen tuli pidättäytyä lisääntymisestä joko vapaaehtoisesti tai pakolla.

Tilma Hainari oli vanhastaan syventynyt naisten taloudelliseen ja oikeudelliseen asemaan avioliitossa. Hän katsoi niitä koskevia avioliittolain kohtia myös positiivisen rotuhygienian perspektiivistä, koska ajatteli niiden vaikuttavan suotuisasti niin perheiden elämänlaatuun kuin tuleviin sukupolviinkin.

Vuonna 1924 Hainari oli järjestäjänä ja osallistujana Suomessa pidetyssä kolmannessa pohjoismaisessa naisasiakongressissa. Maiden avioliittolait olivat kokouksessa merkittävässä asemassa. Niistä pidettiin kaksi alustusta ja käytiin yleinen keskustelu.⁸⁷⁴ Lakien rotuhygieenisten pykälien on täytynyt

---

⁸⁷⁰ Mattila 1999, 257; Antikainen 2000, 190–191.

⁸⁷¹ Pietilä 1925, 100–102; Pykkänen 2012, 51–52.

⁸⁷² Harjula 1996b, 152; Mattila 1999, 257, 259; Toivo Nygård 2001, 92.

⁸⁷³ Ehdotus uudeksi aviokaareksi 1924, 56; Mattila 1999, 259; Nousiainen & Pykkänen 2001, 126; Harjula 2007, 50; Pykkänen 2009, 99; Pykkänen 2012, 49, 52–53.

⁸⁷⁴ SKS KIA THa Leikekirja. 3.s Pohjoismainen naisasiakongressi Helsingissä 3–5. kesäkuuta 1924. Ohjelma; Suomen Nainen 1.2.1924 Pohjoismainen naisasiakongressi. Tilma Hainari;

nousta kongressissa esiin, koska ne olivat Pohjoismaiden avioliittolakien oleellista sisältöä. Tilma Hainari osallistui kongressin keskusteluihin, mutta muuten hän ei tässä vaiheessa tietävästi ottanut julkisesti kantaa uuteen avioliittolakiehdotukseen. Hainari oli ilmaissut lakiehdotuksen valmisteluvaiheessa 1922 mielipiteensä avioliittolakikomitealle siveellisyysskomitean julkilausumien muodossa. On selvää, että hän kannatti avioliittolakiehdotuksen rotuhygieenisia kohtia. Epäilemättä hän olisi halunnut tiukentaa avioliiton ehtoja, koska pakollisia terveystakuutuksia ja - tarkastuksia ei otettu ehdotukseen. Hainarille ei myöskään riittänyt, että vain perinnöllisistä sairauksista ja sukupuolitaudeista kärsivien avioitumista rajoitettaisiin. Hän halusi ulottaa rotuhygieenisen vastuullisuuden jokaiseen suomalaiseen.

9 HAINARI AJAA STERILOINTIA SEKSUAALIRIKOLLISTEN RANKAISEMISEKSI

Tilma Hainari ja muut moraalireformistinaiset olivat pitkään olleet vihkiytyneet ajamaan ankarampia rangaistuksia alaikäisille tehdystä seksuaalirikoksista. Rikosoikeuden ja oikeushistorian professori Allan Serlachius valmisteli 1910-luvun lopulla rikoslain kokonaisuudistusta,⁸⁷⁵ mutta jostain syystä moraalireformistit jättivät tällöin ottamatta kantaa näihin rikoksiin. Tämä tapahtui siitä huolimatta, että heillä olisi ollut otollinen hetki painostaa saadakseen omat korjauksensa lakiin. Serlachiuksen lakiehdotus valmistui vuonna 1920.⁸⁷⁶

Lakiehdotuksen valmistumisen jälkeen Tilma Hainari tarttui useita kertoja nuoriin ja lapsiin kohdistuneisiin siveellisyyssrikoksiin. Vuonna 1923 hän ilmaisi tyytyväisyytensä siihen, että lapset saisivat vastaisuudessa yhteiskunnalta entistä tehokkaampaa suojelua seksuaalirikoksissa. Serlachiuksen lakiehdotus takasi niistä entistä ankarammat rangaistukset. Jälkikäteen Hainari myös arvosteli niitä seikkoja, jotka eivät tyydyttäneet häntä. Lakiehdotuksen aikaansaamisessa oli hänen mielestään kulunut kohtuuttoman pitkä aika, eivätkä miehet edelleenkaan käsittäneet rikoksen ”kaameutta”. Maassa toimittiin muuten kiitettävästi lastenhuollon hyväksi, mutta tässä asiassa lasten ”suojeleminen” jäi puutteelliseksi. Kysymystä ei tulisi Hainarin mielestä kytkeä koko rikoslain uudistamiseen, sillä se siirtäisi

---

Suomen Nainen 1.8.1924 Kolmas pohjoismainen naisasiakongressi Helsingissä. Tuulio 1961, 42–43.

875 KA NJKL kotelo 65 Kertomus SNKL:n siveellisyysskomitean toiminnasta 1924; Backman 1976, 264.

876 KA NJKL kotelo 65 Kertomus SNKL:n siveellisyysskomitean toiminnasta 1924; Backman 1976, 264.

ratkaisun epämääräiseen tulevaisuuteen.⁸⁷⁷ Rikoslain kokonaisuudistuksen toteutumisen edellytykset olivatkin heikot sisäpoliittisesti rikkinaisella 1920-luvulla.⁸⁷⁸

Rikoslain uudistus niiltä osin, jotka koskivat lapsille tehtyjä seksuaalirikoksia, tuli ajankohtaiseksi vuonna 1924. Suomen naisten kansallisliiton siveellisyyskomitea piti tätä vuotta moraalireformin virstanpylväänä.⁸⁷⁹ Samana vuonna valmistuivat myös valtion sukupuolitautilien ehkäisemiskomitean mietintö että avioliittolakiehdotus.

Siveellisyyskomitean mielestä merkkipuonna 1924 myös suuri yleisö alkoi kiinnittää enemmän huomiota räikeimpiin sukupuolisiveellisyden rikkomuksiin. Kun yhteiskunnallinen omatunto heräsi, se pakotti hallintoviranomaiset kiiruhtamaan rikoslain uusimista niiltä osilta, joissa käsiteltiin kasvuikäisille tehtyjä seksuaalirikoksia.⁸⁸⁰

Samana vuonna Tilma Hainari kirjoitti *Uusi Suomi* -lehteen artikkelin *Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Äskeisen tapahtuman johdosta*. Se julkaistiin myös *Kotimaa*-lehdessä. Hän toi oman mielipiteensä kansalaiskeskusteluun, jonka aktivoi suurta huomiota herättänyt kolmevuotiaan tyttölapsen raiskaustapaus Helsingissä. Hainarin mukaan sanomalehdistä sai toistuvasti lukea vastaavista lapsille tehdyistä rikoksista. Hän korosti, että suomalaisten tulisi vaatia toimenpiteitä, joilla ”sairaalloisten viettien orjuuttamien” henkilöiden tekemät rikokset saataisiin vähenemään.⁸⁸¹

Hainari kiinnitti huomiota sekä rangaistusten laatuun että itse rikollisiin. Hän katsoi, että voimassa olleen lain mukaan seksuaalirikoksesta sai liian lyhyitä vankeusrangaistuksia ja tuomioita langetettaessa otettiin huomioon lieventäviä asianhaaroja. Kolmevuotiaan raiskannutta henkilöä Hainari ei pitänyt ”täysin normaalina ihmisenä vaan hän on tavallaan mielenvikainen”. Hän muistutti, että syntytakeeton rikollinen oli yhtä suuri riski kuin ”normaali”, ja tällainen henkisesti epäterve ja yhteiskunnan terveydelle vaarallinen henkilö tuli eristää yhteiskunnan edun nimissä elinajakseen tai

---

877 SKS KIA THa kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta. Ajoituksen voi tehdä, koska hän viittasi siihen, että 16 vuotta oli kulunut siitä, kun eduskunnan porvarilliset naisetustajat tekivät ensimmäisen anomusehdotuksen asiasta. Tämä tapahtui 1907; Backman 1976, 264.

878 Backman 1976, 264; Seppo Hentilä 2006, 148.

879 KA NJLK kotelo 65 Kertomus SNKL:n siveellisyyskomitean toiminnasta 1924; Backman 1976, 264.

880 KA NJLK kotelo 65 Kertomus SNKL:n siveellisyyskomitean toiminnasta 1924.

881 SKS KIA THa kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta; Uusi Suomi 22.11.1924 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Äskeisen tapahtuman johdosta; Kotimaa 28.11.1924 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Äskeisen tapahtuman johdosta.

tehdä vaarattomiksi.⁸⁸² Tällä Tilma Hainari viittasi sterilointiin tai jopa kastroiintiin.

Hainari arvosteli Serlachiuksen rikoslakiehdotusta nimenomaan siitä syystä, että siinä ei käsitelty sterilointikysymystä.⁸⁸³ Serlachius kirjoitti Hainarille varsin kärkevän vastineen, jossa hän muun muassa kertoi maininneensa lakiehdotuksen perusteluissa, että oli itse tämän suuntaisten toimenpiteiden kannattaja. Serlachius ei ollut ottanut ”ala-arvoisten” lisääntymistä estävää säännöstöä lakiehdotukseen, koska hänen mukaansa lakimiesliiton neuvottelukokouksessa kaikki lääkärit ja lähes kaikki lakimiehet vastustivat jyrkästi sterilointia. Aika ei ollut kypsä eikä maaperä valmis tällaiselle lainmuutokselle.⁸⁸⁴

Hainari osoitti asiantuntemusta ja perehtyneisyyttä sterilioimisasiassa, kun hän kuvasi siihen liittyviä lakeja muualla maailmassa. Se oli myös keino osoittaa, että muissa maissa kehitys kulki Suomen edellä tässä asiassa. Pysyäkseen mukana kansainvälisessä kilpailussa Suomen oli kiristettävä vauhtia.

Hainarin mukaan osassa Yhdysvaltojen osavaltioita oli rotuhygieenisää sterilointilakeja, Norjassa lakihanke oli vireillä ja Ruotsin valtiopäiville oli tehty aloite asiasta.⁸⁸⁵ Steriloinnin edelläkävijämaassa Yhdysvalloissa Indianan osavaltio oli säätänyt maailman ensimmäisen sterilointilain 1907, ja vuoteen 1913 mennessä yksitoista muuta osavaltiota oli tehnyt saman. Tanskassa ensimmäiset aloitteet sterilointilaista tehtiin 1920, ja seuraavana vuonna tanskalaiset naiset jättivät kastraatiota kannattavan aloitteen valtiopäiville. Nämä naiset eivät olleet mitään kiihkoilijoita, vaan kuuluivat vakaan keskiluokkaisen naisasialiikkeen eliittiin. Myös muualla feministiset eugenikit puolustivat sterilointia. Ruotsissa sosiaalidemokraatti psykiatri Alfred Petrén toi sterilointilain ensimmäistä kertaa valtiopäiville 1922, vaikka tällöin se ei johtanut mihinkään toimiin. Pohjoismaissa suhtauduttiin

---

882 SKS KIA THa kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta; Uusi Suomi 22.11.1924 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Äskeisen tapahtuman johdosta; Kotimaa 28.11.1924 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Äskeisen tapahtuman johdosta.

883 SKS KIA THa kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta; Uusi Suomi 22.11.1924 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Äskeisen tapahtuman johdosta; Kotimaa 28.11.1924 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Äskeisen tapahtuman johdosta.

884 Uusi Suomi 23.11.1924 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Serlachiuksen vastine Tilma Hainarille.

885 SKS KIA THa kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta.

sterilisaatioon vakavasti, kun taas muualla Euroopassa siihen asennoiduttiin varauksellisesti.⁸⁸⁶

Hainarin mukaan Suomi kulki jälkijunassa, koska täällä koko sterilointikysymys oli alkutekijöissään. Hänen mielestään asia oli Suomessa jäänyt muutamien esitelmöitsijöiden varaan, ja hekin olivat tyytyneet vain selostamaan sterilointikysymyksen vaiheita ulkomailla.⁸⁸⁷ Suomessa steriloinnista ja rotuhygieniasta ilmestyi lähinnä ulkomaisia tutkimuksia peilaavia lääkäreiden mielipidekirjoituksia.⁸⁸⁸ Rotuhygienia-aiheisten esitelmien pitämisessä kunnostautuivat ainakin siveellisyyskomitean tilaisuuksissa luennoineet Laimi Leidenius, Rosa-Lilja Johansson, Gunnar Ekman ja Harri Federley. Hainari piti esimerkillisinä etenkin Federleyn ”ansiokkaita” selontekoja ”rotuhygienian” tärkeydestä.⁸⁸⁹ Federley oli paitsi tunnustettu asiantuntija rotuhygieniassa myös sen popularisoija suurelle yleisölle. Häntä pidettiin yleisesti hyvänä luennoitsijana, jonka luennot vetivät runsaasti väkeä.⁸⁹⁰

Federleyn luentojen ydinajatus oli Hainarin mukaan se, että steriloinnilla tuli ehkäistä rodun huononemista ”alempiarvoisten elintyyppien jatkuvan sikiytymisen kautta”. Harry Federley ajoi lakia, joka estäisi tällaisten henkilöiden lisääntymisen sekä eristämällä että steriloiden. Federley piti tällaista lakia yhteiskunnan velvollisuutena.⁸⁹¹ Hainari ei maininnut, oliko Federley ainoastaan kirjoittanut ja luennoinut sterilointilaista vai tehnyt myös joitakin käytännön yrityksiä lain aikaansaamiseksi.

Hainari arvosti kovan linjan rotuhygienikkoo Federleytä, tunsikin hyvin tämän kirjoitukset, toisti ja myötäili niitä. Federley teki yhteistyötä Suomen naisten kansallisliiton siveellisyyskomitean kanssa ainakin esitelmöimällä sen tilaisuuksissa. Hän oli Tilma Hainarille Leideniuksen ohella merkittävin ihanne rotuhygienian saralla. Federley oli Laimi Leideniuksen lisäksi ainoa rotuhygieniaspesialisti, josta Hainari kirjoitti teksteissään muuten kuin vain nimen mainiten.

Federley kannatti ennen muuta negatiivista rotuhygieniää,⁸⁹² kuten Tilma Hainarikin. Kirjoituksensa lopuksi Hainari suuntautui tulevaan ja totesi, että

---

886 Pickens 1968, 88; Broberg 1995b, 14, 31; Hansen 1995, 31; Kramár 2000, 174; Jönsson 2000, 11; Carlson 2001, 9–10, 266–267; Black 2003, 63–66, 70; Vehmas 2005, 69; Broberg & Tydén 2005, 63; Diane-Drummond 2006, 60; Pietikäinen 2013, 312.

887 SKS KIA THa kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta.

888 Tiitta 2009, 170.

889 SKS KIA THa Kansio 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta.

890 Hietala 1995, 214; Mattila 2016, 277.

891 SKS KIA THa kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta; Hietala 2003, 752–753.

892 Meskus 2009, 41.

vaikka sterilointi oli arkaluonteinen asia, se tulisi olemaan tulevaisuuden kysymys myös Suomessa.⁸⁹³

Hainarin kirjoitukset lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä sisälsivät samoja aineksia ja samantyyppistä retoriikkaa, joita hän ja muut naisasianaiset olivat esittäneet jo 1900-luvun alussa. Hänen linjauksensa pysyi muuttumattomana: rangaistukset kyseisistä raakalaismaisista rikoksista olivat liian lieviä. Kirjoituksissa toistui negatiivisen rotuhygienian idea eristämisestä, mutta uutuutena mukaan tuli voimakas painostus sterilointilain aikaansaamiseksi. Hainari oli tässä suhteessa edelläkävijä, sillä steriloinnin kannattaminen suomalaisten keskuudessa ei ollut tässä vaiheessa kovin tavallista.

---

893 SKS KIA THa kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta.

IV AMERIKAN MATKAN TUOMISINA TERÄVÖITYNYT ROTUHYGIENIA- AJATTELU 1925–1934

1 TILMA HAINARI YHDYSVALLOISSA 1925

Keväällä 1925 International Council of Women piti Washingtonissa kongressin, johon Tilma Hainari osallistui Suomen naisten kansallisliiton edustajana ensimmäisellä Amerikan-matkallaan.⁸⁹⁴ Hän matkusti uudessa roolissa, koska Laimi Leidenius luopui siveellisyyskomitean puheenjohtajuudesta ja siirtyi sen varapuheenjohtajaksi. Tilma Hainari toimi siveellisyyskomitean puheenjohtajana 1925–1934.⁸⁹⁵

Yhdysvaltojen matka oli Hainarille paitsi kongressimatka myös opintomatka. Hän tutustui paikalliseen sosiaalityöhön, erityisesti tylsämielisten hoitoon maassa. Hainari solmi henkilökohtaisia suhteita, havainnoi omakohtaisesti yhdysvaltalaisia rotuhygieniakäytäntöjä ja toi Amerikan-tuliaisina alan kirjallisuutta sekä uusia vaikutelmia ja inspiraatiota. Siveellisyysaatteen palo jatkui, mutta keinovalikoima painottui entistä enemmän rotuhygienian suuntaan. Hainarin ote asiaan terävöity ja löysi määrätietoisemman uoman.

Amerikkalainen rotuhygienia oli Hainarille ennestään verrattain tuttua, koska hän viittasi siihen jo aikaisemmin. Maan rotuhygieniakäytännöistä ammentaminen oli hänelle luonnollista. Reitti oli tuttu, sillä myös muissa asioissa Hainari etsi ihanteita ja henkisiä virikkeitä anglosaksisesta maailmasta. Se oli läheinen hänelle siitakin syystä, että hän aloittanut englannin kielen opiskelun jo 1880-luvulla. Samalla vuosikymmenellä hän oli saanut naisasiasta ensimmäiset, orastavat vaikutelmat. Hainari ja muut emansipoituneet naiset pitivät naisasiassa esikuvina aatteen edelläkävijämaita Englantia ja Yhdysvaltoja. Myös moraalireformin uranuurtajat lähtivät näistä maista. Tilma Hainari oli anglofiili ja tutustui Englannissa 1900-luvun alussa eteläafrikkalaisen Olive Schreinerin rotuhygieeniseen ajatteluun.⁸⁹⁶ Englannista hän ei saanut juuri muita

---

⁸⁹⁴ Tuulio 1952, 169.

⁸⁹⁵ Lähteenoja 1944, 72.

⁸⁹⁶ First & Scott 1980, 276; Kevles 1985, 24–26; Chafetz & Dworkin 1986, 21–23; Richardson 2003, 4, 27, 76; Jansdotter 2004, 375; Roberts M.J.D. 2004, 1–4; Markkola 2007, 39; Stern 2010, 176.

rotuhygieniavaikutteita, sillä maan eugeniikkaliike jäi vaimeaksi ja suuntautui positiiviseen eugeniikkaan.⁸⁹⁷

Suomalainen sivistyneistö ja tutkijat suuntautuivat pääasiassa Pohjoismaihin ja Saksaan, ja myös pääosa rotuhygienia-asiantuntijoista haki oppinsa näistä maista. Harry Federleyllä oli kuitenkin laajat kansainväliset kontaktit Pohjoismaiden ja Saksan lisäksi myös Yhdysvaltoihin, ja ruotsalaiset rotuhygieenikot hakivat eniten mallia sieltä.⁸⁹⁸ Yhdysvallat, Pohjoismaat ja Saksa olivat lähinnä negatiiviseen suuntaan kallistuneen rotuhygienian ydinalueita.⁸⁹⁹ Saksalainen ja erityisesti pohjoismainen rotuhygienia olivat Hainarille tuttuja kirjallisuuden, lehtien ja naisverkostojen välityksellä.

Hainarin vierailu alkoi International Council of Women-järjestön kongressilla. Sen asialistalla oli kansainvälisesti tärkeitä naisia koskettavia asioita, kuten naispoliisiasia, kaksinaismoraalin vastustaminen, lastensuojelu, valkoinen orjakauppa ja siirtolaiskysymys. Niitä koskevat päätökset hyväksyttiin kongressissa lähes yksimielisesti.⁹⁰⁰ Kaikilla näillä kysymyksillä oli kytköksiä sekä moraalireformiin että rotuhygieniaan.

Kongressin kansanterveyskomiteassa osallistujat tarkastelivat muun muassa tylsämielisten lasten huoltoa.⁹⁰¹ Erittäin todennäköisesti rotuhygieeniset seikat nousivat esiin keskustelussa, koska tylsämielisyys oli rotuhygienian edistäjien keskeisin murheenaihe. Tylsämielisiin kohdistuivat negatiivisen rotuhygienian silmiinpistävimät kontrolli- ja rajoittamiskeinot eristäminen, avioliittokiellot ja sterilointi.

Kasvatuskomiteassa painotettiin siveellisyysasioiden käsittelyn yhteydessä sukupuolivalistuksen tärkeyttä. Tästä asiasta puhuminen kuvasti Hainarin mukaan laajemminkin sitä ennakkoluulotonta mielialaa, joka kongressissa vallitsi.⁹⁰² Kansainvälistä järjestöä on pidetty vanhanaikaisena ja konservatiivisena,⁹⁰³ joten sukupuolivalistuksen esiin ottaminen lienee ollut uudenlainen keskustelunavaus.

International Council of Women koostui pääasiallisesti länsieurooppalaisista ja pohjoisamerikkalaisista jäsenjärjestöistä, ja sen

---

897 Hietala 1985a, 124; Hietala 1995, 197; Mort 2000, 36; Kramár 2000, 167; Carlson 2001, 9, 274; Black 2003, 211; Deane-Drummond 2006, 57; Bland & Hall 2010, 218, 222; Paul & More 2010, 37–38; Pietikäinen 2013, 314.

898 Broberg & Tydén 1995, 90, 135; Hietala 1995, 201–202, 212–214; Hietala 2006a, 30–31; Hietala 2006b 62–63, 132; Meskus 2009, 40.

899 Pickens 1968, 87–89; Hansen 1995, 13; Kramár 2000, 174; Carlson 2001, 9–10, 231, 234–235, 266–267; Black 2003, 70, 245; Vehmas 2005, 69; Diane-Drummond 2006, 60; Pietikäinen 2013, 310–312; Mattila 2017, 256.

900 Helsingin Sanomat 11.6.1925 Kansainvälinen naisten kokous Washingtonissa.

901 SNKL:n vuosikertomus 1925.

902 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 4–14.5.1925; SNKL:n vuosikertomus 1925.

903 Rupp 1998, 20, 51, 54; Korppi-Tommola 2001, 58; Sandell 2015, 65.

toimintakulttuuri oli niistä peräisin. Eri kansallisliitot tukivat lähinnä omia ja lähimpien maiden kiinnostuksenkohteita, koska samankaltainen kulttuuri yhdisti naapurimaiden naisia. Silti järjestö laajeni huomattavasti 1920-luvulla, ja ensimmäistä kertaa siihen liittyi jäsenjärjestöjä Euroopan ja Pohjois-Amerikan ulkopuolelta.⁹⁰⁴

Hainarin mukaan kokouksessa ilmeni räikeästi protestanttisten maiden huomattava etumatka katolisiin maihin nähden niin naisten asemassa kuin yhteiskunnallisissa olosuhteissakin. Tilma Hainari piti maiden välisiä eroja niin suurina, että se vaikeutti yhteisymmärryksen saavuttamista.⁹⁰⁵ Suuri osa jäsenjärjestöistä tuli kuitenkin maista, joissa katolisuus oli pääuskonto. International Council of Women-järjestöllä oli vaikeuksia levitä muihin maihin kuin niihin, joissa valtaosa väestöstä oli kristittyjä.⁹⁰⁶ Hainari suhtautui yleensä kristinuskon eri suuntauksiin myönteisesti. Hän oli joutunut lapsuudessaan kosketuksiin kotimaan herätysliikkeistä ainakin renqvistiläisyyden kanssa, sisartensa ja joidenkin moraalireformien välityksellä vapaiden kirkollisten suuntien kanssa, Raja-Karjala -työssään ortodoksien kanssa sekä Englannissa ja naisasiatyössä kveekareiden kanssa. Näkemys katolisista maista ei ollut linjassa suhteessa muihin kohtaamisiin. Naisasianaiselle torjuntaa aiheuttivat ehkä erityisesti puutteet naisten asemassa.

Eri maiden jäsenjärjestöjen eroavaisuuksista huolimatta Tilma Hainari halusi ainakin esittää muille, että liiton toiminta oli sopusointuista. Hänen mukaansa sitä leimasi maailmansotien välisenä aikana pyrkimys rauhaan ja kansainväliseen yhteisymmärrykseen. Isänmaanrakkaus ja kansainvälinen hyvä tahto kulkivat käsi kädessä.⁹⁰⁷

Edeltäjänsä Aleksandra Gripenbergin tavoin Tilma Hainari oli yhtäältä tavattoman isänmaallinen ja kansallismielinen, toisaalta eräänlainen oman aikansa kosmopoliitti. Hänen tärkeimmät kansainväliset tehtävänsä olivat Suomen naisten kansallisliiton edustaminen lukuisissa naisten kokouksissa eri maissa ja toimiminen Suomen valtuuskunnan varajäsenenä Kansainliiton yleiskokouksissa 1927–1930. Tällöin Suomi kuului Kansainliiton neuvostoon ja liitto nautti suurinta arvostustaan.⁹⁰⁸

Washingtonin konferenssissa tehtiin sukupuolivalistuskeskustelun lisäksi muitakin tuoreita aloitteita, kuten ehdotus eri yhteiskuntaryhmien välisestä yhteistyöstä. Hainari kertoi liiton puheenjohtajan rouva. George Morganin

---

⁹⁰⁴ Rupp 1998, 75; Sandell 2015, 47, 67.

⁹⁰⁵ SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 4–14.5.1925 ja kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925. ja Leikekirja. Päiväämätön lehtileike Uusi Suomi Kirje Amerikasta.

⁹⁰⁶ Rupp 1998, 69–70; Sandell 2015, 48.

⁹⁰⁷ SKS KIA THa kotelo 5 Kansainvälinen naisten liitto (ICW). Artikkel.

⁹⁰⁸ SKS KIA THa Kotelo 6 Kansainliitto. Kirjoitus 3.2.1928.+ katkelmia ja leikkeitä ja kotelo 8 Velvollisuuteni eri järjestöjen jäsenenä 1930 ja kotelo 8 SNKL Perustaminen ja toiminta. Kirjoituksia, katkelmia ym; Sainio 2004; Kinnunen 2013, 192–193; Sallinen 2014, 117.

esittäneen, että toimintaa tulisi ohjata demokraattisempaan suuntaan ja työväen naiset tulisi saada mukaan. Tämä oli liiton vanhoille johtajille vieras ajatus.⁹⁰⁹ International Council of Women oli taantumuksellinen keski- ja yläluokan naisten järjestö, jota syytettiin jopa aristokraattisesta mahtailusta.⁹¹⁰

Suomen naisten kansallisliiton oikeistolaisnaiset eivät tiettävästi 1920-luvulla juuri hakeutuneet kanssakäymisiin työväen naisten kanssa, eikä se ajankohdan kahtiajakautuneessa Suomessa olisi todennäköisesti ollut mahdollistakaan. Siveellisyyskomitea piti työväenluokkaisia naisia lähinnä moraalireformin ja kotitalousopastuksen kohteina. Keskiluokkaiset naiset pyrkivät vahvistamaan asemaansa julistamalla omat arvonsa, elämäntapansa ja norminsa työväenluokalle toivottavaksi kehityssuunnaksi.⁹¹¹

Muutamia poikkeuksia oli. Miina Sillanpään poliittinen toiminta esimerkiksi maan ensimmäisenä naisministerinä sai Tilma Hainarilta kiitosta ja naispoliisiasiassa hän otti yhteyttä Tyyne Leivo-Larssoniin.⁹¹²

Kongressissa Hainari solmi mielenkiintoisia tuttavuuksia, muun muassa tunnetun New Yorkin rikosoikeuden naistuomarin Jean Norrisin kanssa. Norris oli moraalireformisti, jonka moraalireformiohjelma käsitti myös afrikkalaisamerikkalaiset naisrikolliset.⁹¹³ Norris ei kuitenkaan pohjimmiltaan ymmärtänyt heidän olosuhteitaan, kuten eivät useimmat muutkaan valkoihoiset reformaattorit.⁹¹⁴ Hainari kuvasi, kuinka Washingtonissa ensikertalaisen silmiin pisti ”pikimustien neekereiden” suuri määrä. Heitä oli hänen mukaansa puolet väestöstä. Tapaamaltaan ”neekereiden” koulun opettajalta Melda Grovelta Hainari kuuli, että rotukysymys oli Yhdysvaltojen suurin ongelma.⁹¹⁵ Maassa vallitsi käsitys valkoisen rodun ylivoimasta, ja muunrotuiset jyrättiin karkean rotusorron alle.⁹¹⁶ Myös International Council of Women-järjestön kongressissa afrikkalaisamerikkalaiset laulajat peruuttivat esiintymisensä protestina rotuerottelulle, joka kohdistui tummaihoisiin osallistujiin.⁹¹⁷ Tilma Hainari vaikenä rasismista, asia ei ehkä ollut hänelle erityisen tärkeä tai se vahvisti hänen ajatteluaan sävyttäviä ajalle ominaisia rotuennakkoluuloja.

---

909 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 4–14.5.1925.

910 Rupp 1997, 20, 51–52.

911 Anne Ollila 1994, 69; Tiuhonen 2000, 199; Korppi-Tommola 2001, 76.

912 KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainarin kirjoituksia; Iltalehti 14.3.1927 Suomen naisten kansallisliiton edustajakokous.

913 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925. Leikekirja.

914 Hicks 2010, 176.

915 SKS KIA THa Bb Melda Grove Tilma Hainarille 22.10.1926.

916 Isaksson & Jokisalo 1999, 180; Hicks 2010, 173–176.

917 Rupp 1998, 75.

Tuomari Norrisilla ja Hainarilla oli yhteisiä kiinnostuksen kohteita. Molemmat olivat moraalireformisteja, jotka pelkäsivät modernin elämänmenon vahingoittavan yhteiskuntamoraalia. Norris toimi puheenjohtajana naisten oikeusistuimessa, jonka tarkoituksena oli päästä eroon prostituutiosta, estää sukupuolitautilien leviämistä ja "parantaa" seksuaalirikkomuksista syytettyjä naisia. Nuorissa prostituoiduissa Norris näki toivoa, jos heidät eristettiin ja heille annettiin määrätietoista kasvatusta. Yli 25-vuotiaiden hyväksi kaikki ponnistelut olivat miltei ylivoimaisia.⁹¹⁸ Myös Tilma Hainari uskoi varhaisen puuttumisen auttavan kokemattomia, huonoille teille hairahtuneita tyttöjä, jos he olivat terveitä. Tylsämieliset, degeneroituneet prostituoidut olivat avun tavoittamattomissa.

Tuomari Norris oli erikoistunut perheoikeuteen ja käynnistänyt yhteistyön perhetuomioistuinten ja "hermosairaaloiden" välillä. Norris oli vakuuttunut siitä, että henkiset vajavuudet olivat suurin syy onnettomiin perheisiin.⁹¹⁹ Hainarin tavoin Morris oli moraalireformisti, jolla esiintyi rotuhygieenistä ajattelua.

Hainari kirjoitti *Uuden Suomen* matka-artikkelisarjaansa lehtijutun *Nainen tuomarina*, jossa hän kertoi kohtaamisesta Jean Norrisin kanssa.⁹²⁰ Hän ihaili Norrisin toimintaa ja naistuumari kiinnosti häntä myös siksi, että Suomen hallitus oli vastikään antanut eduskunnalle esityksen naisten kelpoisuudesta valtion virkoihin. Hainari oli ollut mukana antamassa lausuntoa hallituksen esityksestä ja puoltamassa naisten pääsyä muun muassa tuomarin virkaan. Asiasta käytiin parhaillaan eduskunnassa kiivasta keskustelua.⁹²¹ Hainarin mukaan Norris oli esimerkki naistuumarista, jonka toimintaa eivät edes naistuumareiden tunteilua pelkäävät vanhoilliset voisi moittia.⁹²²

Hainari kuuli Norrisilta moraalireformityöstä Yhdysvalloissa ja sai autenttista tietoa kokonaan uusista työmuodoista, pelkästään naisrikollisille tarkotetuista tuomioistuimista, perhetuomioistuinten ja psykiatristen sairaaloiden yhteistyöstä sekä moraalireformitoiminnasta afrikkalaisamerikkalaisten parissa.

---

918 Hicks 2010, 173–176; Hufudstadsbladet 18.11.1925 Hur är det med kvinnofriden på våragator?

919 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925. Leikekirja; Uusi Suomi 23.10.1925 Amerikan matkalta. Nainen tuomarina; Hicks 2010, 173–176.

920 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925. Leikekirja; Uusi Suomi 23.10.1925 Amerikan matkalta. Nainen tuomarina.

921 KA NJKL kotelo 65 Kannanottoja, julkilausumia, puheita 1933, 1952, 1959, 1961; Kotimaa 27.2.1925 Naisten kelpoisuus valtion virkoihin; Uusi Suomi 23.10. 1925 Amerikan matkalta. Nainen tuomarina; Helsingin Sanomat 17.11.1925 Suomen naisten kansallisliiton keskuskomitea; Lähtenmäki 2006, 118–120.

922 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925. Leikekirja; Uusi Suomi 23.10.1925 Amerikan matkalta. Nainen tuomarina.

Yhdysvalloissa Tilma Hainari tapasi myös tohtori Daisy Robinsonin, joka työskenteli U.S. Public Health Service-virastossa. Hainarin mukaan se vastasi kansanterveyden yllähallitusta.⁹²³ Viraston toiminnassa oli vahva rotuhygieeninen painotus, johon kuuluivat esimerkiksi älykkyystestit siirtolaisille.⁹²⁴ Hainari pääsi käymään U.S. Public Health Service-viraston laitoksissa, joista hän sai alan kirjallisuutta ja tietoa muun muassa suomalaissiirtolaisille tyypillisistä taudeista.⁹²⁵ Suomalaiset eivät olleet kovin haluttuja maahan. Siirtolaisten sairauksista tehdyissä tutkimuksissa suomalaisten perimä todettiin epätydyttäväksi.⁹²⁶ Tästä Hainari ei maininnut mitään, vaan päinvastoin kuvasi, kuinka suomalaisia kiitettiin kaikkialla Yhdysvalloissa.⁹²⁷

Myös maan laajasta siirtolaisongelmasta ja siirtolaisiin kohdistetuista rotuhygieenisistä toimista Hainari vaikenä. Sitä vastoin hän ylisti Yhdysvaltoja, koska hänen mukaansa maalla oli ihmeellinen voima yhdistää yhdeksi kansakunnaksi erilaisista maista saapuvat ihmismassat.⁹²⁸ Tosiasiassa puhe kansojen sulatusuunista oli harhaanjohtavaa, sillä eri kansallisuusryhmät eivät sulautuneet tai sekoittuneet keskenään, vaan pysyttelivät erillään.⁹²⁹ Joko Hainarille ei annettu tällaisia tietoja tai sitten hän ei halunnut ottaa esille niitä. Hainari toi julkisuuteen vain ne asiat, jotka edistivät hänelle tärkeitä tarkoituksia ja vahvistivat hänen identiteettiään. Hän myös ihaili Yhdysvaltoja monessa suhteessa, mukana oli ehkä kohteliaisuutta isäntämaata kohtaan tai hän ei pitänyt vaikenemiaan asioita kovin merkityksellisinä.

Vierailtuaan U.S. Public Health Service-virastossa Hainari tilasi itselleen sen julkaiseman *Social Pathology*-lehden. Kotimaahan palattuaan hän lähetti lehden pyynnöstä toimitukseen Mannerheimin Lastensuojeluliiton Erik Mandelinin artikkelin suomalaisesta lastenhuollosta. Daisy Robinson pyysi myös Hainaria kirjoittamaan *Social Pathology*-lehteen artikkelin suomalaisten sosiaalisesta hyvinvoinnista, avohoidosta ja rikollisuuden ehkäisystä, sukupuolitautilien valvonnasta ja niiden yhteydestä prostituutioon. Robinson halusi erityisesti tietää, millä menetelmillä sukupuolitautilien tartuntaa ja henkilöiden ”epänormaalia luonnetta” selvitettiin Suomessa. Lisäksi hän pyysi informaatiota keinoista, joilla paljastettiin oikeuteen joutuvien sukupuolitaudit ja kuinka tartunnan lähdeä jäljitettiin. Myöhemmin Robinson pyysi Hainarilta vielä toista

---

923 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925.

Leikekirja; Uusi Suomi 27.6.1925 Kirje Amerikasta.

924 Lombardo & Dorr 2006, 291, 298; Basford 2010, 159–160; Kline 2010, 517.

925 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925.

Leikekirja; Uusi Suomi 27.6.1925 Kirje Amerikasta.

926 Hietala 1985a, 132–133; Saura 2018, 56.

927 Kotiliesi 1.11.1925 Havaintoja Amerikan kotitaloudesta.

928SKS KIA THa kotelo 2 Puheita USA:ssa 1925.

929 Black 2003, 22; Pietikäinen 2013, 311.

artikkelia Suomen rikollisuudesta, erityisesti nuorisorikollisuudesta.⁹³⁰ Näistä artikkeleista ei ole säilynyt dokumentteja eikä tietoa siitä, kirjoittiko Hainari niitä. Kun häneltä pyydettiin artikkeleita Yhdysvaltojen valtakunnallisen viraston lehteen, se osoittaa, että hänen katsottiin olevan perehtynyt Suomen sosiaaliseen työhön.

Yksi matkan tarkoitus oli tehdä Suomea tunnetuksi Yhdysvalloissa. Hainari tunsu tämän isänmaalliseksi velvollisuudekseen. Hän nousi puhujakorokkeelle antamaan maasta idealisoidun kuvan. Rakennettuaan sankaritarinan Suomen ”vapaussodasta” hän korosti Suomen sinivalkoisia värejä esittelemällä maan kansallista kunniaa, moderniutta, tehokkuutta ja kilpailukykyisyyttä niin kongressin osanottajille, amerikansuomalaisille siirtolaisille kuin amerikkalaisillekin. Yhdysvaltojen oloista hän kirjoitti matkakertomuksia ja artikkeleita *Uusi Suomi*-, *Kotiliesi*-, ja *Suomen nainen*-lehtiin sekä lähetti kirjoituksia omaisilleen.⁹³¹

Yhdysvalloissa Hainari kertoi, kuinka ”kaikki isänmaalle” oli hänen sukupolvensa ja kansalaisryhmänsä tunnuslause. Hän piti itseään onnellisena, koska oli saanut elää ”suomalaisuuden herätyksen” aikaa, osallistunut suomalaisuuden voittokulkuun ja todistanut isänmaan vapautta.⁹³² Isänmaan palvonta ja uhrivalmius antaa itsenä alttiiksi sen puolesta olivat ominta Hainaria. Tämä piti paikkansa muidenkin naisasianaisten suhteen. Esimerkiksi Hainarin sielunsisarelle Hilda Käkikoskelle jokainen asia ja teko oli isänmaallinen.⁹³³

Suomalaisten kyvyt urheilijoina olivat Hainarille ylpeydenaihe,⁹³⁴ joita kannatti esitellä maailmalle. Hän oli ajan hermolla, sillä vuoden 1924 olympialaisissa Suomi voitti 37 mitalia ja oli suomalaislaskelmien mukaan yleisurheilussa maailman toiseksi paras maa Yhdysvaltojen jälkeen. Urheilusankaruudesta tuli 1920-luvun Suomessa kansallismielisyyden keskeinen osa. Se vahvisti kansallista identiteettiä ja havainnollisti kansan korkeaa fyysistä ja moraalista kuntoa sekä terveydentilaa. Tähän yhdistyivät raamatulliset ajatukset ihmisestä Jumalan kuvana ja kristillisestä kilpailusta. Militaristissävyisessä urheilua ihannoivassa hengessä urheiluvoitot nähtiin maailmalla todistuksena suomalaisen rodun elinkelpoisuudesta ja menestymisestä kansojen kilpajuoksussa. Urheilukilpailuilla oli yhtymäkohtia rotutieteeseen ja sitä kautta rotuhygieniaan.

---

930 SKS KIA THa kotelo 10 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925. Leikekirja ja Bb Daisy Robinson Tilma Hainarille 8.2.1925 ja 28.2.1926 ja Leikekirja. Uusi Suomi Kirje Amerikasta IV.

931 SKS KIA THa kotelo 2 Puheita USA:ssa 1925 ja kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925. Leikekirja; Uusi Suomi 19.5.1925 Jättiläishöyryllä valtamerellä; Tuulio 1952, 169, 171, 174–175.

932 SKS KIA THa kotelo 2 Oman kansan keskuudessa asuminen.

933 Koti ja yhteiskunta 15.3.1899 Suomen naisyhdistyksen vuosikokous; Siltala 1999, 668.

934 SKS KIA THa kotelo 2 Puheita USA:ssa 1925.

Ruumiinkulttuurin palvonta ja ruumiin jalostaminen voimistelun ja urheilun avulla edistivät positiivista rotuhygieniaa.⁹³⁵

Hainarin puheissa merkittävällä sijalla olivat Suomen uskonnolliset liikkeet, joita hän piti suurena siunauksena kansalle, sekä raittius- ja kansallisuusliikkeet. Hän piti myös niitä luonteeltaan uskonnollisina. Kun jokin kansainvälinen aatevirtaus yritti saada jalansijaa Suomesta, sen tuli Hainarin mukaan olla luonteeltaan jollain lailla uskonnonomainen ja pyhä. Vasta sitten se kykeni murtamaan suomalaisten individualismin.⁹³⁶ Hainari peilasi muita aatteita vasten kristinuskon arvomaailmaa. Hän käytti oman aatemaailmansa keskeistä sisältöä kansallisen itsetunnon rakentamiseen, kun hän painotti suomalaisten ylevää aatteellisuutta.

Hainari tähdensi Amerikan-esitelmässään erityisenä suomalaisena rotuominaisuutena individualismia, jonka taustatekijänä hän piti maan eristyneisyyttä ja sen asukkaiden kamppailua ankaria luonnonolosuhteita vastaan.⁹³⁷ Oli tavallista, että suomalaiset korostivat kotimaansa itsenäistä luonnetta ja ainutlaatuisia piirteitä kansainväliselle yleisölle, kun he toivoivat Suomelle asemaa niiden joukossa.⁹³⁸

Puhuessaan naisille Hainari kiinnitti huomiota suomalaisten hyvinvointiin. Naiset kehittivät maan kotitaloutta ja lastensuojelua, joita Hainari piti naisten keskeisinä toiminta- ja osaamisalueina. Hän kertoi, että suomalainen sosiaalilainsäädäntö oli hyvin edistysellinen.⁹³⁹ Todellisuudessa Suomen sosiaalinen turvaverkko oli tuolloin seitinohut, hyvinvointiajattelu paljolti lapsenkengissään ja monet tärkeät sosiaalilait puuttuivat. Hyvinvointia oli alettu pala palalta rakentaa 1920-luvun alkupuolella punavankiarmahduksilla, torpparilailla, uskonnonvapauslailla, oppivelvollisuuslailla ja köyhäinhuitoilla, mutta esimerkiksi huolenpito prostituoiduista, kansanterveystyö ja lastensuojelu olivat lähinnä kansalaisjärjestöjen vastuulla.⁹⁴⁰ Aikalaiset pitivät kuitenkin Skandinavian maiden sosiaalihuoltoa uudenaikaisena, koska niissä kehitettiin laitoshoidon esimerkiksi degeneroitujen eristämistarkoituksiin. Se olikin laitosrakentamisen keskeinen peruste 1920-luvulla.⁹⁴¹

---

935 Hietala 1985b, 433, 437, 446; Kaarina Mäkinen 1992, 36; Laine 2007, 227; Kokkonen 2008, 83, 98, 115, 122–123, 144; Meinander 2012, 120; Elmgren 2016, 334; Keskinen 2016, 131, 134.

936 SKS KIA THa kotelo 2 Puheita USA:ssa 1925 ja kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925. Leikekirja; Uusi Suomi 19.5.1925 Jättiläishöyryllä valtamereillä; Tuulio 1952, 169, 173, 175.

937 SKS KIA THa kotelo 2 Puheita USA:ssa 1925; Tuulio 1952, 173.

938 Elmgren 2016, 320.

939 SKS KIA THa kotelo 10 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925. Leikekirja. Lehtileike, ei tietoa lehden nimestä eikä päivämäärää.

940 Korppi-Tommola 1990, 58–61; Pylkkänen 2009, 122; Elmgren 2016, 333; Korppi-Tommola 2016, 27.

941 Häkkinen 1995, 171–172; Harjula 1996b, 149–150; Harjula 2007, 47.

Tilma Hainari jäi Yhdysvaltoihin vielä muutamiksi kuukausiksi International Council of Women-järjestön kongressin jälkeen. Hänen nuorin sisarensa Sanni Hagan työskenteli sairaanhoitajana Yhdysvalloissa ja sisarukset tekivät kiertomatkan maassa. He oleilivat jonkin aikaa Chautauqua-laitoksessa New Yorkissa. Se oli Hainarin mukaan maailmankuulu sivistyslaitos, ja siitä tuli Hainarille merkityksellinen paikka.⁹⁴²

Chautauqua-laitoksen periaatteena oli: ”Kasvatusta jokaiselle, kaikkialla ja tiedon kaikilla aloilla, kristinuskon elähdyttämänä.” Hainarin mukaan laitoksessa ei eroteltu ”uskonlahkoja”, siellä saarnasivat maan eri kirkkojen tunnetuimmat saarnaajat ja pyrkimyksenä oli saada kaikki Kristuksen seuraajat kotiutumaan. Hainari ajatteli kertomansa mukaan itsekin, että kirkkoilla oli pääosin sama kristillinen oppi, vaikka eri painotukset.⁹⁴³ Yhdysvaltojen kokemukset avarsivat muiden vaikutteiden lisäksi myös Hainarin uskonnollista katsomusta.

Chautauqua-laitoksen ohjelmaan kuului luentosarjoja ja kursseja eri tieteenaloilta. Esimerkiksi luonnontiede oli arvostettua.⁹⁴⁴ Biologi Albert E. Wiggam kuului vakituisiin luennoitsijoihin. Hän esitelmöi eugeniikasta, joka oli hänen teoriasensa mukaan kultaisen säännön heijastamista biologiaan. Wiggam esitti, että jos Jeesus olisi antanut 1920-luvulla biologisen kultaisen säännön, sen mukaan syntyneille ja ei-syntyneille tulisi tehdä se, minkä halusi tehtävän itselleen.⁹⁴⁵ Ilmeisesti Wiggam tarkoitti tällä ainakin sitä, että epäkelpoina pidettyjen ei tulisi lisääntyä, koska heidän degeneroituneet lapsensa syntyisivät vajavaisina ja siksi onnettomina. Kristillisessä Chautauqua-laitoksessa annettiin puheenvuoro myös eugeniikan edustajalle.

Yhdysvalloissa melko monissa kristillisissä piireissä eugeniikka oli suosittua. Se ulottui uskonnon kanssa samoille aloille esimerkiksi seksuaalimoraalia ja ruumiin koskemattomuutta koskevista kysymyksistä. Papeille järjestettiin saarnakilpailuja eugeniikasta, ja retoriikassaan he käyttivät käyttökelpoisia Raamatun vertauksia esimerkiksi jälkeläisille periytyvistä isien pahoista teoista tai talenteista, joita ihmisille annettiin erilainen määrä. Eugeniikka saatettiin nähdä suorastaan uudenlaisena kristinuskon tulkintana. Jotkut käytännönläheiset kirkonmiehet pitivät eugeniikkaa tieteellisenä ratkaisuna sosiaalisiin ongelmiin. Yhdysvaltalaisessa sisälähetystä vastaavassa Social Gospel -liikkeessä eugeniikkaa pidettiin keinona tarttua sosiaalisten epäkohtien syihin sen sijaan, että korjattaisiin niiden seurauksia. Social Gospel -liike innosti

---

⁹⁴² SKS KIA THa kotelo 1 Chautauqua; Tuulio 1952, 172–173.

⁹⁴³ SKS KIA THa kotelo 1 Chautauqua ja kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 4–14.5.1925. Artikkeleita.

⁹⁴⁴ SKS KIA THa kotelo 1 Chautauqua ja kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 4–14.5.1925. Artikkeleita.

⁹⁴⁵ Kevles 1985, 59.

WCTU:ta, Valkonauhan kansainvälistä emojärjestöä, ja vaikutti sitä kautta suomalaiseen tytäjärjestöön.⁹⁴⁶

Hainarin ollessa Chautauqua-laitoksessa ohjelmassa ei ilmeisesti ollut Wiggamin luonnontieteellisiä luentoja, koska hän ei maininnut niitä. Luonnontieteet kuuluivat kyllä Tilma Hainarin kiinnostuksenkohteisiin. Hän oli kiinnittänyt niihin erityistä huomiota esimerkiksi Haagissa 1904, missä hän ihaili Rembrandtin maalausta Tohtori Tulpin anatomian luento. Hainarin mukaan ruumiinavausta kuvaava maalaus esitti älyn toimintaa ”elävänäköisemmin” kuin koskaan aikaisemmin.⁹⁴⁷ Maalauksen on usein ajateltu esittävän modernin, rationaalisen, analyyttisen ja ennakkoluulottoman tieteellisen käsityksen esiinmurtautumista.⁹⁴⁸

Rotuhygienian kannattajat olivat tieteestä kiinnostuneita ja edistykseen uskovia, uudistushenkisiä ihmisiä, jotka etsivät tieteellisiä ratkaisuja sosiaalisille ongelmille. Ne medikalisoitiin eli yritettiin selittää luonnontieteillä, joiden voittokulku vahvisti uskoa ihmisen kaikkivoipaan kykyyn parantaa sosiaalisia sairauksia. Toiseen suuntaan osoitti biologian uusi haara, perinnöllisyystiede, joka muutti käsityksiä ihmisen kehitysmahdollisuuksista. Perimän ylivalta määräsi niille rajat. Rotuhygienian katsottiin edustavan aikansa luonnontieteen arvostettua uusinta uutta.⁹⁴⁹

Chautauqua-laitoksesta Tilma Hainari siirtyi tutkimaan sosiaalialan laitoksia. Hän teki laitosvierailuja erityisesti Massachusettsissa, jonka laitoksia pidettiin hänen mukaansa koko Yhdysvaltojen sosiaalialan mallilaitoksina. Boston Council of Social Agencies -toimiston johtajan tohtori Robert Kelson suosituksesta hän vieraili myös Bostonissa erilaisissa laitoksissa, kuten naisten työsiirtoloissa ja tylsämielislaitoksissa. Kelson edustama organisaatio oli laaja sosiaalialan virastojen kattojärjestö.⁹⁵⁰

Tohtori Kelso antoi Hainarille tukun suosituskirjeitä eri laitoksiin. Säilyneiden suositusten mukaan Suomen hallitus oli lähettänyt Tilma Hainarin Yhdysvaltoihin virallisena valtuutettuna tutkimaan maan sosiaalipalveluja ja alan laitoksia. Suomen hallitusta kiinnosti erityisesti tylsämielisten hoito ja kohtelu sekä Yhdysvaltojen tylsämielislainsäädäntö. Suomen hallitus halusi saada suosituksen sterilisaation käyttöönottamista varten. Kyseessä oli Hainarin hyvin tunteman puoluetoverin, rikosoikeuden professori Antti Tulenheimon johtama Kokoomuksen ja Maalaisliiton

---

946 Rosen 2004, 15–18, 24–25, 32–34, 38–40, 112–113; Mattila 2017, 255, 263–266, 275–276.

947 KA NJKL Kotelo 124 Tilma Hainari muistelmien käsikirjoituksia–Toiminta SNKL:ssä; SKS KIA THa Tilma Hainarin kirjoitukset.

948 Kari Mäkinen 2017.

949 Molarius 1998, 94; Mattila 1999, 347; Wessel 2018, 46.

950 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925. Leikekirja ja kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 4–14.5.1925. Artikkeleita.

vähemmistöhallitus. Sen hallitusohjelmassa mainittiin muun muassa sosiaaliset uudistukset. Myös International Council of Women-järjestön edustaja Olive Cambell lähetti eräälle ystävälleen kirjeen, jossa hän kertoi Tilma Hainarin haluavan tietoa tylsämielisten ”suojelusta” kuten steriloisesta ja muista sosiaalihygieenisistä toimista. Nimeämättömästä lehtileikkeestä heinäkuulta 1925 ilmeni, että ”Madame Hainari” oli Suomen virallinen lähettiläs tutustumassa Yhdysvaltojen kasvatustieteisiin.⁹⁵¹ Ainoa suomalainen dokumentti, joka viittaa näihin tehtäviin, on maininta maalaisliiton *Turunmaa*-lehdessä. Siinä todetaan siveellisyyskomitean toiminnan selvityksen yhteydessä, että puheenjohtaja Tilma Hainari tutki Yhdysvalloissa rotuterveys- ja siveellisyystyötä.⁹⁵²

Hainari jatkoi tutkimuksiaan New Yorkissa. Hän kävi Yhdysvalloissa yhteensä 30 laitoksessa. Laitoksia oli monentyyppisiä. Osa oli tarkoitettu naisalkoholisteille ja naisrikkolisille, osa oli mielisairaaloita ja tylsämielislaitoksia. Eräissä hoidettiin pahantapaisia ja ”normaaleja” lapsia, ja joukossa oli lasten tuomioistuin. Hän tutustui myös aviottomien äitien ja heidän lastensa turvakotiin. Jotkut laitokset hoitivat useita kansanterveyteen ja rotuhygieniaan liittyviä tehtäviä. Mukana oli opetusalan laitos, kieltolain valvontaan ja lakien toimeenpanemiseen keskittyvät laitokset sekä naispoliisiyhdistys. The Childrens’s Village -laitoksesta ja Boston Psychopathic Hospital-sairaalaista Tilma Hainari toimitti tietoja valtioneuvoston lastensuojelukomitealle ja American Child Health Association- yhdistyksestä sekä ravitsemukseen keskittyneestä The New York Diet Kitchen Association- yhdistyksestä esitteitä Mannerheimin Lastensuojeluliitolle.⁹⁵³

Matkatuliaisina Suomeen lähti omakohtaisten kokemusten lisäksi ”monta kirstullista” selontekoja laitoksista ja ennen muuta rotuhygieniää koskettavaa kirjallisuutta ja lehtiä.⁹⁵⁴ Kirjallinen materiaali samoin kuin vierailujen kohteet vahvistavat, että opintomatkan pääasiallinen tarkoitus ja keskeinen motiivi oli tutustua amerikkalaisen rotuhygienian sovelluksiin erityisesti tylsämielisyössä.

Tilma Hainari sai Yhdysvalloista monenlaisia eväitä. Kongressissa hän perehtyi niihin asioihin, jotka puhuttivat naisia kansainvälisesti. Chautauqua tarjosi huvia ja hyötyä sekä uusia ulottuvuuksia kristinuskoon. Yhdysvaltojen kiertomatalla hän tutustui sekä amerikkalaisiin että amerikansuomalaisiin ja sai tehdä tunnetuksi rakasta isänmaataan. Perinpohjainen kierros

---

951 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925. Leikekirja ja kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 4–14.5.1925. Artikkeleita; Uino 1994, 490–491.

952 Turunmaa 2.12.1925 Elinjuurtenhoitoa kansalaisavustusten turvissa.

953 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 4–14.5.1925. Artikkeleita. ja kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 1925. Luettelo laitoksista, joihin Tilma Hainari tutustui.

954 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925. Leikekirja.

sosiaalialan laitoksissa ja virastoissa antoi uusia, syvälle luotaavia visioita moraalireformi-, sosiaali- ja erityisesti rotuhygieniatyöhön. Hän käytti propagandassaan entistä enemmän amerikkalaisia esimerkkejä ja välitti vaikutelmiaan valtionhallinnon tasolle asti. Hainari orientoitui entistä vahvemmin negatiiviseen rotuhygieniaan, jonka tienraivaajiin Yhdysvallat kuului.

Valtaosassa matkan jälkeen kirjoitetuissa rotuhygieniasta koskevissa kirjoituksissa ja esitelmissä Hainari kertoi rotuhygieniasta Amerikan malliin. Yhdysvaltojen-matka jätti pysyvän jäljen ja muodosti murroksen Tilma Hainarin rotuhygieniainnostuksessa.

2 AMERIKAN MALLI TULEE MUKAAN PROSTITUUTIO-ONGELMAN RATKAISUYRITYKSIIN

Palattuaan kotimaahan Tilma Hainari alkoi hyödyntää matkalta saamiaan uusia tietoja. Työ jatkui lähinnä entisten siveellisyysongelmien parissa, koska ne olivat edelleen ratkaisematta. Yksi niistä oli prostituutiokysymys. Hainari oli vakuuttunut yhdysvaltalaisesta tavasta kohdella prostituutorikoksista tuomittuja tyttöjä ja naisia. Hän kirjoitti *Suomen nainen* -lehteen ihailevaan sävyyn tyttöjen kasvatuslaitoksesta. Kirjoituksen tarkoitus lienee ollut vauhdittaa vuoden 1924 sukupuolitautilien ehkäisemiskomitean mietinnön ehdotusten toteuttamista. Hainarin kuvailema amerikkalainen laitosjärjestelmä peilautui sukupuolitautilien ehkäisemiskomitean ehdotuksiin, joiden pohjana olivat siveellisyyskomitean kaavailut eriasteisista laitoksista.⁹⁵⁵

Industrial School for girls -työkoulussa kasvatuslaitokseen tuomitut tytöt luokiteltiin eri paikkoihin henkisen ja fyysisen terveydentilan mukaan. Uusi tulokas joutui vastaanottokotiin, jota Hainari vertasi ”suureen perheeseen”. Silti tytöt olivat siellä jatkuvan silmälläpidon alaisina.⁹⁵⁶ Tarkkailu oli osa sivistämisprosessia samoin kuin yksi muoto ranskalaisen filosofi Michel Foucaultin biovallaksi nimeämää ilmiötä. Uudelleen muotoillussa sosiaalisessa työssä siveellisesti sairastuneina pidettyjä seulottiin, tarkkailtiin, laitostettiin ja kasvatettiin uudennlaisilla tekniikoilla ja metodeilla. Tämän ajateltiin olevan hyödyllistä myös toiminnan kohteille, koska toiminta tapahtui hyvässä tarkoituksessa eikä rankaisemismielessä. Biovalta sopi ajan henkeen, ja monet feministiset eugeenikot kannattivat vastaavia menetelmiä.⁹⁵⁷

---

955 Ehdotus sukupuolitautilien vastustamiseksi. Komiteamietintö 1924, 138–141; KA NJKL kotelo 65 Kertomus SNKL:n Siveellisyyskomitean toiminnasta 1924.

956 Suomen Nainen 29.5.1926 Industrial School for girls.

957 Foucault 1978, 89, 139–141; Johannisson 1990, 116; Helén 1997, 15; Ojakangas 1997, 257; Uimonen 1999, 16; Saarikangas 2002, 69; Annola 2011, 165; Wessel 2018, 227.

Hufvudstadsbladet-lehden haastattelussa Tilma Hainari kertoi vierailustaan toiseen tyttöjen kasvatuslaitokseen, jonne oli yhteiskuntavaarallisina ”internoitu” satoja tyttöjä. Nopealla puuttumisella ja tehokkaalla kasvatuksella valtaosa heistä saatiin Hainarin mukaan lainkuuliaisiksi. Hän piti Suomen tilanteessa ”pahan juurena” sitä, että täältä puuttuivat nuorten tyttöjen pelastuskodit, kun taas Yhdysvalloissa heidän hyväkseen toimittiin aktiivisesti.⁹⁵⁸ Hainari käytti tunteisiin vetoavaa raamatullista kielikuvaa pahan juuresta puhuessaan nuorten hairahtuneiden tyttöjen hoidon laiminlyömisestä. Ilmeisesti yksi syy heille tarkoitettujen turvakotien kipeään tarpeeseen oli se, että Hainarin mielestä nuorten rikollisten joukossa nuori tyttö oli suurin siveellinen vaara yhteiskunnalle samalla kun hän tuhosi oman elämänsä. Tämä ei Hainarin mukaan ollut kuitenkaan hairahtuneen tytön oma syy, koska hän oli mieleltään lapsi, vaikka ruumiillisesti aikuinen.⁹⁵⁹ Yhteiskunnan tuli huolehtia erityisesti nuorista harhateille joutuneista, koska varhaisella puuttumisella heille oli mahdollista opettaa uudenlainen elämäntapa.

Lehden seuraavassa numerossa Hainari jatkoi samaa teemaa. Kuvaus *Reformatory for Women* -laitoksesta oli myönteinen, ja tavoitekin oli sama, nopeuttaa samankaltaisten laitosten saamista Suomeen. Hainarin näkemystä vahvisti laitoksen johtajan Dessie D. Hodderin prostituoitujen luokittelutapa, joka oli samantapainen kuin hänellä itsellään. Ensimmäiseen luokkaan sijoittuvat voitiin kasvatuksen jälkeen palauttaa yhteiskuntaan. Seuraavaan kategoriaan kuuluivat naiset, joiden suhteen ei päästy varmuuteen. Kolmannen luokan muodostivat erityisenä uhkana pidetyt tylsämieliset naiset, joiden lisääntyminen tuli estää rotuhygienisistä syistä. Heidät tulisi eristää karjataloustoihin maataloille, jotka parhaassa tapauksessa rahoittaisivat itse itsensä.⁹⁶⁰

Yleisesti nähtiin kielteisenä ilmiönä, jos tylsämielinen tai muulla tavoin riskiäksilö aiheutti taloudellista taakkaa. Laitosten haluttiin tulevan toimeen omillaan ainakin osittain. Ylikansallisen käytännön mukaan työnteko oli pakollista turvakodeissa ja laitoksissa. Raskasta ruumiillista työtä pidettiin kuntouttavana ja sen katsottiin johdattavan ajatukset pois entisestä elämästä paremmin kuin istumatyön. Työn tekeminen oli myös ammattikoulutusta.⁹⁶¹ Työnteko oli tarpeen myös siksi, että moraalireformistien silmissä prostituoitujen saattoivat näyttäytyä velttoina ja tahdottomina.⁹⁶² Tuottavuus ja tehokkuus olivat ajankohdan arvostetut hyveet, portti kansalaisoikeuksiin ja oikeaan moraliin. Työnteko oli ihmisarvon mitta yhteiskunnassa ja keskeinen arvo sekä luterilaisen työmoraalin että liberalismien oppien

---

958 *Hufvudstadsbladet* 18.11.1925 Hur är det med kvinnofriden på våra gator?

959 SKS KIA THa kotelo 2 Naispoliisiasia. Alustus ja puhe.

960 Suomen Nainen 5.6.1926 *Reformatory for Women*.

961 Halmesvirta 1995, 52; Harjula 1996b, 37–38; Markkola 2002a, 230, 236; Wessel 2018, 205.

962 KA SVNL arkisto Hb:3 42 Uskonto. Naispoliisiasiaan liittyviä 1921. Naispoliisikysymys liite 4.

mukaan. Työtä tekevä tuli toimeen omillaan, ja työnteon vaikutuksia pidettiin siunauksellisina ja parantavina.⁹⁶³

Myös Tilma Hainarin velvollisuuseetoksen värittämään ajatteluun kuului, että jokaisen tuli olla jollain tavalla tuottava ja hyödyllinen kansalainen. Kun tylsämielisillä itsellään ei ollut ymmärrystä hyödyttää yhteiskuntaa, valtion velvollisuus oli tehdä heidän puolestaan päätökset. Myös laitoshoidossa jokaisen vähänkin kynnelle kykenevän tuli osallistua työhön yhteiskunnan hyväksi.

Eräässä tekstissä Hainari toi esiin, että ”joutilaisuus oli synnin äiti ja ahkeruus oli siveyden sauva”.⁹⁶⁴ Näiden lauseiden avulla hän halusi osoittaa, että työn tekeminen kasvatti moraalia ja itsekuria, kun taas joutilaisuus houkutteli synnin kiusauksiin. Kova työ piti kurissa ruumiin ja ajatukset. Lisäksi työn tekeminen nosti kansallista tehokkuutta, joka oli tärkeää sekä kansalaisten hyvinvoinnin että kansainvälisen menestymisen takia ja oli myös yksi rotuhygienian avaintavoitteista.

Prostituoituja koskevaa aihepiiriä jatkoi Yhdysvalloissa vähän ennen Tilma Hainarin matkaa julkaistu useiden naisjärjestöjen laatima yhteenveto *Minimivaatimukset rikollisten tyttöjen ja naisten valvonnassa ja kasvatuksessa*. Hainari piti julkaisua huomionarvoisena, koska myös se sisälsi suurin piirtein samanlaisen prostituutujen luokittelujärjestelmän erilaisiin laitoksiin kuin siveellisyyskomitean hoitosuunnitelma. Hainari halusi jakaa *Minimivaatimukset* siveellisyyskomitean moraalireformisteille ja käänsi ne suomen kielelle.⁹⁶⁵ Katsauksessa rikollisilla tarkoitettiin lähinnä prostituoituja, koska naiset tekivät vain harvoin muita kuin seksuaalirikoksia lieveilmiöineen. Niihin kuuluivat juopottelu, omaisuusrikokset ja lapsensurmat.⁹⁶⁶

Hainari sai Yhdysvalloissa vahvistusta näkemykselleen prostituutujen hierarkkisesta luokittelusta ja jakamisesta erilaisiin laitoksiin ja pyrki kirjoituksillaan todistamaan, että Yhdysvalloissa saavutettiin hyviä tuloksia samankaltaisella järjestelmällä, jonka siveellisyyskomitea oli suunnitellut.

Hainari käsitteli prostituutiokysymykseen myös artikkelissa *Naisrauha turvattava*, joka julkaistiin useissa sanomalehdissä. Siinä hän vaati naisille katurauhaa ja piti sen puuttumista kansallisena häpeänä etenkin, kun asia oli korjattu muissa sivistysmaissa. Suomessa naisetustajien anomukset asian hoitamiseksi oli jätetty huomiotta, vaikka Hainarin mukaan Helsingissä liikkuvat säädyllisetkin naiset saivat etenkin pimeään aikaan kokea miesten loukkaavaa lähentelyä. Miehiä puolestaan lähenteli naisten joukossa ”eräs

---

963 Harjula 1996a, 118–119; Harjula 1996b, 37; Wessel 2018, 205.

964 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia.

965 SKS KIA THa kotelo 1 Minimivaatimukset rikollisten tyttöjen ja naisten valvonnassa ja kasvatuksessa.

966 Suhonen 1996, 216–219; Korppi-Tommola 2001, 74.

alennuksen tilassa elävä luokka,”⁹⁶⁷ jolla Hainari tarkoitti prostituoituja. Kunnialliset naiset saivat siis kärsiä sekä siveettömien miesten että naisten mainetta turmelevien prostituoitujen käytöksestä.

Siveellisyyskomitea ryhtyi sanoista tekoihin ja kokosi Tilma Hainarin johdolla sekä prostituutio- että katurauhakysymyksen ratkaisemiseksi lähetystön, joka kääntyi oikeus- ja sisäministerin sekä kaupungin poliisimestarin puoleen.⁹⁶⁸ Hainari lähipiireineen ei ollut yksin vaatimassa katurauhaa kunniallisille naisille, vaan esimerkiksi työläisnaisaktivistit vaativat ratkaisua tähän ongelmaan. Siveellisyyskysymys oli myös heille niin keskeinen, että siinä asiassa he olivat valmiit ylittämään luokkarajojen korkean muurin.⁹⁶⁹

Kotimaan lisäksi Hainari osallistui kansainväliseen prostituutiokeskusteluun International Council of Women-järjestön tapaamisissa. Hainarin mukaan niissä maa toisensa jälkeen selosti prostituution lakkauttamisesta saatuja hyviä tuloksia, mutta Suomen edustaja joutui häveten vaikenemaan tai vaihtoehtoisesti tunnustamaan, että naisten pakollinen tarkastus jatkui yhä. Hainarin mielestä tämä oli sama asia kuin laillistetun prostituution salliminen. Hallitus ei myöskään ollut hänen mukaansa ryhtynyt mihinkään toimiin ehkäistäkseen sukupuolitautilien leviämistä.⁹⁷⁰

Hainari koki, että kansainvälisen kilpailuaseman ja kansakunnan itsetunnon kannalta oli häpeällistä julkisesti tunnustaa, että prostituutio-ongelma, josta suomalainen moraalireformi oli lähtenyt liikkeelle 1880-luvulla,⁹⁷¹ ei ollut vielääkään ratkennut.

Suomen naisten kansallisliiton siveellisyyskomitea ahkeroi jouduttaakseen prostituutiokysymyksen ratkaisua. Se lähestyi kerta toisensa perään sekä ministereitä että lääkintöhallituksen johtavia viranomaisia. Komitea vaati heitä toteuttamaan valtion sukupuolitautilien ehkäisemiskomitean esittämät toimet, joita Hainari oli pitänyt tuloksellisina Yhdysvalloissa. Tämä antoi siveellisyyskomitean vaatimuksille lisäpontta. Silti valtion komitean mietintö kierteli lausuntokierroksella lääkintöhallituksessa ja lääkäriseuroissa lähes seitsemän vuotta. Siveellisyyskomitea käytti vaikutusvaltaansa eräisiin oikeiston

---

967 SKS KIA THa kotelo 1 Naisrauha turvattava ja kotelo 2 Puheita siveellisyyskomitean kokouksissa; Helsingin Sanomat 15.11.1925 Naisrauhan turvaaminen kaduillamme; Hufvudstadsbladet 27.11.1925 Svenska åtgärder för kvinnofriden skola beaktas.

968 SKS KIA THa kotelo 1 Naisrauha turvattava ja kotelo 2 Puheita siveellisyyskomitean kokouksissa; Helsingin Sanomat 15.11.1925 Naisrauhan turvaaminen kaduillamme; Hufvudstadsbladet 27.11.1925 Svenska åtgärder för kvinnofriden skola beaktas.

969 Rajainen 1973, 190–194; Sulkunen 1989, 39.

970 KA NJKL kotelo 65 Kertomus SNKL:n Siveellisyyskomitean toiminnasta 1924; SKS KIA THa kotelo 1 Naisrauha turvattava ja kotelo 1 Josephine Butler; SNKL:n vuosikertomus 1924 ja 1925.

971 Rajainen 1973, 11, 27; Markkola 2002a, 166; Svanström 2006, 113; Uimonen 2011, 112; Tiina Kinnunen 2014, 70; Sandell 2015, 29.

naiskansanedustajiin ja pyysi heitä jättämään asiasta toivomusaloitteita eduskunnalle. Näin tapahtuikin, ja porvarisnaisten lisäksi myös eräät vasemmiston naisedustajat jättivät asiasta eduskunnalle aloitteita. Kiirehtimisestä huolimatta asia ei edennyt vuosikausiin, ja siveellisyyskomitean mukaan sen toiveikas mieliala tyrehtyi.⁹⁷² Sukupuolitautien ehkäisykomitean mietintö jäi kuolleeksi kirjaimeksi ja myös prostituoituja koskevan irtolaislain säätäminen pitkittyi pitkittymistään.⁹⁷³

Siveellisyyskomitealla oli niin läheiset suhteet eräisiin naiskansanedustajiin, että se saattoi esittää heille pyyntöjä ja kehotuksia, joita myös noudatettiin. Aloitteen tekijöistä Mandi Hannula kuului Suomen naisten kansallisliiton lakivaliokomiteaan,⁹⁷⁴ jossa käsiteltiin muun muassa moraalireformiin ja rotuhygieniaan liittyviä lakiasioita. Sukupuolitautien ehkäisemiskomitean mietintöön kuului lakiehdotuksia, ja lakikomitean puheenjohtaja Hainari yritti vaikuttaa siihen, että rikoslakiin otettaisiin sterilointi mukaan. Siveellisyyskomitea painosti myös saadakseen avioliittolakiin ja sterilointilakiin mukaan tärkeinä pitämiään pykäläiä. Nämä olivat keskeisiltä osin rotuhygienisiä lakeja, ja eräiltä kohdin myös lastensuojelulaissa oli rotuhygienistä sisältöä.

Siveellisyyskomitean ohjenuoraa noudattavat naiskansanedustajat ehdottivat asteittaista laitostajärjestelmää ja kannattivat eristämistä rotuhygienisen vaaran takia. He valittivat anomustensa perusteluissa sitä, että ”ehkäisevä ja pelastava” siveellisyystyö oli yksityisen hyväntekeväisyyden vastuulla, eikä sukupuolitautien ehkäisemisellä ei ollut lain voimaa takanaan. Naisedustajat painottivat, että siveettömyys oli entistä huutavampi epäkohta. Tällä he tarkoittivat erityisesti prostituutiota ja siihen liittyvää sukupuolitautien lisääntymistä. Olemassa oleva järjestelmä tyytyi antamaan prostituoiduille tilapäistä hoitoa tehokkaan eristämisen sijaan.⁹⁷⁵

Koska prostituoitujen laitostoiminnan järjestäminen valtion varoilla polki paikoillaan, siveellisyyskomitea anoi 1926 ja 1927 yhdessä Helsingin kaupunkilähetyksen kanssa valtionavustusta vastaanottokodin saamiseksi. Toive jäi Hainarin mukaan jälleen hurskaaksi haaveeksi. Moraalireformityö prostituoitujen parissa säilyi edelleen lähinnä kristillisillä järjestöillä eikä saavuttanut sitä laajuutta ja suunnitelmallisuutta, mitä siveellisyyskomitea

---

972 KA NJKL kotelo 65 Kertomus SNKL:n Siveellisyyskomitean toiminnasta 1924; SKS KIA THa kotelo 1 Naisrauha turvattava; SNKL:n vuosikertomukset; Ehdotus sukupuolitautien vastustamiseksi. Komiteanmietintö 1924; Lähteenoja 1944, 71.

973 Irtolaislaki säädettiin 1936.

974 SKS KIA THa kotelo 8 Siveellisyyskomitea. En återblick på sedlighetskommitens i Finlands Kvinnors Nationalförbund 1923; Katsaus Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitean toimintaan 1923; SNKL:n vuosikertomus 1923, 1927 ja 1928.

975 KA NJKL kotelo 65 Kertomus SNKL:n siveellisyyskomitean toiminnasta 1924; SKS KIA THa kotelo 1 Naisrauha turvattava; SNKL:n vuosikertomus 1927 ja 1928.

toivoi ja mikä sen mukaan oli käytössä esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Ruotsissa.⁹⁷⁶

Siveellisyyskomitea pettyi valtiovallan toimiin, mutta silti sen mielestä koko moraalireformi ja erityisesti prostituoitujen pelastaminen oli viime kädessä naisten oman valveutuneisuuden ja yhteiskunnallisen päätäntävällän varassa.⁹⁷⁷ Esimerkiksi Kokoomuksen joukoissa naisilta odotettiin moraalin ylläpitoa ja naisten oikeuksien valvomista, mutta ei juuri muuta poliittista osallistumista. Naiset itsekkin enimmäkseen toivoivat miesten hoitavan päivänpolitiikan, ja heidän osallistumisensa yhteisten asioiden hoitoon oli laimeaa ajan poliittisesti vaihtelevissa olosuhteissa.⁹⁷⁸ Tilma Hainari osallistui aktiivisesti politiikan tekoon Kokoomuksen taustavaikuttajana samoin kuin eräät muut Suomen naisten kansallisliiton jäsenet, kuten edistyspuolueen kansanedustaja Mandi Hannula ja kokoomuslainen kunnallispoliitikko Olga Oinola.⁹⁷⁹ Siveellisyyskomitea pyrki aktivoimaan naisten osallistumista yhteisten asioiden hoitoon, koska sitä pidettiin pätevänä tapana edistää hallinnon ja lainsäädännön tasolla moraalireformia, jonka se katsoi kiinnostavan naisia ja kuuluvan naisille.

Kun siveellisyyskomitean havittelemia tehokkaampia ja tieteellisempiä tapoja eristää prostituoituja ei vielä saatu, se tuki ja avusti taloudellisesti herätyskristillisiä pelastuskoteja. Se muun muassa osallistui Helsingin kaupunkilähetyksen Rajamäen ”siveellisesti suojattomille naisille” tarkoitetun siirtolan perustamiskustannuksiin.⁹⁸⁰ Naissiirtolassa vallitsi kristillinen henki, ja laitoksen johtajan diakonissa Elsa Wennerströmin mukaan kodin perimmäinen pyrkimys oli saattaa nuoret naiset Jumalan yhteyteen. Siveellisyyskomitea piti siirtolan toimintaa siunauksellisena. Komitean tukeman Pelastusarmeijan Porvoon äiti-lapsi-kodin johtaja kirjoitti komitealle 1930, että kodin asukkaista jokainen oli ennen pois lähtöään kertonut tulleen Jumalan lapseksi.⁹⁸¹ Herätyskristillisten järjestöjen turvakotitoiminta oli sisälähetystyötä, jonka lopullinen päämäärä

---

976 KA NJKL kotelo 65 Kertomus SNKL:n Siveellisyyskomitean toiminnasta 1924; SKS KIA THa kotelo 1 Naisrauha turvattava; SNKL:n vuosikertomus 1926 ja 1927; Lähteenoja 1944, 59.

977 KA NJKL kotelo 65 Kertomus SNKL:n siveellisyyskomitean toiminnasta 1924; SKS KIA THa kotelo 1 Naisrauha turvattava ja kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia; SNKL:n vuosikertomus 1927 ja 1928.

978 Mattila 1999, 172; Seppo Hentilä 2006, 148–152; Vares 2009, 82; Meinander 2012, 68–87.

979 Marjomaa 2004; Jämbäck 2008, 58.

980 KA NJKL kotelo 65 Kertomus SNKL:n siveellisyyskomitean toiminnasta 1924 ja SNKL:n Siveellisyyskomitean toimintakertomuksen luonnos 1930; SNKL:n vuosikertomus 1927 ja 1930; Jalovaara 2015, 119–120.

981 KA NJKL kotelo 65 SNKL:n Siveellisyyskomitean toimintakertomuksen luonnos 1930 ja kotelo 66 Siveellisyyskomitean kirjeenvaihto R. Gundersen Fanny von Herzenille 14.2.1930; SNKL:n vuosikertomus 1927 ja 1930; Jalovaara 2015, 121–122.

oli saada aikaan hengellistä herätystä, vaikka myös sosiaalsiin olosuhteisiin yritettiin vaikuttaa.⁹⁸²

Vuonna 1930 Kaupunkilähetys avasi hairahtuneille naisille tarkoitetun Betania-nimisen vastaanottokodin. Se toimi sosiaaliministeriön rahoituksella⁹⁸³ ja oli siveellisyyskomitean suunnitteleman valtion systemaattisen laitostoiminnan yksi osa, vastaanottokoti eli ”hoidokkiaineksen lajittelulaitos”.⁹⁸⁴

Tilma Hainari piti Betania-kodin vihkiäispuheen 1930. Hän kiitti puoluetoveriaan, Kaupunkilähetyksen johtajaa pastori B. H. Päivänsalaa, joka oli ollut perustamassa sekä Rajamäen siirtolaa että Betania-kotia. Päivänsalo oli Hainarin mukaan kaksi kertaa toteuttanut siveellisyyskomitean toiveet,⁹⁸⁵ vaikka siirtola olikin lähinnä traditionaalinen turvakoti.

Hainarin mukaan Jumala siunasi Päivänsalon vahvan uskon ja pyyteettömän lähimmäisenrakkauden siivittämää työtä. Hän pyysi Jumalan siunausta myös vastaanottokodille ja voimia laitoksen johtajattarelle Elsa Wennerströmille. Hänen työnsä oli raskasta, koska vastaanottokodissa tarkkailtiin hankalien asukkaiden ruumiillista ja henkistä tilaa sekä annettiin heille hoitoa ja kasvatusta.⁹⁸⁶ Hainarin kristillisuus limittyi rotuhygieniaan, kun hän piti uskonnollisen puheen rotuhygieniateorian mukaisen laitoksen avajaisissa. Kaupunginlähetyksessä oli kristillissosiaalinen järjestö, ja vastaanottokodin perustaminen osoittaa, että sielläkin hyväksyttiin rotuhygieniää noudattava lajittelujärjestelmä.

Uskonnolliseen tulkintakehykseen alettiin sijoittaa luonnontieteen ilmiöitä, kuten käsityksiä eri tavoin poikkeavista. Kiinnostus ihmisten seksuaalimoraaliin yhdisti rotuhygieniää ja uskontoa. Rotuhygieniä puhutteli monia uskonnollisia moraalireformisteja, koska he taistelivat sellaisia paheita vastaan, joiden ajateltiin johtuvan perinnöllisyydestä.⁹⁸⁷ Perinnöllistä pahaa vastaan oli käytävä sellaisilla aseilla, joilla voitiin ehkäistä sen hyökyaalto. Tilma Hainari ja hänen lähipiirinsä moraalireformistit eivät nähneet rotuhygienian olevan ristiriidassa kristinuskon kanssa.

Pirjo Markkolan mukaan ammattikoulutus ja valmentaminen työelämään nousivat turvakodeissa etualalle 1920-luvun loppua kohti. Puhe langenneiden nostamisesta jäi sivuun vanhentuneena sanontatapana. Turvakotien asukkaista puhuttiin esimerkiksi kunnostautuvina kansalaisina,

---

⁹⁸² Markkola 2002a, 212.

⁹⁸³ Jalovaara 2015, 133.

⁹⁸⁴ KA NJKL kotelo 65 Kertomus SNKL:n siveellisyyskomitean toiminnasta 1924 ja SNKL:n Siveellisyyskomitean toimintakertomuksen luonnos 1930; SKS KIA THa kotelo 2 Puheita siveellisyyskomitean kokouksissa; SNKL:n vuosikertomus 1930.

⁹⁸⁵ SKS KIA THa kotelo 2 Puheita siveellisyyskomitean kokouksissa.

⁹⁸⁶ SKS KIA THa kotelo 2 Puheita siveellisyyskomitean kokouksissa.

⁹⁸⁷ Jansdotter 2004, 96; Mattila 2017, 265–266.

jotka nähtiin aktiivisina toimijoina eikä passiivisina avun kohteina.⁹⁸⁸ Markkola ei mainitse sitä, että prostituoitujen valtavirtana pidettyjen tylsämielisten hoidossa vapaaehtoisuuteen perustuvasta turvakoti-ideologiasta⁹⁸⁹ oli siirrytty ajamaan ankarampia kontrollikeinoja, tylsämielisten eristämistä pakkolaitoksiin.

On huomattava, että Hainari ei mainitse tylsämielisten prostituoitujen steriloinnista, vaikka juuri naiset synnyttivät jälkeläisiä, joilla saattoi olla huono geeniperimä. Tilma Hainarin mielestä prostituoiduille riitti, että heidät suljettaisiin laitoksiin pois näkyviltä ja levittämästä rappiota ja tauteja useimmiten loppuiäkseen.

Ajoittain Hainarin puheissa ja kirjoituksissa pilkahti myötätuntoa prostituoituja kohtaan. Hän vaati prostituoiduille ja heidän asiakkailleen samanlaista kohtelua. Hainarin mukaan suurin osa naisista vietti kunnollista elämää, kun taas lukuisa joukko miehiä tyydytti himojaan pienen epämääräistä elämää viettävän naisryhmän asiakkaina. Hainari piti näitä miehiä kaikkein vaarallisimpina, koska he veivät taudit ja siveettömyyden perheisiinsä. Miesten valistaminen epäsiiveellisten sukupuolisuhteiden vaaroista oli osoittautunut riittämättömäksi keinoksi. Tilma Hainari arvosteli tiukkasanaisesti sitä, ettei miesten sukupuolitauteja yritetty ehkäistä mitenkään ja terveystarkastuksia tehtiin ainoastaan prostituoiduille. Hainari painotti, että sukupuolitauteja ehkäisemiseksi ja ehkä myös rangaistustoimenpiteenä prostituoitujen asiakkaillekin tuli tehdä pakkotarkastus. Hän piti vain naisille tehtävää tarkastusta vääryytenä siitäkin syystä, että kristinuskon perustaja piti molempia sukupuolia samanarvoisina ja sääli langennutta naista.⁹⁹⁰ Oli moraalireformistinaisten yhteinen näkemys, että myös prostituoitujen asiakkaita tuli rangaista.⁹⁹¹

Hainari ja muut siveellisyyskomitean naiset kokivat prostituoitujen laitosjärjestelmän aikaansaamisen omaksi tehtäväkseen. Sinnikkäillä yrityksillä toimittaa prostituoidut suljettuihin laitoksiin siveellisyyskomitea ajatteli tukevansa yhteiskunnan puhtautta ja järjestystä. Komitean naiset katsoivat toimivansa hyvissä aikeissa ja pelastavansa yhteiskunnan lisäksi myös prostituoidut. Laitoshoitoa ei heidän piirissään nähty rangaistuksena, vaan eräänlaisena parantamis- ja kasvattamistoimenpiteenä.

---

⁹⁸⁸ Markkola 2002a, 274–275.

⁹⁸⁹ Markkola 2002a, 237.

⁹⁹⁰ SKS KIA THa kotelo 1 Josephine Butler; Koti ja yhteiskunta 15.11.1911 Siveellisyyskysymys Ruotsissa.

⁹⁹¹ Helén 1997, 155; Markkola 2002a, 214, 347; Kimpimäki 2009, 55; Vares 2009, 54; Lahti 2013, 43.

3 YRITYS LISÄTÄ UUDEN AVIOLIITTO-LAIN ROTUHYGIEENISTÄ PAINOTUSTA

Tilma Hainari kohdisti aktiivisuutensa moraalien ja rotuhygienian kannalta tärkeään avioliittolakiin vielä sen jälkeen, kun avioliittolakiehdotus oli valmistunut vuonna 1924. Koska hänen vakaumuksensa mukaan ainoastaan terveet vanhemmat saivat terveitä jälkeläisiä, hän yritti kirjoituksillaan ja esitelmillään vaikuttaa siihen suuntaan, että lopulliseen avioliittolakiin saataisiin lakiehdotuksesta pois jätetty pakollinen terveystodistus avioliiton ehdoksi.

Hainari ei vaikuta olleen kovin kiinnostunut avioliittolakiehdotuksen epileptikkoja tai kuuromykkiä koskevista relatiivista avioliittoesteistä, joista saattoi saada vapautuksen erikoisluvalla.⁹⁹² Epilepsiaa sairastavat hän mainitsi yhden kerran, mutta kuuromykistä hän ei puhunut mitään. Ensisijainen asia lakiehdotuksessa Tilma Hainarille oli avioliittojen sääteleminen siten, että tylsämieliset, mielisairaavat ja tartuntavaiheessa olevaa sukupuolitauteja sairastavat eivät saaneet avioitua. Lakiehdotuksessa näitä tauteja sairastaville olikin määrätty ehdoton avioliittokiello eli absoluuttinen avioeste.⁹⁹³

Psykkisesti sairaita ja tylsämielisiä Hainari piti degeneroituneina, kun taas sukupuolitautien hän katsoi tarttuvan prostituutiokontaktissa. Sitä sairastava oli tehnyt aviorikoksen synnin. Lisäksi taudinkantaja muodosti rotuhygienisen vaaran, koska Hainarin näkökulmasta sukupuolitauti oli jälkeläisiä degeneroiva rotumyrkky. Kirjoituksessaan *Naisiasiasta* Hainari painotti, että oli suuri rikos jälkeläisiä kohtaan, kun sukupuolitautien saastuttamat vanhemmat siittivät ja synnyttivät lapsia. Nämä saivat kärsiä isiensä ja usein äitiensäkin pahoista teoista koko elämänsä ajan.⁹⁹⁴ Hainari liittyi traditionaaliseen kristilliseen käsitykseen, jossa moraalit ja terveys liitettiin yhteen ja sairaudet saatettiin nähdä synnin seurauksina. Vanhempien synnit paljastuivat lapsen sairautena.⁹⁹⁵ Hainari oli lapsen asialla: vanhempien piti suojella häntä kaikelta pahalta, mutta he olivatkin syyllisiä viattoman kärsimykseen.

Koska terveet perheet olivat Tilma Hainarille kansakunnan kohtalonkysymys, hän pohti terveystodistuksia kirjoituksessaan *Avioliittoon aikovien terveydentilasta*. Hainarin johtama kansallisiiton lakikomitea oli tutustunut Pohjoismaiden avioliittolakeihin, ja kirjoituksessaan Hainari esitteli Norjan vuoden 1918 avioliittolakeja, jota hän piti onnistuneena. Norjan

---

992 Ehdotus uudeksi aviokaareksi 1924, 61, 71–74; Harjula 1996b, 151–152; Mattila 1999, 266–267; Hietala 2000, 165–166.

993 Ehdotus uudeksi aviokaareksi 1924, 61, 71–74; Harjula 1996b, 151–152; Mattila 1999, 260–261; Hietala 2000, 165–166.

994 SKS KIA THa kotelo 1 Naisiasiasta. Kirjoitusten katkelmia, jotka on kirjoitettu vuoden 1924 jälkeen, sillä vuosiluku mainitaan useamman kerran.

995 Johannisson 1990, 140; Uimonen 1999, 8, 54; Toivo Nygård 2001, 69–70; Lahti 2013, 65.

lain mukaan avioliittoa suunnittelevan pariskunnan tuli vastata kysymyksiin muun muassa sukupuolitaudin sairastamisesta. Väärästä tiedonannosta määrättiin jopa vankeutta.⁹⁹⁶

Hainari halusi pysyvät takeet siitä, että vanhemmiksi valikoituivat ainoastaan terveet. Siksi hän piti lääkärintodistustusten vastustamista anteeksiantamattomana tekona. Hänen mukaansa kansainvälinen vaatimus lääkärintutkimuksesta ennen avioliittoa kasvatti suosiotaan vähä vähältä.⁹⁹⁷ Tilma Hainari seurasi tiiviisti asian kehitystä maailmalla ja käytti kansainvälisiä esimerkkejä lisätäkseen tekstinsä moniäänisyyttä ja arvovaltaa.

Useissa maissa tehtiin Hainarin mukaan propagandaa sen hyväksi, että kihlautuneet menisivät vapaaehtoisesti tutkimuksiin. Esimerkiksi Hollannissa oli esitetty vetoamus siitä, että kihlaparin velvollisuus oli keskinäisen kiintymyksen ja taloudellisten olosuhteiden lisäksi harkita myös terveydentilaansa: oliko se sellainen, että liitosta tulisi onnellinen.⁹⁹⁸ Tätä voidaan nimittää positiiviseksi rotuhygieniaksi, koska nämä ehdot täyttävä avioliitto lisäsi onnellisuutta ja takasi lapsille suotuisat kasvuolosuhteet.

Hainari painotti kihlautuneiden velvollisuutta saattaa lääkärinlausunto terveydentilastaan toistensa tietoon. Joka laiminlöi tämän velvollisuuden, teki hänen mukaansa syntiä tulevaa aviopuolisoaan ja tulevia lapsiaan kohtaan.⁹⁹⁹ Jos sukupuolitaudin kantaja salasi tautinsa ja avioitui, hän syyllistyi moninkertaiseen syntiin. Hän oli saanut tartunnan tekemällä siveettömyyden synnin. Vielä suuremman synnin hän teki tartuttamalla viattomat uhrinsa, vaimonsa ja tulevat lapsensa. Eräässä esitelmässä Hainari totesi, ettei inhimillisissä suhteissa ollut mitään muuta niin synnin saastuttamaa kuin miehen ja naisen välinen suhde.¹⁰⁰⁰

Hainari jaksoi väsymättä puhua julkisuudessa tärkeinä pitämistään terveystodistuksista. Ennen avioliittolain hyväksymistä oli mahdollista yrittää kääntää yleinen mielipide terveystodistusten kannalle. Sillä saattaisi olla vaikutusta lopulliseen lakiin. Monissa yhteyksissä Tilma Hainari tähdensi jokaisen lapsen oikeutta syntyä henkisesti ja ruumiillisesti terveenä. Hän korosti lausetta joko alleviivauksella tai harvennuksella.

Kansanterveyden kannalta oleellinen taistelu syntymättömien terveyden puolesta edellytti Hainarin mukaan sitä, että aviopuolisoiden tuli joko valalla tai lääkärintodistuksella osoittaa, etteivät he sairastaneet sukupuolitauteja.¹⁰⁰¹ Aikakauden kattavan teorian kansanterveyden keskeisiä teemoja olivat sukupuolitaudit, joiden leviämisen katsottiin vaikuttavan

---

996 SKS KIA THa kotelo 1 Avioliittoon aikovien terveydentilasta.

997 SKS KIA THa kotelo 1 Avioliittoon aikovien terveydentilasta.

998 SKS KIA THa kotelo 1 Avioliittoon aikovien terveydentilasta; Pols 2010, 349.

999 SKS KIA THa kotelo 1 Avioliittoon aikovien terveydentilasta.

1000 SKS KIA THa kotelo 2 Mitä naiset voivat tehdä yhteiskuntamoraalin kohottamiseksi.

Studiedagarna 21–26.11.1933 Marthaförbundet.

1001 SKS KIA THa kotelo 1 Naisasiasta.

merkittävällä tavalla kansan degeneroitumiseen sekä siveellisesti että fyysisesti. Sukupuolitauteja pidettiin niin yleisinä, että ne saatettiin luokitella kansantauteihin kuuluviksi.¹⁰⁰²

Lainvalmistelukunta ei kuitenkaan ottanut ehdotukseen mukaan avioliiton solmimisen ehdoksi Hainarin kampanjoimaa pakollista lääkärintodistusta. Perusteluina oli, että lääkärintodistukset voisivat loukata terveitä avioliittoon aikovia, olisivat taloudellinen rasitus köyhille ja syrjäseuduilla hankala hankkia. Myöskään lääketieteen asiantuntijat eivät suositelleet pakollista lääkärintarkastusta, eikä sitä ollut otettu muiden Pohjoismaiden lainsäädäntöön.¹⁰⁰³

Pohjoismaisen käytännön mukaan lainvalmistelukunta ehdotti avioliittoon aikovilta omaa kirjallista vakuutusta siitä, etteivät he kärsineet avioesteeksi määrätyistä taudeista. Tahallisesta väärästä vakuutuksesta määrättiin rangaistus, ja terveystietojen salaaminen oli avioliiton peruutusperuste.¹⁰⁰⁴

Oma ilmoitus terveydentilasta herätti sekä Suomen naisten kansallisliiton siveellisyyskomiteassa että eduskunnan naisten parissa arvostelua. Siveellisyyskomitean pyynnöstä neljän eri puolueen naisedustajat jättivät Mandi Hannulan johdolla 1928 vastalauseen avioliittolakiavaliokunnan mietintöön. Siveellisyyskomitealla oli vaikutusvaltaa osaan naiskansanedustajista. Dagmar Karpion mukaan siveellisyyskomitealla oli eduskunnassa ”monta ystävää”. Kansallisliiton lakikomitea, Tilma Hainari etunenässä, kannatti naiskansanedustajien vastalauseetta. Siinä oli mukana myös Sosiaalidemokraattisen puolueen Anna Haverinen. Vasemmistonaisten eliitissä esiintyi kannatusta rotuhygieenisille toimenpiteille. Puolueväristä riippumatta naisedustajat halusivat yhteisvoimin vastalauseellaan tiukentaa avioliittolakiin tulevia avioesteitä. Rotuhygieenisistä syistä esteitä tulisi asettaa enemmän kuin lainvalmistelukunta ehdotti. Lääkärintodistus tulisi vaatia jo epilepsian tai sukupuolitaudin epäilyksestä. Vastalauseesta huolimatta naisedustajat ilmaisivat tyytyväisyytensä siihen, että lakiehdotuksessa oli huomattavasti rajoitettu oikeutta avioliiton solmimiseen niiltä, joiden jälkeläiset olisivat ”ala-arvoisia”.¹⁰⁰⁵

Markku Mattilan mukaan avioliittolain rotuhygieeniset kohdat eivät saaneet eduskuntakäsittelyn aikana sanomalehdistössä juuri kommentointia. Ainoina esimerkkinä asiaa koskevasta lehtikirjoituksesta hän mainitsee Tilma Hainarin haastattelun *Uudessa Suomessa* sekä naisen naimaikää

1002 Lehtonen 1998, 237; Tiihonen 2000, 177; Wessel 2018, 225, 232, 235.

1003 Ehdotus uudeksi aviokaareksi 1924, 80; Mattila 1999, 267.

1004 Ehdotus uudeksi aviokaareksi 1924, 80–81; Mattila 1999, 269.

1005 Vp 1928 asiakirjat III, lakivaliok. miet. no II vastalause IV; SKS KIA THa Ba Dagmar Karpio Tilma Hainarille 22.7.1929; SNKL:n vuosikertomus 1928; Mattila 1999, 269.

koskevan haastattelun, jossa asiaa kysyttiin muun muassa Hainarilta ja Leideniukselta.¹⁰⁰⁶

Tilma Hainari oli pyrkinyt sekä siveellisyyskomitean että lakikomitean johdossa vaikuttamaan valmisteilla olevaan avioliittolakiin, ja vuonna 1929 hän asettui *Uusi Suomi* -lehden haastattelussa koko kansallisliiton puheenjohtajana tukemaan naisedustajien vaatimusta avioliittolain tiukentamiseksi.¹⁰⁰⁷ Eduskunta ei ollut vielä hyväksynyt avioliittolakia, ja Tilma Hainari käytti hyväkseen rooliaan valtakunnallisen naisjärjestön arvovaltaisena puheenjohtajana vaikuttaakseen eduskuntaan agendansa mukaiseen suuntaan.

Tilma Hainarin suvereenilla johdolla Suomen naisten kansallisliitto muodostui 1920-luvulla varteenotettavaksi tekijäksi ja vakiinnutti asiantuntija-asemansa. Liiton kantaa tiedusteltiin ja siltä pyydettiin lausuntoja silloin, kun yhteiskunnassa oltiin kiinnostuneita naisten mielipiteistä esimerkiksi moraalireformiasioissa. Useimmiten kysymyksiin vastasi ja lausuntoja antoi puheenjohtaja Hainari. Suomen naisten kansallisliitto ylläpiti itse vuorovaikutusta viranomaisten kanssa ja ilmaisi uupumatta kantaansa tärkeinä pitämiinsä asioihin.¹⁰⁰⁸

Uuden Suomen haastattelussa Tilma Hainari esiintyi naisten äänitorvena. Kansallisliiton piirissä oli vuosien mittaan intensiivisesti seurattu avioliittolain uudistamista. Siitä oli keskusteltu siveellisyys- ja lakikomiteassa sekä asetettu erillinen komitea pohtimaan lakiehdotusta. Oli laadittu pamfletteja ja tuotu aikakaus- ja sanomalehdissä esiin naisten mielipiteitä asiasta. Uusi avioliittolaki oli käänteentekevä uudistus ja taitekohta naisten tasa-arvoistumiskehityksessä. Naisten oikeuksien kohentaminen ja ydinperheideologian vahvistaminen avioliitossa oli myös pohjoismaisten naisrotuhygieenikkojen intressissä. Jos naisen asema avioliitossa oli liian ahdas, naimattoman naisen itsenäisyys houkutteli eikä nainen toteuttanut kansalaisvelvollisuuttaan synnyttämällä ja huolehtimalla jälkeläistä.¹⁰⁰⁹ Tätä naisten elämän edellytyksiin liittyvää ajattelua voi nimittää positiiviseksi rotuhygieniaksi. Sen lisäksi Suomen naisten kansallisliittoa kiinnosti myös avioliittolain negatiiviseen rotuhygieniaan liittyvä sisältö. Avioliiton asema moraalin ylläpitäjänä oli itsestään selvää, eikä siihen ollut juuri tarvetta puuttua.

1006 *Uusi Suomi* 12.2.1929 Miten naiset arvostelevat eduskunnan lakivaliokunnan mietintöä avioliittolaiksi; *Uusi Suomi* 22.2.1929 Naiset vastustavat naisen naimiän pysyttämistä yhä nykyisellään eli 17 vuotena; Mattila 1999, 258.

1007 *Uusi Suomi* 12.2.1929 Miten naiset arvostelevat eduskunnan lakivaliokunnan mietintöä avioliittolaiksi.

1008 Maaseutu 29.10.1925 Naisten nimityskysymys; *Uusi Suomi* 22.2.1929 Naiset vastustavat naisen naimiän pysyttämistä yhä nykyisellään eli 17 vuotena; Korppi-Tommola 2001, 61, 80.

1009 Ehdotus uudeksi aviokaareksi 1924, 56; Kurki-Suonio 1999, 387; Lähtenmäki 2006, 122; Harjula 2007, 50; Pylkkänen 2009, 104; Pylkkänen 2012, 49, 52–53; Wessel 2018, 94–95, 117–119.

Uusi Suomi -lehden haastattelussa 1929 Tilma Hainari oli odotetusti samaa mieltä lainvalmistelukunnan kanssa siitä, että tartuntavaiheessa olevan sukupuolitaudin ja perinnöllisen epilepsian pitäminen avioesteinä johtui rotuhygieenisistä syistä.¹⁰¹⁰ Tämä oli ainoa kerta, kun hän mainitsi epilepsian. Sitä pidettiin pitkään mielisairauden alalajina. Pelko leimasi suhtautumista tautiin, jota saatettiin vielä 1920-luvulla pitää parantumattomana ”Jumalan tautina”, hänen antamanaan rangaistuksena.¹⁰¹¹

Epilepsian ja sukupuolitautilien pitäminen avioesteinä oli Hainarin mukaan kansanterveyden kannalta aivan keskeistä.¹⁰¹² Rotuhygieniä oli kansanterveystyön elimellinen taistelupari, koska molemmissa vaalittiin maan elävän voiman eli väestön terveydentilaa. Niillä oli yhteinen päämäärä, lisätä kansakunnan terveyttä ja onnellisuutta. Rotuhygienialla kurkotettiin vielä enemmän tulevaisuuteen kuin kansanterveystyöllä.

Moraalireformistit, muut keskiluokkaiset naiset ja rotuhygieeninen liike pitivät kansanterveyttä olennaisena edellytyksenä kansakunnan menestymiselle. He osallistuivat kansanterveystyöhön opettamalla muille naisille tervettä elämäntapaa ja siihen liittyviä keskiluokan moraaliarvoja. Kansanterveyskampanjoilla ja rotuhygienialla pyrittiin kitkemään taudit ja niiden aiheuttajat. Jotta kansanterveyden avulla onnistuttaisiin parantamaan kansan terveydentilaa, se edellytti myös heikkojen eliminoimista.¹⁰¹³

Kansanterveydellisistä syistä Hainari piti ensiarvoisen tärkeänä saada takeet siitä, että avioesteet eivät jäisi lain kuolleiksi kirjaimeksi. Hänestä ei ollut riittävää, kun lakiesityksessä jätettiin kihlakumppanien omaan harkintaan epilepsian laadun ja sukupuolitaudin tarttuvuuden määrittelemisen. Lisäksi Hainari paheksui, ettei lakiehdotuksessa vaadittu terveysvakuutuksen antamista ”edes kunnian ja omantunnon kautta”. Myös Mandi Hannula vaati tätä Ruotsissa voimassa ollutta käytäntöä.¹⁰¹⁴ Kaiketi he katsoivat, että nämä valaechoista todistusta oikeudessa vastaavat sanat lisäisivät terveydentilavakuutuksen painavuutta.

Kun puoliso ilmoitti taudin olemassaolosta, Hainarin mukaan tulisi saada lääkärinlausunto taudin perinnöllisyydestä tai tarttuvuudesta. Se tulisi antaa toisen osapuolen tietoon. Hainari piti erityisesti sukupuolitautilien merkitystä yhteiskunnan terveydelle itsestään selvänä:

1010 *Uusi Suomi* 12.2.1929 Miten naiset arvostelevat eduskunnan lakivaliokunnan mietintöä avioliittolaiksi.

1011 Temkin 1971, 220–223; Harjula 1996b, 107–110, 138–139; Carlson 2001, 71.

1012 *Uusi Suomi* 12.2.1929 Miten naiset arvostelevat eduskunnan lakivaliokunnan mietintöä avioliittolaiksi.

1013 Johannisson 1994, 85; Tydén 2002, 22; Harjula 2007, 54; Elmgren 2016, 332.

1014 Vp ptk 1929, 282; Vp asiakirjat III lakivaliok. miet. n:o II vastalause IV; *Uusi Suomi* 12.2.1929 Miten naiset arvostelevat eduskunnan lakivaliokunnan mietintöä avioliittolaiksi.

Mitään keinoa, joka estää ala-arvoisten jälkeläisten syntymisen, ei ole halveksittava, ja mitä suuremmat takeet laissa on ehkäisevien säädösten noudattamiselle, sitä varmemmat ovat tulokset.¹⁰¹⁵

Tässä haastattelun kohokohdassa Hainari tavoitti rotuhygienian avaintehtävän: suvunjatkamisen kontrolloinnin, jälkeläisten laadun valvonnan ja parantamisen. Kansakunnan edun nimissä Hainari halusi terveysvakuutukselle pakottavaa sitovuutta ja varmat takeet.

Hainari yhtyi siihen rotuhygienian käsitykseen, että epäkelpojen jälkeläisten syntymistä tuli välttää kaikin keinoin. Erityisesti pienen kansakunnan jälkeläisten kansalaiskunnosta huolehtiminen näyttäytyi pelastamis- ja uudistamistehtävänä.¹⁰¹⁶

Eduskuntakeskustelussa rotuhygieenisten uudistusten pääpiirteistä ei juuri vallinnut erimielisyyttä, mutta naisten avioitumisikä aiheutti kiihkeää väittelyä. Eduskunnan naisjäsenet ja avioliittolainvalmistelukunta kannattivat yksimielisesti naisten avioitumisikärajan korottamista 18 vuoteen. Asiaa perusteltiin muun muassa rotuhygienialla, koska liian nuorten äitien katsottiin saavan useammin sairaita lapsia. Lääkärit eivät kannattaneet avioiän korottamista, ja juristit sekä papit vastustivat sitä moraalisista syistä. Korkeampi avioitumisikäraja lisäisi siveettömyyttä ja aviottomien lasten määrää erityisesti työväenluokan naisten parissa. Vallitsevan käsityksen mukaan heidän moraaliaan pidettiin löyhänä ja käyttäytymistään leväperäisenä. Keskiluokan nuorten naisten katsottiin elävän suojatummissa oloissa ja olevan perimältään puhtaampia.¹⁰¹⁷

Johtavat rotuhygieenisesti suuntautuneet moraalireformistinaiset eivät kumarrelleet kuvia, vaan asettuivat vastustamaan papiston, lääkärien ja juristien auktoriteettia naimaiän suhteen. *Uusi Suomi* tiedusteli ”naismaailmamme tunnetuimmilta naisilta” kantaa naisen naimaikään. Sitä kysyttiin muun muassa Suomen naisten kansallisliiton Tilma Hainarilta, Laimi Leideniukselta, Rosa Lilja-Johanssonilta ja Mandi Hannulalta. He kaikki kannattivat avioitumisiän nostamista. Tilma Hainari perusteli tätä rotuhygieenisesti: ennen kaikkea tuli pyrkiä rodun parantamiseen, eikä 17-vuotias ollut tähän vielä tarpeeksi kehittynyt. Lisäksi hän vetosi muiden Pohjoismaiden pyrkimykseen.¹⁰¹⁸

1015 Uusi Suomi 12.2.1929 Miten naiset arvostelevat eduskunnan lakivaliokunnan mietintöä avioliittolaiksi.

1016 Halmesvirta 1999, 241; Ikonen 2003, 141; Klausen & Bashford 2010, 110.

1017 Vp pkt I 1927, 612–613; Vp pkt 1929, 252–289; Mattila 1999, 264–265; Hietala 2000, 168–169; Nousiainen & Pylkkänen 2001, 110; Lähteenmäki 2006, 94, 122–124; Riitta Mäkinen & Sysiharju 2006, 198; Leskelä-Kärki & Salmela 2016, 86, 88

1018 Vp pkt 1929, 276–277; Uusi Suomi 22.2.1929 Naiset vastustavat naisen naimaiän pysyttämistä yhä nykyisellään eli 17 vuotena.2.1929; Kaiku 24.2.1929 Naisen naimaikää koskeva kysymys.

Eduskuntakäsittelyssä naisten mielipidettä ei otettu huomioon eikä avioitumisikää korotettu. Myös lakiehdotuksen terveydellinen ja rotuhygieeninen sisältö säilyi ennallaan. Maaliskuussa 1929 eduskunta hyväksyi yksimielisesti avioliittolakiehdotuksen ja se tuli voimaan saman vuoden kesäkuussa. Avioliittolaki oli lähes samanlainen kuin muiden Pohjoismaiden lait. Niissä rotuhygienia oli silmiinpistävää säädettäessä avioitumisesteistä ja avioliiton purkautumisesta. Ankarimmat avioliittoesteet olivat voimassa Suomessa ja Ruotsissa. Tanskassa ja Norjassa epilepsia ja sukupuolitaudit eivät estäneet naimisiinmenoa. Suomessa laki salli valtiovallan valvoa kansalaisten yksilönvapautta entistä tarkemmin kaikkein yksityisimpiin asioihin asti. Avioliitto ja lasten synnyttäminen eivät olleet enää yksityisasiota. Ei ollut kyse ainoastaan perheen suojelusta, vaan avioliitto valjastettiin palvelemaan kansakunnan etua. Sen tuli tuottaa uutta tervettä elämää. Valtion interventioita perusteltiin kansanterveydellä, väestöpolitiikalla, rotuhygienialla ja yhteisellä hyvällä. Valtio sääteli ja rajoitti rotuhygieenisen kontrollin avulla ihmisten laatua, kun se kielsi avioliitot sopimattomina pitämiltään yksilöiltä. Avioliittolaki oli yhdenmukainen yleisen kontrollipolitiikan kiristymisen kanssa. Toisaalta lain ansiosta avioliitto modernisoitui. Se pyrki olemaan tasa-arvoinen, etteivät ihmiset karttaisi avioliittoa. Avioliitto oli keskeinen instituutio ja valtiolta halusi saavuttaa korkean syntyvyyden ja terveet perheet.¹⁰¹⁹ Avioliittolaki jäi sikäli problemaattiseksi, että siinä tasapainoiltiin kahden erilaisen näkemyksen välimaastossa.

Uudesta avioliittolaista annettiin raportti Hainarin hallinnoimalle kansallisliiton lakikomitealle. Siellä pahoiteltiin, kun avioesteiden lukumäärää oli vähennetty lakivaliokunnan ehdotuksesta. Erityistä tyytyväisyyttä tunnettiin siitä, että ne taudit, joihin siveellisyyskomitea oli kiinnittänyt avioliittolakivaliokunnan huomion, oli määrätty avioesteiksi. Hyvää oli myös uusi säädös avioliiton esteettömyyden selvittämissä kirjallisella vakuutuksella, kuten muissa Pohjoismaissa.¹⁰²⁰

Suomen naisten kansallisliiton yhteiskunnallisesti valveutuneet naiset totesivat ”ilolla”, että uusi avioliittolaki vastasi joitakin pikkuseikkoja lukuun ottamatta naisten kauan kaipaamia vaatimuksia ja vahvisti avioliiton yhteiskunnallista merkitystä. Tilma Hainarin mukaan laki toteutti yhden naisasian suurimmista edistysaskelista tiellä sukupuolten yhdenvertaisuuteen. Eräässä tekstikatkelmassa hän ilmaisi niin suurta

---

1019 Johannisson 1990, 116; Mattila 1994, 241; Hansen 1995, 26, 57; Roll-Hansen 1995, 157; Kaarninen 1995, 73; Broberg & Tyden 1996, 99–100; 118; Helén 1997, 205; Halmesvirta 1999, 242; Hietala 2000, 165; Nousiainen & Pylkkänen 2001, 110–111; Männistö 2003, 134, 136, 171; Allen 2008, 23; Pylkkänen 2009, 104, 120, 156; Pylkkänen 2012, 49, 52–53.

1020 SNKL vuosikertomus 1929.

tyytyväisyyttä uuteen lakiin, että hän lopetti sitä koskevan lauseen huutomerkkiin.¹⁰²¹

Vuonna 1934 Tilma Hainari palasi avioliittokysymykseen artikkelissaan *Steriloiminen*. Se julkaistiin *Naisten Ääni* -lehdessä 1934 tukemaan viimeistelyvaiheessa olevaa sterilointilakia. Lehti oli Unionin ja Suomalaisen naisliiton yhteinen varsin laajalevikkinen lehti, jonka neuvottelukunnan jäsen Tilma Hainari oli.¹⁰²² Hainari risteili sujuvasti porvarillisten naisjärjestöjen ja puolueiden verkostossa etenkin silloin, kun hän halusi lisää näkyvyyttä ajamilleen asioille.

Suomen naisten kansallisliiton siveellisyysskomitea oli laatinut 1921 päätöslauselmat, joiden mukaan jokaisen kansalaisen tuli vakavasti harkita, millaista perinnöllistä pääomaa hänellä oli antaa jälkeläisilleen. Tilma Hainari käsitteli artikkelissa perinnöllisyyskysymystä tässä valossa. Käyttäen fiktiota apunaan hän kuvasi erästä ruotsalaista romaania, jossa sukurasituksesta kärsivä päähenkilö päätti vapaaehtoisesti antaa steriloida itsensä. Tämä nainen oli oppikoulunopettaja, joka Hainarin mukaan oli itse täysin terve, suosittu ja etevä henkilö, vaikka tunne-elämältään herkkä. Hänen sukunsa jäsenet kuitenkin rappeutuivat sekä henkisesti että fyysisesti toinen toisensa perään. Kirjan sankari oli erityisen lapsirakas ja toivoi saavansa lapsia. Sisäisten taistelujen jälkeen hän kuitenkin antoi sulhasensa suostumuksella steriloida itsensä. Solmittuaan avioliiton hän omistautui miehensä ensimmäisestä avioliitosta syntyneen pojan hoitamiseksi.¹⁰²³

On huomattava, että Hainari käytti harvinaista esimerkkiä, jossa operoitiin terve nainen, jonka suvussa tosin oli huonoja perintöaineita. Yleisempi näkemys feministieugeenikkojen parissa oli, että tulevan äitikansalaisen tehtävä oli valikoida rotuhygieenisesti puhdas isäehdokas.¹⁰²⁴ Ajatus liittyi käsitykseen naisen ylivertaisesta moraalisesta ja siitä, että miesten heikompi itsekontrolli saattoi johtaa heidät rotumyrkkyjen alkoholin tai sukupuolitautien valtaan. Poikkeuksen muodostivat tylsämieliset naiset, jotka eivät saisi lisääntyä missään olosuhteissa.

Tilma Hainari antoi ymmärtää,¹⁰²⁵ että romaanin päähenkilö teki oikean valinnan. Hän käytti harkintakykyään ja pohdintojen jälkeen teki sen ratkaisun, että loppujen lopuksi hänen geeninsä eivät olleet riittävän laadukkaita annettavaksi tuleville lapsille. Vapaaehtoisesti, ilman mitään pakkoa päähenkilö luopui hedelmällisyydestään ja antoi steriloida itsensä ennen avioliiton solmimista. Hän toimi juuri niin vastuullisesti kuin

---

1021 SKS KIA THa kotelo 1 Naisasiasta ja kotelo 2 Suomi-aiheinen esitelmä + luonnoksia ja katkelmia. 1930 ja kotelo 8 Wienin kongressin raportti SNKL:n keskuskomitean kokouksessa 19.11.1930 ja kotelo 8 The National Council of Women of Finland report 1924, 1930, 1935, 1936; SNKL:n vuosikertomus 1929.

1022 Sainio 2008.

1023 Naisten ääni 3.6.1934 Steriloiminen.

1024 Halmesvirta 1997, 35; Richardson 2003, 215; Mattila 2016, 299.

1025 Naisten ääni 3.6.1934 Steriloiminen.

siveellisyyskomitean 1921 esittämien päätöslauselmien mukaan kuului toimiakin ja toteutti henkilökohtaista rotuhygieniaa.

4 ÄÄRIMMÄISIÄ SEKSUAALIRIKOSTEN RANKAISUKEINOJA

Yhdysvalloissa Tilma Hainari perehtyi tylsämielisten sterilointilainsäädäntöön. Kysymys liittyi läheisesti alaikäisille tehtyihin seksuaalirikoksiin, sillä useimpien seksuaalirikollisten katsottiin olevan moraalisesti tylsämielisiä tai ainakin jollain tavoin epänormaaleja.¹⁰²⁶

Alaikäisiin kohdistuneiden seksuaalirikosten estäminen oli pitkään ollut Tilma Hainarille elintärkeä asia. Ne edustivat hänelle äärimmäistä, käsittämätöntä pahuutta.¹⁰²⁷ Elämän takapihoilla vaanivien ”tunnottomien ihmishylkyjen” iljettävien tekojen kohteena oli lapsi, joka Hainarin vaalimassa lapsikäsitksessä näyttäytyi viattomana ja puhtaana.¹⁰²⁸ Vaikka perisyntiopin mukaan lapsikin oli syntinen, Jeesuksen opetuksissa ja romantiikan käsityksissä hän esiintyi viattomana.¹⁰²⁹

Lapsille ja nuorille tehtyjen siveellisyysrikosten rangaistukset olivat olleet esillä jo 1908 eduskunnassa päätetyssä rikoslain kokonaisuudistuksessa. Se oli edelleen vireillä 1925, jolloin rikoslain osittaisen uudistamisen odotettiin tapahtuvan pian.¹⁰³⁰ Sekä lakimuutoksen käsittelyn aikana että sen voimaantulon jälkeen 1926 Tilma Hainari osallistui rikoslain uudistamisesta käytyyn kansalaiskeskusteluun.¹⁰³¹

Hainarin mukaan naisasiansaisia oli syytetty siitä, että he olivat ajaneet vain naisten oikeuksia ja vaienneet muista yhteiskunnallisista kysymyksistä. Tämä ei Hainarin mielestä pitänyt paikkaansa, vaan päinvastoin ”siveellisten olojen” ja etenkin viattomien lapsien suojelu julmalta väkivallalta oli ollut naisten pääpyrkimyksiä jo kauan.¹⁰³²

1026 Rajainen 1973, 187; Harjula 1996c, 126–127; Mattila 1999, 168–169; Wessel 2018, 247.

1027 SKS KIA THa kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta; Uusi Suomi 25.5.1907 Siveellisyysrikoksista lapsia ja alaikäisiä kohtaan.

1028 KA NJKL kotelo 69 Naispoliisikysymys; SKS KIA THa kotelo 1 Naisrauha turvattava ja kotelo 2 Puheita siveellisyyskomitean kokouksissa ja kotelo 2 Mitä naiset voivat tehdä yhteiskuntamoraalin kohottamiseksi. Studiedagarna 21–26.11.1933. Marthaförbundet.

1029 Laurent 1947, 238–239; Tähtinen 1992, 64, 90; Häggman 1994, 141–142.

1030 Backman 1976, 264.

1031 SKS KIA THa kotelo 1 Naisrauha turvattava ja kotelo 1 Naispoliisikysymys ja siveellisyysrikokset ja kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta ja kotelo 2 Puheita siveellisyyskomitean kokouksissa ja kotelo 2 Mitä naiset voivat tehdä yhteiskuntamoraalin kohottamiseksi. Studiedagarna 21–26.11.1933. Marthaförbundet.

1032 SKS KIA THa kotelo 1 Naisrauha turvattava ja kotelo 1 Naispoliisikysymys ja siveellisyysrikokset ja kotelo 2 Puheita siveellisyyskomitean kokouksissa.

Tilma Hainari toi terveisiä Yhdysvaltojen-matkalta, sillä hän piti maan ankarampia rangaistuksia parempina kuin Suomessa vallitsevia. Hänen mielestään täälläkin olisi pitänyt ottaa mallia amerikkalaisista ”varokeinoista”. Myös vuoden 1925 rikoslain eduskuntakäsittelyssä monet edustajat kannattivat Hainarin mukaan ankarampia rangaistuksia näistä rikoksista kuin ne, jotka hyväksyttiin. Hainari perusteli kantaansa vertailemalla amerikkalaista ja suomalaista rangaistuslainsäädännöstä. Suomessa lainrikkooja saattoi hänen mukaansa erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa päästä pelkillä sakoilla. Hainari ei ollut aivan johdonmukainen, koska toisessa yhteydessä lieventävät asianhaarat saattoivat hänen mielestään johtaa lyhyeen vankeusrangaistukseen. Joka tapauksessa Hainari piti Suomen rangaistuksia liian lievinä, kun taas Yhdysvalloissa lapsen raiskaajaa pidettiin niin vaarallisena yhteiskunnalle, että hänet oli eristettävä siitä koko elinajakseen. Tehostaakseen asiaa Hainari alleviivasi sanat: ”mikä on minusta aivan oikein”. Yhdysvalloissa saatettiin Hainarin mukaan vastaavasta rikoksesta langettaa myös kuolemantuomio.¹⁰³³

Koska Hainari esitti yhdysvaltalaisen rangaistuslainsäädännön esimerkkinä Suomelle ja mainitsi myös kuolemantuomion, hän ilmeisesti hyväksyi sen ainakin ääritapauksissa. Tässä asiassa Tilma Hainari heijasti aikansa arvomaailmaa. Samanlaista ajattelua esiintyi erällä muilla Kokoomuksen naisilla, ja esimerkiksi Paavo Virkkunen kannatti kuolemanrangaistusta.¹⁰³⁴

Muissa maissa myös tyttöjen suojaikä oli Hainarin mukaan korkeampi. Suomessa uhrien suojeleminen ei ollut riittävää, koska 15–17-vuotiaat olivat itse vastuussa syytteen nostamisesta. Hainari katsoi, että rikolliset pitäisivät tekoa paljon vakavampana, jos virallinen syyttäjä puuttuisi siihen automaattisesti. Myös ”kehittymättömälle ja tietämättömälle” suurelle yleisölle eli kansalle jäi harhakäsitys siitä, että rikos ei ollut kovin vakava, kun yleisen syyttäjän ei tarvinnut puuttua siihen.¹⁰³⁵

Monelle kansallisuusaatteen kannattajalle kansa oli pikemminkin myyttinen abstraktio¹⁰³⁶ kuin lihaa ja verta. Koska Hainari oli kotoisin syvältä periferiasta, hänen käsityksensä kansasta lienee ollut vähän realistisempi. Tässä yhteydessä Hainarin käsitys kansan sivistystasosta ei ollut kovin korkea, sillä hän ei pitänyt suurta yleisöä tarpeeksi sivistyneenä käsittämään vaikeaselkoisia lakipykälä.

1033 SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikysymys ja siveellisyysrikokset ja kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta ja kotelo 1 Naisrauha turvattava ja kotelo 2 Puheita siveellisyyskomitean kokouksissa.

1034 Vares 2009, 97–98; Jalava 2013, 274.

1035 SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikysymys ja siveellisyysrikokset ja kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta ja kotelo 2 Puheita siveellisyyskomitean kokouksissa.

1036 Jalava 2005, 115.

On huomattava, että tarkastellessaan rikoslain muutosta alaikäisille tehtyjä seksuaalirikoksia koskevilta kohdilta Tilma Hainari puhui ainoastaan seksuaalirikollisten eristämisestä, eikä nostonut lainkaan esille sterilointia. Tämä johtui ilmeisesti siitä, että Allan Serlachius ei ollut ottanut rikoslakiehdotukseen mukaan sterilointia ja Hainari oli puuttunut tähän asiaan jo aikaisemmin.

Kysymys steriloinnista liikahti valtionhallinnossa eteenpäin vuonna 1926, kun hallitus asetti sterilointikomitean. Sen jäseniksi kutsuttiin Harry Federley, A. J. Palmén, psykiatri E. J. Horelli ja puheenjohtajaksi oikeusneuvos Walter Andersin. Rotuhygienian huippuasiantuntija Federley muotoili ja kirjoitti suurimman osan komitean mietinnöstä.¹⁰³⁷

Sterilointikomitea antoi vuonna 1929 lakiehdotuksen, jossa se vetosi ”yleisesti tunnettuun oikeusperiaatteeseen”, jonka mukaan yksilön edun tuli väistyä, jos se oli ristiriidassa yhteiskunnan edun kanssa. Ei ollut yhteiskunnan edun mukaista ottaa jäsenikseen degeneroituneita, jotka synnyttäisivät uusia degeneroituneita. Pian voimaan tulevan uuden avioliittolain avioliittokiello tylsämielisille ja mielisairaille ei estänyt heitä ajautumasta seksuaalisuhteisiin. Siksi sterilointia pidettiin varteenotettavana vaihtoehtona.¹⁰³⁸

Oikeudessa tuomittu voitiin lakiehdotuksen mukaan steriloida yhteiskuntavaarallisena, jos hänellä katsottiin olevan niin voimakas tai väärin suuntautunut sukuvietti, että hän oli altis tekemään rikoksia. Ehdotuksessa sterilointi perustui joko asianomaisen tai hänen huoltajansa vapaaehtoiseen suostumukseen, koska komitean mukaan sterilointi sotisi kansan oikeustajua vastaan ja käsitettäisiin rangaistukseksi. Komitea vetosi siihen, että kyseessä ei ollut rangaistus, vaan uudenaikainen rodunjalostus tai rotuterveydenhoidollinen toimenpide.¹⁰³⁹

Sterilointilakiehdotus hautautui 1930-luvun alkuvuosiksi sisäasiainministeriöön.¹⁰⁴⁰ Tänä aikana Tilma Hainarin johtamissa siveellisyysskomitean istunnoissa käsiteltiin toistuvasti tätä ratkaisevan tärkeänä pidettyä kysymystä. Lasten suojeleminen yleensä ja seksuaalirikoksilta erityisesti sai siveelliskomitean aktiiviseksi. Se pyysi 1932 valtioneuvostoa kiirehtimään sterilointilain aikaansaamista.¹⁰⁴¹

Alkuvuonna 1933 lehdistössä esiintyi useita uutisia lapsiin kohdistuneista sukupuolirikoksista. Kun sterilointilain toteuttaminen viipyi, naisjärjestöt

---

1037 Mattila 1999, 285; Saura 2018, 38.

1038 Komiteamietintö valtioneuvostolle N:o 5 1929, 11–12, 14; Mattila 1999, 286–287; Vehmas 2005, 68.

1039 Komiteamietintö valtioneuvostolle N:o 5 1929, 10, 14, 42–43, 49–50; Harjula 1996b, 162; Mattila 1999, 286–287; Vehmas 2005, 70; Meskus 2009, 46.

1040 Tiitta 2009, 172.

1041 KA NJKL kotelo 125 Kansainliittokerho. Pöytäkirjat 1933 ja kotelo 69 Laki vaarallisista rikoksenuusijoista; SNKL vuosikertomus 1932.

huolestuivat asiasta.¹⁰⁴² Erityisesti Suomen naisten kansallisliiton siveellisyyskomitea alkoi toimia entistä näkyvämmiin jouduttaakseen lain voimaantuloa. Tilma Hainari kirjoitti helmikuun alussa 1933 *Uusi Suomi* -lehteen kirjoituksen *Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Rangaistuksia on kovennettava*.¹⁰⁴³

Hainari kirjoitti laajalle lukijakunnalle, sillä *Uusi Suomi* oli kokoomuspuolueen päälehti, jota lukivat omat ja vieraat. Sanomalehtikirjoittelu oli huomattava vaikutuskeino, koska lehdet olivat ajan merkittävin tiedotusväline. Ne avasivat ikkunan maailmaan. Lehtikirjoittelulla oli myös arvovaltaa, sillä maassa vallitsi vahva usko painettuun sanaan.¹⁰⁴⁴

Tilma Hainari itse piti sanomalehdistöä suurena voimana, jolla sai aikaan sekä hyvää että pahaa. Hänen mielestään naisten tuli ottaa sanomalehtikirjoittelu omaksi vaikutuskeinokseen ja ilmaista julkisesti mielipiteensä päiväkohtaisiin asioihin.¹⁰⁴⁵ Syntymäpäiväkirjoituksissa ja kiitospuheissa Tilma Hainaria pidettiin yhtenä harvoista naisista, joiden kirjoituksia sanomalehdet julkaisivat. Niitä lukivat myös ne miehet, jotka yleensä väheksyivät naisten mielipiteitä. Hainarin arvostettu asema johtui muun muassa siitä, että hän oli tunnettu ja tunnustettu. Lisäksi hänellä oli ”pätevä kynä”.¹⁰⁴⁶

Kiitos- ja onnittelupuheet esittivät kohteensa ihanteellisessa valossa, mutta se piti paikkansa, että arvostetut lehdet julkaisivat runsain mitoin Hainarin artikkeleita, mielipidekirjoituksia, haastatteluja ja häntä koskevia uutisia. Tilma Hainari kuului ajoittain *Suomen nainen*-, *Uusi Suomi* ja *Kotimaa*-lehtien vakituisiin avustajiin sekä *Naisten ääni*-lehden neuvottelukuntaan.¹⁰⁴⁷ Kirjoittaminen oli Hainarille luonteenomainen ilmaisukeino. Hän oli kyvykäs ja tottunut kirjoittaja, joka tuotti sujuvaa tekstiä. Hainari kirjoitti osin neutraalisti, osin provosoivasti, ja kirjoituksissa oli yleensä draaman kaari. Kirjoituksissa esiintyi toistuvia teemoja, useimmiten moraalireformityötä ja siihen punoutunutta rotuhygieniää. Hainari käytti kertausta myös tehokeinona ja saadakseen viestinsä perille.

1042 Mattila 1999, 178.

1043 *Uusi Suomi* 6.2.1933 *Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Rangaistuksia on kovennettava*.

1044 Salokangas 1987, 277; Uino 1994, 282; Hietala 1995, 198; Vesikansa 1997, 340, 342; Aija Kaartinen 2011, 34; Viima 2010: *Uusi Suomi*.

1045 SKS KIA THa kotelo 8 Naisten iltapiiri-klubi. Puheita, muistiinpanoja kokouksista, esityslistoja ym. 1918–1936. SNKL Puheita, kokousmuistiinpanoja ym. 1918–1936; Leikekirja: englanninkielinen käsikirjoitus.

1046 SKS KIA THa kotelo 11 Puhe Tilma Hainarille naispoliisin valmistuskurssilla ja Leikekirja. Lehtileike naispoliisikurssilta; Nya Pressen 23.2.1909 Finsk Kvinnoförenings årsmöte; Etelä-Suomi 6.12.1917 Sanomalehden toimittamisesta. Hufvudstadsbladet 2.9.1921 Familjenotiser.

1047 *Suomen Nainen* 17.12.1912; *Uusi Suomi* 31.12.1925; *Kotimaa* 2.12.1927; *Naisten ääni* 15.1.1929.

Julkisissa kirjoituksissa hän joutui pohtimaan sanottavaansa ja perustelemaan väitteensä.

Artikkelissa *Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan* Tilma Hainari oli sitä mieltä, että alaikäisiin kohdistuneet seksuaalirikokset olivat jääneet lähivuosina taajaan esiintyneiden hirvittävien rikosten varjoon.¹⁰⁴⁸ Näillä rikoksilla Hainarin täytyi viitata pelkoonsa yleisestä rikollisuuden määrän lisääntymisestä. Puhuessaan samana vuonna marttojen opintopäivillä Hainari vetosi oikeustieteen professori R. A. Wredeen, jonka mielestä Suomessa oli niin paljon rikollisuutta, että maa joutui tämän takia lähes sivistysvaltioiden piirin ulkopuolelle. Hainarin mukaan Suomea kutsuttiin ulkomailla suuren rikollisuuden takia ”mustaksi maaksi”.¹⁰⁴⁹

Monien muiden sivistyneistöön kuuluvien tavoin Tilma Hainari oli huolissaan suomalaisesta kansanluonteesta. Lisääntynyt väkivaltarikollisuus saatettiin nähdä merkinä kansanluonteen hillittömyydestä. Aikakauden rikollisuuskeskustelu kumpusi degeneraatioteoriasta ja kriminaalibiologiasta, joissa hyödynnettiin Lombrosin teoriaa rikollisuuden perinnöllisyydestä. Parantumattomien, synnynnäisesti pahojen psykopaattien nähtiin syylistyneen moniin rikostapauksiin, joista lehdistö uutisoi kärkkäästi. Länsi-Eurooppaan ja Pohjoismaihin verrattuna Suomen väkivaltarikollisuus kasvoi jyrkästi ja muuttui suorastaan väkivallan hyökyaalloksi. Ajan arvomaailmassa oli mahdollista hyväksyä väkivalta yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinoksi, kun Lapuan liikkeen oikeistoradikaalit ja ääriivasemmiston aggressiiviset ainekset käyttivät väkivaltaa ja kieltolain rikkomisen oli arkipäivää. Myös Euroopan levottomuudet ja yleismaailmallisen laman leviäminen Suomeen aiheuttivat monenlaista kuohuntaa. Taistelu rikollisuuden vastustamiseksi edisti huomattavasti sterilointilain aikaansaamista.¹⁰⁵⁰

Hainarin ja hänen kaltaistensa naisten tuntemaa ahdistusta lapsille tehdyistä seksuaalirikoksista¹⁰⁵¹ lisäsivät degeneraation kauhuskenaariot, rikollisuuden vyöry ja poliittinen levottomuus. Naiset pitivät väkivaltaisten ilmiöiden kasvua merkinä vakavasta siveellisestä tapainturmeluksesta, joka ruumiillistui äärimmillään kansakunnan elinvoiman eli sen lasten

---

1048 Uusi Suomi 6.2.1933 *Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan*. Rangaistuksia on kovennettava.

1049 SKS KIA THa kotelo 1 Ajatuksia Kansallisen Kokoomuspuolueen kokouksen johdosta 2.5.1934 ja kotelo 2 Mitä naiset voivat tehdä yhteiskuntamoraalin kohottamiseksi. Studiedagarna 21–26.11.1933.

1050 Heinonen 1977, 85; Mattila 1999, 170–172; Kevles 1985, 71; Pick 1989, 115; Koivusalo 1994, 63; Ojutkangas 1997, 261; Mattila 1999, 28–29, 170–177; Lehti 2001, 11–12, 328; Carlson 2001, 43–46, 52; Harrikari 2004, 163, 206; Hentilä 2006, 150–153; Vares 2007, 18, 89; Levine 2010, 51; Meinander 2012, 68–87; Pietikäinen 2013, 94, 102–103; Elmgren 2016, 338.

1051 SKS KIA THa kotelo 1 *Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan* ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta ja kotelo 1 Ajatuksia Kansallisen Kokoomuspuolueen kokouksen johdosta 2.5.1934 ja kotelo 2 Kansallisen kokoomuksen naisten tilaisuuden tervetuliaispuhe joulukuussa 1918; Mattila 1999, 170–177.

turmelemisena. Lapset ja nuoret olivat toiveiden kantajia ja odotusten kohteita, joita tuli vaalia ja hoivata. Viime kädessä seksuaalirikokset uhkasivat kansakunnan tulevaisuutta.

Hainari piti väärytenä, että ajan myllerryksessä lapsille tehdyt seksuaalirikokset jäivät syrjään. Uhreja säälitettiin, mutta kukaan ei vaatinut tositoimia, että nämä sairaalloisten viettien orjuuttamien henkilöiden tekemät rikokset saataisiin vähenemään. Tosin kaksi tuoretta raiskaustapausta oli nostattanut kohun tapahtumapaikkakunnilla. Hainari piti tätä merkkinä siitä, että maalaisnuorisossa eli terve oikeudentunto.¹⁰⁵² Tervehenkisenä pidetyn, alkuvoimaa kuvastavan maalaiselämän ihailu oli tavallista esimerkiksi rotuhygienia-aktivistien parissa. Kaupungistuminen lisäsi rotuhygienia-ajattelua, kun paheiden pesäpaikkoina pidetyissä kaupungeissa urbanisoitumisen ja teollistumisen haittavaikutukset piirtyivät räikeästi näkyviin.¹⁰⁵³

Hainarin mukaan alaikäisen raiskaus oli verrattavissa murhaan ja rikoksentekijä oli yhtä vaarallinen kuin murhamies.¹⁰⁵⁴ Hainari oli sementoinut mielipiteensä ja viesti pysyi edelleen samana. Kanta tässä asiassa ei muuttunut tai lieventynyt, vaan hän vertasi lapsen raiskaamista vakavimpaan mahdolliseen rikokseen. Tämä oli niin hätkähdyttävää puhetta, että sen oli määrä herättää rikollisuuteen turtuneita kansalaisia.

Vuoden 1933 artikkelissa Hainari muistutti, että yhdysvaltalainen käytäntö eristää sukupuolirikolliset eliniäkseen oli varmin tapa estää nämä rikokset. Eristäminen oli valtiolle kallista, mutta myös viattomat lapset olivat kallista kansallisomaisuutta.¹⁰⁵⁵ Lasten katsottiin viime kädessä olevan koko kansakunnan yhteistä omaisuutta.¹⁰⁵⁶ Jostain syystä Hainari kirjoitti *Uuden Suomen* artikkelissa ainoastaan elinikäisestä eristämisestä ja jätti kokonaan mainitsematta steriloinnin, vaikka tässä yhteydessä olisi ollut hyvä mahdollisuus muokata mielipiteitä suotuisaksi laille, jonka kannattajiin hän kuului jo 1920-luvun alkupuolella¹⁰⁵⁷ ja jonka valmistelu oli jo pitkällä.¹⁰⁵⁸

Pari päivää Hainarin kirjoituksen jälkeen Kokoomuksen eduskuntaryhmän naisten lähetystö vaati oikeusministeri Hugo Malmbergilta nopeita toimia alaikäisten suojelemiseksi siveellisyysrikoksilta. Keinoina olisivat heidän mukaansa elinikäinen eristäminen ja kastointi.

1052 Uusi Suomi 6.2.1933 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Rangaistuksia on kovennettava.

1053 Hietala 1985a, 116; Mattila 1999, 225.

1054 Uusi Suomi 6.2.1933 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Rangaistuksia on kovennettava.

1055 Uusi Suomi 6.2.1933 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Rangaistuksia on kovennettava.

1056 Meskus 2003, 215.

1057 SKS KIA THa kotelo 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta; Uusi Suomi 22.11.1924 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Äskeisen tapahtuman johdosta.

1058 Komiteanmietintö valtioneuvostolle N:o 5 1929; Harjula 1996b, 162; Mattila 1999, 286–287, 312–313; Meskus 2009, 46.

Myös Kokoomuksen naisten Helsingin järjestö, jota Tilma Hainari oli ollut perustamassa, yhtyi tähän kantaan kirjelmässä oikeusministerille.¹⁰⁵⁹

Samaan aikaan ilmestyi suomalaiskansalliseen kulttuuriin painottunut *Aika*-lehti, jossa haastateltiin Dagmar Karpiota. Hän selosti, että komitean mielestä alaikäisille tehtyjen seksuaalirikosten takana olivat moderni kirjallisuus ja sukupuolielämän silmiinpistävyys. Samaan suuntaan vaikuttivat sanomalehtien selostukset siveellisyysrikoksista, elokuvien moraalista huonontava vaikutus ja huvitteluvimma, johon liittyivät alkoholin houkutukset.¹⁰⁶⁰

Ensimmäistä kertaa siveellisyyskomitea antoi julkisuudessa lapsille tehdyille siveellisyysrikoksille myös muita syitä kuin epänormaalien ihmisten vääristynyt seksuaalisuus. Sitä pidettiin kuitenkin suurimpana syynä, ja sen kantajiin tuli kohdistaa rotuhygienian keinoja.

Tilma Hainari yritti nostattaa suuressa yleisössä myrskyn, että lasten suojeleminen saisi lain voimaa. Hän käytti vaikutusvaltaansa myös suoraan vallanpitäjiin. Helmikuun puolivälissä 1933 Tilma Hainari ja Dagmar Karpio ojensivat henkilökohtaisesti oikeusministerille siveellisyyskomitean julkilausuman, jossa vaadittiin ankarampia rangaistuksia lapsiraiskauksista. Laimi Leideniuksen piti myös olla lähetystössä antamassa sille tieteellistä auktoriteettia, mutta hän sairastui ja jäi pois.¹⁰⁶¹ Leideniuksella oli Hainarin mukaan huomattava vaikutus lausuntoon, jota Hainari piti ”uhkarohkeana”.¹⁰⁶² Myös Hainari antoi sekä siveellisyyskomitean että koko liiton puheenjohtajana merkittävän panoksen kirjelmän sisältöön.

Hainari ja Karpio nostivat lausunnon merkitystä korostamalla, että se oli maanlaajuisen naisjärjestöjen keskuselimen kannanotto. Julkilausuma sisälsi siveellisyysrikoskysymyksen seikkaperäistä esittelyä ja yksityiskohtaisia ratkaisuehdotuksia, joita Hainari ja Karpio selostivat ja perustelivat ministerille myös suullisesti.¹⁰⁶³

Siveellisyyskomitean naisilla oli vuosikausien sitkeä tahto ja pyrkimys saada rangaistukset kovennetuiksi. Julkilausumassa he vetosivat koko kansalle koituvaan hyötyyn tässä asiassa. Rangaistukset siveellisyysrikoksista olivat lieviä, eikä lieventävien asianhaarojen etsiminen ollut hyväksi yleiselle edulle.¹⁰⁶⁴ Kansalaiset eivät ymmärtäneet, miten raskauttava rikos oli kyseessä ja yleinen mielipide oli vaikea nostattaa vastustamaan

---

1059 Uusi Suomi 20.12.1918 Kansallinen Kokoomuspuolue. Suomalaiset naiset; Mattila 1999, 178.

1060 SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikysymys ja siveellisyysrikokset; Aika 9.2.1933 Alaikäisten turvaaminen siveellisyysrikoksilta; Leino-Kaukiainen 1991, 419–421.

1061 KA NJKL kotelo 65 Kannanottoja, julkilausumia 1933, 1952, 1959, 1961 Valtioneuvostolle 16.2.1933; Suomen naisten työmailta 1934; Lähteenoja 1944, 70.

1062 KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainari puheita 1914, 1934, 1937.

1063 KA NJKL kotelo 65 Kannanottoja, julkilausumia 1933, 1952, 1959, 1961 Valtioneuvostolle 16.2.1933; Suomen naisten työmailta 1934.

1064 KA NJKL kotelo 65 kotelo 65 Kannanottoja, julkilausumia 1933, 1952, 1959, 1961 Valtioneuvostolle 16.2.1933.

seksuaalirikoksia, kun oikeusjärjestelmä antoi niistä vähäpätöisiä rangaistuksia. Kokonaisuuden etu oli moraalireformisteille keskeinen arvo, mutta ajan kontekstissa myös pätevä keino saada hyväksyntää omalle asialleen. Siveellisyyskomiteassa ei tavoiteltu omaa hyötyä vaan ajettiin koko yhteiskunnan parasta.

Siveellisyyskomitean lausunnossa pahoiteltiin, etteivät naiset saaneet osallistua tuomioistuinten toimintaan eivätkä rikosten käsittelyyn poliisilaitoksissa. Komitean mielestä lapsiuhrin olisi helpompi uskoutua naiselle, koska hän oli hienovaraisempi kuin mies. Naisia tuli saada myös oikeuden puheenjohtajiksi.¹⁰⁶⁵ Suosimansa naispoliisiaatteen lisäksi Hainari vakuuttui Yhdysvalloissa naistuumarien tärkeydestä erityisesti naisille ja lapsille. Ilmiselvästi hän ajatteli, että naistuumarit äitikansalaisina antaisivat lapsille tehdyistä julmuuksista ankarampia rangaistuksia kuin miestuumarit, jotka olivat osoittautuneet lievien rangaistusten antajiksi.

Siveellisyyskomitea pyysi julkilausumassa, että valtio ryhtyisi nopeassa tahdissa perustamaan suljettuja laitoksia. Yhteiskunnan turvallisuudelle vaarallisten rikollisten tuomitseminen pakkolaitokseen oli mahdollista vuoden 1932 turvasäilölain perusteella. Parantumaton seksuaalirikollinen tuli eristää eikä häntä tullut vapauttaa, ellei hän suostunut tai ollut pakotettu vaarattomaksi tekevään menetelmään eli kastraatioon ennen vapautumistaan. Samoin tuli kastroida sellainen ensikertalainen, joka lääkärintarkkailussa osoittautui seksuaalisesti patologiseksi.¹⁰⁶⁶

On huomionarvoista, että valtion sterilointikomitea kannatti mietinnössään seksuaalirikollisten vapaaehtoista sterilointia, mutta siveellisyyskomitea otti jyrkemman kannan. Se halusi sterilointilakiin mukaan äärimmäisen keinon, seksuaalisuuden riiston eli kastraation.

Suomalaisten naisjärjestöjen toiminta kastroinnin käyttöönottamiseksi ei ollut ainutlaatuista. Se oli hakenut vaikutteita Yhdysvaltojen, Ruotsin ja Tanskan naisliikkeiltä, jotka olivat tiennäyttäjii steriloinnista ja kastroimisen kannattajina. Ruotsalaiset naiset tekivät asiasta aloitteita ja tanskalainen naisliike oli vaatinut pakkokastraatiota lastenraiskaaajille jo 1921. Tanskassa säädettiin Pohjoismaiden ensimmäinen sterilointilaki vuonna 1929. Pohjolassa naisten aloitteellisuudella oli suuri merkitys sterilointilainsäädännön aikaansaamisessa.¹⁰⁶⁷ Merle Wesselin mukaan Suomen rotuhygienikkonaiset kiinnittivät enemmän huomiota miesten rikollisuuteen ja epänormaaliuteen kuin muissa Pohjoismaissa, joissa

---

1065 KA NJKL kotelo 65 Kannanottoja, julkilausumia 1933, 1952, 1959, 1961 Valtioneuvostolle 16.2.1933 ja kotelo 69 Naispoliisikysymys; Uusi Suomi 23.3.1926 Valtionvirat ja naiset.

1066 KA NJKL kotelo 65 Kannanottoja, julkilausumia 1933, 1952, 1959, 1961 Valtioneuvostolle 16.2.1933; Kiuru 2003, 127–128.

1067 Broberg 1995b, 31; Hansen 1995, 31, 37; Hietala 1995, 195; Mattila 1999, 182; Tydén 2002, 36–37, 53; Melby & Pylkkänen & Rosenbeck & Carlsson Wetterberg 2006, 158.

huomio keskittyi lähinnä naisen lisääntymiskykyyn.¹⁰⁶⁸ Tähän saattoi vaikuttaa maan huolestuttava väkivaltarikostilanne.¹⁰⁶⁹

Todisteena sterilointilain kiireellisyydestä siveellisyyskomitea käytti virallista rikostilastoa, jonka mukaan lapsille tehty seksuaalirikokset olivat kasvaneet huomasti edeltävistä vuosista. Rikostilastojen mukaan osaa syytetyistä ei ollut tuomittu tai syytettä heitä vastaan ei jatkettu. Siveellisyyskomitea piti tätä todisteena siitä, että oli syytä poistaa sellaiset säädökset, joiden nojalla syytetty saattoi keinotella itsensä vapaaksi tuomiosta.¹⁰⁷⁰

Hainarin siveellisyyskomitea argumentoi modernisti vetoamalla eksakteihin tilastaselvityksiin ja tieteen tuloksiin. Tämä oli ajan yleinen käytäntö, sillä vuosisadan alkuvuosikymmeninä käytettiin yhä enemmän tilastotiedettä ja muita sekulaareja tieteellisiä perusteluja. Niiden nähtiin edustavan lahjomatonta totuutta, kartoittavan luotettavasti ongelmien laajuutta ja osoittavan uudistuksille suunnan.¹⁰⁷¹

Siveellisyyskomitean julkilausuma oli suunnattu oikeusministerin lisäksi koko hallitukselle, koska se oli otsikoitu ”Valtioneuvostolle”. Naisten kannanotto sterilointilain puolesta oli painava puheenvuoro ja vaikutusyritys valtion korkeimman toimeenpanovallan tasolla. Lisäksi lausunto oli tarkoitettu muokkaamaan yleistä mielipidettä suotuisaksi sterilointilaille. Se oli julkaistu *Aika*-lehdessä jo etukäteen, ja kirjoituksessa *Naispoliisikysymys ja siveellisyysrikokset* Tilma Hainari toisti julkilausumassa esitetyt asiat.¹⁰⁷²

Vuonna 1933 siveellisyyskomitea haki myös asiantuntijatukea ja kysyi Allan Serlachiuksen mielipidettä rangaistusten koventamisesta. Serlachiuksen mukaan sairaalloinen sukupuolivietti teki henkilön vaaralliseksi nimenomaan alaikäisille. Koska laitostekoneiston ylläpito tuli kalliiksi, tällaiset henkilöt tulisi tehdä vaarattomiksi kastroidamalla.¹⁰⁷³ Serlachius oli siis valmis aikaisempaa päälleikävämpään toimintaan. Edellisellä vuosikymmenellä hän oli katsonut, että aika ei ollut otollinen edes steriloinnille.¹⁰⁷⁴ Serlachius ilmiselvästi ajatteli, että ajan henkinen ilmapiiri oli muuttunut suotuisaksi steriloinnille.

---

¹⁰⁶⁸ Wessel 2018, 247.

¹⁰⁶⁹ Lehti 2001, 11–12, 328.

¹⁰⁷⁰ KA NJKL kotelo 65 Kannanottoja, julkilausumia 1933, 1952, 1959, 1961 Valtioneuvostolle 16.2.1933.

¹⁰⁷¹ Koivusalo 1994, 66; Annola 2016, 155.

¹⁰⁷² SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikysymys ja siveellisyysrikokset; *Aika*-lehti 9.2.1933 Alaikäisten turvaaminen siveellisyysrikoksilta.

¹⁰⁷³ SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikysymys ja siveellisyysrikokset.

¹⁰⁷⁴ Uusi Suomi 23.11.1924 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Serlachiuksen vastine Tilma Hainarille; Harjula 1996b, 160; Toivo Nygård 2001, 93.

Siveellisyyskomitean kamppailu ankarampien rangaistusten puolesta sai tukea muilta yhteiskunnallisesti aktiivisilta porvarillisilta naisilta, kuten Kokoomuksen naisjärjestöltä, Föreningen Marthalta ja Valkonauhalla.¹⁰⁷⁵

Syksyllä 1933 porvarillisten naisten painostus sukupuolirikollisuuden vastustamiseksi ja kastroidin puolesta jatkui. Suomen naisten kansallisiitto pyysi eri porvarillisten puolueiden naisia jättämään anomuksen, että hallitus kiirehtisi toimia lasten ja nuorten suojelemiseksi näiltä rikoksilta. Naiskansanedustajat katsoivat edustavansa ”äitien ja naisten yhteistä, vakavaa tahtoa”. On huomattava, että toivomusaloitteen näkökulmat pohjautuivat siveellisyyskomitean valtioneuvostolle osoittamaan julkilausumaan. Anomuksen lisäys oli se, että kastroidinvaatimuksen yhteydessä mainittiin rotuhygienia.¹⁰⁷⁶ Sitä ei ollut eksplisiittisesti mainittu siveellisyyskomitean lausunnossa, vaikka rotuhygieniavisio oli sen tausta-ajatuksena. Siveellisyyskomitean vaatimat eristäminen, sterilointi ja kastroidi olivat negatiivisen rotuhygienian toimenpiteitä. Myös Valkonauha lähetti valtuuskunnan eri ministerien luokse puhumaan asiasta.¹⁰⁷⁷

Asia eteni eduskunnassa, jossa sivistysvaliokunta käsitteli naisedustajien toivomusaloitetta. Se pyysi mietintöä valmistellessaan asiantuntijalausuntoja Harry Federleyltä, lääkintöneuvos E. J. Horellilta, J. H. Tunkelolta ja Tilma Hainarilta.¹⁰⁷⁸

On merkitteä pantavaa, että sivistysvaliokunta kutsui Tilma Hainarin kuultavaksi nimenomaan rotuhygieniaspesialistina,¹⁰⁷⁹ vaikka hän oli komitean kuulemista henkilöistä ainoa, jolla ei ollut virallista asiantuntijastatusta. Tieteen eksperteillä oli mahdollisuuksia vaikuttaa esimerkiksi lainsäädäntöön.¹⁰⁸⁰

Tämä asema puuttui Tilma Hainarilta, mutta sivistysvaliokunnan pyyntö Hainarille paljastaa, että häntä pidettiin yleisesti rotuhygienian johtavana hahmona. Maanlaajuisten naisten kattojärjestön puheenjohtajana Hainari oli myös naisten mielipiteen tulkitsija. Hän oli anoa nainen, jota sivistysvaliokunta kuuli asiantuntijana. Hainari tähtäsi toiminnallaan kokonaan uuden lain aikaansaamiseen. Hänellä oli uskallusta pyrkiä tekemään valtiollisen tason siveellistä politiikkaa. Oman korkean siveellisyiteensä nojalla hän katsoi tietävänsä, mikä oli kansakunnan

---

1075 Hietala 1995, 229; Mattila 1999, 180.

1076 KA NJKL kotelo 65 Kannanottoja, julkilausumia 1933,1952, 1959, 1961 Valtioneuvostolle 16.2. 1933; SNKL:n vuosikertomus 1932; Suomen naisten työmailta 1933; Lähteenoja 1944, 70–71; Mattila 1999, 180–181.

1077 KA NJKL 65 Kannanottoja, julkilausumia 1933,1952, 1959, 1961. Puheita. Valtioneuvostolle 16.2.1933; Suomen naisten työmailta 1933; Lähteenoja 1944, 70; Mattila 1999, 180–181.

1078 Vp 1933 sivistysvaliok. miet. toiv.aloite n:o 17 Vp asiakirjat 1933 III–V ;SKS KIA THa Leikekirja: Sivistysvaliokunnan kokous 15.11.1933. Toivomusaloite n:o 43; Mattila 1999, 181.

1079 Vp 1933 sivistysvaliok. miet. toiv.aloite o:o 17 Vp asiakirjat 1933 III–V; SKS KIA Leikekirja: Sivistysvaliokunnan kokous 15.11.1933. Toivomusaloite n:o 43; Mattila 1999, 181.

1080 Timosaari 2017, 21, 24; Dahlberg 2018, 223.

yhteinen etu ja miten sitä oli edistettävä. Hänen ja muiden naisasianaisten pyrkimykset sitoivat yhteen siveellisen politiikan ja kansakunnan edun.¹⁰⁸¹

Kuultuaan asiantuntijalausuntoja sivistysvaliokunta yhtyi naiskansanedustajien toivomusaloitteen kantaan: yhteiskunnan ehdoton velvollisuus oli ehkäistä alaikäisille tehtyjä seksuaalirikoksia. Näihin rikoksiin vaikuttivat myös sosiaaliset syyt, kuten turmeltunut moraali.¹⁰⁸² Moraalittomuuden poistaminen oli siveellisyysskomitean johtomotiivi. Siveettömyyden aiheuttamat kärsimykset olivat kasvuikäisille kaikkein vahingollisimpia, sillä he haavoittuivat herkästi eivätkä pystyneet puolustamaan itseään. Kansakunnan äiteinä naisten oli puolustettava heitä siveyden suojakilpi toisessa ja oikeuden miekka toisessa kädessä.

Sivistysvaliokunnan mukaan alaikäisiin kohdistuneiden seksuaalirikosten ehkäisemiseksi ja yhteiskunnan suojelemiseksi tuli ottaa käyttöön aikaisempaa vaikuttavampia keinoja. Se suositteli rangaistusasteikon tiukentamista ja pysyvästi vaarallisille sukupuolirikollisille ”lääkeopillista käsittelyä”, mikä Hainarin ja muiden asiantuntijalausuntojen perusteella tarkoitti pakkokastraatiota.¹⁰⁸³

Tilma Hainarin vaikutus sivistysvaliokunnan mietintöön oli merkittävä. Valiokunnassa käsitelty eduskunnan porvarillisten naiskansanedustajien toivomusaloite pohjautui pääosin siveellisyysskomitean hallitukselle antamaan julkilausumaan ja Hainari oli yksi sivistysvaliokunnan kuulemista rotuhygienia-asiantuntijoista.

Naisjärjestöjen, erityisesti Suomen naisten kansallisliiton, aktiivisuus ja Saksan vuoden 1933 sterilointilaki vauhdittivat lainsäädäntöprosessia. Sisäasiainministeriö tilasi lisäksi materiaalia Yhdysvalloista, Englannista ja Pohjoismaista. Lopullinen sterilointilakiehdotus poikkesi joiltain kohdilta sterilointikomitean vuoden 1929 ehdotuksesta. Sterilointi säädettiin pakolliseksi, koska katsottiin, että yhteiskunnalla oli oikeus toteuttaa kokonaisuuden hyötyä osien kustannuksella.¹⁰⁸⁴

Sekä lakiesityksessä että julkisuudessa sterilointia puolustettiin eettisillä syillä halvempänä ja inhimillisempänä vaihtoehtona kuin eristämistä tai avioliittokieltoa. Asianomaiselle ei haluttu aiheuttaa pahaa eikä rangaista rikoksesta. Sterilointia pidettiin rodunjalostuksena, jonka ainoa tarkoitus oli suojata yhteiskunnan jäseniä.¹⁰⁸⁵

Sterilointilain valmistelujen taustalla oli asiantuntijoita, vasemmisto- ja oikeistopoliitikkoja ja virkamiehiä, jotka perustelivat lakia degeneraation ja rikollisuuden ehkäisemisellä sekä sosiaalimenojen vähentämisellä. Lain

---

¹⁰⁸¹ Elomäki 2011, 138, 140–141.

¹⁰⁸² Vp 1933 sivistysvaliokunnan mietintö toiv.al.miet. n:o 17 Vp asiakirjat III–V; Mattila 1999, 181.

¹⁰⁸³ Mattila 1999, 181–182.

¹⁰⁸⁴ Vp 1934 asiakirja III, hall. es. n:o 112; Suomen naisten työmailta 1933; Mattila 1994, 241; Mattila 1999, 310–313, 342, 344; Broberg & Tydén 2005, 60–61.

¹⁰⁸⁵ Vp 1934, asiakirjat III, hallituksen esitys No 112.

katsottiin olevan sekä laadullista väestöpolitiikkaa että sosiaalipolitiikkaa ja kuuluvan sosiaalilakien jatkumoon. Siihen kuuluivat muun muassa tekeillä olevat irtolais-, alkoholisti- ja mielisairaslait, joilla oli yhtymäkohtia moraalireformiin ja rotuhygieniaan. Koska sosiaaliturva perustui tarveharkintaan, rakennettiin entistä tiukempi yhteiskunnallisen suojelun, elämäntavan valvonnan ja kurinalaistamisen järjestelmä. Se perustui kansalaisten hierarkkiseen lajitteluun esimerkiksi siveellisyyden ja yhteiskuntakelpoisuuden perusteella. Sterilointilaki liittyi myös kansanterveyteen, koska yhteiskunnan ongelmat määriteltiin sairauksiksi ja selitettiin lääketieteen käsitteillä. Ilmiöiden medikalisoiminen ja tarkkailu moraalista näkökulmasta kulkivat käsikkäin.¹⁰⁸⁶

Suomi yhtyi muihin Pohjoismaihin säätäessään sterilointilakia. Muualla Euroopassa sterilointiin suhtauduttiin pidättyvästi. Pohjoismaissa steriloinnin hyväksymistä helpotti yhteiskunnan sekularisoituminen ja kristillisen etiikan rinnalle ja ohi noussut usko tieteellisesti perusteltuun sosiaaliseen suunnitteluun. Näissä maissa kuljettiin sosiaalivaltion kehittämistyön etujoukoissa, ja sterilointilait liittyivät siihen.¹⁰⁸⁷

Sterilointilait olivat osa hyväksyttyä ajan henkeä, ”Zeitgeistia”. Aikalaisten ja asiantuntijoiden silmin steriloinnin tarkoitus näyttäytyi humanina. He eivät pitäneet sitä rangaistuksena, vaan vapautumisena vanhemmuuden velvollisuudesta ja hoitona ja helpotuksena asianomaiselle. Myös eräiden uskonnollisten tulkintojen mukaan lähimmäisenrakkauden hengessä tehty sterilointi oli myönteinen ilmiö. Laki suojeli lapsia, ehkäisi kärsimystä, siitä oli moraalista hyötyä ja taloudellista helpotusta pula-ajan koettelemalle yhteiskunnalle. Se koettiin siveelliseksi velvollisuudeksi tulevia sukupolvia kohtaan. Muiden Pohjoismaiden kirkot osoittivat lojaalisuutta valtiolle tässä asiassa, ja harvat epäilijätkin hyväksyivät lain kristillisenä, koska se ehkäisi tylsämielisten ja mielisairaiden suurta kärsimystä. Samankaltainen näkemys nousi esiin Suomessa sterilointilaista käydyssä eduskuntakeskustelussa. Myös uskonnolliset piirit altistuivat tälle ajanmukaiselle aatteelle. Kastroidiakaan ei välttämättä pidetty pelkkänä rangaistuksena, vaan myös seksuaalirikollisten hoitotoimenpiteenä.¹⁰⁸⁸

Suomessa sterilointilain arvostelu jäi vähäiseksi, eduskunta hyväksyi sen 1935 ja presidentti Svinhufvud allekirjoitti lain saman vuoden kesäkuussa. Se astui heti voimaan.¹⁰⁸⁹

1086 Pulma 1987, 124; Anne Ollila 1993, 131; Johannisson 1994, 25; Eeva Ollila 1994, 89; Helén 1997, 205; Mattila 1999, 324; Tydén 2002, 35; Hirvonen 2004, 157; Meskus 2009, 45, 51; Tiitta 2009, 171; Annola 2016, 133.

1087 Hietala 1985a, 109; Roll-Hansen 1995, 153–154; Hirvonen 2004, 157; Tiitta 2009, 71; Meskus 2009, 45.

1088 Vp 1935, pkt I. 254, 256; Haatanen 1992, 110–111; Hietala 1995, 225; Roll-Hansen 1965, 169–170, 172, 174–175; Mattila 1999, 323–325; Kline 2001, 94; Broberg & Tydén 2005, 83; Viitamaa 2011, 63; Jokisipilä-Könönen 2013, 123; Mattila 2017, 271.

1089 Mattila 1999, 327–328, 334; Meskus 2009, 50; Viitamaa 2011, 63.

Sterilointilain ja muun rotuhygienian kannattajana Tilma Hainari kuului ajan valtavirtaan 1920-luvun lopussa ja 1930-luvun alkuvuosina. Hänen arkistostaan löytyy kuitenkin yksi tekstikatkelmä, jossa hän ilmaisi epärointiä sterilointilain suhteen. Hainari kirjoitti, että sterilointilaki oli vaikea ratkaista pelkästään rotuhygienisenä kysymyksenä. Rotuhygienia liittyi läheisesti perinnöllisyyskysymykseen, jonka merkityksestä asiantuntijatkin olivat erimielisiä.¹⁰⁹⁰

On syytä huomata, että vaikka julkisuudessa Tilma Hainari esiintyi ehdottomana steriloinnin kannattajana, tässä yksityisessä katkelmassa hän myönsi, että perinnöllisyyden lainalaisuudet olivat kiistanalaisia ja ammattilaistenkin mielipiteet poikkesivat toisistaan. Ehkä Hainarilla toisinaan oli joitain sisäisiä epäilyjä rotuhygienian suhteen. Vaa’assa painoivat kuitenkin enemmän ne hyödyt, joita hän katsoi rotuhygienian tuovan tullessaan: lasten suojeleminen, kansakunnan loistava tulevaisuus, kasvava siveellisyys, kärsimyksen ehkäisy ja taloudellinen hyöty. Yksilön oikeudet tuli uhrata, kun kokonaisuuden paras vaati sitä.

Perusteluna ja oikeutuksena äärimmäisille rotuhygienisille interventioille pakkosteriloinnille ja -kastroinnille oli Hainarin vahva usko ajatukseen kansakuntakokonaisuuden parhaasta. Hän oli ottanut sen omakseen pohjamutia myöten. Vaikutteita tulvi monesta suunnasta: kristillis-idealitisesta ajattelusta ja siihen kietoutuneesta fennomaniasta, Snellmanin ja Topeliuksen filosofiasta, naisasia-aatteesta, äitiysajattelusta, hygieniaopeista ja Hainarin poliittisen viiteryhmän ohjelmasta. Näihin aatevirtauksiin pystyi sovittamaan samaan suuntaan osoittavat rotuhygieniset pyrkimykset.

Tilma Hainarin aktiivisella panoksella sekä yksityishenkilönä että erityisesti siveellisyyskomitean puheenjohtajana oli sterilointilain aikaansaamisessa aitoa merkitystä. Hän muokkasi yleistä mielipidettä ja toimi asiantuntijana lakia säädettäessä. Yhdessä Laimi Leideniuksen kanssa hän oli laatimassa julkilausumaa, jolla pyrittiin vaikuttamaan lainsäädäntöön. Heidän näkyvä asemansa sterilointilain aikaansaamisessa osoittaa, että he kuuluivat aktiivisimpiin rotuhygienia-aatteen edistäjiin suomalaisten naisten parissa. Näihin kuului myös muutamia muita merkittäviä rotuhygienian lipunkantajia. Ainakin siveellisyyskomitean naislääkärit Rosa Lilja-Johansson ja Rakel Jalas sekä lastensuojelun puolella Elli Tavastähti¹⁰⁹¹ ajoivat näkyvästi rotuhygienian asiaa. Suomenruotsalaisiin eturivin eugeenisiin feministeihin kuuluivat esimerkiksi lääkärit Ellen Ahlqvist ja Karolina Eskelin sekä Perttulan tylsämielisten kasvatuslaitoksen johtaja Emma Hedman.¹⁰⁹²

1090 SKS KIA THa kotelo 6 Kansainliitto Kirjoitus 3.2.1928.+ katkelmia ja leikkeitä.

1091 Annola 2016.

1092 Harjula 1996; Wessel 2018.

4 POLTTOPISTEESSÄ KYSYMYS TYLSÄMIELISTEN STERILOIMISESTA

Hainarin negatiivisesti painottuneen rotuhygieenisen toiminnan kohteena olivat olleet seksuaalirikolliset ja tylsämieliset prostituoidut. Yhdysvaltojen matkan jälkeen 1926 Tilma Hainari puuttui ensimmäisen kerran lievästi tylsämielisten seksuaalisuuteen, sosiaalialalla ajankohtaiseen asiaan.

Degeneraatio- ja sterilointikeskustelu kiteytyi tylsämielisen naisen ruumiissa, joka katsottiin saastuneen perimän kantajaksi ja siirtäjäksi. Vaaraa lisäsi näiden naisten kyltymättömänä pidetty seksuaalisuus ja monta kertaa suuremmaksi katsottu hedelmällisyys kuin muilla naisilla.¹⁰⁹³

On selvää, että degeneraatio, yksi ajan suurimmista peloista, lisäsi rotuhygienian kannatusta. Suomalaiset spesialistit alkoivat 1920-luvun alusta alkaen esittää uhkakuvia siitä, että degeneroituneiden tylsämielisten määrä oli kasvamassa räjähdysmäisesti. Tämä tulkittiin kansakunnan tuhon enteeksi. Pelottelu kansakunnan elinvoiman rappeutumisella perusteli degeneraation vastaista työtä, jossa tehokkaimmat aseet olivat rotuhygieeniset välineet.¹⁰⁹⁴

Puolueettomina pidetyt laskelmat esimerkiksi tylsämielisten osuudesta väestössä heijastelivat rotuhygieeniseen diskurssiin kuuluvaa uudenlaista kansalaisten kategorisointia. Tiedettä pidettiin rationaalisena ja sen tutkimustuloksia luotettavina ja arvovapaina. Niistä tehdyt tulkinnat olivat usein yksinkertaistettuja ja tarkoitushakuisia. Luottamus tiede-eliittiin voimistui, samoin kuin yhteiskunnan kontrollikoneisto. Tieteellinen asiantuntijajärjestelmä ohjasi paljolti poliittista päätöksentekoa. Perinnöllisyystieteen ja muiden lääketieteen erityisalojen innovaatioiden ja tieteen edistymisen katsottiin muovaavan yhteiskuntaa.¹⁰⁹⁵

Rotuhygienian ammattilaiset laajensivat tylsämieliseksi katsottujen joukkoa määrittelemällä yhä lievempiä tapauksia kuuluviksi tähän ryhmään. Yhteiskunnalliset reformit, kuten oppivelvollisuuslaki ja köyhäinhuoltolaki, nostivat aiemmin pimentoon jääneitä tylsämielisiä kontrollin suurennuslasin alle.¹⁰⁹⁶

Myös moraalireformistit huolestuivat tylsämielisten määrän uhkaavasta kasvusta. Koska syvästi tylsämieliset olivat yleensä kykenemättömiä lisääntymään, suurin huoli kohdistui lievimpiin tapauksiin. Heidän auttamisekseen ja yhteiskunnan suojelemiseksi Valkonauha käynnisti 1920-

---

1093 Weinkart, Kroll & Bayerz 1988, 50–57; Hirvonen 2004, 155–156; Pietikäinen 2013, 103; Wessel 2018, 197, 207, 215–216, 244.

1094 Harjula 1996b, 136–139, 148–149; Harjula 2007, 43; Mattila 1999, 142, 144–146; Annola 2016, 155; Henri Nygård 2016, 223.

1095 Ingleby 1983, 160–163; Hietala 1995, 198; Harjula 1996b, 136–139; Uimonen 1999, 167; Ahlbeck-Rehn 2006, 125–126; Harjula 2007, 43–46, 53; Mattila 2016, 302; Sulkunen & Niemi & Kataja-Peltomaa 2016, 16; Dahlberg 2018, 179.

1096 Mattila 1999 144–145; Annola 2016, 155; Henri Nygård 2016, 227.

luvun alussa keräyksen tylsämielisten nuorten naisten kristillistä hoitokotia varten. Osaksi varojen ja ja työntekijäresurssien puutteesta suunnitelma ei toteutunut, ja muutenkin rotuhygienia jäi vähitellen sivuun Valkonauhan työssä.¹⁰⁹⁷

Tylsämieliskysymys herätti valtiovallan toimintaan. Lastensuojelutoimiston päällikkö Adolf von Bonsdorff laati sosiaaliministeriön valtuuttamana 1924 suunnitelman tylsämielishuoltoa varten. Tylsämielististä tuli mahdollisuuksien mukaan kasvattaa itsensä omalla työllään elättäviä yksilöitä, jotka eivät rasittaisi yhteiskuntaa. Heidän aiheuttamiensa kustannusten välttäminen oli merkityksellistä, mutta vielä merkityksellisempää oli puolustaa yhteiskuntaa tylsämielisten muodostamaa rotuhygieenistä vaaraa vastaan. Aikaisemmin heitä oli säälistä ja kristillisestä lähimmäisenrakkaudesta autettu ja pyritty kasvattamaan. Tilanne muuttui, kun tylsämielisten perimää alettiin pitää vaarana jälkeläisille. Hyväntekeväisyydestä siirryttiin yhteiskunnan suojelemiseen ja laitoshuollon kehittäminen syrjäytti aikaisemman pyrkimyksen tylsämielisten kasvattamiseen.¹⁰⁹⁸

Sosiaaliministeriö järjesti Bonsdorffin suunnitelman pohjalta 1925 ensimmäisen pelkästään tylsämielisiin keskittyvän hoitokokouksen ratkaisemaan heidän aiheuttamaansa ongelmaa. Tylsämieliset erottautuivat omaksi ryhmäkseen aistivammaisista, joiden opetuksen perustana oli humanismi ja kristinusko. Siinä ihminen nähtiin Jumalan kuvana vammastaan huolimatta. Tylsämielishuolto puolestaan tukeutui rotuhygieniaan. Tylsämieliskokous ja hallitus hyväksyivät Bonsdorffin laatiman tylsämielishoidon suunnitelman. Ilmeisesti kokous myös antoi huomattavan sysäyksen sterilointikomitean asettamiselle.¹⁰⁹⁹

Kun tylsämieliskokous pidettiin kesällä 1925, Tilma Hainari oli parhaillaan Suomen valtion edustajana Yhdysvalloissa tutustumassa maan tylsämielisten hoitotapoihin, erityisesti sterilointilainsäädäntöön. On mahdollista, että Bonsdorffilla oli osuutta asiaan. Hainari ja Bonsdorff olivat tehneet yhteistyötä vuodesta 1914 alkaen lasten ja nuorten rikollisuutta torjumaan perustetussa yhdistyksessä. Yhteistoiminta jatkui Mannerheimin Lastensuojeluliitossa, Koteja kodittomille lapsille -järjestössä, Kansainvälinen lasten apu-unionissa ja Suomen naisten kansallisliitossa. Amerikan

---

1097 KA SVNL Suomen Valkonauhaliiton vuosijuhla ja -kokous Turussa 26–29.3.1921 ja Suomen Valkonauhaliiton liittohallituksen ptk 6.12.1923; Valkonauha nro 3 1923 Äänettömän hädän puolesta; Valkonauha nro 1 1924 Vähän tylsämielisten hoidosta; Harjula 1996b 146–147; Mattila 1999, 117–118.

1098 Bonsdorff 1925, 53, 59–63; Harjula 1996b, 85, 138; Mattila 1999, 274–275; Toivo Nygård 2001, 85, 87, 91; Henri Nygård 2016, 227.

1099 Haatanen 1992, 123–133; Harjula 1996a, 115; Harjula 1996b, 67, 160; Harjula 1996c, 154; Helén 1997, 208; Mattila 1999, 274–277.

matkaltaan Hainari toimitti Boston Psychopathic Hospital -sairaalan materiaalia Bonsdorffin lastensuojeluvirastolle.¹¹⁰⁰

Tilma Hainari kirjoitti tylsämieliskysymyksestä kotimaassa ja Yhdysvalloissa 1926 *Suomen Nainen* -lehteen. Artikkeliksi *Sterilisoimisesta* oli lehdessä keskeisellä paikalla, heti kansilehden jälkeen. Artikkeliksi julkaistiin helmikuussa pari kuukautta ennen sterilointikomitean asettamista,¹¹⁰¹ ja antoi steriloinnille vahvaa tukea jo ennakolta.

Hainari maalasi lehteä lukevien keskiluokkaisten naisten silmien eteen ”tavallisten” tylsämielisten muodostaman pelottavan kuvan, esitteli rotuhygienian modernia tekniikkaa ja pyrki taivuttamaan lukijoiden asenteet suotuisiksi sterilointilain säätämiseksi. Tunteisiin vetoaminen oli keskeinen osa Tilma Hainarin retoriikkaa.

Hainarin mukaan kysymys terveydeltään vajavaisten henkilöiden ”siitoskyvyn poistamisesta” oli äskettäin tullut ajankohtaiseksi.¹¹⁰² Tällä hän viittasi kiihtyvään degeneraation pelkoon ja sitä seuraavaksi katsottuun tylsämielisten määrän lisääntymiseen, Bonsdorffin hahmotelmaan tylsämielishoidon järjestämiseksi, tylsämieliskokoukseen ja suunnitelmaan sterilointikomitean nimittämiseksi.

Artikkelista ilmeni, että muutamat naisjärjestöt olivat pyytäneet häneltä lisää tietoa steriloinnista, että ne pystyisivät muodostamaan siitä mielipiteensä.¹¹⁰³ Pyyntö oli kohdistettu juuri Hainarille, koska naisten keskuudessa hänen katsottiin olevan asiasta perillä. Kun tunnetut ja pidetyt naisasianaiset arvostivat rotuhygieniaa, naisten oli helpompi hyväksyä se.¹¹⁰⁴

Artikkelissa Hainari valaisi seikkaperäisesti sterilointikysymystä, joka oli uusi suurelle yleisölle. Se oli Hainarin mukaan perinnöllisyyteen liittyvänä kysymyksenä ongelmallinen myös asiantuntijoille. Toiset heistä antoivat lapsen elinympäristölle suuremman painoarvon kuin perinnöllisyydelle, toiset taas olivat päinvastaista mieltä.¹¹⁰⁵ Tilma Hainari toi esiin specialistien toisistaan poikkeavat kannat, mutta itse hän kannatti perinnöllisyyden ratkaisevan tärkeää merkitystä tylsämielisyyden synnyssä. Tämä paljastui asiaa havainnollistavista esimerkeistä ja niistä perusteluista, joilla Hainari suostutteli lukijoita huomaamaan tylsämielisten steriloinnin tärkeyden.

1100 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 4–14.5.1925. Artikkeleita ja kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 1925. Luettelo laitoksista, joihin Tilma Hainari tutustui ja kotelo 8 Suomen Lastensuojelun kansallisyhtymä ry, Selostus jäsenjärjestöistä, työvaliokunnan kokouskutsuja 1935–1936; SNKL:n vuosikertomus 1923; Kaiku 16.4.1914 Kuvia Helsingin elämästä; Helsingin Sanomat 12.2.1922 Kansainvälinen lasten apu; Uusi Suomi 3.5.1925 Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton vuosikokous; Kauppi & Rautanen 1997, 16–17; Harrikari 2019, 186.

1101 Mattila 1999, 285.

1102 Suomen nainen 19.2.1926 Sterilisoimisesta.

1103 Suomen nainen 19.2.1926 Sterilisoimisesta.

1104 Wessel 2018, 261.

1105 Suomen nainen 19.2.1926 Sterilisoimisesta.

Hänen mukaansa jokaisella oli omakohtaisia kokemuksia siitä, että sukurasitus oli merkittävä tekijä tylsämielisyyden synnyssä. Esimerkiksi Hainarin kotipitäjässä kaikki erääseen älyllisesti vajavaisten vanhempien perheeseen syntyneet lapset olivat olleet tylsämielisiä. Toisessa esimerkissä Hainarin tuttavalle oli lastenkotivierailulla selvinnyt steriloinnin välttämättömyys, koska kaikki lastenkodin lapset olivat olleet niin vajavaisia, että hänen tuttavansa mielestä heidän vanhemmillaan ei olisi ollut oikeutta synnyttää lapsia. Lisävaluuttavuutta antoi Hainarin kertoma tarina degeneroituneesta amerikkalaisesta Kallikak-suvusta.¹¹⁰⁶ Vastaavia kertomuksia kansainvälisistä ”loissuvuista” lainattiin Suomenkin lehdistössä edistämään rotuhygienian asiaa.¹¹⁰⁷

Hainari ohitti sterilointiin liittyvän vallankäytön ja todisteli lukijakunnalle, että steriloinnilla voitiin ehkäistä kärsivien yksilöiden syntyminen. Kärsimyksen ehkäiseminen oli yksi rotuhygienialle esitetty eettiseksi ja humaniksi katsottu peruste. Aikakaudella tylsämielisiä pidettiin surkuteltavina, onnettomina yksilöinä, ”kahdenkertaisesti poloisin”, koska he olivat myös työkyvyttömiä. Tilma Hainarin ihaileman Harry Federleyn mukaan koko rotuhygienian perusta oli rakkaus tuleviin sukupolviin.¹¹⁰⁸ Niiden tuli saada syntyä terveinä.

Kärsimyksen estämisen lisäksi sterilointia käytettiin Hainarin mukaan rotuhygieenisistä syistä, rangaistustarkoituksessa ja parantavassa mielessä. Seksuaalirikollisten steriloinnista Hainari puhui pelotteena ja rangaistuksena,¹¹⁰⁹ mutta sterilointi ei ollut ainoastaan sitä. Steriloinnin niin kuin koko rotuhygieniinkin päätarkoitus oli lisääntymisen säätely, jolla yritettiin vaikuttaa tulevien sukupolvien laatuun. Oli yhteiskunnan parantamista, kun tylsämielisiä estettiin jatkamasta sukuaan. Leikkauksella oli Hainarin mukaan toinenkin jalo tarkoitus: sillä oli myös leikattavalle tervehdyttävä vaikutus.¹¹¹⁰ Sen laatua hän ei kuvannut tarkemmin. Esittämällä steriloinnin vaikutuksia positiivisessa valossa Hainari perusteli sitä eettisesti ja pyrki tekemään sen hyväksymisestä helpompaa.

Naisten tuki steriloinnille tuli saada hänen mielestään myös sen takia, että avioliittolakiehdotuksessa määrätty tylsämielisten avioliittokiello ei estäisi heitä saamasta aviottomia lapsia.¹¹¹¹ Hainari mielipiteineen liittyi yleiseen käsitykseen avioliittokiellon tehottomuudesta.¹¹¹² Hänestä ”jo kansojen itsesäilytysvaisto” kertoi, että tylsämieliset eivät saaneet jatkaa

---

¹¹⁰⁶ Suomen nainen 19.2.1926 Sterilisoimisesta.

¹¹⁰⁷ Valkonauha 1.10.1917. Perinnöllisyys; Pickens 1968, 89; Mattila 1994, 230, 232; Mattila 1999, 32; Carlson 2001, 208; Black 2003, 76–77; Kline 2010, 515; Levine 2010, 48.

¹¹⁰⁸ Federley 1929, 493; Harjula 1996b, 37; Timosaari 2017, 17.

¹¹⁰⁹ Uusi Suomi 6.2.1933 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Rangaistuksia on kovennettava.

¹¹¹⁰ Suomen nainen 19.2.1926 Sterilisoimisesta.

¹¹¹¹ Suomen nainen 19.2.1926 Sterilisoimisesta.

¹¹¹² Mattila 1996b, 30; Meskus 2009, 49.

sukua.¹¹¹³ Suojellakseen itseään nuoren valtion oli rakennettava kansallista itsetuntoa ja pärjättävä kansainvälisillä kilpakeinilla vittaalisena, tehokkaan ja modernina kansana. Yksi keino oli estää ei-toivottujen kansalaisten syntyminen.

Herättääkseen Suomen kansalaismielipiteen steriloinnin puolelle Hainari viittasi Yhdysvaltoihin, jossa hänen mukaansa toteutettiin sosiaalisia uudistuksia nopeamassa tahdissa kuin ”vanhassa maailmassa”. Tylsämielisten, mielisairaiden ja epileptikkojen sterilointi oli yleistä, sillä 16 valtiossa oli voimassa sterilointilaki.¹¹¹⁴ Artikkelin alaviitteessä Hainari huomautti, että sterilointi ei vähentänyt sukuviettiä eikä aiheuttanut ruumiillisia muutoksia. Steriloinnit suoritettiin kaikessa hiljaisuudessa, omaiset sallivat mielellään vaarattoman leikkauksen, ja monet asianomaiset pyysivät sitä itse.¹¹¹⁵

Yksi Hainarin esittämä perustelu steriloinnille olikin, että asiantuntijalääkärit pitivät leikkausta vähäpätöisenä ja vaarattomana, eikä se heidän mukaansa vaikuttanut henkiseen terveyteen. Steriloinnin vastustajat väittivät, että se loukkasi henkilökohtaista vapautta. Silti Hainarin mukaan yhteiskunnassa sallittiin muita vastaavia hoitotoimenpiteitä, esimerkiksi pakkorokotukset, joihin piti alistua.¹¹¹⁶

Tilma Hainari oli puhunut eräänlaisena sairautena pitämänsä siveettömyyden aiheuttamien epäkohtien poistamisesta symbolisen leikkauksen avulla jo 1907.¹¹¹⁷ Kun aikakaudella muutenkin oli tavallista puhua yhteiskunnasta ja sen ongelmista lääketieteen käsitteillä, tämänkaltaisen ajattelu saattoi tehdä Hainarille helpommaksi ajatussiirtymän symbolisesta leikkauksesta konkreettiseen leikkaukseen. Hän ajatteli, että arvokasta oli kansakuntaruumiin terveys, jota kalvavat tylsämieliset voitaisiin eliminoida kirurgisesti.

Sterilointi oli tarpeen myös sen takia, että alati kasvavaa tylsämielisyjoukkoa ei voitu Hainarin mukaan kokonaan sulkea laitoksiin. Hän piti sterilointia myös sosiaalipoliittisena kysymyksenä, sillä tylsämielisten ja heidän jälkeläistensä elättäminen kasvatti huoltotyön taakkaa ja söi yhteiskunnan varoja. Tästä huolimatta osa steriloiduistakin tuli sijoittaa laitoksiin.¹¹¹⁸ Lisääntymiskyvyn poistaminen ei vähentänyt tylsämielisten holtittomana pidettyä seksuaalisuutta ja vapaudessa ilman valvontaa he levittäisivät moraalista turmiota ja sukupuolitauteja.

Sterilointipakko kajoaisi Hainarin mukaan erityisesti niihin tylsämielisiin, joilla oli poikkeuksellisen voimakas sukupuoli-vietti.¹¹¹⁹ Lapsenraiskaajille ei

---

1113 Suomen nainen 19.2.1926 Sterilisoimisesta.

1114 Suomen nainen 19.2.1926 Sterilisoimisesta; Black 2003, 66–69.

1115 Suomen nainen 19.2.1926 Sterilisoimisesta.

1116 Suomen nainen 19.2.1926 Sterilisoimisesta.

1117 SKS KIA THa kotelo 1 Nuorison vaaroista 1907.

1118 Suomen nainen 19.2.1926 Sterilisoimisesta.

1119 Suomen nainen 19.2.1926 Sterilisoimisesta.

Hainarin mukaan riittänyt sterilisoiminen, vaan heihin tuli kohdistaa paljon ankarampi toimenpide, joka poistaisi sukuvietin.¹¹²⁰ Tällä Hainari tarkoitti kastraatiota, vaikka ei sanonut sitä suoraan.

Hainari katsoi, että kirjoittamisajankohdan Suomessa 1926 sterilointi oli tulenarka kysymys ja sen ajaminen oli uskaliasta. Yleinen ilmapiiri ei ollut vielä kypsytynyt hyväksymään sitä.¹¹²¹ Silti hänestä naisten tuli perehtyä asiaan ja muodostaa siitä oma käsityksensä. Naisten kanta vaikuttaisi yleiseen mielipiteeseen ja jouduttaisi lainsäädäntöä asiassa.¹¹²²

On huomattava, että Hainari oletti naisten suhtautuvan sterilointiin myönteisesti, sillä hän ajatteli heidän mielipiteensä nopeuttavan sterilointilain säätämistä. Tilma Hainarin käsityksen mukaan siveellisyyskysymykseen yhdistyvä sterilointi kuului ennen muuta naisille. Heidän tunnusmerkkejään olivat moraalinen ryhti ja vastuuntunto tulevista sukupolvista. Lisäksi he olivat sekä moraalireformin että sosiaalisen työn asiantuntijoita. Naisten tuli huolehtia lasten lisäksi toisista naisista, etenkin sellaisista, jotka eivät kyenneet siihen itse.

Hainari katsoi parhaaksi vakuuttaa artikkelin lukijoita siitä, että naisten mielipiteillä oli todellista merkitystä tässä asiassa. Tämä saattoi olla osin toiveajattelua tai retoriikkaa, sillä hän valitti myös päinvastaista: johtavat miehet eivät ottaneet naisten mielipiteitä vakavasti.¹¹²³ Toisaalta sterilointilaki liittyi siveellisyyteen, jonka katsottiin kuuluvan naisten toimintapiiriin.

Hainarille rotuhygienia oli paljolti naisten rotuhygieniaa. Nainen oli rotuhygieeninen äiti, joka valitsi terveen lisääntymiskumppanin, arvioi oman geeniperimänsä, synnytti ja hoivasi terveitä lapsia. Lisääntymiskykyisenä nainen oli tavallisin rotuhygienian toimenpiteiden kohde. Ne prostituoidut, jotka olivat tylsämielisiä, tuli sulkea laitoksiin loppuiäkseen.

On huomion arvoista, että perehdyttyään Yhdysvalloissa tylsämielisten kohteluun Tilma Hainari vakuuttui siitä, että erityisesti lievästi tylsämieliset naiset tuli steriloida. Hainari oli oman aikansa tulkki, kun hän näki heidät keskeisinä degeneraation aiheuttajina. Lievästi tylsämieliset elivät vapaina, levittivät vapaasti siveettömyyttä ja lisääntyivät vapaasti. Todennäköisesti he synnyttäisivät degeneroituneita, kärsiviä jälkeläisiä. Ne miehet, joiden vaarattomaksi tekeminen oli Hainarille äärimmäisen tärkeää, olivat alaikäisille väkivaltaa tehneet miehet. Seksuaalirikollisten ja tylsämielisten kohtelu kuuluivat samaan kokonaisuuteen ja olivat sidoksissa sterilointilain aikaansaamiseen.

---

¹¹²⁰ Suomen nainen 19.2.1926 Sterilisoimisesta.

¹¹²¹ KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainarin puheita 1914, 1934, 1937; SKS KIA THa Kansio 1 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan ja muita artikkeleita ja katkelmia siveellisyysasiasta; Suomen nainen 19.2.1926 Sterilisoimisesta.

¹¹²² Suomen nainen 19.2.1926 Sterilisoimisesta.

¹¹²³ SKS KIA THa kotelo 1 Naisasiasta ja ja kotelo 2 Naisasia. Puheita ja katkelmia.

Hainari kannatti sterilioimista jo varsin varhain. Vaikka perinnöllisyystieteellä oli 1920-luvun alun Suomessa vakiintunut asema, niin rikoslain uudistamisen yhteydessä 1924 edes suomenkieliset lääkärit ja lakimiehet eivät olleet kannattaneet sterilioimista.¹¹²⁴ Kansan parissa rotuhygieniasta tai steriloinnista seurauksineen ei välttämättä tiedetty paljonkaan. Katsomukset muuttuivat hitaasti, ja kansan mielipide nojasi helposti totuttuihin, perinteisiin käsityksiin sekä tapoihin.

Tylsämielisyötä tekevät toimivat rotuhygienia- ja sterilointiasioissa moottorina, ja sosiaali- sekä opetusallalla suhtautuminen oli paljolti suopeaa.¹¹²⁵ Tämä johtui ilmeisesti siitä, että näillä aloilla työskentelevät törmäsivät jokapäiväisessä työssään eri tavoin poikkeaviin, joita pidettiin tylsämielisinä. Lisäksi alalla työskentelevät ja asiantuntijat pitivät sterilointia välttämättömänä, koska tylsämielisten eristäminen eliniäksi todettiin mahdottomaksi toteuttaa. Laitosrakentaminen oli hidasta ja laitoshoidtoa pidettiin kalliina ja epäinhimillisenä.¹¹²⁶

Yleinen mielipide kallistui ajan mittaan sterilointilain puolelle. Koko rotuhygieniasuuntaus sai yhteiskunnassa laajaa kannatusta ja muodostui vähitellen hyväksytyksi muoti-ilmiöksi.¹¹²⁷ Se oli mukautumiskykyinen ideologia, joka tarjosi jokaiselle jotakin. Rotuhygienian suosio selittynee ainakin osaksi sillä, että se kehittyi tieteen lisäksi myös eräänlaiseksi elämäntapafilosofiaksi. Naisten kautta se tunkeutui koteihin positiivisen rotuhygienian mukaisena huolenpitona moraalista, puhtaudesta, terveydestä, ravitsemuksesta ja asumisesta.¹¹²⁸

5 NAISPOLIISIKYSYMYKSET ETENEE HITAASTI

Tilma Hainari ja muut moraalireformistinaiset olivat syystäkin tyytymättömiä naispoliisiasian edistymiseen. Poliisivoimien supistamisen yhteydessä 1920-luvulla naispoliisien määrää vähennettiin entisestään. *Nya Tidningen* -lehden haastattelussa Helsingin poliisimestari Hjalmar Honkanen myönsi, että Tilma Hainarin lausunnot naispoliisiasiaista olivat hautautuneet sisäasiainministeriön arkistoihin, eikä niitä ollut hänen mukaansa syytä kaivaa esille. Helsinkiin oli palkattu joitakin naispoliiseja, mutta Honkasen mukaan he eivät olleet onnistuneet työssään esimerkiksi prostituoitujen kanssa. Nämä eivät tunteneet mitään kunnioitusta naispoliiseja kohtaan ja osoittivat sen käytöksellään. Myös

---

¹¹²⁴ Uusi Suomi 23.11.1924 Siveellisyysrikokset lapsia kohtaan. Serlachiuksen vastine Tilma Hainarille; Mattila 1999, 30, 42; Toivo Nygård 2001, 93; Meskus 2009, 38–39; Turda 2010a, 69; Henri Nygård 2016, 211–212, 217, 226, 231; Mattila 2016, 274, 277.

¹¹²⁵ Harjula 1996b, 160; Toivo Nygård 2001, 89–90.

¹¹²⁶ Harjula 1996b, 150; Toivo Nygård 2001, 91; Harjula 2007, 49–50.

¹¹²⁷ Räisänen 1995, 53, 69; Peltonen 1997, 81; Kramár 2000, 171; Lähteenmäki 2006, 123.

¹¹²⁸ Wessel 2018, 261.

siveellisyyskomitea haastatteli 1926 Honkasta. Hän torjui jyrkästi näkemyksen siitä, että poliisilaitoksella olisi inhimillisiä tarkoituksia. Sen tehtävä oli saada rikoksesta syytetty oikeuteen. Honkasen mukaan ”poliisilla ei saanut olla sydäntä”.¹¹²⁹ Tämä oli täysin vastoin siveellisyyskomitean periaatteita, joiden mukaan naispoliisi oli äidin tavalla toimiva myötätuntoinen kasvattaja.

Ilmeisesti pettyneenä Honkasen haastatteluihin ja tuloksettomaksi jääneisiin vierailuihin sisäasianministerin ja maaherran puheilla Hainari katsoi, että maan naispoliisiasia oli aallonpohjassa. Hänen mukaansa sen tulevaisuus näytti toivottomalta, ja oli turha edes yrittää toteuttaa International Council of Women-järjestön päätöstä, että kaikissa maissa asetettaisiin naisia poliiseiksi.¹¹³⁰

Tilma Hainari sai naispoliisiasian edistämiseen kansainvälisiä vaikutteita. Yhdysvallat oli naispoliisiasian uranuurtajamaa, maahan oli saatu ensimmäinen naispoliisi 1885. Washingtonissa International Council of Women-järjestön kongressissa 1925 naispoliisiasia puhutti ja Hainari myös vieraili paikallisessa naispoliisiyhdistyksessä. Syvällisemmin hän oli perehtynyt naispoliisien koulutukseen ja työhön opintomatkallaan Englannissa.¹¹³¹

Vuonna 1927 Tilma Hainari pääsi puhumaan naispoliisiasian puolesta kansainvälisille areenoille. Hän osallistui asian käsittelyyn sekä International Council of Women-järjestön kokoontumisessa että Kansainliitossa. Hänet oli vasta nimitetty Kansainliiton Suomen edustajiston varajäseneksi.¹¹³² Hainarin toiminnassa oli suomalaiskansallisen näkökulman ohella vahva kansainvälinen ulottuvuus. Hänen osallistumisensa yleismaailmallisiin kokouksiin International Council of Women-järjestössä ja Kansainliitossa sekä aktiivisuus pohjoismaisten naisten välisessä kanssakäymisessä oli aikakauden suomalaiselle naiselle melko epätavallista. International Council of Women oli puhtaasti naisten järjestö, mutta Kansainliitossa oli vuonna 1927 vain kymmenen naisedustajaa.¹¹³³

---

¹¹²⁹ KA NJKL kotelo 69 Muistiinpanoja poliisimestari Honkasen haastattelun johdosta 25.10.1926; Nya Tidningen 13.6.1925 Ingen kvinnlig gatupolis.

¹¹³⁰ SKA KIA THa kotelo 1 Naisrauha turvattava; Hufvudstadsbladet 27.11.1925 Svenska åtgärder för kvinnofriden skola beaktas; Hufvudstadsbladet 11.5.1926 Kvinnan vill vara med om polisarbetet.

¹¹³¹ SKS KIA THa kotelo 1 Naispoliisikysymys ja siveellisyysrikokset ja kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 1925. Luettelo laitoksista, joihin Tilma Hainari tutustui; Helsingin Sanomat 11.6.1925 Kansainvälinen naisten kokous Washingtonissa; Hainari 1928a, 39–76; Tuulio 1952, 151; McCloskey 2018, 6.

¹¹³² SKS KIA THa kotelo 6 Raportti ulkoasiainministeriölle Kansainliiton kahdeksannen yleiskokouksen viidennen valiokunnan toiminnasta 1927; Helsingin Sanomat 11.9.1927 Geneven kansainliittopäiviltä; Hainari 1928b, 90; Sainio 2008.

¹¹³³ SKS KIA THa Kotelo 6 Kansainliitto. Kirjoitus 3.2.1928.+ katkelmia ja leikkeitä.

Hainarin mukaan Kansainliiton jäsenvaltioissa naispoliiseja pidettiin tarpeellisina. Heidän päätehtävikseen nähtiin moraalien valvominen, lapsiin kohdistuneiden siveellisyysrikosten hoitaminen sekä läheisesti prostituutioon liittyvän nais- ja lapsikaupan torjuminen. Hainarin saamien tietojen mukaan sitä saattoi tapahtua myös Suomessa. Puhuessaan Kansainliiton viidennessä komiteassa Genevessä Hainari painotti naispoliisien saamisen välttämättömyyttä erityisesti naisten ja lasten suojelemiseksi nais- ja lapsikaupalta.¹¹³⁴

Kansainliiton viidennelle komitealle kuuluivat humanitaariset ja ihmisoikeusasiat. Koska sinne oli sijoitettu kaikki Kansainliiton naisedustajat, sitä nimitettiin ”sentimentaaliseksi” komiteaksi. Hainarin mukaan naiset oli pantu sinne, koska heidän oletettiin olevan humanisteja. Tämä oli totta, mutta Hainarin mukaan naiset olivat myös paljon muuta, vaikka monet miehet epäilivät sitä. Viides komitea käsitteli muun muassa naispoliisiin tehtäviä, joista kansainvälisesti merkittävimpiä oli nais- ja lapsikaupan torjuminen. Osa ihmiskaupan uhreista oli katteettomilla lupauksilla houkuteltuja nuoria tyttöjä, joiden suojeleminen kuului naispoliisille. Suurin osa oli prostituoituja, ja yksi naispoliisin päätehtävistä oli estää naisia ajautumasta prostituutioon. Viides komitea ehdotti yleiskokouksessa jäsenmaille, että niissä kiellettäisiin bordellit. Ehdotus ei kuitenkaan saavuttanut miesedustajien keskuudessa suurta suosiota. Vuonna 1928 Tilma Hainari sai tehtäväkseen valmistaa yleiskokoukselle alustuksen nais- ja lapsikaupasta. Hänen esityksensä perusteella yleiskokous hyväksyi päätöslauselman, jossa jäsenvaltioita pyydettiin kiinnittämään huomiota bordellien poistamiseen ja naispoliisien hyödyntämiseen.¹¹³⁵

Suomalainen lehdistö otsikoi näytävästi: ”Suomen edustaja, Tilma Hainari, esittänyt siveellisyyskysymyksestä huomattavan lausunnon” ja ”Rva Hainarin nais- ja lapsikauppaa koskeva raportti otettu suopeasti vastaan yleiskokouksessa”.¹¹³⁶

---

¹¹³⁴ Hainari 1928b 90–95; Keskisuomalainen 11.2.1928 Naispoliisikysymys. Tilma Hainari; Suomen Nainen 20.8.1928 Kansainliiton komitea nais- ja lapsikaupasta.

¹¹³⁵ SKS KIA kotelo 6 Raportti ulkoasiainministeriölle Kansainliiton kahdeksannen yleiskokouksen viidennen valiokunnan toiminnasta 1927 ja kotelo 6 Kansainliiton yleiskokous. Artikkelit 1930; Uusi Suomi 19.10.1922 Naiset ja Kansainliitto; Hufvudstadsbladet 5.10.1927 N. F:s åttonde assemblé gav gott resultatet; Naisten ääni 16.10.1927 Meikäläinenkin mukana; Kotimaa 21.10.1927 Kansainliitto ja valkoinen orjakauppa; Helsingin Sanomat 19.9.1928 Suomen edustaja, Tilma Hainari, esittänyt siveellisyyskysymyksestä huomattavan lausunnon; Uusi Suomi 20.9.1928 Rva Hainarin nais- ja lapsikauppaa koskeva raportti otettu suopeasti vastaan yleiskokouksessa.

¹¹³⁶ Uusi Suomi 19.10.1922 Naiset ja Kansainliitto; Hufvudstadsbladet 5.10.1927 N. F:s åttonde assemblé gav gott resultatet; Naisten ääni 16.10.1927 Meikäläinenkin mukana; Kotimaa 21.10.1927 Kansainliitto ja valkoinen orjakauppa; Helsingin Sanomat 19.9.1928 Suomen edustaja, Tilma Hainari, esittänyt siveellisyyskysymyksestä huomattavan lausunnon; Uusi Suomi 20.9.1928 Rva Hainarin nais- ja lapsikauppaa koskeva raportti otettu suopeasti vastaan yleiskokouksessa.

Joitakin kriittisiä kommentteja ja pilailua esiintyi lehdissä, kun nainen oli Suomen edustaja Kansainliitossa. Silti laaja uutisointi ilmaisee, että Hainarin asema ensimmäisenä suomalaisena naisena Kansainliitossa oli varsin merkittävä etenkin naisille. Rouva Maija Sundelin kiitti Hainaria Keski-Suomen naispäivillä siitä, että tämä oli ”avannut ikkunat suureen maailmaan”. Tällä hän viittasi runoilija Elmer Diktoniuksen esittämään kirjailijaryhmä Tulenkantajien kuuluisaan iskulauseeseen, jonka mukaan ikkunat tuli avata Eurooppaan.¹¹³⁷ Tilma Hainari ulotti suomalaisten naisten vaikutusalan vielä kauemmas, maailmanlaajuiseen toimintaan asti.

Naispoliisiasian merkittävyyttä korosti sen näkyvyys International Council of Women-järjestössä ja Kansainliitossa. Tilma Hainarilla oli arvovaltaa vedota Kansainliittoon ja saamiinsa tietoihinsa naispoliisiasian järjestämisestä muualla maailmassa. Suomen naisten kansallisliitto nojautui Kansainliiton aktiivisuuteen naispoliisiasiaassa, kun se ja eräät naiskansanedustajat sen pyynnöstä tekivät valtioneuvostolle ja eduskunnalle 1928 anomusehdotuksia naispoliisien ja naistuumarien palkkaamiseksi. Ne eivät tuottaneet tulosta. Hainari syytti vallanpitäjien lisäksi myös naisten omaa välinpitämättömyyttä siitä, että naispoliisiasian järjestäminen ei edennyt. Sitä edisti hänen mukaansa vain pieni naisjoukko, joka teki muutakin ”halveksittua” siveellisyystyötä.¹¹³⁸

Hainari joutui huomaamaan yhä uudelleen, että yhteiskunnan modernisoituessa suhde moraaliin muuttui ja moraalireformi painui takalalle. Eniten vastakaikua se sai kristillisissä piireissä. *Kotimaa*-lehdessä uutisoitiin siveellisyyskomitean toimintakatsauksen yhteydessä, että komitean tärkeät toimet ”merkitsivät Jumalan avulla iskua pimeyden voimia vastaan.”¹¹³⁹

Suomen naisten kansallisliiton siveellisyyskomitea ei kuitenkaan lannistunut, vaan ahkeroi saadakseen naispoliisiasian järjestykseen. Komitea julkaisi 1928 kirjan *Naispoliisikysymys meillä ja muualla*. Tilma Hainari oli kirjoittanut siihen neljä lukua, joissa hän hyödynsi kansainvälistä kokemustaan naispoliiseista.¹¹⁴⁰ Vuonna 1928 Tilma Hainari toimi erityisen aktiivisesti naispoliisikysymyksessä. Asia oli hänelle ajankohtainen ja tärkeä. Hainari puhui sen puolesta Kansainliitossa, teki siveellisyyskomitean johdossa anomuksia naispoliisien saamiseksi, antoi vetoapua naiskansanedustajien anomusehdotukselle ja kirjoitti naispoliisikysymyksestä sekä lehtiin että siveellisyyskomitean kirjaan.

1137 Ultra nro 2 1922 Meillä ja muualla; Helsingin Sanomat 11.9.1927 Geneven kansainliittopäiviltä; Keskisuomalainen 12.2.1928 Viidennet Keski-Suomen naistenpäivät; Tuulispää 5.10.1928 Suomalaiset Genevessä 1928.

1138 SKS KIA THa kotelo 1 Naisrauha turvattava ja kotelo 2 Naispoliisiasia. Alustus ja puhe 1928; Kotimaa 16.10.1928 Naispoliisityö järjestettävä ajan vaatimuksia vastaavaksi; SNKL:n vuosikertomus 1928; Karpio 1928a, 23–24; Tuulio 1952, 188; Rajainen 1973, 177.

1139 Kotimaa 19.1.1923 Suomen naisten kansallisliiton siveellisyyskomitean työmaalta.

1140 SNKL:n vuosikertomus 1928; Naispoliisikysymys meillä ja muualla 1928.

Naispoliisin tarvetta ruokki pelko degeneraatiovyörystä, kasvavasta väkivalta- ja kieltolakirikollisuudesta ja huliganismista, joka oli lähinnä kurittoman nuorison häiriköintiä ja väkivaltaista liikehdintää.¹¹⁴¹ Hainari mainitsi huliganismin useaan kertaan kirjoittaessaan naispoliiseista.¹¹⁴² Juuri nuoriso-ongelma näyttäytyi hänelle erityisen polttavana. Lisäksi naispoliisiasia oli moraalireformikysymys, joka oli edelleen ratkaisematta. Sen sijaan sukupuolitautilien ehkäisemiskomitean mietintö oli valmis, uuden avioliittolain valmistelut pitkällä ja sterilointikomitean tuloksia odotettiin.

Puheissa ja kirjoituksissa Hainari otti esiin erityisiä syitä naispoliisin tarpeelle. Hänelle kuului naisten lasten ja naisten suojeleminen yleisillä paikoilla, heidän turvallisuutensa varmistaminen ja kieltolaki-, prostituutio-, seksuaali- ja väkivaltarikoksien ehkäiseminen. Se oli suojelevaa ja pelastavaa työtä. Ennaltaehkäisevä ja kasvattava työ kohdistui nuoriin tyttöihin. Jos naispoliisia ei ollut valvomassa ja ohjaamassa, poliisiputkaan joutuminen tarjosi hairahtuneelle tytölle mahdollisuuden oppia paatuneiden prostituoitujen ammattisalaisuuksia. Poliisivankila ei saisi olla paikka, missä ohjattiin rikokseen. Rikoksen ehkäiseminen oli Hainarista tärkeämpää kuin rikoksesta rankaiseminen.¹¹⁴³

Ongelmien ennaltaehkäisy oli Hainarin moraalireformin johtavia periaatteita ja sen tärkein toteuttamiskeino oli kasvattaminen silloin, kun sillä oli tehoa. Kasvatuksen idea oli hänen mukaansa ihmisluonteen kehittäminen ihanteelliseen suuntaan. Kasvatuksen mahtiin uskomisen ilmensi Hainarin edistysuskoa.

Myös muilla sivistyneistön kansankasvattajilla oli positiivinen ihmiskuva, koska he luottivat ihmisen kykyyn oppia ja kehittyä. Toisaalta he halusivat määritellä kasvatuksen suunnan.¹¹⁴⁴ Hainarin kasvatusoptimismin rinnalla kulki rotuhygienian uoma, joka sekin liittyi toiveeseen ennaltaehkäistä tulevaisuuden ongelmia. Tulevaisuuden kansalaisten laatua parantamalla rakennettaisiin tuleva ihanneyhteiskunta.

Suojelemisen, pelastamisen, ennaltaehkäisyn ja kasvattamisen lisäksi naispoliiseja tuli palkata myös siksi, että pidätetyt naiset saisivat inhimillistä kohtelua. Alennustilassakin olevaa naista tuli kohdella oikeudenmukaisesti ja humanisti.¹¹⁴⁵ Tilma Hainari kannatti ainakin osittain naisille ominaisia,

---

¹¹⁴¹ Rajala 1996, 52–53; Koskela.

¹¹⁴² Keskisuomalainen 11.2.1928 Naispoliisikysymys. Tilma Hainari; Aamulehti 24.10.1928 Naispoliisin järjestäminen. Tilma Hainarin alustus; Naisten ääni 27.10.1928 Suomen naisyhdistyksen yleiskokous. Tilma Hainarin alustus naispoliisiasiaista; Laitilan Sanomat 30.11.1928 Vetoomus yleisöön.

¹¹⁴³ SKS KIA THa kotelo 2 Naispoliisiasia. Alustus ja puhe.1928; Suomen nainen 30.8.1928 Erään naispoliisin haastattelu; Keskisuomalainen 11.2.1928 Naispoliisikysymys; Naisten ääni 30.8.1928 Erään naispoliisin haastattelu. Tilma Hainari; Aamulehti 24.10.1928 Naispoliisin järjestäminen.

¹¹⁴⁴ Anne Ollila 1994, 69.

¹¹⁴⁵ SKS KIA THa kotelo 2 Naispoliisiasia. Alustus ja puhe.1928.

pehmeämpiä keinoja myös hyveen polulta hairahtuneiden prostituoitujen suhteen. Aikakaudella katsottiin yleisesti, että naiset olivat olemukseltaan pehmeämpiä, myötätuntoisempia ja auttavaisempia kuin miehet. Myös rotuhygienian positiiviseen muotoon kuului pehmeämpiä keinoja, suostuttelua ja ohjaamista.¹¹⁴⁶

Suomen naisten kansallisliitto pyrki jatkuvasti kehittämään naispoliisin työtä ja asemaa. Vuonna 1929 liiton siveellisyyskomitea pyysi yhdessä Suomen naisyhdistyksen kanssa sisäasiainministeriötä myöntämään stipendin Englannin naispoliisityöhön tutustumista varten. Kansanedustajia eri puolueista yhtyi hakemukseen, ja yhteisvoimin naiset onnistuivat saamaan määrärahan. Tilma Hainari pyysi hänelle suositeltua Sosiaalidemokraattisen puolueen kansanedustajaa Tyyne Leivo-Larssonia stipendiaatiksi, koska tämä oli ollut Valkonauhan kanssa tekemisissä naispoliisiasiaissa.¹¹⁴⁷ Ajan oikeistolaisessa Suomessa oli melko poikkeuksellista, että porvarillinen nainen tarjosi yhteistyötä työväenpuolueen edustajalle.

Naispoliisiasiaa kannatettiin molemmissa leireissä ja siinä tehtiin puoluerajat ylittävää yhteistyötä. Leivo-Larsson kieltäytyi kuitenkin vetoamalla puutteelliseen kielitaitoonsa.¹¹⁴⁸ Asia ratkesi siten, että stipendiatkalle lähti oikeistolainen tuomari Inkeri Ahlroth.¹¹⁴⁹

Asia pysyi edelleen ajankohtaisena, ja 1930 naiskansanedustajat kaikista puolueista antoivat lausunnon, jossa tilanne poliisilaitoksella todettiin kestävämmäksi. Silti sisäasiainministeriön poliisiasioiden päällikkö Esko Heilimo totesi sanomalehtihaastattelussa, että naispoliisiasia oli toisarvoinen eikä mitenkään kiireellinen kysymys.¹¹⁵⁰

Tämä herätti siveellisyyskomiteassa syvää närkästystä, sillä sen jäsenille, erityisesti asian pitkäaikaiselle puolestapuhujalle Tilma Hainarille, naispoliisiasia oli oleellinen moraalireformikysymys. Se oli tärkeä myös koko kansallisliitolle, sillä asiaa varten perustettiin oma 1933 naispoliisikomitea.¹¹⁵¹ On syytä huomata, että Tilma Hainari taisteli niin naispoliisiasian kuin muidenkin elintärkeinä pitämiensä siveellisyyskysymysten puolesta peräänantamattomasti vuosikymmenien ajan.

---

¹¹⁴⁶ Ollila 1993, 43; Räisänen 1995, 55; Ikonen 2003, 133.

¹¹⁴⁷ Tyyne Leivo-Larsson 1970, 31–32.

¹¹⁴⁸ Tyyne Leivo-Larsson 1970, 31–32.

¹¹⁴⁹ KA NJKL kotelo 68 Vuoden 1930 toimintakertomuksen luonnos.

¹¹⁵⁰ SNKL:n vuosikertomus 1930.

¹¹⁵¹ Korppi-Tommola 2001, 73–74; Korppi-Tommola 2003, 348–349.

6 SUHDE KIELTOLAKIIN MUUTTUU

Raittiusliike murtautui 1800-luvun puolivälin jälkeen suomalaiseseen yhteiskuntaan sellaisella voimalla, että Irma Sulkunen luonnehtii sitä kansalaisuskonnoksi. Sääty-yhteiskunnan ja kollektiivisen uskonnollisuuden mureneminen toi mukanaan juurettomuutta. Reaktiona siihen maaseudun asukkaat ja sieltä lähteneet työläiset ottivat raittiuden uudeksi uskonnon kaltaiseksi ideologiakseen. Raittiushenkinen mentaliteetti sisältyi myös fennomaaniseen liikkeeseen,¹¹⁵² johon Hainarit kuuluivat. Tilma Hainari oli ollut raittiuden kannattaja nuoruudestaan asti. Kosinnan yhteydessä hän oli vaatinut tulevalta aviomieheltään lupauksen, että heidän kodistaan tulisi täysin raitis.¹¹⁵³

Tilma Hainarin mukaan toivo saada kodit ja synnyinmaa vapaaksi alkoholin kirouksesta oli vienyt useimmat naiset ensimmäistä kertaa vaaliuurnille.¹¹⁵⁴ Naisten äänioikeutta oli pidetty takeena kieltolain säätämiseksi. Ensimmäinen eduskunta 1907 oli hyväksynyt kieltolain yksimielisesti.¹¹⁵⁵ Hainari ilmoitti muistelmissaan olevansa osittain vastuussa lain säätämisestä.¹¹⁵⁶ Hän ei perustellut asiaa mitenkään, mutta mahdollisesti viittasi tällä osallistumiseensa Suomalaisen puolueen raittiustyöhön ja omaan vaalikampanjaansa, jossa raittiuden edistäminen oli ollut tärkeällä sijalla.¹¹⁵⁷ Kieltolain voimaantuloa saatiin odottaa vuoteen 1919 asti, koska keisari ei vahvistanut sitä.¹¹⁵⁸

Asuinpaikkakunnillaan Tilma Hainari oli kuulunut raittiuslautakuntiin, ja vuonna 1914 hän oli allekirjoittajana kirjelmässä, jossa kannatettiin alkoholikaupan rajoitusta maailmasodan aikana. Se oli Hainarin mielestä tuottanut pelkkää hyvää. Vuonna 1914 uunituore Suomen naisten kansallisliiton puheenjohtaja Hainari oli esittänyt raportissaan International Council of Women-järjestölle, että Suomessa erityisesti työläisnaiset tulisivat siunaamaan kieltolakia, kun se tulisi voimaan.¹¹⁵⁹ Oli tavallista, että sivistyneistö piti alkoholia työväenluokan ongelmana.¹¹⁶⁰ Myös Tilma Hainari näyttää pitäneen alkoholismia erityisesti työväenluokan miesten paheena

---

1152 Sulkunen 1986, 272–278; Peltonen 1997, 45–59; Seppälä 2016, 41; Sallinen 2017, 33.

1153 Tuulio 1952, 54.

1154 Koti ja yhteiskunta 15.12.1905 Hiukan äänioikeuspakinaa syrjäkylän torpassa.

1155 Uusi Suometar 21.10.1906 Vaalikurssit; Aija Kaartinen 2011, 55. Aija Kaartisen mukaan kieltolakikeskustelu osoitti kuitenkin, että yksimielisyys ei ollut täysin särötöntä. Salmi 2016, 32.

1156 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925. Leikekirja.

1157 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten äänioikeus. Katkelmia. 25.1.1906 ja 17.7.1906.

1158 Peltonen 1992, 63; Aija Kaartinen 2011, 55; Salmi 2016, 33; Seppälä 2016, 42–43.

1159 SKS KIA THa kotelo 8 The National Council of Women in Finland 1914 ja Ba Paloheimo Tilma Hainarille 23.11.1920; Leikekirja: Kirje juovutusjuomakaupan järjestämisestä 1914; Lappeenranta 29.4.1909 Suomalaisen puolueen piirikanslia. Tohtorinrouva Tilma Hainari.

1160 Sallinen 2017, 75.

naisten liitolle annetussa raportissa, vaikka eräissä muissa yhteyksissä hän puhui siitä kaikkien miesten yhteisenä vitsauksena.¹¹⁶¹

Eri puolueiden alkoholinkäytöstä huolestuneet naiset perustivat 1920-luvun alussa Naisten raittiuskeskuksen, johon liittyi 166 naisjärjestöä. Naisten sivistystehtävään katsottiin kuuluvan miesten elämäntapojen säätely muun muassa kitkemällä juopottelua.¹¹⁶² Suomen naisten kansallisliitto ei liittynyt mukaan eikä tehnyt yhteistyötä Naisten raittiuskeskuksen kanssa siitä huolimatta, että alkoholin vastustaminen liittyi moraalireformiin ja todennäköisesti kansallisliiton jäsenjärjestöjen naisista suurin osa kuului raittiusihmisiin. Kansallisliitto vetosi siihen, että yhdistyksen säännöt estivät uskonnon ja politiikan sen toiminnassa, ja raittius sekä kieltolaki olivat verrattavissa niihin.¹¹⁶³

Tästä säännöstä kuitenkin joustettiin. Kansallisliitolla ja sen komiteoilla oli läheisiä siteitä uskontoon, mikä ilmeni ainakin moraalireformistipappien ja vapaiden suuntien naisten pitämässä esitelmissä sekä kokouksissa ja kursseilla vähintään mainintoina juhlapuheissa, toisinaan myös virrenveisuuna, rukouksina ja hartauspuheina.¹¹⁶⁴ Suomen naisten kansallisliitto puuttui hanakasti myös yhteisten asioiden hoitoon ja puoluepolitiikkaan kehottamalla naiskansanedustajia tekemään aloitteita. Se antoi julkilausumia yhteiskunnan päättäjille ja sen lähetystöt vierailivat vallan saleissa edistämässä liiton toimenkuvan mukaisia asioita.

Liiton yksittäisiä jäseniä, kuten Dagmar Karpio, kuului Naisten raittiuskeskukseen. Todennäköisesti syy olla liittymättä Raittiuskeskukseen oli sama kuin International Council of Women-järjestössä. Siellä ei haluttu omaa raittiuskomiteaa, koska niin moni järjestö ajoi jo raittiusasiaa. Muun muassa Suomen naisten kansallisliitto vastusti International Council of Women-järjestön raittiuskomitean perustamista.¹¹⁶⁵

Tilma Hainarille alkoholi oli yksi isänmaan perivihollisista. Hän edisti raittiusasiaa itselleen ominaisella tavalla, puhumalla raittiuskokouksissa ja kirjoittamalla aiheesta. Vuonna 1925 Tilma Hainari nimitti itseään kiihkeäksi raittiusaktivistiksi. Hän vaati, että kieltolaille oli ”annettava lain kunnioitus ja lain pyhyys”. Hainari piti sotavuosien perintönä sitä, että jumalallisia säädöksiä halveksittiin ja yhteiskunnan lakeja rikottiin. Suomalaisten tuli yhteisvoimin pelastaa maa alkoholismien sisäisestä vihollisesta ja kukistaa ”laittomuuden henki”, joka sai aikaan kieltolakirikoksia. Suurimpina syinä

---

¹¹⁶¹ Suomen nainen 22.5.1918 Valkoinen Suomi.

¹¹⁶² Rantalaiho 1994, 23; Aija Kaartinen 2011, 96, 106–107.

¹¹⁶³ Aija Kaartinen 2011, 107; Jonna Pulkkinen 2015, 109.

¹¹⁶⁴ KA NKJL kotelo 69 Naispoliisikysymys; SKS KIA THa kotelo 8 Naisten iltapiiri-klubi. Puheita, muistiinpanoja kokouksista, esityslistoja ym. 1918–1936. SNKL puheita, kokousmuistiinpanoja ym. 1918–1936; Uusi Suomi 11.1.1917 Siveellisyyskokous; Naiset ja siveellisyys 1919, 5–6.

¹¹⁶⁵ SKS KIA THa kotelo 1 Raittiuskysymys Kansainvälisen Naisten Liiton Yleiskokouksessa Roomassa 1914.

rikoksiin Hainari piti ”naisia ja viinaa”. Hänen mukaansa naiset eivät ymmärtäneet, että he olivat vastuussa asiasta, koska heidän tuli puhdistaa yhteiskunta ja antaa kieltolakirikoksille moraalinen tuomio.¹¹⁶⁶

Kansansivistäjien parissa moraalista halveksuntaa pidettiin pätevänä kontrollikeinona.¹¹⁶⁷

Hainari vertaili julkisuudessa Suomen ja muun maailman raittiustilannetta, josta hän oli kuullut kansainvälisissä verkostoissaan. Yleismaailmallisen kehityksen selvittäminen osoitti asian monipuolista hallintaa ja antoi puheelle vakuuttavuutta. Kansainväliset esimerkit alleviivasivat sitä, että Suomen tuli nuorena kansakuntana lunastaa paikkansa sivistysvaltioiden joukossa. Tätä tuli osoittaa erityisen korkealla moraalilla raittiudessaakin, kuten Aija Kaartinen on esittänyt.¹¹⁶⁸

Monissa maissa kehitys kulki Hainarin mukaan kohti kieltolakia ja alkoholin käytön väheneminen pienensi niin rikollisuutta kuin alkoholismin aiheuttamia mielisairauksiakin. Hainarin toivoi Suomen kieltolain vaikuttavan siihen suuntaan, että maa liittyisi Euroopassa leviävään raittiusaaltoon. Varoittavana esimerkkinä Hainari nosti esiin Ruotsin, jossa kieltolaki oli torjuttu vuoden 1922 kansanäänestyksessä.¹¹⁶⁹

E erityisen tärkeä kansainvälinen esimerkki Tilma Hainarille oli Yhdysvallat, jonka kieltolakitilannetta hän pääsi tarkkailemaan omin silmin. Hän sai 1925 optimistisen käsityksen maan kieltolain toteutumisesta. Hainarin mukaan maassa noudatettiin kieltolakia tunnollisesti ja maan raittiusvalistajat vakuuttivat Hainarille, ettei maa tule koskaan luopumaan kieltolaista. Suomen odotettiin pysyvän yhtä lujana. Hainari kertoi saaneensa rohkaisua siihen, että kieltolakirikkomukset vähenisivät myös Suomessa, jos lain kannattajilla olisi selkärankaa ja kestävyyttä.¹¹⁷⁰

Hainari piti kieltolakia amerikkalaisten varallisuuden ja kansanterveyden kukoistuksen huomattavimpana syynä. Hänen mukaansa esimerkiksi Pelastusarmeija sai muuttaa työtapojaan, koska kieltolain takia köyhyys oli

---

1166 SKS KIA THa kotelo 1 Vaali- ja raittiusasia1922 ja kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia ja kotelo 2 Puhe kieltolain ajalta ja kotelo 2 Puheita siveellisyyskomitean kokouksissa ja kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925. Leikekirja.; Savo 22.10.1922 Valtakunnallinen raittiuskokous; Helsingin Sanomat 11.10.1925 Helsingin Raittiusseura. Tilma Hainari esitelmöi Amerikan kieltolaista; Etelä-Suomi 31.10.1925 Raittiusyhdistys Kotkan 40-vuotisjuhla. Tilma Hainarin puhe; Lahti 24.4.1926 Naisten luentopäivät. Tilma Hainari luennoi raittiusasiasta.

1167 Rajala 1996, 70.

1168 Aija Kaartinen 2006, 151.

1169 SKS KIA THa kotelo 1 Vaali- ja raittiusasia ja kotelo 2 Amerikan kieltolaista. Esitelmä ja kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925. Leikekirja.

1170 SKS KIA THa kotelo 1 Vaali ja raittiusasia ja kotelo 2 Amerikan kieltolaista. Esitelmä ja kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 4–14.5.1925. Artikkeleita; Kylväjä 15.10.1925 Helsingin raittiusseuralla. Tilma Hainari kertomassa matkakuulumisia; Tuulio 1952, 172.

vähentynyt. Muut maat seurasivat Hainarin mukaan Yhdysvaltojen esimerkkiä, kuten Suomenkin pitäisi tehdä.¹¹⁷¹ Esimerkkejä kertomalla Hainari halusi vakuuttaa suomalaiset siitä, että kieltolakia noudattamalla olisi mahdollista saada Suomi nousuun, parantaa maan taloutta ja kansanterveyttä sekä poistaa siveettömyyttä ja muita sosiaalisia ongelmia.

Tilma Hainari esitti Suomen naisille vetoituksen. Kieltolaki oli kodin ja naisten kysymys, ja heille kuului sen puolustaminen. Vanhempien tuli noudattaa kieltolakia, koska muuten he käyttäytyivät epäsiivertisesti eivätkä kunnioittaneet lain pyhyyttä. Tällöin he myös turmelivat lapsensa.¹¹⁷² Hainari käytti siivertisyys-käsitettä tavalla, joka korosti lakien noudattamista. Kansalaisten oli vaikea käsittää, että lakia tuli totella, kun he näkivät sitä rikottavan ympärillään kaikissa yhteiskuntaluokissa.

Kansainliitossa Tilma Hainari pääsi ajamaan raittiusasiaa vaikutusvaltaiselle paikalle ja pyrki toimimaan maailmanlaajuisesti alkoholiongelman ratkaisemiseksi. Vuosina 1926–1928 Suomi yritti toistuvasti saada Kansainliiton työohjelmaan kysymyksen alkoholin väärinkäytöstä ja sen salakuljetuksen estämisestä.¹¹⁷³ Hainari osallistui Kansainliitossa alkoholikonferenssiin, jossa hänen mukaansa alkoholin käyttöä pidettiin kansainvälisenä vitsauksena, joka vaikutti rotujen älyyn ja terveyteen. Se moninkertaisti degeneraation, mielisairaudet ja rikollisuuden.¹¹⁷⁴

Hainari piti itse kaksi raittiuspuhetta Kansainliiton viidennessä valiokunnassa. Puheenvuoroissaan hän nosti Suomen esiin Euroopan ainoana maana, jolla oli täydellinen kieltolaki. Maan papit pitivät raittiusaiheisia saarnoja, ja raittiusliike oli uskontoon verrattava asia. Hainari kertoi lyhyesti myös kieltolain tuomista vaikeuksista, mutta palasi yleismaailmalliseen alkoholitilanteeseen. Alkoholismi ei ollut pelkästään yksilön ongelma vaan myös sosiaalinen kysymys, joka aiheutti lasten laiminlyöntiä, vakavia sairauksia, ennenaikaisia kuolemia, rikollisuutta ja köyhyyttä. Naiskauppa ja prostituutio kuuluivat sen lieveilmiöihin. Viidennessä komiteassa Tilma Hainari teki aloitteen Kansainliitossa tehtävästä tutkimuksesta, jossa selvitettäisiin alkoholin vaikutusta rikollisuuteen ja perhe-elämään.¹¹⁷⁵

1171 SKS KIA THa kotelo 1 Vaali ja raittiusasia ja kotelo 2 Amerikan kieltolaista. Esitelmä ja kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 4–14.5.1925. Artikkeleita; Tuulio 1952, 172; Prohibition 2014.

1172 SKS KIA THa kotelo 2 Amerikan kieltolaista. Esitelmä.

1173 Sallinen 2017, 173–174.

1174 SKS KIA THa kotelo 2 Raittiusasia. Kaksi puhetta Kansainliitossa ja kotelo 6 Conference of Experts on the alcohol questions at the League of Nations; Thorsteinsson 1985, 278.

1175 SKS KIA THa kotelo 2 Raittiusasia. Kaksi puhetta Kansainliitossa ja kotelo 6 Conference of Experts on the alcohol questions at the League of Nations; Hufvudstadsbladet 8.9.1928 Alkoholen, brottsligheten ja familjelivet; Uusi Suomi 8.9.1928 Suomen edustajat kansainliiton yleiskokouksessa.

On syytä huomata, että myös alkoholin käytön yhteydessä Hainari ajatteli, että yksityinen oli alisteista kokonaisuudelle. Vaikka alkoholismi aiheutti suurta kärsimystä perheille, niin sen haitat olivat mittaamattomat kansakunnalle ja koko ihmiskunnalle. Yksityisestä ongelmasta tuli kokonaisuuden ongelma, kun kansakunnan yhdenkin osasen epätasapaino horjutti koko rakennetta.

Hainari itse mainitsi kieltolain mukanaan tuomista epäkohdista julkisesti Kansainliitossa, mutta suuttui samasta asiasta kirjailija Helmi Krohnille. Tämä oli Suomen vanhimman rauhanyhdistyksen Rauhanliitto-Kansainliittoyhdistyksen¹¹⁷⁶ lähettämänä esitelmäkiertueella Englannissa. Krohnin kertoman mukaan Hainari raivostui, kun Krohn oli esitelmässä kertonut kalastajien salakuljettavan viinaa. Hainarin tulkinnan mukaan puhe oli kieltolain vastainen¹¹⁷⁷ ja sitä paitsi se tahrasi Suomen sinivalkoista kunniaa. Ainur Elmgrenin mukaan kiinnostus rakentaa ja kontrolloida kansainvälistä Suomi-kuvaa kuului kansalliseen projektiin.¹¹⁷⁸

Suomen raittiusliike omaksui degeneraatioteorian, ja sen piirissä valistettiin alkoholin perimää turmelevasta vaikutuksesta ja perusteltiin alkoholikieltojen tarpeellisuutta. Sosiaalidemokraattisen puolueen kansanedustaja professori Väinö Voionmaa oli suunnitellut jo 1907 Raittiuden ystäville luentosarjaa, jossa olisi käsitelty myös rotuhygieniää. Hanke jäi tällöin toteutumatta, mutta Voionmaa piti rotuhygieniää esillä raittiusliikkeessä 1920-luvulla. Silti vain harvat raittiusasian ajajat tukivat rotuhygieniää. Sekä raittiusaatetta että rotuhygieniää kannattivat Voionmaan lisäksi ainakin Elli Tavastähti ja lääkintöhallituksen pääjohtaja Taavetti Laitinen.¹¹⁷⁹

Alkoholikysymys oli pitkään ollut monien suomalaisten lääkäreiden huolenaiheena, koska he katsoivat alkoholinkäytön huonontavan kansallista perimäainesta. Kieltolakiaikana alkoholismin aiheuttamille sairauksille ei esitetty juuri muita perusteluja kuin rotuhygieniset argumentit.¹¹⁸⁰ Tilma Hainarin lailla monet moraalireformistinaiset omaksuivat Leideniuksen esittämän käsityksen alkoholismista ”rotumyrkkinä”.¹¹⁸¹ Näiden itse hankittujen ominaisuuksien ”rotumyrkkyjen” uskottiin periytyvän jälkipolville. Kuitenkin 1920-luvulla monien lääketieteen ammattilaisten

---

¹¹⁷⁶ Hapuli 2003, 61; Rauhanliitto.

¹¹⁷⁷ Hapuli 2003, 61.

¹¹⁷⁸ Elmgren 2016, 335.

¹¹⁷⁹ Hietala 1995, 206; Peltonen 1997, 75–76, 79–81; Halmesvirta 1998, 56–57; Uimonen 1999, 163; Mattila 1999, 52–53; Aija Kaartinen 2011, 161–162; Jonna Pulkkinen 2015, 46; Sallinen 2017, 75–76.

¹¹⁸⁰ Halmesvirta 1998, 56–57; Mattila 1999, 53; Aija Kaartinen 2011, 162.

¹¹⁸¹ KA SVNL c:1 kotelo 4 Vuosikokoukset 7.5.1933 ja D:3 kiertokirjeet 1905–1933; Oskar Forsström 1892, 45; Valkonauha nro 1 1916 Vähän rotuhygieniasta.

parissa vahvistui näkemys siitä, ettei tätä voitu todistaa tieteellisesti.¹¹⁸² Ainakin eräät moraalireformistilääkärit, kuten Suomen naisten kansallisliiton Leidenius ja Lilja-Johansson, pitivät edelleen kiinni degeneroitumisteoriasta. Leidenius piti 1927 kaksi kertaa esitelmän *Lastemme perintö*, ja Lilja-Johansson laati 1928 Naisten pohjoismaiseen raittiuskonferenssiin esitelmän aiheesta *Alkoholien som degenerationsfaktor*. Molemmissa nostettiin esiin alkoholin vahingollisuus jälkipolvia rappeuttavana rotumyrkkynä.¹¹⁸³

Kieltolailla oli 1920-luvulla laajojen kansalaispiirien tuki ja eduskunnassa mittava kannatus koko puoluekentässä lukuun ottamatta Ruotsalaista kansanpuoluetta. Kokoomuksessa sen kannattajiin kuuluivat erityisesti Tilma Hainari ja muut entiset Suomalaisen puolueen jäsenet. Vähitellen vuosikymmenen kuluessa puolueen ehdoton kieltolakikanta mureni ja myös puolueen raittiusväki alkoi epäillä alkoholittomaan kulttuuriin pääsemistä kieltolain avulla.¹¹⁸⁴

Eduskunnan ulkopuolella kieltolaki menetti 1920-luvun kuluessa kaiken merkityksensä raittiusväkeä lukuun ottamatta. Kieltolain rikkomisesta tuli suorastaan kansanliike kaikissa yhteiskuntaryhmissä. Viinanpolto, salakuljetus, laittoman viinan myyminen ja ostaminen sekä juopumusrikkomukset olivat arkipäivää. Myös prostituutio oli yhteydessä kieltolakirikkomuksiin, sillä yleensä sekä asiakas että prostituoitu olivat humalassa.¹¹⁸⁵

Erityisesti sivistyneistö pettyi kieltolakiin ja piti sen epäonnistumisen syynä siveellistä rappeutumista. Kieltolain ja alkoholirikkomusten pelättiin johtavan tapainturmeluksen, jolloin suurimmassa vaarassa olivat etenkin nuoret, joiden alkoholinkäyttö oli lisääntynyt.¹¹⁸⁶

Raittius ei edistynyt kieltolakivuosina lainkaan, vaan päinvastoin alkoholinkäyttö lisääntyi ja kiihkoilu raittiuden puolesta laimeni. Yleinen mielipide myös naisten parissa muuttui nopeasti vuoden 1928 jälkeen. Viimeisen iskun antoi orastava lama. Svinhufvudin kieltolain muuttamista suosiva hallitus asetti tammikuussa 1931 komitean selvittämään alkoholilainsäädännön uudistamista. Komitean puheenjohtajaksi nimitettiin tunnettu raittiusveteraani Edvard Björkenheim, joka oli kieltolain lieventämisen kannalla. Tilma Hainari nimitettiin kahdeksanhenkiseen kieltolakikomiteaan ainoana naisena. Tämä oli osoitus hänen merkittävästä yhteiskunnallisesta asemastaan. Raittiustyössä mukana ollut Hainari oli yksi

---

1182 Valkonauha nro 1 1916 Vähän rotuhygieniasta; Mattila 1999, 52; Aija Kaartinen 2006, 152; Aija Kaartinen 2011, 161–162.

1183 SNKL:n vuosikertomus 1928; Helsingin Sanomat 25.2.1927 Naisten päivät Jyväskylässä; Helsingin Sanomat 17.3.1927 Suomalaiset naisten päivät.

1184 Kallenautio 1979, 46–67, 145–147; Peltonen 1992, 63; Seppälä 2016, 47.

1185 Peltonen 1992, 69; Häkkinen 1995, 57; Aija Kaartinen 2011, 146; Rasinaho 2006, 18; Seppälä 2016, 52–87.

1186 Peltonen 1992, 69–70, 77; Aija Kaartinen 2011, 158.

niistä kolmesta jäsenestä, joiden katsottiin edustavan komiteassa raittiusasiaa. Tilma Hainari osallistui komitean toimintaan kertomansa mukaan ristiriitaisin tuntein,¹¹⁸⁷ koska hän oli pysytellyt pitkään kieltolain kannalla.

Hainari kirjoitti komitean työn alkaessa *Uusi Suomi* -lehteen artikkelin *Huokausta työtä aljettaessa*. Raittiustyön kannustimena oli hänen mukaansa ”*lähimmäisen rakkaus*”. Kieltolain tullessa voimaan oli uskottu, että laki olisi kasvattava voima ja sen noudattaminen muuttuisi siveelliseksi velvollisuudeksi. Näin ei ollut käynyt, vaan paheet olivat vallanneet maan. Pahimpia olivat lainrikkomukset, jotka hämmensivät kansan oikeuskäsitystä ja heikensivät lakien kunnioitusta.¹¹⁸⁸ Yleinen lainkuuliaisuus väheni, kun kieltolaki ei vastannut kansan oikeustajua eikä sen rikkomista pidetty vääränä tekona. Hainari pelkäsi tämän johtavan yhteiskuntamoraalin rapautumiseen.

Lain suurin vika oli Hainarin mukaan se, että julkisesti rehottava laittomuus kasvatti nuoren nousevan polven lainvastaisuuteen, joka horjutti isänmaan menestymistä.¹¹⁸⁹ Hainari oli samaa mieltä laajan sivistyneistönaisten joukon kanssa, jotka olivat huolissaan erityisesti nuorison moraalilaskusta.¹¹⁹⁰

Tilanne oli Hainarin mukaan tukala, mutta hän ei nähnyt mitään selkeää ratkaisua tukalan tilanteen korjaamiseksi. Kieltolain kannattajat odottivat ”kuivaa” mietintöä, lain vastustajat taas ”märkkää” mietintöä. Kirjoituksen loppuksi Hainari toivoi, että komitea saisi työrauhan ja myötätuntoa osakseen.¹¹⁹¹

Hainari piti itseään yhtenä niistä komitean jäsenistä, jotka kannattivat pikaista muutosta. Hän oli ollut vuosikausia kieltolain ehdoton kannattaja ja uskonut siihen. Ajan mittaan hän kuitenkin vakuuttui siitä, että lailla ei voitu aikaansaada raittiutta. Ainoastaan kasvatus voisi aikaansaada raittiuden, sillä pakko herätti ainoastaan vastustusta.¹¹⁹² Sivistyneistönaiset keräsivät helmi-maaliskuussa 1931 kieltolakia vastaan laajan kannatuksen saaneen adressin, jossa he nostivat esiin samoja moraalikysymyksiä, joita Hainari oli esittänyt artikkelissaan.¹¹⁹³

Taistelu ja kieltolakirikkomuksia vastaan laillisuuden ja moraalil puolesta oli Hainarille yksi merkityksellinen tapa taistella siveellisemmän Suomen puolesta. Hänelle kieltolakikeskustelun avainkysymykset olivat

---

1187 *Uusi Suomi* 9.2.1931 *Huokausta työtä aljettaessa*; Tuulio 1952, 197; Kallenautio 1979, 184;

Peltonen 1992, 65, 71; Aija Kaartinen 2011, 136, 182.

1188 *Uusi Suomi* 9.2.1931 *Huokausta työtä aljettaessa*.

1189 *Uusi Suomi* 9.2.1931 *Huokausta työtä aljettaessa*.

1190 Aija Kaartinen 2006, 148; Aija Kaartinen 2011, 158.

1191 *Uusi Suomi* 9.2.1931 *Huokausta työtä aljettaessa*.

1192 KA NJKL kotelo 124 Tilma Hainari Muistelmien käsikirjoituksia – toiminta SNKL:ssa; *Uusi*

Suomi 9.2.1931 *Huokausta työtä aljettaessa*.

1193 Aija Kaartinen 2006, 120–124.

moraali ja degeneraatio. Vastoin omaa vakaumustaan siitä, että alkoholi oli degeneroiva rotumyrkky ja likasi moraalin puhtautta, hän lopulta asettui kieltolain kumoamisen kannalle. Oli valittava kahdesta pahasta pienempi. Kieltolaki ei vastannut tarkoitustaan. Sitä ei noudatettu niin kuin piti, ja tämä aiheutti moraalisen alennustilan ja kasvatti rikollisuutta. Pahinta olivat uhkakuvat nuorison moraalin romahtamisesta ja lain kunnioituksen katoamisesta. Hainarin tähtäimenä oli edelleen kansan raitistaminen, mutta sitä ei saavutettaisi toimimattomalla kieltolailla.

Täyskäännöstä pohjusti ilmeisesti myös se, ettei kieltolaki onnistunut Hainarin ihannemaassa Yhdysvalloissa. Hänen käsityksensä maan kieltolain tehokkuudesta osoittautui liian myönteiseksi. Aluksi vähentynyt alkoholinkäyttö alkoi taas kasvaa Yhdysvalloissa.¹¹⁹⁴ On huomionarvoista, että Tilma Hainari joutui kieltolakikysymyksessä luopumaan pakon käyttämisestä. Kieltolain kohdalla kovat keinot, joita Hainari suosi esimerkiksi negatiivisen rotuhygienian menetelminä, eivät tepsineet. Hän joutui taipumaan, arvatenkin vastentahtoisesti tai ainakin ambivalentein tuntein, kieltolaista luopumisen kannalle. Kieltolaki päättyi huhtikuussa 1932.

7 LASTENSUOJELUA EDISTÄMÄSSÄ JA PAHANTAPAISISTA LAPSISTA HUOLEHTIMASSA

Tilma Hainari liittyi siihen kansainväliseen ilmiöön, jossa nuorten kansalaisten kasvatukseen ja terveydentilaan kiinnitettiin suurta huomiota. Tulevaisuuden toivoja vaalimalla kehityksen uskottiin kulkevan kohti tulevaa ihanneyhteiskuntaa. Nuoruutta pidettiin ratkaisevana ikäkautena, joka määrittä, tuliko yksilöstä työkykyinen kansakunnan rakentaja vai taakka yhteiskunnalle. Hankituista ominaisuuksista tuli muuttumattomia ja perinnölliset piirteet tulivat esiin. Lastenhoidon painottaminen ja tietteellistyminen nivoutuivat ajankohtaiseen väestöpolitiikkaan, joka korosti kansalaisten määrää ja laatua sekä pyrki lisäämään syntyvyyttä.¹¹⁹⁵

On merkille pantavaa, että äidinmielisen Tilma Hainarin kutsumustyö oli lasten ja nuorten auttaminen. Hän asetti heidät kaikessa etusijalle. Hainarin moraalireformi- ja rotuhygieniatyön tausta-aate ja näkökulma oli lasten ja nuorten paras. Vastustamalla prostituutiota Hainari halusi estää sukupuolitautien tarttumisen jälkeläisiin ja moraalisen rappion leviämisen heille asti. Avioliittolaissa arvokasta oli terveiden jälkeläisten syntyminen ja heidän onnellisuutensa, ja toisaalta taas lasten synnyttämisen rajaaminen sopivaksi katsottujen oikeudeksi. Sterilointilain tärkein päämäärä oli suojella alaikäisiä seksuaalirikoksilta ja estää tylsämielisten degeneroituneiden, kärsivien perillisten syntyminen. Naispoliisin ydintehtäviin kuuluivat lasten

---

¹¹⁹⁴ Tuulio 1952, 172; Prohibition 2014; Amerikan kieltolaki 2016.

¹¹⁹⁵ Halmesvirta 1995, 50, 59; Halmesvirta 1996, 143; Allen 2000, 25.

ja nuorten naisten suojeleminen, auttaminen ja pelastaminen. Ajamalla raittiutta Hainari yritti ehkäistä tulevia sukupolvia rapauttavan rotumyrkyn käyttöä ja pelastaa nuorison juopottelun kiroilta sekä moraalin ja lainkunnioituksen laskulta. Hainari halusi turvata aviottomien lasten oikeudet ja pyrki lastensuojelulla kansalaisenalkujen kaikenkattavaan suojeluun. Hän piti modernin yhteiskunnan huvituksia vahingollisina erityisesti nuorille. Lapsille ja nuorille tuli antaa koulusivistystä, moraalikasvatusta ja sukupuolivalistusta, jotta heistä tulisi korkeasti siveellisiä kansakunnan rakentajia. Nuoren polven hoivaamisella oli tulevaisuuteen tähtäävä ulottuvuus: se oli Hainarille ensi sijassa isänmaan palvelemista, itsensä asettamista alttiiksi kansakunnan tulevaisuuden toivojen puolesta.

Hainari seurasi lastenhoidon, -kasvatuksen ja -suojelun kehitystä sekä Suomessa että ulkomailla ja tarttui itse näihin aiheisiin. Hän kirjoitti lehtiin lasten asioista ja pyrki edistämään lastensuojelulain toteutumista muun muassa hiillostamalla viranomaisia. Suomessa lastensuojeluun oli alettu kiinnittää huomiota 1800-luvun lopulta alkaen, kun kaupungistuminen oli tuonut lapsilaumat kaduille. Oli pelätty heidän ”siveellistä villiintymistään”. Eduskuntaudistuksesta asti etenkin naiset tekivät anomuksia lastensuojelulain aikaansaamiseksi.¹¹⁹⁶

Lastensuojeluideologia eli 1920-luvun Suomessa kulta-aikaa. Sisällisota ja itsenäistymiseen liittyvät tapahtumasarjat saivat huomion kiinnittymään perheisiin, punaorpokysymys ja tarve koko kansan eheyttämiseen nostivat näkyviin lastensuojelulain tarpeen ja jouduttivat lastensuojelutyötä. Sitä pidettiin ennalta ehkäisevänä sosiaalipolitiikkana. Kansakunnan eheys tulkittiin sen terveydeksi ja siihen liittyväksi puhtaudeksi. Lapsia ja nuoria pidettiin voimavarana, ja heidän terveytensä, puhtautensa, elinvoimansa ja työkontonsa olivat avainasemassa nuoren tasavallan tulevaisuuden luomisessa.¹¹⁹⁷

Ajan vaikutusvaltaisain lastensuojeluvirkailija, lastensuojelukomitean päällikkö Adolf von Bonsdorff sai lastensuojelulain laatimisen vastuulleen. Lainvalmistelukomiteaan kuului muun muassa rotuhygieniasta innostunut Erik Mandelin. Vuonna 1921 valmistuneeseen mietintöön sisältyi rotuhygieeninen juonne, koska sukupolvittain syvenevää degeneraatiota pidettiin alaikäisten rikollisuuden aiheuttajana. Vaikka Bonsdorffin mietinnön johtavan periaatteen nähtiin olevan lapsen etu, lapsi yksilönä jäi taka-alalle ja etualalle nousi hänen merkityksensä tulevaisuuden työvoimana.¹¹⁹⁸ Bonsdorffia on pidetty maltillisen rotuhygienian

---

¹¹⁹⁶ Pulma 1987, 76, 96, 111–112; Haatanen 1992, 120, 123; Harjula 1996c, 154; Mattila 1999, 279–280.

¹¹⁹⁷ Pulma 1987, 123; Sulkunen 1989, 74; Haatanen 1992, 120, 126–127; Kaarninen 1995, 84; Tuomaala 2003, 92; Harrikari 2004, 158; Toikko 2005, 143.

¹¹⁹⁸ Pulma 1987, 144–145; Haatanen 1992, 128–130; Harjula 1996c, 154; Mattila 1999, 280–281; Harrikari 2004, 162–163; Harrikari 2019, 193–194.

kannattajana. Hän uskoi myös kasvatuksen vaikutukseen eikä pitänyt henkisten ominaisuuksien periytymistä täysin varmana.¹¹⁹⁹

Kysymys lastensuojelulaista pysyi ajankohtaisena koko vuosikymmenen ajan, ja myös Suomen naisten kansallisliitto puuttui asiaan. Lasten asiat kuuluivat liiton keskeisimpiin mielenkiinnon kohteisiin. Tilma Hainarin mukaan lastensuojelulain säätäminen oli kiinnostanut Suomen naisten kansallisliittoa aina vuodesta 1914 alkaen eli siitä asti, kun hänet oli valittu liiton puheenjohtajaksi. Ilmeisesti juuri Hainari toi lasten asiat liiton asialistalle. Hän toimi yhteistyössä Bonsdorffin kanssa, joka patisti liittoa jättämään viranomaisille anomuksia jouduttamaan lastensuojelulain valmistumista.¹²⁰⁰

Suomen naisten kansallisliiton vuosikertomuksissa toistettiin vuodesta toiseen naisten toive siitä, että Suomi saisi ”lastensuojelulain”, jota he pitivät korvaamattoman tärkeänä. Liitto kiirehti lakia ottamalla kontaktia eri hallintoviranomaisiin useita kertoja ja esitti julkisuudessa lausuntoja suojelulain edistämiseksi.¹²⁰¹

Myös International Council of Women-järjestön kokouksissa lasten huolto oli yksi tärkeimmistä keskustelunaiheista. Eri maiden kansallisliittojen tuli toimittaa järjestölle selostus maidensa lastensuojelulaeista tai sellaisen puuttuessa jouduttaa lakeja kääntymällä hallitusten puoleen,¹²⁰² kuten Suomessa tapahtuikin.

International Council of Women-järjestön naiset laativat 1923 lasten ja nuorten suojelua koskevan Children’s Charter-ohjelman. Sen tarkoitus oli parantaa räikeinä pidettyjä puutteita, joita maailmansota oli paljastanut lasten elämänpiirissä.¹²⁰³ Children’s Charter oli tarkoitettu selkeäksi kannanotoksi lasten oikeuksiin, mutta se toteutui vesitetyssä muodossa ja jäi lähinnä epämääräiseksi listaksi valtioiden velvollisuuksista lapsia kohtaan.¹²⁰⁴ Suomen naisten kansallisliiton keskuudessa sitä pidettiin kuitenkin esikuvallisena. Lisätäkseen kansainvälistä painetta lain aikaansaamiseksi kansallisliitto lähetti International Council of Women-järjestön pyynnöstä Children’s Carter-ohjelman lastensuojelulainvalmistelukunnalle. Tarkoitus oli, että valmistelukunta ottaisi sen lain suunnittelussa huomioon. Samalla kansallisliitto taas kerran

---

¹¹⁹⁹ Bonsdorff 1925, 35–36; Harjula 1996c, 136.

¹²⁰⁰ SKS KIA THa kotelo 8 SNKL. Haastattelu; SNKL:n vuosikertomus 1924 ja 1927.

¹²⁰¹ SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia; SNKL:n vuosikertomus 1923 ja 1925; Harrikari 2019, 197.

¹²⁰² SNKL:n vuosikertomus 1924, 1925 ja 1927; Sandell 2015, 86.

¹²⁰³ SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia; SNKL:n vuosikertomus 1923 ja 1925; Harrikari 2019, 197.

¹²⁰⁴ Mulley 2010.

pyysi valtioneuvostolta, että se nopeuttaisi lastensuojelulain aikaansaamista.¹²⁰⁵

Vuonna 1924 Suomen naisten kansallisliitto liittyi Kansainvälisen lastenavun unioni-järjestön Suomen kansallistoimikunnan jäseneksi. Unioni oli virallisesti perustettu 1920 sodasta kärsineiden lasten auttamiseksi, mutta vähitellen sen toiminta laajeni ja unionista tuli kansainvälinen lastensuojelun valistus- ja yhteistyöorganisaatio. Myös Unionin Suomen osasto kiirehti lastensuojelulakia. Tilma Hainari oli yksityishenkilönä kuulunut järjestöön jo aikaisemmin, ilmeisesti siitäkin syystä, että Kansainvälisen lastenavun unionin Suomen osaston merkittävä työmuoto oli itäkarjalaisten pakolaislasten auttaminen, Hainarille rakas asia. Hän kehotti julkisesti suomalaisia tarjoamaan pakolaislapsille kasvatuskoteja ja vetosi Raamattuun lasten asiassa: ”Minkä olette tehneet yhdelle näistä pienimmistä, sen te olette tehneet minulle.”¹²⁰⁶ Raamattulainaus lisäsi pyynnön arvoa.

Kansainvälisen lastenavun unioni laati Geneven julistuksen lasten oikeuksista. Unionin työ kytkeytyi läheisesti Kansainliittoon, ja lasten oikeuksien ohjelman takana oli Kansainliiton auktoriteetti. Kansainvälinen paine saattoi suomalaiset hankalaan asemaan, kun maalta puuttui lastensuojelulaki ainoana ”eurooppalaisena sivistysmaana”.¹²⁰⁷ Koska lapset olivat naisten kansainvälisen toiminnan keskipisteessä, Hainarille oli kiusallista, kun lasten asia laahasi jäljessä kansainvälisestä kehityksestä. Hän halusi vahvistaa kansallista identiteettiä liittymällä tasavertaisena muiden sivistysvaltioiden joukkoon myös maailmanlaajuisessa yhteisessä asiassa, lasten suojelemisessa.

Vuonna 1925 asia eteni, kun ehdotus lastensuojelulaiksi valmistui. Ehdotus ei kuitenkaan noudattanut Bonsdorffin mietintöä, vaan perustui Ruotsin vastaavan lain pohjalle. Suomen naisten kansallisliitto ja Suomen lastenavun kansallistoimikunta laativat yhteislausunnon, jossa tätä arvosteltiin voimakkaasti.¹²⁰⁸ On todennäköistä, että Tilma Hainarin käsiala näkyi lausunnossa, koska hän kuului kumpaankin järjestöön ja kyseessä oli hänelle arvokas asia.

Lausuntoon yhti kymmeniä lastensuojelualan järjestöjä. Niiden yksimielinen kannanotto peilasi lastensuojeluaatteelle yhteiskunnassa

---

1205 SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia; SNKL:n vuosikertomus 1923 ja 1925; Helsingin Sanomat 15.4.1924 Suomen naisten kansallisliiton vuosikokous; Lastensuojelulehti 1.4.1924 Huomattavia aloitteita yleisen lastensuojelulain aikaansaamiseksi; Pulma 1987, 152; Harrikari 2019, 197–198.

1206 SKS KIA THa kotelo 8 Suomen Lastensuojelun kansallisyhtymä ry, Selostus jäsenjärjestöistä, työvaliokunnan kokouskutsuja 1935–1936; SNKL:n vuosikertomus 1924; Helsingin Sanomat 12.2.1922 Kansainvälinen lasten apu; Pulma 1987, 192; Kauppi & Rautanen 1997, 22; Paavilainen 2012, 28, 51, 53.

1207 SNKL:n vuosikertomus 1925; Lastensuojelulehti 1.4.1924 Huomattavia aloitteita yleisen lastensuojelulain aikaansaamiseksi; Pulma 1987, 152, 191–192; Paavilainen 2012, 52–53.

1208 Pulma 1987, 152; Haatanen 1992, 132; Harrikari 2019, 198.

annettua merkitystä. Pelkoa herätti siveellisesti harhautuneiksi katsottujen nuorten määrä, jonka nähtiin kasvaneen räjähdysmäisesti. Sille haluttiin asettaa sulku tehokkaalla lastensuojelulailla. Lastensuojeluväen kritiikki otettiin huomioon, ja lastensuojelulain valmistelu alettiin uudelleen.¹²⁰⁹ Hainarin ja muiden moraalireformistien kauhukuvitelma oli, että heidän elättelemänsä utopia nuorten rakentamasta tulevaisuuden paratiisista ei toteutuisikaan, vaan kansakunta suistuisi siveettömyyteen.

Tilma Hainari kirjoitti lasten asioista toistuvasti ja piti lasten asemaa käsitteleviä puheita Kokoomuksen tilaisuuksissa. Hainarin mukaan sota-aikana vallanpitäjät suorastaan anoivat, että naiset tulisivat mukaan kansalaistoimintaan heille ominaisella antaumuksella. Naiset tekivät työtä käskettyä erityisesti poistaakseen lasten maailmassa vallitsevaa hätää. He veivät työnsä päätökseen myös silloin, kun se vaati lainsäädännön muuttamista. Näin tapahtui esimerkiksi silloin, kun naiset järjestivät aviottomien lasten asioita.¹²¹⁰ Laki aviottomista lapsista tuli voimaan köyhäinhuoltolain yhteydessä 1922. Se oli yksi osoitus naisten toiminta-alaan kuuluvasta siveellisestä, uutta luovasta politiikasta.¹²¹¹

Naisten yhteiskunnalliselle työlle antoi Hainarin mukaan virtaa heidän näkemyksensä siitä, että yhteiskunta oli kylmä kaikkein pienimmille jäsenilleen. Siitä puuttui ”kodin henkeä”, ei kunnioitettu siveellisiä arvoja, avioliitossa äidillä ei ollut oikeutta lapsiinsa ja orpolapsi unohdettiin kokonaan. Naiset ajattelivat Hainarin mukaan yhteisten asioiden hoidossa ennen kaikkea lapsen parasta. Kaikissa sivistysvaltiossa toiminta lastensuojelun hyväksi oli naisten ensimmäisiä pyrkimyksiä. He panivat tähän työhön yhteiskunnallisen kokemuksensa, tietonsa lapsen sielunelämästä sekä ”äidinsydämensä”.¹²¹² Hainarin hellimä, usein käyttämä kielikuva ”äidinsydän” edusti hänelle rakkautta, lämpöä, hoivaa ja turvaa. Yleensä hän puhui myyttisestä äidistä lasten ja nuorten yhteydessä, joskus myös puhuessaan muista yhteiskunnan haavoittuvista jäsenistä, joita naisten tuli hoivata kuten äidit lapsiaan.

Äitiys oli myös International Council of Women-järjestössä keskeinen käsite. Äidit olivat milloin kansojen äitejä, milloin rodun äitejä tai elämän kantajia. Koska äitiys koettiin naisen kansalaisvelvollisuutena, hänen asemaansa korostettiin puheella rodun äideistä tai kansakunnan äideistä. Naisten oma henkilökohtainen kehitys sai jäädä syrjään, sillä äitikansalaiset eivät olleet ainoastaan omien lastensa äitejä, vaan heille sälytettiin tehtävä, velvollisuus ja taakka olla rodun eli väestön äitejä.¹²¹³

---

¹²⁰⁹ Pulma 1987, 152–153; Haatanen 1992, 132.

¹²¹⁰ SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia.

¹²¹¹ Jousimaa 1983, 40; Haatanen 1992, 133; Katriina Kokko 1996, 103; Kurki-Suonio 1999, 388; Elomäki 2011, 140–142.

¹²¹² SKS KIA THa kotelo 1 Naisten pyrkimyksistä. Osa katkelmia.

¹²¹³ Levin 1994, 222; Rupp 1998, 85–86; Wessel 2018, 68, 81, 85, 124, 263.

Tilma Hainari sai inspiraatiota myös Yhdysvaltojen lastensuojelusta. Vuonna 1926 hän kirjoitti *Lastensuojelulehteen* bostonilaisesta lastenkodista. Siellä hoidettiin orpolapsia, joilla oli käytösvaikeuksia, psyykkisiä häiriöitä ja ruumiillisia vaivoja. Laitoksessa heille määrättiin tarkkailun perusteella sopiva hoitotapa. Hainarin mukaan oikean kasvatustavan löydyttyä lapset kehittyivät täysin normaaleiksi. Suomessa lapset eroteltiin tarkemmin erilaisiin laitoksiin, kun taas Bostonissa ainoastaan psykopaatit erotettiin muista pojista. Vaikka he joutuivat eristyksiin, heitä hoidettiin lempeillä menetelmillä.¹²¹⁴ Hainariin vetosi amerikkalainen tapa hoitaa pahantapaisia tai häiriintyneitä lapsia. Hän halusi nostaa esiin lempeitä, äidillisiä menettelytapoja lasten suhteen, vaikka he eivät täyttäsikään kunnon kansalaisen mittoja. Hainarin suhtautumisessa lapsiin paljastui, että hän oli sydämessään äiti.

Lasten asia oli esillä myös Suomen naisten päivillä 1927. Laimi Leideniuksen juhlaesitelmän mukaan sekä hyväntekeväisyys että yhteiskunta pelastivat yhteisvoimin lapsia tuhoutumasta, koska he olivat valtion arvokkain omaisuus. Työtä ei tehty ainoastaan ihmisrakkaudesta tai armeliaisuudesta, vaan myös sen takia, että lasten arvo tulevina valtion kansalaisina ymmärrettiin selvemmin kuin ennen.¹²¹⁵ Leideniuksen kannanotolla oli yhtymäkohta Bonsdorffin mietintöön ja se edusti siveellisyyskomitean ja laajemminkin aikakauden ajattelutapaa, jota myös rotuhygienia ilmensi. Lapsella oli henkilökohtaisen, inhimillisen arvonsa lisäksi ja sen ohikin arvo tulevana kansakunnan kannattelijana ja työväkenä.

Lastensuojelulain valmistelu viipyi, vaikka lastensuojelun kansalaisjärjestöt pitivät asiaa ajankohtaisena ja tärkeänä ja esimerkiksi Suomen naisten kansallisliitto teki toistuvasti yrityksiä jouduttaakseen lain etenemistä. Päättäjillä oli muita kiinnostuksen kohteita ja viranomaiset olivat asiasta erimielisiä, sillä joidenkin mielestä köyhäinhoitolaki riitti eikä erillistä lastensuojelulakia tarvittu. Osa poliitikoista vastusti lakia, koska se lisäisi julkisia menoja. Myös lain pääarkkitehdin Adolf von Bonsdorffin kuolema vaikutti asiaan.¹²¹⁶

Vuonna 1929 hallituksen esitys uudeksi lastensuojelulaiksi saatiin valmiiksi. Lastensuojelutapauksissa ehdotettiin ajan sosiaalipolitiikalle tyypillisiä, asteittain kovenivia menetelmiä. Ne alkoivat ohjauksesta ja päättyivät pakkohuostaanottoon. Ajan asenneilmastoa kuvasti, että normeihin mukautumattomat lapset sijoitettiin rangaistuslaitoksenomaisiin kasvatuslaitoksiin. Kynnys puuttua yksityisten perheiden elämään oli melko matala. Kurinpito kosketti pienehköä ryhmää työläiskotien pahantapaisia lapsia, joiden kotitautustassa oli alkoholismia, rikollisuutta ja psyykkisiä

---

¹²¹⁴ Lastensuojelulehti 1.1.1926 Pienten kulkurien koti Bostonissa.

¹²¹⁵ Uusi Suomi 17.3.1927 Suomalaiset naisten päivät; Helsingin Sanomat 17.3.1927 Suomalaiset naisten päivät.

¹²¹⁶ Helsingin Sanomat 15.3.1927 Suomen naisten päivät. SNKL:n edustajakokous; Pulma 1987, 66, 111–112, 144, 150; Haatanen 1992, 130–133; Paavilainen 2012, 53, 71.

sairauksia. Suurin osa oli älyllisesti heikkoja. Pahantapaisiksi nimettyjen poikien rikkomukset olivat näpistelyä ja häiriköintiä, kun taas kasvatustilaksiin joutuneiden tyttöjen pahantapaisuuden syynä pidettiin säädyttömyyttä. Pahantapaiseksi leimaamiseen riitti pelkästään se vaara, että tyttö saattaisi langeta. Seksuaalisen hyväksikäytön uhrejakin pidettiin pahantapaisina, sillä heidän katsottiin aiheuttaneen kaltoinkohtelun omalla käytöksellään. Lastensuojelulain säätäminen keskeytyi vuosikymmenen vaihteessa eduskunnan hajottamisen ja oikeistoradikaalin liikehdinnän seurauksena.¹²¹⁷

Tilma Hainari nosti kysymyksen pahantapaisista lapsista esille puhuessaan ruotsinkielisille martoille 1933 ja suomenkielisille martoille seuraavana vuonna. Jälkimmäisessä esitelmässä Hainari viittasi rikollisuuden ehkäisemispäivien tilaisuuksiin 1934. Siellä ajan johtavat tieteenharjoittajat tarkastelivat perinnöllisyyttä, rotuhygieniää ja sterilointia. Hainarin mieleen oli jäänyt etenkin psykiatri S. E. Donnerin luento *Vaikeat lapset*. Sen mukaan parannustyö ei auttanut niiden lasten suhteen, joiden vaikeudet johtuivat perinnöllisyystekijöistä. Hainari oli kertomansa mukaan ollut kiinnostunut pahantapaisien lasten asioista siitä asti, kun hän oli seurannut Englannissa 1922 lasten tuomioistuinten toimintaa ja tutustunut Yhdysvalloissa 1925 erilaisten kasvatustilosten hoitotapoihin. Ilmeisesti Hainari myös tapasi Yhdysvalloissa sisarensa kaksi kasvattilasta, jotka olivat ”probleemilapsia”. Ainakin toisesta kasvatistaan sisar luopui, koska tämä ei tahtonut käydä koulua eikä tehdä työtä.¹²¹⁸

Marttojen opintopäivillä Hainari toi esiin, että jokainen nainen oli ollut tekemisissä pahantapaisen lapsen kanssa ainakin kasvattajana tai opettajana.¹²¹⁹ Tästä kohtaa Hainari oli yliviivannut sanat: ”muutamat meistä äiteinä”. Ehkä tämä ei tuntunut sopivalta puheelta kuulijakunnalle, sillä suurin osa pahantapaisista lapsista oli työläislapsia, kun taas marttojen eliitti oli keskiluokkaista.¹²²⁰

1217 Lastensuojelulaki tuli voimaan 1936. Pulma 1987, 183–184; Haatanen 1992, 138; Kaarninen 1995, 61, 63; Vehkalahti 2000, 141–143; Männistö 2003, 95; Harrikari 2004, 160; Pylkkänen 2012, 59; Harrikari 2019, 201–202.

1218 SKS KIA THa kotelo 2 Mitä naiset voivat tehdä yhteiskuntamoraalin kohottamiseksi? Studiedagarna 21–26.11.1933 Marthaförbundet ja kotelo 5 Onnittelevia 60-, 65- ja 70-vuotispäivien johdosta 1921, 1926 ja 1931 ja Ba Saapuneet kirjeet Suomalainen Marttaliitto Elli Saurio Tilma Hainarille 27.5.1934 esitelmä Mitä naiset voivat tehdä yhteiskuntamoraalin kohottamiseksi? ja Leikekirja Uusi Suomi nro 11 1934 Vaikeat lapset ja heidän käsittelynsä rikollisuuden ehkäisemisiikön eilisessä ohjelmassa.

1219 SKS KIA THa kotelo 2 Mitä naiset voivat tehdä yhteiskuntamoraalin kohottamiseksi? Studiedagarna 21–26.11.1933 Marthaförbundet ja Ba Saapuneet kirjeet Suomalainen Marttaliitto Elli Saurio Tilma Hainarille 27.5. 1934 esitelmä Mitä naiset voivat tehdä yhteiskuntamoraalin kohottamiseksi?

1220 Ollila 1993, 27–28; Pohjola-Vilkuna 1995, 117; Mattila 1998, 132; Jalovaara 2019, 56.

Hainari selosti myös toista rikollisuuden ehkäisemispäivien esitelmää, jonka oli pitänyt kasvatustilastojen ylitarkastaja Sulo Salmensaari. Tämä oli Hainarin mukaan kuvaillut sattuvasti elämän kilpajuoksun alkutaivalta, jota lapset eivät aloittaneet samalta lähtöviivalta. Kasvatustilastojen asukkaat olivat joko perinnöllisten syiden rasittamia tai huonon ympäristön vaikutuksen alaisia tai ehkä molempia.¹²²¹

Hainari piti Salmensaaren kuvausta osuvana. Pahantapaisuus ei johtunut ainoastaan rappeutuneesta sukuperimästä, vaan myös ympäristötekijät saattoivat muovata ihmisen luonnetta ja vaikuttaa hänen kohtaloonsa. Hainarin mielestä ympäristöllä oli vaikutusta ainakin lasten suhteen, vaikka hänelle oli tavallisempaa keskittyä ihmisen perinnöllisiin ominaisuuksiin.

Kansainvälisesti positiivisen rotuhygienian toimintasuosituksissa pyrittiin puhdistamaan ja muokkaamaan elinympäristöä suotuisaksi. Lamarckistisesti suuntautuneet rotuhygienikot katsoivat, että ympäristön tuomat hankitut ominaisuudet ja biologinen perimä yhdessä muovasivat ihmisten ominaisuudet. Negatiivisessa rotuhygieniassa painopiste siirtyi ulkoisesta sisäiseen. Biologisen determinismin vaikutuksesta ympäristön merkitys sivuutettiin lähes täysin, ja perintöaineokset selittivät vahvasti ihmisen laatua. Rotuhygieniassa ympäristön vaikutukset olivat ongelmallinen kysymys, mutta kaikki rotuhygienistit eivät torjuneet niiden vaikutusta käyttäytymiseen.¹²²²

Martoille pitämässään esitelmässä Hainari puhui kahden toisistaan poikkeavan ihmiskäsityksen näkökulmasta. Alaikäisiin kohdistuneiden seksuaalirikosten suhteen hän vaati rotuhygienian ihmiskäsityksen näkökulmasta, että lapsia vainoavat abnormit raiskaajat tulisi kastroida.¹²²³

Rotuhygienian ihmiskäsitys oli hierarkkinen. Kansalaiset luokiteltiin yhteiskuntakelpoisuuteen liittyvien ominaisuuksien perusteella. Suhtautuminen kansalaisten perimään oli arvottavaa ja valikoivaa. Tarkkailtiin, millainen ihminen täytti yhteiskunnan vaatimukset ja miten oli meneteltävä niiden kanssa, jotka eivät yltäneet näihin edellytyksiin.¹²²⁴

Esitelmän toisessa kohdassa Hainari pohti lapsen moraalisen luonteen kasvattamista. Hänen mukaansa oli tärkeää, että lapsi oppi ymmärtämään, että ihminen oli Jumalan kuva ja siksi suuriarvoinen.¹²²⁵ Kristillisen

---

1221 SKS KIA THa kotelo 2 Mitä naiset voivat tehdä yhteiskuntamoraalin kohottamiseksi. Studiedagarna 21–26.11.1933 Marthaförbundet ja Ba Saapuneet kirjeet Suomalainen Marttaliitto Elli Saurio Tilma Hainarille 27.5. 1934 esitelmä Mitä naiset voivat tehdä yhteiskuntamoraalin kohottamiseksi?

1222 Kaikkonen 1985, 31; Halmesvirta 1985, 213; Mattila 1994, 232; Mort 2000, 139; Kline 2000, 25; Carlson 2001, 13; Saarikangas 2002, 66; Meskus 2009, 44; Wessel 2018, 56, 85, 226, 250.

1223 SKS KIA THa kotelo 2 Mitä naiset voivat tehdä yhteiskuntamoraalin kohottamiseksi? Studiedagarna 21–26.11.1933 Marthaförbundet.

1224 Molarius 1998, 94; Meskus 2009, 41, 190; Annola 2016, 131, 166.

1225 SKS KIA THa kotelo 2 Mitä naiset voivat tehdä yhteiskuntamoraalin kohottamiseksi. Studiedagarna 21–26.11.1933 Marthaförbundet ja Ba Saapuneet kirjeet Suomalainen Marttaliitto

ihmiskäsityksen mukaan jokainen ihminen oli Jumalan luoma, hänen ainutlaatuinen kuvansa ja sinällään arvokas. Ihmisarvo oli pyhä ja loukkaamaton.¹²²⁶

Rotuhygienian ja kristinuskon ihmiskuvat poikkesivat toisistaan, mutta se ei näytä tuottaneen Hainarille suuria ongelmia eikä hän pohtinut rotuhygienian etiikkaa kultaisen säännön valossa ainakaan julkisesti. Hän sivuutti myös rotuhygieniaan kuuluvan vallankäytön. Yleisesti rotuhygieenikot liittivät ihmisarvon sellaisiin ominaisuuksiin, joita he katsoivat itsellään olevan. Lisäksi voidaan olettaa, että henkilön ihmiskäsitys tai ihmiskäsitykset rakentuvat monenlaisista aineksista, jotka elävät rinnakkain ja limittäin. Ne voivat olla keskenään ristiriitaisia.¹²²⁷

Hainarin perusluonteessa oli sisäisiä jännitteitä, ja hänellä esiintyi monentyyppistä ajattelua, jota hän muotoili tiettyjä tarkoituksia varten. Myös rotuhygienia-ajattelu oli Hainarilla ambivalenttia. Yhtäältä sen moottorina toimi pessimistinen degeneraatiokauhu, toisaalta taas siihen sisältyi optimistista uskoa rodunjalostukseen: rotuhygienian avulla oli mahdollista pelastautua ja luoda sivistynyt utopia.

Lasten ystävä Tilma Hainari oli ajan hermolla. Hän kantoi kortensa kekoon huolehtimalla lasten hyvinvoinnista, kasvattamisesta ja heidän asioidensa edistämisestä. Hän hoivasi sukulais- ja kasvattilapsia, toimi kasvattajana opettajan ammatissa, seurasi lasten asioita kansainvälisellä ja kotimaan tasolla, otti julkisesti kantaa lastensuojelukeskusteluun, painosti viranomaisia lastensuojelulain aikaansaamiseksi ja kuului useisiin lastenhuoltojärjestöihin. Vuonna 1930 hän oli Koulukeittoyhdistyksen varapuheenjohtaja, Mannerheimin lastensuojeluliiton neuvoston jäsen, Sophie Mannerheimin Äidinhoitoa lapselle -rahaston puheenjohtaja, Koteja kodittomille lapsille -yhdistyksen johtokunnan jäsen ja Kansainvälisen lasten avun Suomen kansallistoimikunnan työvaliokunnan jäsen.¹²²⁸ Kaikessa muussakin toiminnassaan hän piti silmällä lasten etua.

MORAALIREFORMIN JA ROTUHYGIENIAN EDISTÄMINEN JATKUU

Hainarin työ Suomen naisten kansallisliiton johdossa eteni suurelta osin entisiä uomia, mutta rinnalle tuli myös uutta. Merkittävä työkenttä oli järjestön erilaisten tapahtumien organisointi, emännöinti, puhujana esiintyminen ja liiton kokousten johtaminen.

Elli Saurio Tilma Hainarille 27. 5.1934 esitelmä Mitä naiset voivat tehdä yhteiskuntamoraalin kohottamiseksi?

¹²²⁶ Harjula 1996b, 48, 67; Hammar 1999, 20.

¹²²⁷ Vehmas 2005, 66; Annola 2016, 131, 136–137.

¹²²⁸ SKS KIA kotelo 8 Velvollisuuteni eri järjestöjen jäsenenä 1930 ja Ba Saapuneet kirjeet Bertel Nyberg 10.3.1932 Tilma Hainarille.

Liiton kokoontumisissa käsiteltiin ajankohtaisia keskustelunaiheita. Näitä olivat esimerkiksi kielipolitiikkaan ja rotuun, kansallisuuteen ja perinnöllisyyteen liittyvät pohdinnat sekä sukupuolisiveellisyyteen, rotuhygieniaan ja väestöpolitiikkaan liittyvä kysymys syntyvyyden säännöstelystä.

Suomen naisten kansallisliiton johtaminen vaati Hainarilta diplomaattisuutta, koska kattojärjestön siipien alla oli paitsi erilaisia myös erikielisiä järjestöjä. Kielikysymys jakoi useimpia maan järjestöjä, mutta valtalinjasta poiketen Suomen naisten kansallisliitolla oli sekä ruotsin- että suomenkielisiä jäsenjärjestöjä.¹²²⁹ Hainari onnistui sovitteluun erikielisten jäsenjärjestöjen ristiriitoja. Hänen mukaansa naisten liitto toimi kieliriidan kiihkeänä aikana rauhanaatteen ja yhteisymmärryksen hyväksi maan sisällä.¹²³⁰ Tilma Hainari osasi ruotsinkieltä lapsuudesta alkaen, hän suhtautui Suomen kielikysymykseen neutraalisti eikä vierastanut yhteyksiä ruotsinkielisten kanssa.

Oli suomalaisen rotuhygienian erityispiirre, että se liittyi kielipoliittiseen taisteluun. Erityisesti positiivinen rotuhygienia vetosi voimakkaasti ruotsinkieliseen väestöosaan. Se tunsu olonsa uhatuksi suomalaistumisen paineessa, ja monet ruotsinkieliset pyrkivät puolustamaan asemaansa vetoamalla oletettuun rodulliseen ylemmyyteensä. Rotu-käsite sai Suomessa vahvemman sivumaun kuin muissa Pohjoismaissa. Folkhälsanin antropologisissa tutkimuksissa pyrittiin rotuteorioiden avulla selittämään suomenkieliset ja ruotsinkieliset eri rotuihin kuuluviksi. Suomalaiset pyrkivät karistamaan stereotyyppit mongolialkuperästään, ja tutkimustulokset osoittivat, että Suomessa rodut olivat sekoittuneet keskenään. Erot olivat lähinnä kielellisiä ja kulttuurisia.¹²³¹

Suomalaisilla ei ollut erityistä intoa rotututkimukseen ehkä siksi, että heidät oli leimattu mongoleiksi. Silti heidän suhtautumisessaan saamelaisiin, romaneihin, venäläisiin ja juutalaisiin paljastui vihamielisiä piirteitä.¹²³² Tilma Hainarikin tunsu antipatiaa venäläisiä kommunisteja kohtaan ja epäluuloa juutalaisia kohtaan.¹²³³ Tämä johtui yleisestä, myös kristillisissä piireissä esiintyneestä käsityksestä, että juutalaisilla oli epäterve vaikutus talouselämään.¹²³⁴ Hainarin mielestä juutalaisilla oli liike-elämässä

1229 Korppi-Tommola 2001, 61, 79–80; Jalovaara 2019, 53.

1230 SKS KIA THa kotelo 2 Naisten äänioikeus 20 vuotta ja kotelo 8 Naisten päivät 13–14.3.1926. Raportteja, puheita yms. Puheita SNKL:n kokouksessa; Tuulio 1952, 166–167.

1231 Hietala 1985b, 441; Kemiläinen 1985b, 491–492; Hämäläinen 1985, 410–420; Molarius 1998, 95, 97; Isaksson & Jokisalo 1999, 148; Hietala 1995, 210; Mattila 1998, 127; Mattila 1999, 207–209, 339–340; Siltala 1999, 365, 370, 409; Ikonen 2003, 132; Pylkkänen 2012, 49; Jokisipilä & Könönen 2013, 37; Saura 2018, 35.

1232 Isaksson & Jokisalo 1999, 145–148.

1233 SKS KIA THa kotelo 1 NMKY:n maailmankongressi Suomessa 1926; PTA Kokoomuksen valtuuskunnan kokous 10.11.1923.

1234 Ekholm 2016, 183; Paavo Ahonen 2017, 27, 70–71.

”toisenlaiset periaatteet” kuin kristityillä, eikä hän halunnut myydä erästä Kokoomuksen omistamaa kiinteistöä juutalaisille.¹²³⁵

Hainari korosti International Council of Women-järjestön kansainvälisyyttä ja ylisti järjestön toimintakykyä siitä huolimatta, että sen jäsenjärjestöt olivat lähtöisin eri maista, eri roduista ja eri uskonnoista. Mahdollisesti Hainari tarkoitti uskonnoilla lähinnä kristillisiä kirkkokuntia,¹²³⁶ koska International Council of Women vaikutti pääosin kristityissä maissa.¹²³⁷ International Council of Women-järjestössä suhtautuminen muiden uskontojen edustajiin vaihteli. Juutalaisiin ei kohdistunut suoraa antisemitismia, ja heitä oli myös järjestön johtotehtävissä. Sen sijaan esimerkiksi muslimimaihin suhtauduttiin ennakkoluuloisesti.¹²³⁸ Hainarin mukaan International Council of Women-järjestön toiminta oli mahdollista, koska se oli naisten ”toveruusliitto, missä lähimmäisen rakkaus on johtavana aatteena”.¹²³⁹ Silti universaali sisarus oli monimutkainen ja kiistanalainenkin käsite, johon kuului hierarkiaa ja epäsymmetriaa eri-ikäisten, eri luokkiin ja eri kansallisuuksiin kuuluvien naisten välillä. Se oli keski- ja yläluokkaisten naisten keskinäistä sisaruutta,¹²⁴⁰ joka ei vakuutteluista huolimatta näytä toteutuneen kaikilta osin ongelmitta.

Tilma Hainari hoiti kansainvälisiä suhteita myös kotimaassa, kun hän esitteli maan oloja myönteisessä valossa Suomen naisten kansallisliiton ulkomaisille vieraille. Suuri osa heistä oli International Council of Women-järjestön jäseniä. Esitelmissä Tilma Hainari halusi nostaa Suomen kansainvälistä mainetta ulkomaalaisten silmissä. Hän esitteli suomalaisten saavutuksia ja hyviä ominaisuuksia sekä maan uudenaikaisuutta, tehokkuutta ja kilpailukykyä. Hainari käsitteli puheissaan Suomen historiaa, politiikkaa, kieltä, kansallisuusaatetta ja uskontoa, jolle hän antoi suuren painoarvon. Hainari korosti muiden maiden naisille, että sekä uskonnollinen herätys että suomalaiskansallinen liike raivasivat tietä naisemansipaatiolle. Myös ajan poliittinen kriisi, ”taistelu kommunismia tai bolshevismia vastaan”, lepäsi hänen mukaansa kristinuskon pohjalla, koska herätysliikkeet olivat kotoisin samoilta seuduilta kuin ajankohtainen Lapuan liike.¹²⁴¹ Hainarin näkökulmasta kommunismin vastustaminen pohjautui uskontoon, jota Lapuan liike suojeli. Ajan oikeistossa oli tavallista ajatella, että Lapuan liike puolusti niitä suomalaiskansallisia ja kristillisiä arvoja, joita kirkko

---

1235 SKS KIA THa kotelo 1 NMKY:n maailmankongressi Suomessa 1926; PTA Kokoomuksen valtuuskunnan kokous 10.11.1923.

1236 SKS KIA THa kotelo 8 SNKL Naisten päivät 13–14.3.1927.

1237 Rupp 1997, 75, 157; Sandell 2015, 48.

1238 Rupp 1997, 75, 157; Sandell 2015, 11, 93–34, 197.

1239 SKS KIA THa kotelo 8 SNKL Naisten päivät 13–14.3.1926. Raportteja, puheita ym.

1240 Rupp 1997, 6; Sandell 2015, 78–79.

1241 SKS KIA THa kotelo 2 Suomi-aiheinen esitelmä + luonnoksia ja katkelmia. 1930 ja kotelo 2 Puheita ulkomaisille vieraille.

vartioi.¹²⁴² Hainari asennoitui aluksi Lapuan liikkeeseen varovaisen myönteisesti eikä hyväksynyt bolsevikkeihin rinnastamiaan kommunisteja,¹²⁴³ kuten oikeiston piirissä oli tavallista.¹²⁴⁴ Väkivaltapolitiikka vierotti Hainarin Lapuanliikkeestä,¹²⁴⁵ ja myös kirkon ja Hainarin puolueen piirissä liikkeen radikalisoitumiseen petyttiin.¹²⁴⁶

Tilma Hainari ei hyväksynyt lainkaan Isämaallista kansanliikettä (IKL) eikä myöskään eurooppalaisia diktatuureja Neuvostoliitossa, Italiassa tai Saksassa.¹²⁴⁷ Tähän vaikutti ainakin se, että Hainari piti itseään vapauden ystävänsä: ”vapaus on minun ihanteeni ja pakko kauhistukseni”. Hän kirjoitti ”palvoneensa” pyrkimystä vapauteen. Toisaalta Tilma Hainari oli kertomansa mukaan jyrkkä vakaumuksissaan, ei luopunut niistä eikä tehnyt kompromisseja niiden suhteen.¹²⁴⁸ Tämä identiteetin puoli voi selittää sitä, että Hainari ajoi määrätietoisesti ja palavalla innolla valitsemiaan tavoitteita, kuten moraalia ja rotuhygieniää. Esimerkiksi hänen rotuhygieniakantansa pysyi kerran sytyttyään muuttumattomana.

Hainarin teksteissä ilmeni kaksi yhteensopimattomalta kuulostavaa ulottuvuutta vapaus ja jyrkkyys. Vapauden ihannoiminen ei ollut tasapainossa hänen kannattamiensa negatiivisen rotuhygienian keinojen kanssa. Niillä kajottiin syvälle ihmisten yksityisyyteen. Vaikka Hainari ei kertomansa mukaan sietänyt pakkoa ainakaan omalla kohdallaan, jyrkkiä pakkokeinoja tuli silti hänen mielestään soveltaa rotuhygienian kohteina oleviin henkilöihin. Niihin kuuluivat poikkeaviksi katsottujen tarkkailu, valikointi, rajoittaminen, eristäminen ja viime kädessä seksuaalisuuden riisto. Vapaus merkitsi Hainarille lähinnä oman viiteryhmän vapautta.

Stereotypiat toisesta ryhmästä voimistivat oman ryhmän identiteettiä ja yhteenkuuluvuutta. Yhteisöllinen identiteetti johti keskinäiseen samaistumiseen. Keskiluokan naiset tunsivat keskinäistä solidaarisuutta. Tämä sisälsi myös pyrkimyksen vahvistaa omaa valtaa.¹²⁴⁹

Hainarin persoonallisuuden erilaiset puolet ilmenivät myös hänen pitämistään puheista. Hän muotoili ajatuksiaan tietyissä tarkoituksissa,

---

¹²⁴² Murtorinne 1977, 14.

¹²⁴³ SKS KIA THa ja kotelo 2 Puheita ulkomaisille vieraille. ja Bb Tilma Hainari omaisille. Päiväämätön katkelma ja Bb tunnistamaton kirje.

¹²⁴⁴ Murtorinne 1977, 14; Nygård Toivo 1985, 473; Alapuro 1994, 288; Vares 2007, 19, 23, 27; Jokisipilä & Könönen 2013, 123; Heimola 2016, 116; Alapuro 2017, 244.

¹²⁴⁵ Laatokka 16.10.1930 Järjetön kyäditys.

¹²⁴⁶ Heinonen 1977, 836; Vares 2007, 89.

¹²⁴⁷ SKS KIA THa Kansio 1 Artikkeleita ja kirjoituksia. Ajatuksia Kansallisen Kokoomuspuolueen kokouksen johdosta 2.5.1934 ja Kotelo 6 Vaikutelmia Kansainliiton kahdeksannesta yleiskokouksesta 1927 ja Bb Tilma Hainari Laura Harmajalle 27.1.1937 ja Bb Tunnistamattomia.

¹²⁴⁸ SKS KIA THa Bb Tunnistamattomia ja Bb Tilma Hainari Laura Harmajalle 27.1.1937 ja Bb Tilma Hainari Iivo Härkösele 3.12.1936.

¹²⁴⁹ Ollila 1993, 28; Kokko 1995, 130; Siltala 1999, 354; Tiisonen 2000, 199; Elomaa 2006, 20; Wessel 2018, 219.

tietyille yleisöille ja tietyissä tilanteissa. Hainari puhui ja kirjoitti monenlaisista aiheista. Osa sisälsi puhtaasti tai ainakin osittain uskonnollista ainesta, osa oli pelkästään rotuhygieenistä, kansallista, yhteiskunnallista tai poliittista puhetta. Oli myös näiden välimuotoja.

Hainarin ja muiden siveellisyyskomitean kantavien voimien moraalireformityö siirtyi lisääntyvässä määrin rotuhygienian suuntaan. Aiheen tekivät erityisen ajankohtaiseksi avioliittolain valmistelu ja toteutuminen ja sterilointilain valmistelu.¹²⁵⁰ Perinteinen moraalireformi sujui tuttuun tapaan, eikä ehkä tuntunut tarpeeksi tulokselliselta yhteiskunnan uudenaikaistuessa. Rotuhygienia sen sijaan miellettiin moderniksi, tieteeseen perustuvaksi ja rationaaliseksi opiksi ja aatteenksi. Ajan henki kehittyi rotuhygieniamyönteiseen suuntaan, ja myös siveellisyyskomitean rotuhygieniamissio tiivistyi, mitä pidemmälle 1920-luvun lopulle ja 1930-luvun alkupuolelle tultiin.

Rotuhygieniaan, sukupuolimoraaliin, ja väestöön liittyvä kysymys syntyvyyden säännöstelystä nousi International Council of Women-järjestön Equal Moral Standards- komiteassa esiin vuonna 1932. Muutamat jäsenet ehdottivat, että kansainvälinen liitto ottaisi sen ohjelmaansa. International Council of Women-järjestön hallitus vastusti asiaa, koska uskonnolliset naisjärjestöt ja katoliset maat eivät hyväksyneet syntyvyyden säännöstelyä. Kansallisliitot saivat vapaasti käsitellä kysymystä.¹²⁵¹

Suomen siveellisyyskomitean uudenaikainen sukupuolivalistus alkoi, kun se osti 1924 valistuselokuvan *Kaksi tietä*. Kysymys erityisesti nuorison sukupuolivalistuksesta nousi entistä tärkeämpänä keskusteluun 1933. Sitä pidettiin merkittävänä sekä rodun että yksityisen ihmisen kannalta. Liitto julkaisi ja suosittelee aiheesta joitakin kirjoja sekä nuorille että heidän vanhemmilleen. Sukupuolivalistuksen yhteydessä heräsi myös kysymys ehkäisystä.¹²⁵²

Tilma Hainarille ajatus syntyvyyden säännöstelystä oli luultavasti jonkin verran tuttu jo siveellisyyskomitean alkuvuosilta, koska komitean kirjastossa oli aihetta käsittelevän tunnetun feministin ja eugeenikon Mary Stopesin teos. Yhdysvalloissa Hainari vieraili The Birth Control-League-liitossa, josta hänelle lähetettiin kirjallista materiaalia aiheesta.¹²⁵³ Liiton oli perustanut

---

1250 KA SNJK kotelo 76 SNKL:n edustajakokous maaliskuu 1927; SNKL:n vuosikertomus 1927.

1251 Rupp 1997, 153–154.

1252 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 4–14.5.1925 ja Leikekirja. Miina Sillanpään ja Kaisu Snellmanin artikkeli ehkäisystä ja sukupuolineuvonnasta 7.3.1933. Ei lehteä ja Laimi Leidenuksen haastattelu Neuvonta-asemaa puuhataan, ei päivämäärää, lehti ilmeisesti Ilta-Sanomat; HS 17.11.1925 Suomen naisten kansallisliiton keskuskomitea; Svenska Pressen 23.2.1933 Mieli-pidekirjoitus; Helsingin Sanomat 8.3.1933 Sukupuolineuvonta on järjestettävä Helsingissäkin; Suomen naisten työmailta 1933.

1253 SKS KIA THa kotelo 8 Kansainvälinen Naisten Liitto. 5-vuotiskokous Washingtonissa 1925. Leikekirja. Mrs Sayer Tilma Hainarille 6.9.1925 ja Ba M. A. Boyd Tilma Hainarille 1928 ja Stella Hanau Tilma Hainarille. Päiväämätön.

1920-luvun alussa ehkäisyn uranuurtaja Margaret Sanger, joka kannatti myös negatiivisen eugeniikan toimenpiteitä. Tämä näkyi liiton toiminnassa, jossa esimerkiksi lisääntymiskelvottomina pidettyjä rohkaistiin menemään sterilointileikkauksiin.¹²⁵⁴

Tilma Hainari oli 1927 Genevessä Kansainliiton kokouksen yhteydessä Margaret Sangerin tarjoamilla päivällisillä. Hän kertoi saaneensa tuolloin Genevestä uusia aatteita, mutta ei määritellyt niitä tarkemmin. Hainari tilasi The Birth Control Leaguen *Birth Control Control Review* -julkaisua ainakin muutamia vuosia. Lehden toimittaja Stella Hanau kirjoitti Hainarille päiväamättömän kirjeen, jossa hän mainitsi, että Tilma Hainari kuului niihin, jotka ymmärsivät eugeenisen syntyvyyden säännöstelyn tarkoituksen ja tärkeyden.¹²⁵⁵

Ehkäisystä oli eri mielipiteitä rotuhygienikkojen parissa. Se muodostui erityisesti feminististen eugeenikkojen kysymykseksi. Yhtäältä lisääntymiskontrollin katsottiin ehkäisevän degeneraatiota ja parantavan väestön laatua. Toisaalta sen pelättiin lisäävän siveettömyyttä, ja äitiys nähtiin etenkin keskiluokkaisten naisten velvollisuutena. Monet naiseugeenikoista kannattivat vapaaehtoista äitiyttä ja suhtautuivat myönteisesti ehkäisyyn, mutta eivät suinkaan kaikki. Skandinaviassa ylipäättään ilmapiiri oli varsin vastaanottavainen syntyvyyden säännöstelylle. Suomessa keskustelu syntyvyyden vähenemisestä ja väestön määrästä vilkastui 1930-luvulle tultaessa. Täälläkin siihen liittyvä kysymys ehkäisystä jakoi mielipiteitä.¹²⁵⁶

Laimi Leidenius vastusti syntyvyyden säännöstelyä, koska hän pelkäsi sen lisäävän avioliiton ulkopuolisia suhteita.¹²⁵⁷ Siveellisyysskomiteassa kysymystä pidettiin vaikeana, koska se saattaisi tukea laittomia suhteita.¹²⁵⁸ Hainarin oma kanta raskauden ehkäisyyn jäi epäselväksi. Vaikka se liittyi siveellisyysskysymykseen, se ei ehkä ollut hänelle olennaisin kysymys, koska hän ei nähnyt tarvetta tuoda kantaansa esiin. Joka tapauksessa asia herätti jonkin verran kiinnostusta ja hän hankki siitä tietoa. On todennäköistä, että Leideniuksen tavoin hän näki syntyvyyden säännöstelyn kielteisenä ilmiönä, koska se mahdollisti epäsideelliset sukupuolisuhteet. Hän toivoi hyvän

---

1254 The Public Papers of Margaret Sanger: Web Edition. 2016; Pickens 1968, 70, 77, 81–82; Klausen & Bashford 2010, 110; Pietikäinen 2013, 312.

1255 SKS KIA THa Ba M. A. Boyd Tilma Hainarille 1928 ja Stella Hanau Tilma Hainarille. Päiväämätön; Naisten ääni 16.10.1927 Meikäläinenkin mukana. Tilma Hainarin haastattelu Kansainliitosta; The Public Papers of Margaret Sanger: Web Edition. 2016.

1256 Kevles 1985, 88; Sulkunen 1989, 123; Eeva Ollila 1994, 85; Elgán 1994, 249; Räisänen 1995, 160–164; Meskus 2003, 228; Allen 2008, 26, 37–38; Klausen & Bashford 2010, 108–110; Wessel 2018, 163–165.

1257 SKS KIA THa Leikekirja. Artikkelit ehkäisystä ja sukupuolineuvonnasta. 7.3.1933. Ei lehteä eikä päivämäärää ja Laimi Leideniuksen haastattelu. Neuvonta-asemaa puuhataan, ei päivämäärää, lehti ilmeisesti Ilta-Sanomien.

1258 Suomen naisten työmailta 1934.

geeniperimän kantajien synnyttävän ja kasvattavan jälkeläisiä ja epäkelvot lisääntyjät hän halusi sulkea laitoksiin tai steriloida.

Vuonna 1934 sekä siveellisyyskomitean puheenjohtaja Tilma Hainari että varapuheenjohtaja Laimi Leidenius luopuivat tehtävistään siveellisyyskomiteassa. Tilma Hainari jatkoi Suomen naisten kansallisliiton puheenjohtajana vuoteen 1937, kun hänen suuriin saappaisiinsa ei tahtonut löytyä sopivaa jatkajaa.¹²⁵⁹

Aktiivisuus oli kasautuvaa. Tilma Hainari oli näkyvä tekijä järjestökentässä, jossa hän teki mittavimman elämäntyönsä. Hän itse piti päätehtäväänään kansalaistoimintaansa eri yhdistyksissä.¹²⁶⁰

Järjestövaikuttaminen oli Hainarin kutsumus, jolle hän antoi kaikkensa. Vuoden 1930 muistikirjan mukaan Hainari oli joko johtavana tai aktiivijäsenenä 17 eri järjestössä. Näiden lisäksi oli myös lyhyempiä jäsenyyksiä. Vuonna 1931 70 vuotta täyttänyt Tilma Hainari sai kunnianosoituksena yhteiskunnallisista ansioistaan Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan ansiomerkkin. Ennestään hänellä oli Vapaussodan muistomitali, joka oli myönnetty valkoisella puolella sotaan osallistuneille.¹²⁶¹

Tilma Hainarin huomattava asema sekä järjestö- että puoluevaikuttajana, kansainvälinen toiminta, kiinnostus moderneihin virtauksiin, laajat visiot ja aktiivisuus julkisena puhujana sekä kirjoittajana tekivät hänestä mielipidejohtajan, jota kuunneltiin. Hänellä oli vaikutusvaltaa ajamiinsa yhteiskunnallisiin asioihin. Niistä hänelle läheisin oli moraalireformi, jonka toteuttamisessa yksi keino oli rotuhygienia. Ajan mittaan se kasvatti merkitystään. Hän suositteli tai ajoi rotuhygienisia toimenpiteitä niille, joihin ei hänen mukaansa voinut vaikuttaa siveellisyyskasvatuksella. Hainari pyrki moraalireformin avulla luomaan tulevaisuuteen ihanneyhteiskunnan, jossa mallikansalaiset eläisivät onnellisina. Tilma Hainarin monialaisessa aatteellisessa toiminnassa moraalireformin ajaminen oli keskeinen työkenttä ja siveellisyyskysymys avainasia.

---

¹²⁵⁹ SKS Ba Laimi Leidenius Tilma Hainarille 11.4.1934; Suomen naisten työmailta 1934.

¹²⁶⁰ SKS KIA THa kotelo 3 Kaksin. Muistelmia. Elämää Oskarin kanssa 1883–1900.

¹²⁶¹ SKS KIA THa kotelo 5 Suomen Valkoisen Ruusun Ritarikunnan Ansiomerkkin myöntämiskirja 1931 ja Vapaussodan muistomitalin omistuskirja ja kotelo 8 Velvollisuuteni eri järjestöjen jäsenenä 1930.

V TUTKIMUSTULOKSET

Moraalireformisti ja rotuhygieenikko Tilma Hainari katsoi puhdistavansa Suomea siveellisemmäksi. Hän toimi kaikilla kolmella siveellisyyteen liitetyllä tavalla. Hainari vaikutti siveellisesti ja uutta luovasti valtiollisella tasolla. Hän yritti aktiivisesti muuttaa tai aikaansaada rikos-, avioliitto-, sterilointi- ja lastensuojelulakia. Lisäksi hän määrittä siveellisiä sääntöjä uudistaakseen yhteiskuntamoraalin korkeasti moraaliseksi, kristilliselle pohjalle ja valvoi sen säilymistä. Edelleen siveellisyys liittyi Hainarin toiminnassa sukupuolimoraaliin, hän vartioi sitä ja vastusti epäsideellisyttä. Perimmäinen tausta-aate hänen siveellisyystyössään oli isänmaanrakkaus, kansakunnan palveleminen ja itsensä asettaminen alttiiksi sen puolesta.

Moraalireformin, rotuhygienian, naisasian, kansallisuusaatteen, politiikan ja muun kansalaistoiminnan maaperä sekä vaihtuvat elämäntilanteet, kokemukset ja ajan haasteet muovasivat Hainarista yhteiskunnallisen vaikuttajan. Hänen persoonassaan ja maailmankuvassaan yhdistyivät toisaalta perinteiset, uskonnolliset ja siveelliset arvot sekä aatteet ja toisaalta modernit tieteelliset uutuudet, kuten rotuhygienia. Erilaiset aatteet, käsitykset ja näkökulmat syvenivät, liukuivat ja limittyivät keskenään, mutta myös elivät rinta rinnan.

Tilma Hainarin elämäntarinassa moraalireformi ja rotuhygienia kypsyivät vähitellen sisäistetyiksi osaksi aatemaailmaa ja elämäntutkimusta. Ne laskeutuivat retoriikasta ja ihanteista toiminnan tasolle. Hainarin tie vei siihen asemaan, että hän sai äänensä kuuluviin ja pystyi toimimaan yhteiskunnan ylätason tehtävissä. Yhteiskunnallisissa tehtävissä Tilma Hainarin huomio kiinnittyi monenlaisiin epäkohtiin, joihin hän etsi, omaksui ja sovelsi erilaisia ratkaisutapoja. Perinteiseen moraalireformiin punoutui rotuhygienian säikeitä.

Hainari suunnitteli, ideoi, johti, levitti oppeja, linjasi työtä ja ohjasi julkista keskustelua moraalireformi- ja rotuhygienia-asioissa. Kirjoittamalla ja puhumalla Tilma Hainari pyrki aatteelliseen vaikuttamiseen, mutta kenttätason käytännön työn hän jätti muille. Hänen toimintansa oli mahdollista, koska hän kuului tiedostavaan, keskiluokkaiseen kaupunkilaisnaisten eliittiin. Hainari oli saanut koulutusta, toimi ammatissa ja oli kansalaisjärjestön keulakuva.

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut ensiksi sitä, minkä takia Tilma Hainari omaksui moraalireformin ja rotuhygienian, ja miten nämä aatteet näkyivät hänen ajattelussaan ja toiminnassaan. Toiseksi olen tutkinut hänen uskonnollisuutensa laatua ja sen ilmenemismuotoja. Kolmas tutkimuskohteeni on ollut rotuhygienian ja uskonnollisuuden suhde Hainarin elämässä.

Hainarin uskonnollinen vakaumus on tämän tutkimuksen läpäisevä tausta-ajatus, jota vasten peilaan hänen moraalireformi- ja rotuhygienia-

ajatteluaan. Hainarilla ei ollut kääntymyskokemusta, vaan hän oli kasvanut luterilaiseen kristillisyyteen lapsuudenkodissaan. Kristinuskko kuului hänen perusolemuksensa. Hainarin elinympäristö oli kristillis-moraalinen, hän eli siitä ja hengitti sitä. Uskonnollisuus oli elämän ja toiminnan ydintä. Jeesuksen antama kultainen sääntö oli Hainarille moraalin peruskivi, joka ilmaisi, millä tavoin tuli elää kristittyinä maailmassa.

Hainarin monisäikeisen uskonnollisuuden erilaiset puolet ilmenivät eri tavoin vaihtelevissa tilanteissa ja elämänvaiheissa. Ne vaikuttivat siihen, minkä puolen uskonnollisuudesta hän käänsi esiin ja miten hän esitti sitä julkisuudessa. Hainarin jumalakäsityksessä oli kahdenlaisia elementtejä. Toisaalta Jumala oli ankara tuomari, joka rankaisi synneistä ja vaati parannusentekoa. Toisaalta hän oli hyvä isä ja kaiken siunauksen runsaskätinen antaja, joka suojeli ja johdatti kaiken parhain päin. Jumalalta sai anoa apua ja turvautua siihen. Hänelle tuli olla kiitollinen ja Häntä tuli pelätä eli kunnioittaa. Hainarin mukaan hänen elämänsä oli ollut onnellinen, koska Jumala oli suonut hänelle ylenpalttista hyvyttään.

Kristillisenä naisasianaaisena Hainari piti naisasian lähtökohtana Uuden testamentin julistamaa sukupuolten tasa-arvoisuutta. Hänen maailmankuvassaan naisemansipaatio, fennomania, raittiusliike ja taistelu kommunismia vastaan rakentuivat kristinuskon pohjalle.

Hainari perusteli moraalireformia uskonnollisesti, sillä hänen mukaansa ainoastaan uskonnon puhdistama ihminen täytti siveellisyytyön korkeat vaatimukset. Siveellisyytyöhön motivoi ajatus siitä, että se oli Jumalan hänelle antamana kutsumus, Jumalalle tehtävää työtä ja sotaa siveettömyyttä vastaan. Rotuhygienia oli siinä yksi taisteluase.

Rotuhygieniatyön näkökulmasta ja sukupuolisiveellisyyttä koskevissa asioissa kristillinen siveysoppi oli hänen uskonkappaleensa. Moraaliin vetoaminen oli myös keino perustella ja ajaa siveellisempää yhteiskuntaa, koska modernisoitumiskehityksen monet piirteet vaaransivat Hainarin mukaan kristilliset siveysihanteet.

Käsitettä synti Hainari käytti pelkästään seksuaalirikkomuksista. Myös hänen toistuva teemansa puhtaus liittyi usein sukupuoliseen puhtauteen. Moraalittomat naiset olivat rikkoneet Jumalan säättämää siveyslakia. Vielä syntisempiä olivat rikostoverit, heidät vietelleet miehet. Alaikäisiin kohdistuneet seksuaalirikokset olivat Hainarille murhaan verrattava hirvittävä rikos ja synti. Pahantekijään tuli kohdistaa rotuhygienian äärimmäisiä keinoja.

Synnin kahleista saattoi Hainarin käsityksen mukaan myös vapautua. Hän velvoitti moraalireformin ammattilaisia, naispoliiseja, pelastamaan ja kasvattamaan erityisesti vasta hairahtuneita nuoria tyttöjä, joiden kohdalla hän näki toivoa.

Poliittisessa toiminnassa Hainari kannatti puolueensa kristillisiä arvoja kotia, uskontoa ja isänmaata. Isänmaan menestys oli Hainarille horjumaton päämäärä, jolle hän eli. Jumala oli kansojen kaitsija, joka johdatti isänmaan tulevaan ihanneyhteiskuntaan. Sen kansa oli omaksunut kristilliset hyveet.

Myös äiti oli kaitsija, jolle Jumala oli antanut äidin sydämen. Äidin ja lapsen suhde oli Hainarille pyhä: äiti rakasti, uhrautui, hoivasi ja kasvatti. Äiti oli myös yhteiskunnallinen äiti, joka hoiti kaikkia kansakunnan lapsia ja muita hätääkärsiviä kuin omia lapsiaan. Lapsen tuli nähdä ihminen Jumalan kuvana, kun taas rotuhygienian hierarkkisessa ihmiskuvassa yksilön etu sai väistyä kansankunnan parhaan hyväksi. Nämä erilaiset ihmiskäsitykset elivät rinnakkain Hainarin maailmankuvassa.

Vaikka Hainarin oma kristillisuus oli ankkuroitunut luterilaisuuteen, hän oli uskonnollisesti avaramielinen. Hän solmi yhteyksiä ja sovitteli yhteen erilaisia kristillisiä oppeja ja tapasi eri kirkkokuntien edustajia kansainvälisissä yhteyksissä.

Hainarin naisasiatyöhön yhdistyi uskonnollinen moraalireformi, yhteiskuntamoraalin kohottamisyritelmä. Keinot korkeamman siveellisuuden saamiseksi vaihtelivat eri tilanteissa ja määräytyivät sen mukaan, keneen moraalireformi kohdistui.

Moraalireformin avulla Hainari pyrki kohottamaan suomalaisten siveellisuutta, joka tunnusmerkkinä oli puhdas, nuhteeton ja kristillinen elämäntapa. Siveelliset naiset ja miehet kykenivät Hainarin mukaan viettämään hyveellistä elämää Jumalan apuun turvaten. Ainoastaan moraalisesti puhdas kansa saattoi nousta korkealle sivistystasolle. Nuorena valtiossa rakennettiin kansallista identiteettiä ja pyrittiin kohti sivistysvaltion ihannetta. Evolutionismin mukaan kansakunnat kävivät keskinäistä kamppailua elintilasta. Jokainen kansa korosti omaa erityislaatuaan, jota muokattiin muun muassa moraalireformin, rotuhygienian ja sivistyksen avulla entistä paremmaksi. Kehitystehtävän pyrkimys oli hyödyttää viime kädessä koko ihmiskuntaa,

Tilma Hainarin moraalireformitoiminta liikahti perinteisestä kristillistä lähimmäisenrakkautta korostavasta ajattelusta ja jyrkentyi matkan varrella rotuhygienian suuntaan. Siveellisuuden kontrolloimisesta oli lyhyt siirtymä rotuhygieeniseen kontrolliin. Rotuhygienia oli hänelle keino toteuttaa moraalireformia silloin, kun äidillisistä, kristillisen lähimmäisenrakkauden mukaisista keinoista ei ollut apua.

Monet tekijät Hainarin elämässä valmistivat kasvualustaa rotuhygieenisten ajatusmallien omaksumiselle. Hänen omaksumansa rotumyytit vahvistivat sitä ajattelutapaa, että oman kansan sisällä nähtiin eriarvoisina pidettyjä ryhmiä.

Sekä moraalireformi että rotuhygienia olivat luokkakantaisia ilmiöitä, joihin liittyi vallankäyttöä. Niiden kohteena olivat ne työväenluokasta lähteneet, joiden katsottiin viettävän siveetöntä elämää. Yhteiskunnassa kansanryhmät elivät erillään. Tilma Hainari kuului ryhmään, jolla oli yhteiskunnallinen valta-asema. Rotuhygienia oli elitistinen ilmiö, jolla suljettiin ulkopuolelle ne henkilöt, joilla ajateltiin olevan huonoja perinnöllisiä aineksia. Kun Suomessa pelättiin degeneraation kuristusotetta, perinnöllisyydestä tuli avaintekijä. Keskivertokansalaisten normeista

poikkeaviin suunnattiin negatiivisen rotuhygienian poliittista ja sosiaalista vallankäyttöä. Geneettisesti puhtaina pidettyjä kannustettiin synnyttämään ja kasvattamaan terveitä tulevaisuuden kansalaisia muun muassa säätelemällä ympäristöä positiivisen rotuhygienian mukaan.

Tilma Hainarin sisäistämät kansallisuus- ja heimoajattelu, venäläisvastaisuus sekä antipatia sosialismia kohtaan selittivät osaltaan rotuhygieniain oppeiden omaksumista. Ajan olosuhteet vaikuttivat samaan suuntaan. Sisällisota murensi porvariston ihanteellisen kansankuvan ja lisäsi puhtauden kaipuuta ja luokittelun, kontrollin ja järjestyksen tarvetta. Kielitaitoiselle, tieteestä kiinnostuneelle ja omaksumiskykyiselle Tilma Hainarille kansainvälisten aatteiden seuraaminen antoi rotuhygieniavaikutteita. Hänen käsityksensä vahvistuivat, kun useissa maissa naiset olivat merkittäviä rotuhygienian kannattajia. Sekä yhteiskunnallinen tilanne että Hainarin sisäinen kehitys olivat suotuisia rotuhygienian omaksumiselle.

Hainari oli paljolti oman aikansa tulkki ja edusti oman sosiaaliryhmänsä tyypillistä naisjäsentä, mutta esimerkiksi rotuhygieniain aktivistina hän kuului kansalaisten tiedostavaan etujoukkoon. Tärkein syy ja perimmäinen päämäärä Hainarin rotuhygieniatoiminnalle oli se, että hän katsoi sen auttavan siveellisemmän Suomen luomisessa. Ongelmien ennaltaehkäisyyn pyrkivän valistuksen ja kasvatuksen ohella rotuhygieniain tarjosi uudenaikaiset välineet siveellisyystyöhön tulevien sukupolvien hyväksi. Rotuhygieniain muutti hänen ajattelutapaansa ja keinojaan hoitaa siveellisyysongelmaa. Mielipiteet ja toteuttamiskeinot kovenivat tiettyjä, degeneroiduiksi katsottuja ryhmiä kohtaan.

Yhteiskunnallisena vaikuttajana Tilma Hainarilla oli oman aikansa naiselle harvinaisen hyvä tilaisuus saada sanomalleen laajaa näkyvyyttä. Hainari naisten mielipidejohtaja, joka teki merkittävimmän elämäntyönsä järjestövaikuttajana. Tärkein järjestö oli Suomen naisten kansallisliitto, jonka siveellisyyskomitean johdossa hän toimi 1917–1934. Komitea oli liiton siveellisyystyön keulakuva, jonka toiminnassa oli vahva rotuhygieninen pohjavire. Yhdessä Laimi Leideniuksen kanssa Hainari määräsi komitean moraalireformin suunnan.

Tilma Hainarin tapa edistää rotuhygieniavisiota oli lausuntojen antaminen, komiteoissa toimiminen ja pyrkimys lainsäädännön muuttamiseen moraalille ja rotuhygienialle myönteiseen suuntaan. Lisäksi hän valisti suurta yleisöä puhumalla ja kirjoittamalla, jotta mielialat rotuhygieniain kohtaan saataisiin suopeiksi. Hainarin perehtyneisyys syveni, kun hän perusteli julkisesti mielipiteitään. Vaikka hän kirjoitti ja puhui eri yleisöille, linja pysyi samana. Hän ajoi suvereenisti rotuhygienian asiaa.

Moraalireformissa nainen oli siveellisuuden vartija, ja myös rotuhygienian ytimessä oli nainen ja hänen lisääntymiskykynsä. Lisääntymistä pyrittiin säätelemään, koska sen uskottiin vaikuttavan tulevien sukupolvien laatuun. Julkisuudessa Hainari kannatti erityisesti negatiivisen rotuhygienian kontrollitoimenpiteitä, joilla yritettiin ehkäistä biologisesti kelvottomiksi

luokiteltujen lisääntymistä. Negatiivisen rotuhygienian nimissä hän puuttui patologisten seksuaalirikollisten kastroimiseen, prostituoitujen eristämiskysymykseen, avioliittokieltoihin tietyistä sairauksista kärsiville ja tylsämielisten sterilointiin. Hainari piti negatiivista rotuhygieniaa tehokkaana tapana vaikuttaa yhteiskunnan moraaliin ja terveydentilaan. Ne kohenivat, kun hänen ala-arvoisina pitämänsä yksilöt eivät päässeet tartuttamaan sukupuolitauteja ja moraalista rappiota eivätkä jatkamaan degeneroituneena pidettyä perimäänsä.

Terveen perimän kantajille, ”normaaleille” henkilöille Hainarin moraalireformityön ensisijaiset vaikutuskeinot olivat ennaltaehkäisy, moraalikasvatus ja kansanvalistus. Hainari kannatti myös positiivisen rotuhygienian ja hygienian keinoja, kotitaloutta, lastenkasvatusta ja muita hyvinvointia parantavia tukitoimia lisääntymiskelpoisiksi katsomilleen kansalaisille.

Puhuessaan 1900-luvun alkuvuosikymmeninä eristämisestä, steriloinnista tai kastroinnista Hainari ja hänen piirinsä moraalireformistit olivat varhain liikkeellä. Rotuhygienia oli vuosisadan alkupuolen Suomessa harvojen spesialistien asia ja muuttui vasta 1920-luvun loppupuolelta lähtien suorastaan menestystarinaksi. Rotuhygieniassa tapahtui myös siirtymää tieteestä elämäntapaideologian suuntaan, kun sen positiivisella muodolla pyrittiin parantamaan hyvän elämän edellytyksiä.

Negatiivisen rotuhygienian tärkeimpiä tavoitteita Hainarille oli niiden seksuaalirikollisten kastrointi, joilla oli sairaalloinen seksuaalivietti. Hainari vaikutti sekä siveellisyyskomitean puheenjohtajana että eräiden porvarillisten naiskansanedustajien välityksellä sterilointilain voimaantumiseen. Eduskunnan sivistysvaliokunta kuuli Hainaria ainoana naisena asiantuntijana sterilointilakiasiaissa, vaikka hänellä ei ollut virallista ammattiasiantuntijan statusta. Hainarin aktiivisella panoksella oli aitoa merkitystä sterilointilain vauhdittamisessa.

Ratkaisevan impulssin rotuhygienian suuntaan Tilma Hainarille antoi suomalaisten naisten seurustelu venäläisten sotilaiden kanssa maailmansodan aikaan. Se uhkasi viedä koko kansakunnan tuhoon ja pilasi maan kansainvälisen maineen. Eräiden naisten siveetön elämäntapa oli syy järjestää naisten yleinen siveellisyyskokous, perustaa siveellisyyskomitea, edistää naispoliisiasiaa ja saada prostituutiokysymys hallintaan. Moraalireformistit olivat pitäneet langenneita naisia miesten viettelemänä kanssasisarina. Hainari omaksui uudenlaisen ajatuksen, jonka mukaan suurin osa prostituoiduista oli perinnöllisesti tylsämielisiä. Heidät oli eristettävä yhteiskunnalle vaarallisina sen ulkopuolelle. Hainarin ajattelussa tapahtui osittainen muutos sisar- ja uhriajattelusta eristämisajatteluun. Maalta muuttaneet työtöt olivat otollisia uhreja siveettömille miehille, joille hän halusi ankarampia rangaistuksia.

Hainari saavutti myös valtiovallan silmissä arvovaltaisen aseman rotuhygieniaan pätevyityneenä auktoriteettina. Hänet lähetettiin Yhdysvaltoihin Suomen hallituksen edustajana tutustumaan maan

tylsämielishuoltoon ja sterilointilainsäädäntöön. Matka oli merkkipaalu Tilma Hainarin rotuhygienia-innostuksessa. Työ rotuhygienian edistämiseksi lisääntyi ja muuttui entistä tavoitteellisemmaksi.

Yhdysvaltojen kokemuksen perusteella Hainari vakuuttui, että sterilointi oli lievästi tylsämielisille paras ratkaisu. Hän piti heitä erityisen vaarallisina, koska he elivät vapaina vailla valvontaa, heidän seksuaalisuuttaan pidettiin kontrolloimattomana ja lisääntymiskykyänsä suurempana kuin muilla. Heistä oli steriloitava erityisesti naiset, koska he synnyttivät degeneroituneita jälkeläisiä.

Uudessa avioliittolaissa Hainari korosti naisten oikeuksien lisäksi lain rotuhygieenisii ulottuvuuksia. Pakolliset lääkärin todistukset terveydentilasta tuli asettaa avioliiton solmimisen ehdoiksi, ja tiettyjä perinnöllisiä tauteja sairastavat eivät saaneet solmia avioliittoa. Avioliittokielto epänormaaleina pidetyille ei kuitenkaan riittänyt, vaan Hainarin mukaan kunnon kansalainen oli moraalisesti vastuussa omasta perimästään ja tarvittaessa uhrasi itsensä yleisen hyödyn vuoksi. Vain terveillä oli oikeus lisääntyä. Keskiluokka piti omia geenejään jatkamisen arvoisina ja pyrki vahvistamaan valtaansa jaotteleamalla ihmiset eri kategorioihin. Rotuhygienia vahvisti tällaista ajattelua, koska negatiivisen rotuhygienian toimenpiteet suunnattiin yhteiskunnan huono-osaisiin.

Hainarin omaksumaan äitiysajatteluun oli muokkaamalla ja tarkentamalla näkökulmaa mahdollista sovittaa myös rotuhygieeninen äitiys. Nainen oli siveellisyyden perikuva ja arkkityyppi ja uuden uljaan sukupolven synnyttäjä ja kasvattaja. Hainari tähdensi positiivisen rotuhygienian mukaista äidin vastuuta tulevien lasten hyvistä perinnöllisistä ominaisuuksista. Hänen oli valittava jälkeläisilleen hyvät geenit omistava siittäjä ja harjoitettava oman perimänsä suhteen vakavaa harkintaa. Lapset olivat kansakunnan elinvoima ja silmäterä. Tilma Hainarille suomalaisen taimitarhan vaaliminen ja kasvattaminen olivat rakkaita asioita. Hainarin yhteiskunnallinen äitiys sai jyrkkiäkin muotoja. Maailmasta oli muodostettava turvallinen, kodinomainen paikka myös käyttämällä valtaa, luokittelemalla ja eristämällä degeneroituneina pidettyjä.

Nuorten suhteen Hainari uskoi ennaltaehkäisevä valistuksen riittävän, koska hän piti suurinta osaa nuorisosta turmeltumattomana ja vaikutuksille alttiina niin hyvässä kuin pahassakin. Rotuhygienia oli Tilma Hainarille myös lastensuojeluasia, joka oli hoidettava kuntoon sterilointi- ja lastensuojelulaeilla.

Täysraittiuuden kannattajana Hainarin moraalireformin olennainen osa oli raittiusasian ajaminen. Hän tuomitsi alkoholinkäytön, koska se tuotti perheille onnettomuutta ja oli degeneroiva rotumyrkky. Ennen kaikkea se uhkasi kansakunnan moraalia ja terveyttä. Hainarille laki oli pyhä ja kieltolakirikkomukset siveellisen rappion merkkejä. Hänet kutsuttiin kieltolakikomiteaan sen ainoaksi naisjäseneksi. Rotuhygieniassa Hainari suosi usein kovia keinoja, mutta kieltolain suhteen pakko ei ollut johtanut

alkoholittomaan kulttuuriin. Hainari joutui luopumaan kieltolain kannattamisesta.

Eettisillä syillä Hainari perusteli ja oikeutti negatiivisen rotuhygieenian toimenpiteet. Hänen mielestään ne toteutettiin lähimmäisenrakkauden hengessä. Ne eivät olleet vain rangaistuksia, vaan niillä oli myös tervehdyttävä ja kärsimystä ehkäisevä vaikutus, kun esimerkiksi steriloitavan henkilön elämä helpottuisi eikä kärsiviä jälkeläisiä syntyisi. Tärkein eettinen perustelu negatiiviselle rotuhygienialle oli yhteiskunnan moraalinen velvollisuus suojella kansalaisia degeneraatiolta ja jalostaa tulevien kansalaisten laatua. Hainari oli sisäistänyt läpikotaisin kansakuntaorganismiajatuksen, ja sen valossa hän katsoi, että yksilön tuli tehdä henkilökohtaisia uhrauksia yleisen hyvän vuoksi. Hän näki myös negatiivisen rotuhygieenian toimenpiteet maailmanparannuspyrkimyksinä ja katsoi toimivansa puhtain motiivein, hyvässä uskossa ja pyyteettömästi.

Rotuhygieniä ja uskonnollisuus kulkivat Tilma Hainarin elämäncatsomuksessa rinta rinnan, ne limittyivät ja liukuivat, mutta useimmiten elivät omissa lokeroissaan. Niiden samanaikainen olemassaolo ei tuottanut hänelle suuria ongelmia ainakaan julkisesti. Yksi tekstikatkelma antaa viitettä siihen, että rotuhygieniä ei aina ollut täysin yksiselitteistä. Yhteiskunnassa rotuhygieniasta tuli muoti-ilmiö, ja sterilointilaki hyväksyttiin eduskunnassa lähes yksimielisesti. Tilma Hainari kulki tällöin valtaviirran mukana ajan rotuhygieniä-aallon harjalla.

Hainarin maailmankuva ei ollut täysin eheä, siinä oli moniulotteisuutta ja limittäisyyttä. Omintakeinen rakennelma sisälsi sekä uskonnollisia että tieteellisiä aineksia. Toisinaan hän perusteli väitteitään uskonnolla, toisinaan käytti tieteellisiä, lähinnä rotuhygieenisia argumentteja. Esimerkiksi naispoliisin ammatissa Hainari korosti sen uskonnollista ja kasvatuksellista luonnetta. Hän omaksui aikakauden vastakkaisia käsityksiä, esimerkiksi degeneraation pelon vastavoima oli kehitysoptimismi. Vaaka heilahti milloin toiseen, milloin toiseen suuntaan.

Tilma Hainarin perinteinen uskonnollinen moraalireformityö ja rotuhygieniavaikuttaminen näyttivät samaan päämäärään, kansakunnan siveellisyteen. Hainari katsoi siveellisuuden edistävän isänmaan ja kansakunnan onnellisuutta. Kansallisuus oli siveellisyysasian sydämessä.

Kansainvälisesti Hainarissa henkilöityi melko tyypillinen eugeeninen feministi. Hän oli keskiluokkainen, kaupunkilaisnainen, toimi ammatissa, oli kiinnostunut uusista aatteista ja halusi vastata modernin yhteiskunnan ongelmiin moderneilla menetelmillä. Suomalaisen rotuhygieenian kentässä Hainari oli yksi harvoista omistautuneista, aktiivisista ja arvovaltaisista rotuhygieenian avaintoimijoista suomalaisten naisten keskuudessa. Hänen kokonaismerkityksensä suomalaiselle rotuhygienialle oli varsin huomattava. Hainari ei ainoastaan markkinoinut aatetta, vaan myös osallistui aktiivisesti sen toimeenpanoon.

VI LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Painamattomat lähteet

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto, Helsinki	SKS
Kirjallisuuden ja kulttuurin arkisto	KIA
Tilma Hainarin arkisto	THa
Aleksandra Gripenbergin arkisto	Ga
Kansallisarkisto, Helsinki	KA
Suomen Naisjärjestöjen Keskusliiton arkisto	NJKL
Suomen Valkonauhaliiton arkisto	SVNL
Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton arkisto	MLL
Granfelt-Kuusi arkisto	G-Ka
Kaupunginarkisto, Helsinki	HKA
Suomen Naisyhdistyksen arkisto	SNY
Porvarillisen Työn Arkisto, Helsinki	PTA
Suomalaisen Puolueen arkisto	
Kokoomuspuolueen arkisto	

Painetut lähteet

Ahlqvist, Ellen

1918 Kansan terveys. Helsingin naisjärjestöjen siveellisyystoimikunnan julkaisuja N:o 3 Porvoo: WSOY.

Bonsdorff, Adolf von

1925 Tylsämielisten lasten hoidosta Suomessa. Sosiaaliministeriö. Tiedonantoja XXI. Helsinki: Valtioneuvoston kirjapaino.

Darwin, Charles

1958 The Autobiography of Charles Darwin 1809–1882. London: Collins, St Jame's Place London.

Ehdotus sukupuolitautilien vastustamiseksi.

1924 Ehdotus sukupuolitautilien vastustamiseksi. Komiteamietintö 1924.

Ehdotus uudeksi aviokaareksi

1924 Ehdotus uudeksi aviokaareksi ynnä perustelut. Lainvalmistelukunta

Federley, Harry

1929 Perinnöllisyysoppi ja rotuhygienia. — Kotilieden lääkärikirja. Porvoo: WSOY.

1934 I sterilisationsfrågan. — Rikollisuus ja sen vastustamismahdollisuudet. Rikollisuuden vastustamisviikolla Helsingissä tammikuun 7–12 päivinä 1934. Helsinki.

Forselles, Jenny af

1928 Helsinki. – Valkoinen kirja. Lotta Svärd yhdistyksen keskusjohtokunnanjulkaisema 1928. Helsinki.

Forssan ohjelma

2015 Forssan ohjelma. <https://sdp.fi/fi/blog/forssan-ohjelma/>. Katsottu 5.12.2019.

Forsström, O. A

1892 Ihmisruumiin rakennuksen pääpiirteet ja terveysopin alkeet: oppikirja kansaa ja kansakouluja varten. Porvoo: WSOY.

Hainari, Tilma

1908 Naidun naisen oikeusasema. Helsinki: SNY.

1908 Miehen edusmiehisuus. Helsinki: SNY.

1909 Suomentajan jälkikirjoitus. – Naisasian kehitys eri maissa 4, Suomi. Porvoo: WSOY.

1913 Hilda Käkikoski kirjeittensä ja kirjoitelmiensa valossa I. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Kirja.

1916 Hilda Käkikoski kirjeittensä ja kirjoitelmiensa valossa II. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Kirja.

1923 Suomen naisen oikeudellinen asema. – Oma maa IV. Tietokirja Suomen kodeille. Porvoo: WSOY.

1928a Englannin naispoliisityöhön tutustumassa. – Naispoliisikysymys meillä jamualla. Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitea. Helsinki.

1928b Kansainliitto ja naispoliisi. – Naispoliisikysymys meillä jamualla. Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitea. Helsinki.

1928c Mihin pyritään? – Naispoliisikysymys meillä ja muualla. Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitea. Helsinki.

Hallsten, Ilmi

1934 Puoli vuosisataa naisasiatyötä. Suomen Naisyhdistyksen 50-vuotisjuhla-julkaisu. Helsinki: Otava.

Hultin, Tekla

1938 Päiväkirjani kertoo 1914–1918. II. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Sanatar.

Jotuni, Maria

1907 Rakkautta. Helsinki: Weilin.

Karpio, Dagmar

1928a Katsaus naispoliisiasian vaiheisiin Suomessa. – Naispoliisikysymys meillä ja muualla. Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitea. Helsinki.

1928b Naiset järjestysvallan palveluksessa meillä. – Naispoliisikysymys meillä ja muualla. Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitea. Helsinki.

Katsaus Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitean toimintaan

1922–1923 Katsaus Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitean toimintaan. Helsinki: Keskuskirjapaino Oy.

Key, Ellen

1900 Barnets århundrade. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Komiteanmietintö valtioneuvostolle N:o 5

1929 Komiteanmietintö valtioneuvostolle N:o 5. Komitealta, joka on asetettu harkitsemaan tylsämielisten y.m. sterilisoimista koskevaa kysymystä.

Leidenius, Laimi

1918 Velvollisuutemme syynätakeettomia kohtaan. Esitelmä naisten yleisessä siveellisyyskokouksessa Helsingissä tammikuussa 1917. Helsingin naisjärjestöjen siveellisyystoimikunnan julkaisuja N:o 1. Porvoo: WSOY.

Mäkinen, Kari

2017 Mäkinen 9.6.2017. Teologisen tiedekunnan promootiojumalanpalveluksen saarna. Arkkipiispa.fi.

Naiset ja siveellisyys

1919 Naiset ja siveellisyys. Selostus naisjärjestöjen siveellisyyskokouksesta tammik. 10-13 p:nä 1917. Helsinki: Edistysseurojen Kustannusosakeyhtiö.

Pietilä, Antti J.

1925 Yhteiskunnallinen siveysoppi. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus.

Sirenius, Sigfrid

1953 Ihmisiä joilta sain: muistelmia elämästäni vuosisadanvaihteen molemminpuolin. Helsinki: Tammi.

Suomen Naisten Kansallisliiton vuosikertomukset

1921–1933 Suomen Naisten Kansallisliiton vuosikertomukset. Helsinki: K. F. Puromiehen Kirjapaino O.-Y.

Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitean vuosikertomukset

1921–1932 Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitean vuosikertomukset. Helsinki: K. F. Puromiehen Kirjapaino O.-Y.

Suomen naisten työmailta

1933–1934 Suomen naisten työmailta. Helsinki: Tilgmannin kirjapaino.

Valtiopäivät

Valtiopäivät. 1907–1908, 1927–1929, 1933–1934. Pöytäkirjat. Asiakirjat. Liitteet.

Virkkunen, Paavo

1909 Elämä puhtaudessa: esitelmä Valkealan kristillisessä oppilaskokouksessa kesäkuun 2 p:nä 1909. Porvoo: WSOY.

3.s pohjoismainen naisasiakongressi

1924 3.s pohjoismainen naisasiakongressi. Helsingissä 3.-5.6.1924. Ohjelma. Helsinki: Raittiuskansan kirjapaino.

Sanoma- ja aikakauslehdet

Aika

1933

Etelä-Suomi

1917, 1920, 1925

Haminan lehti

1908

Helsingin Sanomat	1917, 1918, 1920, 1922, 1924, 1925, 1927, 1928, 1933
Hufvudstadsbladet	1918, 1919, 1921, 1925, 1926, 1927, 1928
Italehti	1927
Itä-Hämeen raivaaja	1907
Kaiku	1914, 1929
Karjalainen	1919
Karjalan Sanomat	1907
Karjalatar	1907, 1908
Keskisuomalainen	1928
Koti ja yhteiskunta	1899, 1902, 1903, 1905, 1906, 1907, 1910, 1911
Kotiliesi	1925, 1927
Kotimaa	1907, 1909, 1910, 1911, 1913, 1916, 1917, 1924, 1925, 1927, 1928
Kylväjä	1925
Lahti	1926
Lalli	1921
Lappeenranta	1908, 1909
Lastensuojelulehti	1924, 1926
Liitto	1919
Maaseutu	1925
Mikkelin sanomat	1907
Naisten ääni	1910, 1928, 1931, 1934,
Naisten Vaalilehti	1908
Nutid	1914
Nya Argus	1916
Nya Pressen	1909
Nya Tidningen	1925
Poliisilehti	1923
Päivälehti	1903
Savo	1920, 1922
Savotar	1907
Suomalainen	1908
Suomen nainen	1913, 1914, 1916, 1917, 1918, 1924, 1926, 1928, 1933
Turunmaa	1925
Tuulispää	1928
Tyrvään Sanomat	1922
Työkansa	1921, 1923
Työläisnainen	1911
Ultra	1922
Uusi Päivä	1918
Uusi Suometar	1906, 1907, 1908, 1917, 1918
Uusi Suomi	1922, 1923, 1925, 1926, 1928, 1929, 1931, 1933
Uusimaa	1918
Uutta kylvöä	1922
Vaasa	1917, 1924
Valkonauha	1916, 1917, 1919, 1923, 1924, 1931,
Viena-Aunus	1940
Wiipuri	1906, 1908, 1909, .1917

Kirjallisuus

- Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi
2003 Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan. Johdanto. Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki: SKS.
- Ahlbeck-Rehn, Jutta
2006 Diagnosering och disciplinering. Medicinsk diskurs och kvinnligt vainsinne på Själo hospital 1889–1944. Diss. Åbo. Åbo Akademis Förlag.
- Ahola, Minna & Antikainen, Marjo-Riitta & Salmesvuori, Päivi
2006 Seksuaalisuus kristinuskon historiassa. – Taivaallista seksiä. Kristinuskko ja seksuaalisuus. Helsinki: Tammi.
- Ahonen, Jukka
2003 Raittiuden voima. Raittiuden ystävät 1853–2003. Helsinki: Otava.
- Ahonen, Paavo
2017 Antisemitismi Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa 1917–1933. SKHST 233. Diss. Helsinki. Helsinki: SKHST.
- Ajo, Martti
2006 Sirenius, Sigfrid (1877–1861) Setlementtityön uranuurtaja, merimiespappi. Kansallisbiografia. <https://kansallisbiografia-fi.libproxy.helsinki.fi/kansallisbiografia/henkilo/3077>.
- Ala, Juha
1999 Suomi-neito ja suojelusikä. Sortovuosien psykohistoriaa. Helsinki: Gaudeamus.
- Alapuro, Risto
1973 Akateeminen Karjala-Seura. Ylioppilasliike ja kansa 1920- ja 1930-luvulla. Helsinki- Porvoo: WSOY.
1994 Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933. Helsinki: Hanki ja Jää Oy.
2010 Ulkoinen ja sisäinen: Suomen poliittisen kulttuurin pitkä linja analyysit. Yhteiskuntapolitiikka 75/2010.
2017 Valtio ja vallankumous Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Alhonsaari, Antti
1993 Kveekarien usko ja hiljaisuuden kokemus. Studia missiologica et oecumenica Fennica. Helsinki: Luther-Agricola-seura.
2004 Suomen kveekariliikkeen vaihteita. Helsinki: Suomen kveekarit.
- Allen, Ann Tyler
2000 Feminism and Eugenics in Germany and Britain 1900–1940. German Studies Review 23 no. 3.
2008 Women in twentieth-century Europe. Gender and History Series. USA: Palgrave Macmillan.
- Amerikan kieltolaki
2016 Yhdysvaltojen kieltolaki. <http://historianet.fi/yhteiskunta/amerikan-historia/yhdysvaltojen-kieltolaki-rikollisuus-kasvoi-rajahdysmaisesti>. Katsottu 5.12.2019.

Annola, Johanna

- 2011 Äiti, emäntä, virkanainen, vartija. Köyhäintalojen johtajattaret ja yhteiskunnallinen äitiys 1880–1918. *Bibliotheca Historica* 131. Helsinki: SKS.
- 2016 Elli Tavastähti ja 1920-luvun sosiaalipolitiikka maailmankuvien murroksessa. – Usko, tiede ja historiankirjoitus. Suomalaisia maailmankuvia keskiajalta 1900-luvulle. *Historiallisia tutkimuksia* 271. Helsinki: SKS.

Antikainen, Marjo-Riitta

- 2000 Marriage Law Reform and the Lutheran Church in Finland, 1898-1923. – The Nordic Model of Marriage and the Welfare State. *Nord 2000*:27. Copenhagen: Nordic Council of Ministers 2001.
- 2003 Sääty, sukupuoli, uskonto. Matilda Wrede ja yhteiskunnan muutos 1883–1913. *Bibliotheca historica* 83. Diss. Helsinki. Helsinki: SKS.
- 2006 Suuri sisarpiiri. NNKY-liike Suomessa 1890-luvulta 1990-luvulle. Helsinki: SKS.

Backman, Eero

- 1976 Rikoslaki ja yhteiskunta 1. Teoreettinen erittely rikosoikeuden tieteenkäsitteistä 1800-luvulla ja sen konkretisointi moraalien, uskonnon ja rikoslain suhteisiin Suomessa vuosina 1894–1917. *Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja N:o 115*. Diss. Helsinki. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Banton, Michael

- 1977 The idea of race. London: Tavistock.
- 1998 Racial Theories. Second edition. — Cambridge University Press.

Basford, Alison

- 2010 Internationalism, Cosmopolitism, and Eugenics. – The Oxford Handbook of the History of Eugenics. Oxford University Press.

Bayertz, Kurt

- 1994 GenEthics. Technological Intervention in Human Reproduction as a Philosophical Problem. Cambridge University Press.

Black, Edwin

- 2003 War against the Weak. Eugenics and America's Campaign to Create a Master Race. New York: Four Walls Eight Windows.

Bland, Lucy & Hall, Lesley A

- 2010 Eugenics in Britain: The View from Metropole. – The Oxford Handbook of the History of Eugenics. Oxford University Press.

Borg, Olavi

- 1965a Suomen puolueideologiat. Periaateohjelmien sisältöanalyttinen vertailu sekä katsaus niiden historialliseen taustaan ja syntyprosessiin. Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisusarja. Poliittikan tutkimuksia 5. Porvoo-Helsinki: WSOY.
- 1965b Suomen puolueet ja puolueohjelmat 1880–1964. Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisusarja. Poliittikan tutkimuksia 7. Porvoo-Helsinki: WSOY.
- 1980 Puolueiden ja eduskuntaryhmien suhteet 1907–1977. Tampereen yliopisto. Poliittikan tutkimuksen laitos. Tutkimuksia; 53. Tampereen yliopisto.

- Broberg, Gunnar
 1995a Scandinavia: An Introduction. – Eugenics and Welfare State: Sterilization Policy in Denmark, Sweden, Norway and Finland. Uppsala Studies in History of Science, Volume 21. Michigan State University Press.
- 1995b Statlig rasforskning: En historik över Rasbiologiska institutet. Lund: Uggla 4.
- Broberg, Gunnar & Tydén, Mattias
 1995 Eugenics in Sweden: Efficient Care. – Eugenics and Welfare State: Sterilization Policy in Denmark, Sweden, Norway and Finland. Uppsala Studies in History of Science, Volume 21. Michigan State University Press.
- 2005 Önskat i folkhemmet: Rashygien och sterilisering i Sverige. Värnamo: Gidlunds Bokförlag.
- Browne, Janet
 2006 Darwin's Origin of Species. A Biography. London: Atlantic Books.
- Büchi Rolf
 1995 Suomalainen itsetunto matkalla Eurooppaan. – Kansakunnat murroksessa. Globalisoitumisen ja äärioikeistolaistumisen haasteet. Tutkimuksia No. 60, 1995. Tampere: Rauhan- ja konfliktin tutkimuskeskus.
- Chamberlain, Edward & Gilman, Sander L.
 1985 Degeneration: the dark side of progress. New York: Columbia University Press.
- Chafetz, Janet Saltzman & Dworkin, Anthony Gary
 1986 Female revolt. Women's movements in world and historical perspective. Totowa, N. J.: Rowman & Allanheld.
- Carlson, Elof Axel
 2001 The Unfit: a History of a Bad Idea. Cold Spring Harbor Laboratory Press. N.Y.: Cold Spring Harbor.
- Corbin, Alain
 1990 Women for hire. Prostitution and sexuality in France after 1850. Harvard University Press. Cambridge. Massachusetts. England: London.
- Cronvall, Emilia
 2000 Nainen kohtaa miehen. Seurustelun ja avioliiton aakkosia Elsa Soinin 1920-luvun teoksissa. – Modernin lumo ja pelko. Kymmenen kirjoitusta 1800–1900 -lukujen vaihteen sukupuolisuudesta. Helsinki: SKS.
- Dahlberg, Julia
 2018 Konstnär, kvinna, medborgare. Helena Westermarck och den finska bildningskulturen i det moderna genombrottets tid 1880–1910. Diss. Helsingfors. Finska Vetenskaps-societeten.
- Deane-Drummond, Celia
 2006 Genetics and Christian Ethics. New Studies in Christian Ethics. Cambridge University Press.

Deswarte Gifford, Caroline

2006 Nineteenth- and Twentieth Century Protestant Social Reform Movements in the United States. – IX Women, Religion and Social Reform. Encyclopedia of Women and Religion in North America. Indiana University Press.

Douglas, Mary

2000 Puhtaus ja vaara. Ritualistisen rajanvedon analyysi. Tampere: Vastapaino.

Eckholm, Laura K.

2016 Mellan öst och väst. Finlands judiska historia under 1800- och 1900-talet. – Mångkulturalitet, migration och minoriteter i Finland under tre sekel. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Elgán, Elisabeth

1994 Inled icke männen i frestelse: Den svenska lagen mot preventivmedel 1910.– Kvinnohistoriens nya utmaningar: Från sexualitet till världshistoria. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27–30 maj 1993, Tammerfors. Historiatieteen laitoksen julkaisuja 17. Tampereen yliopisto.

Elmgren, Ainur

2016 Förfinskandet av Finland. Självexotism i den finländska kulturdebatten under första hälften av 1900-talet. – Mångkulturalitet, migration och minoriteter i Finland under tre sekel. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Elomaa, Hanna

2006 Idylliä etsimässä. Identifikaatiot ja itseymmärrys tammisaarelaisessa sivistyneistöperheessä 1880-luvulta 1930-luvulle. Kulttuurihistoria. Diss. Turku. Turun yliopisto.

Elomäki, Anna

2011 Poliitiikan siveellisyys ja siveellisyyden politiikka suomalaisten naisasianaisten teksteissä. – Siveellisyydestä seksuaalisuuteen. Poliittisen käsitteen historia. HA 133. Helsinki: SKS.

Eskelinen, Heikki

2004 Me tahdoimme suureksi Suomenmaan. Akateemisen Karjala-Seuran historia 1. Tausta, organisaatio, aatteet ja asema yhteiskunnassa 1922–1939. Helsinki: WSOY.

Eskelinen, Irja

2005 Sata vuotta järjestäytynyttä äidinrakkautta. Suomen Valkonauhaliitto kansainvälisen valkonauha-aatteen tulkitsijana ja yhteiskunnallisena vaikuttajana 1905–2005. Helsinki: Suomen Valkonauhaliitto.

First, Ruth & Scott, Ann

1980 Olive Screiner. New York: Schocken Books.

Florin, Christina

2014 Biografia rajoja rikkomassa. Kolme esimerkkiä ruotsalaisesta elämäkertatutkimuksesta. – Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus. HA 141. Helsinki: SKS.

- Fogarty, Richard & Osborne, Michael A.
2010 Eugenics in France and the Colonies. – The Oxford Handbook of the History of Eugenics. Oxford University Press.
- Forsius, Arno
Laimi Leidenius (1877–1938) synnytys- ja naistentautiopin professori Helsingin yliopistossa.
<http://www.saunalahti.fi/arnoldus/leideniu.html>. Katsottu 5.12.2019.
Sophie Mannerheim, suomalaisen sairaanhoidon uranuurtaja.
<http://www.saunalahti.fi/arnoldus/smannerh.html>. Katsottu 5.12.2019.
- Foucault, Michel
1978 The History of Sexuality. Volume I: An Introduction. Peguin Books. USA.
- Haapala, Pentti
2018 Kaaoksen monet juuret. – Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö. Helsinki: Gaudeamus.
- Haatanen, Pekka
1992 Elämän varjopuolelle joutuneiden parissa. Sosiaaliministeriö 1917–1939. – Suuriruhtinaskunnasta hyvinvointivaltioon. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 75 vuotta. Helsinki: VAPK-kustannus.
- Hackzell, Siv
1994 From white slave trade to human rights. A line in the emansipation of woman's body 1800–2000.– Kvinnohistoriens nya utmaningar: Från sexualitet till världshistoria. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27–30 maj 1993, Tammerfors. Historiatieteen laitoksen julkaisuja 17. Tampereen yliopisto.
- Hagerman, Maja
2006 Det rena landet. Om konsten att uppfinna sina förfäder. Stockholm: Prisma.
2015 Käraste Herman: Rasbiologen Herman Lundborgs gåta. Stockholm: Norstedst.
- Hagner, Minna
2006 Pioneeriaika 1890-luvulta 1920-luvulle. – Suffragettien sisaret. Helsinki: Unioni Naisasialiitto.
- Hakosalo, Heini
2014 Tasohyppelyä. Varhaiset suomalaiset naislääkärit ja historiallisen biografian monimuotoisuus. – Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus. HA 141. Helsinki: SKS.
- Hakosalo, Heini & Jalagin, Seija & Junila, Marianne & Kurvinen, Heidi
2014 Elämää suurempaa. Johdanto. – Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus. HA 141. Helsinki: SKS.
- Hall, David D.
1997 Lived religion in America: toward a history of practice. Princeton NJ: Princeton University Press.

Halmesvirta, Anssi

- 1985 Anglo-amerikkalaisen antropologian, etnologian ja kielitieteen näkemyksiä suomalaisesta rodusta ja sen kulttuuritasosta evolutionistisen kulttuurikäsityksen valossa n.1820–1930. – Rotuteorioiden suomalaiset. HA 86. Helsinki: SHS.
- 1993 Turanilaisia ja herrasneekereitä: aatehistoriallisia tutkimuksia brittiläisestä rotuajattelusta. HA 103. Helsinki:SHS.
- 1995 Konrad ReijoWaara ja degeneraation uhka. – HA 105. Helsinki: SHS.
- 1996 Puhtaus on puoli ruokaa. Modernin eurooppalaisen mentaalihygienian oireilu Suomessa tämän vuosisadan alussa. – Siperiasta siirtoväkeen. Murrosaikoja ja käännekohtia Suomen historiassa. Jyväskylä: Kopi-Jyvä.
- 1997 Riivioistä ritareiksi. HA 109. Helsinki: SHS.
- 1998 Vaivojensa vangit: kansa valitti ja lääkäri auttoi – historiallinen vuoropuhelu 1889–1916. Jyväskylä: Atena.
- 1999 Aatehistoria ja fin-de-sièclen perintö. – Historiaa tutkimaan. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Hammar, Inger

- 1999 Emancipation och religion. Den svenska kvinnorörelsen pionjärer i debatt om kvinnans kallelse ca 1860–1900. Diss. Lund. Stockholm: Carlsson.
- 2000 From Fredrika Bremer to Ellen Key: Calling, Gender and the Emancipation Debate of Sweden, c. 1830–1900. – Gender and Vocation. Women, Religion and Social Change in the Nordic Countries 1860–1940. Studia Historica Helsinki: SKS.

Hansen, Bent Sigurd

- 1995 Something Rotten in the State of Denmark: Eugenics and the Ascent of the Welfare State. – Eugenics and Welfare State: Sterilization Policy in Denmark, Sweden, Norway and Finland. Uppsala Studies in History of Science, Volume 21. Michigan State University Press.

Hapuli, Ritva

- 2003 Ulkomailla: maailmansotien välinen maailma suomalaisnaisten silmin: SKST 911. Helsinki: SKS.

Harjula, Minna

- 1996a Hyvät, pahat ja kelvolliset. – Kuokkavieraiden pidot. Historian marginaalista marginaalihistoriaan. Tampere: Vastapaino.
- 1996b Vaillinaisuudella vaivatut. Vammaisuuden tulkinnat suomalaisessa huoltokeskustelussa 1800-luvun lopulta 1930-luvun lopulle. Bibliotheca Historica 15. Helsinki: SHS.
- 1996c Degeneraatio ja invalidiuskeskustelu 1900-luvun alkupuolen Suomessa (1900–1939). – Avun kohteesta itsensä auttajaksi. Katsaus Suomen vammaishistoriaan. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- 2003 Uhka vai uhri? Vammaisuus ja kansanterveys Suomessa 1880–1939. – Kansalaisuus ja kansanterveys. Helsinki: Gaudeamus.
- 2007 Terveiden jäljillä. Suomalainen terveystalitiikka 1900-luvulla. Tampereen yliopisto.

Harrikari, Timo

- 2004 Alaikäisyys ja rikollisuuden muuttuvat tulkinnat suomalaisessa lainsäätämiskäytännössä. Diss. Jyväskylä. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 48.

- 2019 Lastensuojelun historia. Tutkielma oikeussäätelystä, kulttuurisista kerrostumista ja hallinnan murroksesta. Tampere: Vastapaino.
- Hatje, Ann-Katrin
1999 Från treklang till triangeldrama. Barnträdgården som ett kvinnligt samhällsprojekt under 1840–1940-talen. Lund: Historiska Media.
- Heikkilä, Markku
1979 Kirkollisen yhdistysaktiivisuuden leviäminen Suomessa. Virallisen jäsenorganisaation kehitys 1900-luvun alusta toiseen maailmansotaan. SKHST 112. Diss. Helsinki. Helsinki: SKHS.
- Heimola, Minna
2016 Raamattu ja rasismi. – SES julkaisuja 111. Helsinki: SES.
- Heinonen, Reijo E.
1977 Kirkko ja oikestoradikalismi Suomessa 1930-luvulla. – Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla. Helsinki: Kirjapaja.
- Helén, Ilpo
1997 Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle. Diss. Tampere. Tampere: Gaudeamus.
- Helén, Ilpo & Jauho, Mikko
2003 Terveyskansalaisuus ja elämän politiikka. – Kansalaisuus ja kansanterveys. Helsinki: Gaudeamus.
- Helén, Ilpo & Yesilova, Katja
2003 Vietti, väestö ja valinta. Seksuaaliterveyden kerrostumat Suomessa. – Kansalaisuus ja kansanterveys. Helsinki: Gaudeamus.
- Hentilä, Marjaliisa & Kalliokoski, Matti & Viita, Armi
2018 Uuden ajan nainen. Hilja Pärssisen elämä. Työväen Arkiston julkaisu 8. Helsinki: Siltala.
- Hentilä, Seppo
2006 Itsenäistymisestä jatkosodan päättymiseen 1917–1944. – Suomen poliittinen historia 1809–2006. Helsinki: WSOY.
2018 Pitkät varjot. Muistamisen historia ja politiikka. Helsinki: Siltala.
- Hicks, Cheryl D.
2010 African American Women, Justice, and Reform in New York, 1890–1935. University of North Carolina Press Chapel Hill.
- Hietala, Marjatta
1985a Rotuhygieniä. – Mongoleja vai germaaneja? – rotuteorioiden suomalaiset. HA 86. Helsinki: SHS.
1985b Suomalaisen naistyylin etsiminen. – Mongoleja vai germaaneja? – rotuteorioiden suomalaiset. HA 86. Helsinki: SHS.
1992 Tietoa, taitoa, asiantuntemusta. Helsinki eurooppalaisessa kehityksessä 1875–1917 1. Innovaatioiden ja kansainvälistymisen vuosikymmenet. Helsinki: SHS.
1995 From Race Hygiene to Sterilization: The Eugenics Movement in Finland. . – Eugenics and Welfare State: Sterilization Policy in

- Denmark, Sweden, Norway and Finland. Uppsala Studies in History of Science, Volume 21. Michigan State University Press.
- 2000 Eugenics and Reform of the Marriage Law in Finland. - The Nordic Model of Marriage and the Welfare State. Nord 2000:27. Nordic Council of Ministers.
- 2003 Federley, Harry (1879–1951) perinnöllisyystieteen professori. <https://kansallisbiografia-fi.libproxy.helsinki.fi/kansallisbiografia/henkilo/5980> Libroxy.helsinki.fi.
- 2006a Johdanto. – Tutkijat ja sota. Suomalaisten tutkijoiden kontakteja ja kohtaloita toisen maailmansodan aikana. HA 121. Helsinki: SKS.
- 2006b Tutkijat ja Saksan suunta. – Tutkijat ja sota. Suomalaisten tutkijoiden kontakteja ja kohtaloita toisen maailmansodan aikana. HA 121. Helsinki: SKS.
- 2009 Eugeniikan ja rotuhygienian tausta ja seuraukset. Tieteessä tapahtuu 8/2009.
- Hinkkanen, Merja-Liisa & Lintunen, Maija
- 1997 Aleksandra Gripenberg – taistelija ja kansainvälinen naisasianainen. – Yksi kamari – Kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset. Eduskunnan kirjaston tutkimuksia ja selvityksiä 4. Helsinki: Eduskunnan kirjasto.
- Hirvonen, Helena
- 2004 Mielisairauden saastuttamat. Mielisairaavat perimän turmelijoina 1900-luvun alun suomalaisessa yhteiskunnassa. Lähde 2/2004: Toiseus: historiatieteellinen aikakauskirja. Joensuun yliopiston historian jatko-opiskelijat. Labyrintti ry.
- Holton, Sandra Stanley
- 1996 Suffrage days. Stories from the women's suffrage movement. London: Routledge
- Huhta, Ilkka & Malkavaara, Mikko
- 2005 Suomen kirkon sisälähetysseuran historia. Vuodet 1940–2004. Helsinki: Kirkkopalvelut.
- Huhta, Ilkka
- 2006 Herätysliike, valta ja seksuaalisuus 1800-luvun Suomessa. – Taivaallista seksiä. Kristinuskon ja seksuaalisuus. Helsinki: Tammi.
- Huttunen, Niko
- 2009 Paavalin esivaltaopetus sisällissodan tulkinnoissa. – Sisällissota 1918 ja kirkko. SKHST 212. Helsinki: SKHS.
- 2010 Raamatullinen sota. Raamatun käyttö ja vaikutus vuoden 1918 sisällissodan tulkinnoissa. Historiallisia tutkimuksia 255. SKHST 216. Helsinki: SKS.
- Huttunen, Taina
- 2012 Pitkä tie Pohjois-Karjalasta Arkadianmäelle: naisten edustajaehdokkuudet ja naiskansanedustajien kouliintumishistoria 1907–1999. Diss. Itä-Suomen yliopisto. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0954-1/urn_isbn_978-952-61-0954-1.pdf.

- Hyrkkänen, Markku
2002 Aatehistorian mieli. Tampere: Vastapaino.
- Häggman, Kai
1994 Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa. Historiallisia tutkimuksia 179. Helsinki: SHS.
- Häkkinen, Antti
1995 Rahasta – vaan ei rakkaudesta. Prostituutio Helsingissä 1867–1939. Helsinki: Otava.
- Hämynen, Tapio & Itkonen Hannu
2020a Uskontoa, kohtaamisia, hyväntekeväisyyttä. – Sortavala. Muutosten ja muistojen kaupunki. Helsinki: SKS.
2020b Koulutusta ja opinahjoja. – Sortavala. Muutosten ja muistojen kaupunki. Helsinki: SKS.
- Hämäläinen, Pekka Kalevi
1985 Suomenruotsalaisten rotukäsityksiä vallankumouksen ja kansalaissodan aikoina. – Mongoleja vai germaaneja? – Rotuteorioiden suomalaiset. HA 86. Helsinki: SHS.
- Ikonen, Risto
2003 Rodunjalostuksen tematiikka 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuolen suomalaiskansallisissa aikakauslehdissä. – Kasvatushistoria nyt. Makro- ja mikrotutkimuksesta marginaalisuuden, sukupuolen ja tilan analyysiin. Kasvatusalan tutkimuksia – Research in Educational Science. Suomen Kasvatustieteellinen seura.
- Ingleby, David
1983 Professionals as socializes. The "Psy Complex". – Research in law. Deviance and social control. Vol 7. New York JAI Press.
- Innala, Aune
1967 Suomen naisen alkutaival lainsäätäjänä 1907–1917. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Innanen, Tapani
2009 Sisällissodan kokeneet nuoret teologit kristilliskansallista eheyden ihannetta rakentamassa. – Sisällissota 1918 ja kirkko. SKHST 212. Helsinki: SKHS.
- Isaksson, Pekka & Jokisalo, Jouko
1999 Kallonmittaajia ja skinejä. Rasismien aatehistoriaa. Helsinki: Like.
2005 Historian lisälehtiä. Suvaitsevaisuuden ongelma ja vähemmistöt kansallisessa historiassa. Suomen Rauhanpuolustajat. Helsinki: Like.
- Isaksson, Pekka
2001 Kumma kuvajainen. Rasismi rotututkimuksessa, rotuteorioiden saamelaiset ja suomalainen fyysinen antropologia. Pohjoiset tarinat 1. Diss. Oulu. Jyväskylä: Kustannus Puntsi.

Isotalo, Leena

- 2012 Yhteinen hyvä ja yksilön oikeus. Kansakoulun uskonnonopetus Kansallisen Kokoomuspuolueen politiikassa 1918–1923. SKHS 222. Diss. Helsinki Helsinki: SKHS.

Itälä, Jaakko

- 1988 Paimentytöstä auringonpoikaan. Piirteitä suomalaisesta lapsi-ihanteesta ja lasten elämästä. – Lapsuuden kuvat. Lapsi Suomen kuvataiteessa. Helsinki: MLL.

Jalagin, Seija

- 2014 Vieraalla maalla kaukana. Aili Havaksen transnationaali elämä. – Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus. HA 141. Helsinki: SKS.

Jalava, Marja

- 2005 Minä ja maailmanhenki. Moderni subjekti kristillis-idealisisessa kansallisajattelussa ja Rolf Lagerborgin kulttuuriradikalismissa n. 1800–1914. Bibliotheca Historica 98. Diss. Helsinki. Helsinki: SKS.
- 2011 Siveellisyydestä sukupuolisiveyteen. Th. Reinin eettinen ajattelu siveellisyyksäsitteen murroksessa 1880–1905. – Siveellisyydestä seksuaalisuuteen. Poliittisen käsitteen historia. HA 133. Helsinki: SKS.
- 2013 Isien äänen äärellä. Paavo Virkkusen Agathon Meurman. – Kirjoitettu kansakunta. Sukupuoli, uskonto ja kansallinen historia 1900-luvun alkupuolen suomalaisessa tietokirjallisuudessa. HA 136. Helsinki: SKS.

Jallinoja, Riitta

- 1983 Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet. Naisasialiike naisten elämäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallis-aatteellisen murroksen heijastajana. Diss. Helsinki. Helsinki: WSOY.

Jalovaara, Ville

- 2015 Älä jätä ihmistä yksin: HelsinkiMissio 130 vuotta. Helsinki: Kirjapaja.
- 2019 On suurempi koti. Martat 120 vuotta. Helsinki: Otava.

Jansdotter, Anna

- 2004 Ansikte mot ansikte. Räddningsarbete bland prostituerade kvinnor i Sverige 1850–1920. Stockholm–Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Johannisson, Karin

- 1990 Medicinens öga. Sjukdom, medicin och samhälle – historiska erfarenheter. Stockholm: Nordstedts.
- 1994 Den mörka kontinenten. Kvinnan, medicinen och fin-de-siècle. Stockholm: Nordstedts.

Jokisipilä, Markku & Könönen, Janne

- 2013 Kolmannen valtakunnan vieraat. Suomi Hitlerin Saksan vaikutuspiirissä 1933–1944. Helsinki: Otava.

Jones, Greta

- 1998 The Theoretical Foundations of Eugenics. – Essays in the History of Eugenics. Proceedings of a Conference organised by the Galton Institute, London, 1997. London: Galton Institute.

Jousimaa, Kaarina

- 1983 Jokainen lapsi on pelastettava elämälle. Avioton äiti ja lapsi suomalaisessa yhteiskunnassa. Ensi Kotien Liiton julkaisu 3. Helsinki: Ensi Kotien Liitto r.y.

Juntti, Eira

- 2004 Gender and Nationalism in Finland in the early nineteenth century. USA: UMI.
2011 "Kansalliset harjoitukset" ja sukupuolitetut sfäärit 1840- ja 1850-luvuilla sanomalehtikeskustelussa. – Siveellisyydestä seksuaalisuuteen. Poliittisen käsitteen historia. HA 133. Helsinki: SKS.

Jussila, Osmo

- 2004 Suomen suuriruhtinaskunta 1809–1917. Helsinki: WSOY.
2006 Suomi suuriruhtinaskuntana 1809–1917. – Suomen poliittinen historia 1809–2006. Helsinki: WSOY.

Juva, Mikko

- 1956 Rajuilmalla. Suomalaisen kahdeksankymmenluvun synty. Helsinki–Porvoo: WSOY.
1960 Valtio Kirkosta kansankirkoksi. Suomen kirkon vastaus kahdeksankymmentäluvun haasteeseen. Helsinki: WSOY.
1977 Kirkko vallankumouksen keskellä. – Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla. Helsinki: Kirjapaja.

Jämbäck, Eija

- 2008 Tilma Hainari (1861–1940). – Naiset valistuksen virittäjinä. Suomalaisen Konkordia-liiton rahastolahjoittajien ja kunniajäsenten elämäkerrasto. Helsinki: Suomalainen Konkordia-liitto.

Jäppinen, Ulla

- 1999 Kielen ja ajatuksen kliseet. Värien nimitysten käyttö eräissä suomenkielisissä idealistissävyisissä teksteissä. Diss. Åbo. Åbo Akademis Förlag.

Jönsson, Lars-Eric

- 2000 Ett skarpt vapen – om sterilisering som alternativ till anstaltsvistelse. – Fem uppsatser om sterilisering i Sverige. Ugglan 12. Lund Studies in the History of Science and Ideas.

Kaarninen, Mervi

- 1995 Nykyajan tytöt. Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa. Bibliotheca Historica 5. Helsinki: SHS.
2009 Kirkko, lapset ja sisällissota. – Sisällissota 1918 ja kirkko. SKHST 212. Helsinki: SKHS.
2013 "Pitäisi olla puoleksi runoilija voidakseen kirjoittaa historiaa..." Kirjoittavat naiset ja isänmaan historia nuorisolle. – Kirjoitettu kansakunta. Sukupuoli, uskonto ja kansallinen historia 1900-luvun alkupuolen suomalaisessa tietokirjallisuudessa. HA 136. Helsinki: SKS.

Kaartinen, Aija

- 2006 Kun naiset kieltolakia kumosivat. – Alkoholin vuosisata. Suomalaisen alkoholilain käänteitä 1900-luvulla. HA 122. Helsinki: SKS.
- 2011 Kansan raittiudeksi ja kotien onneksi. Naisten kieltolakimielipiteet ja toiminta kieltolain puolesta ja sitä vastaan 1919–1932. Bibliotheca Historica 133. Diss. Helsinki. Helsinki: SKS.

Kaartinen, Marjo

- 2005 Koko/naisvaltainen historiamme. –Historian kirjoittamisesta. Turku: Kirja-Aurora.

Kaikkonen, Olli

- 1985 Eriarvoisuusajattelu, rotukäsitykset ja sosiaalidarwinismi. Rotuhygieniä. – Mongoleja vai germaaneja? – Rotuteorioiden suomalaiset. HA 86. Helsinki: SHS.

Kakko, Paula

- 2012 Vertauskuvat osana maanalaisia poliittisia lentolehtiä sortovuosina 1899–1903. Suomen historian Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/40559/URN-NBN-fi-jyu-2012121113330.pdf?sequence=5>.

Kallenautio, Jorma

- 1979 Kieltolaki ja sen kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja N:O 31. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö.

Karemaa, Outi

- 1998 Vihollisia, vainoojia, syöpäläisiä. Venäläisviha Suomessa 1917–1923. Bibliotheca historica 30. Helsinki: SHS.

Kardstedt, Susanne

- 1995 Emanzipation och Moral: Die Frauenbewegung als "Moralunternehmen"? – Geschlechterverhältnis und Kriminologie. Kriminologisches Journal 5. Beiheft.

Kauppi, Matti & Rautanen, Elina

- 1997 Oikeus hyvään kotiin. Pelastakaa Lapset ry ja suomalainen lastensuojelutyö 1922–1997. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry.

Kekkonen, Jukka

- 2016 Kun aseet puhuvat: poliittinen väkivalta Espanjan ja Suomen sisällisodissa. Helsinki: Art House.

Kemiläinen, Aira

- 1985a Johdanto. – Mongoleja vai germaaneja? – rotuteorioiden suomalaiset. HA 86. Helsinki: SHS.
- 1985b Johtopäätöksiä. – Mongoleja vai germaaneja? – rotuteorioiden suomalaiset. HA 86. Helsinki: SHS.
- 1993 Suomalaiset, outo Pohjolan kansa. Rootuteoriat ja kansallinen identiteetti. Historiallisia tutkimuksia 177. Helsinki: SHS.

Kemppinen, Iivar

- 1969 Sortavalan seminaarin historia. Helsinki: Kymölän kilta.

Kena, Kirsti

- 1977 Kirkko itsenäistyneessä Suomessa. – Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla. Helsinki: Kirjapaja.
1979 Kirkon aseman ja asenteiden muotoutuminen itsenäistyneessä Suomessa 1918–1922. SKHST 110. Diss. Helsinki. Helsinki: SKHST.
2000 Eevat apostolien askelissa: naislähetit Suomen lähetysseuran työssä 1870–1945. Helsinki: Suomen Lähetysseura.

Kennedy, Thomas C.

- 2001 British Quakerism, 1860–1920: the transformation of a religious community. Oxford: Oxford University Press. New York.

Keskinen, Lauri

- 2016 Urheilukansan synty. – Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria. Helsinki: SKS

Ketolainen, Mikko

- 2010 Kristillis-isänmaallista naisasiaa. Koti ja Yhteiskunta –lehden emansipaatiokäsitys vuosina 1889–1906. Yleisen historian pro gradu tutkielma. JY.
<http://publications.uef.fi/pub/urn_nbn-fi_uef20100040/urn_nbn-fi_uef-20100040.pdf>

Kevles, Daniel J

- 1985 In the name of eugenics: genetics and the uses of human heredity. New York: Knopf.

Kielen kannoilla.

- 2014 Milloin englannista tuli suomalaisten maailmankieli?
<https://variblog.wordpress.com/2013/05/29/milloin-englannista-tuli-suomalaisten-maailmankieli/> . Katsottu 5.12.2019.

Kilpeläinen, Jouko I.

- 1985 Rotuteoriat läntisistä suomalais-ugrilaisista kansoista Keski-Euroopan antropologiassa 1800-luvulla ja suomalaisten reaktiot niihin. – Mongoleja vai germaaneja? - rotuteorioiden suomalaiset. HA 86. Helsinki: SHS.

Kimpimäki, Minna

- 2009 Haureuden harjoittajista ihmiskaupan uhreihin: prostituution, parituksen ja ihmiskaupan oikeudellinen säätely. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Kinnunen, Matti

- 1980 Yleisen mielipiteen synty. – Suomen sanomalehdistön historia – projektin julkaisuja N:o 16. Lehdistöhistoriallisia tutkimuksia 2. Helsinki.

Kinnunen, Tiina

- 2001 Ennakkositoumuksista ymmärtämiseen. – naishistorian ulottuvuudet. Historioitsijan arki & tutkimuksen prosessi. Tampere: Vastapaino.
2003 ”Sinä teet minusta rikkaan ja vapaan” – valta naisten välisissä tunnesiteissä. – Meillä Euroopassa. Juhlakirja professori Päivi Setälälle 20.1.2003. Helsinki: Otava.

- 2013 Historia "Herätyksenä naisasian suurempaan harrastukseen". Aleksandra Gripenberg Suomen naisten menneisyyden tulkkina. – Kirjoitettu kansakunta. Sukupuoli, uskonto ja kansallinen historia 1900-luvun alkupuolen suomalaisessa tietokirjallisuudessa. HA 136. Helsinki: SKS.
- 2014a Aleksandra Gripenberg's Feminist Christianity. – Finnish Women Making Religion. Between Ancestors and Angels. England: Palgrave Macmillan.
- 2014b "Taistelevat sisaret" Kaksoiselämäkerta Ellen Keystä ja Aleksandra Gripenbergistä eurooppalaisina feministeinä. – Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus. HA 141. Helsinki: SKS.

Kiuru, Hannu

- 2003 Pakkolaitokseen eristämisen vuosikymmenet. – Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII. Pekka Koskiselle omistettu 1.1.2003. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja N:o 237. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

Klassikkogalleria

Klassikkogalleria: Jotuni.

<http://www.helsinki.fi/sukupuolentutkimus/klassikkogalleria/jotuni/index.htm>. Katsottu 5.12.2019.

Klausen, Susanne & Bashford, Alison

- 2010 Fertility Control: Eugenics, Neo-Malthusianism, and Feminism. – The Oxford Handbook of the History of Eugenics. Oxford University Press.

Kline, Wendy

- 2001 Building a Better Race. Gender, Sexuality, and Eugenics from the Turn of the Century to the Baby Boom. University of California Press.
- 2010 Eugenics in the United States. – The Oxford Handbook of the History of Eugenics. Oxford University Press.

Klinge, Matti

- 1972 Vihan veljistä valtiososialismiin. Yhteiskunnallisia ja kansallisia näkemyksiä 1910- ja 1920 -luvuilta. Porvoo–Helsinki: WSOY.
- 1997 Keisarin Suomi. Espoo: Schildt.
- 1998 Idylli ja uhka. Topeliuksen aatteita ja politiikkaa. Helsinki: WSOY.

Koivisto, Hanne

- 2016a Nuoren valtion avohaavat. – Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria. Helsinki: SKS.
- 2016b Elämää maalla ja kaupungissa. – Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria. Helsinki: SKS.
- 2016c Intohimoja isänmaasta. – Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria. Helsinki: SKS.

Koivusalo, Markku

- 1994 Keskitetystä valtiosta kehitysmailhin. – Vallaton väestö. Kansallisia ja väestöpoliittisia kysymyksiä. Helsinki: WSOY.

Kokko, Katriina

- 1996 Yksin lapsen kanssa. Aviottomia äitejä 1900-luvun alun Helsingissä. – Matkoja moderniin. Lähikuvia suomalaisten elämästä. HA 107. Helsinki: SHS.

- Kokko, Marja
 1996 Lucina Hagman ja naisen tehtävä. Puheenvuoro naisten kansalaisidentiteetin perusteisiin vuoden 1906 äänioikeuslainsäädännön aikoihin. – Siperiasta siirtoväkeen. Murrosaikoja ja käännekohtia Suomen historiassa. Jyväskylä: Kopi-Jyvä.
 1998 Sisaret, toverit: naisten järjestäytyminen, ryhmätietoisuus ja kansalaistuminen Jyväskylässä 1800-luvun lopulta 1930-luvulle. Studia historica Jyväskyläensia. Diss. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kokkonen, Jouko
 2008 Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900 – 1952. Bibliotheca Historica 119. Helsinki: SKS.
- Koponen, Juhani & Lanki, Jari & Kervinen, Anna
 2007 Syv: Malthuslaiset ja uusmalthuslaiset näkemykset. – Kehitysmaatutkimus. Johdatus perusteisiin. Helsinki: Gaudeamus.
- Korpinurmi, Marika
 2007 Aleksandra Gripenberg – naisasianainen, fennomaani ja kansanedustaja. – Piiasta päättäjäksi. Naisten äänioikeus 100 vuotta. Tampereen museoiden julkaisuja 94. Tampereen nykytaiteen museo. Vapriikki.
- Korppi-Tommola, Aura
 1990 Terve lapsi – kansan huomen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto yhteiskunnan rakentajana 1920–1990. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
 2001 Tahdolla ja tunteella tasa-arvoa. Naisjärjestöjen Keskusliitto 1911–2001. Helsinki: Naisjärjestöjen keskusliitto.
 2003 Sosiaaliantat ja siveyden sipulit. – Meillä Euroopassa. Juhlakirja professori Päivi Setälälle 20.1.2003. Helsinki: Otava.
 2009 Tavoitteena tasa-arvo. Suomen Naisyhdistys 125 vuotta. SKST 1231, Tieto. Helsinki: SKS.
 2016 Miina Sillanpää. Edelläkävijä. Helsinki: SKS.
- Kortelainen, Anna
 2007 Varhaiset johtotähdet – Suomen ensimmäisiä johtajanaisia. EVA-raportti. Helsinki: Yliopistopaino.
- Koskela, Kari
 Nuorisohuliganismi ja väkivalta Helsingissä 1900-luvun alussa. <http://www.kkoskela.fi/koskela2.html>. Katsottu 29.12.2019.
- Koskiahho, Briitta
 2015 Sosiaalisen kysymyksen ratkaiseminen tulevaisuudessa. – Tieteessä tapahtuu. Vol 33 Nro 1.
- Kostiainen, Auvo
 1994 Elämäkerta historiantutkimuksena. Käsitteestä ja ongelmista. – Yksilö ja yhteisö. Henkilöhistoriallisia artikkeleja. Poliittinen historia Julkaisuja C: 48. Turku: Painsalama Oy.
- Kramár, Leo
 2000 Rasismens ideologer. Från Gobineau till Hitler. Stockholm: Nordstedts.

Kurki-Suonio, Kirsti

- 1999 Äidin hoivasta yhteishuoltoon – lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat. Oikeusvertaileva tutkimus. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja N:o 222. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Kurvinen, Heidi

- 2014 Muistelmat lähteenä. Toimittaja Anni Voipion lehtimatka. – Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus. HA 141. Helsinki: SKS.

Kuusi, Hanna

- 2003 Tuberkuloosin torjunta ja moderni kansalainen. – Kansalaisuus ja kansanterveys. Helsinki: Gaudeamus.

Lagerspetz, Kari

- 2000 J. A. Palménin ja Fredrik Elfvingin aika. – Suomen Tieteen Historia 3. Luonnontieteet, lääketieteet ja tekniset tieteet. WSOY: Helsinki.

Lahti, Emilia

- 2013 Siveelliset naiset, siveettömät miehet. Naisasialiikkeen paheksuma kaksinaismoraali ja sille vastineeksi luodut ihanteet *Koti ja yhteiskunta* -lehdessä 1889–1993. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38309/siveelli.pdf>.

Laine, Leena

- 2007 Säkkijuoksijat ja hiilimurskan sankarit. – Suomalaisen arjen historia 3. Modernin Suomen synty. Helsinki: Weilin&Göös.

Laurent, Kaarina

- 1947 Topelius saturunoilijana. Diss. Helsinki. Porvoo Helsinki: WSOY.

Lehti, Martti

- 2001 Väkivallan hyökyaalto. 1900-luvun alkuvuosikymmenten henkirikollisuus Suomessa ja Lounais-Virossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 178. Diss. Helsinki. Helsinki: Hakapaino Oy.

Lehtonen, Turo-Kimmo

- 1998 Bakterit ja henkisten ruttotautien siemenet. Puhdas elämä suomalaisessa terveysvalistuksessa 1890-luvulla. – Terveiden lähteillä. Länsimaisten terveystieteiden kulttuurihistoriaa. HA 106. Helsinki: SHS.

Leikola, Anto

- 2017 Sammakoiden nahkea todellisuus. Esseitä tieteestä, luonnosta ja kulttuurista. Helsinki: Into.

Leikola, Anto & Hietala, Marjatta

- 2016 Leidenius, Laimi (1877–1938).
<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/6855/>.

Leikola, Elli

1977 Laimi Leidenius 13.2.1977-23.11.1939. – Suomalaisia vaikuttajanaisia. HelsinkiPorvoo–Juva: WSOY.

Leino-Kaukiainen, Pirkko

1991 Perinteiden vaalijat vastaan arvojen särkijät – kulttuuri-poliittiset keskustelulehdet Finsk Tidskriftin perustamisesta 1950-luvulle. – Aikakauslehistön historia. Yleisaikakauslehdet. Suomen lehdistön historia 8. Helsinki: Aikakauslehtien liitto ry.

1994 Suomalainen puolue 1905–1918. – Suomalaiskansallinen Kokoomus. Suomalaisen puolueen ja Kansallisen Kokoomuspuolueen historia vuoteen 1929. Helsinki: Suomen Kansalliskirja Oy.

Leivo-Larsson, Tyne

1970 Elämässä tapaa ja tapahtuu. Helsinki: Weilin-Göös.

Lennartsson, Rebecka

2007 Den sköna synderskan. Sekelskiftets Stockholm. Betraktelser från undersidan. Stockholm: Nordstedts.

Leskelä-Kärki, Maarit

2001 Aune Krohnin kristillinen ja kirjoittava elämä. Näkökulmia naisten ja uskonnollisuuden tutkimukseen. – Tanssiva mies, pakinoiva nainen: sukupuolten historiaa. Historia mirabilis; 1. Turku: Turun historiallinen yhdistys.

2013 Tyyni Tuulion Maila Talvion vuosikymmenet ja totuudellisuuden vaatimus. . – Kirjoitettu kansakunta. Sukupuoli, uskonto ja kansallinen historia 1900-luvun alkupuolen suomalaisessa tietokirjallisuudessa. HA 136. Helsinki: SKS.

2014 Suhteellista elämää. Relationaalisuus ja biografinen vuorovaikutus. – Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus. HA 141. Helsinki: SKS.

Leskelä-Kärki, Maarit & Salmela, Anu

2016 Moderni rakkaus ja kuolema. – Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria. Helsinki: SKS.

Levin, Hjärdin

1994 Masken uti rosen: Nymalthusianism och födelsekontroll I Sverige 1880–1910. – Propaganda och motstånd. Brutus Östlings Bokförlag Symposium. Stockholm: Stenhag.

Levine, Philippa

2010 Anthropology, Colonialism, and Eugenics. – The Oxford Handbook of the History of Eugenics. Oxford University Press.

Levine, Philippa & Bashford, Alison

2010 Introduction: Eugenics and the Modern World. – The Oxford Handbook of the History of Eugenics. Oxford University Press.

Lie, Jonas

Jonas Lie. <https://www.britannica.com/biography/Jonas-Lauritz-Idemil-Lie>. Katsottu 5.12.2019.

Liikanen, Ilkka

1987 Kansanvalistajien kansakunta. – Kansa liikkeessä. Helsinki: Kirjayhtymä.

Lintunen, Tiina

2018 Valkoisten ja punaisten naisten sota. – Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö. Helsinki: Gaudeamus.

Lombardo, Paul A. & Dorr, Gregory

2006 Eugenics, Medical Education, and the Public Health Service: Another Perspective on the Tuskegee Syphilis Experiment. https://www.researchgate.net/publication/6974743_Eugenics_Medical_Education_and_the_Public_Health_Service_Another_Perspective_on_the_Tuskegee_Syphilis_Experiment. Katsottu 5.12.2019.

Lützen, Karin

2000 The Cult of Domesticity in Danish Women`s Philanthropy, 1870–1920. – Women, Religion and Social Change in the Nordic Countries 1860–1940. Helsinki: SKS.

Lähteenoja, Aina

1944 Neljännesvuosisata yhteiskunnallista valistustyötä. Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitean 25-vuotinen toiminta. Omistetaan Tilma Hainarin muistolle. Suomen Naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitean julkaisuja no 17. Helsinki: Yhteiskirjapaino Osakeyhtiö.

Lähteenmäki, Maria

2000 Vuosisadan naisliike. Naiset ja sosiaalidemokratia 1900-luvun Suomessa. Helsinki: Sosiaalidemokraattiset Naiset.

2006 Naiset tasa-arvoisemman yhteiskunnan puolesta 1907–2003 – Naiset eduskunnassa. Suomen eduskunta 100 vuotta 4. Helsinki: Edita.

Lääkäriliitto

Lääkäriliitto. Medikalisaatio.

<https://www.laakariliitto.fi/laakarinetiikka/laakari-ja-yhteiskunta/medikalisaatio/>. Katsottu 5.12.2019.

Mahkonen, Sami

1980 Avioero. Tutkimus avioliittolain erosäännösten taustasta ja tarkoituksesta. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja N:0149. Diss. Helsinki. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Manns, Ulla

1994 Kultur och kön. Fredrika Bremer – förbundet i sedlighetsdebatten. – Kvinnohistoriens nya utmaningar: Från sexualitet till världshistoria. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27–30 maj 1993, Tammerfors. Historiatieteen laitoksen julkaisuja 17. Tampereen yliopisto.

Marjomaa, Ulpu

- 2004 Hannula, Mandi (1880–1952) kansanedustaja, kansakoulunopettaja, kunnallisneuvos. <https://kansallisbiografia-fi.libproxy.helsinki.fi/kansallisbiografia/henkilo/7562>.

Markkola, Pirjo

- 1994 Työläiskodin synty. Tampere-laiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle. Historiallisia tutkimuksia 187. Diss. Tampere. Helsinki: SHS.
- 1999 Koti, asunto, kortteeri – näkökulmia suomalaisten työläiskotien historiaan. – Koti kaupungin laidalla – työväestön asumisen pitkä linja. Väki voimakas 12. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- 2000 Gender and Vocation. – Women, Religion and Social Change in the Nordic Countries 1860–1940. Helsinki: SKS.
- 2002a Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920. SKST 888. Helsinki:SKS.
- 2002b Uskonto ja sukupuoli pohjoismaisessa historian tutkimuksessa. SKHS 89–91. Helsinki: SKS.
- 2006 Seksi, miehet ja moraali. Miesten seksuaalisuus moraalikysymyksenä 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. – Taivaallista seksiä. Kristinuskon ja seksuaalisuus. Helsinki: Tammi.
- 2007 Mannen som moralreformist. Manligheten och prostitutionskontrollen i Finland vid sekelsiftet 1900. – Sedligt, renligt, lagligt. Prostitution i Norden 1880–1940. Göteborg: Makadam.
- 2009 Kirkko, naiset ja sisällissota. – Sisällissota 1918 ja kirkko. SKHST 212. Helsinki: SKHS.
- 2014 Moraalin miehet. Mitä prostituution sääntely kertoo mieheydestä? – Näkymätön sukupuoli. Mieheyden pitkä historia. Tampere: Vastapaino.

Mattila, Markku

- 1994 Eugeneikkujen eurooppalainen. – Eurooppalainen ihminen: todellisuutta, ihanteita ja pelkoja. Jyväskylä: Atena.
- 1996a Syrjintää tieteen keinoin. – Kuokkavieraiden pidot. Historian marginaalista marginaalihistoriaan. Tampere: Vastapaino.
- 1996b Suomalaisten lääkärin suhtautuminen rotuhygieniaan ennen ensimmäistä maailmansotaa. – Rasismi tieteessä ja politiikassa - oppi- ja aate-historiallisia esseitä. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 1/1996. Vankeinhoidon koulutuskeskus. Helsinki: Edita.
- 1998 Suomen ruotsinkieliset ja laadukkaamman väestön vaatimus. – Uusi uljas ihminen eli modernin pimeämpi puoli. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- 1999 Kansamme parhaaksi. Rotuhygieniä Suomessa vuoden 1935 sterilointilakiin asti. Bibliotheca Historica 44. Diss. Tampere. Helsinki: SHS.
- 2002 Old Arguments, New Truths. The Picture of the Eugenics Movement Today. – Cross-Cultural Encounters. Perspectives on Multicultural Europe. Publications of the Doctoral Program of Cultural Interaction and Integration 7. Graduate School of Cultural Interaction and Integration Cultural History. University of Turku.
- 2003 Rotuhygieniä ja kansalaisuus. – Kansalaisuus ja kansanterveys. Helsinki: Gaudeamus.
- 2016 ”Det får ej finnas dåliga svenskar i detta land!” Rasbiologi och rashygien som vetenskapliga vapen i språkstridens Finland. –

- Mångkulturalitet, migration och minoriteter I Finland under tre sekel. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- 2017 Eugeniikka ja kristinusko. – Matkoja aatehistoriaan – Esseitä Anssi Halmesvirralle. JYY julkaisusarja nro 101. Jyväskylä: Kampuskustannus.
- McCloskey, Edward
- 2018 Chicago PD A Personal Journey. Lulu Publishing Services.
- Meinander, Henrik
- 2012 Tasavallan tiellä.Suomi kansalaissodasta 2010-luvulle. Helsinki: Schildts & Söderströms.
- Melby, Kari & Pylkkänen, Anu & Rosenbeck, Bente & Carlsson Wetterberg, Christina
- 2006 Inte ett ord om kärlek. Äktenskap och politik i Norden ca 1850–1930. Utgiven i samarbete med Centrum för Danmarksstudier vid Lunds universitet. Makadam Förlag.
- Melton, Gordon J.
- 2005 Encyclopedia of Protestantism. New York: Facts on File.
- Meskus, Mianna
- 2003 Väestön elinvoima ja tahallinen keskenmeno. Raskauden keskeyttämisen politisoituminen 1900-luvun alun Suomessa. – Kansalaisuus ja kansanterveys. Helsinki: Gaudeamus.
- 2009 Elämän tie. Tutkimus lääketieteellisestä teknologiasta, vanhemmuudesta ja perimän hallinnasta. Tampere: Vastapaino.
- Mickelsson, Rauli
- 2007 Suomen puolueet: historia, muutos ja nykypäivä. Tampere: Vastapaino.
- Mintz, Steven
- 1995 Moralists and Modernizers: America's Pre-Civil War Reformers. Baltimore: JHU Press, 1995.
- Molarius, Päivi
- 1998 ”Veren äänen” velvoitteet – yksilö rodun, perimän ja ympäristön puristuksessa. – Uusi uljas ihminen eli modernin pimeämpi puoli. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Mort, Frank
- 2000 Dangerous sexualities: medico-moral politics in England since 1830. London: Routledge.
- Moscucci, Ornella
- 1990 The Science of Woman. Gynaecology and Gender in England 1800–1929. Cambridge History of Medicine. Cambridge University Press.
- Mulley, Claire
- 2010 The Woman who saved the Children. A Biography of Eglantyne Jebb Founder of save the Children. Oxford: Oneworld Publications.

Murtorinne, Eino

- 1977 Yleiskatsaus. Kirkon seitsemän vuosikymmentä. – Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla. Helsinki: Kirjapaja.
1978 Kirkko ja suomalaiskansallinen ideologia.– Aate ja yhteiskunta. Mikko Juvalle omistettuja tutkielmia. SHS. SKHS. Helsinki: Otava.
1980 Itsenäisen isänmaan henkisenä ja moraalisenä tukena. – Kotimaa 1905–1980: routavuosien kristillis-yhteiskunnallisesta lehtiyrityksestä monipuoliseksi kristilliseksi kustannusyhtiöksi. Helsinki: Kirjapaja.
1986 Suomalainen teologia autonomian kautena (1828–1918). Helsinki: Gaudeamus.

Mustakallio, Hannu

- 1983 Säätypapista kansalaiseksi. Papiston poliittis-yhteiskunnallinen rooli murrosvaiheessa 1905–1907. SKHST 126. Helsinki: SKHS. Diss. Helsinki.
2001 Palvelun poluilla Pohjois-Suomessa. Oulun Diakonissakoti 1896–1916. Oulun Diakonissalaitoksen säätiö.

Mäkinen, Kaarina

- 1992 Ihmeellinen kone – haave uudesta ihmisestä. – Vampyyrinainen ja Kenkuinniemen sauna. Suomalainen kaksikymmenluku ja modernin mahdollisuus. SKST 574. Olavi Paavolainen –projektin julkaisuja 2. Helsinki: SKS.

Mäkinen, Riitta & Sysiharju, Anna-Liisa

- 2006 Eteenpäin ja ylöspäin. Hedvig Gebhardin osuus ja toiminta. Helsinki: Otava.

Männistö, Tiina

- 2003 Haluathan tulla todelliseksi naiseksi? Naisruumiin tuottaminen Suomessa ilmestyneissä nuoren naisen oppaissa 1890–1972. Turun yliopisto. Historian laitoksen julkaisuja 63. Turku.

Niemi, Marko

- 2006 "Wissenschaftliches Organ der Deutschen Gesellschaft für Rassenhygiene": Archiv für Rassen- und Gesellschafts-Biologie ja Saksan rotuhygieeninen liike 1904–1932. Yleisen historian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <http://tampub.uta.fi/gradu01258>.

Nieminen, Armas

- 1951 Taistelu sukupuolimoraalista. Avioliitto- ja seksuaalikysymyksiä suomalaisen hengenelämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta 1910-luvulle. Väestöpoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja Sarja A:6. Diss. Helsinki. Helsinki: WSOY.

Nieminen, Juha

- 1995 Nuorisossa tulevaisuus. Suomalaisen nuorisotyön historia. Nuorisotutkimusseura r.y. Helsinki: Lasten Keskus Oy.

Nokelainen, Mika

- 2010 Vähemmistökirkon synty. Ortodoksisen kirkkokunnan ja valtion suhteiden muotoutuminen Suomessa 1917–1922. SKHST 214. Diss. Helsinki. Helsinki: SKHS.

Noro, Mauri

- 1968 Kaitselmusaate Topeliuksen historianfilosofiassa. Porvoo Helsinki: WSOY.

Nousiainen, Kevät & Pylkkänen, Anu

- 2001 Sukupuoli ja oikeuden yhdenvertaisuus. Forum iuris. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.

Nygård, Henri

- 2016 Perinnöllisyystiede ja politiikan legitimointi vuosina 1900–1940. – Usko, tiede ja historiankirjoitus. Suomalaisia maailmankuvia keskialalta 1900-luvulle. Historiallisia tutkimuksia 271. Helsinki: SKS.

Nygård, Toivo

- 1978 Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen: aatteellinen heimotyö itsenäisessä Suomessa. Helsinki: Otava.
- 1985 Venäläisvastaisuus ja Suur-Suomi -ajatus suomalaisen äärioikeiston ideologiassa. – Mongoleja vai germaaneja? – rotuteorioiden suomalaiset. HA 86. Helsinki: SHS.
- 1987 Suomalaisen puolueen lehdistö puoluesihteerin valvonnassa. – Suomen lehdistön historia 2. Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan. Helsinki: Sanomalehtien Liitto ry.
- 1996 Vammaisten historia – marginaaliryhmien historiaa. – Avun kohteesta itsensä auttajaksi. Katsaus Suomen vammaishistoriaan. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- 2001 Erilaisten historiaa. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Jyväskylä: Atena.

Nyström, Samu

- 2013 Helsinki 1914–1918. Toivon, pelon ja sekasorron vuodet. Helsinki: Minerva.

Näre, Sari

- 2014 “Taistelukenttänä Suomen nuorison sielu”: Suur-Suomi-hengen nostatusta, hengellä pelaamista ja vastarintaa. – Luvattu maa. Suur-Suomen unelma ja unohdus. Helsinki: Johnny Kniga.
- 2018 Helsinki veressä. Naiset, lapset ja nuoret vuoden 1918 sodassa. Helsinki: Tammi.

Nätkin, Ritva

- 1997 Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset. Diss. Helsinki. Helsinki: Gaudeamus.

O'Connor J.J & Robertson E. F.

- 2003 Pearson Biography. <http://www-history.mcs.st-andrews.ac.uk/history/Biographies/Pearson.html>. Katsottu 5.12.2019.

Oittinen, Riitta

- 2005 Historiaa jokanaiselle. Tyyni Tuulio. – Oma pöytä. Naiset historiankirjoittajina Suomessa. Historiallisia tutkimuksia 211. Helsinki: SKS.

Ojakangas, Mika

- 1997 Lapsuus ja auktoriteetti. Pedagogisen vallan historia Snellmanista Koskenniemeen. Tutkijaliiton julkaisu 85. Paradeigma-sarja. Helsinki: Tutkijaliitto.

Ollila, Anne

- 1993 Suomen kotien päivä valkenee...Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939. Historiallisia tutkimuksia 173. Diss. Turku. Helsinki: SHS.
- 1994 Naisliike, nationalismi ja kansanvalistus: Miksi Martta-yhdistys halusi riveihinsä ”kaikkien kansanluokkien naiset”? – Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino.
- 1998 Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa. SKST 711. Helsinki: SKS.
- 2000 Aika ja elämä. Aikakäsitys 1800-luvun lopussa. SKST 795. Helsinki: SKS.
- 2010 Kirjoituksia kulttuurista, sukupuolesta ja historiasta. Helsinki: SKS.
- 2011 Maallistuva aika. Aikakäsitys 1800-luvun lopussa. – Menneen ja tulevan välillä. 1800-luvun kulttuurihistorian lukukirja. Kulttuurihistoria. Turun yliopisto.

Ollila, Eeva

- 1994 Väestöpoliittinen ajattelu Suomessa. – Vallaton väestö. Kansallisia ja kansainvälisiä väestöpoliittisia kysymyksiä. Porvoo–Helsinki–Juva: WSOY.

Paalasmaa, Jarno

- 2016 Lapsen vuosisata ja vapausedagogiset periaatteet. Ellen Key (1849–1926). Radikaalit ajatukset ja lempeät kasvatustenetelmät. – Maailman parhaat kasvatustenetelmät. Helsinki: Into Kustannus.

Paaskoski, Jyrki

- 2002 ”Tuo siunattu 80-luku” – nuorsuomalaisuuden aatteellinen tausta. – Valta, vapaus, edistys ja kasvatust. Liberaalisten liikkeiden ja liberaalisen ajattelun vaihteita Suomessa ja Ruotsissa 1800-luvulta 1960-luvun puoliväliin. Jyväskylä: Kopijyvä.

Paavilainen, Marko

- 2012 Ristiaallokosta lasten oikeuksiin. Lastensuojelun yhteistoiminnan historia. Helsinki: SKS.

Pakkanen, Jorma

- 1960 Sortavalan renqvistiläisyys. Historiaa, luonnetta, henkilökuvia. Helsinki: Otava.

Paul, Diane & Moore, James

- 2010 The Darwinian Context: Evolution and Inheritance. – The Oxford Handbook of the History of Eugenics. Oxford University Press.

Pekurinen, Mika

- 1999 Luonto politiikan oppikirjana. – Aatteiden kamppailu elintilasta. Viktoriaanisen ajan näkemyksiä ihmisestä ja yhteiskunnasta. Yleisen historian tutkimuksia 10. Jyväskylä: Kampus Kustannus.

Peltonen, Matti

- 1992 Sivistyneet, 1920-luku ja kieltolaki. – Vampyyrinainen ja Kenkkuinniemen sauna. Suomalainen kaksikymmentäluku ja modernin mahdollisuus. SKST 574. Olavi Paavolainen -projektin julkaisuja 2. Helsinki: SKS.
- 1997 Kerta kiellon päälle: suomalainen kieltolakimentaliteetti: vuoden 1733 juopumusasetuksesta kieltolain kumoamiseen 1932. Helsinki: Tammi.

Pick, Daniel

- 1989 Faces of Degeneration. A European Disorder, c. 1848–1918. Cambridge University Press.

Pickens, Donald K.

- 1968 Eugenics and the Progressives. USA: Vanderbilt University Press.

Pietikäinen, Petteri

- 2013 Hulluuden historia. Gaudeamus Helsinki University Press.
- 2017 Älykkäästä suunnittelijasta sokeaan kelloseppään: evoluutioajattelun historiaa 1600-luvun lopulta Lajien syntyyn – Ajatusten lähteillä. Aatteiden ja oppien historiaa. Helsinki: Gaudeamus.

Piilonen, Juhani

- 1993 Rintaman selustassa. Valkoisten ja punaisten maailmankuvat. – Itsenäistymisen vuodet 1917–1920. 2. Taistelu vallasta. Helsinki: Valtionarkisto.

Pohjola-Vilkuna, Kirsi

- 1995 Eros kylässä. Maaseudun luvaton seksuaalisuus vuosisadan vaihteessa. SKST 177. Helsinki: SKS.

Pols, Hans

- 2010 Eugenics in the Netherlands and the Dutch East Indies. – The Oxford Handbook of the History of Eugenics. Oxford University Press.

Porter, Theodore M.

- 2004 Karl Pearson. The Scientific Life in a Statistical Age. Princetown University Press. Princetown and Oxford.

Portin, Petter

- 2008 Evoluutioteorian kehitys Darwinista nykypäivään. – Evoluutio nyt! Charles Darwinin juhlaa. Turun yliopisto: Kirja-Aurora.

Posing, Birgitte

- 2014 Elämä pelissä. Biografian historia ja vastuu. – Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus. HA 141. Helsinki: SKS.

Prohibition

- 2014 Prohibition. <http://www.history.com/topics/prohibition>. Katsottu 5.12.2019.

- Pulkkinen, Jonna
2015 Kieltolaki. Kielletyn viinan historia Suomessa. Helsinki: Minerva Kustannus.
- Pulkkinen, Tuija
2011 J. V. Snellman poliittisena ajattelijana – siveellisyys. – Siveellisyydestä seksuaalisuuteen. Poliittisen käsitteen historia. HA 133. Helsinki: SKS.
- Pulkkinen, Tuija & Sorainen, Antu
2011 Johdanto. – Siveellisyydestä seksuaalisuuteen. Poliittisen käsitteen historia. HA 133. Helsinki: SKS.
- Pulma, Panu
1987 Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. – Suomen lastensuojelun historia. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Pylkkänen, Anu
2009 Trapped in Equality. Women as Legal Persons in the Modernisation of Finnish Law. Helsinki: SKS.
2012 Vaihtoehto avioliitolle: seksuaalisuudesta yhteistalouden sääntelyyn. Tampere: Vastapaino.
- Pölönen, Mia
1999 Keski-Suomen naistenpäivät 1924–1974. Suomen historian pro gradu. Jyväskylän yliopiston humanistinen tiedekunta. Historian laitos. Pro gradu.
- Rahikainen, Marjatta
1995 Miten kansakunta pidetään puhtaana: rotuhygienia ja äänioikeuden epäminen. – Kansakunnat murroksessa. Globalisoitumisen ja äärioikeistolaistumisen haasteet. Tutkimuksia No. 60, 1995. Tampere: Rauhan- ja konfliktin tutkimuskeskus.
- Rajainen, Maija
1973 Naisliike ja sukupuolimoraali. Keskustelua ja toimintaa 1800-luvulla ja nykyisen vuosisadan alkupuolella noin vuoteen 1918 saakka. SKHST 91. Helsinki: SKHS.
1978 Maamme varhaisimman järjestyneen naisliikkeen suhtautumisista kirkollisiin kysymyksiin. – Aate ja yhteiskunta. Mikko Juvalle omistettuja tutkielmia. Helsinki: Otava.
- Rajala, Juha
1996 Rajaseudun huligaanit. Nuoriso-ongelma vuosisadan vaihteen Kannaksella. – Kuokkavieraiden pidot. Historian marginaalista marginaalihistoriaan. Tampere: Vastapaino.
- Ramsay, Alexandra
1993 Huvudstadens hjärta. Filantropi och social förändring i Helsingfors - två fruntimmersföreningar 1848–1865. Helsingfors: Finska Veteslags-Societen.
1997 Dagmar Neovius – Nainen ja kaksoiskotka. – Yksi kamari – Kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset. Eduskunnan kirjaston tutkimuksia ja selvityksiä 4. Helsinki: Eduskunnan kirjasto.

Rantalaiho, Liisa

- 1994 Sukupuolisopimus ja Suomen malli. – Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino.

Rasinaho, Kirsi

- 2006 Alkoholin salakauppa Helsingissä vuosina 1919–1932. – Alkoholin vuosisata. Suomalaisten alkoholiolojen käännteitä 1900-luvulla. HA 122. Helsinki: SKS.

Richardson, Angelique

- 2003 Love and Eugenics in the Late Nineteenth Century. Rational Reproduction and the New Woman. Oxford University Press.

Roberts, Nickie

- 1992 Whores in history: prostitution in Western Society. HarperCollinsPublishers. Great Britain.

Roberts, M. J. D.

- 2004 Making English Morals. Voluntary Association and Moral Reform in England 1787–1886. Cambridge University Press.

Roivainen, Irene

- 1998 Naapurusto lähiyhteisönä. – Silta ihmiseltä ihmiselle. Setlementtitoimintaa Suomessa vuodesta 1918. Setlementtijulkaisuja I. Suomen Setlementtiliitto ry.

Roll-Hansen, Nils

- 1995 Norwegian Eugenics: Sterilization as Social Reform. – Eugenics and Welfare State: Sterilization Policy in Denmark, Sweden, Norway and Finland. Uppsala Studies in History of Science, Volume 21. Michigan State University Press.

Roselius, Aapo

- 2018 Valkoinen rintama: vapaussodan muiston vaalijat. – Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö. Helsinki: Gaudeamus.

Roselius, Aapo & Silvennoinen, Oula

- 2019 Villi itä: Suomen heimosodat ja Itä-Euroopan murros 1918–1921. Helsinki: Tammi.

Rosen, Christine

- 2004 Preaching Eugenics: The Religious Leaders and the American Eugenics Movement. Oxford University Press.

Rosén, Gunnar

- 2002 Sata sodan ja rauhan vuotta. Helsinki: Suomen Punainen Risti.

Rupp, Leila

- 1997 Worlds of Women. The Making of an International Women's Movement. Princetown University Press. Princetown, New Jersey.

Ruse, Michael

- 2008 Charles Darwin. Blackwell great minds; 5. Malden: Blackwell.

- Räisänen, Arja-Liisa
 1995 Onnellisen avioliiton ehdot. Sukupuolijärjestelmän muodostumisprosessi suomalaisissa avioliitto- ja seksuaalivalistusoppaissa 1865–1920. Bibliotheca historica 6. Diss.Oulu. Helsinki: SHS.
- Saarikangas, Kirsi
 2002 Asunnon muodonmuutoksia. Puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa. Helsinki: SKS.
- Saarinen, Aino
 1994 Naiset sosiaalisena vapaapalokuntana – Filantropia 1800-luvun lopun Tampereella. – Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino.
- Saastamoinen, Kari
 1999 Eskatologia, edistys ja historia. – Lopun leikit. Uskon, historian ja tieteen eskatologiat. Helsinki: Gaudeamus.
- Sainio, Venla
 1999 Aleksandra Gripenberg. (1857–1913) kansanedustaja, Suomen Naisyhdistyksen puheenjohtaja, kirjailija. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/4437/>.
 2001 Heurlin, Augusta af. (1847–1918) Kouluruokailun perustaja, järjestövaikuttaja. <https://kansallisbiografia-fi.libproxy.helsinki.fi/kansallisbiografia/henkilo/4655X>
 2004 Hainari, Tilma. Järjestövaikuttaja. <https://kansallisbiografia-fi.libproxy.helsinki.fi/kansallisbiografia/henkilo/6035>
 2008 Hainari, Tilma Sofia. Kokoomusbiografia. <http://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/hainari-tilma-sofia>
- Sallinen, Harri
 2017 Taistelu alkoholi-imperiumia vastaan. – Suomen Kansainliitto-aloitteeseen huipentunut toiminta kansainvälisen alkoholisääntelyn edistämiseksi. Helsinki: Arator Oy.
- Salmi, Hannu
 2016 Korpikuusen kyyneleet ja itsenäisyyden alkutaival. – Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria. Helsinki: SKS.
- Salokangas, Raimo
 1987 Puoluepolitiikkaa ja uutisjournalismia muuttuvilla lehtimarkkinoilla. – Sanomalehdistön historia 2. Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan. Kuopio: Kustannuskiila Oy.
- Sandell, Marie
 2015 The Rise of women's transnational activism. Identity and Sisterhood Between the World Wars. International Library of Twentieth Century History 36. London: Tauris.
- Satka, Mirja
 1995 Making Social Citizenship. Conceptual practices from the Finnish Poor Law to professional social work. University of Jyväskylä: Publications of Social and Political Sciences and Philosophy.

Saura, Anssi

2018 Sata vuotta perinnöllisyystiedettä Suomessa. Helsinki: Suomen Biologian Seura Vanamo ry.

Savijärvi, Essi

2015 Moraalireformisti Paavo Virkkunen: opetus ja käytäntö. Historian Pro Gradu –tutkielma. Tampereen Yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.

Schayegh, Cyrus

2010 Eugenics in Interwar Iran. – The Oxford Handbook of the History of Eugenics. Oxford University Press.

Screiner, Olive

Olive Screiner. <https://global.britannica.com/biography/Olive-Schreiner>. Katsottu 5.12.2019.

SDP:n historia

2015 SDP:n historia. <https://sdp.fi/fi/blog/sdpn-historia/>. Katsottu 5.12.2019.

Seppälä, Mikko-Olavi

2016 Suruton kaupunki: 1920-luvun iloinen Helsinki. Helsinki: WSOY.

Setlementtiliike

Setlementtiliike. <http://www.ev12.fi/sanasto/index.php/Setlementtiliike>. Katsottu 5.12.2019.

Siltala, Juha

1999 Valkoisen äidin pojat. Siveellisyys ja sen varjot kansallisessa projektissa. Helsinki: Otava.

2009 Sisällissodan psykohistoria. Helsinki: Otava.

2018 Ratkaisuna sota, jota kukaan ei tahtonut. – Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö. Helsinki: Gaudeamus.

Sjögren, Mikael

2002 Kasvatus itsehuoltoon. Yksilö tavoitteena ja keinona ruotsalaisessa liberaalissa köyhäinhoitopolitiikassa 1900-luvun alusta noin vuoteen 1920. – Valta, vapaus, edistys ja kasvatus. Liberaalisten liikkeiden ja liberaalisen ajattelun vaiheita Suomessa ja Ruotsissa 1800-luvulta 1960-luvun puoliväliin. Jyväskylä: Kopijyvä.

Smith-Rosenberg, Carroll

1994 Exploring the feminine erotic: Some reflections on the social purity movement in Nineteenth-century America. – Kvinnohistoriens nya utmaningar: Från sexualitet till världshistoria. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27–30 maj 1993, Tammerfors. Historiatieteen laitoksen julkaisuja 17. Tampereen yliopisto.

Smolander Jyrki

2000a Suomalainen oikeisto ja ”kansankoti”: Kansallisen kokoomuksen suhtautuminen pohjoismaiseen hyvinvointimalliin jälleenrakennuskaudelta konsensusajan alkuun. Bibliotheca historica 63. Diss. Turku. Helsinki: SKS.

2000b Integratiivinen nationalismi – Porvarillisen Suomen hyvinvointi-ideologia toisen

Soikkanen, Hannu

- 1961 Sosialismin tulo Suomeen. Ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti. Porvoo-Helsinki: WSOY.
- 1994 Kuinka pitkälle on ymmärrettävä kohdettaan vai onko häntä arvioitava – elämäkertatutkimuksen haasteita. – Yksilö ja yhteisö. Henkilöhistoriallisia artikkeleja. Poliittinen historia Julkaisuja C: 48. Turku: Painosalama Oy.

Soikkanen, Timo

- 1994 Biografinen tutkimus. – Yksilö ja yhteisö. Henkilöhistoriallisia artikkeleja. Poliittinen historia Julkaisuja C: 48. Turku: Painosalama Oy.

Stern, Alexandra Minna

- 2010 Gender and Sexuality: A Global Tour and Compass. – The Oxford Handbook of the History of Eugenics. Oxford University Press.

Suhonen, Riitta

- 1996 Rikollisia naisia vai pahantapaisia tyttölapsia? Kuopion lääninvankilan naisvangit ja heidän rikoksensa vuosina 1890–1939. Laittomuuden laitatiellä. Rikos Suomessa 1500-luvulta nykypäiviin. Studia Historica Helsingiensis. Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja 1/1996.

Sulkunen, Irma

- 1986 Raittius kansalaisuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin. Historiallisia tutkimuksia 134. Diss. Helsinki. Helsinki: SHS.
- 1987 Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. – Kansa liikkeessä. Helsinki: Kirjayhtymä.
- 1989 Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen. Helsinki: Hanki ja jää.
- 1991 Retki naishistoriaan. Helsinki: Hanki ja jää.
- 1995 Mandi Granfeldt ja kutsumusten ristiriita. Helsinki: Hanki ja jää.
- 1997 Naisten äänioikeus meillä ja muualla. – Yksi kamari – Kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset. Eduskunnan kirjaston tutkimuksia ja selvityksiä 4. Helsinki: Eduskunnan kirjasto.
- 2006 Suomi naisten äänioikeuden edelläkävijänä – Naiset eduskunnassa. Suomen eduskunta 100 vuotta 4. Helsinki: Edita.
- 2007 Naiset ja äänioikeus Suomessa 1906.– Piiasta päättäjäksi. Naisten äänioikeus 100 vuotta. Tampereen museoiden julkaisuja 94. Tampereen nykyaiteen museo. Vapriikki.
- 2010 Kaksi tietä naiskansalaisuuteen. Suomen ja Uuden-Seelannin äänioikeusuudistusten vertailu. –Historiallinen aikakauskirja 2/2010.

Suomalainen Naisliitto

- 2011 Suomalainen Naisliitto. Historia. <http://suomalainen naisliitto.fi/historia/>. Katsottu 5.12.2019.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko

- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. <https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Pyh%C3%A4>. Katsottu 5.12.2019.

Suomen Naisyhdistys Ry.

Suomen Naisyhdistys Ry. <https://www.naistahto.net/>. Katsottu 5.12.2019.

Suomen Rauhanliitto

Suomen Rauhanliitto. Historia. <https://rauhanliitto.fi/>. Katsottu 5.12.2019.

Suvanto, Pekka

1985 Rotu Marxin ja Engelsin ajattelussa. – Mongoleja vai germaaneja? – rotuteorioiden suomalaiset. HA 86. Helsinki: SHS.

Svanström, Yvonne

2006 Offentliga kvinnor. Prostitution i Sverige 1812–1918. Stockholm: Ordfront.

2007 Ellen Bergman och svenska Federation. Kvinnoemansipation och sedlighet i Sverige 1880–1900. – Sedligt, renligt, lagligt. Prostitution i Norden 1880–1940. Göteborg & Stockholm. Makadam Förlag.

Syrjä, Sannu

2007 Valtiollinen äänestyslippu saatava myös naisille. Alli Trygg-Helenius ja toiminnallinen näkökulma äänioikeuskysymykseen. – Piiasta päättäjäksi. Naisten äänioikeus 100 vuotta. Tampereen museoiden julkaisuja 94. Tampereen nykytaiteen museo. Vapriikki.

Tamminen, Tapio

2015 Kansankodin pimeämpi puoli. Helsinki: Atena.

Temkin, Owsei

1971 The Falling Sickness. A History of Epilepsy from the Greeks to the Beginning of Modern Neurology. Baltimore: The Johns Hopkins Press.

Tepora, Tuomas

2014 Heimoveljiä, valkobandiitteja ja punikin perkeleitä: valkoisen ja punaisen Suur-Suomen aate- ja tunnehistoriaa ennen toista maailmansotaa. – Luvattu maa. Suur-Suomen unelma ja unohdus. Helsinki: Johnny Kniga.

2018 Mystifioitu sota: uusiutumisen ja uhrin kokemus. – Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö. Helsinki: Gaudeamus.

Tepora, Tuomas & Roselius, Aapo

2018 Johdanto. Sisällissota ja historiantutkimus. – Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö. Helsinki: Gaudeamus.

Tervo, Liisa

2010 Kirkon toivoton taisto. Avioton seksuaalisuus modernin murroksessa. <http://www.havina.net/fi/13/kirkon-toivoton-taisto---avioton-seksuaalisuus-modernin-murroksessa.html>. Katsottu 5.12.2019.

The Public Papers of Margaret Sanger: Web Edition

2016 The Public Papers of Margaret Sanger: Web Edition. Katsottu 5.12.2019.

- Thomson, Mathew
2010 Disability, Psychiatry, and Eugenics. – The Oxford Handbook of the History of Eugenics. Oxford University Press.
- Thorsteinsson, Björn
1985 Island. – Politik Historie. Kööpenhamina: Politikens Förlag A/S.
- Tiainen, Jorma
1970 Sortavala Laatokan Karjalan nousun aikana n. 1880–1918. – Sortavalan kaupungin historia. Helsinki: Sortavalaisten seura.
- Tiihonen, Kristiina
2000 Puhtaan nuoruuden ihanne. Sukupuolikasvatusta nuorison opaskirjoissa 1920- ja 1930 -luvuilla. – Modernin lumo ja pelko. Kymmenen kirjoitusta 1800–1900 -lukujen vaihteen sukupuolisuuudesta. Helsinki: SKS.
- Tiitta, Allan
2009 Collegium medicum. Lääkintöhallitus 1878–1991. Helsinki: THL.
- Tilli, Jouni
2014 Suomen pyhä sota. Papit jatkosodan julistajina. Jyväskylä: Atena.
- Timosaari, Niina
2008 Edvard Westermarckin ja Erkki Kailan käsitykset kristillisestä sukupuolijärjestelmästä 1900-luvun alussa. – Uskonto. Pakko ja vapaus. Historiallinen aikakauskirja 1/2008.
2017 Edvard Westermarck. Totuuden etsijä. Helsinki: Gaudeamus.
- Toikko, Timo
2005 Sosiaalityön ideat: johdatus sosiaalityön historiaan. Helsinki: Vastapaino.
- Tommila, Päiviö
1972 Jyväskylän kaupungin historia 1837–1965 1. Jyväskylä.
1989 Mitä oli olla suomalainen 1800-luvun alkupuolella. – Herää Suomi. Suomalaisuusliikkeen historia. Kuopio: Kustannuskiila Oy.
- Torninoja-Latola, Jaana
2014 ”Perhehistoriani on osa työväenliikkeen historiaa”. Yksityisen ja julkisen suhde elämäkerrallisessa kerronnassa. – Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus. Helsinki: SKS.
- Tuomaala, Saara
2003 Punaiset posket ja suorat polvet. Kansakoulun terveydenhoidon ihanteita ja käytäntöjä 1920- ja 1930-luvulla. – Kansalaisuus ja kansanterveys. Helsinki: Gaudeamus.
2004 Työätekeivistä käsistä puhtaiksi ja kirjoittaviksi. Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939. Bibliotheca Historica 89. Diss. Helsinki. Helsinki: SKS.
- Turda, Marius
2010a Race, Science, and Eugenics in the Twentieth Century. – The Oxford Handbook of the History of Eugenics. Oxford University Press.
2010b Modernism and Eugenics. London: Palgrave Macmillan.

Tuulio, Tyyni

- 1952 Tilma Hainari. *Karjalan tytär*. Porvoo Helsinki: WSOY.
1959 Aleksandra Gripenberg. *Kirjailija, taistelija, ihminen*. Porvoo Helsinki: WSOY.
1961 50 vuotta Suomen naisjärjestöjen yhteistyötä. Suomen Naisjärjestöjen keskusliiton ja sen jäsenjärjestöjen toimintaa 1911–1961. Helsinki: SNJKL.
1969 Keskipäivän maa. Porvoo Helsinki: WSOY.
1973 Ehtooota. Porvoo: WSOY.

Tydén, Mattias

- 2002 *Från politik till praktik: de svenska steriliseringslagarna 1935–1975*. Stockholm Studies in history 63. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
2010 *The Scandinavian States: Reformed Eugenics Applied*. – The Oxford Handbook of the History of Eugenics. Oxford University Press.

Tähtinen, Juhani

- 1992 Miten kasvattaa pikkulapsia. Kasvatustieteiden ja -suuntausten lähtökohtien muutoksia Suomessa 1850–1989 suomenkielisten kasvatustieteiden ja hoito-oppaiden sekä aikakauslehdistön ilmaisemana.. *Julkaisusarja A:157*. Diss. Turku. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta.
2003 Ellen Keyn näkökulmia naiskysymykseen, naisten kasvatukseen ja koulutukseen 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. – Kasvatustieteen historia nyt. Makro- ja mikrotutkimuksesta marginaalisuuden, sukupuolen ja tilan analyysiin. Kasvatustieteen tutkimuksia – Research in Educational Science. Suomen Kasvatustieteellinen seura.

Töyry, Maija

- 2005 *Varhaiset naistenlehdet ja naisten elämän ristiriidat*. Neuvotteluja lukijasopimuksesta. Viestinnän julkaisu 10. Diss. Helsinki. Helsingin yliopiston viestinnän laitos.

Uimonen, Minna

- 1998 Miten hysteriaa parannetaan? Neuroosien määrittelystä ja hoitokäytännöistä vuosisadanvaihteen lääketieteessä. – *Terveystieteiden lähteillä*. Länsimaisten terveystieteiden kulttuurihistoriaa. HA 106. Helsinki: SHS.
1999 Hermostumisen aikakausi. Neuroosit 1800- ja 1900-lukujen vaihteen suomalaisessa lääketieteessä. *Bibliotheca Historica* 50. Diss. Helsinki. Helsinki: SHS.
2011 Lihan viekkas, tavan mahti ja harkinnan vapaus. Hanna Ongelinin ja siveellisuuden kontekstit 1800-luvun lopun suomalaiskeskusteluissa. – *Siveellisydestä seksuaalisuuteen*. Poliittisen käsitteen historia. HA 133. Helsinki: Hakapaino.

Uino, Ari

- 1989 *Kielitaistelu ja "uusi suomalaisuusliike" 1918–1939*. – *Herää Suomi*. Suomalaisuusliikkeen historia. Kuopio: Kustannuskiila Oy.
1994 *Kansallisen kokoomus 1918–1929*. Suomalaiskansallinen kokoomus. Suomalaisen puolueen ja Kansallisen kokoomuspuolueen historia vuoteen 1929. Helsinki: Suomen Kansalliskirja Oy.

- Uola, Mikko
1998 ”Seinää vasten vain!” Poliittisen väkivallan motiivit Suomessa 1917–1918. Helsinki: Otava.
- Urponen, Maija
2011 Kansainvälisiä mutta ”siveellisiä”? ”Hymyjä olympiavieraillemme, mutta ei liian läheltä”. – Siveellisyydestä seksuaalisuuteen.– Poliittisen käsitteen historia. HA 133. Helsinki: SKS.
- Uusi Suomi
Uusi Suomi. <http://uusisuomifi.virtual33.nebula.fi/>. Katsottu 5.12.2019.
- Uusitalo, Taina
2014 Elämä työläisnaisten hyväksi. Fiina Pietikäisen yhteiskunnallinen toimijuus 1900–1930. Tutkimus työväenliikkeen sukupuolisidonnaisista käytännöistä. Diss. Turku. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Vahtola, Jouko
2003 Suomen historia: jääkaudesta Euroopan unioniin. Helsinki: Suuri suomalainen kirjakerho.
- Valverde, Mariana
2008 The age of light, soap and water: moralreform in English Canada 1885–1925: With a new introduction. EBSCO Academic Collection; verkkoaineisto
- Vares, Vesa
2005 Helmi Krohn 1971–1913. Naisen velvollisuusetiikka ja yksilön ratkaisu. Helsinki: Yliopistopaino.
2007 Suomalaiskansallinen Kokoomus. Kansallisen Kokoomuspuolueen historia 1929–1944. Suomen kansallismedia Oy.
2008 Virkkunen, Paavo
Emil. <https://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/virkkunen-emil-paavo/>
2009 Kokoomusnaisten matka kodista kabinettiin. Kokoomuksen Naisten Liiton ja Suomalaisen Puolueen Naisjärjestöjen Liiton historia 1906–1983. Helsinki: Kokoomuksen Naisten Liitto.
2012 Paavo Virkkunen. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/812/>.
- Vehkalahti, Kaisa
2000 Jazz-tyttö ja naistenlehtien siveä katse. – Modernin lumo ja pelko. Kymmenen kirjoitusta 1800–1900 -lukujen vaihteen sukupuolisuuudesta. Helsinki: SKS.
- Vehmas, Simo
2005 Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus
- Weikart, Richard
2004 From Darwin to Hitler. Evolutionary Ethics, Eugenics, and Racism in Germany. USA: Palgrave Macmillan.
- Veikkola, Juhani
1969 Teologinen Lauantaiseura kirkon puolustajana suurlakon jälkeisenä aikana 1905–1914. SKHST 79. Helsinki: SKHS.

- 1977 Kansa katkoo kahleitaan – Miten käy kansankirkon? – Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla. Helsinki: Kirjapaja.
1980 Nuorkirkollisen suuntauksen muotoutuminen Suomen kirkossa. Suurlakosta ensimmäisiin kirkkopäiviin 1918. SKHST 118. Diss. Helsinki. Helsinki: SKHS.

Weindling, Paul

- 1989 Health, Race and German Politics Between National Unification and Nazism 1870–1945. Cambridge History of Medicine. Cambridge University Press.
2010 German Eugenics and the Wider World: Beyond the Racial State. – The Oxford Handbook of the History of Eugenics. Oxford University Press.

Weinkart, Peter & Kroll, Jürgen & Bayertz, Kurt

- 1988 Rasse, Blut und Gene: Geschichte der Eugenik und Rassenhygiene in Deutschland. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.

Weiss, Sheila

- 1987 Racehygiene & National Efficiency. The Eugenics of Wilhelm Schallmayer. University of California Press.
1990 The Race Hygiene Movement in Germany 1904–1945. – The Wellborn Science. Eugenics in Germany, France, Brazil and Russia. Monographs on the History, Philosophy of Biology. Oxford University Press.

Wessel, Merle

- 2018 An Unholy Union? Eugenic Feminism in the Nordic Countries, ca.1890–1940. Diss. Helsinki. University of Helsinki: Faculty of Arts.

Vesikansa, Jyrki

- 1997 Sinivalkoiseen Suomeen. Uuden Suomen ja sen edeltäjien historia 1847–1939. Helsinki: Otava.

Vesterinen, Ervo

- 2017 Naisen ruumiin historia. Helsinki: Into Kustannus.

Whiteaker, Larry

- 1997 Seduction, Prostitution and Moral Reform in New York 1830–1860. Garland Studies in American Popular History and Culture. New York & London: Garland Publishing.

Viima

- 2010 Mediahistoria, Sanomia kaikille, Suomen lehdistön historia - muistiinpanoja. Viima.
<https://viima.wordpress.com/muistiinpanot/mediahistoria-sanomia-kaikille-suomen-lehdiston-historia-muistiinpanoja/>. Katsottu. 5.12.2019.

Viitamaa, Laura

- 2011 Alpo Lumme. Elämäntyö lasten puolesta. Historian pro gradu - tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/82306/gradu04850.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Wilkama, Sisko

1938 Naissivistuksen periaatteiden kehitys Suomessa 1840–1880-luvuilla: pedagogis-aatehistoriallinen tutkimus. Historiallisia tutkimuksia 23. Helsinki: SHS.

Vipont, Elfrida

1970 The story of Quakerism 1652–1952. London: The Bannisdale Press.

Virkkunen, Paavo (nuorempi)

2002 Lannistumaton. Paavo Virkkusen elämä. Helsinki: WSOY.

Virtanen, Anna-Maija

1985 Gobineaun rotuoppi ja germaanien ihannointi. – Mongoleja vai germaaneja? – rotuteorioiden suomalaiset. HA 86. Helsinki: SHS.

Vuorinen, Heikki S.

2002 Tautinen historia. Tampere: Vastapaino.

Ylppö. Sophie Mannerheim ja Lastenlinna

Ylppö. Sophie Mannerheim ja Lastenlinna.

https://www.ylppo.fi/sophie_mannerheim. Katsottu 5.12.2019.

Ziegler, Mary

2008 Eugenic feminism. Mental Hygiene, the Women's Movement and the Campaign for Eugenic Legal Reform 1900–1935. Harvard Journal of Law and Gender 31.

